ADRIANI TVRNEBI PHILOSOPHIAE, ET GRÆCARVM LITERARVM REGII PROFESSORIS, ADVERSARIORVM.

TOMVS SECVNDVS.

AD C.V. ERRICVM MEMMIVM SVPLICVM LIBELLORVM IN REGIA MAGISTRVM.

PARISIIS,

Apud Martinum Iuuenem, via S. Ioannis Lateranensis, ad insigne Serpentis.

M. D. LXXX.

CVM PRIVILEGIO REGIS.

EXTRAIT DV PRIVILEGE

IL est permis à Martin le Ieune, libraire & imprimeur en l'vniuersité de Paris, d'imprimer ou faire imprimer vn liure intitulé, *Adriani Turnebi Philosophiæ, & Græcarum literarum Regij professoris, Aduersariorum Tomus secundus.* Defendant à toutes personnes, de quelque estat qualité ou condition qu'il soit, de n'imprimer ou faire imprimer, vendre ne distribuer, autres que ceux que ledict le Ieune aura imprimé ou faict imprimer, pendant le temps & terme de six ans finis & accomplis, à conter du iour & date que ledit liure sera paracheué d'imprimer sur les peines arbitraires contenues aux lettres de priuilege. Donné à Bloys le 15. iour de Feburier 1571.

PAR LE ROY

Maistre Iean du Bourg maistre des requestes ordinaire de son hostel present,

Signé Langlois.

C. V. Errico Memmio supplicum libellorvm in regia magistro Adr. Tvrneb. S. P. D.

DVODECIM *Aduersariorum libros subita & repentina opera confectos, & penè, immaturo abortu, antè in lucem editos, quàm satos atque conceptos, ausi sumus consecrare ampliss. & doctiss. non tantùm huius ætatis viro, sed omnibus superioris memoriæ, & consequentis æui, qui honoribus & literis excelluerunt, aut excellent, comparando, quos ille tanto fauore prosecutus est, tantáque beneuolentia complexus, vt nisi iam antè animo quanti essent percepissem, iudicium corrumpere meum potuerit, efficeréque, vt alicuius æstimationis esse censerem: sed cum & in ijs scribendis inornato genere dicendi mihi vtendum esse putassem, neque stilo indulgendum censuissem, ne viles tanquam personas purpura coccóque vestirem, & intelligerem obseruatiunculas leues, tritas, vsitatas, de medio sumptas, in eos commentarios à me relatas esse, tanti viri auctoritate nihil deprauatus, non pluris istam (vt ita dicam) mercem quàm quanti est feci, quam & à me inornatam & vilem esse profectam sciebam, & nonnihil aliorum etiam culpa inquinatam atque vitiatam. Nam præterquam quòd non satis liberata mendis & purgata in apertum prodierunt Aduersaria, tum eam imprudente me, ignaro, inscio eis præscripserunt titulum, qui arrogantia sui & stultitia, me perpetua traduceret apud omnes ordines infamia: vt non tantum meorum peccatorum, quæ illis in libris nimis multa scimus esse, culpa præstanda esset, sed etiam alienæ stultitiæ & temeritatis luenda pœna. Eum ego titulum vt legi, deum immortalem, quàm acerbè grauitérque tuli? vt propè animum despondi, vitæque renuntiaui? & tamen cùm eo nomine apud tanti mali auctores conquererer, vltrò iniuriam expostulabant, quòd ingratus essem in eos, à quibus laudatus & ornatus essem. Vos, inquam, istam laudem ducitis, qua qui afficitur, turpius fœdiúsque se contaminari putat, quàm vlla censoria nota? ne multa, ita sibi in ea inscriptione belli videbantur, vt vix tandem summis precibus & obsecrationibus impetrare potuerim, vt de libri principio tam fœda macula labésque tolleretur. Sed tamen, si in his offensionibus & incommodis liber ille nihilominus summi viri suffragio & fauore dignus est existimatus, qui nomen suum epistolæ appellatione conqueri debuit contaminatum, au-

debo profectò te hac quoque epistola Memmi affari, quem æquè sciam literarum qualiacunque monumenta gratè libentérque accipere solere: nec postulabo vt huic abiectißimo & vilißimo scripto locum in nobili illa tua bibliotheca vllum aßignes. hunc certè librum non tanto honore dignamur, vt in tanto lumine & splendore inter omnia omnis æui ornamenta & decora ponatur, cùm tenebras & caliginem tinearum & blattarum potius incolere debeat, aut ad salsamentarios amandari, & vt inquit Flaccus,

Deferri in vicum vendentem thus & odores,
Et piper, & quicquid chartis amicitur ineptis.

Sed vt eum rus ableges, vt habeas, cùm rusticaberis, quod rideas, & intelligas mihi potius ornandi tui facultatem deesse quàm volũtatem. Nam cùm tu mihi pro tua singulari liberalitate quibuscunque rationibus potes, commodare soleas, ingrati animi notam effugere non possem, nisi grata saltem voluntatis significatione & testificatione beneficia tua & promerita agnoscere viderer. Huius autem scriptionis instituendæ hæc ferè causa mihi fuit: vt verni sunt quidam, quidam æstiui, aut autumnales fructus, sic sæcula quæque proprios literarum & doctrinæ peculiares fœtus & fructus parere solent. Nostra autem ætate nemo paulò diutius in humanitatis studijs versatus non sibi hac ratione scribendi ludendũ esse existimauit, nemo sibi non ex hoc tanquam mustaceo laureolam esse petendam putauit. Cuius me consuetudinis quidam tanquam æstus rapuit & absorbuit, diutiúsque ferè quàm quenquam alium nugari delirare que coëgit. Explicari autẽ verbis non potest, quàm qui has obseruationes in auctoribus animaduertunt, & literis mandant, sibi præ alijs sapere videantur, quàm præ se alios omnes soleant contemnere & despicari, quàm sibi beati & fortunati videri, & alter alterum oppugnatum libenter ire. Itaque in re lubrica, & diuersos plerunque sensus & explicatus notationésque recipiente, si quid alicui titubasse videaris aut vacillasse, præsto continuò est, qui labantem impellat, & iacentem calcet, nec tibi parcat, aut peccatum dißimulet, sed errorem tuum vituperet, & incessat, & de te, vt de iusto hoste, triumphet: qui & ipse mox se alij aut tibi triumphandum præbet. Nam quod de poëtis dixit Flaccus, quanto verius de scriptoribus obseruationum vsurpari potest?

Cædimur, & totidem plagis consumimus hostem,
Lento Samnites ad lumina prima duello.

Sic alijs alios oppugnantibus, & in hoc genere superare contendentibus, innumerabiles libri proseminati sunt: morbique contagio ad iurisconsultos quoque peruasit, qui relicto penè iure & vadimonijs, se totos in hac ludicra palæstra consumunt & conterunt: quanquam hic eos plus diligo, quàm in litibus: mallémque de vocabulis inter Grammaticorum cathedras disputarent, quàm in subsellijs tribunalium ius venditarent, Romanorum præsertim, quod non solum plebem, sed & nobili-

nobilitatem contra æquum & bonum multis hominibus vectigalem reddit & obnoxiam, atque his legibus obstrictam tenet, quarum scientiam discere nunquam possit, ab alio semper emere cogatur. Ego autem reprehensionibus adeo non indulsi, & nomini aliorum ita semper peperci, nemo vt meritò conqueri possit, se tecta aut aperta insimulatione à me lacessitum esse: sed similis viatoribus, qui quò profecti sunt, quàm citissimè peruenire student, nec ad diuerticula deflectũe rectum semper quantum potui iter tenui, nec vnquam de via declinaui, vt in alicuius nomen famámque grassarer, improbum ratus ex aliena infamia & ignominia iniquè gloriam laudémque captare: quanquam quæ gloria comparari potest ex emẽdatiunculis & nuda verborum enodatione, quæ mihi videtur infima literarum esse prouincia: qua tamen in re ita nonnulli sibi placent, seque circunspiciunt, vt si vnum forte aut alterum in auctoribus locum cicatrice obduxerint, decem vlcerarint, se dignos arbitrentur vel ouatione vel triumpho. atque huius laudis aliqui non satis illi quidem eruditi, non tamen omnino indocti, ita studiosi cupidíque sunt, vt non suas sed furtiuas obseruatiunculas, quas clam malis artibus sublegerunt, aut ex aliis didicerunt, suo nomine publicent, per scelus famam ingenij quærentes, laudem animi ingenui amittentes. Non deest, qui cùm ipse scribere non possit, sterilióreque sit quàm platanus, instruat aliquot locorum explicatione alios, & subornet, à quibus canatur, alij vituperentur. Quod ad me attinet, neque mea magnopere venditaui, neque aliena mihi adscripsi, sed suis auctoribus, ne furtum facerem, reddidi. Huic tamen libro magna interuenit calamitas. Nam cùm exemplar eius subitum & tumultuarium multis esset locis deletum, inculcatum, transpositum, malè scriptum, operæ librarij in transcribendo sæpenumero manum meam adsequi non potuerunt, & ferè toto eo tempore, quo excusus est liber aut exscriptus, lenta quadam morbi tabe me miserum in modum excrucientis, ac ne nunc quidem dimittentis laboraui: quo factum est, vt qui aliquas mendas aliorum auctorum delere voluerim, vltro segetem errorum in scriptis meis obseuerim. Quo æquius est lectorem in plerisque ignoscere mihi, veniámque dare, & culpam in operas morbúmque cõferre, qui emẽdationem impedierit. Quod si quis tam iniquus est & iniustus, vt seueritatem in nos censoriã distringat, nec excusandos putet, rubiginosum eius dentem, æruginosúmque liuorem non tanti faciemus, vt propterea, vt inquit ille, sine vncto cœnandum nobis putemus: & animi tui candore, Memmi, freti succum nigræ lolliginis facilè eluemus, quem patronum nobis non defuturum existimamus, libríque huius, qualiscunque est, defensorem fore speramus clientis tui. In clientelam enim & fidem tuam se confert multis iustísque de causis. Nam & cùm tu de literis ita bene meritus sis, vt nemo ferè huius ætatis melius, mihíque & collegis meis te tam sæpe profueris, & imposterum prodesse velis, bibliothecámque omni librorum egregiorum copia refertissimam instruxeris, & tanquam Musarum & Apollinis ædem

con-

construxeris, idem etiam in omni disciplinatum liberalium & honestarum genere excellas, cuinam potius quàm tibi se in clientelam commendaret auctoris sui & literarum patrono & benemerito? Hunc igitur librum ne iam meum, sed tuum putes esse, & ab obtrectatorum, quos multo plures quàm laudatores nostrum seculum tulit, malignitate defendere velis & vindicare. Vale, Lutet. Parisiorum 5. Kalend. Maias, Anno Domini 1565.

ADRIANI TVRNEBI ADVERSARIORVM LIBER DECIMVSTERTIVS.

Ficus duplex, ager metatus, Iunonis sacra ferre, Io bacchæ.

CAPVT I.

MBIGITVR quæ sit apud Horatium duplex ficus in hoc versu, *Et nux ornabat mensas cum duplice ficu.* (Satyra 2.li.2.) & plerique sunt in hac sententia vt censeant duo genera ficus significari: ego verò ficum puto significari maiorē, vt quæ marisca vocabatur. Vt enim Maro scripsit, (1. Georg.)

—duplici dentalia dorso, &,

Duplex agitur per lumbos spina: (3. Georg.)

cum & crassum dorsum dentalis, & latam spinam equi demonstrare vellet: sic duplicem ficum ab Horatio appellari suspicor, quæ maior est & vberior, quæque formæ amplioris est. Sed ad testimonium veniendum, &, vt ita dicam, tabellare scriptorum suffragium. Vegetius lib. artis veterinariæ primo, *Addisque nouem duplices ficus.* (Vegetius artis veter. lib. 1.) Iterum, *ficus duplices viginti, rutæ fasciculum.* Plinius naturalis historiæ lib. xx. *Diocles hydropicis cū centaurea, aut in duplici fico.* (cap. 6. lib. 20.) Marisca autē ficus vilior erat, saporisq; fatui. Martialis, *Infanti melimela dato fatuasque mariscas.* (Lib. 7. epigr. 24.) Sic vilioribus bellarijs explicatam fuisse mensam secundam Horatius demonstrat. Est nihilo secius & in eadem ecloga intellectu difficile quod ita scribitur: (Saty. 2. lib. 2.)

Quam nunc accisis videas, metato in agello
Cum pecore & natis fortem mercede colonum.

hic intelligo Ofelli agrum diuisum & assignatū fuisse Vmbreno, ipsumque eius agri, cuius antè dominus fuerat, factum esse mercenarium colonum. Nam in agrorum diuisione & assignatione, modum metiebantur, quod est metari: sed & metis & limitibus solebant centurias & agrorum formas includere. vnde & metationem hac in re his verbis nominat Siculus Flaccus, *Et quamuis vna res sit forma, alij dicunt perticam, alij centuriationem, alij metationem, alij limitationem, alij cancellationem, alij typon, quod,* (Siculus Flacc.)

Virg. Diris.

vt ſupra diximus, vna res forma. Et Maro in Diris,

Pertica quæ noſtros metata eſt impia agellos.

Huic capiti agglutinabo & illud eiuſdem poëtæ,

Saty. 3. lib. 1.

—perſæpe velut qui Iunonis ſacra ferret:

vbi quibuſdam *quæ* legendum videtur. Nam & Athenis virgines ſacra caniſtris in capitibus repoſita ferebant, & à virginibus id fieri in Iunonis ſacris religionis ritus poſtulabat non à maribus, vel Ouidio teſte libro tertio Amorum ita ſcribente,

3. Amorũ eleg. 12.

More patrum ſanctæ velatæ veſtibus albis
Tradita ſuppoſito vertice ſacra ferunt.

Sed animaduerto *qui* retineri commodiſſimè poſſe, vt ad Tigellium ſuauiſſima vrbanitate & ſimilitudine referatur, qui tam lento paſſu tardoque incedebat interdum, vt Iunonis ſacra ferre videretur. Conſociabo & illud ex eodem ſermone,

Saty. 3. lib. 1.

Vſque ad mala citaret io bacche.

In quo io bacchæ per diphthongum legi debere non iniuria nec ineptè ſuſpicor, cùm & menſio ſyllabæ id flagitet, & imitatio videatur fanaticæ exclamationis Liberalium ad bacchas, aut etiam ipſarum inter ſeſe baccharum furore correptarum vociferatio. Plautus Caſina. *St. Bacchæ ergo hercle vxor. Cl. Bacchæ? St. hercle vxor. Cl. quid eſt? Au. Nugatur ſciens. Nam eccaſtor nunc Bacchæ nullæ ludunt. St. Oblitus fui, ſed tamen bacchæ.*

Scena, vbi tu es.

Explicatur Cicero lib. 6. de Rep. veterum opinio de lacteo circulo.

CAPVT II.

In ſomnio Scipionis.

VERBA ſunt Ciceronis lib. 6. de Repub. *oſtendebat autem Carthaginem de excelſo & pleno ſtellarum & illuſtri loco*: quibus adumbrare mihi videtur circulum lacteum, qui eximio candore multarum ſtellarum collucet, vbi viſus ſibi eſt Scipio Æmilianus cum Africano maiore colloqui, & vnde ſibi putauit oſtendi Carthaginem. Id ego hac de cauſa à Cicerone fictum & excogitatum arbitror, quòd antiquitas crederet animos fortium, ſapientum, iuſtorum & piorum emeritis vitæ ſtipendijs in eum locum recipi ſolere: cuius opinionis cognitionem ad Ciceronem intelligendum cùm maximi eſſe momenti intelligerem, auctoritate confirmandam conſtabiliendamque credidi. Sic igitur ſcribit Manilius lib. primo de lacteo circulo loquens,

Marc. Manilius li. 1. aſtronomicon.

An fortes animæ dignataque numina cælo,
Corporibus reſoluta ſuis terráque remiſſa,
Huc migrant ex orbe? ſuumque habitantia cælum

Æthereos

Æthereos viuunt annos cœlóque fruuntur?
Atque hic Æacidas, hic & veneramur Atridas:
Tydidémque ferum, terræque marísque triumphis
Naturæ victorem Ithacum, Pyliúmque senecta
Insignem triplici. nec multò post,
Quique animi vires, & strictas pondere mentes
Prudentes habuere viri, quibus omnis in ipsis
Census erat, iustúsque Solon fortísque Lycurgus,
Æthereúsque Platon, & qui fabricauerat illum:
Damnatúsque suas melius damnauit Athenas.

Damascius credidit lacteum baltheum viam esse animorum Orcum cælestem peragrantium Orcus autem ille cælestis quis tandem est, nisi fœlicium animorum regio sedes, & domicilium? nam Ioannes Grammaticus eius referens sententiam ita scribit Φησὶ γὰρ ἐκεῖνος ὁδὸν εἶναι ψυχῶν τὸ γάλα τὸν ᾅδην τὸν ἐν οὐρανῷ διαπορευομένων. Iterum ὁδὸν φησὶν, ὁδὸς τὸ γάλα τῶν διαπορευομένων τὸν ἐν οὐρανῷ ᾅδην. Illic etiam animos purgari censuit: sed & eo ascendere & inde descendere: Vnde & Grammaticus scribit eius sententiam refellens, ὅτι ὁ αὐτὸς ἀεὶ τῶν ψυχῶν ἀριθμὸς ἄνεισί τε καὶ κάτεισι. Figmentum autem Ouidij vel pueris notum est, hanc esse viam qua ad Iouis ædes eatur. sic enim, inquit, *Ioan. Grammaticus.* *I. Metamorph.*

Est via sublimis cælo manifesta sereno,
Lactea nomen habet candore notabilis ipso:
Hac iter est Superis ad magni tecta tonantis.

non est hoc commentum absimile Aristophanis ioco bellè & lepidè cauillantis traiectiones stellarum, quas interdum cælo sereno videmus, esse laternas stellarum à cœna redeuntium.

Furca expellere, extrudere furcilla, pellis, lasanum portantes & œnophorum. CAPVT III.

QVIS non habet in ore versum illum Horatianum? *Epist. 10. lib. 1.*

Naturam expellas furca, tamen ipsa recurret.

Non tamen vt notus omnibus versus est, ita & vis eius perinde intelligitur, nec perinde eius gratia sentitur. Id eo fit quia non animaduertunt furca expellere, esse vi maxima eijcere & exturbare, vt & in epigrammate bello Catulli, *In mentulam.*

Mentula conatur pimpleum ascendere collem:
Musæ furcillis præcipitem eijciunt.

Sed & Dionysius Lambinus vir eruditissimus, qui propediem emendata à

Epist. 2. ſe opera Ciceronis emittet lib. 16. Epiſt. ad Atticum planè aperteque ſcribi in antiquo libro mihi oſtendit, *Sed quoniam furcilla extrudimur, Brundusium cogito.* Id vt alia multa Græcis acceptum ferendum eſt. *Ariſtoph. Pace.* Nam Ariſtophanes in Pace, furcis quoque eiectam ab Athenienſibus pacem queritur. eius verba ſubſcribam. τὴν δὲ μὲν δικροῖς ἐώθουν τὴν θεὸν κεκράγμασι. & eruditus interpres ita explicat, δικροῖς, δικράνοις. ἔθει δὲ εἰπεῖν ξύλοις δικράνοις. τουτέστι διφυέσιν: & alia interpretatio, ξύλοις ἀπώθουν τὴν εἰρήνην καὶ ἐξέβαλον. & apud *Suidas.* Suidam ex hiſtorico quodam affertur, παρεσκεύαστο δὲ καὶ δίκρανα ὥστε ἀπωθεῖσθαι τὴν τῶν λεγομένων σκαλῶν προσαγωγήν. Eſt igitur expellere furca, non manu ſola eijcere, ſed magno conatu ſumpta furca extrudere. hic & alius à me locus explanabitur aliquando fortaſſe leuiter tactus,

Horat. ſaty. 6. lib. 1.

Cum Tiburte via prætorem quinque ſequuntur
Te Pueri, laſanum portantes œnophorúmque.

Hic ſordibus & nimis parua comitatus & inelegante immundaque familia, & indignus præturæ honore ſignificatur, qui vel vt mercator, quo minorẽ ſumptum faceret, domeſticum vinum ſecum portabat, vaſa quoque coquinaria, ne pro his quicquam ſolueret, aut à coponibus quicquam ſumeret. mercatores autem, qui ad quæſtum ſunt attentiſſimi, peregrè *Saty. 5.* proficiſcentes ſuis pueris imponebant œnophorum. Perſius, *Iam pueris pellem ſuccinctus & œnophorum aptas.* Atque, vt interea hoc dicam, pellem dicit Perſius pro mantica & inuolucro veſtis ſupellectilis aliorumque *Petronius.* vtenſilium & ſarcinarum. Id intelligi poteſt è Petronio viri clariſſimi Memmij in quo ita ſcribitur, *Ego vos in duas iam pelles conijciam, vinctóſque loris inter veſtimenta pro ſarcinis habebo.* vel potius qui nullos lautiores in comitatu haberet, quàm vilia ſeruitia & ſordidiſſima mancipia. neque enim honeſtis & lautis ſeruis œnophorum imponebatur, minus etiam laſanũ quo venter exonerarur, quẽ qui ferebat, λασανοφόρος à Græcis vocabatur: etſi interdum etiã laſanum pódium ollæ ſignificat, quẽ chytropoda etiã dicebant vt ait Ariſtophanis enarrator, quo ſenſu ſi quis accipiat, etiam ſordes hominis agnoſcat: & primo ita acceperã, deinde diſceſſionem in alteram & receptiorem ſignificationem feci, vt aluo ſubſeruiat.

Spadices equi & glauci apud Maronem, & ſerta procul apud eundem, & quis caneret Nymphas. CAPVT IIII.

3. Georg. ILLVD à Vergilio eſt multo breuius quam facilius dictum,

—honeſti Spadices glaucíque,

cum generoſorum equorum notas & colores demonſtrat. neque enim ſi quis eius coloris ſit, protinus ſit probandus: Sed mihi videtur hoc Maro dixiſſe ex illorum locorum ſeminio, in quibus illius coloris præſtantiſſimi

mi equi naſcebantur, vt Mycenis & Pellæ. Vt enim ad Clitumnum boues eximiæ formæ hiq́ue candidi naſcebantur: ita Mycenis equi glauci naſcebantur egregiæ dignitatis, & Pellæ ſpadices inſignis formæ. atque illorum equorum ſpecies iactantior & formoſior, &, vt Maro dicit, honeſtior quàm fortior & animoſior laborumq́ue tolerantior erat. Vt ita Maronis verba accipi debere putem, mihi Gratius, qui Maronis ferè æqualis fuit perſuaſit. Nam & de equis ita ſcribit,

Conſule Penei qualis perfunditur amne
Theſſalus, aut patriæ quem conſpexêre Mycenæ
Glaucum, nempe ingens, nempe ardua tollet in auras
Crura: quis eleas potior luſtrabit arenas?
Ne tamen hoc attingat opus, iactantior illi
Virtus, quàm ſiluas durúmque laceſſere Martem. Iterum,
Spadices vix Pellei potuêre Cerauni,
Et tibi deuotæ magnum pecuaria Cirrhæ
Phœbe decus noſtras agere in ſacraria thenſas.

His è Gratij locis equos ad ſpeciem & pompam potius ſacraque curricula, quàm ad bellicum opus aut venatorium munus à Marone deſcriptos intelligimus, vel potius ſignatos. Etiam illud Maronianum,

Serta procul, tantum capiti delapſa iacebant, 6. Eclog.

aliter quàm ab interpretibus explicandum nobis eſt. Puto enim eũ dicere procul à capite ebrij & ſomno obruti iacuiſſe ſerta, quibus in compotationibus ſe redimire olim ſolebant: tantum tamen capiti fuiſſe delapſa, alioqui illæſa & integra, non rupta non fracta non preſſa, etiamſi procul iacebant. Illud autem, —*& cum ſolemnia vota Reddemus Nymphis,* 5. Eclog. propriè & è ritu dictũ eſt, cũ & Nymphæ ruſticorũ deæ ſint, & ruſticæ, & illis in agro res diuina à ruſticis fiat. Itaq; apud Euripidem Ægiſtus rus exit vt in agro eis rem diuinã faciat, quòd in vrbe earũ dearum religioni opera dari nõ ſoleret. Cæterum apud Maronem, *Quis caneret Nymphas?* Eclog. 9. *quis humum florentibus herbis Spargeret? aut viridi fontes induceret vmbra?* de carmine ruſtico in honorẽ Nympharũ cõpoſito, quibus res diuina excitatis ad fontiũ capita vmbraculis fiebat à ruſticis & paſtorib', atq; adeo de Bucol. cãtu dicitur: & alio loco, *Et quo, ſed faciles Nymphę riſêre, ſacello,* Maro cũ ait, rure ſacella Nympharũ fuiſſe oſtẽdit, quib' & antra ſacrãtur. Eclog. 3.

Tument negotia, apud Ciceronem, hæreſis Veſtoriana, delector tumulis proſpectúque, impenſum pretium, impenſo, & quadam emendata.

CAPVT V.

LIB. 14. ad Atticum, vt aliquid in eum librum elucubrem, leui tamen Epiſt. 4. vt ſoleo opella, Cicero negotia tumere dixit, quæ in eo ſunt, vt in tumul-

tum aut bellum erumpant: vt tumescunt arborum gemmæ cũ parturiunt frondes: tument animalia cùm in libidinem turgent: tument terræ cùm parere aut gignere cupiunt, vt vere, quod dicitur ὀργᾷν Græcè. *Tument*, inquit, *negotia*. Iterum, *ne deserere viderer hunc tumorem rerum*. Tumorem rerum dicit eum rerum statum eamque conditionem, quæ aliquid perturbationis & belli paritura sit. Sine controuersia autem scribendum est, Epist. 5. *quoniam quidem ἠσίτησας, cùm leuiter commotus esses*, adhibuerat enim Atticus inediam ad sanandam commotiunculã febriculæ: hodie ἐσίγησας scribunt genere curationis inaudito: quin & illud quod protulimus antiquo Epist. 5. in lib. scriptum est. Eodem libro εὐρίπιστα esse existimo quæ velut flabello quodam ventilata facilè mouentur, & ad tumultuandum impellũtur. Neque enim vocabularijs ab Euripo eius originem deducentibus assentior, 8. Epist. quæ à ῥιπίζω repetenda est. cùm autem dicit, *Itaque γῆν πρὸ γῆς cogito*, se lõgissimè à discordijs ciuilibus, quas gliscere & serpere sentiebat, profuge- AEschyl. Prometheo. re velle dicit, id enim verbũ illud Græcum significat vsurpatũ AEschylo, γῆν πρὸ γῆς ἐλαύνομαι. quo fit vt illas editiones probare non possim quæ *pro* Latinè scribunt: nec verisimile est vnã ob syllabam Ciceronẽ voluisse Epist. Nudius tertius. bilinguem esse. lego porrò è vetere libro, *sed nõ sine inuidia, ne sine periculo quidem*. Obscuritatem penè hoc tempore ænigmatis habet illud, *Vtrum* Epist. O mi Attice. *magis tumulis prospectúque, an ambulatione ἁλιτενεῖ delecter?* quod Attico & omnibus illis Romanis proceribus Ciceronis familiaribus eiusque villas cognoscentibus expeditũ erat & planum. existimo autẽ hanc sententiam eorum verborũ esse, delectérne magis Arpinate villa, quæ tumulos habet & colles, & ex eis vt speculis prospectum: an villa maritima quæ secundũ mare ambulationes explicatas habet? Illud etiam sic explicandũ arbitror, *minusculam verò villã vtique Quinto traditurum, vel impẽso pretio*. rumorem esse, inquit, scribis me ad lacũ quod habeo venditurum: sin minus, omnino tamẽ me minusculã villam venditurũ, quòd eam sibi vt vendã mihi sit Quintus vel immanissimo pretio persuasurus. Immane enim pretiũ impensum pretiũ dicitur. Sed & impenso emere tacita pretij voce vsurpauit Saty. 3. lib. 2. Horatius cùm dixit, *Luscinias soliti impenso prandere coëmptas*.

Epist. Proficiscor. Lego etiam, *sin autem mansero fore me quidem video in discrimine*. Illud verò perquam festiuum & perfacetum, *de hæresi Vestoriana & de Pherionum mo-* Epist. iterandum. *re Puteolano risisse me satis nihil est necesse rescribere*. vbi vel Vestorium iocosè sectam quandam fœnoris aliam quàm fœneratores Romanos Puteolis sequi significat, vt tanquam philosophorum, sic etiam fœneratorum plures sint disciplinæ: vel potius eius hæresin & sectam dicit esse fœnus exercere ad sectas philosophorum alludens. Nam & alio loco Vestorium dicit iocans remotũ à Dialecticis, sed in Arithmeticis esse satis exercitatum.

citatum. Feriones autem vocãtur hic ioculari voce fœneratores à feriendo. Feriunt enim eos vſuris, quos obæratos habent. Ex quo & Perſius ſcripſit, *Si puteal multa cautus vibice flagellas,* Saty. 4.

Aut pheriones potius nomẽ proprium fœneratorum aliquorũ intelligemus. perlibenter autẽ aliquando legiſſem, & de fœnoris more Puteolano: ſi quis etiam multitudinem audet, de fœnorum. nã quin bellè ad ſenſum quadret, vix quẽquam tam cerebroſum fore puto, quin in re tã clara malit aſſentiri, quàm pertinaciter rixari. Illud etiam non ſatis apertum eſt, *poſtridie apud Hirtium, & quidem* πεντὲ λοιπον. Sed cùm hæc 5. idus ſcripta ſit epiſtola, puto eum dicere iduum reliquũ triduum cum Hirtio acturum eſſe. id enim eſt quod quinque diebus iduum, qui effluxerant iam, reſtat, vt octo dies expleantur: vel potius quinque reliquos cæſarianos intelligit, vel è quinque reliquos. Epiſt. Cũ paulò ante.

Sermo ab ſummo, bibere ab ſummo, acinus vinaceus, claua, clauator.

CAPVT VI.

VERSVS Enniani qui à Cicerone proferũtur in Catone maiore quiddam habent, quod, vt in vino, nobis ipſa vetuſtate iucundum eſt & gratũ: eorum tamen poſterior vna curtior ſyllaba videtur, quæ excidit librario antiquitatis ignaro. Nam cùm viaï pro viæ dici ſolitum olim eſſe neſciret, nec videret quo referri hæc vox niſi ad verbum flexêre poſſet, maluit verſum mutilare, quàm in exquirenda ſtructura orationis laborare. ego autem cùm ſciam quo viaï rectè & antiquo ritu dici, ſcribẽdum exiſtimo, Cic. Catone maiore.

Quo vobis mentes, recta quæ ſtare ſolebant
Antehac, dementes ſeſe flexêre viaï?

Id eſt, in quam viam ſe flexêre atque conuertêre? Illud autem in eo libro mendoſum arbitror. *Is ſermo qui more maiorum à ſummo magiſtro adhibetur in poculo.* Nam magiſtro, quod in edititijs omnibus patet libris, in nullis qui ſub ſera & clauſtris pro theſauro aſſeruantur reperi. Cumque veteres bibere quadam conuiuali lege ſolerent à ſummo ad imum vſque decurrente inuitatione, quendam etiam in illa compotatione inter pocula ſermonem adhibebant. Summus enim aliquis erat conuiua, Horatius, Cat. maiore.

Summus ego, & prope me Viſcus Thurinus: Satyra 8. li. 2.

& aliqui imi, Horatius, *Secutis omnibus imis.* Ibidem.

Et à ſummo, magiſterio quodam conuiuali bibebatur. Plautus,

Da puere ab ſummo age tu interibi ab infimo da ſuauium. Aſinaria. Sc. Aintu meum virum.

Ad eandem conſuetudinem & illud Plautinum pertinere cenſuerim in menæchmis, *Standum eſt in lecto, ſi quid de ſummo petas.* Menæchmis Sc. Iuuentus nomen fecit.

Non prætermit tam hic monere vbi legitur hodie in excuſis libris, *Et contra auium minorũ morſus munitur vallo ariſtarũ,* repeririſſe me in latebroſis bi-

bliothecis, *contra inimicarum auium morsus*, quod si non est comparandum
receptæ formulæ, non tamen fortasse dedignandum: ac mediusfidius,
dignum habui quod in apertum proferrem, & à situ & puluere vindicaré.
Acinum autem vinaceum ea dici forma censeo, qua gallum gallinaceum
& cunilam gallinaceam dicebant. Nã distinctionis gratia vinaceus ei ve-
lut appenditur, ne ambiguitate verbi fallamur, & acinum ebuli aut sam-
Cic. in Catone maiore. buci aut mali punici intelligamus. *Sibi*, inquit, *habeant igitur arma, sibi
equos, sibi hastas, sibi clauam, sibi pilam, sibi venationes.* Hæc exercitationum
genera omnibus intellectu facilia sunt, præter quàm quòd claua ista no-
bis caput obtũdit & cerebrum excutit. Sed militaris genus exercitationis
commemorari existimo, quo se ad palum graui claua numeros omnes ar-
maturæ implentes exercebant. itaque milites Romani seruos clauigeros
Rudente Sc. habebant, qui apud Comicum Plautũ clauatores appellantur. Illius exer-
Vtrum tu leno citationis ita meminit Vegetius, *Itemque clauas ligneas duplicis æquè ponde-*
Mercatore Sc. Diuûm atque hominum. *ris pro gladijs tironibus dabant: eóque modo non tantum mane, sed etiam post me-
ridiem exercebantur ad palos.* Iterum, *contra illum palum tanquã contra aduer-*
Lib. 1. c. 11. *sarium tiro cum crate illa aut claua velut cum gladio se exercebat & scuto.* Apud
Ibidem. Lib. 3. Festum quòque ita scribitur, *Calones militum serui dicti, quòd ligneas clauas
gerebant. Nam Græci ligna* κᾶλα *vocant. Is quoque qui eiusmodi telo vtitur cla-
uator appellatur.* Eã porrò ad palos exercitationem palaria dicebant: Cha-
Lib. 1. Grãm. inst. risius, *hæc palaria cùm milites ad palos exercentur.* Verumenimuero in illo
elogio Calatini, duo sunt Iãbici catalectici, qui quinis pedibus & syllaba
cõstant. quo fit vt cõsentiunt per synecphonesin pro tribus syllabis nume-
Catone maiore. retur: & virum fuisse legendũ sit, hunc in modũ, *Vno ore plurimæ consentiunt
gentes Populi primariũ virũ fuisse*: aut vt in veteribus legitur, *vni cui plurimæ.*

Bonam spem prælucere, vxoria conditio, fata impendent, apud Ciceronem.

CAPVT VII.

Cic. de amicitia. IN libro de Amicitia editum est, *quod bona spe prælucet in posterum*, vbi
eruditi se in libris vetustis dicunt inuenisse bonã spem: quod ea forma di-
Sc. 1. ctum erit qua apud Plautum in Curgulione, *Tute tibi luces cereum*, id est
præfers tibi lucentem cereum: vt si lucẽ lucere diceremus. Sic prælucere
bonã spem erit, velut bonã spem prælucentẽ & præfulgentem gerere &
ostẽdere. non est igitur illa antiquitatis formula aspernãda, quæ & libro-
rum testimonio & comici exẽplo defenditur. Tamen quod receptum est
etiam damnandum non est, vt locus iste accusandi & auferendi casui pro
controuerso & litigioso relinquatur. Quod autem eo in libro scribitur,
Cic. de amicitia. *dirimi tamen interdum contentione luxuriæ, conditionis, vel commodi alicuius,*
candorem non refert nec nitorem eruditi illius seculi. Nam hîc luxuriæ
nomen

nomen significationem quandam ostendere videtur, illi ætati ignotam. memini aliquando me in exemplari vel luxuriæ legisse, vt putem, in quo vitio frequentissimi sunt libri antiqui, literam disiunctionis vltimam repetitam adhæsisse initio vocis sequentis, qua detracta commodissimè & elegantissimè legetur, *contentione vel vxoriæ conditionis, vel commodi alicuius*. Distrahuntur enim amicitiæ adolescentium interdum cum eandem vel virginem vel mulierem vxorem proci petunt. conditionem autem in nuptialibus & meretricijs amorum fœderibus poni, tam est omnibus notum quam solem lucere. *Hæc ita multa quasi fata impendere amicitijs*, etiam lego: vt amicitiarum calamitates & incommoda exprimat. nam fato nescio quid languidius & lentius minúsque significans habet. neque verò hoc comminiscor neque fingo: sed in cellularijs repertum libris, in apertum refero: in quibus etiam C. Blasius scribitur planè & dilucidè, vt & apud Plutarchum scribendum, nō βλάσος: in Gracchorum tamen vita scribitur apud eundem βλόσσιος, vt & in Ciceronis editionibus. Iam cum scribit non esse virtutem immunem, significat eam non sibi tantum consulere, nec sui tantum rationem habere, sed in reliquos homines aliquid munificè solere cōferre, & eam sua velut munia facere, benéque de alijs mereri. Vbi porrò scribitur, *quod si in scena, in qua rebus fictis & adumbratis loci plurimum est*, si emendata scriptura est, non est dubiū quin non de theatralibus spectaculis, sed concionalibus consessibus dictum sit. Sed docti narrant sine vlla varietate legi in obsoletis libris & fugientibus *in scamna*: nec ineptè profectò sic legeretur, *quod si in scamna, in quæ rebus fictis*. Scamna autem significarent cōsessum concionis. illic enim multas sedes, multa subsellia fuisse verisimile est: & Tib. Gracchus concionans fragmentis subselliorum occisus fuit, quòd alia, vt puto, locus ille tela non suppeditaret. Cic. de amicitia. Plutarch. in vita Gracchor. Cic. de amicitia.

Pater, mater, filij Herculis, gens truncis nata, Fauni, fatuarij, æternus, bonor exors. CAPVT VIII.

PATER nomen diuinitatis plerumque est, vt apud Maronem,

Huc pater ô Lenæe veni, &, 2. Georg.
Túque ô Tybri, tuo genitor cum flumine sancto. 8. AEneid.

nam de deo Tyberino hoc dicit. &, *Da pater augurium,* 3. AEneid. eodem sensu accipio: tametsi Macrobius exquisitius quiddam reconditúmque magis affert. rursum,

Et fortia corpora volues Tybri pater? 8. AEneid.

est & dignitatis, vt apud eundem,

Cum pater in ripa gelidíque sub ætheris axe 8. AEneid.

AEneas

Æneas tristi turbatus pectora bello. &,

8. Æneid. *Tum pater Æneas puppi sic fatur ab alta.*

Sic & mater diuinitatis est, vt Lua mater, mater Matuta: & dignitatis, Ibid. *—castæ ducebãt sacra per vrbẽ Pilentis matres in mollibus.* Significari enim puto senatorias, nobiles, patricias mulieres quæ sacerdotes erãt. & apud Lib. 4. Lucretium, *Nanque ibi concessum caueai subter & omnem*
Scenai speciem patrum matrúmque deorúmque Inficiunt.

hic patres & matres coniunxit, & à cauea cuneísque populi separauit, orchestram significans, vnde spectabant senatores & senatorum vxores. & quia ex 8. Æneidos pleraque huius capitis decerpta sunt, ne aliũde partes mutuemur, quibus hoc perficiamus, age, quæramus cur eodem libro Herculi salios tribuat, qui tamen erant Martis gradiui. Sic enim scribit, 8. Æneid. *Tum Salij ad cantus incensa altaria circum Populeis adsunt euincti tempora ramis.* Constat profectò è veteribus monumentis Saliorum auctorem fuisse Salium Arcadem, qui in Italiam cum Euandro venerat. Igitur cum ante Romam conditam ad aram maximam instituta fuissent ab Euandro Herculi sacra, verisimile est Salium tum ei choros instituisse. vrbe autem condita ad gradiuum Martem eos postea choros Numa, vt opinor, transtulit cap. 12. lib. 1. Saturn. Romanæ gentis auctorem. aliam affert etiam causam Macrobius longè repetitam, quam qui volet sequatur. fuere porro saliorum duo chori, vnus senum alter iuuenum. Maro,

8. Æneid. *Hic iuuenum chorus, ille senum,*

At Lacedæmone tres chori erant puerorum, iuuenum, senum. Cum au- 8. Æneid. tem Maro scribit,

Hæc nemora indigenæ Fauni Nymphæque tenebant:
Gensq; virum truncis & duro robore nata.

Ad Homericum respicit versum:

Οὐ γὰρ ἀπὸ δρυός ἐσσι παλαιφάτου οὐδ' ἀπὸ πέτρης.

4. Academ. Vt & Cicero cum scripsit, *è saxo sculptus aut robore dolatus.* primos quoque Italiæ cultores & habitatores Maro intellexit terrigenas fuisse: sed & aborigines ex eo vocatos aliqui narrant, quòd nõ aliunde orti sint, deosque putant eorum locorum & Nymphas ibi natas, & homines quoque non aduentitia stirpe ea loca tenuisse, sed ibi editos esse. certe in antiquo lexico aborigines exponuntur αὐτόχθονες. In nemoribus autem Fauni oracula canebant. Lib. 6. de ling. Latina. Varro, *Fauni dij Latinorum: hos versibus, quos vocant Saturnios, in siluestribus locis traditum est solitos fari.* Faunus tamen à Græco deo qui πὰν nominatur nomẽ duxit, & pro eo sæpenumero ponitur, vt in poëtis obseruare licet, vt in Priapeis, Vir. Priapeis.

Fronte & comantes Arcadas vides Faunos.

Fauni

Fauni autem vxor Fatua fuit, quæ furore correpta futura præcinebat, vnde & fatuarij appellantur qui inspirati futura ariolātur, vt Iustinus scribit. Lib. 43.
Iam æternum eo libro pro magno atque adeo immenso posuit Maro. 8. AEneid.

Tum pater æterno fatur deuinctus amore.

Et Curtius libro quarto ferè eodē modo scripsit, *Ablue corpus illunie æternísque sordibus squalidum*, quod fortasse non ita videbitur reconditum, vt notari debuerit. Curt. lib. 4. Extra sortem donari honorificentissimum & amplissimum erat: proinde ita libro octauo scripsit, D*ucunt exortem Æneæ, quem fulua leonis Pellis obit totum*: & lib. 5. *Nam te voluit rex magnus olympi Talibus auspiciis exortem ducere honorem*: & lib. 9. 8. AEned. AEneid. 5.

—ipsum illum clypeum cristásque rubentes Exciperem sorti. 9. AEneid.

Nam in vulgo videtur numerari, qui pari cum alijs sorte æquatur, & in casum coniicitur: sed cui non fortuna aut sorte, sed iudicio & decreto egregium munus tribuitur, ei demum eximius honos defertur.

Vncus impactus, fatum, mors fatalis.

CAPVT IX.

In prima in Antonium oratione scriptum est, impactum fuisse fugitiuo vncum: quo genere pœnæ afficiebantur, qui ignominiosissimo supplicio interficiebantur, & vel in ignē, vel ad Gemonias scalas aut in Tyberim trahebātur. Philipp. 1. Infigebatur autem gutturi, vnde à Iuuenale scriptū est, Saty. 1.

—qui fixo gutture fumant: & à Propertio, Lib. 4. eleg. 1.

Et bene cùm fixum mento discusseris vncum,
Nil erit hoc, rostro te premet ansa suo.

Vnco autem ad Gemonias trahebantur aut in Tyberim, vt honore sepulturæ priuarentur, quo carere acerbissimum antiquis erat. Etiam in Barathro vnci erant, & abiecta in id cadauera his adfixa hærebant in Barathro pendentia. Sic enim in Suida scribitur, Βάραθρον χάσμα τι φρεατῶδες καὶ σκοτεινὸν ἐν τῇ ἀττικῇ, εἰς ὃ τοὺς κακούργους ἔβαλλον. ἐν δὲ τῷ χάσματι τούτῳ ὑπῆρχον ὄγκινοι, οἱ μὲν ἄνω, οἱ δὲ κάτω. Suidas. Scribitur in eadem oratione & illud, quod multis negotium exhibet, & à Gellio verbosè tractatum est: à nobis facilè aperteque vno verbo prope expedietur. Nam cùm ita scribit, *Multa autem impendere videntur præter naturam prætérque fatum*: nihil diuersum naturæ & fati nomine significari puto, sed vnum idémque declarari. 1. Philipp. Itaque mors naturalis, mors est fatalis, cùm ætate quis confecta extrema senectute moritur. Quæ enim mors immatura gladio infertur, nec fatalis est, nec naturalis. Id ex oratione pro Cælio intelligi potest, cuius in peroratione sic scribitur. Cic. pro Cælio. *Nolite Iudices aut hunc iam natura ipsa occidentem, velle maturius ex-*

tingui

tingui vulnere vestro, quàm suo fato. En disertè morti naturali & fatali, opponit mortem vulnere illatam vel pœna irrogatam. Alexander quoque Aphrodisiensis palam non tam fatetur, quàm profitetur & clamat, fatum & naturam idem esse. Sic enim loquitur: λείπεται ἄρα τὴν εἱμαρμένην μηδὲν ἄλλο, ἢ τὴν οἰκείαν εἶναι φύσιν ἑκάστου. Iterum, Α΄ ὕλη γὰρ εἱμαρμένη τε καὶ φύσις ἡ αὐτή. Rursus, ταὐτὸν ἂν εἴη τῷ κατὰ φύσιν τὸ καθ᾽ εἱμαρμένην. Rursum, φανερώτατα δὲ Θεόφραστος δείκνυσι ταὐτὸν ὂν τὸ καθ᾽ εἱμαρμένην τῷ κατὰ φύσιν, ἐν τῷ Καλλισθένει. Dion quoque fatum luculenta scriptura, minimeque ambigui sensus pro naturali morte vsurpat ita scribens, ἀλλὰ κἂν ἀποθανεῖν ἀνάγκη σοι γένηται, μὴ τὴν εἱμαρμένην ἀναμεῖναι, ἀλλὰ τῷ προστυχόντι θανάτῳ χρῆσθαι.

Alexand. Aphrod. de fato.

De fato.

Dion.

Agentes in rebus. CAPVT X.

AGENTES in rebus à iurisconsultis memorati & ab historicis, satagere cogunt decurias Iurisconsultorum & literaturæ prudentum: & tamen cùm se cruciarunt multum diuque quærendo, adhuc quærunt, nec ad verum coniectura euadere possunt. Vnum excipio Cuiacium, qui vt eximius, extra numerum est. Ego non is sum, qui putem alijs caligantibus me Lynceum esse: sed qui libenter in partem pro mea virili literas iuuare studeam: an autem sit irritum studium, malo alios existimare, quàm me meo suffragio prædamnare: quamquam ita de me sentio, vt conatum meum meliorem quàm operam putem, cùm voluntas libenter nitatur ad præclara, quæ præstare non potest industria. Sed vt vnde profectus sum redeam: Agentes in rebus arbitror fuisse in militia palatina, & velut armata, qui per prouincias speciebus annonarijs, quæ fisco aut vrbibus præstabatur ex canone aut indictione, conuehendis importãdisque præerant, vt canoni Romano, canoni Alexandrino, frumento militari, atque eorum etiam officiorum annonis, quæ in palatino erant comitatu præsidebant. itaque diuus Hieronymus eos interpretatur πυροφόρους, frumentarios & veredarios: & quia locus insignis est, eum subscribam, vt tanti auctoris certa fide potius res stabilita confirmataque teneatur, quàm nostra interpretatione dubia nutet & vacillet. *Hoc enim*, inquit, *quod LXX transtulerunt* πυροφόρον, *nos frumentarium vertimus, iuxta antiqui sermonis eloquium. eos enim quos nunc agentes in rebus, vel veredarios appellant, veteres frumentarios nominabant.* Etsi autem erãt in Palatinis officijs, vt indicat diuus Ambrosius in epistola ad Marcellum his verbis, *Palatina omnia officia, hoc est memoriales, agentes in rebus, apparitores diuersorum comitum*: tamen munus eorum etiam in prouincijs erat, cùm & in Imperatoris aula frumentationibus & annonis præessent, & in prouincia eandem rem curarent: quin & à Palatinis in Theodosiano codice distinguntur his verbis, *Quicunque*

Hieronymus.

cunque igitur inter agentes in rebus, vel inter Palatinos militiæ sacramenta sortiti sunt. Iterum, *Sublimitatem tuam inuestigare præcipimus, an aliqui hæreticorum vel in scrinijs vel inter agẽtes in rebus vel inter Palatinos cum legum nóstrarum iniuria audeant militare.* latius tamen eorum fortasse officium munusque patebat: ac si quis de ijs plura cognoscere cupit, is Cuiacij iurisconsultorum principis nobilem commentarium in codicem legat. In peruereri lexico legi agentes in rebus exponi μαγιστριανούς. μαγιστριανοὺς autem Suidas explicat καστρισίους id est vt opinor castrenses. atque, vt hoc alienum additamentum adijciam, in eodem lexico cancellarium inueni ἀντιγραφία exponi, quem contrarotulatorem nostri homines solent appellare. Hæc ego scripsi non vt me summis Iurisconsultis opponerem, aliud ista de re sentientibus, sed vt tantum sententiam meam interponerem, si quem fortè inuenire posset, cui si non vera, saltem verisimilis videretur.

Cod. Theod. lib. 16, l. 29. tit. 5.

Suidas.

Cænacula, habitare sub tegulis, tribus scalis habitare, cor, iecur, os pugilis, parastichis. CAPVT XI.

HOMINES Romæ mediocris fortunæ suarum ædium partem superiorem inquilinis locare solebant, imam sibi retinebant: sed & erant qui cænaculariam faciebant. Itaque pauperes cænacula conducebant, cùm in suo non habitarent. Iuuenalis, *—rarus venit in cænacula miles.* Satÿ. 10.
Horatius, *—quid pauper? ride, cænacula mutat.* Epist. 1, lib. 1.
Prudentius, *Omnis qui celsa scandit cænacula vulgus.* Lib. 1. contra Symmach.
Qui autem omniũ tenuissimi erãt, cęnacula tegulis proxima conducebãt.
Iuuenalis, *Vltimus ardebit, quem tegula sola tuetur* 3. Saty.
A pluuia, molles vbi ponunt oua columbæ.

Suetonius de Orbilio, *Námque iam persenex pauperem se, & habitare sub tegulis quodam scripto fatetur.* Et in epigrammate de Valerio Catone grammatico,

Quem tres coliculi & selibra farris
Racemi duo, tegula sub vna
Ad summam propè nutriant senectam.

De illustribus Grammaticis. Suetonius de illustribus Gramm.

& Martialis, Lib. 1. epigr. 152. ad Lupercum.

Et scalis habito tribus, sed altis.

Significat enim se vltimo cænaculo habitare sub tegulis. Cor esse Latinis prudentiam & sapientiam cognomen Corculi satis ostendit: &,

Egregiè cordatus homo catus Ælius Sextus. Cic. 1. Tusc & 1. de Orat.

Iecur etiam in eadem significatione poni animaduerti in epigrammatis de eodem illo Catone grammatico clausula ista, *En cor Zenodoti, en iecur Cratetis.* Sueton. de illustribus grammat. sed nec, *Neque enim mihi cornea fibra est*, in Persio ab alia origine & mente est, cùm in iecore fibræ sint. Satÿ. 1. Ita alterum ab altero illustratur

De illustr. gramat. mutua quadam claritate. In eodem Suetonij libello extat in M. Pomponium Marcellum epigramma,

Qui caput ad læuam didicit, glossemata nobis
Præcipit, os nullum, vel potius pugilis:

In quo pugillatus ei obijcitur. Solent autem pugiles cùm dextra aduersarium petere soleant, caput ab ictu in læuam longius deflectere ne feriantur. Maro, *Abduxêre retro longè capita ardua ab ictu.* & quia tuber plagis & deformatum tumidúmque redditur eorum caput, vt Artemidorus scribit libro primo: interdum etiam sic malè mulctantur, vt exossetur eius aliqua pars, effodiaturque oculus, vt scribit Galenus in exhortatione ad bonas artes, & libro secundo epigrammatum Græcorum lepidè exponitur: idcirco addidit, *os nullum, vel potius pugilis.* In quo etiam ei obijcitur impudentia & inscitia literarum. Non dubitem autem quin in eo Suetonij aliquoties hoc capite à me appellato libello, vbi disserit cognomen Aurelij Opilij, ab ipso Opilio per duplex p scriptũ fuisse, cùm alij per vnam literam p scriberent, Parastichidem libelli legere oporteat. Nam Parasfichis, quæ inoleuit in libris, quid sit, consulendus est Apollo, aut si quis est Apolline vates doctior: mihi quidem in eo aqua hæret, vt & in eo quod in eodem libello lego, *Librum etiam cui titulus est Perialogos, edidit continentem querelas de iniurijs, quas professores negligenter ab ambitione parentũ acciperent.* ne tamen inconsultos à me rursus ad Apollinem dimittam, audebo περὶ ἀλόγων scribere magno nominis periculo: vt & pro Sigida Ticida. Ioanni tamen Aurato literarum Latinarum & Græcarum peritissimo videbatur παιδαγωγὸς scribi debere. hoc tanti viri iudicium prætermittere aut supprimere non debui, quòd non solum sententiæ meæ, sed aliorum multo literatiorum opinioni etiam anteponerem. Succurrebat & non inconcinnè περὶ ἀλογίας legi posse, cùm eo libro conquereretur Orbilius de professorum stultitia, qui negligerent iniurias quas à parentibus acciperent: quem sensum & περὶ ἀλόγων facit.

Artemidorus lib. 1.
Galenus in exhortatione ad bonas artes.
Suetonius de illust. gramat.
Suetonius ibid.

Genius, Victoria pennata, dracones quibus sacri, hora lucina.

CAPVT XII.

GENII non solum erant hominum, sed etiam vrbium, coloniarum locorum: Maro, *Incerti Genium ne loci famulúmne parentis Esse putent.* Heroibus autem sacer erat draco, vnde serpentem famulum parentis vocat Æneas eo in Æneidos loco, & locorum genij, vt serpentes pingebantur, sicut ex eo Maronis loco coniectura est, & Persio,

5. Æneid.

Pinge duos angues, pueri sacer est locus, extra Meijte.

Satyr. 1.

Quan-

Quanquam vt Artemidorus ait, ſacer erat draco Ioui venerando, Soli, Cereri, Proſerpinæ, Triuiæ, AEſculapio, heroibus, vt ex eo picto ſacrum eſſe locum augurari poſſimus, qui tot numinibus ſit conſecratus. *Artemidorus.*

—ſerpentes atque videres Infernas errare canes, *Saty. 8. lib. 1.*

dixit Horatius veluti ſignificans comitatum Triuiæ, vt & apud Maronē,

—viſæque canes vlulare per vmbram, *6. AEneid.*
Aduentante dea:

Nam & Dianæ quæ eſt eadem Triuia canes tribuuntur, & noctiuagæ Triuiæ etiam nocturnæ canes, quas furias quidam interpretantur non inſcitè. Apollonius quoque eius canes *χθονίους κύνας* vocat. Hecatæ canum mentio quoque eſt apud Orpheum, *σαῖνον δὲ σκύλακες περίπολοι*, & apud Tibullum, *Sola feros Hecates perdomuiſſe canes.* *Apollonius. Orpheus. Lib. 1. eleg. 2.*

Sed ad Genium redeo: vrbium erant Genij, vnde Symmachus ſcribit, *Varios cuſtodes vrbibus mens diuina diſtribuit.* In quo à Prudentio deliræ religionis propugnator meritò his verſibus obiurgatur, *Lib. 2. contra Symmach.*

Iam primum quid ſit Genius, vel qui ſtatus illi
Competat, ignoro: & quid poßit & vnde oriatur.

Iterum, *At tuus hic vrbis Genius dicas volo, quando Cœpit adhuc paruæ primum ſe infundere Romæ?* De genijs multorum etiam locorum ſic idem ſcribit, *Quanquā cur genium Romæ mihi fingitis vnum? Cū portis, domibus, Thermis, ſtabulis ſoleatis Aſsignare ſuos genios? pérque omnia mēbra Vrbis pérq; locos geniorum millia multa Fingere?* Rurſus de genio vrbium & populorum idem ita tradit, *Fataliter vrbem Sortitam quonam genio proprium exigat æuū. Cunctis nam populis, ſeu mœnibus inditur, inquit, Aut fatum aut genius noſtrarum more animarum, Quæ ſub diſparili ſubeunt noua corpora ſorte.* Victoriam deam vetuſtas pinnatam & aligeram pinxit, vt è cœlo deuolantem ad eos, quos ſuis ornare ſucceſſibus vellet, hinc Anſonius, *Prud. ibid. Prud. ibid. De Auguſto. epig. 1.*

Tu quoque ab æthereo præpes Victoria lapſu: & Prudentius, *Lib. 2. contra Symmach.*
Marmoreo in templo rutilas Victoria pennas
Explicet, & multis ſurgat formata talentis.

Id eo ſcribit, quòd aureæ aut auratæ victoriæ plerumque ponerētur, quas & quædam etiā ſimulachra interdum ſuis manibus ſuſtinebant, Cicero li. 3. de natura Deorū, *Idem victoriolas aureas & pateras coronáſque, quæ ſimulachrorum porrectis manibus ſuſtinebantur, ſine dubitatione tollebat.* Puella autem formabatur, vt Prudentius ait, pennigera, pexo crine, nudo pede ſuſpēſa, ſtrophio reuincta, ſinu veſtis fluitante. Vt Lucina dea eſt Diana, quæ parientium nixus iuuare credebatur, & partus vitales in lucem producere: ita & per adiectionem Lucina hora à Prudentio hora lucis & vitæ dicitur, *Lib. 2. contra Symmach.*

Et qui Lucinas tribuo naſcentibus horas.

Quod annotare placuit ipsa nouitate admirandum & insigne. Certum esse senatorum numerum oportebat cõsentientium vt legitimum Senatusconsultum fieret. Cùm enim ordo infrequens erat, nec numerum legitimum implebat, per infrequentiam Senatusconsultum fieri nõ poterat, aut cùm frequens, nisi ad certum numerum consentirent in vnam sententiam. ea de re ita scribit Prudentius, qui & trecentorum numerum definit.

Lib. 1. contra Symmach.

Hic consulta patrum subsistere conscriptorum
Non aliter licitum prisco sub tempore, quàm si
Tercentum sensisse senes legerentur in vnum.

Consilium, frumentum semissibus & trientibus, sitellam deferre, cistas disijcere, pœna parricidarum. CAPVT XIII.

Cornificius li. 1. ad Herennium.

In libris Cornificij ad Herennium de Translatione, legimus eam in iudicium non venire, sed in senatum, aut ante Imperatorem & in consilium: proinde solet quæri quod illud consilium sit. ego consilium illud intelligo, quod more maiorum Imperatori rem militarem administranti solebat adesse. Salustius in bello Iugurthino de Metello Imperatore, *Ita more maiorum ex consilij decreto per legatos Iugurthæ imperat argenti põdo ducenta millia.* Iterum, *Igitur Rex vti constituerat, in castra venit, ac pauca præsenti consilio locutus.* Eodem in libro lex de semissibus & trientibus erat, qua po. in magna vilitate annonę ex horreis publicis frumenti modius triente dabatur: in arctiore & grauiore annona, semisse: vel potius ex lege Gracchi populo modius semper semisse & triente dabatur, id est, non toto asse. Asconius, *vt frumentum populo, quod ante semissibus & trientibus in singulos modios dabatur, gratis daretur.* Quod autem additur, *Saturninus ferre cœpit: Collegæ intercedere: Ille nihilominus cistellam deferre:* vereor ne legendum sit sitellam deferre, vt lib. primo de natura Deorum, *vt igitur T. Gracchum cùm videor concionantem in Capitolio videre de M. Octauio deferentem sitellam:* & apud Asconium in oratione pro Cornelio, *dum sitella defertur.* Sitella enim significatur, qua qui legem ferebat, sortiebatur tribus, vt eas in suffragium mitteret. In cistas autem populus tabellas sui suffragij mittebat per pontes transiens. mox ergo scribitur, *Pontes disturbat, cistas disijcit.* Multi autem pontes erant multæque cistæ, cùm multæ essent tribus. Sitellæ in sortiendo mentio est in Casina Plauti, & in vetustæ legis fragmẽto, cuius mihi fecit copiam Petrus Daniel, *Ad sitellam sorti veniet, is in eã sitellam manum demittito.* Iterum, *Sortem ex hacce lege apertam brachióque aperto literam digitis opertam.* Multis etiam minacibus Senatusconsultis solebat addi ad extremum clausula aduersus eos, qui quid contra decretum sum-

Sallust. in bello Iugurt.

Lib. 1. ad Herenn.

Asconius pro Cornelio.

Cornific. lib. 1. de confirmatione.

Asconius pro Cornelio.

Cornific. lib. 1.

Sc. Tace Chalme.

summi ordinis tentarent, vt & munitiora eius consulta essent, & deterrerentur audaces, & improbi, quæ in eo etiam loco posita est, *Senatus decreuit, si eam legem ad populum ferat, aduersus Rempub. videri eum facere.* Sallustius in oratione Cæsaris, *Qui aliter fecerit, Senatum existimare eum contra Rempub. & salutem omnium facturum.* In lege duodecim Tabularum quæ ibi refertur, *Si furiosus existet, agnatorum gentiliumque in eo pecuniáque eius potestas esto.* Existet nimis ingeniosè & subtiliter nonnulli putant valere quod ἐξίστασθαι Græci dicunt, quod est mente motum esse & de potestate exisse, cùm sit, apparet, incipit esse, quod tertia Tusculana sic explicatur. *Itaque non est scriptum si insanus, sed si furiosus esse incipit.* Agnati autem sunt, qui sunt eiusdem stirpis, familiæ & cognationis: qui si desint, tum denique gẽtilium & aliorum propinquorum potestas est in eo. gentilitas enim agnationem cõtinet latiusque patet, & ad alias familias eiusdem tamen sanguinis & nominis porrigitur. Sic patrisfamilias intestato mortui familia pecuniaque agnatorum & gentilium est. Vt illis qui perduellionis damnati à duumviris fuerant caput obnubebatur, ita parricidæ os lupino folliculo obuoluebatur, vt eo in Cornificij libro scribitur, credo quod indignos censerent, qui communi spiritu luceque fruerentur: lupinum esse folliculum voluerunt, feritatem significantes eius, qui necem atrocem & acerbam sua manu parenti obtulisset. Sed & soleæ ligneæ inducebantur parricidarum pedibus, ne communi hominum reliquorum è corio calceatu vterentur, neu calceamenta, quibus homines vti solerent polluerent, si ea pedibus suis calcarent: neu terram tangerent pedibus nudis, omnium parentem communem. Sed & sensus expers & omnis humanitatis & durus ac asper vereque ligneus eo ipso significabatur parricida. licet & adsignificationem quoque aliquam habere simiam, serpentem & gallum gallinaceum. Neque enim sine causa cum parricida culeo insuebantur: & Cicero pro Roscio pœnam parricidarum interpretatur: locum petat qui cognoscere cupit: quanquam vix quisquã est cui non sit notus. C. Pompilius à Gallis obsessus, qui eodem scribitur Cornificij libro, videtur esse C. Popilius cognomento Lænas. Itaque Popilius libentius legerim. Pauca ista velut prætereuntes ex eo libro annotabamus, quæ bonis iuuenibus vtilia esse optamus magis, quàm fore confidimus.

Corn. fic. lib. 1. de confirmatione. — Sallustius in orat. Cæsaris. — Cornific. lib. 1. — 3. Tuscul. — Lib. 1. — Ibid. — Cic. pro Rosc. — Lib. 1.

Catullus in Epithalamio Pelei explicatus, comitia vrbana militaria, communia, decuriata, bolones, bolonæ, arulatores, cociones.

CAPVT XIIII.

CATVLLVS Nepoti Cornelio suum nuncupans libellum, cum dicit

[Epig. 1.] tribus laboriosis chartis omne æuum explicasse, quod interpretor de Chronicicis Neporis, quorum Ausonius meminit. In chronicis autẽ suis etiam Catulli, vt optimi seculo suo poëtæ meminerat. Is mentione sui honorifica delectatus libelli nuncupatione officiosè gratiam retulit bene merito. Sed quoniam Catulli mentio incidit, venit in mentem mihi sæpenumero quærere, cur tam operosis & tam numerosis versibus in epithalamio Pelei vestem & eius argumentum descripsisset. Mihi enim ridiculum videbatur plus ab eo operæ consumi in accessione operis, quàm in opere ipso: cùm nec vestem quidem magnopere ad nuptias pertinere putarem. Sed & mea calumnia Catullum, & me dubitatione omni liberauit Arnobius, apud quem animaduerti solenne fuisse morisque antiqui, vt nuptijs lectus genialis toga sterneretur, quæ tamen consuetudo eius [Arnobius lib 2. aduers. gentes.] ætate iampridem exoleuerat. Eius verba sunt, *Cùm in matrimonia conuenitis toga sternitis lectulos, & maritorum genios aduocatis?* Quanquã vestis stragula picta apud Catullum potius describitur. Placet ex arena funem nectere, & supplementum huic capiti ex eo Arnobij libro petere. appellat comitia centuriata, militaria: quòd populus more militari centuriatus sit: vrbana, curiata: Curiæ enim erant vrbani populi. communia, tributa: quòd ex totius populi tribubus fiebant, erantque non propria tantum [Arnob. eod. li. 2.] vrbani populi, sed etiam rustici & suburbani. Eius verba subiungã, *Nunquid magistratus per populum creatis? militaria, vrbana, communia quæ sunt* [Priscianus de pond. & mensur.] *comitia scitis?* Apud Priscianum quoque in libro de ponderibus & mensuris decuriata comitia nominantur: sed ea esse existimo, quæ largitione & [Arnobius eod. lib. 2.] corruptela deprauata sunt partibus quibusdam populi decuriatis. Iuppiter supremus cùm dicitur, summus ille deorum imperator, qui in arce cæli [4. Aened.] regnat significatur, ad discrimen Plutonis, qui Iuppiter Stygius vocatur. [Lib. 2.] Maro, *Sacra Ioui Stygio quæ rite incepta paraui.* Arnobius, *Iuppiter tam supremus quàm Stygius.* Christum quem Seruatorem no- [Li. 2. aduers. gentes.] strum & Saluatorem verbo ecclesiastico cognominamus, Arnobius sospitatorem appellat: *vt*, inquit, *ante horas quemadmodum dicitis paucula sospitator ad vos Christus cæli ex arcibus mitteretur?* Corpusculum hoc, quo tanquam loculo animus inclusus tenetur, non ineleganter [Eodem lib. 2.] ab Arnobio folliculus vocatur his verbis: *Nec in caruncula huius folliculo constitutis opis aliquid sponsum est*: id est in hoc corpore vt interpretor. Muccinium videtur apud eum esse linteum quo exceptatur nasi muccus. Vt enim à vacca vaccinium, sic à mucco muccinium deduci videtur. [Lib. 2. aduers. gentes.] *Mithra*, inquit, *strophium, fascia, puluinus, muccinium.* quanquam scio non deesse qui succinum, & qui saccinium me refragante vehementer emendent. Quod sacco vinum veteres eliquabant: quod & saccare dicebant,

cebant, hinc per similitudinem non inamœnam, in re tamen parum honesta, factum est, vt cum vesica coli vinarij vel sacci speciem habeat, vrina liquoris transmissi, lotium saccatum diceretur: quod & è Lucretio alias *Lib. 4.* annotamus, & nunc Arnobij auctoritate magis illustramus, si quis Lucretij emendationem fortè in dubium reuocet: eius verba sunt, *Inter stercoris hos vtres, & saccati obscœnissimas ferias.* *Arnob. lib. 2. aduers. gētes.* Sed qui in eo sint volones cùm scribit, *Quid bigarios, salinatores, volones?* Scio volones vocatos bello punico volūtarios milites è seruis, quod exemplum postea retulit Antoninus philosophus. Sed ad hunc locum nihil ista notio pertinet. an potius sunt qui vltro ad gladium ferrumque se locabant? putarem nisi salinatores antecederent. quid si bolones legamus à bolis piscium? nam sic tabernæ cetariorum dicebantur. Donatus in Terentium, *Cetarij*, inquit, *sunt qui cete id est magnos pisces venditant, & bolonas exercent.* *In Eunch. Terentij.* Reperi & in antiquo Lexico, cuius iuuenis studiosissimus Petrus Daniel mihi fecerat copiam, bolonas disertè explicari μεταπράτας & παλιγκαπήλους id est propalas. Nō admodum dissimilis est arulator vel arilator, qui μεταβολεὺς explicatur, nomenque habet ab arula, id est foculo, quo cibos coquit, ἑψητὴς que & πραγματευτὴς explicatur in Lexico Latino Græco. Dicitur & coctio à coquendo: nam in antiquo quoque vocabulario cocionem arilatorem exponi reperi. Festo coctio dicitur quasi cunctio à cunctando, *Lib. 3.* qui cunctanter emit, quod postea vendat, vt sit πραγματευτὴς & μετάβολος. Igitur sic & cetarij vocabantur, qui bolos faciebant & vēditabant. Sunt & boleones Græcis sterquilinia. Subnectit Arnobius, *Coquos, panchrystarios.* *Lib. 2. aduers. gentes.* In quo panchrestarios legendum suspicarer, ab vnguento panchresto, nisi iam antè vnguentariorum mentionem fecisset: ego igitur libentius coquos, panifices, crustarios legerim. Nam à crusto & crustulo crustarius & crustularius artifex eius panificij vocatur. vel panchrestarios medicamentarios & pigmentarios acceperim, qui medicamenta & remedia omnibus valetudinū generibus accommodata conficiunt, splendido & magnifico promisso, si effectus responderet: tales sunt antidori apud Nicolaū & Galenum. putem tamē potius per similitudinē intelligi artifices operis dulciarij, vt ad omnia vtilis & cōmodi. Saluianus lib. 6. infantes quoque & omnes ferè paruulos, contumaces, quos morigeros minæ & ferulæ non efficiunt, interdum panchresta atque blanditiæ ad obedientiam trahunt.

Vocatur in disquisitionem locus Curtij de Lyrnesso, vmbone propellere.

CAPVT XV.

In nos acerbos plerumque censores experimur, si quid in antiquitatis literis à nobis humanitus ignoretur. nec nobis venia dari solet, quæ

tamen præsto est antiquis auctoribus, si quãdo quid tale eis obrepat quin & cùm in manifesto errore à nobis deprehenduntur, nihilominus omnibus modis excusantur. Nec verò me ista falso criminari quis putet. ostendam enim, vt spero, elegantissimum & nitidissimum scriptorem Curtium grauiter deliquisse nominis communione & societate deceptum. Cùm enim Cilicia regio sit finitima Syriæ, & altera heroicis temporibus esset propinqua Cariæ ad Caicum vsque, quam postea tenuerunt Adramitteni Atarnitæ & Pithanei, in qua Homerus Lyrnessum vrbem & Thebas fuisse scribit ab Achille euersas, Curtius eas vrbes in illa altera Cilicia col-
Lib. 3. locat quæ prope Amanum est, ita scribens: *Monstrabantur vrbium sedes Lymeßi & Thebes*, Sic enim scribendum puto non cebesti, *Specus quoque & corycium nemus*. Homerus autem scribit, Λυρνησὸν διαπορθήσας ϗ τείχεα Θήβης. quod si quis Curtium ab errato vindicare velit, necesse est culpam
Lib. 5. c. 30. conferat in diligentissimum Geographum Strabonem. Stephanus Lyrnessum in Troade collocat, Plinius vbi & Strabo ad Euenum flumẽ: *Flumen* inquit, *Euenum, cuius in ripis intercidere Lyrnessus & Miletus*. quanquã idem ad Cataractem in Pamphylia Lyrnessum etiam vrbem metatur: quã vereor ne ipse condiderit. Certè non est ea quam scribit Homerus significatque Curtius: cùm præsertim eam cum Thebis coniungat, quæ sitæ erãt in Cilicia hypoplacia prope Troiam, vt Stephanus & Strabo auctores sunt: & earum vrbium vestigia sedesque ostentatas fuisse Curtius di-
Lib. 8. c. 5. cat, vt deletarum, & à Plinio vrbem constet vt superstitem tradi. Fabio sentẽtia vitiosa videtur quæ nimia est, vt de viro forti, bella vmbone propellit: parum tamen abest quin eodem genere sit vsus Curtius: sed hoc interest, quòd nec de vno dicit, nec bella propelli scribit, sed aciem. Bellum enim propelli vmbone affectatè dictum est & superlatè, præsertim ab vno. Proinde quod in Fabiano exemplo vituperationem meretur, lau-
Lib. 3. dem meretur in Curtio ita scribente, *Totam aciem suo pauore fluctuantem*
Valer. Maxi. *vmbonibus posse propelli*: & in Valerio de quodam Cæsaris milite quod scri-
lib. 3. c. 2. bitur, *Ad vltimum destricto gladio audacißimum quenque modo vmbonis im-*
Lib. 5. epig. *pulsu, modo mucronis ictu depellens*: & in Martiale, *Cunctos vmbone repellet*:
93. meritò laudi ducẽdum est. Id eo dico, ne quis temerè & ambitiosè, quod mirandum sit, ingenio indulgens suo & ostentationi reprehendat, & vt intelligant homines me non libentius reprehendere quàm defendere, cùm vnum accusarim eodem capite, & tres defenderim.

Ast ego quæ diuûm incedo, firmare omen & augurium, Stant terræ defixæ hastæ. CAPVT XVI.

AST *ego, quæ diuûm incedo regina, Iouisque, Et soror & coniunx* à Marone

ne cùm cantatur, ſemper arbitratus ſum plus aliquanto latere, quàm ſtatim à nobis animaduertetur: tandem autem ex Athenæo cognoui inſigni quadam maieſtate inceſſus veteres exiſtimaſſe Iunonem procedere, quo reſpexiſſe poëtam iudicaui. Nam Athenæus ἡρᾷον βαδίζει id eſt Iunonio inceſſu ambulat, pro grauitate quadam & magnificentia inceſſus dixit: vt & Propertius, *& incedit vel Ioue digna ſoror.* eum fortaſſe inceſſum etiam imitabantur qui eius ſacra ferebant: vnde & Flaccus ſcripſit, *Sæpe velut qui Iunonis ſacra ferret:* quod tamen propter dignitatem ſacrorum tantæ deæ, & propter pompam potius fiebat. ea porro ſacra ferebant puellæ vt ait Ouidius, *More patrum ſanctæ velatæ veſtibus albis, Tradita ſuppoſito vertice ſacra ferunt.* Quanquam & aliàs ſacra etiam omnia tardo greſſu ferebantur, & vt ait Cicero fercula pomparum. ſubijciemus & alium Maronis locum, quem à Grammaticis excuſſum, quid vetat etiam à nobis explicari, præſertim cùm exemplis idoneorũ ſcriptorum id confirmaturi ſimus, quod Grãmatici nobiles pro ſuo veluti iure ſumunt? Omen vnũ & auguriũ non videbatur Romanis hominibus ſatis habere ad perſuadendũ fidei. proinde ad confirmationẽ prioris augurij, ſecundũ poſcere ſolebant: hinc à Marone ſcriptum eſt lib. 2. *Et ſi pietate meremur, Da deinde auxilium pater, atque hæc omina firma.* Cicero in Mario, *Sic aquilæ clarũ firmauit Iuppiter omen.* Silius, *Adſis ô firméſque tuæ pater alitis omẽ.* Nam in Cicerone antecedit, *Partibus intonuit cæli pater ipſe ſiniſtris.* in Marone mox ſequitur,

Vix ea fatus erat ſenior, ſubitóque fragore Intonuit læuum.

Hinc igitur ſatis intelligi arbitror quid ſit firmare omen, quod tamen in Silio videtur eſſe non alio omine confirmare. nullum enim præterea ſuccedit: ſed euentu factiſque id quod augurium portendit promiſitque, præſtare. Ne illud quidem tacitum prætermittendum, *Stant terræ defixæ haſtæ,* lib. 6. Æneidos ſcriptum, quod ex antiquorum conſuetudine intelligendum eſt, qui poſteriorem partem haſtæ etiam præpilabant ad defigendum humi, quam οὐρίαχον Græci, & οὔραχα & σαυρωτῆρα appellabant. Homerus ἔγχεα δέ σφιν ὄρθ' ἐπὶ σαυρωτῆρος, quod Ariſtoteles ſic explicat, οὕτω γὰρ τότε ἐνόμιζον ὥσπερ καὶ νῦν ἰλλυριοί. Ita Ariſtotelis ætate iam ille mos exoleuerat: ſed poëtæ ſtudioſi vetuſtatis & rerum non perinde vſitatarum, ad admirationem talia captant & in vſum reuocant. Quo fit vt iſta diligenter plerunque conquiſita à Grammaticis & callidè obſeruata magno labore homines liberent.

Margin notes: 1. Æned. — Athenæus. — Lib. 2. eleg. 2. — Saty. 3. lib. 1. — 3. Amorum eleg. 12. — Lib. 1. de offic. — 2. Æneid. — Cic. in Mario. 1. de diuin. — Silius Italic. li. 4. — 2. Æned. — 6. Æneid.

Ficus pingues, ſiccæ, luto plantam euellere, cænæ deûm, & quædam in Horatio emendata. CAPVT XVII.

MERVS oſtentator erat & mendax inſolenſque iactator Horatianus ille

ille Nasidienus, qui cùm pessimas ad poneret epulas, eas tamen immodicè impensèque laudibus efferebat. Is cùm iecur anseris ficis pasti, quod συκωτὸν à Græcis, ficatum à Latinis vocatur, sciret in delitijs haberi, quod apposuerat, vt aliorum delitias & lautitiem superare videretur, mentiri est ausus non quibuscunque vulgaribus ficis, sed pinguibus saginatum
Saty. 8. lib. 2. fuisse. Sic enim Flaccus scribit,

Pinguibus & ficis pastum iecur anseris albi.

Fici enim pingues & pluris sunt, & succi melioris & abundantioris, de
Lib. 23. c. 7. quibus apud Plinium est mentio libro xxiij. his verbis, *Carcinomati, si sine vlcere est, quam pinguissimam ficum imponi penè singulare remedium est.* Vulgares autem fici & caricæ, siccæ sunt minorisque pretij. Siccarum memi-
Cap. 7. lib. 23. nit Plinius his verbis, *Siccæ fici stomachum lædunt.* Et vt ex Horatio suum
Saty. 7. lib. 2. hoc caput velut syrma spatiosum trahat, cùm scribit, *Iam mœchus Romæ: iam mallet doctus Athenis Viuere*, si sileam quod in araneoso situque pleno legi libro piaculare videatur, *Iam mallet doctor Athenis*: vt eum dicat tam inconstantem incertumque sententiæ fuisse, vt modo mœchari, modo docere vellet. Equidem *doctus* illud non moueo loco, puto tamen mihi
Ead. saty. 7. fraudi non futurum, quod aliud quiddam me reperisse dixerim. Vertunnis autem legendum arbitror, non Vertumnis, vt Portunnus, Saturnus,
Saty. 7. lib. 2. Neptunus dicitur. In eodem libro scriptum est disertè, *ac prior illo*: non vt publicatum est, ille: nec mehercule inepto sensu, quòd dicetur illi anteponendus. hoc etiam monentis tantum non statuentis more dico. hoc au-
Saty. 6. lib. 2. tem elegantius & verius fuerit, *Romæ sponsorem me rapis*: non Roma. etenim quibus Romæ negotijs implicatus & impeditus soleat esse scribit: quibus ruri quòd careat, se fœlicem & beatum putat. etiam pari constantia & adseueratione illud affirmandum,

Ibid. *Ne prior officio quisquam respondeat vrges.*

Quis enim hoc non malit, quàm vrge: neque tamen hoc excogitatum proferimus, sed ex antiquis libris prolatum edimus. Cæterum cùm ait,

Saty. 7. lib. 2. *Ne quicquam cœno cupiens euellere plantam,*

ad prouerbium Græcũ allusit, ἐκτὸς πηλοῦ πόδας ἔχεις: quod est, extra lutum pedes habes, de his qui alicunde se expedierunt, & è molestia euaserunt.
Saty. 6. lib. 2. Exclamat Horatius, *O noctes, cœnæque Deûm.*

suas frugi modicasque sed iucundas & suaues cœnas comparans epulis, quæ in honorem Deûm in templis Romæ apponebantur tenues & para-
Dionys. Halicar. lib. 2. biles, non sumptuosæ neque splendidæ. Dionysius Halicarnasseus. Ἐγὼ γοῦν ἐθεασάμην ἐν ἱεραῖς οἰκίαις δεῖπνα προκείμενα θεοῖς, ἐν τραπέζαις ξυλίνοις ἀρχαϊκαῖς, ἐν κανοῖς καὶ πινακίσκοις κεραμέοις ἀλφίτων μάζας καὶ πόπανα καὶ ζέας καὶ καρπῶν τινῶν ἀπαρχάς, καὶ ἄλλα τοιαῦτα λιτὰ καὶ εὐδάπανα, καὶ πάσης ἀπειροκαλίας ἀπηλλαγμένα.

Fi cogni-

Fi cognitor ipse, è chirographis exemplis repetitum aliquanto concinnius [Horat. Saty. 5. lib. 2.] erit, quàm vt peruulgatum *fis cognitor*: nec verò fi inufitatum eft in imperandi modo, eoque comicus Plautus vtitur.

In Liuio quædam emendata, munire rupem, faxa putrefacere, promuntorium. CAPVT XVIII.

EQVIDEM illud nullo modo concoquere poffum, quod à Liuio de [Lib. 21.] Afdrubale fcribitur, eum rem Carthaginienfem auxiffe, plura confilio quàm vi gerentem, aufpicijs regulorum magis conciliandífque per amicitiam principum nouis gentibus, quàm bello aut armis. quid enim verifimile eft vel aufpicio vel ductu regulorum eum vnquam geffiffe? quid quod conciliationis & amicitiæ, non armorum neque belli hic fignificatio poftulatur? Itaque cùm hofpitium apud antiquos arctiffima neceffitudinis lege homines deuinciret, & pro fanctiffimo fœdere inuiolatoque cenferetur, fine ampliatione primo cœtu primaque actione non verebor pronuntiare legendum hofpitijs effe: & profectò perfacile fuit in tam vicinam vocem deerrare, vna tantum eaque eiufdem foni fyllaba differentem. Vrbs autem Helmandica, ea videtur effe quæ hodie Salmantica vo- [Lib. 21.] catur, quæ gymnafio celeberrima in Hifpania floret. Etiam vbi *dirupta vtrinque anguftia* fcribitur, deruptæ, verum fincerûque puto: atque multis locis penitus inoleuit error ifte, vt di pro de vicaria quadam opera fubierit per obreptionem. Deruptæ autem funt deorfum ruptæ. fic *degreffos multis* non digreffos integrum incontaminatumque credo, id eft de tumulis greffos. promuntoria cùm prominentes fint in mare rupes, vnde per v fcribi hęc vox debet, vt veriloquium demonftrat. non enim à monte, fed à prominendo deducitur: idque & libri præferunt antiqui, & me docuit Gulielmus Peliſſerius Montis peffuli epifcopus: in Liuio tamen eminens & editiffimum in Alpibus iugum promuntorium appellatur. *Prægreffus*, inquit, *figna Annibal in promuntorio quodam, vnde longè ac latè* [Lib. 21.] *profpectus erat, confiftere iuſsis militibus Italiam oftentat.* Illa quoque fic li- [Ibid.] bétius legerem, *Iumentorúmque inceffu dilapfa, per nudam infra glaciem fluentémque labem liquefcentis niuis ingrediebantur: tetra ibi luctatio erat:* vt nondum abfoluat *Ingrediebantur* fenfum, fed porro tranfmittat pendentem. lego item, *Secabant interdum etiam, dum infirmam ingrediētia niuem, & pro-* [Ibid.] *lapfa, iactandis grauius in continendo vngulis penitus perfringebant.* Nam & firmam illam niuem dicit Polybius: fed & infimam. Itaque vtrunque legi poteft. Auguror autem continere, effe fe à prolapfione in lubrico retinere & cohibere conari. Secabant autem eft, quod διέκοπτον Polybius dicit. Lego mox, *Inde ad rupem muniendam*, non vt folitum eft, minuen- [Ibid.] dam.

dam. Polybius enim ſcribit τὸν κρημνὸν ἐξῳκοδόμει: & mox οἰκοδομίαν appellat. Interpretor autem munire, per rupem viam aperire, viamq́ue in ea munire, & tanquam ſtruere: eam cædere & in ea opere laboreq́ue militari complanare & æquare iter, aut deorſum deprimere & decliue reddere quodam anfractu molli. Itaque qui aggerem iaciunt, foſſas aperiunt, vias muniunt militiæ, munitores vocantur. eſſe autem ita legendum ex eo etiam apparet, quòd non longè hinc ſcribitur, *Et quies muniendo feßis* Ibid. *hominibus triduo data*. Saxa autem putrefacere aceto, eſt aceto ſaxa ſoluere & frangere. Saxorum enim torridorum & candentium infuſum acetum compages & nexus reſoluit & laxat, quod putrefacere appellat.

Buſtuariæ mœchæ, ſemitarij mœchi, deuium ſcortum, Phædrus, aſino pigrior. CAPVT XIX.

CVM à Martiale lepidiſſimo poëta (nec enim illis aſſentior, qui ſcur- Li.3.epig. 51. ram ineptum eum appellant, neque ſatis elegante muſa libros Epigrammatum ſcripſiſſe autumant) canitur, *Admittat inter buſtuarias mœchas*: animaduerto id explicari de mulieribus ad funus deplorandum conductis quod nequaquam verum eſſe arbitror: cùm potius ſignificari vulgaria & diobolaria ſcortilla exiſtimem, inter buſta atque monumēta penè in pro- Lib.1.epig.91. patulo proſtantia: de quibus & alio loco ſic ſcribit, *Abſcondunt ſpurcas & monumenta lupas.* Ad contubernales epigr. 35. Sic à Catullo ſemitarij mœchi pro ſcortatoribus viliſſimis in agrotum ſemitis ſub dio ſcortilla ſubigentibus dicuntur. contra deuium ſcortum, non proſtitutum in propatulo omnium libidini, ſed ho- Od.11.lib.2. neſtius minuſq́ue vulgare ab Horatio dicitur. At verò in illo eiuſdē epigrammate, *Meiere vis iterum, iam Palinurus eris.*

Lib. 3. epigr. 36. Non tam ad nomen Palinuti alluſum eſſe arbitror, vt doctiſſimorum ſenatus decernit, quàm ad eius caſum. cùm enim Paulinus minxerit ſemel currente carina, auguratur futurum vt ſubmergatur, ſi iterum meiat. Apud AEneid. 5. Maronem autem lib. AEneid. quinto Palinurus ſomno correptus vndis mergitur. Scribit idem Martialis,

Lib. 5. epigr. 95. *In turbam incideris, cunctos vmbone repellet.*

Id de his dici ſolet, qui velut vmbone clypei, obſtantes reijciunt niſu cor- In Iul. Cæſ. cap. 68. poris aut laterum firmitate: Suetonius de Acilio Cæſaris milite, *Tranſiliuit in nauem, vmbone obuios agens.* quo ſanè in loco de clypei orbe ſimpli- Lib. 5. epigr. 20. citer accipiendum eſt. atque hoc genus dicendi paulò antè attigimus. *An,* inquit idem, *æmulatur improbi iocos Phædri?* Hoc ego de Epicureo Phædro, cuius apud Ciceronem mentio non infrequens eſt, audiendum arbitror, non de eo Philoſopho de cuius nomine nobiliſſimum ſermonem inſcripſit

inſcripſit Plato. Illud autem *Veterno reſináque pigriores*, de mendacio do- Lib. 3. epigr. 25.
loque compertum quidni eradatur? Nam & veterni nomen primam corripit, cùm hac religione phalecum ſcribat Martialis, vt à procera ſemper ſyllaba incipiat: duæ autem in reſina literarum comprænhenſiones quæ antecedunt, tendi etiam non corripi ſolent. Itaque quidam non inſcitè remoram ſubijciunt. ego propius ad ſcripturam antiquam, Veientone aſinóque vel aſináque pigriores, ſcribendum arbitror. Tarditas autem aſinarum nota eſt: & de Veientone ſcribit Iuuenalis,

—hic Sergius idem Accepta rude cœpiſſet Veiento videri. Saty. 6.

Iterum. *Vt te reſpiciat clauſo Veiento labello.* Saty. 3.

erat iſte obeſior fortaſſis, aut certè natura pigrior & deformior. in Iuuenale eodem modo ſcribendum eſt. Saty. 8.

—quid reſinata iuuentus,

Non *quid enim*, ne duæ ſyllabæ natura lõgæ inuitis omnibus corripiãtur.

Circuncæſura, arte madere, in Lucretio, empeneticam facere in Cicerone.

CAPVT XX.

In Lucretio, vbi amatorum increpatur ſtultitia in amicarum vitijs cæcutientium, vel ea ipſa extenuantium, aut etiam amplectentium, ſcribitur in editionibus, *ἰσχνὸν ἐρωμάνιον tum fit, cùm viuere non quit.* Lib. 4.
ſed ſcriptorum librorum antiqua literatura vtique placet, ἰσχνὸν ἐρωμένιον, vt ſit amicula tenuis & gracilis: vt enim à Glycera fit per diminutionem Glycerium, ſic ab ἐρωμένη quæ eſt amica, eromenion blandimento diminutione accerſito: quod & Lambino viro imprimis erudito placet. eodem autem in loco iampridem emendatum à me fuerat χαρίτων μία: & eodem libro iampridem obſeruaram circumcæſuram eſſe quam græci περικοπὴν Lib. 4.
vocant, id eſt formam, figuram, circunſcriptionem. vt & apud Arnobium Arnobius li. 3.
lib. 3. *Et quod indignius multo eſt, terrenorum corporum circuncæſura finitis.* emendandum quoque reor, *quocunque obuertimus æris.* nam è Plinio & Lucretius lib. 4.
Ariſtotele ſcimus antiquorum ſpecula ærea fuiſſe. Illud etiam ſic lego, *fit* Lib. 4.
quaſi vt ad tornum ſaxorum ſtructa tuantur: quod antiquis libris acceptum Lib. 4.
ferimus. *Scilicet arte madent ſimalachra & docta vagantur:*
In integris librorum monumentis conſeruatum reperimus, non vt in degeneribus editionibus, *arte valent*: vt enim arte imbui dicimus, ſic & arte madere honeſta eademque tranſlatione Romanos veteres dixiſſe defendimus. Sed vt illud græcum in Lucretio verbum ſubſidio librorum vetuſtorum emendamus: ita in græco quodam apud Cælium reponendo coniecturæ noſtræ liberius indulgebimus: tantum precamur, vt venia Lib. 8. epiſt.
tribuatur audaciæ. Id eò dicimus, quia vt coniecturam noſtram nobis ve- fam. 1. epiſt.

lut inuitis foras erumpentem retinere non possumus: ita ei non perinde confidimus. scribit igitur Cælius, *Ego, qui scirem Q. Pompeium Baulis embeneticam facere, & vsque eo, vt ego misererer eius esuriei, non sum commotus.* huic vocabulo *embenetica*, nullus est nec in latina nec in græca lingua locus: etsi græcam refert originem, sed deriuatione falsa. non enim huiusmodi nomina à verbis orta formantur à præsenti: & alioqui hoc sententiæ parum conuenit. Ego igitur vna litera commutata empeneticam lego: vt eum dicat esurientem esuritionis artem Baulis facere, & vsque eo, vt esuriei eius misereatur: vt enim græcè dicitur ἐντραγεῖν, pro τραγεῖν attico more, & ἐμπιεῖν pro πιεῖν, & ἐμφαγεῖν pro φαγεῖν: quidni dicatur etiam ἐμπεινῆν pro πεινῆν? præsertim cùm etiam in verbo quæsita sit arrisio fortasse è vicinitate vocis, quòd non faciat embaticam, sed empeneticam. nos tamen ista foras exire gestientia quodam pruritu titillati potius perscripsimus, quàm vt magnopere probata nobis, alijs commendata esse vellemus. nos enim cùm videremus Protei ferè modo in varia miracula hunc locum conuerti, multiplices etiam quàm prius species nostro commento reddidimus, ne de alijs queri ipsi possemus, qui plus nobis iuris sumpsissemus, quàm alios vsurpasse insimulare possemus. legi etiam posset detracta prima syllaba peneticam. Addam & quiddam, quod perpusillum est, è Cælij epistola, sed quia non obseruatum fortasse rudibus sensus iacturam afferret, leuiter tamen attingendum: scribit igitur, *Bonos & Senatum mallet, totus vt nunc est hic scaturit:* hoc verbi scaturit desiderandi significatione, vt esurit, intelligendum arbitror, vt sit, hic scatere cupit, & cupit in huius ordinis velut campo fluere. Dionysius tamen Lambinus, cuius ego & eruditioni & iudicio plurimum meritissimo tribuo, *senaturit* legendum esse putat. dolo non dixi, nec expectationem hominum fefelli: hoc etiam quàm dixeram, minus esse declaratum est.

Epist. 4. lib. 8. famil. epist.

Fundat naues, semina flammæ, circunferre aqua, felix oliua, carpere fetas.

CAPVT XXI.

6. Aeneid.

QVOD apud Maronem anchora fundare naues dicitur, id ita sentiendum est dici, quòd stabiliat nauigia, eisque pro quodam firmamento subiecta sit, vt fundamenta esse solent, deorsum iacta. hoc dicendi genus in epistola posuit Paulinus, *Huius nauem in quodam insulæ loco, quem ad puluinos vocant, ne similiter illideretur, anchoris fundare conati sunt.* atque multa eiusdem generis minuta & friuola persequar. semina enim flammæ vocat Maro, scintillas, quæ excutiuntur, quæ fomentis exceptæ & cremijs flammam excitant, vt meritò eius semina dici debeant. Gregem etiam intactum

Paulinus in epist.

Ibid.

tactum appellat, quod opus non fecit, neque iugo subiectum fuit. Nam *Ibid.* tale pecus ad rem diuinam purum esse putabatur: aliter non putabatur. Procumbunt piceæ, quòd arbor illa pingui abundans resina & pice flam- *Ibid.* mam facilè concipit, & reliquam pyræ materiam facilè succensura sit. ad- *Ibid.* uoluunt ornos montibus, quòd propter ingentium illarum arborum magnitudinem & pondus ad pyram voluentes trahere cogerentur, cùm ferre non possent. & alio loco, *aduoluêre focis vlmos, igníque dedêre.* Circun- 3. Georg. tulit autem vnda, est aqua purgauit, vt περιαγνίζειν & περικαθαίρειν græcè di- 6. Aeneid. citur, & περιμάττειν, quia circunferebantur lustramina ei qui expiabatur. Sed & περιστίαρχος dicebatur, qui domum aut concionem vrbemque lustrabat, in quo nomine inest & circuitus quædam & ambitus significatio.

Spargens rore leui & ramo felicis oliuæ, *Ibid.*

cùm scribitur, à quibusdam explicatur aspergo, ac tum legendum videtur quibusdam, *è ramo felicis oliuæ*: sed sine immutatione sparsionem aquæ ramo factam intelligemus, quo ramo aspergebantur. à quibusdam rosmarinus, vt in Georgicis, 2. Georg.

Vix humiles apibus casias roremque ministrat.

& quanquam ad sensum accommodatius est aquæ asperginem & rorem intelligere: ramen aspergillum partim è rore marino, partim ex oliua felici fuisse factum non inscitum omnino sit existimare. aspergillum tamen potius è lauro fieri solebat, vt apud Iuuenalem,

—lustrari, si qua darentur Saty. 2.
Sulphura cum thedis, & si foret humida laurus:

id est aqua perfusa & madens ad aspergendum & purgandum. felicem porro oliuam ad oleastri discrimen, qui infelix est dicit, vt,

Infelix superat folijs oleaster amaris. 2. Georg.

ea enim infelix oliua est. aspersione autem aquæ fieri solitam illam purgationem sic docet Pollux, καὶ οἱ ἐπὶ τὴν οἰκίαν τοῦ πενθοῦντος ἀφικνούμενοι Pollux. li. 8. c. 8. ἐξιόντες ἐκαθαίροντο, ὕδατι περιῤῥαινόμενοι. τὸ δὲ προὔκειτο ἐν ἀγγείῳ κεραμεῷ ἐξ ἄλλης οἰκίας κεκομισμένον. τὸ δὲ ὄστρακον ἐκαλεῖτο ἀρδάνιον. Apud Maronem tamen non tantum aqua mundantur eluunturque, vt quidam censent, sed etiam lustramine februantur expurganturque, vt theda, ouis, sulphure, aut exuerris: cũ addit, *lustrauitque viros.* sed Donatus *lustrauitque domos*, legit, & aquæ puti- 6. Aen. ficationem hominum & domorum fuisse dicit. Nam ante Maro de hominibus, *Idem ter socios*, scripserat: & vt, *lustrauitque viros*, retineas, ni- 6. Aeneid. hil est necesse nouam purgationem excogitare. Cùm autem ait,

—frontíque inuergit vina sacerdos, *Ibid.*

id ad probationem hostiæ ritu antiquæ religionis retulit, quæ auctore Plutarcho ita fiebat. οὐδέ γε προθυόμενοι καὶ καταστέφοντες ἱερεῖα καὶ κατασπένδοντες Plutarch.

ἐναντία τῷ λόγῳ τούτῳ περιεπλόμην. οἱ γὰρ ἱερεῖς καὶ ὅσοι θύειν φασὶ τὸ ἱερεῖον καὶ χαλαστὶν δεῖν, & reliqua. Rurſus, τὴν δὲ ψυχὴν δοκιμάζουσι, τοῖς μὲν ταύροις ἄλφιτα, τοῖς δὲ κάπροις ἐρεβίνθους παρατιθέντες. τὴν δὲ αἶγα διελέγχει τὸ ψυχρὸν ὕδωρ. atque hunc locum antea nos adſcripſſe recordamur. Quod autem mox ſequitur,

6. Aeneid. *Et ſummas carpens media inter cornua ſetas:*

id eſt quod Græci κατάρχεσθαι dicunt, quod eſt poſt immolationem & mactationem, quæ κατάθυσις dicitur, ſacrificium incipere. mox, hoc à ſacerdote facto, iugulabatur hoſtia à victimarijs vel popis. ſequitur ergo, *ſupponunt alij cultros*, id eſt iugulant. [6. Aeneid.] hæc leuia annotaui, quæ dupondio non conſtabunt: aliquos tamen, qui etiam parabilia amant fortaſſe delectabunt, quibus hæc opera impenditur.

Porro Quirites, laruialis, de Sileno quiddam.

CAPVT XXII.

CVM Iacobus Cuiacius Iuriſconſultorum nobiliſſimus mihi indicaſſet apud Turtullianum porro quirites, vocem fuiſſe quiritantium & auxilium populi implorantium, nouitate dictionis perculſus vereri cœpi, ne degener aliqua vox eſſet ibi, *porro*, quæ in vicem interiectionis proh mendaci larua eluderet: ſed cùm in obſcœnis verſibus genus idem ſermonis repererim, atque in verſibus non poſſit eſſe ſuſpicio falſi, obſoletum & noſtris temporibus ignotum ſermonem reuocare volui. ſic autem ſcribit [Tertull. in Valentinian.] Tertullianus, in Valentinianos, *vt etiam inclamauerit in eam ἰοῦ ἰὼ, quaſi porro quirites, aut fidem Cæſaris*. auctor obſcœnorum verſuum,

Porro (nam quis erit modus?) quirites!

[In Priapeijs.] Sic ab obliuione temporis vindicatur locutio, quæ in eccleſiaſtico ſcriptore ſuſpecta eſt, in obſcœno certa: in quo contra conſuetudinem aliorum auctorum, qui laruālem dicere ſolent, non dubitabo laruialem ſcribere, non tantùm flagitante, ſed etiam cogente verſu. non enim probare poſſum, quod alij remedium afferunt, qui in eo vocabulo v, vocalem reddunt, atque ita multiplicant ſyllabarum numerum ad explendum verſum. ſcribo igitur, quod & facilè me puto eruditis probaturum,

Ibid. *Pallorem maciemque laruialem.*

[Lib. 1. & li. 5.] Sic principale à Lucretio principiale effertur, & cõiugale ab Ouidio coniugiale. in illis autem opuſculis extat vox, quæ nihilo plus hominibus noſtris ſignificat, quàm verba, quibus apud Catonem luxus excantatur: ſic [Virg. copa.] autem ſcribitur, *Huc alibida veni*: & vidi, qui, *Huc ad liba veni*, emendaret: ſed cùm ſubſequatur,

—feſſus iam ſudat aſellus:

& aſello vehi pando, vt poëticè loquar, ſoleret Silenus, eo nomine appellari

pellari videtur: exauget suspicionem prologus, qui Plauti Bacchidibus prætexitur, non ille quidem à Plauto scriptus, apagesis illum à tam elegante latinoque comico: veruntamen à veteri aliquo scriptore profectus, non recenti memoria natus, in quo Silenus ita de se loquitur:

Asibidam Ionij me vocitant greges,
Quòd vecturio senex vehat asinario.

Prolog. Bacchid.

Vt ferè vtrobique corruptum vocabulum esse videatur, legendumque sit vel asinida, vel multò potius asiniga ab asino agendo. Sed nec asiuecta legenti deerit suffragator: quod tamen non ita vltima comperendinatione decernimus, vt à nobis prouocare non liceat. Nos enim, tãtùm abest, vt nobis hoc arrogemus, vt vel legem Valeriam de prouocatione ad populum contra nos valere velimus. omnes igitur ista de re pro suo arbitrio & sensu & captu statuant sciscantque.

Carœnum, carœnariæ, parabolani.
CAPVT XXIII.

NVMERATVR in generibus vini dulcis carenum, atque ita vocatur cùm musti vna parte decocta deperditaque relinquuntur duæ: sed vocabuli origo ita obscura est, vt à grammaticis nullis sit perscripta, cùm tamen auctores multi huius vocis meminerint, vt Palladius, & Græci rerum rusticarnm scriptores, etiam in medicina Nicolaus Myrepsus, & Apitius coquus. ego autem vinum velut caricum esse ferè crediderim: etsi nihil prẹter coniecturam afferre possum. Nam siue carœnum per œ scribatur, suspicioni nostræ suffragabitur etymologia, siue per e singulare carenum reperitur, quo recentiores scriptores, quorum proximis seculis nomen vini careni natum erat, vtuntur, & melius scribi quidam censent. Cassiodorus in tripartita historia, *Isauriæ quoque latrones maxima multitudine congregata vsque ad Carenos & Phœniciam venientes, vrbes & vicos in medio positos populati sunt.* Græcè autem scribitur μέχρι καρῶν καὶ φοινίκων γῆς ἐν μέσῳ πόλεις καὶ κώμας ἐκακούργουν. genus ergo tale vini, vt credibile est, primi Cares decoxêre, & nomine de se affecêre. Carenariæ inde videntur apud Palladium appellatæ cortinæ & vasa, in quibus coquitur carenum. sic autem scribit, *& diligenter per carenarias diuisum quinque horarum spatio continuo per inuestes pueros curabis agitare vasa ipsa concutiens.* Isidorus carenum à carendo deducit. Quæritur etiam lib. 1. Codicis qui sint parabolani: & sunt qui à βῶλος quæ gleba est deducant, vt tanquam quidam ascriptitij glebæ sint: quam ego interpretationem magis adeo ne prætermitterem, quàm quòd eius vllam rationem habendam esse putarem commemoraui. aliquando existimaui à parabola euangelica nomen habere, in qua qui-

Lib. 11. tit. 18.
Cassiodorus in histor. tripart.
Lib. 8. c. 7.
Isid. lib. 20. cap. 3.
L. placet nostræ & l. parabolani C. de episc. & cler.

dam à latronibus vulneratus à leuita neglectus, à viatore Samaritano fo-
L. parabolani C. de episc. & cler. uetur & curatur, præsertim cùm Honorij & Theodosij cõstitutione sexcenti parabolani curandis debilium corporibus deputentur, quasi æmuli illius Samaritani: neque dum me istius coniecturæ & opinionis pœnitet. possint tamen dici parabolani inclinatione Latina vocabuli Græci, homines qui se in periculum maximum conijciunt, vt qui ægrotos publicè in Alexandrina ciuitate curabant in nosocomijs. grassante enim, vt non rarò assolet, peste & ipsi rapiebantur, & id muneris contempta vita susce-
Cassiodor. lib. 11. histor. tripart. petant. Itaque à Cassiodoro scribitur historiæ tripartitæ libro XI. *Dum aliquo tempore in amphitheatro Constantinopoleos spectaret, cœpit clamare populus crudeli bestiæ artifex parabolus pugnet*: quod Græcè scribitut à Socrate κυνήγια δὲ ποτὲ ἐν τῷ ἀμφιθεάτρῳ τῆς κωνσταντινουπόλεως ἐπιτελοῦντος αὐτοῦ, ὁ δῆμος χαλεβόα δεῖν ἕνα τῶν εὐφυῶν παραβόλων μάχεσθαι. Nam παράβολος homo est audaciæ ptoiectæ, & ad pericula adeunda præceps & temerarius.

Cestrota, corybantia apud Plinium.

CAPVT XXIIII.

Lib. 11. c. 37. DE cornibus Plinius scribit, *nunc tincta, nunc sublita, nunc quæ cerostrota picturæ genere dicuntur.* Hic ego existimo non magis cerostrota à picturæ genere dici posse, quàm lithostrota: nec tamen Plinium culpæ, sed libros falsi insimulare debemus: vel potius ptimam editionem, quæ ab emendatore corrupta, reliquum gregem emendatorum, velut ostensus termes oliuæ aut vitis palmes capras, ad se traxit. Nam in libris vmbraticis nec in solem prodeuntibus reperio, cestrota: quæ vox vnius syllabæ additamento insincerum reddidit sensum. Quod si illi librorum mali genij, quid cestrotum esset intellexissent, manus suas à contaminando optimo auctore continuissent. Sunt autem cestrota, quæ cestro, id est, veri-
Lib. 35. c. 11. culo per inustionem picta sunt. Plinius, *Encausto pingendi duo fuisse antiquitus genera constat, cera, & in ebore cestro, id est, vericulo.* Ebur autem, vt opinor, non ineptè nec inscitè in cornuum genete reponemus. Est & alter non dissimulandus error eodem libro, vel Plinio vel editionibus ad-
Lib. 11. c. 37. scribendus, cùm ita de oculis scribitur. *Quin & patentibus dormiunt lepores, multíque hominum, quod corybantian Græci dicunt.* Nunquam, quod sciam, id valere corybantian apud Græcos, quod Plinius dicit, legi, apud quos hoc verbum insanire & corybantas desiderate significat, quod est
Aristoph. vespis. furere, vt apud Aristophanem,

Ἀλλ' ἢ παραφρονεῖς ἐτεὸν ἢ κορυβαντιᾷς:

An igitur Plinium inscitiæ accusabimus? minime gentium: sed emendatorum perfidiam aliud quàm repererunt edentium, cùm in autographis scriba-

ſcribatur, *quos corybantia regrediunt*, id eſt quos corybantia in priſtinum habitum reuocant,& reſtituunt priſtinæ ſanitati, cùm eſſe ſani nõ videantur, qui apertis dormiunt nec conniuentibus oculis. nec verò quiſquam debet offendi hac voce regredio. Nam & vſurpata fuerat ab Ennio, & Plinius antiquarum interdum auceps eſt vocum. Nonius Marcellus, *Regredere, reuocare: Ennius Achille, Quo nunc incerta re, atque inorata gradum regredere conare.* Sunt autem corybantia loca ſacris & initiationibus corybantum dicata, quæ ea forma dicuntur, qua pſychomantia & necromantia. Strabo, Τό, τε κορυβαντεῖον τὸ ἐν τῇ ἀμαξιτίᾳ τῆς νῦν ἀλεξανδρέων χώρας ἐγγὺς σμινθίου. Corybãtum porrò ſacris multos morbis liberari diuinitus immiſſis opinio erat. Itaque apud Ariſtoph. ſenex iudiciali morbo inſanum in modum laborans, à filio corybantum initiatur ſacris. ſic enim ſcribitur in Veſpis, μετὰ ταῦτ' ἐκορυβάντιζε. Hæc cùm ita ſint, in Plinio potius corybantia, quàm corybantian, legerim. Nec me mouet editionum conſenſus nam ab vno erroris capite deriuati ſunt omnes riui, vt multarum editionum teſtificatio, vnius tantùm teſtimonij auctoritas ſit. Nos tamen hæc ita affirmamus, vt doctorum iudicio & cenſuræ libenter ſummittamus, quibus plus deferimus multò, quàm nobis arrogare auſimus. quod ſi inſolentia vocis regredio homines offendit, quid ſi *quos corybantian Græci dicunt*, legamus, & corybantas deſiderare intelligamus, à quibus ea valetudine ſanentur?

Non. in verbo regredere.

Strabo lib. 10. Geogr.

Ariſtoph. Veſpis.

Raua frumenta, in Feſto, excodicare, Icadius, rodus, catapirateria, regliſcit. CAPVT XXV.

QVIDAM hac tempeſtate ita ſtudioſi ſunt vetuſtatis, vt ſuæ memoriæ ſuiq́ue propè obliuiſcantur: & antiquarij illi tam perditè ruinas literarum antiquarum ſcrutantur, vt ſi quid ex illis eruere poſſint, ſibi videantur triumphatores & auguſti eſſe. Itaque rudera rimãtur auctorum eroſorum & vetuſtate fugientium, & putria ſaxa & marmora exeſa perueſtigant, & ſi quid inueniunt, vrbem aliquam ſeſe bello cepiſſe ſubegiſſeq́ue exiſtimant. eodem ferè & morbo ipſe laboro, vt vineta egomet cædam mea. Itaque cùm in manus ſumpſiſſem Feſtum Pompeium ĩn litera R, ſic latebras eius tineoſas, & lacunas inanes perueſtigaui, vt penè cerebrum perdiderim, vixq́ue tandem quicquam repererim: ſed quod reperi ſine inuidia communicare alijs malo, quàm ſinere vt ſe in eo, in quo à me fortaſſe leuari poterunt, miſerè conficiant. Vt igitur exclamare ſolent pueri ſe in faba midam reperiſſe: ſic in eo inueni raua frumenta eſſe frumenta, arida & ſicca. Nam cùm, vt è fragmento ſuſpicamur, declaret raucos ab ariditate vocis & gutturis appellatos, ab eadem ariditate nominatas ſubiunxe-

Sext. Pomp. li. 16.

rat ſpicarum ariſtas, & frumenta raua, nimium ſicca, torrida, & arida: niſi quis ſtramenta legat, eodem ſenſu: quanquam alterum magis mihi probatur. Lib. 18. c. 12. In faba refriua, quam referiuam Plinius integro verbo vocat, ſic Sext. Pomp. li. 16. ſcribitur: *quæ ad ſacrificium referri ſolet domum ex ſegete auſpicij cauſa, quaſi reuocent fruges, vt domum datantes te virtico ad rem diuinam faciendam.* illud te virtico homini Latino nihilo plus ſignificat, quàm Æthiopum ſtridor, aut ſtrepitus aquæ, aut murmur apum: ſed putem ſcribendum è tritico, hoc ſenſu: cùm obſeuerant ſegetem, quia in agrum fruges tulerant, quod inauſpicatum videbatur domo eas exportaſſe, vt non redituras, ſolebant è ſegete aut ſtatim ſementi facta, aut poſtea referre auſpicij cauſa domum pro tritico & frugibus. retuliſſeque fabam perinde erat ac retuliſſe fruges, & auſpicari earum reditum, ominarique eas domum reuerſuras, non in agro ſemper remanſuras. in verbo autem remeare videtur ex Afranio Sext. Pomp. li. 16. ſenarius afferri cum hemiſtichio hunc in modum,

Vetuit me ſine mercede prorſum Paucius
Remeare in ludum,

Id eo moneo quia quibus vnus eſſe videtur perpetuus verſus, ludum eludunt, aliudque ſubrogant. Sext. Pomp. lib. 16. In repaſtinare ſic integrabitur Afranij verſus,

Repaſtinare ſero tu ſenex fugis.

Obſeruandum autem in Feſto excodicari eſſe arbores & virgulta effodere, cùm in auctoribus rei ruſticæ ſit circum codices & ſtipites arborum Sext. Pomp. li. 16. ablaqueare: *Aut ſilueſter*, inquit, *excodicatur.* at vbi ſcribitur, *Réque apſe bene meritis rem*, haud equidem dubitem emendare, *bene meritus ſiem*, ac vt opinor candidum emerebitur calculum iſta correctio. Cùm repotia explicat, locum Pacuuij affert, haud ſanè repotijs & conuiuio tempeſtiuo dignum: ſed quo pro pedica ferarum, venatores: aut laqueo auium, aucupes: aut compede Grammaticorum, auctores vti poſſint: ſic autem emendandum reor, *Ab hoc Depulſum mamma pædagogandum accipit Repotialis liber:* Ac repotialem credo vocat qui ad repotia ventitare ſoleret, aut in repotijs liber factus eſſet. At in reſtat,

Sext. Pomp. li. 16. *Impetus haud longè medijs regionibus reſtat,*

credo non malè lectum iri. ſic autem etiam ſcribitur ex Lucillio nænia Lib. 16. penè magica, *Rhonde ſicadionque cùm dixit Lucillius, quo nomina riparum poſuit, tam infeſtum ſibi corpus & valetudinem referens, quàm leuis ſed ſaluti nauigantium.* Ego cùm Icadij latronis mentionem apud Ciceronem eſſe ſciam, & in horum verborum latebra deliteſcere videam, non dubitabo legere: *Rhondon Icadionque cùm dixit Lucillius, nomina piratarum poſuit, tam infeſtum ſibi corpus & valetudinem referens, quàm illi eſſent ſaluti nauigantium.* Lib. 16. Rodus autem modo vt adiectio eſt, vt, *alius ſaxum rodum*: modo ſubſtantiuum,

tiuum, vt & rudus in architectura: & cùm mólem, glebam, maſſam ſignificat: vt, *hinc rapere manibus rodus ſaxeum grande & graue*: & apud Lucilium in bolidis deſcriptione, qua vadum maris tentatur. [Feſt. Pomp. lib. 16.]

Hunc catapiraten puer eodem deferet vnctum,
Plumbi pauxillum rodus liníque mataxam.

hic rodus eſt pondus, & catapirates eſt, quæ à Græcis καταπειρατηρία vocatur, à pertentandis vadis. regieſcit à Feſto exponitur creſcit: ſed cum glires indidem nomen habere in fragmento ſignificare videatur, regleſcit eſſe ſcribendum affirmo, pro regliſcit, à gliſco. [Feſt. lib. 16.]

Ruſtariæ falces, tertijs diebus, ob vagulationem, aurem capere anteſtati, anteſtatus. CAPVT XXVI.

DIV multumque quæſiui quæ ſint apud Varronem falces ruſtariæ: & dici non poteſt quàm mihi moleſta vox iſta fuerit: modò ruſcarias ſomniabam à ruſco, modò ruſtarias, quaſi ruſticarias dici fingebam, & vanus ineptuſque ſemper ariolus eram. Nunc ad veram tandem euaſiſſe coniecturam videor. Cùm enim apud Feſtum reperiam, *ruſtum ex rubus*, neque amplius præterea quicquam: edax enim illa temporis vetuſtas reliqua eo in loco conſumpſit, haud dubiè ruſtarias falces interpretabor, quibus ruri ſecantur rubi, qui per agros ſerpunt. [Lib. 1. c. 22.] Cùm autem à Feſto explicatur *res comperendinata iudicium in tertium diem conſtitutum*, magno id adiumento eſt ad intelligendam & illuſtrandam duodecim tabul. legem, quæ his verbis eſt concepta, *Cui teſtimonium defuerit, is tertijs diebus ob portum ob vagulationem ito.* [Lib. 16.] ſcio equidem hæc à Iuriſconſultis doctiſſimis huius memoriæ variè exponi, & magno ſtudio ab illis ſemiſepultas legum earum reliquias effodi: quoſdam etiam quadam decemuirali poteſtate leges ſcribere & rogare: tentabo tamen hac in lege ſenſum, qui mihi probabilis videatur, explanare: neque verò debeo excludi ab hac interpretatione, quæ velint nolint tota coniecturæ eſt, vt ſagacis ſit hominis & mediocriter eruditi eam captare, non ſolius Iuriſconſulti. [Feſt. Pomp. li. 19.] Puto igitur ſignificari ſi teſtis ei defuerit, qui litem habuit, ei licere comperendinationis die, id eſt die tertio, ante eius ædes liberè conqueri & implorare eius teſtimonium, conuitiumque recuſanti facere. Nam à vagio vagilo & vagulo deducitur, vnde vagulatio, quod conquerentis & plorantis eſt: nec aſſentior ijs, qui à vagor deducunt, nec qui obuagulatum legunt, cum vagulationem Feſtus planè aperteque legat, & interpretetur, ſitque ob vagulationem dictum antiquo more pro ad vagulationem. Et quoniam verba 12. tab. modis omnibus video interpolari atque mutari, nec per noſtram licere eorum ſepultis manibus inſcitiam quieſcere (nam quæ non intelligimus,

gimus, protinus ad nostrum captum scribimus atque formamus) ipse quoque pari ac reliqui in eas temeritate ac vesania grassabor: lex est apud Porphyrionem interpretem Horatij, sed ita balbutiens, vt à nemine intelligatur, & tamen loquatur quicquid cuiuis collibuit: *Si vis vocationi testamini igitur rem capito antestari.* Ego eius verba sic concipienda puto. *Si in ius vocat, ni it, antestatus manum inijcito, aurem antestati capito.* &, vt opinor, non longè recedunt ista à vestigijs deprauationum vetustarum. Nam in illo, *mi ni igitur*, mihi latitare videtur manum inijcito cum priore auris syllaba: & nominatim diserteque monent interpretes proditā lege actionem iniuriarum in eum fuisse, qui sine antestatione manum iniecisset. Etiā alia in lege, *Si pater filium ter venundabit, filius à patre liber esto*: non vt editur *venundauit*, legendum credo. non enim possum credere, decemuiros *dauit* scripsisse: & animaduerti non infrequenter in futuro leges loqui solere. Aliam etiam legem aduersus nos vindicem assertoremque postulare cogamus: ea est apud Gellium, sed valdè corrupta: quam sic lego, *Qui si erit testatos libripénsve fuerit, ni testimonium fateatur, improbus intestabilisque esto*, alij pro fateatur, fariatur edunt, alij feriatur, non malè etiam ferat legeretur: testatus autem est antestatus, quo pacto & scribenti non repugnabo: in Gellio, testatior peruersissimè scribitur.

Porphyr. in sa ty. 9. lib. 1.

Gell. lib. 15. ca. 13.

Vindiciæ, iunctum tignum. CAPVT XXVII.

CVI *non dictus Hylas puer, & Latonia Delos?* quis non sibi de vindicijs esse dicendum aliquid putat, & ex hoc tanquam mustaceo lauream petit? nos quidem semper auditores non erimus tantum, aliquando etiam reponemus, & ista de re loquemur. neque tamen ab alijs dicta repetemus omnia, hucque conijciemus: sed quod in Pompeio animaduertimus scribemus. *Vindiciæ*, inquit, *appellantur res eæ de quibus controuersia est: aut potius dicuntur vindiciæ inter eos, qui contendunt*: sic ferè sensum in eo constituendum crediderim, cùm mihi nescio quid tale proloqui voluisse videatur: & sentētiæ nostræ exemplum Catonis conuenit, quod ipse profert, *Prætores secundum populum vindicias dicunt.* sed & vindiciæ dicebantur, quæ ex agro afferebantur in ius vindicandi causa: etiam vindiciam in singulari dicebat rem Seruius, de qua controuersia erat, ab eo quod vindicabatur. Vindiciam ferre est sententia decretoque obtinere rem: dicebat enim vindicias iudex, ferebat vindicias, qui rem obtinebat: sed si vindiciam ille tulerat, qui non debuerat, tribus arbitris datis, duplione damnum luebat. lex enim erat, *Si vindiciam falsam tulit, rei siue litis arbitros tres dato, eorum arbitrijs fructus duplione damnum decidito.* Significant & vindiciæ manus correptionem, χειρῶν ἐπιβολὴ à Clemente vocatur, à Charisio χειρεπιστασία, quòd manus

3. Georg.

Fest. Pomp. lib. 19.

Festus ibid.

Lib. 1. instit. gramm.

nus brachiale caperetur, qui carpus dicitur. Id & Gellius indicat ſcribens, Gell. lib. 20. c. 9. *Vindiciæ correptione manus in re atque loco præſenti apud prætorem fiebant.* Ex eo etiam adſertor καρπιστής, & ad ſertio καρπιστεία vocatur, vt in lexico Latino Græco reperi. Sunt & vindiciæ libertas Chariſio auctore, qui ἐλευθερίας explicat. Lib. 1. inſtit. gramm. c. 2. Eſt & in Gellio lex, ante meridiem cauſam conſcito, cùm lib. 17. perorant ambo præſentes: hîc ego eis facilè aſſentior, qui *cauſam conijcito*, legunt: nam hoc fieri lex non vult, niſi vtraque parte præſente. neque tantùm rei cauſam conijciunt: ſed eam quoque iudex conijcere dicitur, cùm audit. conſcire autem cauſam pro cognoſcere latinè dici non poſſe reor, vitioſóſque Gellij codices arbitror. Nam in Cornificij antiquis libris Cornificius li. 2. ad Her. conijcito indubitanter ſine vlla vitij aut lituræ ſuſpitione ſcribitur. Gellius lib. 17. c. 2. *Poſt meridiem*, inquit, *præſenti litem addicito, ſi ambo præſentes*: hic lis, res eſt de qua controuerſia eſt, quæ addicitur alteri, præſente tamen aduerſario. Nam eo abſente non temerè ſtatim adiudicare præſenti rem ſolebāt, ſed comperendinabant. Itaque de Claudio vt nouum ſcribitur, *abſentibus* Sueton. in Claud. c. 15. *ſecundum præſentes facilè dabat*. legere tamen quidam malunt, *Litem adijcito*, vt eodem die coniectioni lis adijciatur. Quod autem additur, *Sol occa-* Ibid. Gell. *ſus ſuprema tempeſtas eſto*, ſignificat poſt occaſum ſolis cognoſcendas cauſas non eſſe nec iudicandum: ſed tum iudicium eſſe dimittendum. Igitur occaſus ſolis eſt ſupremum tempus diei vltimúmque iudicantibus. Alia eſt lex de iuncto tigno xij. tab. verbo neſcio quo concapu contaminata, aut, vt alij emendant, capulo capularis facta: quam ego ſic ſcribendam puto, & fortaſſe turpius inquinabo fœdabóque *Tignum iunctum ædibus* Feſt. Pōp. li. 18. *vineæque, copula ne ſoluito*, vt lex vetet tignum vindicari & extrahi ex ædibus, & vinearum maceria, aut aliquo earum compluuio aut iugo. nunquā putaui capulos egere tignis: fauet emendationi, quod iuriſconſulti tantum de tigno in vinea & ædibus legem xij. tab. loquutam ſcribunt, nec capuli meminerunt, ſed nec Feſtus ipſe: verum quia in antiquis libris partim concapet, partim concapu reperitur, neque eorum negligenda eſt auctoritas, fortaſſe hac formula lex ſit edenda, *Tignum iunctum ædibus vineæque cum capite, ne ſoluito*: nam capite iunguntur tigna, & vineis cùm alligantur innectunturque vitibus, & ædificiorum parietibus cùm inſeruntur induntúrque: vel potius in vinea iunguntur cum aliquo vitis capite: nam capita vitium ſtirpes dici non ignorat, qui ſcriptores rei ruſticæ legit. ſed & Maro ita vſurpat,

—ſupereſt deducere terram, Sæpius ad capita: 2. Georg.

atque hanc interpretationem veriorem puto, poſterioremque ſcripturam legis certiorem exiſtimo: ſed omnium ſinceriſſimam, *Tignum iunctum ædibus vineáve ne vindicato, ne ſoluito*. huic quidem fauet Vlpiani interpreta- L. 1. ff. de tigno iuncto. tio,

tio, qua dicit legem duodecim tabul. neque ſoluere permittere furtiuum tignum iunctum ædibus vineæve, neque vindicare. Non deerit fortaſſe qui, *Néue capito, néue ſoluito*, ſcribat.

ADRIANI TVRNEBI ADVERSARIORVM LIBER DECIMVSQVARTVS.

Subulo, ſubuerbuſtus, ſubſcudes, ſtrigones, ſueris, offa ſueta.

CAPVT I.

OBLIVIA, vt Varronis vtar voce, linguæ Romanæ mihi videor tractare, cùm Feſti epitomen lego: quia tamen magno adiumento eſt latinè cupientibus ſcire: & quo quicque antiquius eſt fumoſumque magis, vt in imaginibus nobilitatis, vehementius admiramur: operæ non parcam meæ quædam interpretari. Sucrotillam
Sext. Pomp. li. 17. vocem tenuem & altam dicit eſſe: ſed origo vocis ignorata enodationi notionis explanationique officit: eam ſepultam conabor tanquam effodere: equidem à crotalo, aut voce Græca κρότος deductam puto, cum diminutionis formatione, vel certè vt Græca vox eſt fictitia, ſic de ſono Latina fuerit efficta. Subulo eſt Feſto tibicen Etruſca lingua: hoc etiam vocabulum ſoni imitatione eſſe puto factum, vt ſit ſubulo, tanquam ſibilo. Subuerbuſta eſt ſub verberibus vſta, licentia & petulantia comica voca-
Saty. 7. lib. 2. bulo è multis coagmentato: ſic, *vri virgis ferróque necari*, dixit Flaccus, quanquam in eo vri per ſe etiam commodè intelligi, vt antè dixiſſe me recordor, poteſt: alio loco, *Ibericis peruſte funibus latus*. ſed & ſubuerbuſtum
Od. 4. Epod. Tertull. in lib. de Pallio. apud Septimium Florentem in libro de Pallio reperimus. ſic enim ſcribit *Enimuero iamdudum cenſoriæ intentionis epiſcynio diſperſo, quantum denotatui paßiuitas offert, libertinos in equeſtribus, ſubuerbuſtos in liberalibus, dedititios in*
Feſt. Põp. li. 17. *ingenuis, rupices in vrbanis, ſcurras in forenſibus, paganos in militaribus.* In explicandis ſubſcudibus, quæ ſunt cuneatæ quædam tabellæ quibus immiſſis tabulæ inter ſe coniunguntur, puto legendum, *quia quo immittuntur ſucceditur*

cuditur. Nam à ſuccudendo, mihi nomen videntur potius habere, quàm à ſuccidendo. Etſi enim locus cui inſeruntur, excauatur, ſucciditurque inde aliquid vt immittantur, cùm tamen id fiat cudendo ſcalpris malleo percuſſis, & immittantur ictu mallei, non video cur non debeant potius à ſuccudendo quàm ſuccidendo deduci. Quod ſi Feſtus à ſuccidendo ſcripſit, vt & fortaſſe fecit, næ ab eo libentiſſimè diſſentio. ſed & qui *ſtrigores* dicuntur ab eo, explicanturque *denſatum virium homines*, vereor ne ſtrigones potius nominandi ſint: quanquam hoc in medio relinquo nec affirmo. In ſtrige explicanda verſus adhibentur Græci valdè deprauati, quibus reconcinnandis prodeſſet fortaſſe Heſychius, niſi & ipſe pari calamitate læſus eſſet: ſed quid vetat eius audire balba verba? στύγλος τοὶ εἶτος τοῦ κέρατος, νυκτίφοιτον· καλεῖται δὲ καὶ νυκτοβόα· οἱ δὲ καὶ νυκτικόρακα. Hîc profectò nemo dubitabit quin de nocturnis ſtrigibus loquatur, quas & à quibuſdam dicit exiſtimari nycticoracas, id eſt, nocturnos coruos. Fortaſſe autem vt aliquid conemur, etſi non adſpirabit ſtudio forſitan fauens deus, ſic verſus non abſurdè reſtituentur, Heſychius.

στρίγγ' ἀποπέμπειν νυκτιβόαν, στρίγγ' ἀντίχα λαόν,
Ὄρνιν ἀνώνυμον ἐνθεῖν δ' ὠκυπόρους ἐπὶ νῆας.

vel στρίγγα φθορόλαον.

In eas aues credebant mulieres ſagas magica cantione mutari, Ouidius, Ouid. li. 6. faſt.

Næniáque in volucres marſa figurat anus.

In ſpectili, ſiue etiam ſpetile eſt, ſumen ſueris legendum arbitror, vt apud Varronem in obſoletis ſcribitur exemplaribus, *perna, à pede: ſueris, à nomine eius.* ſed & ſuera pro ſuilla dicebatur. Varro in reconditis libris: non enim in popularibus eodem modo ſcribitur: *Offula, ab offa minimæ ſueræ.* Equidem ſcio iſta viſum iri multis inepta & falſa: ſed ſi veritas antiquæ linguæ aſſerenda eſt, eam exiſtimo integrius ſinceriuſque ſeruatam in libris ſcriptis quàm publicatis: quia qui editionibus præfuerunt, quæ vera iudicabant, aut percipiebant, euulgare maluerunt, quàm quæ vel non intelligebant, vel aſpernabantur, edere. Feſt. Pomp. li. 17. Varr. li. 4. de ling. Lat.

Præſepes, faliſcæ, frons occipitio prior, bona ſalute, cædere frondem, cædere ſaginam, defrudare ſegetem. CAPVT II.

MVLTA ſunt in Catone verba, quæ perdiligentem grammatici operam & curam deſiderant: neque is ludat operam, qui in eis explicandis ſtudium ponat. ne longè abeas, quænam ſunt apud eum ſcriptorē faliſcæ cùm ſcribit? *bonas præſepeis, faliſcas clatratas.* Ego præſepeis apud eum interpretor, vbi pabulum bobus ponitur quod minutum eſt, vt hordeum, lupinum, eruum, vitia, frons: quæ in canali obijcere ſolemus iumentis: fa- Cap. 4.

liſcas interpretor, in quibus ponitur pabulum gramineum & herbaceum, vt fœnum, farrago, reliqua. quod quidẽ præſepis genus raſtellatum vulgò vocamus. Itaque apud Catonem præſepes hibernæ ſunt, faliſcæ æſtiuæ, quia legumine & fronde, quæ in canali ponẽda ſunt, non enim faliſcis cõtinerẽtur clatratris, iumẽta aluntur hyeme: fœno & reliquo pabulo, quod in clatris ponitur, æſtate: non me fallit tamen vtrunque genus præſepiorum nomine comprehẽdi poſſe, cùm apud alios ſcriptores præſepeis tantùm & præſepias reperiamus, faliſcas nõ reperiamus: ſed & præſepes ſtabula ſignificant. Faliſcæ autem nomẽnne habeant per diminutionẽ à falis, an quod potius reor à Faliſcis populis? nondum mihi ſatis liquet. Sẽtentia Catonis eſt inſtar oraculi frontem occipitio priorem eſſe: cuius ſenſus eſt præſentiam eſſe potiorem abſentia. Nam præſentiæ reſpondet frons, abſentiæ occipitium. *Si quid*, inquit, *bona ſalute viſus venerit, benignè defendet*: hîc bona ſalute quomodo tandẽ accipimus? & putẽ verbum eſſe quo bonam valetudinem & ſalutem ominabantur, contrariaque deprecebantur: argumento eſt quod comicus Plautus in Mercatore ſcribit his verbis,

Plaut. Mercat. Sc. Hera quæ me miſit.

Sua quidem ſalute ac familiæ maxima.

Cato c. 5. Eſt enim bona ſalute, tanquam ſalute propitia. *Frondem*, inquit, *populneam, vlmeam, querneam cædito*, ego cædere frondem exiſtimo eſſe eam colligere, quod cùm faciebant, eam ſtringebant, & ferramento plerunque velut deradebant ex arbore: & quia fronde ſaginabatur pecus, exiſtimo comicum Plautum per tranſlationem dixiſſe in Moſtellaria,

Sc. Exi è culina.

Eſte, effercite vos, ſaginam cædite.

C. 5. Cæterum in eo Catonis capite, quid eſt *ſegetem ne defrudet*? defrudare veteres pro defraudare dixerunt: defrudat autem genium ſuum homo, & ſe, qui ſibi non indulget, & miſerè viuit, & tanquam demenſo ſuo detrahit: quod idem facit, qui ſegeti & agro culturam & opera iuſta nõ tribuit, ſed c. 24, lib. 18. vel de aratione, vel lætamine vel ſemente deducit: tamen in Plinij codicibus, ne quid diſſimulem, ſegetem defrugare non defrudare legitur: quod Budæus de frugibus terram extenuantibus accipit.

Chryſendeta, veſpertilio, viriolæ, viriæ, admiſſionum liberti.

CAPVT III.

CHRYSENDETA vaſa doctiſſimi viri explicant cruſtis aureis illigata Li. 2 epig. 43. & exornata vt in Martiale,

Immodici tibi flaua tegunt chryſendeta mulli,

Plutarch. in Lucul. ego vaſa gemmata eſſe puto, quorum gemmæ auro conſertæ & contextæ tenerentur: Plutarchus in Lucullo id ſatis indicat, ἐδείκνυτο χρυσενδέτων σκευ-

[illegible] hoc genus vasorum [illegible] cum in [illegible] lib. 13. [illegible], *Turba [illegible]mmarum po[illegible] mus calu[illegible] [illegible]sa tenere [illegible]tiam iuuat, & a[illegible]rum [illegible]* p[illegible] sed & illud Maroni[illegible], 2. Georg.

[illegible]t gemma bibat & sarrano dormiat ostro.

ad chrysendeta referri posset, nisi veteres vasa potoria e gem[illegible] absque auro etiam habuissent. Vespertilionem viri eruditissimi explic[illegible] iurisconsultos qui interdiu exiliter videt, noctu acri sit acie: ego potius pu[illegible]tem eum esse, qui interdiu more vespertilionis latitet, noctu pro[illegible] quod fugitiuos quosdam fecisse olim non dubium est. ne[illegible] num, vel in notos inciderent, interdiu sese abdeba[illegible]t, cùm f[illegible]as exirent noctu, vt vespertiliones. alijs tamen in libris vespillo leg[illegible]tur. reperi in antiquo lexico vespillonem esse sepulchrorum violatorem, qu[illegible] Græci τυμβωρύχον vocāt, quod intelligetur per antiphrasin, quasi non sepeliat sed nudet, cùm vespillo funerare soleat. in Latino Græco lexico reperi vispellio & vespillo: vbi etiam exponitur ille [illegible] ita ille funerator est, hic cadauera portat. legunt in Plinio liberalibus doctrinis ornatissimi viri, *Vxoriæ celticæ, viriles celtibericæ*: ego viriolæ celticæ [illegible] viriæ celtibericæ, codicibus Plinianis vindico asseroque: sunt [illegible]em viriæ armillæ virorum inquit Isidorus, quanquā muliebres etiam armillæ viriæ appellari cœperunt. Septimius Florens, *vtique sicut vestigia ce[illegible] m viri[illegible] occupauit: ita & endromidis solocē aliqua multitia synthesi extr[illegible]r.* Planè in antiquo lexico viriæ, viriolæ exponūtur brachiales. Sententiam prob[illegible] nullo modo meam possum, qui leui adductus coniectura li[illegible] ter[illegible] de natura deorum pro victoriolis aliquando viriolas legen[illegible] [illegible]di. Nam victoriæ à simulacris manibus eorum insistentes ge[illegible] olim solebant. Cicero in Verrem, *Insistebat in manu Cereris dextra [illegible] pulcherrimè factum victoriæ*: Eum autem Plinij locum non leui[illegible] [illegible] stimo, quantum quidem è libris scriptis conijcere possum. obiurgat enim tristis censor mores. Itaque per concessionem dixerat, *Hab[illegible]t in lacertis iam quidem & viri*: deinde paulò post, *[illegible]abeant fœminæ in armillis*: nec multò post, *& in secreto margaritarum [illegible] e collo [illegible]um [illegible]ro pendeant*: sequitur mox acerba increpatio, quæ grauiter mor[illegible] [illegible]ciat, *etiámne pedibus induitur?* Quod non longe [illegible] nius, vereor vt satis emendatum sit, *fuit*, inquit, *[illegible] patu differentia insolens [illegible] quibus admi[illegible] nem principis in annulo ex auro gerendi.* nec euari[illegible]t tamen [illegible] nisi vanum [illegible] meum est [illegible] *sionum l[illegible]* [illegible]

h[illegible]

homines ad eum admittebant, admissionibusque præerant. Huius me certè coniecturæ nondum nec pœnitet, nec piget: quanquam sensum aliquem è superiore lectione elici posse non eo inficias, qui si cui probatur, aduersarium me pertinacem non habebit.

Pelagus, obliquare sinus, solitaurilia, triremis, interior, ambiguum relinquat, cestus, melior victima, flaua oliua, tardus fumus.

CAPVT IIII.

Virg. 5. Aen. VT *pelagus tenuêre rates*, inquit Maro lib. 5. Æneid. quod explico, vbi altum tenuêre procul à littore prouectæ: id enim pelagus est: argumento sunt pisces pelagij, qui opponuntur littoralibus.

Virg. ibid. *Olli*, inquit, *cæruleus supra caput adstitit imber:*

hîc crediderim cæruleum Græcorum more pro atro poni.

Homerus 1. Iliad. Ἦ καὶ κυανέῃσιν ἐπ' ὀφρύσι νεῦσε κρονίων.

id est cæruleis supercilijs, quod valet nigris, consensu Græcorum Grammaticorum: sic,

6 Aeneid. *—cærulea subuectat corpora cymba,*

5. Aeneid. interpretor, atra & nigra. Obliquare sinus est, velum obliquum tendere, quod fecit necessariò Palinurus, cùm transuersi venti flarent: sequitur

5. Aeneid. enim, *Mutati transuersa fremunt.*

5. Aeneid. *Hic duo rite mero libans carchesia Baccho,*

cùm scribit Maro, inferias fundi & mitti significat, quas Græci χοὰς appellant: fundere autem dijs manibus placamina solebant vinum meracũ, mel, lac, aquam, sanguinem, aliaque eiusdem generis, vt è Persis Æschyli

5. Aeneid. cognosci potest. Anguẽ dicit Maro exijsse è sepulchro Anchisæ, non sine antiquitatis significatione. Veteres vt scribit Plutarchus in Cleomene, attribuerunt & dicarunt heroïbus serpentes: cuius rei etiam causam afferre conatur. Sacra quædam solitaurilia veteres appellabant ab immolatione suum, ouium, boum. hoc genus sacrificij Maronem putem significasse,

Ibid. cum scripsit, *—cædit quinas de more bidentes,*

Totque sues, totidem nigrantes terga iuuencos.

Acherontem autem latinis esse non tantùm inferorum flumen, sed interdum inferos etiam ipsos, quæ etiam Acherontia templa vocat Lucretius,

Ibid. & iam antè dixisse me cõmemini, & hîc non abs re repeto. *Manes*, enim, *Acheronte remissos*, animam Anchisæ ab inferis reuersam intelligo.

—triplici pubes quam Dardana versu

Impellunt, terno consurgunt ordine remi,

Cùm Maro dicit, triremem describit, quam tamen nullam belli Troiani tempore fuisse ex historia notũ est, cùm triremes primus ædificauerit au-

Lib. 1. ctore Thucydide Amynocles Corinthius multis postea seculis: sed poë-

tæ

tæ non perinde historiæ fidem exequi solent: & apud eos crebri sunt ἀναχρονισμοί. Cùm exponeret Seruius illud Maronis, 5. AEneid.

—dum proram ad saxa suburget interior,

Id est sinisterior, locum Ciceronis in Verrem affert, *quem omnia intus canere dicebant*, quod est sinistra carmen peragere: sed interiorem illic crediderim, qui cursu breuiore ad metam tendebat, vt apud Ciceronem, *Nam cursu interiore breui conuertitur orbe*, cui tamen vt sinister esset eueniebat: etsi non ex eo interior dicitur, sed quia propinquiore spatio & breuiore ad scopulum, qui pro meta constitutus erat, pergebat. intus autem canit, qui sinistra carpit chordas tacita quadam musica nec foris audita, sed artifici tamen intellecta. Dextra enim, quæ modos facit, foris auditur, carmenque non tantùm artifici, sed etiam auditori canit, cùm sinistra auditori carmen suffuretur. ita cùm sinistra intus canerent, & ad furtum vterentur, vt ex illo Catulli patet loco, 3. In Verr. In Phænom. Arati. Epig. 12.

—manu sinistra Non bellè vteris in ioco,

Cicero citharœdum illum à Verre superatum artificio dicit, quòd Verres melius intus caneret, id est furaretur. Cùm scribit Maro, 3. In Verr. 5. AEneid.

Victori chlamydem auratam, quam plurima circum
Purpura Mæandro duplici melibœa cucurrit,

vestem prætextam significat, eandemque Phrygiam. Nam acu pingere Phryges inuenêre, vt Plinius refert. Lib. 8. c. 48.

Transeat, inquit Maro, *elapsus prior, ambiguúmque relinquat*, hîc ego ambiguum interpretor parem & ambigentem de cursus palma cum eo & victoria: & relinquere existimo esse præterire: qui enim quem præterit, eum post se relinquit. plus, inquit, si spatij superesset, eum præteriret, qui cum eo iuris in cursu ambigui fuit, cùm simul ad metam peruenerint. Cestus lora erant, quibus pugilum brachia & manus innectebantur, vt si qui hoc tempore pugillatu decertare vellent, chirothecis manus munirent, quo & firmiorem ictum inferrent, neque manum læderent, & sine noxa sustinerent aduersarij petitionem. Cestus ex eo vocatus, quod, vt opinor, lora illa suta essent, quasi sit κεστὸς ἱμάς, id est sutile lorum, vt Græci loquuntur, vnde & nomen etiam cingulo Veneris quod sutile sit. cestus significat Maro cùm dicit, 5. AEneid.

Et paribus palmas amborum innexuit armis. 5. AEneid.

Rursus, *—& euinctis attollat brachia palmis,*
Iterum, *—duróque intendere brachia tergo.*
Rursus, *—tantorum ingentia septem*
Terga boum plumbo insuto ferróque rigebant.
Corpore tela modo atque oculis vigilantibus exit,

 Id est,

Cic. in Catil. Id est, quod Ciceto in Catilinam dicit, *& vt dicitur corpore effugi*, estque verbum gladiatorium. Cùm prima hostia non litabatur, aut effugerat, & succidaneæ hostiæ immolabantur, ad deos placandos, meliores, vt opinor, dari dicebantur, ad quem ritum Maro respexit, cùm scripsit,

5. AEneid. *Hanc tibi Erix meliorem animam pro morte Daretis*
Persoluo.

12. AEneid. sic & lib. 12. *Hoc habet, hæc melior magnis data victima diuis.*

quo & prouerbium Græcum pertinet Δευτέρων ἀμεινόνων. respexit & Maro ad hostias eas quæ animales dicebantur, ad consultatoriarum discrimen, vt critici dicunt.

5. AEneid. *Custodem ad sese comitemque impubis Iuli*
Epitiden vocat,

Epytiden lege, vt supra Cysseus non Cisseus: huius rei Homerum auctorem laudo, qui Iliad. ρ. scripsit,

Homer. Iliad. ρ. Κήρυκ' Ἠπυτίδῃ ὅς οἱ παρὰ πατρὶ γέροντι.

5. AEneid. *—flauáque caput nectentur oliua,*

Aeschyl. Persis. dixit, Æschyli epitheton secutus: nam in Persis ait,

Ξανθῆς ἐλαίας καρπὸς εὐώδης πάρα.

vbi interpres Græcus flauam dicit oliuam vocari, quòd posterior pars folij videatur porracei esse coloris.

5. AEneid. *Nulláne iam Troiæ dicentur mœnia? nusquam*
Nectoreos amnes Xanthum & Simoënta videbo?

Coloni & profugi solebant effingere simulachra patriæ maioris, eiusque nomine, vrbem quam condere & incolere parabant, afficere: sed & amnes eius repræsentare iisdem nominibus: vt in 3. Æneidos,

3. AEneid. *Procedo, & paruam Troiam, simulatáque magnis*
Pergama, & arentem Xanthi cognomine riuum
Agnosco, Scæáque amplector limina portæ.

5. AEneid. *—vdo sub robore viuit*
Stupa vomens tardum fumum, lentusque carinas
Est vapor.

Quis est hîc obsecro tardus fumus? An amarus & acerbus? vt,

2. Georg. *—tardúmque saporem Fœlicis mali.*

Et non putem: an potius qui non celeriter emicat præsertim densior, & ex materia vda, quique diutius durat cũctaturque & diuturnior est? & verius putem. sed & vapor, id est ignis lentus erat. Nam etsi naues erant vnctæ, tamen vda materia nõnihil officiebat igni. *Iámque vale, torquet medios*, aduentante die discedit ab AEnea Anchises. noctu enim solent dij, in quorũ numero manes ponuntur, inuisere terras, interdiu relinquere: Papinius,

Papinius lib. 1. silua 2.

-huc

—huc & sub nocte silenti,
Dum superis terrena placent, tua turba relicto
Labetur cælo.
Deponunt animos nil magnæ laudis egentes. 5. AEneid.

Sic loquitur Maro, quasi onera de nauibus deponantur, & quasi ijs naues exonerentur. *—& tempestatibus agnam,* hoc scribit, quòd, vt ait Cic. li. 5. AEneid. 3. de natura Deorũ, tempestates pop. Rom. ritibus consecratæ erant, tempestatiq́;, vt deæ minori, minor hostia immolabatur, vt fœminæ fœmina: Horatius, *Libidinosus immolabitur caper,* Od. 10. Epod.
Atque agna tempestatibus.

Artopta, artopticius panis, carinarij, onagos, zamia, semizonarij, artem facere ludicram. CAPVT V.

VERSVS est in Aulularia Plauti, de quo inter eruditos magna concertatione pugnatum fuisse scribit Plinius, an illius esset poëtæ, Lib. 18. c. 11.
Ego hinc artoptam ex proximo vtendam peto: Aulularia sc. Dromo desqua ma.
Artopta autem vas quoddam fuisse videtur, quo panis torrebatur. tria enim panis erant genera, ex coquendi ratione, furnaceus, qui in furno coquebatur: clibanites vel testuaceus, qui in testu aut clibano: artoptirius, qui in artopta assabatur. Pollux, οὐδὲν κωλύει καὶ τὸ σκεῦος, ἐν ᾧ τοὺς ἄρτους ἐνοπτῶσιν, οὕτω καλεῖν, ὃ νῦν ἀρτόπτην καλοῦσι. Pollux lib. 10. cap. 25. Itaque artopta à clibano vel testu alia erat, vt in qua tostus panis fieret. Plinius artoptam mulierem intellexisse videtur panificam, vt quidam censent, in Plauto, cùm vas significet, quod cùm in Quiritium ædibus esset, argumentum est ipsos sibi panem coxisse: sic enim scribit, *Ipsi panem faciebant Quirites, mulierumque id opus erat, sicut etiam nunc in plurimis gentium: artoptas Plautus appellat in fabula quã Aulularia scripsit, magna ob id concertatione eruditorum, an is versus poëtæ sit illius: certúmque sit Atei Capitonis sentẽtia, tostum panem lautioribus coquere solitos, pistorésque tantùm eos, qui far pinsebant nominatos.* Lib. 18. c. 11. Tostus autem panis vt auguror in Plinio est artoptitius, qui lautioribus & delicatis coquebatur in artopta. Artopritium quoque panem à testuaceo & furnaceo differre auctor est Athenæus his verbis, ὁ ἀρτοπτίκιος ἄρτος καλούμενος κλιβανικίου καὶ φουρνακίου διαφέρει. Athenæus li. 3. Cæterum in eadem fabula qui sint carinarij non desinunt grammatici vestigare, nec tamen feram istam in suo cubili reperire possunt: ego eos esse credo, qui cerino colore pannum inficiunt. Sc. Narrani amicis. Nam cera doricè καρὸς dicitur, quæ alijs Græcorum linguis κηρὸς vocatur: libentius autem à Doribus & AEolibus latini mutuum sumunt, quàm ab alijs Græcis, ad quos in mercatum non proficiscuntut Dictionarium: sic in Asinaria ὀνηγὸς, ὀναγὸς à Plauto vocatur, *Huic nomen Græcè est onagos fabulæ.* In Prologo.

Aulular. Sc. præsagibat. Epidico S. Atat tacete. Ouid. lib. 3. de arte amandi.

onagros enim maculatissimè & inquinatissimè edunt: & in hac, *ζημία ζημία: ibi onerat aliquam zamiam.* Plautus tamen in Epidico cerinum dicit, vt siue carinarios, siue cerinarios dicas, tantundem eloquaris, sine vllo vocabuli dispendio. cerinus color significatur apud Ouidium hoc versu,

Et sua velleribus nomina cera dedit.

Sc. Narraui. Sce. Narraui. Sc. Nimirum libenter. Sc. præsagibat mihi. Sc. Redi. quo fugis nunc. Sc. Nõ temere. Sc. Quis hic loquitur. Cic. in Topic. Nonius in Remissum.

Ibi autem caupones non sunt qui vinum vendunt, sed nomen habent generale à copijs, vt sint mercatores & institores patagiorum, indusiorum, flammeorum, violacei panni & cerini. Itaque ista sic interpretor, vt dicantur caupones petagiarij, caupones indusiarij. Lego autem propalæ non propolæ. At verò semizonarij sunt qui zonulas minus dimidio latas, quàm iusta zona est, faciunt: vt semicinctia dicuntur. Quos autem dicit phylacistas adstare in atrijs, artifices intelligit in atrijs expectantes, vel manupretium, vel mercis mercedem flagitantes, qui quòd in atrijs diutius expectant & morantur, custodes & phylacistæ adpositi videntur. Lego autem, *Si vino scatit Corinthiensem fontem Pirenem potest.* Nam vulgò legitur scatet: scatit pro scateat dictum accipio. Quinetiam, *asini me mordicus scindant, boues incursent cornibus*, lego, non mordicibus: neque sanè moror criticorum auctoritatem, cùm modulus versuum à me sit, si alia destituar aduocatione. sed &, *qui angulos hic omnes mearum ædium & conclauium mihi peruiam facitis*: è reconditis pluteorum libris lego potius, quàm peruios, quod concelebrant omnes editiones. vt enim obuiam aduerbium est: sic & peruiam. *Continuò meum cor cœpit artem facere ludicram*: id est, protinus cœpit palpitare & micare. nam histriones gestum in scena agũt, & mouentur. *Is me*, inquit, *nunc renuntiare repudium iussit tibi*, hoc ex loco intelligimus cur nuntium remittere, pro repudiare Cicero in Topicis dixerit. Nam per nuntium sæpe renuntiabant repudium: vbi, vt id quoque in transitu scribam, remittere est auctore Nonio mittere: sed quo huic capiti tandem vt fabulæ plaudatur, hic finem faciat.

Innocentes poëtæ comici, locus, & quædam in Cicerone emendata.

CAPVT VI.

Cic. 2. de legib.

AMBIGITVR cur M. Tullius poëtas comicos innocentes appellarit lib. 2. de leg. cùm de sacris nocturnis & peruigilationibus differit. Ac mediusfidius hoc verbum vt ingratum, tribu motum est à nonnullis, nocturnis succenturiantibus: ego verò putem, cùm poëtæ epici plerunque narrent fœdas libidines, quibus magnos deos irretitos fingunt, etiam ipsum deorum imperatorem Iouem, multaque impiè de dijs immortalibus cõminiscantur, existimatos esse moribus nocere, eoque nomine à Platone è sua Repub. Homerum exterminatum, quòd moribus noceret. At verò poëtæ

poëtæ comici, qui argumenta explicant è media hominum vita sumpta, præsertimque qui veterem comœdiam satyræ similem exercuerunt, cùm ita flagitia, dedecora, probra insectentur, vt hodie concionatores de superiore loco, aut poëtæ satyrici latini, hoc ipso plurimum prodesse moribus, & ad frugem homines officiumque reuocare existimantur. hanc ego causam existimo imprimis grauem, cur eos innocentes vocauerit. possunt tamen & è comicis, alij nocentes, alij innocentes esse. Cùm autem eodem libro scripsit, *Et quoniam & locus & sermo familiaris est legum, legis vocem proponam*, intelligit & rem & sententiam, in qua versatur, esse propriam legum, & eas familiarem quendam suumque sermonem habere ac proinde legem de religione se editurum sermone legum, qui paulò antiquior est: sic autem plerunque locus vsurpatur, vt in Verrem, *Noui locum*: & hoc libro, *Ita locus vt ipse notus sit, ex quo ducatur quæque pars iuris.* At verò in illo loco, *Detestátque omnia eiusmodi repudianda sunt*, scitè & eleganter vir cùm omni liberali eruditus doctrina, tum etiam singulari eloquentia præditus M. Antonius Muretus, *detestatáque omnia*, legendum censuit, quem & in commentario secutus meo sum: posset tamen fortasse etiam non inconcinnè legi, verbis paulùm loco mutatis, *omnia eiusmodi detestanda atque repudianda sunt.* Quid quod pro, *diuinissima autem dona*, ex antiquo libro, *numinibus dignissima, vel diuis dignissima*, legendum videtur? in quo perperam scribitur diuinibus diuinissima. sic enim vitia scripturæ plerunque in propinquum deflexa & corrupta, facilè corriguntur in diuersum reflexa, sonoque vicinum verbum. fauet emendationi Plato, in quo scribitur θειότατα δὲ δῶρα. Ego verò etiam pro, *quam iusta facta & corpus cæsus est*, legerim cupidè & perlibenter *& corpus eius est*, id est corpus sepulchri factum est: ex eo *cæsus*, factum est incensum inuita Minerua. etiam pro, *credo vel propter ignis periculum*, lego *credo videlicet propter ignis periculum* in videlicet enim particulæ non rarò iura *vel* succedit, eiusque personam induit, & locum inuadit.

2. de leg. | cic. in Verr. 3. | 2. de legib. | 2. de leg. | 2. de legib. | 2. de legib. | 2. de legib.

Suum sibi, ego faciam, profundum, iris, strictim tondere & per pectinem, inijcere inuolucrum, vlmorum acheruns, eruncinatus, latomiæ lapidariæ. CAPVT VII.

PLAVTVS in hoc velut proscenium iterum prodit, ac nunc quidem tanquam spectator fabulæ captiuorum excepi quædam, quæ in hoc caput regessi. igitur suum sibi valet suum proprium, vt,

Captiuis in prologo.

Sed is quo pacto seruiat suo sibi patri. Iterum,
Sed inscientes sua sibi fallacia. Rursum,
Ita nunc ignorans suo sibi seruit patri.

Igitur

Terent. Adelphis act. 5. sc. 8.

Igitur hunc suo sibi gladio iugulo, est suo proprio gladio iugulo. Est & ratio loquendi seculi prisci, ego faxim, & ego faciam, pro fiet, eueniet: vt,

Captiu. prologo.

Si erit, ego faciam, vt pugnam inspectet non bonam:

& in Aulularia,

Aulularia sc. Narraui amicis.

Ego faxim muli pretio qui superant equos
Sient viliores gallicis canterijs. & in Persa,

Persa sc. Veterem.

Si id fiat, næ isti faxim nusquam appareant.

quod genus dicendi iam ante etiam attigimus. Versus autem illos, qui legem venditionum, quæ addictione in diem fiunt, eleganter æmulantur, sic distinguendos collocatis personis arbitror.

Captiuis sc. aduorte animum.

Æg. Age sis roga. E. Emptum nisi qui meliorem afferet,
Quæ mihi atque amicis placeat conditio magis:
Quasi fundum vendens meis me addicam legibus.
Æg. Profundum vendis tu quidem, haud fundum mihi.

Parasitum autem gurgitem & voraginem, profundum eleganter ad fundum alludens vocat, quasi mare quoddam sit, quo omnia sorbeantur & hauriantur. Adijcit idem Ægio, *sed si venturus, tempori*: si, inquit, venturus cœnatum es ad me, veni tempestiuè & maturè. Respondet parasitus, *æmulis iam ocium est*, sic antiqui libri literati sunt. Iam nunc, inquit, mihi otium quidni sit, cùm intelligam æmulos meos huic conuiuali operæ libenter vacaturos? nisi si quis ita fortè accipiat, æmulis quidem & cupidis epulandi, vt mihi otium est. Vidi qui, *hem mulis*, legeret, hoc sensu, meis iam iumentis otium est, nec vllo occupatus sum opere: qui mediusfidius sensus non indignus est Plautino sale, vt parasitus de se quasi mulione loquatur. Itaque ne discedebat quidem, ac eum propè vt discedat cogit senex dicens,

Sc. aduorte animum.

I modo, venare leporem, nunc irim tenes:

quære, inquit, & venare tibi lautiorem cœnam, nunc tenes cirin auiculam, quæ galerita dicitur: cui similis est cœna mea pulpamentis leporum comparata: alij, *nunc i, rem tenes*, ex *Irim tenes*, faciunt, non improbo sensum, sed placet vt irim retineamus, vt aromaticam & condimentariam Catonis radicem intelligamus ad commendandam cibi gratiam. Nam condimentaria mea cœna est, cùm sit hortensis tota ex olusculis & heluellis: vnde addit,

Sc. aduorte animum.

Non meus scruposam victus commetat viam.

parabilis, inquit, & facilis est mea cœna, nec scrupea & aspera captatur via, vt cœna in qua venatio est. Plautus scribit,

[illegible] iam [illegible] uertar.

Sed vtrum strictimne attonsurum dicam esse, an per pectinem?

strictim tondere, est tondere ad cutem, quod ἐν χρῷ κείρειν Græci dicunt: per pectinem, est paulò longius à cute interposito pectine tondere: sic

Græcis

Græcis duo tondendi genera sunt σκάφιον & χῆπος, illud strictim, hoc secus. *Sc. Iā ego reuor tar.* Inijcere inuolucrum est, linteo inuoluere, ne inquinetur vestis capillorum segmentis. *Capti. Sc. Miser homo.* Viri autem imi subselli viri sunt, qui non sedent in primis locis, sed in ima parte subsellij non prima: sic apud Ciceronem res longi subsellij dicitur, quæ multis indiget qui deliberent. *Cic. li. 3. epist. fami. epist. Vix tandem legi.* possunt enim in longo subsellio multi sedere. cùm autem ait, *Capt. Sc. Quo illum nunc hominem.*

Væ illis virgis miseris, quæ hodie in tergo morientur meo,

satis explicat, cur vlmorum Acheruntem alio in loco dixerit, quasi virgarum orcum & necem. Non est autem dissimulandum:

Tum igitur ego ærumnatus deartuatus sum miser, *Ibid.*

legi in autographis libris,

Tum igitur ego deruncinatus

à runcina quæ serræ genus est, vt censent critici, & ῥυγχάνη græcè dicitur, verbo non inscita translatione, sed verè comica vsurpato. At verò illud, *Inde porro ibis in latomias lapidarias*, sic accipito, vt nomen latomiarum ambiguum sit, cùm & eo nomine carcer intelligatur, & locus vnde lapides exciduntur, quem significauit lapidarias addendo distinctionis gratia. *Capt. Sc. Iniūcite hanc.* Veteres cùm vehementius & violentius vel arctius tenebantur pellebantur trudebantur exclamare solebant, hæc vis est: Plautus,

Vis hæc quidem hercle est, & trahi & trudi simul. *Ibid.*

Suetonius in Iulio; *deinde clamantem, ista quidem vis est.* *Cap. 28.*

Catullus emendatus, tabulæ lucelli & dati, Mamurra, liminis tabella, pinguis Vmber, æquinoctialis furor. CAPVT VIII.

POTESTNE cuiquam esse probabile à Catullo lepidissimo & politissimo poëta speculum esse appellatione imaginosi vocatum, & tersissimum scriptorem huiusmodi nominatione vocabuli contra consuetudinem suam vsum esse? Nam si speculo eam attributionem adiungeret, certè probari posset: verum pro rei vocabulo adiectionem positam vsurpatamque esse ab eo, credibile non est. quid igitur reliquum est? nempe, quod frequentissimum in antiquis libris vt locum intactum integrumque non esse suspicemur, cùm ita scribitur,

—nec rogare Qualis sit solet hæc imaginosum. *De Acme epig. 39.*

sed in vocabuli huius vicem quam vocem substituemus? non vnam sed duas, *imago nasum.* irridet enim eo epigrammate decoctoris Mamurræ amicam, quam turpiculo dicit esse naso. si igitur, inquit, hæc imago rogaret & consuleret nasum qualis esset, sibi formosa non videretur, nec milia decem posceret. sed ex eodem poëta quædam addemus ad caput pertexendum: *Vos qui milia multa basiorum*

Legistis,

Ad Aurelium epig. 16.

Legistis, malè me marem putastis.

suspicabantur malè virum esse Catullum qui tantùm basiaret, nec virili libidine vereretur: quasi spado aut eunuchus esset, aut obscœniore libidine molliorique captus, quam nefas nominare.

Ad Veranium & Fabullum epig. 25.

Ecquidnam, cùm inquit, *in tabulis patet lucelli*
Expensum? vt mihi, qui meum secutus
Prætorem refero datum lucello:

hanc vt opinor efficit sententiam: an non in illis tabulis & paginis, in quibus lucrum perscribitur, pro lucro patet expensum? vt & mihi accidit, qui lucello, id est paginis in quas lucellum refertur, scribo datum & expensum. existimo enim antiquis tabulas quasdam accepti fuisse vel lucri, & quasdam expensi vel dati, ad quas respexit. præfandum hoc quod sequitur, *Vt ista vestra diffututa mentula*: honos igitur: sed nomine illius partis, quæ non potest honestè appellari, libidinosissimum & nequissimum Mamurram intellexit: de quo etiã crediderim illud accipiendum, *mentula mœchatur*: *Et*, *mentula habet instar*, dubium enim non est quin figurato nomine quempiam perstringat. is autem qui sit in hoc in Cæsarem epigrammate declarat, cùm per probrum eodem nomine designet. Lydiæ autem lacus vndæ in epigrammate in Sirmionem idcirco dicuntur, quòd aliquando ea loca Etrusci ditione tenuerint, qui latissimè imperarunt in Italia ante Romanorum imperium & occupatam à Gallis Galliam cisalpinam, vt è Liuio notum est. *At verò* liminis tabella fores significat, quæ tabulis & asseribus factæ erant: sic σανίδας πυκινῶς ἀραρυίας non rarò dicit Homerus. *Aut parcus Vmber* malè scribi videtur. Petrus quidem Daniel iuuenis literarum amantissimus sese in antiquissimo reperisse lexico ait, locum ita prolatum, *aut pinguis Vmber*. Persius quoque *defensis pinguibus Vmbris* dixit. eodem modo obesus Etruscus dicitur, vt & à Marone,

In Iulium Cæsarem epi. 27.

Epig. 29.

Lib. 21.

In Ipsithillam epig. 30.

In Egnatium epig. 37.

Saty. 3.

2. Georg.

Inflauit cùm pinguis ebur Tyrrhenus ad aras.

Seculari carm. epig. 32.

Dianæ sumus in fide Puellæ & pueri integri: Seculare carmen alternis canebatur à pueris, puellis patrimis & matrimis. In Dianæ se fide dicunt & tutela, quòd ope eius quæ Lucina vocatur, vitam hauserint: & Artemis dicitur quòd sanos reddat: puellæ etiam ritu Atheniensium initiabantur Dianæ & ἀρκτοὶ dicebantur.

In annales Volusi epig. 34.

Infœlicibus vstulanda lignis,

Non abs re dictum est, Nam prodigia & portenta, quæque aduersabantur, lignis infœlicibus cremare solebant, vt à Macrobio relatum est. Cæli autem furor æquinoctialis ex eo dicitur, quòd æquinoctij sydere, vt à Theophrasto & Aristotele scriptum est, maximæ & fœdissimæ plerunque

Ad seipsum de aduentu Veris epig. 43.

que tempeſtates concitantur. non enim putem æquinoctialem Zephyrum dici, quod tamen nonnulli mutata diſtinctione coacto ſenſu peruincere conantur. Ego verò in Catullo etiam *plumipedes volatiléſque*, quàm plumipedas legerim libentius. *In Camerium epig. 51.*

Iberici funes, prima ſedilia, ſilentium regere, ſuburranæ canes, marſæ voces.

CAPVT IX.

LVPIS, inquit Flaccus, *& agnis quanta ſortitò obtigit,*
Tecum mihi diſcordia eſt:

Illud ſortitò ex eo dictum eſt, quòd res maximas ſolebant veteres ſorti permittere, vt ſortiri ſolebant tribus, ſortiri prouincias. velut igitur naturæ ſorte, & vt melius quod volo intelligatur, ſortitione quadam mutuas gerant inimicitias lupi & agni, quaſique eas ſortiti ſint, *ſortitò*, Horatius dixit. Ibericos autem funes pro ſparteis in eo admiramur, cùm ait, *Od. 4. epod.* *Od. 4. epod.*

Ibericis peruſte funibus latus:

at, vt Fabius ait, ineptus & ridiculus ille orator fuit, qui pro ſparto herbas Ibericas dixit, quod tamen Horatij imitatione fortaſſe dicebat. adeo aliud orationi, aliud poëmati decorum eſt.

Sedilibúſque magnus in primis eques. *Od. 4. epod.*

Equites maioris dignitatis, vt qui tribuni militum erant, aut tribunitij, aut maioris cenſus, ſedebant in primis ſubſellijs quatuordecim ordinum, ſed & ditiores propius ſpectabant, quàm pauperes è plebis cuneis: hinc illud ab Horatio ſcriptum eſſe puto,

Vt propius ſpectes lachrymoſa poëmata Puppi. *Epiſt. 1. lib. 1.*

Propius enim ſpectat qui in ſedilibus primis ſedet: etſi de equeſtri cenſu accipi poteſt, quem adepti, cùm in quatuordecim ſederent, propius quàm reliqua plebs, ſpectabant. At in proxima oda,

Canidia breuibus implicata viperis Crines, *Od. 5. epod.*

Non tam mulier eſſe dicitur & fingitur, quàm Acherontis furia.

—ſpargens Auernales aquas, *Ibid.*

dixit, quòd in veneficijs & magicis ſacris ſimulatos latices Auerni ſpargere ſolerent, vt apud Maronem, *4. Æneid.*

Sparſerat & latices ſimulatos fontis Auerni.

Spargitur igitur aqua, vt in ſacris, & ſpecies magicis accommodatæ veneficijs, & infœlices arbores inferiſque dicatæ, vt cupreſſi, caprifici ſepulchrales, oua rubetarum ſanguine imbuta, plumæ ſtrigis, herbæ venenatæ Theſſaliæ & Iberiæ, oſſa erepta ieiuno cani adolentur quodam ſacro. At verò, *Inemori ſpectaculo, cùm promineret ore*, eſt mori in ſpectaculo ore prominente. Iam *Interminato cùm ſemel fixæ cibo,* *Od. 5. epod.* *Ibid.*

Intabuiſſent populæ:

valet, cùm deſiderio cibi immortuus eſſet, & contabuiſſet, eius oculis in cibo ante negato, coram tamen poſito ſemper defixis, fame appetitum prouocante & cibo excitante. ſic autem cibi deſiderio immoriens enecatur puer, vt in eius iecore & medulla maior ſit vis amatorij & philtri ex deſiderio cibi. Cæterùm, *Diana quæ ſilentium regis*, ex ritu ſacrorum dictum, in quibus imperabatur à præcone, vt qui aderant linguam paſcerent, id eſt tacerent & linguis fauerent, ſpectatricem igitur & arbitram magici ſacri lunam, cui & ſilentium tribuitur, vt à Marone,

ibid.

2. Æneid.

—per amica ſilentia lunæ,

regere dicit in nocturnis & magicis ſacris ſilentium.

Od. 5. epod. *Latrent*, inquit, *ſuburranæ canes,*

Hîc ſignificat Varum circum cellas meretricum & fornices ſcortari. Nam in Suburra meretrices erant. Perſius,

Saty. 5.

—totáque impune Suburra,
Permiſit ſparſiſſe oculos iam candidus vmbo,

Od. 5. epod. *—nec vocata mens tua Marſis redibit vocibus:*

Hanc meo iudicio continet ſententiam: non te Marſa nænia nec cantione ad me reuocabo, nec mens tua mihi reſtituetur magico carmine: ſed maius quiddam parabo, & ex humanis extis amatorio temperato non vſitata potione te inſanum amore mei reddam.

Stoici libelli iacent inter ſericos puluillos, humanam vicem apud Flaccum, exquilinæ alites, & quædam alia. CAPVT X.

QVÆDAM ſunt, quæ quamuis obſcœna flagitioſáque ſint, tamen vt intelligantur ſunt declaranda, in his præſertim auctoribus quos ſæpe tractamus: vt apud Flaccum,

Od. 8. epod. *Quid quod libelli Stoici inter ſericos*
Iacere puluillos amant?
Illiterati num minus nerui rigent?

Interpretum ſententia in medio eſt, & multo melior illa quidẽ quàm noſtra attamen quia neſcio quid aliud hîc mihi placet, me deridendum propinare non verebor. Puto igitur ſententiam eſſe, alium tibi quære amatorem, alium ſubactorem & admiſſariũ, me tam docto & erudito potiri non potes, Epicureo præſertim & delicato. Nam & Stoicorum libri, quorum philoſophorũ ſentẽtia ſeueriſſima & duriſſima eſt, tamẽ inter delicias ſericorũ puluinorũ collocari deſiderant: vt inde cõiecturã de voluptuarijs epicureis facias, & alijs doctis hominib⁹, quã faſtidioſi ſint amatores. Quare alium

alium tibi amatorem vide, eumque illiteratum: nisi fortè existimas non satis valentes ad res venereas esse indoctos homines. At superiore quadam Oda,

Venena magnum fas nefásque non valent Od. 5. epod.
Conuertere humanam vicem:

sic interpretor: In veneficijs est quidem magna vis, sed tantum profectò non possunt illa pro hominibus efficere, vt natura æqui & iniqui, vt fas & nefas, vt ius & iniuria mutentur. hoc hominum causa non possunt præstare. Atque id est humanam vicem: vt in epistolis Ciceronis, *Nostram vicem vltus est ipse sese.* Lib. 1. epist. famil. epist. 9. id est, quod facere debuimus, id pro nobis nostraque vice fecit. nam debuimus eum vlcisci, qui sese vltus vltro est. At, *& exquilinæ alites,* Od. 5. epod. cùm ait, eas dicit insepultas proiectum iri extra aggerem in exquilinis puticulis, feris & alitibus laniandas. erat autem antiquis acerbissimum & ignominiosissimum honore sepulturæ carere obijcique feris & alitibus, aut in Tiberim trahi, aut in gemonias scalas.

Ad hunc frementes verterunt bis mille equos, Od. 9. epod.
Galli canentes Cæsarem,

cùm ait, aut *verterunt*, media breui pronuntiandum, vt versus non claudicet, aut *verterint* legendum: Seruius autem lib. 6. Æneid. scribit duo millia equitum ab Antonio trãsijsse ad Augustum, per quos victoriã adeptus sit. Seruius in 6. AEneid.

—cui super Carthaginem Od. 9. epod.
Virtus sepulchrum condidit

Est, cuius sepulchro euersæ Carthaginis titulus subscriptus est. Nam rerum gestarum memoria sepulchrorum elogijs inscribebatur. Silius, Lib. 15. belli Punici.

Hæc Decios stygias Erebi detrusit ad vndas,
Dum cineri titulum, memorandáque nomina bustis
Prætendit.

Et Iuuenalis, *—titulo res digna sepulchri.* Saty. 6.

Hasta velitaris, destinare, damiurgi, scutale, bendidia, diuortia aquarum, mulsum in triumpho. CAPVT XI.

QVÆ inter legendum 38. Liuij librum strictim attigeram & enotaueram, ea huic etiam schedæ appingam: Liuius lib. 38. *Vrbem*, inquit, *ne quam formulæ sui iuris facerent:* vt formula in iure prætorio & ciuili dicitur, cùm certa quadam actione & forma, & verborum certa conceptione aliquid cõprehenditur: ita in ciuitatum imperio & fœderibus iurisdictioneque & ditione formulam inde traductã posuit sanè quàm eleganter, cùm etiam ista certa cautione & lege certoque iure non minus quàm priuata constent. *Ad Argos*, inquit Liuius, *amphilochum*: putem *ad Argos amphilochium* aucto- Ibid.

Ibid. rem ſcripſiſſe, ſed huc mendum inuaſiſſe: vt & *frangi Gallorum opus*, non multò poſt adulteratum crediderim pro opes. *Ingentem vim pilotum, velitarium haſtarum.* Quæ ſunt velitares haſtæ? erant iaculatoriæ, id eſt quibus
Ouid. in Ibin. eminus iaculabantur: proinde alijs leuiores: de his Ouidius ita ſcribit,

Vtque petit primo plenum flauentis arenæ
Nondum calfacti velitis haſta ſolum:
Sic ego te nondum ferro iaculabor acuto.

Polybius. Haſtam velitarem Polybius videtur γρόσφον appellare: quod enim de ve-
Lib. 38. litibus huncin modum ſcribit Liuius, *gladys à velitibus trucidabantur. hic miles tripedalem parmam habet, & in dextra haſtas quibus eminus vtitur, gladio hiſpanienſi eſt cinctus.* Polybius ita Græcè ſcribit, καὶ τοῖς μὲν νεωτάτοις παρήγγειλαν μάχαιραν φορεῖν καὶ γρόσφους καὶ πάρμην. ἡ δὲ πάρμη καὶ δύναμιν ἔχει τῇ κατασκευῇ, καὶ μέγεθος ἀρκοῦν πρὸς ἀσφάλειαν. περιφερὴς γὰρ οὖσα τῷ σχήματι, τρίπεδον ἔχει τὴν διάμετρον. mox ſubijcit, τὸ δὲ τῶν γρόσφων βέλος ἔχει τῷ μὲν μήκει τὸ ξύλον ὡς ἐπίπαν δίπηχυ, τῷ δὲ πάχει δακτυλιαῖον· τὸ δὲ κέντρον σπιθαμιαῖον, κατὰ τοσοῦτον ἐπὶ λεπτὸν ἐξεληλαμένον καὶ συνωξυσμένον, ὥστε κατ' ἀνάγκην εὐθέως ἀπὸ τῆς πρώτης ἐμβολῆς κάμπτεσθαι καὶ μὴ δύνασθαι τοὺς πολεμίους ἀντιβάλλειν. Ita Polybio haſta velitaris haſtili eſt longitudine duûm cubitorũ, craſſitudine digitali, ferro dodrãtali, ita in tenuitatẽ & gracilitatẽ ducto & ſpiculato, vt primo ſtatim iactu neceſſariò inflectatur. à velitari autem & manipulari haſta differebat amẽtata, quæ grauior erat & maior, & vt maiore impetu torqueretur, habena vel amento media vinciebatur, cui dignitus inſerebatur ad conatum iactus adiuuandũ. D. Ambroſius, *Intorquenda eſt amẽtata illa, non manipularis ſentẽ-*
Liuius lib. 38. *tia. Hoc plura*, inquit, *velut deſtinatũ petentibus, vulnera accipiebãt:* deſtinatũ hîc videtur eſſe ſcopus, & deſtinare ſcopũ deſignare eſt, quẽ petas: Liuius,
Ibid. *Non capita ſolùm hoſtiũ vulnerabant, ſed quem locũ deſtinaſſent oris.* Eſt & de-
Cæſ. lib. 7. bell. Gall. ſtinare quod petis attingere & prendere: Cæſar, *Nam laqueis falces auertebant, quas cùm deſtinauerant, tormenta retrorſus reducebant.* Eſt & mittere, vt
Veget. lib. 4. c. 18. tormẽto aliquo aut arcu: Vegetius, *Ad maiores balliſtas, malleolos vel falaricas cum incendio deſtinant. Et ſub aduentũ*, inquit, *conſulis Damiurgis ciuitatũ,*
Liuius lib. 38. *qui ſummus eſt magiſtrarus.* apud Doriẽſes, inquit Heſychius, qui publica negotia reſque ciuitatis adminiſtrãt, Demiurgi vocãtur, qui ſimiles ſunt ijs, qui ab Atheniẽſibus Demarcbi vocantur, id eſt tribuni. Peloponneſij autem dorici ſunt generis, quo factum eſt vt Damiurgi doricè Liuius dice-
Thucydides lib. 1. ret. ἐπιδημιούργους appellat Thucydides li. 1. τούς τ' ἐπιδημιούργους ἐκπέμπειν. Vbi annotant ἐπὶ redundare, & demiurgos eſſe phylarchos. ſed verius puto, quod & Liuius & Heſychius ſcripſêre. Opifices autẽ ab interprete expli-
Lib. 38. cari equidem plerunque miratus ſum. Ait Liuius, *ſed triplex ſcutale crebris ſuturis duratum*: ſcutale hîc exiſtimo corium eſſe, cuius loris habena con-

ſutis

ſutis facta erat, ſic appellatum, quòd ex eo genere corij ſcuta conficerentur. Nam, vt apud Polybium eſt, exterior ſcuti facies corio vitulino obducta erat. inquit Liuius, *Conſulatum Idibus Martijs cùm iniiſſent, de Rep. déque prouincijs & exercitibus ſenatum conſuluerunt.* Arbitror de Repub. referre, eſſe ſenatum conſulere quemadmodum Reſpub. in annum adminiſtranda ſit, qui in prouincias mittendi, qui reuocandi, qui exercitus conſcribendi, qui dimittendi, quid domi militiæque agendum, quæ videtur relatio frequens fuiſſe anni principio cõſulibus magiſtratum ineuntibus: Cæſar, *referunt conſules de Rep.* Liuius, *itaque conſulibus nouis, quo die de prouincijs & de Repub. retulerunt, ſenatus vtique prouinciam Ligures decreuit. Romanorum,* inquit, *primum agmen extra ſaltum circa templum Bendidium.* Bendis, vt ſcribit Heſychius, lingua Thracum Diana appellatur, vnde & bendidia eius feriæ Athenis vocabantur: nam eius ſacra è Thracia adſcita Athenienſes receperant, illiſque ferijs diſſeruit in Piræo de optimo Reip. ſtatu Socrates, vt à Platone refertur. *Et cætera,* inquit Liuius, *ſpolia eius vrbis ante currum laturus? & fixurus in poſtibus ſuis?* ſolebant enim poſtes Romani ſpolijs hoſtium ornare: Polybius, ἔν τε ταῖς οἰκίαις κατὰ τοὺς ἐπιφανεστάτους τόπους τιθέασι τὰ σκῦλα. Maro,

Ibid. — *Liuius lib. 38.* — *Heſychius.* — *Polybius.*

> *Barbarico poſtes auro ſpoliíſque ſuperbi.* Iterum,

2. Aeneid.

> *Multáque præterea ſacris in poſtibus arma,*
> *Captiui pendent currus, curuæque ſecures,*
> *Et criſtæ capitum, & portarum ingentia clauſtra,*
> *Spiculáque, clypeíque, ereptáque roſtra carinis.*

7. Aeneid.

Sed ne ea quidem ædibus abalienatis licebat emptoribus refigere aut tollere, vt Plinius literis mandat. *Et prope ipſis,* inquit, *iugis ad diuortia aquarum caſtra poſuiſſe:* diuortia aquarum iuga ſunt, vnde in diuerſa aquæ & cœleſtes & perennes diuertunt: Lucanus,

Liuius lib. 38.

> *Fontibus hic vaſtis immenſos concipit amnes,*
> *Fluminâque in gemini ſpargit diuortia Ponti.*

Lucanus lib. 2.

inquit Liuius, *& ad portam Capenam mulſum proſecutis funus dediſſe.* veteres Romani mulſum in delicijs habebant, & in triumpho milites ab imperatore eo donabantur. Plautus,

Liuius lib. 38.

> *Sed ſpectatores vos nunc ne miremini*
> *Quod non triumpho, peruolgatum eſt, nihil moror:*
> *Veruntamen accipientur mulſo milites.*

Bacchidib. Sc. Atridæ duo fratres.

Ita eo exemplo & more tum Liuius ſignificat Culleonem in Africani funere renouata memoria triumphi eius pileatũ dediſſe mulſum, aut triumphi imitatum liberalitatem & imaginem hoc feciſſe.

Eodem lib. 38.

Aues pascunt, andruare, acus, aurum vnde, arbitrium, arbitrarium, aquarij, atta, ambrices, & quædam alia in Festo.

CAPVT XII.

MIHI librum primum Festi percurrenti quædam in mentem venêre ex alijs auctoribus & è Festo occurrêre, quæ commentationi huic insererem. statim initio scribit, augustum locum ab auium gustatu esse dictum quibusdam videri, quia aues pastæ id ratum fecerint. id arbitror de tripudio solistimo intelligi, cùm pullarius auibus offam dabat. Nam si pascerentur, bonum augurium erat, si non pascerētur, malum. *Claudius pulcher,* inquit Suetonius, *apud Siciliam non pascentibus in auspicando pullis, ac per contemptum religionis mari demersis, vt biberent quando esse nollent, prælium naualе inijt superatúsque est.* & Asconius scribit dici solitum magistratum ineuntibus, aues pascunt. Cicero de diuinatione, *dicito si pascuntur. Affecta*, inquit, *fœmina vel in bonam partem dicitur, velut honorata: vel in malam, quasi ad extremum periculum adducta*: hæc mihi scribere videtur ad illum Plauti respiciens locum, qui in Rudente extat,

In Tib. Cæs. c. 2. — In 2. contra Verr. — Lib. 1. de diuinat. — Fest. lib. 1. — Sc. Quis est qui eam proterui.

Accipiam hospitio si mox venies vespere

Festus lib. 1.

Item vt affectam. Ambactus, vt ait, lingua gallica dicitur actus: & ambactus seruus mercenarius, vt circumactus dicitur. Hanc vocem vsurpauit Cæsar commentario sexto, *ita plurimos circum se ambactos clientésque habet.* Ambacti autem erant apud Gallos qui se nobilibus in seruitutem dicarāt, quòd circum illos acti essent. In lexico LatinoGræco, cuius mihi copiam optimus & eruditiss. iuuenis Petrus Daniel fecit, ambactus sic explicatur, ambactus δοῦλος μισθωτὸς, ὡς ἔννιος. ita ab Ennio hoc vocabulum Cæsar mutuò sumpsit. *Annus*, inquit, *ex græco venit quem illi ἔννον dicunt, & quod nos triennium, illi dicunt τρίεννον.* Hæc sic in Festi codice restituenda censeo, vt & *ægrum ex græco ἄνιγρὸν appellatur. Aurum* inquit, *dictum est quia præcipuè custoditur. græcè enim ὠρεῖν custodire dicitur.* Hanc lectionem videor iure affirmare posse, cùm accommodatissima sit, non quæ obtinuit. Iterum *andruare est recurrere: à verbo græco αἰδραμεῖν venit.* id autem erit ἀναδραμεῖν. cùm acus originem peruestigat, & è Græco ducit, lego, *totum autem ex Græco sermone trahitur, quod sarcire apud illos ἀκέσασθαι dicitur.* sic apud eum lego, *angulus à Græco ἀγκύλον venit, siue ab eo quod est ἐγγύς.* non assentitur Festus Tullio, nec Varroni, qui inter æditumum & æditimum nihil interesse censent: sed & M. Tullius in æditimo timum productionem vocabuli censet: pro intimo Festus accipit, cuius hæc sunt verba. *Æditumus sacræ ædis tutor, id est curam agens: æditumus ædis intimus:* quanquam non satis apparet an significatione distinguat, quæ notatione diuidit. lego etiam hunc

Cæs. lib. 6. belli Gall. — Festus lib. 1. — Ibid. — Cic. in Topic. — Varro lib. 6. de ling. Lat. — Fest. lib. 1.

in

in modum illud, *attauus quia atta est aui, id est pater, vt pueri vsurpare solent* Nam quod tata scribunt, id verò tale est, vt ex eo tatauus non atauus for- [*Ibid.*] mari debeat. cùm autem atta auum significet, vt Festus in verbo attin explicat hâc enim vocem esse iunioris ad seniorem honoris causa tanquam ad auum refert, tamen pueri attam pro patre dicere solebant. Putant iurisconsulti nullum esse verbum latinum quo sententia arbitri vocetur. Itaque ipsi verbum cuderunt laudum, vt verè dicam illaudatum. Ego arbitrium posse dici arbitror: quo auctore? nempe Festo, cuius hæc verba sunt, *Ar-* [*Ibid.*] *bitrium dicitur sententia, quæ ab arbitro statuitur: Arbitrarium autē cùm adhuc res apud arbitrium geritur.* proinde incerta est & dubia controuersiq́ue iuris, & in voluntate potestateq́ue & arbitrio alterius: quo factum est, vt Plautus certum arbitrario opponeret, quod inuito aliquo & ingratijs fu- [*Amphitr. sc. I.*] turum esset. *Hoc quidem profectò certum est, non arbitrarium.*

Lego in Festo, ambtices regulas esse non tegulas, id quod sensus ipse de- [*Festus lib. I.*] clarat, sed & Francorum lingua, quæ articulo addito tabellas quibus lacunaria texuntur, aut ædes obducuntur lambrices vocat, quod cùm fit ædes lambricari pro ambricari dicit. *Aquarij sunt*, inquit, *impudicarum mulierum* [*Ibid.*] *sordidi asseclæ.* Hinc puto hanc significationem manasse, quòd aquarij dicebantur qui aquam in ædes portabant, qua plurima egent ad balneum seq́ue eluendas mulieres: apud Plautum meretricula dicit, [*Pœnulo Sc. Negotij sibi qui volet.*]

Aggerundáque aqua sunt viri duo defessi.

hac occasione amorum internuntijs solebant eis vti: hinc Iuuenalis,

—veniet conductus aquarius: [*Saty. 6.*]

Septimius Florens, *primi erunt lenones, perductores, aquarioli, tum sicarij, ve-* [*Tertull.*] *nenarij, magi.* Aquarioli autem per diminutionem ad contemptum vt in vilissimis & omnium vilissimi ipsi dicuntur. Lampridus in Commodo, [*Lampridius in Commodo.*] *Aquam gessit, vt lenonum ministerijs probrosis natum magis, quàm ei loco crederes, ad quem fortuna peruexit.* Nos addito m, macarios appellamus: reperi & in lexico Latino Græco aquarium ὑδροφόρον esse, & aquariolum βαλανέα: sed & baccarionem πορνοδιάκονον.

Præfatus diuos apud Maronem, territare, alterna fortuna, Camilla, & quædam alia in Marone explicata. CAPVT XIII.

MARO libenter poëmati suo Romanos mores interserit, & eis opus distinguit suum & ornat: ac, vt mihi videtur, decus opimorum spoliorum Æneæ tribuit II. lib. cæso Mezentio, quæ & Marti Gradiuo dicari fa- [*Æneid. II.*] cit in trophæo: sic enim canit,

Mezenti ducis exuuias, tibi magne trophæum
Bellipotens,

Harum rerum obseruatio & ingeniosum ostendit poëtam, & poëma eruditione commendat: sic cùm ait,

Ibid. *Præfatus diuos, solio rex infit ab alto,*

Morem antiquorum expressit, qui ante quam verba in senatu vel concione facerent, deos precari solebant, vt & qui apud Christianos religiosissimi sunt, facere hodieque solent. Nec hoc de antiquis illis exordijs interpretandum censeo, quibus orationes auspicari solebant veteres oratores: *Deos immortales iudices precor, deásque omnes*, Sed de precatione, quam facere antequam concionarentur, aut in senatu loquerentur, solebant. Id ex ea concione intelligi potest, in qua Gracchus occisus est, de qua sic Cornificius scribit, *Cùm Gracchus deos inciperet precari: cursim isti impetum faciunt*, id est, cùm antequam populum alloqueretur & concionaretur, deos precaretur. at eo lib. *—& cælum territat armis*,

Lib. 4. ad Herenn. c. vlt.

Lib. 11. Aen.

desiderandi sensu & significatione audio, vt sit, cælum deosque terrere velle videtur. Fortuna verò alterna est, quæ alternis his & illis fauet, quæ varia & incerta est, vt ἀλλοπρόσαλλος ab Homero Mars dicitur, quod vocabulum propè est, vt putetur exprimere Maro voluisse. inquit Maro,

Ibid. *—matrisque vocauit*
Nomine Casmillæ mutata parte Camillam.

Lib. 3. Saturn. cap. 8.

Scio quàm eruditè de Camillæ nomine argutetur Macrobius, & quàm è recondito originem eius repetat: sed mihi versum Maronis consideranti longè alia sententia animo surgit & incessit. mihi enim videtur Maro innuere Camillam à Casmilla deduci detracta litera: quod cùm ita sit, Camillam vt Camœnam esse existimabo, vt Casmillam Casmenam. Nam quæ à Larinis postea Camœnæ vocatæ sunt, ante à cascis priscísque Latinis Casmenæ, vt Varro scribit, dicebantur. Musarum autem & Camœnarum, virgini quamuis bellatrici non erat indecorum gerere nomen. Cùm autem ait, *—hastásque reductis*
Protendunt longè dextris

Lib. 6. de ling. Latin.

Lib. 11. Aen.

Habitum hominis in procinctu hastam tenentis, & manu retrorsum ducta eam librantis parantísque mittere sub oculos subiecit: & cùm inquit,

Ibid. *—cælumque obtexitur vmbra,*

missis vndique telis & spiculis, æmulatus est Laconis dictum, qui cùm Perses hostis in colloquio diceret, solem præ multitudine sagittarum non videbitis: *In vmbra*, inquit, *igitur pugnabimus*. At verò Tyrrhenus & Aconteus aduersis vulneribus se confodiunt & interimunt, vt Arruns & Brutus in historia Romana. Nam eosdem gaudet operi suo casus intexere. Herminius etiam apud eum nudus pugnat, vt Gallos olim solitos esse pugnare à Polybio scriptum recordor. ita velut pictura est eius poësis. & fugiés

Cic. 1. Tusc.

Lib. 11. Aen.

Camilla

Camilla Parthorum more in auersum arcu conuerso sagittas mittit. [Ibid.] Cæterum qui Eumenius in omnibus appellatur editionibus, eum Euneum Seruius & Donatus appellant. Hæc inter legendum nobis occurrerunt, quæ & huic paginæ pro deposito commendauimus, quod nobis aliisque seruaret.

Animi agnitio, temeritate fortius, apud Ciceronem.

CAPVT XIIII.

QVÆTIONEM de natura Deorum Cicero pulcherrimam ad animi [Lib. 1. de nat. deor.] agnitionem esse statim eius disputationis initio prædicat: sed cur id dicat parum attendere plerique videntur. & sunt qui agnitionem, cognitionem accipiant. Quid enim est cognitu pulchius, quàm quid deus sit tenere & nosse. hoc alijs displicere animaduerto, vt M. Antonio Mureto, quem vt eius elegantia & doctrina meretur honoris hîc causa appello, atque is sanè quàm eleganter agitationem animi legit. Ego ne, vt ita dicam, asymbolus sim, & ipse aliquid comminiscar, cui pro suo merito pretium erit. Quid enim si Cicero intelligit nostros animos Deorum teneri cognatione, vt & Stoicis videbantur? vt, si eorum stirps & origo diuina sit, disputatio de natura Deorum præclara omnino sit ad cognoscendam animi naturam & præstantiam. Nam & lib. 1. de legibus ita loquitur, *Ex quo illud* [Cic. lib. 1. de legib.] *efficitur, vt is agnoscat deum, qui vnde ortus sit quasi recordetur & agnoscat.* Legi tamen in veteri libro ad animi cognitionem, & vehementer probaui. Sed quid est quod ait *causam, id est principium philosophiæ esse scietiam?* Con- [Lib. 1. de nat. deor.] ueni aliquando qui hinc abesse nescio quid putaret, & aliquid suppleret, in contrariumque sensum conuerteret, & inscientiam inscientissimè legeret. Ego scientiam defendo, & existimo significari veram philosophiam non in hominum philosophorum discrepantibus opinionibus positam & constitutam esse, sed in scientia certaque cognitione, & sine ea esse nō posse. Nam tanta inter eos varietas & dissensio est, vt appareat sine certa quadam scientia philosophiam extare non posse, nec philosophos eam esse artem consecutos, cuius nomine vocantur. Itaque cùm à scientia absint, ad quam etiam perueniri Academici non posse dicunt, & cùm in tanta dissensione constituti sint, vt quidam ineptissimas sententias de Dijs immortalibus ferant, tanta varietas magnum argumentum habet sine scientia veríque cognitione & comprehensione philosophiam esse non posse, & eos à philosophia, qui opinionibus nitantur, plurimum distare. Meritò igitur cùm esse sine scientia philosophia non possit, & ad scientiam non possit perueniri, Academici ab assensione se sustinent & cohibent: vel potius dicit omnes ad scientiam peruenire conari, & ad eam

omni

omni studio eniti, sed cùm diuersa sentiant, meritò Academicos sententiam sustinere suam, ne temerè assentiantur. Nam temerarium esset incognito falsóve assentiri. Ait autem Cicero, *Quid enim est temeritate fortius?* Hic fortius puto esse inconsideratius & vehementius & impotentius, quodque magis impetu cæco fortuito turbidoque rapiatur, sic fors fortuna dicitur, quæ magnam vim impetiumque habet, & temeraria est: & à Cicerone scribitur, *semper Aiax fortis, fortissimus tamen in furore*, quòd esset eius vehementissimus & acerrimus impetus.

Lib. 1. de nat. deor. — *Tuscul. 4.*

Excessere omnes adytis, peplum ferebant, amplecti simulachra, Iupiter herceus. CAPVT XV.

OMNES ferè sciunt quid ad illum Maronis locum,

2. AEneid. *Excessere omnes adytis, arisque relictis,*
Dij quibus imperium hoc steterat:

de deorum euocatione, quæ solemni carmine fiebat Romano more Macrobius scribat: sed cùm ad eam fortasse non respexerit Maro, quis improbum censeat, si quis quid post veteres auctores conetur afferre, quod nihilo deterius poëtæ sensum explicet. Reperio in Græcorum commentarijs, proditum à poëtis antiquis esse cùm Troia excidio propinqua esset, visos esse deos è suis templis sua exportare simulachra. Æschyli interpres, εἴρηται δὲ καὶ ἐν ξοανηφόροις σοφοκλέους, ὡς οἱ θεοὶ ἀπὸ τῆς ἰλίου φέρουσιν ἐπὶ τῶν ὤμων τὰ ἑαυτῶν ξόανα, εἰδότες ὅτι ἁλίσκεται. Auctorem igitur interpres ille eius rei laudat Sophoclem, qui in fabula simulachriferis, deos induxit suis humeris sua gerentes simulachra. Sed & AEschylus apertè planeque dicit vrbes, quæ capiuntur, à suis hominum opinione dijs deseri: ἀλλ' οὖν, θεοὺς τοὺς τῆς ἁλούσης πόλεως ἐκλείπειν λόγος. hæc cùm scripsissem, animaduerti Muretum eadem scribere in lectionibus varijs, & gauisus sum, in eadem sententia illum esse. itaque quod iam ab eo dictum erat, ex hac pagina nolui delere, ratus non mihi fore indecorum, in his non esse me hallucinatum, quæ tam ingeniosus vir vidisset. Nam si quis me hæc furatum calumniabitur, conscientia fretus, talem suspicionem facilè contemnam. Ex eiusdem poëtæ interprete & illud Maronis declarare nitemur, non satis ab explicatoribus Latinis enarratum,

Lib. 3. c. 9. — *AEschyli interpres.* — *Sophocl. simulacrif.*

1. AEn. *Crinibus Iliades passis peplumque ferebant.*

quod idem & ab Homero scribitur. magnis autem in periculis deos precantes & obsecrantes, eorumque fidem & opem implorantes, etiam vestibus ornabant, illo cultu fauorem numinis emere se credentes: interpretis verba sunt, παρετίθεσαν γὰρ καὶ πέπλους, καὶ ἐνέδυον καὶ πέπλους τὰ ἀγάλματα. AEschylus, πέπλων καὶ στεφέων πότ', εἰ μὴ νῦν, ἀμφὶ λιτᾶν ἕξομεν. Peplum igitur

AEschyli interpres.

tur Troianæ mulieres ferunt, vt ea veste Mineruæ simulachrum induant, & deam propitiam habeant. Solebant & in magno discrimine & metu desperationeque salutis amplecti deorum simulachra, vt apud Maronem scriptum reperimus,

—diuûm implexæ simulachra tenebant. 2. AEn.

Idem ab AEschylo etiam esse scriptum recordor, πότερα δῆτ' ἐγὼ πολιτίδων βρέτη δαιμόνων. Iterum, ἀκμάζει βρετέων ἔχεσθαι. AEschylus.

ait Maro, *Ædibus in medijs, nudóque sub ætheris axe* 2. AEneid.
Ingens ara fuit, iuxtáque veterrima laurus.

hîc ab eo describitur Iouis Hercei ara, quæ in medijs ædibus in impluuio erat sub dio Græcorum more: Athenæus, ὅμηρος δὲ τὴν αὐλὴν ἀεὶ τάττει ἐπὶ τῶν ὑπαιθρίων τόπων, ἔνθα ἦν ὁ τοῦ ἑρκείου ζηνὸς βωμός. Existimo autem in illa ara Hercei Iouis, ad quam Priamus occisus fuit, sacratum fuisse ignem peruigilem & perpetuum, ideoque Maronem scripsisse, Athenæus li. 5.

Sanguine fœdantem quos ipse sacrauerat ignes. 2. AEneid.

Placet & addere Vegetij sententiam de quodam libri secundi loco à nobis tentati superiore commentario,

Inspectura domos venturáque desuper vrbi? Ibid.

sentit enim eleganter Maronem de equo Troiano, vt de machina oppugnatoria loqui, quæ muris vrbis editior sit, & altior, & veniens desuper sit oppidanos oppressura: verba sunt Vegetij, *Prætereà partem muri ad quam conatur machina accedere, cemento atque lapidibus, postremò tabulatis extruendo faciunt altiorem, ne defensores mœnium desuper vrbi ventura posit opprimere.* Lib. 4. c. 19.

Vexillum tollere & proponere, detrahere naues, Berones.
CAPVT XVI.

VEXILLVM imperatores habebant penes se in tabernaculo: & qui delectum olim habebant, in arce ponebant: cùm prælium erat etiam committendum, proponebatur tollebaturque vexillum, vt in libro de bello Alexandrino, *Quod vbi conspexit, celeriter vela subduci, demitti antennas iubet, & milites armari, & vexillo sublato, quo pugnandi dabat signum, quæ primæ naues sequebantur, idem vt facerent significabat.* Cæsar lib. 2. de bello gallico, *Cæsari omnia vno tempore erant agenda, vexillum proponendum, quod erat insigne, cùm ad arma concurri oporteret, signum tuba dandum.* Vexillo igitur pugnandi dabatur signum & in repentino tumultu prælij inopinati, ad arma concurrendi. Tollebat & signum, quod vexillum erat, qui rapidè celeriterque milites contrahebat. Maro, Lib. 4. de bello Alexãdrino. Cæs. lib. 2. de bell. Gall.

Vt belli signum Laurenti Turnus ab arce Extulit. 8. AEneid.

Tollitur signum ad præsidium comparandum & spem ostendẽdam confirman-

Cic. pro M. Marcel.

firmandosque animos. Cicero pro Marcello, *& his omnibus ad bene de omni Rep. sperandum quasi signum aliquod sustulisti.* In illo autem commentario belli Alexãdrini detrahere naues est è mari in littus eas trahere, quòd mare altius sit quàm breue littoris vadum, deorsumque ex alto & pelago in vadosa littora deduci videantur. καθέλκειν tamen Græcè, quod eandem notionem ostendit, est quod Latini deducere dicunt, è littore scilicet in mare nauim ad nauigandum detrahere, cui contrarium subducere, quod illi ἀνέλκειν dicunt. Verba autem commentarij sunt, *Quibus de causis naues, quas potuit, Cæsar ad terram detraxit, quem in locum illos successuros non existimabat.* est igitur in eo commentario detrahere non è littore in mare trahere, quod deducere dici solet, sed è mari in littus appellere & applicare, quod Græci κατάγειν dicunt. Berones eo in commentario qui sunt? & nomen esse populi Aquitaniæ ferè conuenit: sed eius populi nulla vsquã mentio est. quid igitur si Bigerones scribamus? Nam prætermissio vnius syllabæ quàm in facili sit & procliui norunt omnes. Sed vt hoc caput suo fine concludam, neque diutius leuibus eius obseruatiunculis lectorem morer, melius in serijs rebus horas collocaturũ, cùm scribitur in eo commentario, *Capta est vna hostium triremis, depressa altera, deinde omnibus epibatis nudatæ,* quod leue sanè erit, admonebo legendum videri, *duæ omnibus epibatis nudatæ.* Illud enim *deinde* & sententiam confundit & lectoris mentem conturbat.

Lib. 4. de bello Alexandr. — Ibid. — Ibid.

Sequius, nihilo deterius, funalis equus, astici ludi & attici, tumentes oculi, exerere principem, Thrascipolis, schema, pridie sortitionem, antlia.

CAPVT XVII.

IN Tiberij vita quædã mihi animaduertisse videor, quæ etsi leuia sunt, tamen non indigna iudicaui, quæ hîc intexerem, vtcunque hominibus placitura sint, qui plerunqne libentius quod malignè carpant quærunt, quàm quòd beneuolè laudent. *Multa*, inquit Traquillus, *multorum Claudiorum egregia merita, multa etiam secus admissa in remp. extant.* etsi nihil hîc habeo quod hanc dictionem culpem, tamen sequius quod reperi, non possum dissimulare. Sic & Varro apud Nonium loquitur, *Non modo absens quicquã sequius de te cogitabit, sed etiam ruminabitur humanitatem.* Nam sequior pro deterior dici non est perinde infrequens, quod à sequendo reor deduci: deteriora enim sequi, meliora præcedere solent. proinde etiam posterior pro deteriore poni etiam alicubi annotamus. sed & nihilo deterius, quod insolentius videri possit, pro nihilo secius apud Asconium legi: *petebat*, inquit, *nihilo deterius consulatum.* sequitur, *Pannonico Brencos & Dalmatas subegit*, hanc lectionem potius, quàm veterum librorum auctoritatem sequor,

Cap. 3. in Tiber. — Varro apud Non. in Ruminare. — Suetonius c. 9. in Tiber.

quor, in quibus Brennos lego. Nam Breucos & Plinius asserit, & Dio confirmat lib. 55. Brencos reperio in Strabone. Horatius Breunos nominat, sed fortasse alios: *Breunósque veloces & arces. Etiam*, inquit, *virgo vestalis fratrem iniussu populi triumphantem.* Cicero pro Cælio non fratrem, sed patrem appellat. reperio etiam Lucio Numatio Planco in vetere libro: Munatiũ tamen appellat Dio, quod & verius videtur. funalis equus dicitur qui extra iugum est, & iugali opponitur: is σειραῖος & σειραφόρος à Græcis dicitur. pro Actiacis ludis atticis reperio, sed & asticis. Actiaci ludi fiebant in memoriam Actiacæ victoriæ, de quibus Maro,

Actiáque Iliacis celebramus littora ludis.

Attici tamen ludi essent, vt & astici (nam satis constat Athenas astu appellatas fuisse. hinc in Isocratis vita scribitur διδασκαλίας ἀστικὰς καθῆκεν ἕξ) similes illis, qui olim panathenæis & liberalibus Athenis fiebant. in ludicro autem Troiæ, cuius hîc meminit, turmæ erant duplices, vna minorũ puerorum, altera maiorum. Sueton. *ductor turmæ puerorum maiorum. Et tumentibus*, inquit, *oculis prosequutus est*, hæc lectio assertione indiget, propterea quòd in dubiũ vocatur à doctis. ego tumentes oculos accipio, velut erumpentes è capite & prominẽtes, quòd in ea penitus defixi essent, quomodo χωλοιβόοντες à Theocrito dicuntur. lego supra, *Atta Claudio gentis principe.* Attæ autem vocabãtur, qui propter vitium crurum vel pedum plantis insistebant & terram magis attingebant quàm ambulabant. lego autẽ, *quod inter Italiam regnúmque Noricum*, non intra: sed & pro, *vehiculorum onera*, reperio *vehiculatorum onera.* itaque quamuis illud non improbem, tamen quidni hoc etiam defendere possim? pręsertim cùm vt nauiculator, sic etiã vehiculator dici probè possit: pro *Batione pannonio*, Batonẽ restituo, tum veterum librorum adstipulatione, tum Dionis approbatione adductus. Græca sic reperio, ἐμοὶ γὰρ ταῖς μούσαις καλὰ στρατηγῶν. reperio etiam ἄριστε στρατηγῶν, vt sit optimè imperatorum. mox quoque pro ῥαθυμίας inuenio non ineleganter ἀπροθυμίας. Illam autem meritò laudatam, & in omnium ore versari solitam Tiberij sententiam, boni pastoris esse tondere pecus non deglubere, paulò aliter extulit Dion, κείρεσθαί μου τὰ πρόβατα, ἀλλ' οὐκ ἀποξύρεσθαι βούλομαι, quod est tonderi pecus meum volo non radi. *Paulatim*, inquit Tranquillus, *principem exercuit*, aliquantò elegantius est principem exeruit, vt in bonis libris, quod est exeruit vim principatus, & se principem ostendit. non multò post, *vxorem pridie sortitione ductam*, non satis intelligo, arbitrorque legendum pridie sortitionem, vt pridie Calendas dicimus: significat enim eum vxorem dimisisse postridie quàm sortitus est prouinciam, quam pridie duxerat. Nam è sortitione cùm amplissimas speraret diuitias, vxoris vt pauperis contubernium despicere

Lib. 3 c. 25. Dio lib. 55. Strabo lib. 7. Horat. lib. 4. od. 14. Tranq. c. 2. in Tiber. Cic. pro Cælio. C. 5. in Tiber. Cap. 6. 3. AEneid. Plutarch. in vita Isocratis. Cap. 6. Theocritus. Tranquill. ca. 1. Tiber. Tranquill cap. 16. Ibid. Cap. 20. Dion lib. 55. Tranq. ca. 21. Ibid. Cap. 32. Dion. lib. 57. Cap. 33. Cap. 35.

Cap. 37. cœpit. Trasypolis thrax, Rhescuporis à Tacito, Rhascuporis à Dione,
Dion lib. 55. Caes. 2. de bello quod & verius puto, vel Thrascuporis, Rhascipolis secundo Cæsaris de
ciuili. bello ciuili cōmentario vocatur. pro, *exemplar imperatæ scenæ*, lego impe-
Cap. 43. ratæ schemæ. Nā schema schemæ à Latinis dicitur. hîc forma concubitus
significatur. Quin & impetratæ codices optimi habent, vt forma ea con-
cubitus & complexus significetur, quam à portentosis illis & extremæ li-
bidinis hominibus impetrarat imperator, qui hiantib⁹ & auidissimis ocu-
Cap. 45. lis talem impuritatē spectabant. sed & *domum se abripuit*, malim quàm *cor-*
Ibid. *ripuit. vnde nota in atellanico exodio*: in optimæ fidei libro reperi *mora in atel-*
lanico exodio: atque vtrunque defendi videtur posse, illud quòd notatus in-
famiæ sit Tiberius obiecta oris obscœnitate: hoc quòd histriones id de
Tiberio intelligentes & tractim pronuntiantes, aut etiam iterātes, attule-
runt moram exodio, quam etiam histrionū moram secuta est mirifica po-
Aristot. in arte puli assesio. Exodia autē quæ sint, explicat Aristoteles in arte poëtica: sunt
poëtica. enim ea quæ præter argumentum inseruntur fabulis. Ergo cùm histriones
fabulas Romæ agebant, vt tragœdias, interponebantur scenæ quædā ex-
tra argumentū, quæ à iuuentute agebātur, exodiaque vocabantur, quem-
admodum Satyra Græca actioni Grçcarū fabularum olim interponi sole-
In arte poëtica. bat, vt ex Horatio notum est: ea autem exodia postea conserta attellanas
Cap. 46. fabulas fecêre. *Quam non amicorum, sed Græcorum appellabat*: quanto melius
gratorum, vt in veteribus exēplaribus? Graros enim ab amicis hîc distingui
accipimus, eosque intelligimus, quos etsi non in amicis numerabat, iucū-
dè tamen & libenter videbat, cùm eorū consuetudo ipsi grata esset. sed &
Ibid. *vna modò liberalitate ex indulgētia vitrici prosecutus*, cur non hominibus do-
Cap. 50. ctis probem? nec multò post, *Quibus tamē interdum & egere & vti solebat,*
Cap. 51. *regi videretur. Tulit & perindignè actum in senatu.* infra est *vno ex ijs equestris*
ordinis viro & in latomiam condemnato. Plurimū hinc deuortit vetus scriptu-
ra, *& in andiam condemnato*, quem repræsentare malui quàm prætermitte-
re, vt hæc quæ huius loci incubatrix est, eijciatur possessione: quanquam
de Andia nihil quicquam legi, sed occurret sagacioribus fortasse & do-
ctioribus ex his tanquam vestigijs, quod commodè reponant. Nam Pan-
datariæ veniebat in mentem, & Ænariæ, sed & insulæ Diæ: sed his con-
iecturis errantibus & vagis parum confido. reperi tamen pro andia tan-
dem in alio nobilissimo & vetustissimo libro antliam, quam germa-
nam scripturam reor, vt eum in sentinam nauis damnatum vel haustum
Cap. 56. aquæ intelligamus, quæ antlia trahebatur. Infra, *relegauit Cinariam*: ea
Lib. 4. c. 12. est quæ Cynara à Plinio vocatur Sporadum vna. Audiui qui Cinyriam vr-
bem Cypri emendandum vel Ænariam putarent, qui audiendi non
sunt. reperio in bonis libris πηλὸν ἅιματι πεφυρμένον· quod haud pau-
lò melius

lò melius eſt, quàm quod receptum video. Illa etiam ſic lego, *Quid ſcribam vobis P. C. aut quomodo ſcribam, aut quid omnino non ſcribam hoc tempore, Dij me deæque peius perdant, quam quotidie perire ſentio, ſi ſcio.* lego infra, *conqueſtio de Lucij Cæſaris morte*, vt nepotis Auguſti Lucij Cæſaris deploratam ab eo mortem carmine putemus. Lego etiam *imitatus Euphorionem & Rhianum*, non vt vulgò Arrianum. Nam Rhianus poëta nominatur à Suida, eiuſque hodie multi extant verſus in Stobæo. Cap. 57. Cap. 67. Ibid.

Arietinum oraculum, mutitare, cephalæa, ſtrues, fertum, ſphærita, præter propter. CAPVT XVIII.

ARIETINVM oraculum refertur à Gellio vno verſu contextum, *Peribo ſi non fecero: ſi faxo vapulabo.* Lib 3. c. 3. Id cur Arietinum dicatur, qui quæret, nodum in ſirpo non videbitur quærere. ego arietinum putem vocatum ob Iouem Ammonem, cuius oracula exploratæ indubitatæque fidei habebantur. Is autem ſpecie arietis, vt ſatis notum eſſe confido, colebatur. Cuidam autem oraculum Iuppiter Ammon, ita anceps ediderat, vt vtruncunque faceret malum haberet: peribis videlicet ſi non feceris, ſi feceris vapulabis. *Qui ludis Megalenſibus*, inquit Gellius, *mutitarent, id eſt, mutua inter ſeſe conuiuia agitarent.* Lib. 2. c. 24. cur illud mutitarent, quod & infrequens & inſolens verbum, & in nullorum ferè ſcriptorum decuria repertum, id ſignificet, non dubito quin quærant, qui Gellij libros peruolutant. Ego mutuitarent ſcribendum cenſeo, vt mutuitare ſit mutuo conuiuia agitare: minimè audacem & impudentem exiſtimo viſum iri, contraque verecundam & pudentem tam exiguam immutationem. ſic apud Marouem, 1. Georg.

Mutuáque inter ſe læti conuiuia curant.

Mutitare tamen quidã retinent, quod epulas inter ſe mutarẽt, & viciſſim conuiuia conuiuijs. Elegi apud Gellium extant antiquiſſimorũ poëtarum ita dulces, vt mellis ſuauitatem, ita elegantes, vt delitias orationis Latinæ præ ſe ferant: ſed eò tamen minus hominibus amœni, quòd nonnihil eluxati ſunt. non enim ſatis intelligi commodè poſſe arbitror hunc verſum,

Iſtam non potis eſt vis ſæua extinguere venti, c. 9. lib. 19.

quod ſi legas, *Iſtam nam potis eſt vis ſæua extinguere venti,*

maculam qua nitidiſſimi verſus maculoſi & infuſcati ſunt ſuſtuleris. Non ſatis etiam elucet ſententia in hoc verſu,

Cuſtodes ouium videre propaginis agnum.

Qui, vt opinor, genuinæ reddetur ſententiæ & elegantiæ, ſi legas, Ibid.

Cuſtodes ouium, teneræque propaginis agnûm. Ibid.

lego etiam, *Quid ſi non interdixem ne illunc fugitiuum*
Mitteret ad ſe intro. In verſu

 Enniano,

Cap. 10. lib. 19. Enniano, *Incertè errat animus, præter propter vitam viuitur,* quid est præter propter vitam viuere? nimirum non soli inseruire vitæ, sed multa conquirere quæ non desiderat vita, sed superuacanea sunt, & voluptuaria, minimeq́ue necessaria: quibus tamen occupati impeditiq́ue tenemur, cùm eis plus temporis & studij, quàm rebus serijs & necessarijs plerunque impendamus. C. 20. lib. 10. Versus quoque Lucillij cùm clausula apud Gellium in suos artus sic redibit, *Abdomina thynni Aduenientibus priua dabo, carmen & cephalæam.* Captiuis sc. Iupiter supreme. vt autem cephalæam dixit Lucillius, ita & Plautus ophthalmiam: ille carnem capitis intelligit, hic oculis vicinam oculosque. c. 17. lib. 10. Conturbati sunt etiam apud Gellium Laberiani versus de Democrito, quos tamen facilè distinguet, qui modulum senariorum tenuerit: in quibus hos sic lego,

Sic ego splendore fulgenti pecuniæ
Volo elucificare exitum ætatis meæ.

id est me senem luce priuare, me priuare oculis. Scribit Gellius, *& quod* c. 15. lib. 10. *virrica surculum de arbore felici habet.* Idem arbitror hîc alijs vsuenire quod mihi, vt in hoc vocabulo stupeant quod non intelligant: non multũ operæ sumam in ista voce enodanda, quam nullam in lingua Latina esse puto, potiusq́ue legam, *& quod in rica surculum de arbore felici habet:* vt & paulo antè, ibid. *dialis quotidie feriatus est:* non festatus est, vt inoleuisse video. Ibidem lego, *neque apud eius lecti fulcrum capsulam esse cum strue & ferto,* non ferro, vt obtinuit. strues autem genus est libi, cuius in solo tracta farinacea multa, velut toruli aut digiti, ordine structa & serie coniuncta ponebantur: velut in sphærita sphæræ & globuli multi in solo placentæ ponebantur. fertum à ferendo interpretatur Verrius, quòd ad sacrum ferretur: alij ferctum dicunt, vt libi genus sit, quod intus aliqua re farciebatur, quod Festus lib. 17. genus etiam hodie faciunt, *Strues,* inquit Festus, *genera liborum sunt, digitorum coniunctorum non dissimilia, qui superiecta pannicula continentur.*

Vitrea toga, impluuiata vestis, luuit in præterito, labosus, lanignus.

CAPVT XIX.

VESTIBVS tenuis textus & pellucidi olim vti censorium penè opus erat: certè probro & infamiæ id dabatur. Eas autem vestes, quod ritu vitri transflucerent, vitreas etiam appellatas fuisse legi. Varro apud Non. Varro modio, *istorum vitreæ togæ ostentant tunicæ clauos.* antè vitreum in colore poni diceba- mus ceruleo & glauco: hîc pelluciditatis non coloris significatio attenditur. Nonius impluuiatam vestem apud Plautum interpretatur fumoso stillicidio implutam, qui color mutinensis dicitur, omnesq́ue eruditi vno consensu in eam sententiam vadunt. sed mihi diligentius excutienti & inspi-

& inſpicienti Plauti locum, ea interpretatio in dubium venit. verba eius ſubſcribam, *impluuiatam vt iſthæc faciunt veſtimentis nomina Vt impluuium induta erat.* videtur enim ſignificare à ſimilitudine impluuij veſti nomen eſſe factũ. vt enim vites impluuiatæ, ſic & veſtis impluuiata de ſimilitudine impluuiorum dicetur, quæ ea figura eſt, vt quaternata id eſt quatuor quadrata lateribus vndique corpus ambiat, quæ forma eſt impluuiorum in cauædijs. luo in preterito non tantum lui, ſed etiam, vt apud Nonium reperimus, luui apud veteres faciebat: ſic pluui dixêre, & multa eiuſdem generis, vt fuuit, pro fuit, quod & apud Comicos reperitur: Lucillius,

Epidico Sc. At at tacete.

Non. Marcell. in Nefantia.

Tantalus qui pœnas ob facta nefantia luuit.

veteres à labe laboſum dixerunt. Lucillius,

Præterea omne iter hoc eſt laboſum atque lutoſum.

Ijdem, vt ab abiete abiegnum, à larice larignum, ſic à lanio lanignum pro lanionio formarunt: Varro, *hoc interuallo primum forenſis dignitas creuit, atque ex tabernis lanignis argentariæ facta.* hæc ex Nonio ſumpta ſunt.

Apud Nonium de mutata declinat.

Varro de vita populi R. apud Marcell. lib. 2.

Pares, impares, apud Horatium, naris obeſæ, naris acutæ.

CAPVT XX.

CVM Horatius ſcribit,

Od. 11. epod.

Ingrata ventis diuidat
Fomenta, vulnus nil malum leuantia:

puto eum intelligere amoris curas & ſolicitudines anxias, & ſuſpiria & lachrymas & querelas & obſequia erga amicam, & cogitationes & moleſtias, quas animo fouebat, quas ſi virili quadam ira in præcordijs æſtuãte dimiſerit, præſertim ingratas nec vulnus amoris ſedantes aut leuantes, cùm eis nihil proficiat nec amica potiatur,

Deſinet, inquit, *imparibus certare ſummotus pudor.* *Ibid.*

me, inquit, paulò inuerecundius geram, nec ita pudenter ſummittam amicæ, ſed eam aſpernabor deſinamque ſectari imparem neque redamantem. impares enim in amore appellantur, cùm mutuò non amatur, ſed alteri amanti alter vicem non reddit, neque animum mutuum: contra cùm mutuò inter ſe pariter amant, pares dicuntur. Horatius,

Od. 15. epod.

Et quæret iratus parem. Iterum,

Od. 33. lib. 1.

—cui placet impares
Formas atque animos ſub iuga ahenea
Sæuo mittere cum ioco.

Atque hic locus planè & apertè oſtendit vnde pares & impares dicãtur. Nam cùm ad aratrum iungi parium virium pariſque magnitudinis iumenta armentaque debeant ſolum vertenti, euenit vt cùm ſub iugum imparia

mittuntur animalia, ſulcus rectus non ducatur, & ab altero iumento alterum opprimatur, aratioque inæqualis ſit. Non longè hinc,

Od. 12. epod. *Quid tibi vis mulier nigris digniſsima barris?*

de anu deformiſſima dicitur & turpiſſima, fœdiſſimiſque & nigerrimis, digna amatoribus, quales erant Romæ Barri:

Saty. 7. lib. 1. *Si ſennas*, inquit Horat. *Barros vt equis præcurreret albis.*

& alio loco, *Barrus inops magnum documentum.*

Saty. 4. lib. 1. Nam non perinde placet de elephanto, qui & barrus Latinè dicitur, intelligi: quod ſi placet, tot enim interpretum conſenſum vereri decet, cùm elephas animal ſit inconditum, incompoſitum, informis molis, turpiſſimum & deformiſſimum ſpectaculum, dignam tali deformitate amatoris intelligemus ait Horatius, *nec naris obeſæ.* qui enim naſi ſunt acutioris, melius odorari & ſagaciores intelligentioreſque cenſebantur: vt alio apud Flaccum loco, *—acutis naribus horum hominum rideri poßit.* Erat autem mulier fœtidiſſima & hircoſa. contra qui naris obeſæ, deterius olfacere, tardiores minuſque intelligentes eſſe putabantur. tradunt enim iſta mutuas operas, & inuicem lucem alterum alteri fœnerat. Non fuit magni negotij iſta ſic explicare: ſed tamen minus ingenioſis moleſtiam fortaſſis exhiberent. eorum autem potiſſimum rationem noſtris, vt ita dicam, comitijs habemus.

(Margin notes: Od. 12. epod. — Saty. 3. lib. 1.)

Horatius in Epodis explicatus, iuſiurandum iacto in profundum ſaxo.

CAPVT XXI.

Lib. 1. PERTÆSVS bella ciuilia Horatius idem Romanis faciendum eſſe putat, quod à Phocæis factum Herodotus retulit, vt ſolum patrium infelix & nefactum perpetuo mutet exilio, omni ſpe reuerſionis impoſterum ſublata, & execratione dira penitus adempta. Deligi autem exilio cenſet oportere inſulas fortunatas, quas in Oceano eſſe commemorauit antiquitas, & aperuit ætas noſtra, ſuo tamen nomini non reſpondere reperit. ſed remotiſſima & diſtantiſſima ſupra fidem efferre ſemper ſolemus, dum vel nobis noſtra non ſatis placent, vel operæpretium feciſſe volumus videri, qui longam profectionem ſuſceperimus, ne ſi conſueta loquamur, de nihilo fruſtraque peruagati & peregrinati fuiſſe videamur. Cõſilium autem migrandi in eas inſulas cepit Horatius, ni fallor, è Sertorij conſultatione. Nam cùm Sertorius de mercatoribus, qui in Oceano nuper nauigarant, de illis audijſſet inſulis, pacem quietemque deſiderans conſilium cepit in eas migrandi, ſecedendique procul ab omni tumultu & bello & dominatione tyrannidis. Plutarchus, ταῦθ' ὁ σερτώριος ἀκούσας ἔρωτα θαυμαστὸν ἔσχεν οἰκῆσαι τὰς νήσους, καὶ ζῆν ἐν ἡσυχίᾳ τυραννίδος ἀπαλλαγεὶς καὶ πολέμων ἀπάντων.

Plutarch. in Sertor.

Flaccus,

Flaccus, *Petamus arua diuites & insulas.* Od. 16. epod.
addit Flaccus eadem Oda,

Quæque carent ventis & solibus ossa Quirini, Od. 16. epod.
Nefas videre, dissipabit insolens.

etsi opinio erat Romulum in cælum fuisse raptum: tamen illis assentitur qui sepultum Romæ post rostra dicebant, aut in suo templo: sepulchra autem violari cineresque eorum dissipari sceleratissimum omnium putabant. Maro, *Nec patris Anchisæ cineres manesque reuelli.* Subijcit, 4. Æneid.

Sed iuremus in hæc: simul imis saxa renarint Horat. Od. 16.
Vadis leuata, ne redire sit nefas. epod.

Sanctissimum olim in græcia iusiurandum erat, & execratione grauissima deuotioneque confirmatum, cùm se deuouebant suaque capita execrabantur, si sacramentum, quod conciperent, violarent, contraque facerẽt, priusquam saxa, quæ in aquam iaciebant, sponte leuata supernatarent. Herodotus libro primo, ἐποιήσαντο ἰσχυρὰς κατάρας τῷ ὑπολειπομένῳ ἑαυτῶν τοῦ στόλου· πρὸς δὲ ταύτῃσι καὶ μύδρον σιδήρεον καταπόντωσαν, καὶ ὤμοσαν μὴ πρὶν ἐς Φωκαίαν ἥξειν, πρὶν ἢ τὸν μύδρον τοῦτον ἀναφανῆναι. Idem & apud Sophoclem fit in Antigone, Herodotus lib. 1. Sophocl. Antigone.

ἦμεν δ' ἕτοιμοι καὶ μύδρους αἴρειν χεροῖν.

Eiusque interpres ait, massam ferri sumebant iurabantque firma fore pacta conuenta, dum ea massa appareret, quam in profundum abijciebant, vt æterna religione iurisiurandi pacta deuincta essent. Callimachus, Callimachus.

Φωκείων μέχρισκε μένῃ μέγας εἰν ἁλὶ μύδρος.

Sed cùm μύδρον massam ferri interpretentur, Horatius vel saxum intellexit, vel pro ferro saxum summurauit.

Repentini homines, genus dicendi oppidanum, obrussa, citò.
CAPVT XXII.

DICTVM Antimachi refertur in Bruto, sed cuius è deprauatione obsolescit gratia, vt epularum quæ malo quodam conditæ sunt sapore, aut fœtent. sic ergo scribitur, *Plato enim mihi vnus instar est omnium me illum*: ego non diu suspensum tenebo lectorem, nec meæ sententiæ quicquam præfabor. tantum dicam, suspicari me legendum, *instar est omnium illorum.* Nam nec sine argutia dictum erit, neque frigebit. non longè hinc scribitur, *aut si auditor omnino tanquam equus non facit*: quod sine omni gratia leporeque dictum videtur, sed & variè explicatur: ego ne quem reprehendam, qui satis ipse pecco, vt censores potius fatigare debeam, quàm in alijs censendis me occupare: puto facere verbum esse circense, quod ex eo apparet, quia factiones, quæ à faciendo nomen adeptæ sunt, Lib. de claris orator. Ibid.

in circo quatuor erant:& in lusu pilę factores etiam Plautus dicit. Equum igitur puto non facere, qui aurigæ non paret, nec in curriculo corripit spatium, nec adiuuat in partem ad victoriam, sed segnis & ignauus est, nec sentit stimulos, nec aurigam audit. Eo in libro oppidanum genus dicendi, oratio est non vrbana nec elegans nec nitida, sed velut vicana & municipalis aut castellana, quòd in oppidis, vicis, castellis, municipijs non tã integrè incorrupteque, quàm in vrbe loqui solerent. Sed & homo repentinus ibidem dicitur, homo nouus, qui subitò repenteque in hominum cognitionem, famã, commendationemque peruenit: sic autem scribit, *Ignoti homines & repentini, quæstores celeriter facti sunt, oppidano quodam & incondito genere dicendi.* Iam obrussa cùm sit exploratio & probatio perfectionis, & nota auri atque argenti, eleganter à Cicerone scriptum eodem libro est, *& adhibenda tanquam obrussa, ratio*: hodie quam obtrusa edunt inemendatè: placet etiam cum obrussa. Nam *cum* in *quam* facilè potuit degenerare breui discrimine: atque hoc verius puto. Sputatilica quod ibidem legimus, etsi corruptam & affectatam vocem deprauatam esse non magni refert, tamen in lib. veteri inueni Sputatilitica equidem nec multò post reperio, *omni ornatu orationis tanquam veste detracto:* hodie *detracta* excudunt, sed illud alterum à me positum orationis emendatio desiderat. Vt τάχα, quod citò est Græcis, plerunque fortasse valet: ita Ciceronem citò vsurpasse video in eodem Bruto: *sed neque verbis aptiorem citò alium dixerim.* Iterum, *quem tu non tam citò Rhetorem dixisses quàm, vt Græci dicunt, politicon.* Hæc cursitantes per Cic. disertissimum librum annotauimus, & alijs, etsi exilia & exigua, voluimus tamen esse nota.

Quædam in Lucretio emendata, tandem, impetus, corruere, filum, species.

CAPVT XXIII.

Lucretius li.5. IN Quinto Lucretij quædam excutere lubet. proxima via est prima & propinqua: *via*, inquit, *qua munita fidei*
Proxima fert humanum in pectus templáque mentis.

Tandem, est perpetuò: *Tandem in eodem homine atque in eodẽ vase maneret*

Cùm autem legatur, *Nanque ita multa modis multis primordia rerum,*
Ex infinito iam tempore percita plagis:

Scribendum puto, multimodis, quod aduerbium antiquum est. Nam multis, quod mox subsequitur, plagis adiungitur: ac si quid refert, ita vt posui, in vetustis libris reperitur. Impetus est magnitudo:
—quantum cæli tegit impetus ingens.

& eodem libro, *Aut hominem tanto membrorum esse impete natum:*

Id est, tanta magnitudine & mole & vastitate membrorum. At verò,

Corruere

Corruere hanc rerum violento turbine summam,

Est simul illam totam penitusque proruere & disijcere, collabefactare, & collabi facere. Iam scribo,

Quod procul à vera nimis est ratione repulsum,

editur, *—à vera est animi ratione:* non tam commodè vt existimo. lego etiam,

Propterea quòd erant grauia & perplexa coibant
In medio, atque imas capiebant omnia sedes.

Hodie edunt, *in medióque imas*: quod, si quis sensum consulat, non ita facilè interpretatur eam, quam poëta animo complectitur, sententiam.

Forma quoque hinc solis debet luménque videri,

Edititium est & peruulgatum, sed pro lumenque libri habent reconditi *illúmque.* igitur adiuncto vno elemento, quod longa ætate exoleuit, lego *filúmque*, vt lineamentum speciesque intelligatur. sic minimum filum mox appellat minimam speciem: *specie confusa videntur, Quam minimum filum:* & perparuum filum exiguam exilemque speciem & lineamentum,

Perparuum quoddam interdum mutare videntur,
Alterutram in partem filum.

Iam superiore carmine, *loca fulgent*, significat loca illuminantur. Versum autem illum,

Aut vbi de longo cursu sol extima cæli *Impulit,*

non intelligo, vt mea inscitia ingenua sit in confitendo: sed cùm afferre videatur velle hanc causam tenebrarum nocturnarum, quòd sol vbi ad occidentis metam peruenit, exhausto lumine & efflato igni restinguitur: pro *extima cæli*, *vltima cæli* libentissimè legerim. Atque ita scripsisse Lucretium suspicor: certè vestigia scripturæ veteris licet fugientis & conturbatæ quiddam tale referre & ostendere videntur. Species etiam est Lucretio cernendi actio ipsa, quæ Græcè ὅρασις dicitur, vel potius cernendi sensus, vt cùm scribit,

Denique eam partem, quæcunque est ignibus aucta,
Ad speciem nobis vertit.

Id est, oculos nostros versus, πρὸς τὴν ἡμετέραν ὄψιν. legendum etiam puto,

Hinc illinc vt non sic par vis esse potis sit,

cui emendationi suffragantur vetera volumina. Lego etiam,

—nec robora sumunt
Corporibus, neque proijciunt ætate senecta.

Nam proficiunt, quod excuditur, diuersum explanat sensum, non quem effari poëta studet.

Tegere

Tegere latus, comes exterior, interior, auis alba, auis nigra, ſcribere notis, ſcribere ſermonibus, ſtilum vertere. CAPVT XXIIII.

Saty. 5. lib. 2.

VISNE *tegam ſpurco Damæ latus*, ſermonum ſecundo ſcribit Horatius, quod quidem illic ab Horatio fingitur ab Vlyſſe, vt Heroë indignum, recuſari: & Oppius ait, *deinde poſt Racilium: nam is latus Caſſij tegebat, quaſi reſponſum ab eo peteret celeriter dato loco, cùm ſe inſinuaſſet, ſiniſtra corripit eum, dextráque bis ferit pugione.* his locis velut chirographis aut teſtationibus, tegere latus intelligimus eſſe latus ſiniſtrum alterius, qui vel ætate vel honore ſuperior eſt, claudere: quod qui facit, tanquam pro ſcuto ſit, quo latus præſertimque ſiniſtrum tegitur, latus tegere dicitur: aut vt qui in acie nobis ad læuam adſtat, dum ſcutum ad dextram vertimus, nudum latus ſiniſtrum protegit. Addit & Flaccus,

Oppius lib. 4. de bello Alexand.

Saty. 5. lib. 2.

Ne comes exterior ſi poſtulet ire recuſes.

Quis hic eſt exterior comes? nempe qui ad læuam, eſt? qui locus inferioris eſt. Nam cùm quicquid agimus ad dextram ferè nos conuertamus, cuius maior eſt habilitas & agilitas quàm læuæ, fit proinde vt flexus & gyrus ſit eius minor & interior, à circi conſuetudine, vbi ad metam flectebant in dextram curſum, vnde & dextratio appellata eſt. Ita dexter qui erat, interiore flectebat gyro, vt læuus exteriore: ſed & equus ſiniſterior ampliorem luſtrabat orbem quàm dexterior, itidem & rota: Ouidius ait,

Ouidius 3. Amor. eleg. 2.

Nunc ſtringam metas interiore rota.

Id eſt breuiore curſu. niſi ſi quis dicat interiorem cuique & proximiorem eſſe dextram partem, exteriorem læuam: indeque exteriorem comitem dici, quod & verius puto. Ouidius dextrum hominem, qui in honeſtiore loco eſt, interiorem putauit, cùm qui ad læuam eſſet, exteriorem vocauit,

Ouidius 5. Faſtor.

Et medius iuuenum non indignantibus ipſis
Ibat, & exterior, ſi comes vnus erat.

Veteres pro fœliciſſimo auſpicio & omine aues albas ducebant, ac pro miraculo fauſtiſſimo habebant. Inde illud Ciceronis in epiſt. *Quod quaſi auem albam videntur bene ſentientem ciuem videre.* contra Ouidius,

Lib. 7. epiſt. famil. epiſt. Memini quod.

Ouidius 3. Amor. eleg. 11.

Omina non albæ concinuiſtis aues.

ſic Æthiopem inauſpicatum arbitrabantur, & ex eo dixit Iuuenalis,

Saty. 5.

Et cui per mediam nolis occurrere noctem.

Prodigus, qui ſua dilapidat & profundit, ex eo appellatus eſt, quòd ſua foras agat, propellat, & protrudat. nam prodigere eſt id propriè: atque in hac ſignificatione vſurpatum reperimus, quæ eius vis primigenia eſt: inde enim factum vt prodigere ſit conſumere. ſcribere notis non eſt compendio quodam literarum verba complecti ad celeritatem, ſed quibuſ-

dam

dam fictis signis comprehendere: idque docebantur pueri, non tantùm scribere. Casſianus enim martyr, qui puerorum ſtilis confoſſus Chriſto animam reddidit, notis ſcribere docuit. Prudentius, περὶ στεφάνων hymno 9.

—*magiſter litterarum ſederat,*
Verba notis breuibus comprendere cuncta peritus,
Raptimque punctis dicta præpetibus ſequi.

Iterum,

Fictis notare verba ſignis imbuens.

aliud enim eſſe notis, aliud literis ſcribere oſtendit Manilius his verbis. Lib. 4. c. 1.

Hic & ſcriptor erit felix, cui littera verbum eſt:
Quíque notis linguam ſuperet curſumque loquentis.

notis tamen ſcribere opponitur quod dicebant ſcribere ſermonibus: Varro apud Seruium, *in folijs palmæ interdum notis, interdum ſermonibus ſcribebat.* In 6. Aen. Stilo autem ſcribebant in cerata tabella, cuius ſtili pars, qua ſcribebatur, acumen dicebatur. Cicero, *Omnia ſub acumen ſtili ſubeant neceſſe eſt*: altera Lib. 1. de Orat. pars erat obtuſa, qua in cera delebant verba, quæ non placebant, ac ceram rurſum complanabant atque æquabant ad ſcripturam nouam veteri deleta. Prudentius, περὶ στεφάνων hymno 9.

Inde alij ſtimulos & acumina ferrea vibrant,
Qua parte aratis cera ſulcis ſcribitur,
Et qua ſecti apices abolentur, & æquoris hirti
Rurſus nitescens innouatur area.

atque inde Horatius ſcripſit, *Sæpe ſtilum vertas, iterum quæ digna legi ſint ſcripturus.* Saty. 10. lib. 1. Vertit enim ſtilum, qui cùm antè eius acumine ſcriberet, vertit, & alteram ad delendum partem adhibet. Præcipit ergo Horatius inter ſcribendum eſſe ſæpenumero delendum, ſi quis hominum lectione digna ſcribere velit.

ADRIANI

ADRIANI TVRNEBI ADVERSARIORVM LIBER DECIMVSQVINTVS.

Catapulta, scorpio, videlicet, pransum paratum, lacunam facere, elixum calceum facere, menstrua, soluere, infans facinus & nefans.

CAPVT I.

EDICORVM compositiones hoc imitabitur caput, qui species diuersissimas in vnum miscēt medicamentum, vt morbum profligent, & cum eo iusta acie pugnent collatis signis, qui non vna manu vinceretur. Nos quoque hîc varia miscebimus. Videntur tormentorum militarium nomina quorundam, etiam eorum missilibus & sagittis tributa fuisse. animaduerti enim catapultam non tantum esse tormentum. Plautus Curgul.

Sc. Beatus videor.

Nam illæ ad me catapultæ crebræ commeant.

id est tela. Eadem in fabula pilum catapultarium vocat.

Sc. Argentarijs male.

Quia ego ex te hodie faciam pilum catapultarium,
Atque ita te neruo torquebo itidem, vt catapultæ solent.

Scorpio tormentum est bellicum, sed telum etiam illius tormenti, id est quod eo tormento mittitur. Oppius lib. 5. belli ciuilis, *scorpione accuratius misso, atque eorum decurione percusso & ad terram defixo.* videtur enim potius telum quàm tormentum significari: quanquam si quis tormentum velit, non repugnabo. videlicet, quod est videre licet, vel videas licet, suæ originis casum interdum retinet. Plautus Sticho,

Oppius lib. 5. belli ciuilis.

Sc. ita me dij bene ament.

Videlicet parcum illum fuisse senem, qui dixerit. Iterum,
Videlicet illum fuisse nequam adolescentem.

idque est tanquam videre licet. Pransum paratum satyræ erat Varronis titulus velut de epulis paratis, atque speciem prouerbij præ se fert: ex ea affertur,

Apud Non. in niti & in Huma.

Contra coactus ceruus latratu canum
Fertur bisulcis vngulis necem videns.

Facere lacunam, est humi aquam fundere. Elixos facere calceos, est calceos

ceos madefacere, vt in terra vliginosa & lutosa: interdum etiam in aqua calida, vt & balneator Elixus à Martiale dicitur. [Lib. 3 epig. 7.] Varro, *in pauimento audes facere lacunam, & in humo calceos facis elixos.* [Apud Non. in Elixam.] id quidam putant de humatione dici, cùm satyræ titulus sit ταφὴ μενίππου, & calciati mortui lauarentur. Itaque in Asconio in Milonianam quidam legunt, *vulgus imperitum corpus nudum calciatum:* melius tamen est caldatum, id est calda lotum scribere. & Varronem existimo tantum de calceis aqua madidis id dixisse. Labosus locus dicitur à labe & lapsu lubrico: Lucilius, [Apud Non. de mutata declinat.]

Præterea omne iter hoc est labosum atque lutosum.

Menstrua soluere, est sacra soluere, quæ mense quoque debentur. Salustius, *Conuentum vitantes ad menstrua soluenda montem ascendunt.* [Apud Non. in Gallicæ.] Obstrigilator est reprehensor, ductum à strigilibus, quibus cùm vehementius stringimur, etiam plerunque lædimur. Varro, *æmulum illius artis atque obstrigilatorem.* [Apud. Non. in Quæsti.] mœchocinædum verbo composito finxit Lucilius, contumelioso & infando nomine eos appellans, qui & adulteri sunt & ijdem molles: *Imberbi*, inquit, *androgyni, barbati mœchocinædi.* [Apud Non. in Imberbi.] Puellitari verbum, vt multa alia, Laberius finxit, de ijs agens qui cum vetulis rem habent, quarum naturam eugium canum vocauit. *Quænam mens quæ deliritas vos suppolitores facit cum cano eugio puellitari?* [Apud Non. in deliritas.] Etsi à doctis viris, quæ sint felices arbores quæ infelices scribitur, tamẽ præter ea quæ traduntur, infelicem arborem pro furca & cruce veteres posuerunt, vt, *Infelici arbori suspendito*, apud Liuium & Ciceronem. [Liuius lib. 5. Cic. pro Rabirio.] Vt à pluo pluui reperitur, non tantum plui: sic à luo luui: Lucilius, *Tantalus qui pœnas ob facta nefantia luuit*, [Ad Non. in Nefantia.] quod etsi friuolum est, tamen licet me friuolarium putent, qui fastidiosè omnia contemnere solent. Infans interdum infandus est. Accius, *priusquam infans facinus oculi vescuntur mei*, [Apud Non. in vesci & in infamis.] sic & modo nefantia pro nefandis Lucilius posuit. veniunt suppetias & proficiscuntur suppetias locutiones elegantioris sunt seculi & oris: Oppius, *Oppidisque suppetias profectus est.* [Lib. 5. de bello Afric.] iterum, *nuntiabantur auxilia magna equitatúsque oppidanis suppetias venire.* Sic ex varijs velut licijs & discoloribus hæc mihi tela texta est: sed hæc scribimus ludentes, nec pro serijs legi volumus. Remisso mihi animo opus est, & hilari & à studijs grauioribus libero, quæ animi contentionem desiderant: velutíque ludibundum lectorem istis opto, non supercilij censorij nec patruum sapientis.

Quædam in Cicerone emendata. CAPVT II.

QVOD in alijs editionibus prætermissum membrum fuerat in I. Philippica, [Philippica 1.] à Mureto doctissimo & politissimo viro reprehensum & repositum est: sic enim alij peruulgarant, *sine quo nec beatus nec clarus esse quis-*

quam potest: ipse, *nec beatus nec clarus nec tutus esse quisquam omnino potest* fatetur tamen in optimis libris scriptum extare, *nec vnctus esse quisquam omni potestate*. hæc me verba velut properantem gradum sistere coegerunt, cogitationemque in ipsis defigere, si fortè quicquam eruere possem. Puto igitur Ciceronem scripsisse, *nec actus esse quisquam omni potest potestate*. Nam librarius scriba, *potest* alterum præterijt geminatione offensus, quæ tamen necessaria est: & veteribus scriptoribus non insolita est idem sonantium syllabarum duplicatio, quam sequentium auctorum delitiæ vt inamœnam refugerunt, cùm & voluptati eam antiquos habuisse intelligentibus doctisque compertum sit. Sic *moles molestiarum*, statim initio de Cic. lib. 1. de Oratore. Oratore scripserat, si fides antiquis libris habenda est, exoleuit tamen *moles* subductum ab audacibus hominibus, & eiusdem soni strepitum horrentibus. In 2. quoque in Antonium, si non fallit coniectorem somnium Philipp. 2. suum, eo in loco, *qui cùm hoc ipso tempore flent cum gladijs*, suspicor me non malè diuinasse quid Tullius scripserit. Nam cùm in veteri libro Muretus repererit, *qui cum hoc ipsumo*: transpositis elementis leuiterque mutatis, *qui cum hoc pessimo*, legendum arbitror, quod mediusfidius mirificè sententiæ cõuenit, nisi me ludit animabilis illa insania, qua nostra plus æquo nobis probantur & placent, vt & simijs sui catuli. & quoniam hoc capite operam impendimus non tam illustrandæ obscuritati, quàm emendandis vitijs: quanquam & hoc ipsum vel maximè illustrat, sententiæ bonitate pereunte incommoditate verborum & inconcinnitate: in prima quoque Philip. 1. Antoniana locum interductu rectè collocato elegantiæ suæ restituamus multis molestum, & non satis apertum. Nam à quibusdam sic editur, *an si cui quod ille promisit, id erit fixum? quod idem facere non potuit: vt multis multa promissa non fecit.* ab alijs, *an si cui quid ille promisit, id erit fixum: quod idem facere non potuit, vt multis multa promissa non fecit.* hæc Muretus edidit, qui & se negationem traiecisse non dissimulat. ego planiorem fore sententiam, & minus salebrosam existimo, si hunc in modum legatur, *An si cui quid ille promisit, id erit fixum, quod idem facere non potuit? vt multis multa promissa non fecit.* Negat enim ea Cæsaris promissa esse debere fixa, quæ ille facere non potuit nec persoluere. facere enim promissum, est quod promiseris facere & persoluere, fidemque tuam liberare.

Vendere ocyma verna apud Persium, & quædam alia.

CAPVT III.

IN eo ferè profundo puteo, in quo demersam Democritus latere veritatem Saty. 4. putauit, horum Persij versuum sententia occultata videtur celari,

Dum ne deterius sapiat pannucea Baucis,

Cùm

Cùm bene discinclo cantauerit ocyma vernæ.

neque eam, vt poëtæ loquuntur, in dias luminis auras è tam obscuris latebris proferre posse me venditauerim, sed conatum studiosum & operam gnauam promiserim, quæ si verum attingat, fortunæ potius quàm eruditioni attribuatur, vt si aleator venerem iaceret. Ego autem, vt ad rem accedam, magno ambitu verborum pauca elocutum Persium existimo, vt poëtæ munifici interdum sunt, & verborum largi & propè profusi: sententiam enim puto, eum nō plus quàm olerariam muliercululam sapere. olitores enim in abiectissimis & contemptissimis habebantur, vt prouerbium indicat,

Sæpe etiam est olitor valde opportuna loquutus: Aul. Gell. lib. 2. c. 6.

Mulieresque vilissimæ olera vendebant, & per vrbem promercalia clamitabant. sic Petronius mulierem agreste olus vendentē dixit, & ab Aristophane Euripidi mater exprobratur oleraria, id est λαχανοπωλήτρια: quin & ipsum σκανδικοπώλην ea de causa appellat, quòd ne hortense quidē olus eius mater, sed agreste venderet. Lepos autem quæsitus est ex dicacitate mulierculartum earum clamantium se olera venditare dissolutis & nequā seruis, peculiumque intemperanter dissipantibus, quasi eos sint ad frugem & parsimoniam reuocaturæ. Speciem enim oleris pro genere posuit: nec tamen ab re fortassis ocymum nominauit, quod μισόδουλον Græci ab odio seruorum appellare solent. Sotion, τὸ ὤκιμον τοῦτο τὸ λεγόμενον μισόδουλον, εἰς οὐδὲν ὑγιεινὸν χρήσιμον. Vt autem, quemadmodum loquitur comicus Plautus, huius capitis inanimento supplementum comparem, illud explicabo: Sotion. <?>

—quantum non miluus oberret, Pers. Saty. 4.

quod è natura illius alitis dictum crediderim, vago volatu & ingentes gyros in cœlo secante oberrantis. Illud item obscœnum quidem, sed tamen nubilo quodam obductum, aperiendum:

Si facis in penem quicquid tibi venit amarum. Saty. 4.

Cuius est sententia, si quicquid tibi libido suadet suscipis, neque ab vlla obscœnitate abstines. est itaque post *facis* interducēdum, vt dicatur, quicquid tibi venit amarum in penem, si id facis: quod est, si cuiuscunque tibi libidinis pruritus molestus est, molestaque velut vrtica, morem geris, vt molestiam nefanda voluptate depellas. sic facilior expeditiorque sententia fuerit, vt docui, interpuncto collocato.

Præmia, præmiatores, glisces, caue canem, de paxillo suspendere, Pellionis supellex, sculponeatus, bigæ cornutæ, simare, sæptuose.

CAPVT IIII.

PRÆMIA dici apud Tibullum legimus, quæ nocturni fures & grassatores capiunt, *aut rapta*, inquit, *præmia veste petat*: inde eos præmiatores Eleg. 2 lib. 1

Apud. Non. in praemiatores. vocatos crediderim à Næuio.

Nam in ſcena vos nocturnos cœpit præmiatores tollere.

Gliſceras menſas, opimas, opiparas, copioſas, & creſcentibus epularum ferculis refertas, à gliſcendo dici de Grammaticis didicimus. Inde etiam gliſceis partem quandam ſuis vocatam crediderim, quæ in edulijs non contemnendis erat: (Apud Non. in praeciſum.) *Præciſum*, inquit Næuius, *omaſum, pernā, callum, gliſceis, glandia.* Caue canem prouerbij more vſurpabatur à veteribus, cùm quempiam terrere vel arcere volebant: ac ſatyra quædam Varronis hæc inſcriptione erat. Crediderim eſſe natum hoc prouerbium ex metu canum rabioſorum, vel acrium & mordacium. Verba Varronis ſunt apud Nonium, (In Praebitio.) *Quòd ea die mea erat præbitio, in ianuam, caue canem inſcribi iubeo.* Cùm, inquit, eo die conuiuium præbere deberem, vt ab aditu mearum ædium deterrerem, qui ad condictum venturi erant, inſcribi iuſſi ianuæ, caue canem, ne quis ingrederetur. ſumptum eſt à Græcis. (Ariſtoph. Lyſiſtrata.) Nam apud Ariſtophanem in Lyſiſtrata, ſic ſcribitur, πρόσγε μέντοι τὴν θύραν προσαγορεύω μὴ βαδίζειν τὴν ἐμὴν, ἀλλ' εὐλαβεῖσθαι τὴν κύνα. De paxillo ſuſpendere, à ſupellectile tranſlatione notionis ducta, quam ſuſpendere vbi emimus domi ſolemus, ſignificat apud Varrorem parare: vt cum Zenonem dicit nouam inſtituiſſe ſectam: proinde quaſi eius ſecta ſit philoſophiæ ſupellex quædā: (Apud Non. in Paxillus.) eius verba ſunt, *Vbi dicatur primus Zeno nouam hæreſin nouo paxillo ſuſpendiſſe.* ſic apud Plautum ſupellex Pellionis dicitur palus palo proximus, quòd (Apud Non. ibi.) Pellio pauper eſſet, & palos nudos ſine ſupellectile haberet. Et apud Varronem,

Vt nouum cribrum nouo paxillo pendeat.

Nam ſi quid nouæ ſupellectilis emimus, & nouum paxillum adfigimus vnde pendeat. (Pindarus od. 1. Olymp.) Sic apud Pindarū ἀλλὰ Δωρίαν ἀπὸ φόρμιγγα πασσάλου λάμβανε: ſed & apud Homerum in odyſſea. *Simum pecus Nerei*, pro piſcibus, qui quòd naſo carent ea apellatione afficiuntur, dixit Liuius: etſi doctos vidi, qui delphinos intelligerent, quos Plinio auctore ſcimus ſimones fuiſſe vocatos. (Apud Non. in pecus.) verba ſunt Liuij, *Tum autem laſciuum Nerei ſimum pecus.* (Apud. Non. in Rurant.) Sculponeatus, ſculponeis calceatus dicitur à Varrone in Serano, *dum in agro ſtudioſius ruror, aſpicio Triptolemum ſculponeatum bigas ſequi cornutas.* Bigas autem cornutas hîc intelligo iocularitèr dici boues duos oratores, quos ad aratrum iunxerat Triptolemus, qui frumenti ſemētem mortales edocuit.

(Apud Non. in Rumam.) Cunina & Rumina deæ duæ obſoletæ illius antiquorum ſuperſtitionis fuerunt, quarum altera puerorum lectulis & cunis, altera mammis quas ſugebant præerat, à Varrone in Catone, vel de liberis educandis memorabantur, quibus lacte non vino fiebat, vt inquit. Sunat, quod in Nonio legitur pro deprimit, falſi inſimulo, & ſimat lego, (Apud Non. in ſimat.) *Simauit taxim ad nares delphinus vt olim.* Mouet eam coniecturā & ſententia, & quòd delphini ſimi ſunt:

funt: vnde & fimonis nomine eos gaudere Plinius refert. Sepire veteres Lib. 9. c 8. ambage quadam verborum rem obfcurare, & quadam fæpe obducere, dixerunt, vt & circunueftire. Vetus poëta apud Ciceronem, *quandoquidem ifte circumueftit dictis, fepit fedulo.* Li. 3. de Orat. Vnde & feptuofè pro obfcurè: *Ita,* Apud. Non. in feptuofè. inquit Liuius, *feptuofè dictio abs te datur.* Sed fatis infigniter variatum diftinctúmque hoc caput eft vocabulis hinc inde corrogatis: verum æquè fibi ignofci poftulat, ac fuperiora pleraque, quæ in eodem vitio funt, fi vitium eft, quod ex profeffo facis, vt alijs plus profis.

Fulmenta lectum fcandunt, longè fugit, qui fuos fugit, rumpitur anguis, forum diadematicum, internundinum, duellus. CAPVT V.

FVLMENTA lectum fcandunt prouerbium celebre & vetus fuiffe è Varrone Nonius tradit, nec explicat tamen. Ego ea adagione exiftimo fignificari, quod fubeffe debet, præeffe velle: quod fubijci, imperare conari. Nam quod lectum fuftinet ac fulcit, fubijci lecto non imponi debet. funt enim fulmenta, fulciméta & fulcta: fed Nonij verba fubijciamus. *Fulmentum neutro, vt eft in prouerbio veteri, quo Varro vtitur fæpius, fulmenta lectum fcandunt.* Apud Nōn in Fulmentum. Refertur & à Nonio titulus prouerbialis fatyræ Varronis, *longè fugit, qui fuos fugit:* Apud. Non. in Eruum & in conuen re. quæ adagio non videtur abludere à Terentiana, *Ita fugias, ne præter cafam:* quod eft, ita fugias, vt ne nimium longè. nam ad Terentius in Phormione actu. sc. 2. cafam id eft domum, vbi tutiffimum cuique perfugium eft, cùm perueni fti, fugiendi finē facere debes. Opinio fuit apud veteres carmine fic inflari & diftendi colubrum, vt difrumperetur: qua ex opinione dixit Maro, Virgil. Eclog. 8.

Frigidus in pratis cantando rumpitur anguis. & Lucilius,
Iam difrumpetur medius, iam vt Marfus colubras Apud Non. in Coluber.
Difrumpit cantu, venas cùm extenderit omnes.

Forum diadematicum à Varrone appellatum eft forum illud pifæum, & iudicium, quo victoribus diademata & coronæ tribuebantur: *Pifis,* inquit, Apud Non. in Gelu. *in diadematico foro præftatur virtuti laus: gelu fed multo ocyus fenio tabefcit.* Fuit & opinio olim lupum armis validum, tergo infirmum effe: Plautus apud Nonium, *Quafi lupus ab armis valeo, clunes infractos gero.* Apud. Non. in Clunes. ita vt in prouerbialem propè fententiam, vt ex hoc Plauti loco apparet, abijffe videatur. vt ex duello bellū factum eft, è duellijs bellij: ita quoque bellus duellus ab antiquis dicebatur: Titinius apud Nonium, *Lenti calido, duella rapula, rumice.* Non in lentē. Nam duella rapula quid aliud eft quàm rapula bella? internundinum fpatium quod inter nundinas eft veteres Latini vocauerunt: vt intermenftruum quod inter menfes: Varro, *quoties prifcus homo ac rufticus Romanus internundinum barbam radebat.* Apud Non. in Nundinæ. Lucilius, *paucorū atque hoc pacto fi nihil guftat internundinum.* quod Nonius duobus verbis diui-

 fum

sum internundinum legit. Inorum quod ore caret poëtica dictum est licentia à Turpilio de ostreis. nam ea pars in ostreis nulla cernitur. *In acta*, inquit, *cooperta age moras ostreas.* In multatione antiqua, qua vel ouis vel bouis impendium pœnaque irrogabatur, dicit Plinius non omittendam esse legum priscarum beneuolentiam. Cautum quippe fuisse, ne bouem priusquam ouem nominaret, qui indiceret mulctam. vbi ea beneuolentia legum sit, multi requirunt. ego in eo quòd antè ouis quam bos nominabatur. Quis enim nescit leuius fuisse ouibus quàm bobus mulctari, qui & maioris æstimationis sunt, & aratores in agriculturæ instrumento numerantur. ita parcebatur colonis & patribusfamilias, cùm potius oues quam boues impendere cogebantur, & leuiore pœna defungebantur, armentis & iugis non ablatis aut disiunctis: & vt ouibus & bobus mulctarentur, tamen irrogatio pœnæ à leuiore incipiebat, minorique terrori erat, priore minoris pecoris nominatione.

Apud Non. in ostrea — *Lib. 8. c. 3.* — *Apud Non. in Oues.*

Lyræ lyræ, per tempus obuiam est, dare nequam, ballista, muriatica, pensilis vua, prima cum, victitare sorbilo. CAPVT VI.

VT in alijs linguis, sic & in Latina verba quædam sunt fictitia, vel effutitia potius, quæ nugatorium quiddam significant, tale est buttubata: sed & apud Plautum in Pœnulo lyræ lyræ, hoc in versu Pœnuli,

Gerræ germanæ atque ædepol lyræ lyræ.

scio quid eruditi horum verborum loco subijciant: hæc etiam verba exdecuriari ab alijs intelligo, & in albo lacunam patere: sed mihi membranarum quarundã perueterum auctoritas fidem facit, lyræ lyræ germanum esse, & effutitium vt dixi, quod & antè monui. *Scitum est per tempus, si obuiam est verbum vetus*: vel vt alij legunt, *si obuiam it*, quo sensu dictum est? opinor significari verba vetera, id est prouerbia, & sententias, scita esse, cùm tempestiuè vsurpantur. verbum autem vetus est, quod antè Agorastocles dixerat, deberi ei libertatem & grates gratias. Nequam veteres vsurpabant pro nequitia & malo, cùm etiam in homine malo & improbo poneretur: vnde iocus Plautinus,

Vin' tu illi dare nequam nunc? Ag. cupio. Mi. en me dato.

Ludit enim hîc ex ambiguo: cum dixisset, vin' illi dare malum & incommodare, vt qui respondet intellexit: quasi tamen de se improbo seruo loquutus, præter expectationem subiecit, en me dato, qui nequam sum. Vt catapulta quæ in tormentis bellicis numerabatur, etiam interdum tragulam vel sagittam significat, quæ catapulta mittebatur, sic apud Plautum ballista tormentum videri non possit, vt sæpe, sed tormenti telum in Pœnulo,

Cui iam infortunij intenta ballista est probè,

Fest. Põp. lib. 2. — *Plaut. Pœnulo Sc. Sæpe ego res multas.* — *Ibid.* — *Ibid.* — *Ibid.*

Quam

Quam ego haud multo post mittam è ballistario.

Quanquam fortasse pro tormento non malè accipietur, qnod mitti etiam dicitur, cùm mittuntur ab eo tela. Ballistarium autem locus est, vnde ballistæ mittebantur. Quæ salsamenta ab alijs vocantur, ea & muriatica appellat. *Quasi*, inquit, *salsa muriatica esse autumantur.* Iterum, *Sc. Negotij qui volet.*

Scit muriatica vt macerent.

Limare caput in Plauto coniungere Nonius interpretatur: sed coniungere ex eo significat, quòd qui amatores cum amica caput iungunt, tanquam terunt & limant, sese mutuò fricando dum osculantur in venere: vetus lexicon sociare explicat.

Ac vide sis, inquit, *nunquam cum illa limaui caput.*

Siquidem, inquit, *tu es mecum futurus pro vua passa pensilis*: vuæ sæpenumero suspenduntur, vt passæ fiant: etsi alia ratio earum faciendarum est. vnde illud Varronis, *pensilia, vt vuæ, sorba, ipsa ostendunt quando ad vsum oporteat promi.* Horatius, *Li 1. de re Rustica c. 68.*

Tum pensilis vua secundas, Et nux ornabat mensas: *Saty. 2. lib. 2.*

Quia non iandudum antè lucem ad ædem Veneris venimus, Primæ vt inferremus ignem in aram. *Plaut. Pœnulo Sc. Negotij.* In membranis peruetustis reperi *Prima cum vt inferremus*, vt sit prima cum, pro cum prima luce, quod genus loquendi apud Nonium in quodam auctore me legisse recordor. In ijsdem membranis *Ibid.* erat, *Ego faxo, Si non irata es ninnium pro te dabit.* sat scio ninnium equuleum interdum Græcis significare: sed puto tamen scribendum esse, *numulum pro te dabit*, id est te pecunia sua liberabit. sed & illud sic lego, *Impias here te, oratorem verberas.*

Impias autem valet, impiè facis, & scelere te contaminas.

Hem mihi iam video propter te victitandum sorbilo,

valet, video mihi propter te vapulandum & gemendum: suspiria enim & gemitus vapulantium imitantur spiritum sorbentium. lego etiam,

Qui bene volunt, bene vis item,

non vt vulgo, bene visitent.

Atque hic me ne verberet, illum faciat, nisi
Te propitio malè formido,

hanc scripturam asserimus, quæ adiuuanda est gestu fustuario aut virgis vapulantium. illum enim, vapulantem intelligit vel herum plagas in ferentem & infligentem.

Prosecare exta, funditare, lenullus, clauator, condoctus, nec rectè dicere, tecum oro. CAPVT VII.

QVANDOQVIDEM in manus Plauti Pœnulum sumpsi, ex ea etiam-

velox eſt, curſorumq́ue interdum officio fungitur. Is obſecro vos ſenſus idoneus eſt, qui cum irriſu explodatur, an potius qui hilariter excipiatur, cum lepore comico nihil indignum præ ſe ferat?

Fac modo vt condocta tibi ſint dicta ad hanc fallaciam. Sc. Iam tenes præcepta.

M. Quin ædepol condoctior ſum quam tragœdi aut comici:

ſic in vtroque verſu condoctum lego, non conductum, & membranis adſtipulantibus, & fauente ſenſu. Condocti autem comici ſunt, qui fabulam quam acturi ſunt, vna fideliter edidicerunt geſtumq́ue agere ſciunt. oportet enim hiſtriones peritos eſſe, & fabulam quam acturi ſunt ſimul edidiciſſe, antè quàm in proſcenium prodeant, quo niſi fallor reſpexit.

Hodie iuris coctiores non ſunt qui lites creant. Ib d.

Ridiculum dictu iuris coctiorem pro iuris doctiorem dicere, quod vrbanitate comica conditum protulit, ambigui occaſione vſus. nam & ius culinariũ coquitur, & coctus ac recoctus dicitur, qui in re aliqua tyro non eſt.

Qui ſi nihil eſt litium, lites ſerunt,

Ego lites emunt in ſua iura repono. Nam quid conttouerſius & litigioſius eſſe poteſt, quàm lites emere? *Vos quidem hercle cum eo, cum quiqui, tamen & bene & benignè facitis:* alij pro, *cum eo*, magna animi libidine ſcribunt commendo, dum malunt ſua ſomnia quàm poëtæ ſenſa proferre: cùm inquit, qualeſcunque ſitis, tamen benignè facitis.

Et quidem quaſi tu nobiſcum aduenіens hodie oraueris.

Nobiſcum orare, pro, nos orare archaiſmus eſt in Plauto non infrequens, ſed ideo notandus ne eius inſolens lector mendi ſuſpicione adductus aliquid moueat loco & deprauet. *Capiti veſtro id quidem*, lego, non capite: Sc. 1. Ἀ iſtuc ego renortar. ac optantis eſt, cùm vt aliquid mali in alrerius caput expetat deſideramus: ſimile eſt illud Ariſtophanis, ἐς κεφαλὴν σοι.

Hecate vlulata, amor, frons funerea, apud Maronem.

CAPVT VIII.

A NOBILISSIMO poëtarum & facilè principe ſcribitur,

Nocturniſque Hecate triuijs vlulata per vrbes. 4. Æn.

quòd ea dea nocturnis ſacris coli ſoleret, cùm in dijs inferis numeretur, quibus noctu ſacra facere religio antiquorum præcipiebat. veneficæ itaque ei tum operari ſolebant in triuijs, cùm ea τριοδῖτις à Græcis iſta de cauſa vocetur, à Latinis triuia: cum vlulatu autem ei veneficæ ſacra faciebant. Horatius, *Cum Sagana maiore vlulantem.* Apuleius, *ſeu nocturnis vlulatibus horrenda Proſerpina.* Nam Hecate Proſerpina cenſetur. fiebant & ei ſacra in locis ſolis procul ab hominum celebritate, vt ab Apollonio ſcribitur. cùm autem ad ſua ſacra dea aduẽtabat, aut precibus euocata erat, Saty. 8. lib. 1. Apul lib 11. de aſino aur.

terra tremere videbatur, audiebantur canes latrantes, thedarum fulgor cernebatur. Apollonius πέριξ δέ μιν ἐστεφάνωντο Σμερδαλέοι δρυΐνοισι μετὰ πτόρθοισι δράκοντες, Στράπτε δ' ἀπειρέσιον δαΐδων σέλας, ἀμφὶ δέ τήν γε Ὀξείῃ ὑλακῇ χθόνιοι κύνες ἐφθέγγοντο· Πείσεα δ' ἔτρεμε πάντα κατὰ στίβον. Maro,

Apoll. lib. 3. 6. AEn.

Sub pedibus mugire solum, & iuga cœpta moueri
Siluarum, visæque canes vlulare per vmbram.

4. AEn. Amorem eodem libro appellauit Maro philtron, id est medicamentum amorem concilians,

Quæritur, inquit, *& nascentis equi de fronte reuulsus,*
Et matri præceptus amor.

Amor enim de fronte reuulsus est philtron, quod hippomanes vocatur: quod tamen, vt multa alia stulta hominum & credula opinione recepta, vanitatis plurimum habet, nihil veritatis. sed poëtæ erroris propagatores stultas inhærere vulgo opiniones malunt, quàm eripi. Sed enim hippomanes non tam ad restinguendum amorem, quod se facere velle Dido simulabat, quàm excitandum inflammandumque valebat hîc igitur fortasse reprehendi iure poëta posset. verum huic insimulationi facillimum est respondere. Nam hippomanes medicaméto adhibitum eam vim habuisset: sed igni mandatum exustumque amorem penitus aboleuisset: quod quidem erat Dido factura. Cùm autem ait,

4. AEneid.

Intenditque locum sertis, & fronde coronat
Funerea:

de verbenis intelligit, quas sacris adhibebant: sed verbenæ in sacro nocturno erant funereæ, vt è cupressu, non è læta fronde. Hæc ego, quæ indoctioribus fortasse non venissent in mentem, malui perscribere, vt ad intelligentiam poëtæ perueniant, quàm sinere eos in nocturno sacro nocte quadam inscitiæ & tenebris obductos errare.

Horatius explicatur. CAPVT IX.

HIC tanquam in statera nobis appendendi sunt Grammatici & Rhetorum præstantissimus Fabius. Illi, Acro, Porphyrio in Horatiano versu,

Saty. 4 lib. 1.

Cùm flueret lutulentus erat quod tollere velles:

Quintil. li. 10. c. 1. tollere explicant vno ore, sumere: at Fabius ita scribens, *Ego quantum ab illis, tantum ab Horatio dissentio, qui Lucilium fluere lutulentum, & esse aliquid quod tollere possis putat:* ibi tollere perspicuè sentit esse rescindere de scripto, auferre, remouere vt superuacaneum: vt & alio Horatius loco ait,

Saty. 10. lib. 1. *Plura quidem tollenda relinquendis:* quod est, plura remouenda vt redundantia, quàm in poëmate relinquenda. sed tantum Fabij pondus est, vt terram & maria deprimat, tantum abest vt illa Grammaticorum leuitate

tantum

tantum pondus æquo examine possit perlibrari. Venustè autem in medium tanquam producit Crispinum eodem multa scribendi verbosè & loquaciter, quo Lucilius, morbo laborantem, & fundentem extemporalem & subitam versuum tumidorum & garrulorum copiam, & omnia in celeritate scribendi ponentem. *Crispinus minimo me prouocat: accipe si vis,* Saty. 4. lib. 1. *accipiam tabulas.* Hanc scripturam, vt magis dramaticam & comicã, quàm quæ editur, è lucifugis exemplaribus repetitam, in apertum refetimus, vt melius prouocatoris exprimatur arrogantia. edititia est, *accipe si vis, accipe iam tabulas.* Figuratè autem respondet Horatius, præclarè secum à dijs actum, quòd eorum munere pauca loquatur. Nam quæ breuitas non optatior est, quàm tam importuna Crispini in poëmate ociosæ orationis profluentia? Quin tanquam poëtices nomine inuidiosus sit, extenuandi gratia & de inuidia deonerandi ait, sua scripta à nemine legi: & Fannium nescio quẽ poëtam, cuius libros Romani & armario & capsa, ipsum ima- Saty. 4. lib. 1. gine donarant, præ se felicem prædicat: *beatus*, inquit, *Fannius vltro Delatis capsis & imagine.* Vt verum fortasse sit, quod ab interpretibus scriptum est, hunc orbum diuitemque fuisse, & à captatoribus cum imagine eius carmina dicata fuisse in bibliothecis.

Lictor summouet, lictor fœminæ, omine rato.

CAPVT X.

LICTORES olim ante magistratus incedebant non tantum honoris gratia, sed ad turbam etiam plebis summouendam: nec tamen vt multitudinem summouere poterant, ita & arcere ac depellere poterant animi curas & molestias. Igitur ad illud lictoris officium credo Horatium eleganter respexisse cùm scripsit,

—neque consularis Od. 16. lib. 2.
Summouet lictor miseros tumultus
Mentis.

Quo significat honoribus homines non esse beatiores, cùm felicitas animi tranquillitate censeatur, quam præstare non potest lictor. nam vt summouere possit hominum turbam, non tamen poterit vitiorum & perturbationum tumultum arcere. Huc pertinent illa Senecæ verba, *maiestatem* Lib. 5. contro-uers. *læsam dixissem, si exeunti tibi lictor à conspectu meretricem non summouisset.* Iterum *summoue, audis lictor, summoue à prætore meretricem.* sed Horatianum illud minus est reconditum: sensus ille Plinij magis latet, cùm scribit lib. 9. *Capiuntque iam & pauperes, lictorẽ fœminæ in publico vnionem esse dictantes.* Plin. lib. 9. c. 35. eodem tamen modo exponendum arbitror, pauperes fœminas vnionibus gaudere, quòd in publico cùm sunt, ipsis de via decedatur, videanturque

que diuites : vt margarita sit pro lictore fœminis, turbamque summoueat. audio doctissimos viros in alia sententia esse, emptoremque & licitatorem exponere. sed & verbis vim afferunt, & pro arguta elegantique sententia turpem & inelegantem comminiscuntur. Legendum autem illic *Lib. 9. c. 35.* puto, *victúmque Antonium pronunciauit omine rato.* cùm autem homine irato reperissem in quodam vetusto exemplari, legendum aliquando credidi *omine nato*: sed in peruetustis membranis, quæ in bibliotheca diligentius asseruandæ sunt, quàm gemmæ in dactyliotheca, disertè planeque scriptum reperi, *omine rato.* nam firmum certumque omen ei factum fuit, *Ibid.* ipsum bello Actiaco superatum iri. In ijsdem membranis illud sic lego, *ne triumuiratu suo nimis superbiat Antonius, penè histrioni comparatus, & quidem nulla sponsione ad hoc producto, quo magis refugium fiat.* quo id magis regium erat, est publicarum : & quidem vix est quisquam qui non putet perbellam esse sententiam : mihi planè talis videtur. Itaque tantum abest, vt eam improbem, vt mirificè laudare soleam : sed alteram è ruderibus antiquorum librorum erutam proijcere iniqui iudicaui esse : & ex ea licet elicere sensum idoneum, sponte non aliquo coactu Clodium vniones obsorbuisse. sponsione enim interposita libertas animi videtur tolli, neque vtrumuis licere videtur : & qui sponsione vrgendus cogendusque fuit, refugit, nec libera animi susceptione fecit. refugisse igitur erit, id quod dixit, refugium factum esse.

Dialectici, in ætate, temeritas, existimare, consequi.

CAPVT XI.

CORNIFICIO libro 2. ad Herennium in amphibologia Dialectici non alij sunt quàm Stoici, vt & aliâs sæpe apud Ciceronem : nam quòd diligentissimè rationem disputandi callebant, nomen vniuersum propriũ *Li. 2. ad Heren.* suumque effecerant. Cornificius, *vehementer,* inquit, *pertinere cognitionem amphibologiarum eam quæ à dialecticis profertur.* Argentario autem tuleris expensum, superuacaneum erat monere legi debere, nisi ita libros omnes *obtuleris* occupasset, vt alterum illud tuleris velut iniqua quadam rogatione expulsum exularet : quod nunc ope nostra beneficioque ab exilio reuocatur. In ætate apud eum in versibus M. Actij, est interdum, genere antiquo loquendi. *Immune est facinus, verum in ætate vtile* : id est interdum tamen vtile est, & conducit : proinde, quia hoc conducibile aliquando est, se amicum castigaturum profitetur. *Nam,* inquit, *amicum hodie meum Concastigabo pro commerita noxia.* Sunt, vt è Pacuuio scribit, philosophi qui fortuna negant miseriam esse vllam, sed temeritate omnia regi: qui in hac fuêre sententia, temeritatem casum esse censuêre, quod Græci τὸ αὐτόματον

vocant,

vocant, quæ Epicureorum ſententia fuit. Fortunam autem deam quandam cæcam antè ille, qui apud Pacuuium loquebatur, poſuerat, quæ tametſi inconſideratè omnia permiſceret & turbaret, tamen ſenſu prædita eſſet: at verò caſus incertas quaſdam temerariaſque rerum viciſſitudines nullo rectore gubernatarum, ſed vtcunque res tulit fluitantium cadentiumque ſignificat. Ita altera ſententia nullum imponit mundo rectorem præſidemque quæ fortunam tuetur, adminiſtrationem numini mandat imprudenti cæcoque, ſed tamen ſenſum aliquem habenti. Cæterum cùm eodem lib. ſcribitur, *quæ hoc modo concludentur, aut ex contrario conuertentur:* hoc genus refutandi imprimis firmum intelligit, quod Græci ἀντιστρέφον appellant: de quo, ne longior ſumatur oratio, à Gellio lib. 5. differitur. Illud autem paruum dictu quidem, verùm obſeruandum tamen, quia ab aliud agentibus fortaſſe præteriretur, exiſtimari pro æſtimari à vetere poëta in illo verſu vſurpari, Lib. 5. c. 10. & 11. & lib. 9 c. 16.

Quid eum accuſem, qui id parui auditu exiſtimet? Lib. 2. ad Her.

hic enim liquidò *exiſtimet*, eſt æſtimet: vt & apud Saluſtium ſcriptorem antiquarium. *Si quirites parum exiſtimaretis, quid inter ius à maioribus relictum vobis, & hoc à Sylla paratum ſeruitium intereſſet.* Illud autem notandum, *hæc ſi, vt conquiſitè conſcripſimus, ita tu diligenter fueris conſecutus.* Nam *conſecutus*, eſt perdidiceris, perceperis, quod Græcè προσακολουθεῖν dici ſolet. ad perceptionem enim referri ex eo patet, quia mox ſubijcit, *tuáque perceptione lætaberis, tu ſcientior eris præceptorum artificio.* In Oratione Macri Trib. pl. Lib. 2. ad Her.

Supponere cultros, quomodo cædebantur hoſtiæ, Maro & Iuuenalis explicantur. CAPVT XII.

HOSTIAS ſolebãt veteres primum ſecuribus cædere aut clauis, deinde proſtratas ſuppoſitis cultris iugulare, idque à miniſtris popis aut victimarijs fiebat, quod ex Halicarnaſſeo intelligimus ita ſcribente, θύειν τότε τοῖς ὑπηρέταις αὐτὰ ἐκέλευον. τῶν δὲ οἱ μὲν ἑστῶτες ἐπὶ τοῦ θύματος σκυτάλῃ τοὺς κροτάφους ἔπαιον, οἱ δὲ πίπτοντος ὑπετίθεσαν τὰς σφαγίδας. His Dionyſij verbis, vt inſertis in feneſtras ſolis radijs totum conclaue illuſtratur, ſic eluceſcit quod à Marone ſcriptum eſt libro ſecundo Æneidos, Dionyſ. Halicar.

Qualis mugitus fugit cùm ſaucius aram
Taurus, & incertam excuſſit ceruice ſecurim. 2. Aen.

malè enim impactam ſecurim à miniſtro deijcere hoſtiam parante intelligit. alio loco, *Supponunt alij cultros, tepidúmque cruorem*
Excipiunt pateris. 6. Aen.

antè enim ſecuri aut claua proſtratam victimam fuiſſe, poſtea iugulatam ſuppoſitis cultris accipimus. eſt enim cultros ſupponere, quod ὑποτιθέ-

ναι σφαγίδας dixit Dionysius, sub collo & iugulo ponere, quod est iugulare: sed iugulare in sacris ne dicerent cauebant, cùm ominis mali verbum sit, & sacra esset vitiaturum inauspicata voce. sed & quod diximus, hostias antè solitas feriri clauis aut securibus à ministris, indicat Iuuenalis, qui tamen & ipse interim lucem accipit,

Saty. 12.

Sed læta ostendens Clitumni pascua sanguis
Iret, & à grandi ceruix ferienda ministro.

tamen heroico ritu ipsi, qui sacrificabant, etiam hostias cædebant: quod & apud Homerum facit in fœdere percutiendo Agamemnon, sic enim scribitur,

Hom. 3. Iliad.

ἦ, καὶ ἀπὸ στομάχους ἀρνῶν τάμε νηλέϊ χαλκῷ.

12. Æneid. 6. Æneid.

quod & in fœdere fortasse etiam ab Ænea factum est & Latino lib. 12. Æneidos, etsi obscurius id scribitur, nec satis exprimitur. lib. autem 6. apertè dilucidéque scribitur,

—atri velleris agnam
Æneas matri Eumenidum magnæque sorori
Ense ferit, sterilémque tibi Proserpina vaccam.

hoc ego notandum breuiter esse putaui, vt ritus veteris notitia sensum poëtarum magis hominibus aperiret.

Disciplinabile, & quædam in Cicerone explicata.

CAPVT XIII.

VERSVS est Pacuuianus ex ea fabula in qua reuersionem Græcorum ab Ilio scribebat,

Iam domitionem reges Atridæ parant.

Cornificius lib. 3. ad Heren.

de memoria Cornificius disputans, quo pacto huius senarij quis meminisse possit, hac imagine depingit: *in loco*, inquit *constituere oportet manus ad cœlum tollentem Domitium, cum à regibus Martijs loris cædatur. Hoc erit, iam domitionē reges:* sed in hac imagine non satis perspicio quid lora, & illa manuum in cœlum sublatio adminiculi afferat. Martij omnino reges regum imaginem exprimunt, Domitius domitionem repræsentat: lora autem & flagra quid hîc adiuuent memoriam, non intelligo. sed puto hoc ipso iuuare, quòd imago ita sit acrior & actuosior, magísque sensum lacessat & commoueat, & memoriam ex eo efficacius exuscitet. sequitur mox in altero loco, *Æsopum & Cimbrum subornare Iphigeniam, Agamemnonem, & Menelaum.* hîc tragœdos interpretor Æsopū & Cimbrum, qui Agamemnonis & Menelai personas sustineant, atque agant: & de illo quidē loco hactenus. Quæ autem est eodem libro disciplinabilis sciētia? Nam quod disciplinabile vsurpat, vocem eo tempore natam, quo non homines sed Musæ

Musæ Latinè loqui videbantur: & tamen, quæ est malacia nostra grauidarum fastidio delicatior, quàm nostra putaremus insertam scripta esse contaminaturam, vt à peregrino penè vocabulo non Latino offendimur, penéque vt à barbaro abalienamur & refugimus: vt in loquendo religiosiores esse videamur illis, quos linguæ auctores & conditores sequi & imitari studemus. Hic ego disciplinabile esse arbitror, vt si Græcè diceres μαθητὸν, διδακτὸν, aut μαθηματικόν: non vt hoc posterius ad quatuor illas nobiles disciplinas pertinet, sed ad ea omnia dilatatur, quæ disci comprehendíque prçceptione possunt. Est igitur disciplinabile, quod præceptionib⁹ & institutionibus arteque & ratione aliqua doctrinaque cōtinetur. Id autem quia in alium sensum accipi fortasse ab adolescētibus posset, ne à voluntate scriptoris aberrent, quod non raro accidit, scribendum esse duxi.

Nonæ, idus, calendæ, Mars siluanus, præfamino, piaculo, si deus, si dea es, politiones. CAPVT XIIII.

CVM in enumeratione menstruorum dierum Nonæ & Idus antecedant Calendas, eaque Calendarum conditio sit, vt præter vnum diem, reliquæ alterius mensis sint: etsi primus cuiusque mensis dies vocatur Calendæ, tamen in enumeratione trium illarum mensis partium cauebant diligenter Romani, ne ante Nonas & idus Calendas nominarent. Itaque Nonas Idus Cal. dicebant, ne si secus nominarent, malè ominosum esset. Cicero tamen in Verrem Calendis, Nonis, Idibus dixit: in quo annotat Asconius, si modo intelligi quod annotat potest, ita vetustas eum locum *Asconius in 3.* delere conata est, *religioso omine nominat multitudo Nonas, Idus, Cal. Cicero* *contra Verr.* *Calendis & Idibus Nonas addit, quamuis hoc pronuntiatione soluatur, ac tēporum diuisione hoc dici videre possimus.* Apud M. Caronē eodē modo in agri *c. 141.* lustratione cùm solitaurilia lactentia fiunt, in immolatione porci porcus nominatur. Inest enim in eo vis porrigēdi, & alioqui porci in delicijs erāt Romanis: contra in mactatione vituli & agni, nominibus eorū abstinetur. Nam in vitulo vis inest, in agno omen non nascendi. Mars quoque, etsi Marti Siluano res diuina tum fit, non appellatur, quòd belli & vastitatis sit auctor: proinde ita scribit. *Nominare veta Martem, neque agnū vitulúmque.* Quod autem illic scribitur, *Ianū Iouémque vino præfamino,* id valet præfator. ergo quod sequitur, *sic dicito,* delendum est. Huc enim ab illis summissum est, qui præfaminum vinum adiectionis more dici censuêre, aut interpretationē adscripsêre. Mars autem pater illic Siluanus est, vt & cap. 83. *Marti siluano in silua interdius.* Viduitas est calamitas, inquit Festus, pro- *c. 83.* prerea quod viduare & spoliare solet bonis: quanquam cùm Cato paulò *Festus lib. 19.* post calamitatē nominet, potius esse videtur sterilitas. Piaculo apud Cato- *c 141.*

nem eo cap. verbum est, quod expio significat, cùm dicit, *te hisce solitaurilibus piaculo*. (c.139.) antecedenti adiectiuum: *porco* inquit, *piaculo facito*, id est piaculari. subijcit mox, *sic verba concipito: Si deus, si dea es*. Hæc verba erãt in precibus Romanorum solemnia, cùm deos sexu distinctos, vt & homines, existimarent: in quo ab Arnobio illuduntur meritò & reprehenduntur, (Arnob. adu. Gent. lib. 3.) cuius hæc sunt verba: *Nam consuestis in precibus, siue tu deus es, siue tu dea dicere*. (c. 139.) Bonas autem preces precor dixit ibi Cato, quòd & malæ preces sunt, (c. 141.) vt diræ & destationes & imprecationes: etiam duis bonam salutem idem dixit, quasi etiam sit quædam mala salus, cùm minus cõmoda est valetudo & sanitas. (c. 137.) Partiario idem Cato fenum & pabulum dicit esse oportere quod bubus satis sit: cætera omnia pro indiuiso esse debere: id opinor, valet cætera ipsi esse cum domino communia. proinde ab eo non esse vt pabulum & fenum sumenda. Politor esse videtur, qui agros polit & colit, certam pro mercede frugis partem capiens, vt nonam aut quintam aut octauam, pro conditione agri atque bonitate soli: atque inde politio dicitur illa cultura, quæ pactione talis mercedis fit, atque adeo ipsa merces: (c. 136.) Cato, *politionem quo pacto dari oporteat? in agro casinate & venafro in loco bono parte octaua corbi diuidat: satis bono, septima, tertio loco sexta: si granum modio diuidet, parti quinta, in venafro ager optimus ix. parti corbi diuidat*. Hic autem interest, cum corbi diuiditur aut cum modio: quòd in corbi messoria sunt spicę nondum tritæ, in modio granum sine spica purgatum. Quod sequitur, *eam partem in pristinum politor*, sic accipiendum reor, vt absoluta sit sententia, verbo tamen vno destituta, vt mox quod de tritico antè præcepit vel farre, idẽ in hordeo declarari intelligamus. Hæc si quis leuia putat, à me non dissentit, nec nunc ea mãdamus literis, quæ subductum aut contractum hominis postulent superciliũ, sed quæ grauioribus studijs pro remissionibus & tanquam laboris condimento sint.

Rupsit, noxit, inguen, sirit, occisit, duona, ob vagulationem, vapula Papiria, vindiciæ, vinulus. CAPVT XV.

VIDENTVR veteres Latini in imminutione præteritorum tenues in duplices murare soliti esse plerunque, vt ceperis capsis, præceperis præcepsis, ruperis rupsis: (Lib. 18. Apud Festum lib. 18.) vt in duodecim tab. apud Festum, *si membrum rupsit*, pro ruperit: noxis pro nocueris apud Lucilium,

Inguen ne existat, papulæ, tama, ne boa noxit.

Eo autem in versu, quod oscitanter non fuit prætereundum, videtur Lucilius inguen pro inguinis tumore posuisse, qui βουβὼν & à Græcis dicitur. (Cic. lib. 2. de legib.) Rapsis pro rapueris, *sacrum sacróue commendatum qui rapsit clepsit ve, parricida esto*. Non tamen id perpetuum. Siris enim apud Comicum & Catonem,

nem, pro ſiueris poſitum eſt. Adiuro pro adiuuero initio libri de Sene- Cic. lib. de ſe-
ctute: in duodecim tab. occiſit pro occiderit. ſed & in conſonanres duas nect.
plerunque mutabanr, vt amaſſo pro amauero, leuaſſo pro leuauero: idque
in coniugatione prima creberrimum: etiam iuſſo pro iuſſero apud Virg. 11. Aen.
Ar dixis eſt dixeris, faxis feceris duplici litera vt ſuperiora: & infinita alia,
quæ facilius auctores peruolutanti occurrent, quàm mihi cogitanti ſuc-
current. Vt, *plenus ſacculus eſt aranearum.* dixit poëta Catullus feſtiuè & ve- Catull. epigr.
nuſtè: ita pari lepore Afranius quem videtur imitatus ſcripſit, *támne arcu-* 13. ad Fabull.
la tua plena eſt aranearum. vt duis pro bis, ita duona pro bona dixerunt ve- Apud Feſtum lib. 18.
teres, vt & duellum pro bellum, Duellius pro Bellius. Affertur enim à
Feſto illud, *ſimul duona eorum portat ad naues.* ſunt iſta quidem pleraque
magis abolita & exoleta, quàm priſci nummi: quia tamen occurrunt in
terdum auctores rimantibus, vt protinus ſine mora & moleſtia intelli
gantur, operæ non peperci meæ, dum alienæ conſulo. Legem 12. tab. de
vagulatione, id eſt vagitu, clamore & conuitio, ſic legendam arbitror:
non enim eam proponam vt perſcripta extat, ſed vt ſcribi debere mihi vi-
detur. *Cui teſtimonium defuerit, is tertijs diebus ob portum ob vagulationem* Apud Feſtum
ito. tertijs diebus valet, diebus perendinis, vt dicitur tertijs nundinis. ob lib. 19.
portum ad ædes: ob vagulationem, ad quiritandum & conuitium homi-
ni faciendum, qui ad teſtimonium dicendum non venerit. Vapula Papi- Apud Feſtum
ria prouerbium eſt ortum à quadam ancilla, quæ libertate donata à Papi- lib. 19.
ria hera ſua, patronam mox contempſit ac manumiſſa & libertate freta,
mox benemeritam ingratè aſpernata eſt. Ancilla enim illa continuò ſe li-
bertam ſalutauit: cùm patronam ſalutare deberet (qui enim manumiſſi
erant, mox manumiſſori, ſalue patrone dicere ſolebant) & patronæ dixit
per contemptum vapula Papiria. Plauti verba ſunt, Apud Feſtum

Ideo dico, liberta ſalue, vapula Papiria. ibid.

Squales & ſcabres, pro ſqualidus es & ſcaber dictum eſt à priſcis: Pacu-
uius apud Feſtum, Lib. 19.

Squales ſcabréſque inculta vaſtitudine.

Apparet veteres hominum, quos execrabantur, caput velare ſolitos in
pœna ſumenda: vnde illud, *Caput obnubito, infelici arbori ſuſpendito.* Sic & Cic pro Rabir.
voto vere ſacro, qui nati fuerant & ad adultam ætatem peruenerant, perduell. reo.
velati extra fines exigebantur. Etiam in re diuina caput velabant, præter-
quam Saturno, cui non operiebant ſed aperiebant caput, cùm ſacrifica-
bant. In vindicijs apud Feſtum extat elegans Lucilij, ſed corruptum ta- Lib. 19.
men carmen, quod ita legendum ſuſpicor,

Nemo hîc vindicias, neque ſacra aut numina retur.

Cuius ſententia eſt, nemo hîc ius vllum eſſe putat, aut vlla ſacra aut numi-

Asinaria Sc. vtrum istorum.

na. Nam vindicias partem quandam iuris, pro iure posuit. Vinulus in Plauto mollis est, ex vini diminutione: cùm enim vinum quod generosum non esset significare volebant, vinulum & villum appellabant: vnde adiectiuum vinulus est factum: neque enim aliud quicquam comminisci possum. meas autem coniucturas quamuis leues nec sagaces eo libentius adscribo, vt doctiorum certiores atque veraciores eliciam. Etsi enim non est magnum damnum in huius vocabuli ignorata origine positum, tamen quia commodius est eam scire quàm ignorare, eam persequi & peruestigare industriæ potius diligentis fuerit, quàm operæ curiosæ.

Labarum, patricius, adscriptus glebæ, domestici, comes sacrarum largitionum, comes rerum priuatarum, parochus.

CAPVT XVI.

Lib. I. contra Symmach.

Labarvm genus esse vexilli nemini paulò humaniori ignotum est: eius est mentio apud Prudentium hoc versu,

Christus purpureum gemmanti textus in auro
Signabat labarum.

Sozom. lib. 9. cap. 4. Tertull. in Apologetico c. 15. Lib. 8. aduers. gent.

Reperi in vetusto lexico etiam laborum dici: ac me hercule sic scribi video apud Hermiam, θάτερον δὲ τῶν σκήπτρων ὃ ῥωμαῖοι λάβωρον καλοῦσιν. Vtitur hoc verbo labari, & Ambrosius: sed & Septimius Florens in apologetico scribit, *Sipara illa vexillorum & labarorum stolæ crucium sunt.* Eadem sententia apud Arnobium extat his verbis, *Nam & signa ipsa & cantabra & vexilla castrorum quid aliud quàm inauratæ cruces sunt & ornatæ?* Sed quæ cantabra sint, non ita dictu promptum est: videntur esse cantabra quæ Tertullianus labara vocauit. ego, si capitalis ista fortè audacia nemini esse videatur, vnius literulæ immutatione lubenter contabra legerim. Nam vt à candela candelabrum: sic à conto contabrum diceretur non ineptè: amplius tamen pronuntiabimus, & non liquere nobis dicemus: vocabula ita rara difficiles habent explicatus. Immo verò calumniã emendationis illam damnabimus, ac legendum affirmabimus, *signa ipsa atque labara*: cantabrum autem est Apicio & Cælio furfur. Alius erat ætate sequentium imperatorum patricius, quàm superiorum & consulum. Honos enim erat qui à principe deferebatur, eoque titulo & merito honoratus pater Imperatoris vocabatur, vt in institutis, de patriciatu loquens Imperator ait, *Imperatoriam autem celsitudinem non valere eum, quem sibi patrem elegit, ab aliena eximere potestate?* & apud Sozomenum, οὗτος γὰρ μείζων ὢν τῶν βασιλέως εὐνούχων μόνος καὶ πρῶτος, ὧν ἴσμεν ἢ ἀκηκόαμεν, ὑπάτου καὶ πατρὸς βασιλέως ἀξίᾳ ἐτιμήθη. Claudianus in Eutropium,

Tit. Quib. mod. ius patr. potest. solu. Sozomenus lib. 8. cap. 7. Claudian. lib. 2. in Eutrop.

—geni-

—genitórque vocatur
Principis, & famulum dignatur regia patrem.

Et quarto libro Epigrammaton, Li.4. epigrãm. εἰς φάρον ἀλεξανδρ.

στῆσεν ἑοῖς χαμάτοις ἀμμώνιος ὃς βασιλῆος ἐστὶ πατήρ.

olim igitur patricij ex eo appellabantur, quòd patrem cierent, postea quos imperator patres ciebat. quod quidem & reges Franciç imitati sunt, quosdamque satrapas, patricios vocarunt, quos antiquitatis ignari pares appellant. Adscriptitij glebæ qui à iurisconsultis appellantur, cum agro vnà seruiebant domino, & cum fundis mancipabantur alienabanturque: eorum conditio facilè ex auctore Græco Sozomeno intelligi potest scribente, ἐπετρόπευε δὲ ταύτην καλήμερός τις ὁμόδουλος τῷ ἀγρῷ. Sozomenus lib. 9. cap. 16. In imperatoris comitatu erant milites & equites qui domestici vocabantur, quorum frequens est in Marcellino mentio: sed & apud Sozomenum ἀδάυλφος δὲ ὁ τῆς αὐτοῦ γαμετῆς ἀδελφὸς ἡγεμὼν τῶν ἱππέων δομεστικῶν καλουμένων. Lib. 9. cap. 7. Equuleus tormenti genus est à similitudine nomen habens, quasi paruus equus sit. Erat autem machina lignea equo similis, cui imponebantur qui torquebãtur: eius crebra est apud Marcellinum & Senecam mentio. Sed & ξύλον βασανιστήριον videtur appellare Sozomenus lib. 5. καὶ δημοσίᾳ προσαγαγὼν πρὸς τὸ βασανιστήριον ξύλον αἰωρεῖσθαι προσέταξεν. Sozomenus lib. 5. c. 11. Comes sacrarum largitionum erat quæstor ille, qui thesauris sacris id est imperatorijs & augustalibus pecunijs præerat. Comes rei priuatæ qui patrimonium Cæsaris curabat & administrabat. hæc verba & sæpenumero in iure & in Marcellino leguntur. Eorum autem magistratuum ea quæ posui munera esse è Theodoreto colligi facilè potest sic scribente, Theodoretus lib. 3. eccles. hist. cap. 12. φῆλιξ μὲν ταμίας ὢν τῶν βασιλικῶν θησαυρῶν, ἐλπίδιος δὲ τῶν ἰδίων τοῦ βασιλέως κτημάτων καὶ χρημάτων τὴν ἡγεμονίαν πεπιστευμένος. κόμητα δὲ πριβάτων τὸν τοιοῦτον προσαγορεύειν εἰώθασι ῥωμαῖοι. Non solum parochi sunt qui præbenda magistratibus redemerunt, verum etiam equi qui cursus publici causa præbentur, quæ tamen significatio à superiori deducta videtur. Ita fit vt in illa actionis, in hac perpessionis sensus insit: μικροῦ δὲ καὶ αὐτὸν διεχρήσατο, εἰ μή τινι τῶν παρόχων ἵππων ἐπιβὰς κατὰ τὴν ἔλασιν διεσώθη.

Cleanthas in accusatiuo, supercilio breuior coma, vexantur leges, porrigo, prurigo, vua liuorem ducit, contingere melle, condita pyxide lyde, apud Iuuenalem. CAPVT XVII.

SCRIBIT Iuuenalis,

Et iubet archetypos pluteum seruare Cleanthas, Saty. 2.

quo in versu qua ratione sit ille accusatiuus Cleanthas formatus ambigi potest. neque enim accusatiuus esse potest quintæ declinationis Græcorum propter rationem contractionum. Est igitur primæ attico more. di-

cunt enim Attici Socratas in plurali, & Diogenas: eodem dictum modo accipio Cleanthas.

Ibid. *Atque supercilio breuior coma:*

in Stoicos dicit, qui præ se ferebant magnam in vultu seueritatem, cùm tamen interea clam fœdis libidinibus dediti essent. hi, quòd alere comam delicatum putarent & parum virile, capillum raserant, & ἐν χρῷ κουρίαι erant: quod hîc Iuuenalis dicit. Lucianus de Stoicis, ἄλλον κάλει, τὸν ἐν χρῷ κουρίαν ἐκεῖνον τὸν σκυθρωπὸν, τὸν ἀπὸ τῆς στοᾶς. Peribomius autem, non Peribonius & è veterum librorum auctoritate, & syllabæ modulo legendum est. Sed & *frontis nulla fides*, in priscis codicibus legitur, etsi fronti vulgò asseritur. vtrumque de hac sede litigare potest, idque iure. Laronia autem in ijsdem modò, modò Latronia reperitur: in Martiale Laronia, quod & verius puto: quanquam nec Lauronia eijcio: sed hoc perleue est. *Quod si vexantur leges*, valet si negotium est legibus exhibendum, & si aduocandæ sunt contra vitia. qui enim vocantur vt veniant, eis labor iniungitur, & vexari videntur: & sic in Euangelio scribitur μὴ σκύλλου.

Lucianus in vitar. Auctione. Saty. 2. Lib. 2. epig. 32. Saty. 2. Lucæ cap. 7.

Iuuenal. Saty. 2. *Vnius scabie cadit & porrigine porci.*

quibusdam in libris melius prurigine legitur, vt & in Iustino de Iudæis: *cùm scabiem & pruriginem paterentur.* Isidorus in cutis vitijs, *prurigo*, inquit, *vocata à perurendo & ardendo.* Sed porrigo capitis videtur morbus esse, furfuribus & farina quadam obsiti. Serenus,

Lib. 36. Isidorus lib. 4. etymol. cap. 8. Serenus c. 3.

Cùm caput immensa pexum porrigine ningit.

Prurigo corporis pruritus & asperitas. Serenus pruriginem intelligit cùm scribit, *Pruritus autem salsos leuat humor aceti.*

Serenus c. 6.

Porrigo quoque apud Lucilium perspicuè capitis est, eius carmen est,

Apud Non. in Porrigo.

Triste & corruptum scabie & porriginis plenum:

sed & apud Celsum. habere autem potius à porro olere nomen quàm à porrigendo syllaba originem ostendente videtur.

Iuuenal. Saty. 2. *Vuáque conspecta liuorem ducit ab vua,*

hoc ego de liuescentibus sub vindemiam acinis vuarum accipio ex populi opinione dictum, censentis vbi liuere & nigrescere cœperat vnus vuæ acinus, protinus propinquum eo conspecto velut inuidia quadam similem colorem ducere solitum esse: dum denique tota vua maturesceret & nigra esset. quod autem in acino dixi, idem in vuis fieri censebant. vbi enim vuã viderat vua maturescentem & liuidam, eundem colorem ab ea trahi.

Iuuena. Saty. 2. *—supercilium madida fuligine tinctum.*

hic archetypi & antiqui libri tactum habent. Tangere autem veteres pro tingere, imbuere, linere, aspergere etiam dixerunt: Lucretius.

Lib. 1. *Contingunt mellis dulcis flauóque liquore.*

rursus,

rursus, *Croci contacta colore.* Iterum,

—musæo contingens cuncta lepore,

id est imbuens, tingens: quomodo & tangere vsurpauit Cato. & Maro, *& parco sale contingunt.* in Lucretio tamen contingere à tingere, non tangere multi interpretantur, nec à me reprehenduntur. sed & contincta colore non contacta legunt. 3. Georgi

Nimirum summi ducis est occidere Galbam, Iuuenal. Saty. 2.
Et curare cutem summi constantia ciuis
Betriaci in campo spolium affectare palati,
Et pressum in faciem digitis extendere panem.

hæc ego plura adscripsi vt doceam quo distinguenda pacto sint. nō enim recepta interpunctio tam conuenit sententiæ, quàm quæ à me introducta est: sensus est, parum consentaneum esse Galbam interficere & cutem curare. alterum enim viri fortis est, alterum mollis & fracti: nec constanter facit qui acie palatium & imperium affectat, & tueri atque retinere conatur, & de statione sua dimicat & capite: & qui faciem mangonio & lenocinio fucat & expolit.

—siue hic recto cantauerit ære, Ibid.

legendum est *cantauerat*: quod est, siue esset tibicen. *dictum feliciter.* id ex eo scriptum, quòd omina in nuptijs faustæque acclamationes adhibebantur: Papinius, Lib. I. Syluar. in Epithal. Stellæ & Viol.

Vix dum emissa dies, & iam socialia præsto
Omina, iam festa feruet domus vtraque pompa.
Segmenta & longos habitus. Saty. 2.

Hic Seruius segmenta, monilia interpretatur: sunt & segmenta vestes quæ velut zonis quibusdam ornatæ & prætextæ sunt, vt Isidorus exponit. In lib. I. Æne. Isid. lib. 19. etymol. cap. 22.

Et segmentatis dormisset paruula cunis, Iuuenal. Saty. 2.

de veste à Seruio explicatur, quòd segmentata veste cunæ eius contectæ essent, quæ aureis velut circulis erat distincta, & gemmis in lineam currentibus variata. Segmenta aurea, Valerio Maximo videtur esse aurea monilia. Indignissimum porrò censet eum nubere & in mulierem degenerare, qui & nobilissimus & salius Martis esset dei bellicosi & virilis & generosi. *—quod nil animis in corpora iuris,* Iuuena. Saty. 2.

sic in veteribus libris & melius: quanquam Ouidius scribit, Ouid. lib. 1. amorum eleg. 15.

Quis tibi sæue puer dedit hoc in carmine iuris?
Turgida non prodest condita pyxide lyde, Saty. 2.

quicquid digladientur Grammatici, legendum è iuratis libris existimo: ac de vnguentaria intelligo, quæ medicamenta promittebat sterilitatem curantia, qualia à medicis referuntur. Lydiæ autem mulieres turgidæ erant, Papi-

Lib. i. Syluarū in Cal.decemb. Saturnal.

Papinius, *Hoc plaudunt grege lydiæ tumentes.* Non putant, inquit Iuuenalis, esse vllos inferos hodie, nisi qui perpusilli pueri sunt, tu tamen inferos esse putato, & illic manes esse Curij & Fabricij iuuentutisque Cannensis. Cùm igitur ad eos tales descendunt, nonne cupiunt se lustrari & expiari, vt contaminatos impudicissimorum aspectu? legendum igitur hac interpunctione,

Saty. 2.

—animæ, quoties hinc talis ad illos
Vmbra venit?

Ibid.

Lego etiam; *—Arma quidem vltra Littora Iuuernæ promouimus,* è scriptis libris sine interrogatione.

Nunquid vis, felix cerebri, est paucorum hominum, tricesima sabbata apud Flaccum. CAPVT XVIII.

Saty. 9. lib. 1.

IN illo elegantissimo & suauissimo festiuissimoque sermone Horatij, quo graphicè exprimitur importuni scurræ & hominis odiosissimi molestia, *nunquid vis occupo,* more Romano dictum est. sic enim loqui solebat, qui vel discedere ab aliquo, vel aliquem à se dimittere volebat. Terétius,

Eunucho actu 2. sc. 3.

Rogo nunquid velit: rectè, inquit, abeo. ait Horatius,

Saty. 9.

—ô te Bollane cerebri Felicem aiebam tacitus.

vbi Græcari videtur. nam illi *μακαρίζω σε τῦ φρονήματος* dicunt, subaudiuntque *ἕνεκα*, vt & hîc subintelligitur causa. Cerebrosum autem fuisse Bollanum indicat, apertæque & ingenuæ libertatis & bilis hominem, qui molestos ferre nullo modo posset: sed eos obiurgaret audacter, & à se contumeliosè dimitteret amandaretque. Sed nec illud omittam, quod leue dictu est, *& totus in illis*, legi in antiquis exemplaribus, cùm ab editionibus exulet coniunctio, qua quidem scio & sententiam carere posse.

Trans, inquit, *Tiberim longè cubat is prope Cæsaris hortos.*

Iulij Cæsaris horti trans Tiberim erant prope portam Portuensem: de industria autem locum longinquum in vltima vrbis regione situm mentitus est extra Ianiculum, vt affectatorem à se ablegaret atque remoueret. *Vnde venis & Quo tendis, rogat & respondet:* hoc ita interpretor, rogauit me vnde venirem & quo tenderem: & mihi quoque roganti vnde veniret & quo tenderet, respondit: vtrunque enim miro orationis compendio constrinxit. quod, inquit, solet rogari vicissim & responderi, vnde venis & quo tendis, rogauit & respondit.

—est, inquit, *tibi mater?*
Cognati? quis te saluo est opus?

habésne charos & propinquos qui tuo auxilio egeant, quos à te curari oporteat, quorum negotia à te geri, potius quàm me otiosè comitari, qui

nisi

nisi te saluo & incolumi salui esse non possint, nec si te careant. Importunus ille & odiosus nebulo se omnes suos sepelisse ait, neque quicquam se negotij habere. Illud porro *aut valeo stare*, est: cùm homines cogantur stare in iure ante prætoris tribunal, neque ibi sedere liceat, aut honestum sit, tandiu ego illic stare non possim, nec te iuuare queam, qui ius nescio. Ait apud Flaccum ille scurra, *paucorum hominum & mentis bene sanæ*, quod est, paucos in amicitiam recipit, neque vulgo ad eum familiariter aditus patet, neque se multis communicat, sed paucis ijsque valde prudentibus sanisque. Apud Ciceronem de Fato, acipenser paucorum hominum perfacetè dicitur, ad cuius dapes multi conuiuæ non sunt adhibendi, quasi acipenser multis communicari nolit. Cicero, *nam cùm esset apud se ad lacum Auernum Scipio vnàque Pontius, allatus est fortè Scipioni acipenser, qui admodum rarò capitur: sed est piscis, vt ferunt, imprimis nobilis. Cùm autem Scipio vnum & alterum ex his qui eum salutatum venerant, inuitasset, pluresque etiam inuitaturus videretur, in aurem Pontius, Scipio, inquit, vide quid agas: acipenser iste paucorum hominum est.* Cic. de fato apud Macrob. li. 3. Satur. c. 16.

—*eóque Difficiles aditus primos habet:* Saty. 9.

qui se facilè vinci expugnarique sentiunt, cùm quid ab ipsis petitur, se muniunt aduersus fallacium & audacium hominum postulationes, aditum ad se intercludendo. At verò tricesima sabbata significare videntur neomeniam, vt quidam non ineleganter censent, quæ feriæ tricesimo quoque die, mensis initio repetunt. Nam Iudæorum menses triginta dierum erãt, vt menses Atheniensium: ac sabbatum pro festo die hic ponitur, ob sabbati cultum: & neomeniæ tricesima sabbata vocantur, ad discrimen sabbati septimi. Satyricum autem vocabulum est oppedere, honos auribus, ioci causa & risus positum, in seria oratione, & honesta & graui re non vsurpandum.

Argumentum vltimæ eclogæ lib. prioris sermonum Horatij, sale defricare, caput fluuiorum, feri studiorum. CAPVT XIX.

SATYRA Horatij cuius principium est *Nempe incomposito*, vt appendix quædam & accessio libro priori subscribitur, vt Horatius fingit: hinc illud, *I puer, atque meo citus hæc subscribe libello.* Nam cùm audisset aliquos iniquo animo ferre Lucilij reprehensionem, pro apologia imperat amanuensi suo, aut scribæ, vt hunc sermonem, quem dictauit vel scripsit pro clausula adiungat superioribus satyris. Vrbem autem sale defricare in eo venustè & salsè dictum est. Nam cùm sal dicta significet & faceta & ridicula mordaciaque, & soleamus interdum marino aut fossitio sale, quo in cibis & medicamentis vtimur, aliquid defricare vt palatum pecoris, qui Saty. 10. li. 1.

dictis

Columella li. 6. c. 11. dictis facetis perstringitur, eum dixit sale defricari. Columella, *totúmque eorum palatum sale defricato.* Sic & apoplectici, sale defricari solent, vt dolore excitetur sensus, qui torpet.

Saty. 10. lib. 1. —*magnas*, autem, *plerunque secat res*,

significat res magnas decidit, & transigit, melius quàm acris & seuera sententia: quasi διαιρεῖν, τέμνειν, διαχειρίζειν dicat. At verò,

Cùm versus facias teipsum percontor,

præcisè dictum est, sententiaque sic explenda est, cùm versus facis, an decorum putas & concinnum intermiscere Latinis Græca, quod Lucilius fecit, & ludens postea Ausonius, sed sine reprehensione, cùm de industria & opera dedita. *Intermiscere petita* igitur, ad duo pertinet per subiunctionem: vel potius quod in versu facis, interrogo te an faceres in causis agẽdis, si aduersarium haberes Messalam aut Pedium, essésque orator & patronus causæ durissimæ. Ergo *cùm versus facias*, est, tu qui poëta es, an in causis id faceres, vt verba foris petita verbis patrijs admisceres oblitus patriæ & patris Latini: Latinè tamen antiqui videntur interpretes legisse, & vir politissimæ orationis & doctrinæ Lambinus eleganter legit. *Seri*, autem, *studiorum*, sunt indocti, qui serò discunt, aut didicerunt scilicet, neque Quintil. lib. 1. c. 12. sunt παιδομαθεῖς, sed ὀψιμαθεῖς. Fabius, *quare qui in sua quidque arte optimè* Saty. 10. lib. 1. *facit παιδομαθὴς dicitur.* Defingit luteum caput venustè dixit. Nam & ca- Cæsar lib. 4. de bello gall. put de fluminibus dicitur, vt Cæsar Rhenum duobus capitibus in Oceanum dicit effundi, ostia significans: & capita fluuiorum etiam dicuntur eorum fontes: sed & fluuij humana forma aquam vrna effundentes pingebantur, fingebanturque: & fingi dicuntur quæ è materia molli in statuas formantur, vt è luto & cera. At iste malus poëta & inelegans, non tam fingebat quàm velut figmenta deformabat deturpabatque: nec tam è cera egregia faciebat opera, quàm è luto fingebat, nam & luteum negotium Cic. in Verrem act. 6. de vili toreumate dixit Cicero in Verrem. *Garrire libellos* dicitur, vt garrire Saty. 10. lib. 1. sermonem, garrire garritum, argutè & dicaciter effundere & eloqui: vt Pindarus od. 1. Olymp. γαρύειν ἄεθλα dixit Pindarus. vnde & garrire ortum videri potest. Denique vt dicimus ludere poëma. Cimex autem Pantilius, & ad contemptum di- Saty. 10. lib. 1. xit Flaccus, ex insecti nomine fœtoreque omnibus inuisi, & quod ab eo roderetur morderetúrque.

Sandix, in cauo, notarius, notaria, disci corymbiati, lances pampinatæ, boletate, boletarium, chlamys boni luminis. CAPVT XX.

Eclog. 4. VERSVS est Maronis imprimis elegans, sed vna in voce tamen ambiguæ & incertæ inter doctos interpretationis.

Sponte sua sandix pascentes vestiet agnos.

Plinius

Plinius ſandicem herbam intelligit, & vt verum fateamur, eſt concinnior ſententia, agnos inter paſcendum eius herbæ, quam comedant, fuco colorari. Contra tendunt recentiores Grammatici nec cōtemnendi: cenſent enim ſandicem eſſe colorē è ſandaracha & rubrica temperatū quod & Plinius retulit. Itaque nihil afferunt cur contemni Plinij auctoritas debeat, quæ etſi confirmanda non eſt vllo teſtimonio, indebitus tamen & non neceſſarius producetur teſtis, vt hoc Plinium non eſſe commentum intelligant: Heſychius enim ita ſcribit, Σάνδυξ δένδρον θαμνῶδες, οὗ τὸ ἄνθος χροιὰν ἔχει κόκκῳ ἐμφερῆ, ὡς Σωσίβιος. Videtur & de herba loquutus potius quàm de pigmento Gratius cùm ſcripſit,

c. 6. lib. 35. — c. 6. lib. 35. — Heſychius. — Gratius de venat.

Interdum Lybico fucantur ſandice pinnæ.

Quaſi ea ſtirps in Lybia proueniat: niſi ſi quis cēſeat metallum illius pigmenti illic fuiſſe, aut officinam, quando in factitijs pigmentis erat: ſed illud alterum de planta verius crediderim in Gratio, vt & in Vopiſco, cuius hæc verba ſunt, *Dicitur enim ſandix Indica talem purpuram facere ſi curetur.* Sed vt à poëta ad hiſtoricum tranſeamus, qui noſtro more diuerſa nectimus, & ſertum varium pingimus: cauum in argento poni pro argento vaſculario animaduerti, vt apud Trebellium, *In cauo ſcyphos pondo duodecim.* Iterum, *Item in cauo ſcyphos & trullas pondo duodecim*: id Græcorum imitatione dictum, ſic κοῖλον vſurpantium. Eodem in ſcriptore notoria non eſſe videtur epiſtola notarij manu ſcripta literarum compendijs. Nam & Imperatores notarios habebant ſecretorum, vt in vita Aureliani ſcribitur: & alios præterea notarios, vt è Marcellino didicimus: ſed & tribunis ac ducibus notarij dabantur, vt in Claudij vita, *Notarium quem refundat vnum.* notarium autem deſcripſit Auſonius cùm dixit, *Puer notarum præpetum*, Et Martial. cùm ſcripſit,

Vopiſcus in Probo. — Trebellius in Claudio. — Trebell. in Claud. — Epigram. 150. ad notarium.

Nondum lingua ſuum dextra peregit opus.

Martial. li. 14. epigr. 208.

& Baſilius in epiſtola, οἱ λόγοι τὴν φύσιν ὑπόπτερον ἔχουσι· διὰ τοῦτο σημείων χρῄζουσιν, ἵνα ἐπιλαμβάνων αὐτῶν λάβῃ τὸ τάχος ὁ γράφων. Sed eſſe videtur epiſtola quæ aliquid notum facit & indicat, aut ſcriptum aliquod. verba ſunt Trebellij, *Nihil mihi grauius accidit quā quod notoria tua intimaſti.* legi & in antiquo lexico, cuius mihi copiam Petrus Daniel fecit, elogium eſſe cōtextum malorum geſtorum, quod notoriam dicunt: atque ita in iure ciuili accipitur.

In claudio.

Lenta quibus torno facili ſuperaddita vitis
Diffuſos hedera veſtit pallente corymbos,

Eclog. 3.

Cùm ſcribit Virgilius, intelligo celatum fuiſſe poculum hederæ corymbis, & vitis pampinis inter ſe mutuo nexu implicatis: ſic apud Trebellium diſci ſunt corymbiati, & lances pampinatæ, & pateræ hederatæ. addit & Trebellius, *voletare halieuticum.* vbi quidam legunt bolitera, quibus non

In claudio.

ſed penates dij penetrales videntur fuiſſe, diique familiæ: dij magni illi, qui maximum imperium & numen habent publiceque coluntur, vt Iupiter, Iuno. Arnobius, *non denique dij magni aut fingentes ſe deos genus omne* Arnob. lib. 1. *mortalium territant.* Iterum, *hoc ergo dij magni nouerunt, perpetiuntur, ſentiunt.* deos magnos lares vrbis Romæ cenſet eſſe Aſconius: ita enim ſcribit, *& dijs magnis id eſt laribus vrbis Romæ dati ſunt.* Pauſus deus videtur fuiſſe qui pauſam afferret & quietem, quem bellis aduerſarium, repugnantiſque Bellonæ poteſtatis fuiſſe ſuſpicamur ex Arnobio ſic ſcribente, *Qui Faunos, qui fatuas ciuitatúmque genios, qui Pauſos reuererentur, atque Bellonas.* Arnob. lib. 1. Caſtor & Pollux Caſtores vocati etiam ſunt ab antiquis: Trebellius Pollio, In Valeriano. *cùm ob imperatorias literas in æde Caſtorum ſenatus haberetur.* Capitolinus in Maximinis, Capitolinus in Maximinis. *cùm ventum eſſet in ædem Caſtorum.* Arnobius, *Tindaridæ Caſtores vnus equos domitare conſuetus, alter pugilator bonus.* Arnob. lib. 1. Hydram, quã Latini ſcriptores excetram vocant, appellat idem Arnobius natricem, Ibid. quòd ſerpens eſſet aquatilis: *quod multiplicium*, inquit de Hercule loquens, *capitum ſuperauit compeſcúitque natrices.* Lapides quoſdam religioſiſſimè pagani colebant, & vt ad eorum cultum prætereuntes inuitarent, vngebãt: qui fortaſſe lapides diui à quodam Latino ſcriptore appellati ſunt. Tales erant & agrorũ termini Arnobius, Lib. 1. *ſi quando conſpexeram, lubricatũ lapidem, & ex oliui vnguine ornatum, tanquam ineſſet vis præſens, adulabar, affabar.* Quæ à domino in Euãgelio curatur lepra, ea non eſt elephantiaſis, ſed vitiliginoſæ cutis deformitas: eã certè vitiliginem Arnobius vocat, de domini miraculis loquẽs his verbis, *vnus fuit è nobis, cuius fœdæ vitiligines iuſſioni obtemperabant.* Iterum, *vitiligines, querqueras atque intercutes morbos,* de domini etiã miraculis verba faciens. Rurſum, *ille notas albicantium vitiliginum manu admota deterſit.* Falcarij in Cicerone videntur eſſe qui falces Inuect. 1. in Catil. faciunt: ſignificare etiam hoc vocabulum poteſt eos, qui falces gerunt, vt contarij ſunt qui contos habent: Capitolinus, *Placuerat vt contarij cum* In Maximinis. *eo tranſirent.* quanquam non eo inficias quin & contarius in illa priore notione poni poſſit. Priſcianus quidem meæ ſubſcribit ſententiæ, & apud Lib. 18. Ciceronem venire inter falcarios interpretatur, venire in locum vbi erãt 1. in Catilin. falcarij: quod & Attico more dictum putat, vt apud Iſocratem ἐν αὐλητρίσι, In Areopagitico. pro in loco vbi habitabant tibicinæ. Genus quoddam fabularum. Mileſiarũ fuit, in quo Aſinum ſuum numerare videtur Apuleius cùm ſcribit ſta- Lib. 1. de Aſino aur. tim initio, *At ego tibi ſermone iſto Mileſio.* & Capitolinus his verbis, *cùm ille* In Claud. Albino. *nænijs quibuſdã anilibus occupatus inter Mileſias punicas Apuleij ſui & ludicra literaria conſeneſceret.* Hæc eſt ſatura lãx, velut variis obſoniorũ generibus condita, dum opiparo magis apparatu volumus, quàm frugi cœna lectorem accipere, qui ſi ad epulas aliquas nauſeabit, alijs faſtidium detergeat:

tergeat: & quod suo respuet palato, relinquat alterius gustui. Alij enim dulcibus, alij acidis delectãtur, neque solũ exquisitis cibis, sed etiã parabilibus & vulgaribus multi acquiescunt: quales multos appono: sed nõ potest semper à Phaside auis peregrina peti, nec ex India condimenta quæri.

Passer Catulli, columba, vehitur passeribus Venus, myrtus asia, Aurumculeia, & quædam alia declarata. CAPVT XXII.

ELEGANTER & delicatè politissimus & doctissimus Catullus ludit in passere amicæ. quod eo facit consilio, vt cùm amicam Veneris cultricẽ atque veneratricem sciat, auem eam ipsi tribuat, quam & veneream & salacem esse nouerat, quaque Venerem vectari nobilissima poëtria, & decima à Græcis musa appellata Sappho finxerat, cuius verba subscribã ad Venerem, ἄρμ' ὑποζεύξασα κaλοὶ δέ σ' ἆγον ὠκέες στρουθοὶ πτέρυγας μελαίνας πυκνὰ δινέοντες. Cui etiam deæ gratas esse columbas censebant, & in eius tutela putabant: ea quoque de causa columbam Iantidis Stella laudarat. vehiculum quoque Veneris quadrigis olorum trahi poëtarum commentum est. Papinius de Venere,

Sappho.

Lib. 1. Siluar. in epithalam. Stell.

—thalamíque egressa superbum
Limen, Amycleos ad fræna citauit olores,

Od. 1. lib. 4.

quos & amori tribuit Horatius, *—purpureis ales oloribus*
Comessabere Maximi,

vbi vel purpereos dixit olores pulchros de purpuræ miranda pulchritudine, vt & Maro, *—luménque iuuentæ Purpureum,*

1. Æneid.

ita Horatium interpretatur Seruius: vel poëtica ad miraculum audacia est vsus, vt quem rerum natura non procreat in eo auium genere colorem, eum fucaret. Quærit autem Catullus cui nouum suum libellum expolitũ noua pumice donet: moxque quasi ei Cornelius Nepos statim occurrerit, respondet, *Corneli tibi.* debet igitur in expolito intersisti: quod ex Ausonio palam est ita scribente, *Dein cogitans mecum non illud* Catullianum, *Cui dono lepidum nouum libellum: sed ἀμουσότερον non diu quæsiui. Tu enim occurristi.* Sed cùm ait, *Nec prætoribus esse nec cohorti,*

1. epigram.

In præfat. 15. Idyll.

10. epigram.

illud *prætoribus*, cui non scrupulum mouet, præsertim cùm prætor vnus esset non multi, vt & paulò post in eodem dicitur epigrammate? Itaque non inscitè, sed bellè illi faciunt, qui quæstoribus legunt: sed cùm amicus sit alter ipse, putemus prætores hic appellari, qui videbantur apud prætorem multum gratia & amicitia valere, eiúsque amici habebantur vt præfecti, legati, tribuni, contubernales: qui alteri prætores videbantur: vel censeamus pluralem pro singulari positum. Quod autem in eo epigrammate legitur,

At certè

At certè tamen, inquiunt quod illic Natum *dicitur,* cùm ab vna puella dicatur, nō satis perspicio quo pacto illud *inquiunt* possit subsistere, nisi pro vt inquiunt intelligamus desiderato supplemento, quod non est frequens: alioqui potius *inquit id* vehementer contenderim esse scribendum. *Hic autem merus est Thyonianus.* [14. epigram.] Bacchus, inquit, iste merus est, non dilutum aqua vinum: sic vocatus est Liber pater posteaquam rediuiuus è laniatione gigantum redintegratus est: Ausonius, *Ne in sacris & fabulis, aut Thyonianum mireris, aut Virbium,* [In praefat. E-dyll. 17.] *illum de Dionyso, hunc de Hippolyto reformatum.* Quod autem de Volusij annalibus ioculari dicebatur obscœnitate, idem de annalibus Tanusij ce- [34. epigram.] lebratum fuisse in epistolis refert Seneca his verbis, *Annales Tanusij scis* [Epist. 94. lib. 14.] *quàm non decoti sint, & qui vocentur.* alij Tamusium tamen scribūt non Tanusium: sed Tanusium agnoscūnt codices Tranquilli in Iulio. Cæterùm, [cap. 9.]

Ridere catuli ore gallicani, [Catull. 39 epi.]

Est turpiter & latè inter ridendum os diducere, vt patulus erat oris rictus canibus gallicis venaticis. Iam verò, [Epigr. 54.]

Glubit magnanimos Remi nepotes,

genus obscœnissimæ Veneris significat, vt & apud Ausonium. [Ausonius epigr. 74.]

Deglubit, fellat, molitur. [Catull. in epi-]

Myrtus autem Asia est Lydia, vel quod idem est, Mæonia. Sic autem re- [thal. Iuliae & Mallij.] gio ad Sardis Tmolum & Caystrum vocatnr vuida & vliginosa & Myrtetis aptissima. Illic & Asium pratum erat, & Asia palus. Interpres quoque [Lib. 2. Argo-] Apollonij scribit principio Lydiam vocatam fuisse Asiam. eius hæc verba [naut.] sunt, ἀσία γὰρ τὸ πρότερον ἐκαλεῖτο ἡ λυδία. καὶ ὅμηρος ἀσίῳ ἐν λειμῶνι, καὶ ἡ κιθάρα ἀσία λέγεται. *Non tibi Aurunculeia periculum est,* vir politissimus & in gremio [In epithal. Iul. & Mal.] Musarum educatus Muretus in vetustis legi libris affirmat, sic prima syllaba eius nominis à versu antegresso haurietur. Cottæ autem Aurunculeij dicebantur, quorum Aurunculeia Iulia è familia vt suspicor erat,

Altè cinctus, discinctus, mures, murinæ pelles.

CAPVT XXIII.

ALTE cinctum antiqui vocabant strenuum, fortem, virilem, minimè mollem: credo quòd genus illud cincturę hominum non esset delicatorum. nam pręcinctura vt fluxior & laxior in Cęsare argumentum habuit mollitudinis: & discincti quoque effœminati habebantur: demissísque esse vestibus elegantię videbatur mollioris. sed è tabularijs eruenda fides est, quando in eo genere scriptionis versamur, quod signatis tabulis ferè confirmandum est. Seneca lib. epistol. 14. de Męcenate, *Altè cinctum putes dixisse. habuit enim ingenium & grande & virile, nisi illud ipse* [Seneca lib. 14. epist. 95.]

Saty. 5. lib. 1. *discinxisset.* Hinc illustratur duobus locis Horatius,

Hoc iter ignaui diuisimus, altius ac nos,
Præcinctus vnum:

Saty. 8. lib. 1. id est quod vnum esse solet strenuioribus. Iterum,

His vbi sublatis puer altè cinctus acernam
Gausape purpureo mensam pertersit:

id est, fortis & strenuus seruus mensam tersit: βαθυζώνους tamen mulieres Homerus, id est altè cinctas alio sensu dixit. Mures etiam antiqui, quod ex eodem Seneca perspeximus, intellexerunt non tantum domesticas illas bestiolas penori infestas, omniáque rodentes: sed siluestres feráſque bestias minoris formæ, pelle commendabiles: quo in genere sunt martes & hermelini, quibus nobiles hiberno tempore pellitas gerunt penulas, eo quoque nomine censeri videntur mustellæ, quæ si veriloquium sequaris, sunt mures longi. Sed à præcone citandi testes sunt. Seneca lib. 14. (Seneca lib. 14. epist. 91.) epistolarum, *non hodiéque magna Scytharum pars tergis vulpium induitur ac murium, quæ tactu mollia & impenetrabilia ventis sunt?* Iustinus de Scythis, (Lib. 2.) *Lanæque vsus ac vestium ignotus, & quanquam continuis frigoribus vratur, pellibus tamen ferinis aut murinis vestiuntur.* Mastrucas quoque illis Septentrionalibus populis è pellibus tribuit Prudentius his versibus, (Lib. 2. contra Symmach.)

Tentauit Geticus nuper delere tyrannus,
Italiam patrio veniens iuratus ab Istro,
Has arces æquare solo, tecta aurea flammis
Soluere, mastrucis proceres vestire togatos.

id est, vestibus scorteis: & à Claudiano iuuentus pellita eadem de causa dicitur: sic enim scribit,

Castra cruore natant, moritur pellita iuuentus.

(Claudianus Panegyr. de quarto Honorij consulatu.) Hodie quoque è Scythia frigidissimísque regionibus lautissimæ pelles murium afferuntur megistanum hiberno cultui: ad hanc classem referendi sunt mures etiam pontici, & mures alpini, de quibus à Plinio in historia naturali relatum est.

ADRIA-

ADRIANI TVRNEBI ADVERSARIORVM LIBER DECIMVSSEXTVS.

Catullus explicatus, ſpecula, corruere, ſaltus.

CAPVT I.

VERSVS Catulli ſunt non perinde faciles ob ignorationem hiſtoriæ, *De coma Berenic.*

Anne bonum oblita es facinus, quòd regium adepta es
Coniugium, quo non fortius auſit alis?

Sed quæ offuſa eſt caligo ſenſui, diſcuſſa eſt ab Hygino Augusti liberto his verbis, *alij*, inquit, *dicunt hoc amplius Ptolemæum Berenices patrem multitudine hoſtium perterritum fuga ſalutem petiiſſe: filiam autem ſæpe conſuetam in equum inſiliiſſe, & reliquam exercitus copiam conſtituiſſe, & complures hoſtium interfeciſſe, reliquos in fugam conieciſſe: pro quo etiam Callimachus eam magnanimam dixit.* Idem & Callimachi interpres Catullus canit, *Hyginus lib. 2. de signor. cæleſt. hiſtoria.* *Catull. de coma Berenic.*

Cognoram à parua virgine magnanimam.

Sed & illud non ſine quadam nebula eſt,

Et Veneris caſto collocat in gremio.

Eodem Hygino auctore gremium ſignificatur Arſinoës Zephyritidis: ita enim indigitabatur, & Venus appellabatur. Quid? Illud an ſine nubilo eſt? *Lib. 2. de signor. cæleſt. hiſtor.*

Ille quoque euerſus mons eſt, quem maximum in oris
Progenies Phthiæ clara ſuperuehitur. *Catull. de coma Berenic.*

Montem autem Atho crediderim ſignificari, quẽ ducta foſſa, admiſſóque mari continenti abſcidit Xerxes: quamquam autem eſt maximus mons ille, tamẽ eum gloriæ ſuæ magnitudine & claritate ſuperuehitur & ſuperat Achilles Phthiæ clara progenies: niſi ſi dicat vltra eum montẽ Theſſaliã eſſe, eiúſque partem Phthiam in qua diuinis honoribus colatur Achilles. Sed vt porrò pergam, & ex eodem poëta quædam explicare coner, carmen illud ad Ianuam æquè ac folium Sibyllę obſcurum & tenebricoſum, mihi de Clodia intelligi videtur, quæ Cæcilio Metello nupſerat. nam

Lesbia Catulli sine controuersia Claudia est. Itaque & in epigrammate scribitur nominatim,

Ad Iannam.

Non ita Cæcilio placeam cui tradita nunc sum.

Has igitur fores pulsaui & penè aperui, ac facilè ex his quæ hîc posui fuerit in sensum si non penetralem, aliquousque tamen ingredi. Cùm autem scribit:

Ibid.

Brixia Chineæ suppositæ speculæ,

Speculam montem Chinæum vocat. nam ex editis montium iugis prospectus peti potest, & lõgè lateque illinc licet speculari: sic apud Homerũ,

—σκοπιὴν εἰς παιπαλόεσσαν ἀνελθὼν,

Ad Mallium.

Cæterùm illud. *—& in quo me corruerit genere,*

submendosum quibusdam videtur: quod si est, non video quid accommodatius & appositius possit & propinquius populari scripturæ (quandoquidem sæpe euenire solet, vt in vicinum lapsus contingat) reponi quàm torruerit. Nec tamen corruere tantum concidere est, verum etiam deijcere, & pessundare, etiam conijcere vt apud Varronem, *spicæ corruuntur in corbem*, & congregare, vt Plauto in Rudente corruere diuitias: quæ quidem notiones verbi ex eo manarunt, quòd quæ in corbem deijciuntur, multa simul etiam coniecta sunt atque congregata: sed torruerit vtique mihi placet, quia mox adiungitur, *Cùm tantum arderem, quantum Trinacria rupes:* quod significationi torrẽdi nõ corruẽdi cõuenit. & alio loco,

Lib. 4. de ling. Lat.

Plautus Rudente Sc. Qui homo.

De Cælio & Quintio.

Cùm vesana meas torreret flamma medullas.

Ad Mallium.

—quæ Themis, inquit, *olim*

Antiquis solita est munera ferre pijs.

hic Themis iustitia esse videtur, vel dea iustitiæ custos: quanquam Hesiodus iustitiam Iouis & Themidis filiam in originibus deorum ponit. iustitia autem antequam relictis terris hominum scelere pollutis in cælũ subuolasset mortales omni bonorum fœlicitatisque genere cumulabat, vt seculo aureo & argenteo. Cùm porrò scribit,

De saltu firmano.

Firmano saltu non falsò mentula diues,

Lib. 4. de ling. Lat.

saltum pro magna possessione accipit, vt à Varrone memoratum est in libris de re rustica. E lepido igitur concinnoque poëta hæc quæ annotaremus selegimus, quæ si lectori ingrata futura non sunt, pretium operæ absoluerint: sin ingrata sint, æstimationem alijs scriptoribus, qui in hoc genere collectitij velut æris se occupant, quæsiuerint. nam horum comparatione meritò pluris erunt.

Habuuerit, fluuida, mulcat. CAPVT II.

ANIMADVERTI veteres solitos interdum productionis causa hiatus breuitatem literæ u alterius supplemento extendere: sic in præterito pro

pro pluit, etiam pluuit in hiſtoricis reperimus, & è conſuetudine producendi habuuerit pro habuerit apud Plautum in Aſinaria, *Aſinar. ſc. Age-dum iſtum oſtẽde.*

Tot reddat ſpurcas, quot puras habuuerit.

Eadem planè formula pro fluido etiam fluuidum extulit Lucretius: *Lib. 2.*

Sed quod amara vides, eadem quæ fluuida conſtant.

Idem quoque cùm liquida tendit, liquuida duplicato u ſcribendum exiſtimo, vel u pro conſonante exaudiendum, vt in ſilua. idem poëta erit toti huic capiti vectigalis. obſeruaſſe genus dicendi in eo ipſa raritate inſolens mihi videor. Nam vt archaiſmus priſcorum, *omnes homines qui ſeſe ſtudent præſtare,* efferebat, pro qui ſtudent præſtare: & apud Plautum ſcriptum eſt, *Sallust. in bell. Catil.*

Atque ego me id facere ſtudeo,

pro ego facere ſtudeo. rurſus in Caſina, *Quid velis modo, id velim me ſcire,* pro velim ſcire. ſic in ſimili ferè genere, ſed adhuc inuſitatiore eloquutus eſt hunc in modum Lucretius, *Caſina ſc. vt illum dij.* *Lib. 2.*

Sed nihil omnino recta regione viai
Declinare quis eſt qui poſſit cernere ſeſe?

pro quis eſt qui poſſit cernere. & lib. 1.

Quippe etenim quam multa tibi me fingere poſſum, *Lucret. lib. 1.*

pro fingere ego poſſum: ſic enim in libris antiquis reperitur, qui ſi errant, ne in nos culpa conferatur. ex hoc poëta etiam intelligimus pleraque neutra, quę hodie in ar deſinunt antiquo ritu deſiiſſe in are: pugillar pugillare, exemplar exemplare.

Exemplare, inquit, *dare, & veſtigia notitiai.* *Lucret. lib. 2.*

quæ in mentum etiam in men, vt fundamentum fundamem, momentum momen. *Tantum,* inquit, *quod momen mutatus dicere poſſis:* *Ibid.*

id eſt momentum mutationis. In illo autem verſu,

Prætereáque ſolere vias reſtringere noſtris, *Ibid.*

pereleganter reſtringere eſt aperire, & quod conſtrictum erat laxare, vt & apud Plautum reſtringere dentes, quod irritati canes dum ringuntur faciunt. *Captiueis ſc. Miſer homo eſt.*

Lucret. lib. 2.

—quapropter vbi ipſam
Cernere iam nequeas, motus quoque ſurpere debet.

id eſt debet ſurripere & ſubtrahere motus. ſic enim ſingulari non plurali numero legendum auguror. Sed amabo te, cur toties à Lucretio dicitur inane vacuum: an quòd inane aliquod ſit plenum, à quo diſtinguat? Inſcitum id quidem & delirum ſit. an quòd poëtico iure adiunctionem addidit non neceſſariam? ne id quidem credo: ſed quod aëris plagam ſolent etiam inane appellare latini, diſcernendi dirimendíque cauſa inane vacuum appellauit: vt cùm ſcribit, *per inane meant vacuum:* &, *non per inane* *Lucret. lib. 2.*

meat

meat vacuum, quòd ſcilicet per aëris regionem feratur, in qua etſi inanitas eſt, non tamen omnino vacua, nec ſine corpore: idq́ue nos antè recordamur explicaſſe: lego autem,

Ibid.

Quapropter ſimul inter ſe tardantur, & extra
Officiuntur.

illud quoque ſic in cartharum veteramentis reperio & amplector.

Ibid.

Illa quoque in ſolis quæ lumine cernere quimus,
Ne quibus id faciant plagis apparet apertè.

Trinummo sc. Neque fuit neque erit.

ne, hic more priſco eſt non: vt apud Plautum, *niſi ne vis*, pro niſi non vis: ego verò libris araneoſo ſitu ſqualidis auctoribus verſus hos ſic lego,

Lucret. ibid.

Denique multa vides, quibus & color & ſapor vna,
Relligione animum cùm turpi tangere parto,
Reddita ſunt, cum odore, imprimus pleraque dona,

tantum ne quid diſſimulem in vetuſtis libris, euariat quod contingere parato ſcribitur: ego *eum tangere parto*, emendo ſenſu poſcente (nos enim ſollicitos habet religio cùm contra aliquid quæſiuimus) vel *cùm tingere parto*, id eſt cùm ob turpe partum ſuperſtitione tingeris & imbueris, alterum tamen prætulerim. Vſurpat & mulctare pro mulcere, quando auctore Priſciano mulceo mulſum & mulctum facit in ſupino: ſic enim ſcribit,

Ibid.

Omnis enim ſenſus quæ mulctat cauſa iuuátque Haud ſine principiali aliquo læuore creata eſt. quidam etiam multat legunt, alij mulcat. verum mulcat apud Tacitum eſt lædit: & in antiquo lexico lego *mulcat, verberat, cruciat.* Veteribus tamen libris & Dionyſio Lambino aſſentimur mulcet in Lucretio legẽdum eſſe. Sed iam ſatis hoc caput excreuit, eiúſque hic finis ſit.

Titiuilitium, eij, culex, remittere ſub furca, lingulaca, certamen, exponere cubito, corbita cibi. CAPVT III.

PLAVTINVM ſalem noſtris interdum aſpergimus ſtudijs, quo faſtidium illo velut condimento detergamus, vel tædium ſeueræ muſæ leuemus. ex eius itaque fabellis quæ non inutilia fore lectoribns credimus, interea enotamus, & in has paginas referimus: velut è Caſina quædam hic excerpta ſubſignabimus.

Caſina Sc. Vna edepol opera.

Non ego iſtud verbum emiſsim titiuilitio.

Lib. 18.

Titiuilitium hic Feſtus nullius eſſe ſignificationis ſcribit, vt apud græcos uullius eſt σκινδαψὸς & βλίτυρι: ſed auctor non contemnendus Fulgentius, Textiuilitium legiſſe videtur, cùm ita ſcribat, *Textiuilitium dici voluerũt fila putrida, quæ de telis cadunt.* hic ergo textiuilitium rem viliſſimam interpretor. tametſi autem videtur Feſto effutitium temerè vocabulum ad vilitatis & contemptionis ſignificationem, tamen origo ac natales, à quibus

Fulgentius lib. de voc. ant.

bus deducit Fulgentius, magnam verisimilitudinẽ præ se ferunt. vt enim in textiuilitium vilitium inest vilitatis sententia: sic antegressam vocabuli partem sensus expertem de nihilo iactatam esse non est credibile: titi autem cùm sensus nullus sit, & sit texti, textiuilitium dictum putemus. Sed si Fulgentium sequamur, in mensione versus vna erit syllaba supprimenda, dicendumque textiuiltium. In ea autem fabula eij scribẽdum, vt prior syllaba producatur, duobus his locis,

Senex hic maritus habitat, eij est filius, Iterum, *Casina in prologo.*
Sibi istam vxorem is sperat, si eij sit data. inquit Plautus,
Eho tu nihili cana culex, vix teneor, quin quæ decent *Sc. Omnib. rebus ego.*
Te dicam,

hæc cùm de amasio sene dicantur, sic mihi persuadeo, culicem hîc figuratè amatorem esse, quòd cùm sua promuscide formosorum & formosarum cutem culices pertundant, & tanquam quodam siphone sanguinem eliciant, amore quodam eorum capti esse videantur. Meleager poëta lib. 7. Epigrammaton quadam zelotypia æmulatur culices, ac eis malum minatur nisi se Zenophila ipsius amica abstineant. sic enim dicit,

—λήγετε τόλμης, ἢ γνώσεσθε χερῶν ζηλοτύπων δύναμιν. Idem culici amoris internuncio ad Zenophilam mandata dat.

Sine, inquit, *modo rus veniat, remittam ad te virum* *Sc. Sine modo.*
Sub furca in vrbem, tanquam carbonarium.

Furca aprati gestabantur carbones, & furciferi serui sub furca plectebantur, & in exemplum traducebantur. ærumnæ etiam furculæ erant, quibus onera tollebantur ferebanturque. Non dubito autem quin lingularæ legi debeat non lingulacæ, si analogiam sequamur, sed consuetudinem expugnare difficile est. Itaque vt nec pastinacam improbamus, sic nec lingulacam explodamus. Eam distinguere videtur Plautus à solea, de qua paulò antè locutus est: sed vt opinor, id tantum risus causa fecit, cùm idem piscis sit, qui βούγλωσσος Græcè vocatur: aut soleæ certa species erit linguam bouis propius referens. Quod autem subijcit vxorem esse nimis lingulatam, vel potius vt editur, lingulacam, significat eam esse nimis argutarricem & verbosam & garrulam, & vt dicere solemus, linguacem. Obseruandum autem est specimen spectamen & certamẽ eiusdem interdum prope significationis esse. Nam certamen pugnam & dimicationem non semper significat. Plautus,

Nunc specimen specitur, nunc certamen cernitur. *Sc. Nunc amicis*

Fulgentius, catillare in hac comœdia interpretatur esse catellorum more circum domos ire & girare: Plauti verba sunt,

Operam vxoris polliceor foras quasi catillatum, *Sc. vt properarem.*

Alij

Alij tamen à catillone malunt vim verbi eruere, quàm à catellis deriuare. Reperitur & catillæ in antiquis libris, vt alio loco docemus. Sculponeas Cap. 59. idem, quæ calceamenta sunt rustica in Catone & meo etiam iudicio in Fulg. de vocib. ant. comico Plauto, idem tamen Fulgentius explicat cestos esse plumbo li- sc. Sine modo. gatos: verba sunt Plauti,

Qui quæso potius quàm sculponeas?

sc. memora or dine. at verò illud, *sepit veste id, qui estis*, id est obducit veste naturam eam qua mulieres sunt, quæque honestè non potest nominari. sic naturam qua Lib. 2. c. 4. mulieres sunt dixit Varro de re Rustica. legi autem in membranulis,

Sc. Neque qud fugiam. *Tanquam senex abs te decumbam,*

quod est quasi essem maritus tuus, qui abs te decubarem, & Veneris furta clam tentarem. Illud in ijsdem membranulis sic exaratum erat

sc. Vbi tu nunc es. *—hac ibo caninam scæuam spero meliorem fore.*

hic scæua omen est & augurium, estque & bona scæua & mala. est igitur canina scæua, cùm canis latrat, aut ringitur. ait enim minus grauem fore seni canis latratum, quàm probra & contumelias & iurgia quibus ab vxo- sc. sensim super. re rixosa onerabitur: quod quidem & supra attigimus. Iam cubito exponere, pro cubito deijcere & prosternere, eleganter dictum est, quod sumptum est ab his, quæ è naui exponuntur, vel mercibus, quæ expositæ sunt. sc. Nec pol ego. Cæterũ corbitam cibi lego, nõ vt editur, corbitant vbi: verba Plauti sunt,

Ego noui illas estrices, corbitam cibi
Comesse possunt.

Corbitam autem cibi interpretor onerariam cibo refertã, vt Cicero nauem auri & paleæ dicit. Nam corbitare verbũ inusitatum & inauditũ est.

Lædere manes, in Tibullo, dens clauis, dij magici, Bubastis, cista sacrorum.

CAPVT IIII.

VELVT recensionem quandam nonnullorum Tibulli locorum, & explicationem leuem & expeditam & succinctam hoc capite instituimus. Eleg. 1. lib. 1. *Tu manes*, inquit, *ne lede meos*: hoc, vt opinor sentit, noli ipsa tibi manus afferre in meo funere, noli radere tuas genas, dilaniare vestem, scindere comam. hoc enim si facies, me offendes, lædesque manes meos.

Ibid. *Seu reserat fixo dente puella fores.*

Dentes in clauibus dicebant. Germanicus in Arateo carmine,

Qualis ferrato subigens clauicula dente,
Succutit & foribus redducit vincula claustri.

hîc ergo fixo dente est inserta claui.

Eleg. 2. lib. 1. *Sola feros Hecates perdomuisse canes:*

Hecaten veneficiorum præsidem veneficæ susurro magico eliciunt cani-

bus

bus comitantibus occurrentem, vt diximus: Horatius,

—ſerpentes atque videres
Infernas errare canes. Maro,
— viſáque canes vlulare per vmbram.

Concidit ad magicos hoſtia pulla deos Eleg.2.lib.1.

Dij magici ſunt, dij inferi, Pluto, Proſerpina, Hecate, quibus immolabantur hoſtiæ furuæ. *Sertáque de ſanctis deripuiſſe focis,* id eſt de aris, lego non *diripuiſſe*. *Quid tua nunc Iſis tibi Delia?* ſanè Iſis multa curabat valetudinum genera, & eius etiam tutelæ commiſſi erant nauigantes vt Lucianus ſcribit: quibus nominibus eius ſacra obijt Delia peregre mari Tibullo profecturo. In eius deæ comitatu ex Ouidio didicimus fuiſſe Bubaſtin, quam ſecuti notationem nominis, ælurum diximus: verum ſic Diana ab Ægyptijs vocabatur. Nicarchus libro 1. Epigram. Eleg.2.lib.1. Eleg.3.lib.1.

Οὕτω Βύβαστις καταλύεται· εἰ γὰρ ἐκείνη
Τέξεται ὡς αὐτὴ, τίς θεοῦ ἐστι λόγος.

Dum vehet amnis aquas, hoc quadam dicitur phantaſia, vt grammatici loquuntur, vel opinione quaſi amnes ipſi animati ſint, & aquas portent ſuas. Curtius *ſuas tantum aquas vehentem.* Eleg.4 lib.1.

Effluit effuſo cui toga lapſa ſinu, Eleg.6.lib.1.

vel fortaſſe laxa: qui laxius cingebantur, neque togam arcto ſatis nodo adſtringebant, & delicati habebantur & amatores, vt Iulius Cæſar & Mecenas, qui diſcinctus, malè præcinctus, & tunicā habere ſolutā dicebatur.

— ducórque capillis *Immeritò, proprias proripiórque vias.* Ibid.

In eam immeritò, cùm innocens ſim, rapior viam, qua veni ad amicam, & ab ea capillis correptus in meam retro reijcior viam.

Ducit inops tremula ſtamina torta manu. Ibid.

In maximis numerabant malis colo vitam miſerè tenuitérque tolerare. Iuuenalis, *Horrida quale facit reſidens in codice pellex.* Saty.2.

Addit & Tibullus in ſenectute, vt ex ætate quoque mala, accreſcat cumulus ærumnis. *Frigidus intonſos Taurus alat Cilicas,* Eleg.7.lib.1.

hîc intonſos Cilicas vocat, vt exiſtimo, eos qui Taurum incolebant, quæ pars trachea Cilicia dicebatur, montanaq́; erat, populos intonſos & feros habens, quos aſper mons alebat, non campus frumentarius.

Et leuis occultis conſcia ciſta ſacris

Occultabantur in ciſtis orgia Bacchi & ſacra Iſidis & Oſiridis, & aliorum deorū arcana myſteria, & ſecreta myſtica. Apuleius, *Ferebatur ab alio ciſta ſecretorū capax, penitus celans operta magnificæ religionis*: vnde Martialis ciſtigeros vocat, qui & contemptui erant: eius verba ſunt, Lib.11.de aſino aur.

— nupſiſti Gellia ciſtigero.

& manasse hinc crediderim vocabulum Cistophori nummi, quòd percussus esset forma cistam ferentis.

Eleg.9.lib.1. *In cinerem, & rapidas munera vertat aquas.*

Parum mediussidius abest, quin putem Tibullum versum Homericum esse interpretatum.

Ἀλλ' ὑμεῖς μὲν πάντες ὕδωρ καὶ γαῖα γένοισθε

quod est, vos omnes terra & aqua efficiamini. Hæc ego è libro primo Tibulli saltuatim collecta bonorum iuuenum lectioni transmittere volui, quæ etsi magna non sunt, aut recondita, tamen vt humiles myricæ interdum, reptantesque per humum lasciui hæderarum pampini, & in tabernarum fronte promptæ merces, non in interioribus penetralibus & hypothecis latentes homines delectant: sic bonos iuuenes, nec obtrectandi malignitate morbosos fortasis ista delectabunt.

Tytirus, auena, seruus ad pedes, pacta conuentaque, mercatura, venales, rectum libramentum, tuber, foro cedere, spondere in incertum. CAPVT V.

TYTIRES apud Maronem calamo canit, & vt pastor, & quòd tytiros etiam calamus est auctore Hesychio: & tytirenus monaulus vel tibia calamina quæ auena etiam dicitur: *Dum tua multorum vincat auena tubam,* scribit Martialis: & Maro,

Lib 8.epig.3.

Eclog.1. *Siluestrem tenui musam meditaris auena.*

ad Maronis locum de calamo agresti respexit Seneca de beneficijs, *qui non calamo tantum cantare, & agreste atque inconditum carmen, aliquam tamen obseruationem modulari docuit.* Ex eadem Senecę officina hoc caput instruetur, quasi liber ille huic capiti præbenda conduxerit. Ad pedes serui dicebātur, qui ad dominorum cœnantium pedes stabant: Seneca, *Seruus, qui cœnanti ad pedes steterat, narrat, quæ inter cœnā ebrius dixisset.* Martialis,

Lib.4.de benefic.cap.6.

Lib.3 de benefic.cap.27.

Lib.12.epig.88.

Dum negligentem ducit ad pedes vernam.

Vnde & argutia illius epigrammatis pendere videtur,

Lib.5.Epig.70. *Omnia cùm retro pueris obsonia tradas,*
Cur non mensa tibi ponitur à pedibus?

Pactum est ex parte stipulantium: conuentum cùm quæ pepigerunt promissa sunt, de hisque est conuentum: hac de causa pacta conuenta & pacta conuentaque legimus: antecedit enim pactum, sequitur conuentum. Seneca, *nec pacta conuentáque impreßis signis custodirentur.* Veteres mercaturam à mangonio separauêre, Plautus,

Lib.3.de benefic.cap.15.

Trinummo Sc. Quo illhic homo &c.

Mercaturam an venales habuit?

Et eodem

Et eodem lib. Seneca, *mercator vrbibus prodest, medicus ægris, mango venalibus*. Libramentum rectum eodē lib. pro perpendiculo posuit sanè quam eleganter: eius verba sunt, *modo exclusit totius aspectum, si recto libramento inter solem terrásque successit*, id est ad perpendiculum inter vtrunque interposita fuit. Idem φῦμα tuber conuertit, *Tuber*, inquit, *quidam tyranni gladio diuisit, qui ad eum occidendum venerat*. vomicam Plinius eandem rem cùm scriberet lib. 7. de Iasone Pheræo, vocauit. *Hic*, inquit Seneca, *corpore deformis est, aspectu fœdus & ornamenta sua traducturus*. Hinc illustratur Iuuenalis,

—in qua se traducebat Vlysses Ancipitem,

Li. 4. de Benef. c. 13. Lib. 5. de benef. c. 5. Lib. 2. de Benef. c. 19. C. 5. lib. 7. Lib. 4. de Benef. c. 32. Saty. 11.

Foro cedere non aliud esse videtur, quàm æris alieni causa in forum non ventitare, & creditoribus non soluere, quod genus cessionis erat. Itaque inter creditores bona diuidebantur. Seneca, *& appellare debitorem ad diem possum, &, si foro cesserit, portionem feram.* id tamen de argentarijs præcipuè dici solebat, qui mensam in foro habebant. Spondere in incertum apud Senecam, est non in certam nummorum summam, sed quantumcunque quis debeat fide sua iubere, quæ periculosissima sponsio erat: eius sunt verba, *sed non si sponderi in incertum iubebis, si fisco obligabis*.

Li. 4. de Benef. c. 39. Ibid.

Abstit, fullonem comprimere, annuuit, ninguit, sarpta, hominem exiuit, flectere promontorium. CAPVT VI.

ANIMADVERTI multa aliter à Grammaticis veteribus ex auctoribus proferri, quàm hodie edita cernantur: eorum quædam, & nonnulla alia obiter signabo, plura alij notabunt. lib. 11. Metamorph. editum est,

Alcyones lachrymas, & quæ pars admonet absit,

vbi Priscianus abstit pro abstitit legit: sed & lib. de Orat. legit, *attendere & aucupari verba oportebit inquio*: quod hodie secus excusum est. apud Terentium in Phormione,

Tum Antiphonem video ab sese amittere inuitum eam inque,

quod hodie non item percrebuit. vt apud Plautum, fructus fullonius in obscœnissima re ponitur: ita comprimere fullonem apud Priscianum Neuius dicit in re fœdissima. Itaque nomen fullonis in obscœnis ponebatur, quod iam antè è Tertulliano annotasse me recordor: verba sunt Næuij,

Quando ego plus sapiui, qui fullonem compressi quinquatribus.

legit & in Terentij Adelphis à cæpio cæperet,

Prius olfecissem quàm ille quicquam cæperet.

hodie diuersè scriptum est. Lapidibus pluuisse in Liuio agnoscit, nos pluisse: nam eodem modo annuo annuui in præterito faciebat. Ennius,

Annuuit sese mecum decernere ferro.

Interea toto non secius æquore ninguit,

Lib. 9. de prima coniugat. Prisc. lib. 10. ex 2. de orat. Actu. 5. Sc. 8. Apud Prisc. lib 10. Pseudolo sc. quoi seruitute. Lib. 10. Prisc. lib. 10. Adelph. act. 3. sc. 3. Lib. 2. 21. & 22. Apud Prisc. lib. 10. 3. Georg.

in Virgilio asserit, nos ningit legimus. apud Horatium,

Od.6.lib.3. *Non auspicatos contudit impetus Nostris,*

Lib 10. in Prisciani scribitur libris: quanquam non constat an ita legerit. hodie in Horatianis exemplatibus *Nostros* editū est. Locus Varronis egregius ex-
Apud prisc.lib. 10. tat apud Priscianum de Psyllis & ophiogenibus, quem & mediusfidius adscribam. *vt*, inquit, *habent Parij qui vocantur ὀφιογενεῖς, & in Africa Psylli, quorum Ophiogenes, cùm arbitrantur suppositū esse in stirpe aliquem, si admoueāt vt pungat colubra, cùm pupugerit, si de genere sit, viuere, si non sit, mori.* Rursum, *admota aspis cùm pupugerit, si non occidat, sciat ex Psyllorum genere esse.* In Pli-
plin.lib 36.c.7. nio malè legi censeo in insula Cypro pro in insula Paro: quomodo & re-
Apud prisc. lib. 10. peri in optimo exemplari. In Varrone de re Rustica cùm oblinerunt vasa legit, non vt hodie. apud eundem Priscianum extat verbum sarpo, quod est puto: vnde vineta sarpta. Inde nos hodie falcem vinitoriā, qua ad putandum vinitores vtuntur, sarpam vocamus. sed fortasse tamen verius sit sarpam ab harpe deduci, & sibilum vt plerunque in densum spiritum exasperari. atque adeo falcem lignatoriam sic vocamus, propterea quod cæ-
Lib.3.ad Cynthiam. dit & putat arbusculas legit & in Propertio,

At tibi qui nostro nexisti retia lecto.

1. de oratore apud prisc. lib. 10. de præterito 4 coniug. quod nunc aliter est: sed & in oratore Ciceronis, *at Æsopum si paulum irrauserit explodi*, affirmat Priscianus: nos irraucuit mutauimus, nihil tanti Grammatici auctoritatem reueriti. *septima & vicesima Olympiade hominem*
Solinus c.2. *exuit*, in Solino recipit: nos exuit in eius locum reposuimus. *κάμπτειν ἄκρας* dicunt Græci nautica locutione, quod Latini flectere promuntorium: cā-
Lib.10. psare promuntoriū more Græcorum apud Priscianum dixit Ennius, etsi à cambio id deducit Charisius. verba sunt Ennij, *Leucaten campsant.* Est autem flectere promuntorium circum promuntorium cursum flectere & na-
Li.5.ad Att.11. epist. Actium venimus. Cic.2.de diuin. uigare. Cicero ad Atticum, *Sed Leucaten flectere molestum videbatur.* & de diuinatione, *Qui nauigant, in flectendis promuntorijs ventorum mutationes maximas sæpe sentiunt.* hæc pauca collegi, quæ exemplo & documento alijs esse possunt, vt ex antiquis Grammaticis eiusdem generis plurima eruant, quod quidem & perfacile est, & à quibusdam in multis auctorum locis eleganter iam factum esse scio. legit idem lib. 2. de natura deorum, quo
Prisc.lib.9. facilius id quod docere volimus intelligi possit, cùm hodie *volumus* in exemplaribus reperiamus.

Repertitius ciuis, reptitius, absque carnificis nomine, ancillaris in Sallustij oratione legendum. CAPVT VII.

CIRCVNFERTVR oratiuncula amarissima nomine Salustij in Ciceronem,

ceronē, & Ciceronis in Saluſtium pari & acerbitate & petulātia vel ſcripta vel habita: quanquam de auctoribus noſtri Grāmatici altercantur, & eorum quos nominaui non eſſe, nullum arbitrium recuſantes contendūt. quibus ego fidem haberem, niſi me reuerentia ſui in diuerſam ſententiam Quintilianus traheret, qui ita ſcribit lib. 9. *& apud Salluſtium in Ciceronem, O Romule Arpinas.* Quintil. lib. 9. c. 3. veruntamen in Saluſtiana repertitius appellatur ciuis, per contumeliam, qui non eſt origine ciuis, ſed iure, vt in ciuitatem receptus, quo iure municipes erant. Repertitius igitur eſt qui ortu non eſt, ſed tanquam repertus ciuis & quæſitus. alij tamen reptitius legunt eleganter, vt per contumeliam irrepſiſſe in ciuitatem dicatur, quidam irreptitius: non deeſt etiam qui repetitius, quaſi is ſit, qui cùm ſe ciuem Romanum ferat, ab alijs repetatur. ſed repertitius, quod in veteribus libris perſcribitur, vt ingenuum & verum ſuo in familiari lare libentius retinuerim, quàm ſummouerim. *Vxor ſacrilega ac periurijs delibuta.* In Salluſt. in Cic. bonis libris debilitata reperio, vt cùm ægritudine pedum Terentia ſæpe laboraret, eam valetudinem ei ob periurij pœnam à dijs immortalibus immiſſam innuere videatur. *M. Craſſi viri Conſularis*, malem M. Craſſi viri clariſſimi. *Abſque carnificis*, autem, *nomine*, eſt cùm ſe carnificem nominare deberet. ſed & legis Plautiæ, non Planciæ legendum arbitror: &, *alius Tuſculanā, alius Pompeianā villam.* ex M. Craſſi familia dicit, & quòd in Craſſi domo Cicero habitabat, & quòd quaſi ex eius familia eſſet, Craſſi inſtituto multos infimos, & Remp. ſæpe contra nobilitatem, nobilium ſimultatē negligēs defendebat. hoc enim Craſſum feciſſe è Plutarcho cognouimns. quid tamē ſi legamus? ex M. Craſſi familiaritate. Pro noſtrorū omnium omnino melius & Latinius eſt noſtrûm omnium, &, *obliuiſci ſeruitutis turpiſſimæ*, legendum videtur, cùm in antiquo libro ruę prius ſcriptū ſit, in quodam etiam tuæ. *Egeris oro te Cicero*, valet ſanè egeris: eſtque oro te, non obſecrantis, ſed concedentis. *Cui inſidias in ciuitate feciſti ancillares?* apparet ex aduerſaria oratione legendū eſſe ancillaris, cū in ea ſcribatur, *nulli priuatim ancillatus ſum*: idque de Pompeio intelligendum arbitror, cui Cic. in Salluſt. inſidiatum Ciceronē fuiſſe opinio fuit, quod & Pompeiū à Cicerone abalienarat, vt ab eo deſtitutus fuerit, cùm armis pulſus à Clodio eſt: reuerſus tamen ab exilio modis omnibus ſibi Pompeium colendum, & ei inſeruiendum eſſe putauit, quod hic ei obijcitur. Paulus quoque Manutius vir eruditiſſimus & intelligentiſſimus ancillaris legendum cenſet.

Abſentia, puer Iunonius, ad rudem compellere, adſtipulator.

CAPVT VIII.

DOLENTISSIME ſcripta eſt epiſtola ad Octauium, qui optimatibus Cic. epiſt. ad Octauium.

proditis arma in Rempub. conuerterat. eius initio statim reperio in codice manu scripto, *nulla remedia quæ vulneribus adhibentur non faciũt dolorem, quamuis sint salutaria.* hanc ego scripturam dissimulare non potui fortasse recepta accommodatiorem. In eadem epistola absentia sunt futura, cùm scribitur, *& absentium sensus significatio*: iam enim de præsentibus & præteritis erat loquutus. reperio & in scripto libro, *absens pro me expostulem tecum: atque ita dico pro me, si salus mea.* ista secus aliquanto edita sunt, nec tamen hæc quæ protuli, indigna luce & publico credidi: quæ condemnata ab eruditis, ad blattas tineasque lucifugas denuò reuertentur. lego autem indubitanter, *aut si nulla ratione publicis.* Reperio in veteribus monumentis, *donabat ciuitates immunitate & nationes, ex commentario dictaturam gerebat.* & mox, *prohibebat dictatorem creari, ipse regnabat in consulatu, vnus prouincias omnes concupierat.* Obsecro quis queri poterit per me huic scripturæ publicum videre licere? quis expostulabit meritò, quòd à me ab exilio aut deportatione reuocata est? si restitutio doctis non placet, iterum deportabitur in insulam vltimam. pro, *vt tunc quidem optimus*, reperio, *vt nunc quoque optamus*, & pro *affectam & prostratam*, desperatam & afflictam: &, *immemor beneficij tui*, non vt excusum est, beneficij sui: atque tui aliquãto melius est & Latinius, nisi, vt in quodam libro reperi, accusandi casu legas, ingratum & immemorem. Quis est in eadem epistola Iunonius puer? an felix & fortunatus, ex eo quòd Iuno felicitatem & diuitias promisit Paridi, si pro se iudicaret? & non putem. an, vt quibusdam videtur, est delicatus & delicijs innutritus? minimè gentium. An potius fortunatus & felix velut Iunonis cælitum reginæ filius: vel qui beneuola & propitia Iunone Lucina natus est, quæ partubus præest? Et verisimile fuerit, præsertim cùm mox eum aureum partum appellet. sic quòd Iuno connubijs præsidet Virgilius scripsit,

4. Aen. *Dijs equidem auspicibus reor & Iunone secunda.*

Nec enim censuerim esse ad Martem respectum, quem Iunonis filium fuisse fabulæ loquuntur. pro, *quis tanta erit animi facultate*, repono, auctoribus libris antiquis, *quis erit tanta animi facilitate.* Est enim hic facilitas credulitas. quis, inquit, tam credulus & facilis erit, vt ista memoriæ propagata & historiæ mandata crediturus sit? dicitur adstipulator hac epistola fuisse pater Augusti: adstipulator autem erat, qui stipulanti accedebat, idemque stipulabatur, vt pacta & conuenta essent firmiora, magisque cauta & rata: ac in foro Romano circum argentarias homines erant, qui adstipulandi quæstum exercebant, præstoque erant stipulantibus & paciscentibus. adstipulator in antiquo Lexico προσεπερωτητὴς exponitur, id est, qui præter stipulatorem interrogat atque stipulatur. cùm scribit, *Ille tamen exorabat:*

multa

multa ſunt ſubaudienda, vt, quamuis enim regnaret Antonius. pro, *ſepultæ reliquiæ*, quod vehementer approbo, ſepulturę reperio, quod etiam non damno, deterius tamen iudico. & mox, *qui proximè in illam æternam domum deceſſerit.* reperio etiam, *conciliaſſet eam potentiam, ſed forma per dedecus pecuniam & nomen nobile conſceleratum impudicitia dediſſet.* obijcit enim ei impudicitiam, quòd ſtupri nefandi conſuetudine adoptionem auunculi & hæreditatem ſit meritus. Sed quid eſt ad rudem compellere? nempe eſt rudis & miſſionis ſpe gladiatores congregare, vt compelli pecus dicitur quod congregatur: rude autem donati ferro dimicare non coguntur. hinc illud Ciceronis, *non enim in acie verſatur & ferro, quaſi rudibus eius eludit oratio.* *De optimo gen. orato.* Chariſius, *Rudis ſcipio quem laniſta liberandis gladiatoribus gerit.* *Lib. 1. inſtit. Grammat.* ſignificat igitur Octauianum promiſſa rude, exercitum è gladiatoribus Iulianis coëgiſſe: ac intellexit veteranos, quos è colonijs euocauit Auguſtus, quos, quòd eorum aliqui gladiatores fortaſſe fuiſſent, aut etiam ad contemptum & probrum, gladiatores appellauit, & ad rudem & præmia conueniſſe intelligit. dotale autem matrimonium dicit, quaſi nupſerit Iulio Octauius, eique vt vxori legitimæ imperium Iulius legauerit. Hæc à *epiſt. ad Octauium.* paupere domino ſunt Muſis humanioribus libamina ſacrata.

Oetum, tici, & quædam alia in Plinio obſeruata.

CAPVT IX.

In ampliſſimis illis & feraciſſimis Plinij noualibus quanta, dij veſtram fidem, ſuccreuit tribulorum, lapparum, & lolij copia: ſed earum infelicium herbarum purgatio maiorem alicuius agricolæ diligentiā ſtudiumq́ue deſiderat, non hanc noſtram perfunctoriam leuemq́ue operam. Interim ſi potero locos aliquot perpurgabo vno è libro, quædam etiam declarabo: quædam tantum comparabo. *mandunt*, inquit, de Ægyptijs loquens, *& oetum, cui pauca folia minimáque, verum radix magna.* *Lib. 21. c. 15.* Illud oetum quod genus herbæ ſit quotus quiſque ſcit? ne ipſe quidem gloriabor me ſcire, cùm præſertim herba Ægypto peculiaris ſit: ſed quid de ea legerim, vel ſuſpicer potius, attingā. Oetum eſſe ſuſpicor, quem Theophraſtus vingum appellat his verbis, καὶ ὅσα δὴ ὑπὸ γῆς φέρει καρπόν· οἷον ἥτε ἀραχίδνα, καὶ τὸ ἐν αἰγύπτῳ καλούμενον οὔιγγον. *Theophr. lib. 1. hiſt. plant. ca. 1.* ſed & Heſychius ſcribit, οὔιγγον καλούμενον ὑπ' ἐνίων οἰτόν. *Heſychius.* quanquam in eo ἀιτὸν ſcribitur & οἰτόν, quod vtrunque mendoſum reor: aut apud Theophraſtum οἰτὸν non οὔιγγον ſcribendum. Magnam autem mihi coniecturam mouet vingum eſſe oetum, quòd vt Theophraſtus vingum & arachidnam coniunxit, ſic Plinius oetum & arachidnam. *Aphace*, inquit Plinius, *acinos quam vocant, epipetron.* ſcribendum *Lib. 21. c. 15.* reor, *Aphace, cynops: epipetron vocant, quæ nunquam floret.* Theophraſtus, *Theophraſtus lib. 7. cap. 8.*

ὅιον ἀφάκης καὶ τὸ τοῦ κύνωπος: oculum caninum vertit Theodorus. Paulò poſt [c. 15. lib. 21.] de epipetro ſcribit, ἔια δὲ καὶ ὅλως ἀνανθῆ, καθάπερ καὶ τὸ ἐπίπετρον. *Celebrãt*, inquit, *cnicon Italiæ ignotam, ipſis autem oleo non cibo gratam*: crediderim ſcribendum cici, id eſt ricinum, vnde cicinum oleum apud AEgyptios exprimebatur, vt, ne teſtimonia vndique hoſtiatim corrogem, hunc & illum auctorem appellando, vno ore omnes ſcribunt. ſequenti capite ſcribit Plinius, [c. 15. lib. 21.] *Cnidos, polyacanthos*: emendandum Theophraſto auctore arbitror, *cnecus* pro cnedos, vt & paulò poſt idem verbum nequam & nihili eijciẽdum: [c. 15. lib. 21.] *vno autem caule nec ramoſum cnidos*. legendum enim cnecos. *Anthalium*, inquit, *longius à flumine naſcitur*: in Theophraſto [Theophraſtus lib. 4. cap. 10.] μαλιναθάλλη, ſcribitur libro quarto, φύεται κατὰ γῆς ὃ καλεῖται μαλιναθάλλη. pro chondrilla Plinij [C. 17. lib. 21.] in Theophraſto legitur [Theoph. lib. 7. cap. 7.] ἀνδρυάλα, quod ſequitur Theodorus: ſed falſi ſuſpecti ſunt Theophraſti libri, cùm alio loco multo propius ad verum legatur [Lib. 7. cap. 11.] ὥσπερ ἡ χανδρὰς, vbi chondrillam Plinius ſcripſit, Chandraliam vertit Theodorus. quod Plinius [C. 15. lib. 21.] anthriſcum appellar, vel potius Plinij libri, [Lib. 7. cap. 7] ἀνθρυσκὸν Theophraſtus nominat, & fortaſſe fidelius. ſed & omnibus in locis apud Thophraſtum ἰξίνη legitur, vbi apud Plinium euulgatum eſt li. 21. [c. 16.] helxine: ſed & vbi in Plinio editum eſt, [Ibid.] *alteri arenaceum*, in Theophraſto, vnde mutuum ſumpſit, σησαμοειδὴς ſcriptum extat, quod eſt ſeſamaceum: & in ononide ſic Plinium emendo, [Ibid.] *Sequitur arata frugibus inimica viuáxque præcipuè*. Sed hæc ſatis ſint libanti præſertim, & eorum conuiuarum more qui faſtidio laborãt, aut mulierum quæ malacia, leuiter deguſtanti: eadem ſcitamenta auidius conſectetur, qui maiore eorum appetentia ducitur.

Ille Iupiter, liquidum, liquet, liquidus animus, tetram tangere, Herculem inuocare, tam placidus quàm aqua. CAPVT X.

CVM Iouis nomine veteres pronomen ille ſæpe iungebant, quod aut demonſtrando faciebant, vt luceſcit hoc iam: cœlum enim oſtenditur: [Terent. Heaut. act. 3. Sc. 1.] vel amplificando. Plautus moſtellaria, [Moſtellaria Sc. Iupiter ſupremus.]

—ita ille faxit Iupiter:

videlicet, vel qui illic eſt in cœlo, vel præpotens deus. Amphitryone, [Amphitryone Sc. 1.]

—quod ille faciat Iupiter. Curgulione, [Curgulione Sc. 1.]

—nec me ille ſirit Iupiter.

Turbare & liquere contraria ſunt, & in liquore ponũtur, inde ad alia trãsferuntur: vt, liquida æthra dicitur, quæ opponitur turbido aëri. Plautus [Moſtell. Sc. Melius hoc anno.] Moſtellaria,

Tam liquidus eſt, quàm liquida eſſe tempeſtas ſolet.

Liquidus ignis, purus tenuis claruſque eſt. Inde liquidum auſpicium, cùm

ſereno

ſereno puroque cœlo certum nec dubium auſpicium nobis oſtenditur. In epidico, *—liquido exeo foras auſpicio aui ſiniſtra,* & in Pſeudulo, *—aui ſiniſtra auſpicio liquido.* Liquet enim turbido & fecato opponitur. Plautus,

Nunc liquet, nunc defecatum eſt.

Hinc animus defecatus, in quo nihil eſt turbidi, nihilque moleſtiæ. In Aulularia, *Nunc defecato demum animo egredior domo.* Vinum enim defecabatur faccis tranſmiſſum, & liquidum è turbido reddebatur, vnde iſtud tranſlatum: & animus liquidus, modò non perturbatus, ab aëris ſtatu metaphora ducta, vt in Epidico,

Animo liquido es & tranquillo, tace:

modò non ſollicitus, vt Pſeudulo,

—bene curaſsis, liquido animo es.

Sed quod dixeram turbare & liquere cõtraria eſſe, apparet è Moſtellaria,

Sicut ego efficiam, quæ facta hic turbabimus,
Profectò vt liqueant omnia & tranquilla ſint.

Inde turbare rationes & conturbare per tranſlationem vſurpari crediderim. In eadem Moſtellaria editum reperio,

Dij te deæque perduaxint cum iſto omine.

Sed ſi legitimos ſenariorum numeros teneo, ſi Latinè aliquantillum ſcio, pro *perduaxint*, *perduint*, non dubitanter reponam. Sequitur non longè, *Tangite vos quoque terram.* genus quoddam venerationis erat & cerimoniæ ſuperſtitioniſque, terram tangere. Varro, *hoc ter nouies cantare iubet, terram tangere, deſpuere, ieiunum cantare.* Macrobius, *Cùm tellurem dicit, manibus terram tangit.* Simile eſt illud Ciceronis, de Aruſpicum reſponſis, *aut puer ille patrimus, aut matrimus, ſi terram non tenuit.* in eadem fabula ſcribitur, *Atque Herculem inuocabis,* credo quòd à Græcis Hercules cognomento ἀλεξίκακος, id eſt malorum depulſor coleretur: veterator autem ſeruus, qui miris modis herum ludos facit, ad depellendum laruarum & lemurum periculum, herum quem territauit, vt Herculẽ inuocet, monet.

Quid tute hominem hominum omnium teterrime,
Veniſti huc extentatum,

valet ferè oſtentatum. vt enim oſtendere valet tanquam ſe obtendere, quod eſt antè: ſic extendere eſt extra modum ſe tendere. extentatum igitur eſt extenſum vocem tuam. antè enim dixerat,

Euge ſtrenue. Iam appetit meridies.

id non temerè dictum. Nam & daniſtæ dixerat ſeruus, vt circiter meridiem rediret, & alioqui poſt meridiem non ferè quicquam rei Romani incipere ſolebant, præſertim magiſtratus, nec paciſci. Plutarchus, τὸ μὴ ποιεῖσθαι

Epidico Sc. At attacete.
Pſeudolo sc.
Dulcia atque amara.
Ibid.
Aulularia Sc. Nunc defecato.
Epid. Sc. Malè morigerus.
Pſeud. Sc. non audis.
Sc. Iupiter ſupremus
Sc. Habeo Neptune.
Varrõ de rẽ ruſt. lib. 1. c. 2.
Macrob. lib. 3. Sat. c. 9.
Moſtellaria Sc. Habeo Neptune.
Moſtellaria Sc. Sceleſtiorẽ ego.
Plutarchus.

sc. Melius hoc anno.

ποιεῖσθαι ῥωμαῖον ἄρχοντα συνθήκας μηδὲ ὁμολογίας μετὰ μέσον ἡμέρας. *Quid ille consomniauit*, haud paulò malim, quàm consummauit, vt sit, quid cogitauit, quid somniauit.

sc. Nunc ego illum.

Tam placida, inquit, *est quàm aqua.*

Nam aqua dicitur, cùm æquata est, vt in trãquillitate, vnda in tempestate.

sc. Quid tibi visum, ibid.

Vidisse nunquam ablectas ædes,

crediderim esse scribendum *abiectas. abiectas* enim dicit vilissimo pretio venditas, vt non tam venditæ videantur fuisse, quàm proiectæ. *Dij immortales mercimonij lepidißimi*, Græca locutio est, in qua subticetur causa: quod qui Græca primoribus gustarunt labris, quid valeat intelligunt. Hos tanquam flosculos legens & sertum contexens, non tamen nimium lepidum, admixtis etiam vrticis, vt lasciui nonnulli solent, quô ludo fruantur, nobis parabamus, quod etiam alijs transmitteremus, quibus si iniucundè fragabit, operam tamen coronarij gratuitam boni consulere debebunt.

Tryblium, fontinalis, batiaca, bene me, bene te, da puer auguris apud Flaccum, vertitur cadus. CAPVT XI.

sc. Agite ite foras.

DIVERTERE in Plauti facetam scenam libet, & eius in theatro fabulam spectare, Stichum, in qua dicit,

Hoc conuiuium est pro opibus nostris satis commodulè,
Nucibus, fabulis, ficulis, oleæ interrupto lupillo.

in his quod postremũ est, propè ab ipsa tota cauea exibilatur. Ioachimus Camerarius Germaniæ ornamentum & Europæ decus, qui perbonam huic comico nauauit operam, in teriplio se reperisse in veteribus libris testatur. ego ex eo emendo, tryblio, quod verbum Græcum quidem est, vsurpatum tamen à Latino Varrone est, & catinum significat. fabulas autem & lupillum pro fabis & lupino dixit per diminutionem. sed & cum minuto crustulo libentius duobus verbis quàm vno coniuncto legerim. sequitur non longè,

Quid istud est prouinciæ. St. vtrum fontali
An libero imperium te inhibere mauis?

ego Fontinali lego, quem deum fontibus præfuisse ex eo conijcio, quòd fontinalia eius sacra dicerentur à Romanis. Itaque & fontinalium nomen & trochaici versus dimensio satis præstant, quod emendaui rectum & inculpatũ esse. Nomina poculorum Græca sunt in eadem fabula scaphium,

Non. in Batiola. Athenæus lib. 11.

cantharus, batiola: sed hoc postremum sic appellatum à Nonio, Athenæus batiacam vocat & batiacium. affert enim è Diphilo, ζαγέλαφος, πέπις, βατιάκη λαβρώνιος. & mox subijcit, Δίδυμος δὲ ὅμοιον εἶναι φησὶν αὐτῷ βομβυλίῳ ἢ βατιακίῳ. & libentius assentiar Athenæo quàm Nonio, præsertim cùm

cùm quædam etiam Plauti editiones batiocis hodie exhibeant. Legem bibendi proponit seruus, vt olim solebat in conuiuijs, vt tot cyathos bibant quot digitos habent in manu, id est quinque. tot enim sunt in manu digiti. Itaque subiicit Græcam cantionem, ἢ πέντε πῖν' ἢ τρεῖς πῖν' ἢ μὴ τέτταρα. quod valet, aut quinq; bibe, aut ter bibe, aut ne quatuor. In Athenæo legitur, ἢ πῖνε τρία, id est tria bibe, quod integrius puto: cantionéq; interpretatur de vini tẽperatione, quinque vini cyathorũ ad duos aquæ, aut trium ad vnũ, quo sensu non videtur accepisse Plautus: sed ad quinque tantũ cyathos vini retulisse, quibus non duos aquæ cyathos, sed semicyathum misceri iubet. Nam quinque cyathorum decima est semicyathus. Sequitur autem protinus, *tibi propino decima fonte*, quod valet aquę decima parte. Solebant autem prisci in bibendo bene sibi & ijs quos amabant aut charos habebant precari. Tale illud comici, *bene nos, bene te, bene me, bene nostram etiam Stephanium*: ac more Græco velut per infinitiuũ ita extulit subaudito verbo precor, bene nos viuere & valere: sed & propter suos aut amicorum successus bibere consueuerant, vt Horatius, *Da puer auguris Murenæ*, quod est Græco more dictum causa subaudita. id est enim propter auguratum Murenę vel interprete Ausonio qui ita scribit, *in qua propter mediam noctem & nouam lunam & Murenæ auguratũ ternos ter cyathos attonitus petit vates*. inter libandũ etiam bene eodẽ modo precari solebant. Ouid. lib. 2. Fastorum,

Sc. Agite ite foras.

Od. 19. lib. 3

Auson. epistola quæ præponitur Edyll. 15.

Ouid. lib. 2. Fastor.

Et bene nos, bene tu patriæ pater optime Cæsar,
Dicite suffuso per sacra verba mero.

Tamen nos efficimus pro nostris opibus nostra mœnia,

dicit comicus in serui persona eorum imitatione, qui pro suis opibus & facultatibus non deesse se Reipub. prędicant, sed se munera facere dicunt, & de patrimonio fungendis muneribus impendere. Mœnia enim pro muneribus dixit antiquè. scribendum mox crediderim,

— amicæ vter vtrubi accumbamus?

Quamuis de subito vel cadus verti potest, valet exhauriri. quæ enim exhauriuntur vertuntur: hinc versus ille Lucilij,

Sc. Agite.

Vertitur Oenophoris fundus sententia nobis.

& apud Horatium,

Inuertunt aliphanis vinaria tota.

hæc ex illis Plauti spectaculis obiter annotabamus, sed aulæum tollemus, & hic finem capitis faciemus.

Satyra 8. lib. 2

Fortuna huiusce diei, encrinomenos, probatio athletarum, Simon, Hercules oetæo habitu. CAPVT XII.

FORTVNAM cognomento huiusce diei à Romanis cultam, à Catulo dedica-

Plutarch. in Mario.
Cic. 2. de Legib.
c. 8 lib. 34.

dedicatam è Plutarcho nouimus: eius & apud Cic. 2. de legib. mentio est, & apud Plin. lib. 34. duobus locis, sed veluti de cœlo tactis aut sideratis: eos proferam. *Quam*, inquit, *Roma Æmilius Paulus ad ædem Fortunæ dedicauit. Item duo signa, quæ Catullus in eadem æde posuit palliata.* scribendum attestantibus veteribus exemplaribus, ad ædem fortunę huiusce diei dicauit. Rursum, *cuius signa ad ædem Fortunæ huiusce deæ sunt seminuda*, lego, huiusce diei sunt seminuda. illud quoque sincerum fore ita restitutum crediderim. *Athenis Satyrum, turmam Alexandri, amicorúmque eius.* non enim satis probare possum genus loquendi vt Satyrorũ turma dicatur. quod si præter rationem linguæ quis etiam testimonium desiderat, is ita habeat, me vt scripsi sic in optimo codice legisse: cuius equidem auctoritatẽ linguæ Latinæ elegantia subnixam pro nihilo putare non debui. æquè illud eidem codici acceptum feretur, quod vt suspicor, aliquanto verius est, quàm quod receptum est. *prælium equestre: simulachrum Trophonij ad oraculum.* Idem inquit Plinius, *Catagusam & ebrietatem & Liberum patrem.* Quæ est obsecro ista catagusa? vtrum quę lunam veneficijs & cantionibus deducit? an potius quæ pensa deducit, vnde & κάταγμα? hoc posterius equidem ad veritatem propensius crediderim. *Alcamenes*, inquit, *Phidiæ discipulus, & marmorea fecit & æreum pentathlum, qui vocatur encrinomenos.* encrinomenos vocatur qui athletis adnumeratur, id est qui in eorum numerum recipitur: vnde & ἔγκρισις ἀθλητῶν dicitur: probationem

Cic. lib. 1. offic.

athletarum vocauit Cicero lib. 1. officiorum: probabantur enim vt reciperentur & accenserentur. eius verba sunt, *At qui hoc idem Sophocles si in athletarum probatione dixisset, iusta reprehensione caruisset.* Legendum in eo-

Plin. lib. 34. c. 8.
1. Metamor.

dem auctore, paulò antè crediderim, *Item Stephusam spilumenem oporam*, id est coronantem mulierem fecit, & sordidum autumnum. Nam & Ouidius scripsit,

Stabat & autumnus calcatis sordidus vuis.

Plinius ibid.

Idem equitem Satmenem, qui primus de equitatu scripsit. quis non è lib. Xenophontis de re equestri intelligit Simonem esse legendum? *Iuxta* inquit, *rostra Herculis tunicati, eleo habitu Romæ, torua facie sentienteque suprema in tunica.* illud eleo habitu ideo suspectum est, quòd à scriptura recedit antiqua quæ est, soleo, ad augurem aliquem deferenda vel coniectorem: eam ego cùm amico meo viro longè doctissimo ostendissem, ioleo legendum suspicabatur: ego oetæo Plinianum haud dubiè affirmauerim. Oetæus enim habitus illa tunica molesta vocatur à Plinio, quæ tabe veneni imbuta visceribus eius inhæsit, tantósque cruciatus excitauit, vt in pyram ardentem sese conijcere maluerit, quàm tantum dolorem diutius perferre. Hæc tamen mea, quod iam sæpe testatus sum, & nunc repeto, pro senatuscon-

sulti

sulti auctoritate haberi minimè velim. tam liberum alijs sit rectè sentire, quàm comminisci impunè mihi licet. hæc ènim meorum indicatura est, hoc pretium, & ab hoc præconio alijs commendata esse velim.

Sicelides Musæ, si canimus siluas, regnat Apollo, magni menses, menses vertentes, menses lunares, Iouis incrementum, & quædam alia. CAPVT XIII.

QVIBVS in locis nobiles poëtæ versati sunt, eos posteritas Musis consecratos in suis poëmatis sæpe appellauit: quòd crediderint excelluisse illos poëtas priscos numeris non potuisse, sine dearum illarum instinctu. Sic Pieria & Libethra propter Orpheum, Helicon propter Hesiodum obtinuerunt, vt illinc Musæ à poëtis exordientibus deducerentur, quibus etiam in locis illis ędes fuit. sic ob Theocritū siculas inuocat musas Maro, Eclog.4.

Sicelides musæ paulò maiora canamus.

Si canimus siluas, siluæ sint consule dignæ,

sic dictum interpretor, vt si Bucolica cantusque pastoritios canit Maro ibid. (nam pastores in siluis pecus pascere solent) cum tamen operam dare debere, vt tamen dignum sit consule Pollione. quod enim de siluis prouincia consulum hîc solent nugari, à sententia poëtæ abhorret. Eusebius Eusebius lib. autem in Constantini imperatoris vita existimat quæ à Sibylla de Christo vi. de vita prædicta fuerant, filio Pollionis attributa esse à Marone, quod & verum Constan. c.21. existimo. *Casta faue Lucina, tuus iam regnat Apollo,* exponi video de Augusto, quod verum non puto, cùm sensus sit, faue Diana nascenti puero, qui carmine Sibyllæ prædictus est, cui vaticinationes Eclog.4. inspirauit Apollo. nam puero nato regnat Apollo, eiusque præsagia nunc comprobata certaque fidem merentur & vigent. Incipit autē principium magni anni, quem cecinit Sibylla, procedere & decurrere consulatu Pollionis, quo nascitur ille puer: & procedent magni menses, non Iulius & Augustus, vt stultè multi blaterant, sed menses magni anni. Nam vt magnus ipse annus dicitur, sic eius magni menses. Itaque quemadmodum annus vertens duodecim tricenū plus minus dierum menses habet: sic & magnus annus duodecim dimetata & descripta habet mensium spatia, quæ aliquot secula complectuntur. vt autem in anno magno sunt menses magni: ita in anno vertente, menses vertentes, qui à lunaribus differunt. Vitruuius, *Luna die octauo & vicesimo & amplius circiter hora cæli* Lib. a Pneu *circuitionem percurrens, ex quo cœperit signo ire, ad id signum reuertendo perficit lunarem mensem: Sol autem signi spatium, quod est duodecima pars mundi, mense vertente vadens transit.* .c.3.

Ille, inquit, *deûm vitam accipiet,*

de Salonino perſpicuum eſt dici, cuius natales inciderunt in principium ſæculi aurei, quo homines ſublatis ſceleris propè veſtigijs vitam deorum

Heſiodus lib.1. oper. & dier. viuebant. Heſiodus,

Ὥστε θεοὶ δ᾽ ἔζωον ἀκηδέα θυμὸν ἔχοντες.

Natus autem, inquit, Saloninus homines noſtræ ætatis heroas quoſdam cum dijs permixtos videbit. nam in illa probitate & integritate ſæculi aurei deos cum hominibus verſatos eſſe credebant, quòd rurſum futurum gloriatur poëta reuerſo eodem ſæculo. Catullus,

In Epithal. Pelei.

Preſentes nanque ante domos inuiſere caſtas
Sæpius, & ſeſe mortali oſtendere cœtu
Cælicolæ nondum ſpreta pietate ſolebant.

at illud, *Aſpice conuexo nutantem pondere mundum,*

Eclog.4. valet rotundo, vt,

1. æneid. *Conuexa polus dum ſidera paſcet,*

cùm ait, globoſa & rotunda intelligit: etſi alio etiam modo explicari poſſe diximus. Orbem Pollionis virtute pacatũ rectum iri à Salonino adulatoriè dictum eſt, vt & hæc omnia. Cùm enim fingat Pollionis faſtos principium fore reducis aurei ſæculi, eius virtute pacatum iri orbem dicit omni ſcelere bellóq; compreſſo, quorũ veſtigia quidem vix reliqua erunt.

Eclog.4. *At ſimul heroum laudes & facta parentis*
Iam legere:

cùm ait, de hominibus ſuæ ætatis, vt heroibus loquitur, vt aureo & Heroico ſeculo reuerſo, quorum res & præclara facta leget adoleſcens Saloninus.

Eclog.4. *Chara deum ſoboles, magnum Iouis incrementum.*

Saloninum vocat Iouis incrementum, vt ab Ioue educatum, à quo reges educari opinio erat, qui ideo διοτρεφεῖς ab Homero vocantur. magnum igitur Iouis incrementum, eſt magnus Iouis alumnus. Apud Apuleium, *nimirum illud incrementum lenam me putauit, cuius monſtratu puellam illam cognoſceret*: de filio ſuo Cupidine Venus dicit, vt ſit τοῦτο τὸ θρέμμα.

Apuleius lib.5. de Aſino aur.

Eclog.4. *Incipe parue puer riſu cognoſcere matrem.*

Arride puer matri, vt & eius elicias riſum. ridentibus enim puerulis libenter adrident matres. Nam Vulcanum, cui parentes non adriſerunt, nec Iupiter dignatus eſt menſa, nec Pallas cubili, quod infauſtiſſimum ei fuit. ne igitur tibi idem eueniat ride, vt arrideant. Veram igitur puto Quintiliani ſententiam,

Lib.9.c.3. — *qui non riſêre, parentes*

Eclog.4. *Nec deus hunc menſa, dea nec dignata cubili:*

legentis, & vt diſtinxi, interpungentis: interpretantiſque ex his quî non riſêre, parentes deus & dea dignati non ſunt hunc menſa & cubili. Ita dea non Minerua intelligitur, ſed Iuno, quæ ei lectum non poſuerit: alij de

Genio

Genio & Iunone intelligunt.

Iam noua progenies cælo demittitur alto, [Eclog. 4.]

de Stoicorum ſententia dictum eſt, qui in ἀποκαταστάσει post deflagrationem cadere de cælo ſemina dicunt, quibus hominum inſtauretur genus, qua de re ſcribit Cicero 1. de legibus, & lib. 1. de nat. Deorum, [Cic. 1. de legib. & 1. de. nat. Deor.] *ſemina deorum decidiſſe de cælo putamus in terras, & ſic homines patrum ſimiles extitiſſe, vellem diceretis, deorum cognationem agnoſcerem non inuitus.*

Automata, amphielictra, pes porrectus, pes conſtratus, pes quadratus, horolobia anaphorica. CAPVT XIIII.

DIV multúmque dubitaui quæ eſſent apud Vitruuiũ Engibata libro decimo: cúmque illius vocis originem neutra in lingua viderem, nec viris doctiſſimis illis quidem, verùm nullo teſtimonio ſententiam confirmantibus ſuam, qui cenſent eſſe machinas, quibus imagunculæ mouentur, aſſentirer: velut ad incitas redactus, ad ſacram confugi anchoram, id eſt ad quoddam veterum librorum oraculum, quorum ex adytis hæc verba retuli: *aliæ quæ ab eo liquore preſſionibus coacto ſpiritu efferre à natura mutuatos effectus oſtenduntur, vt merularum, quæ motu voces atque angubata libentiáque tandem mouent ſigilla.* Huic ſi tanquam oraculo vates ſagax interpreſque adhibeatur, is ita legendum fortaſſe cenſuerit, *vt merularũ aquæ motu voces:* [Vitruuius lib. 10. c. 10.] vt hæc verba ad *efferre* referantur: mox, *atque angulata lebetia, quæ tandem mouent ſigilla.* Suſpicaretur & quiſpiam non incócinnè legi poſſe *anſulata*: quanquam anguli extantes & eminentes ſatis ad ea mouenda accommodati ſunt. ſed hæc ego fruſtra mecum ſic deputo & ariolor: cur non potius affirmo legendum *merularum aquæ motu voces, & automata libantia vel bibentia?* In tractorijs machinis ab eodem nominatur tympanum quoddam, vt in editionibus extat, ἀμφίρευσις & περίτροχος: quæ quidem vocabula adſcriptitia & irreptitia ſunt, [Lib. 10. c. 14.] pro quibus in veteri legi exemplari ἀμφίεσις, vt ita tympanum vocetur, quod rudente inuoluto tanquam veſtiatur: vt proinde tympanum tanquam veſtitura dicatur: & περίθεσις, quòd ei circumponatur funis. non extant hodie ſcripta eorum, qui his vocabulis ſunt vſi, & ab architectis mechanicisque excogitata ſunt, nec eorum vſus in hac ſignificatione publicus eſt. ſi quis ἀμφίθεσιν legeret priore loco, quàm proximè ad ſecundum vocabulum etiam accederet: ſed mihi hîc ſatis eſt fideliter teſtari veterum monumentorum auctoritatem. apud Theonem [Theon. in Pneumat.] in pneumaticis idem tympani genus reperio vocari ἀμφιελίκτραν, quòd ei funis circumuoluatur: poſſet & περιελίκτρα etiam appellari. Quid autem eſt ad ſacoma adpendere apud eundem auctorem? vel vt in libris veteribus ſcribitur, [Lib. 9. c. 3.] ad ſacomam? Nam Græca in a neutra, in fœminina mu-

nostram igitur vicem valet, nostra vice. Plautus Mostellaria, [*Mostellaria sc. Iupiter. supremus.*]

Qui hodie sese excruciari meam vicem possit pati.

sic magnam partem nostra oratio constat iambis, pro magna ex parte Cicero dixit. *Subductis rationibus summam feci cogitationum,* [*Cic. in Orat. ad Brut.*] à calculatoribus est ductum qui æra redigunt in summam, summamque ex ijs faciunt. Vt [*Epistola Periucunda lib. 7.*] impetatores de præ datitia pecunia, id est de manubijs, vt templum, porticum, in vrbe ædificabant: ita decretam sibi à senatu ad ædificandam domum pecuniam manubias vocat. Domum autem suam monimentũ, rem augens, ac propter decretam à senatu pecuniam, monimentum senatus [*Ibid.*] dicit. Olim medicina in morbis tantum profligandis censebatur, & salutis restitutione: in valetudinis conseruatione & virium amplificatione παιδοτρίβαι & aliptæ, id est vnctores occupati erant: illi quoque quorum officium ex vnctore & medico conflatum & mixtum erat, vel potius qui medicorum erant vnctores, qui Iatraliptæ dicebantur, vt Celsus vocat: etiam [*Celsus lib. 1. cap. 1.*] nonnulli longos morbos aliptarum officio attribuerunt, vt scribit Cælius Aurelianus. ideo Cicero scripsit, *sed vellem non solum salutis meæ, quemadmodum medici: sed etiam, vt aliptæ, virium & coloris rationem habere voluissent.* [*Epistola Periucundæ.*] in quo analepticen, qua è morbis sese recreant & reficiunt ægri & affecti, aliptis etiam tribuere videtur. Iatraliptas Plinius vnctores medicorum & [*Lib. 29. c. 1.*] mediastinos eorum seruosque dicit esse ita scribens, *Prodicus Selymbriæ natus discipulus eius, instituens quam vocant iatralepticen, vnctoribus quoque medicorum & mediastinis vectigalia inuenit.* Se dicit Cicero libenter Valerio gratificari nomen Iurisconsulti & tribuere, vt ille videri & audire cu- [*Lib. 1. epist. fam. epist. Cur enim tib.*] piebat: idque se eo libentius dicit facere, quòd gaudeat eum iuris potius, quàm iniuriæ studiosum esse voluisse, cùm audaciæ hominum ad iniuriam tanta sit licentia concessa, vt mirum sit quenquam ad ius & sapientiam potius, quàm ad vim & iniuriam propensum esse, & miretur eum iuriscon- [*Ibid.*] sultum videri velle. *vbi numero aliquo sis,* dicit Cicero, pro vbi & alij iurisconsulti sint, non tu solus, vt in Sicilia, ne animos nimiũ tollas, quòd solus istic sapias. quanquã ne nimium tibi arroges & sumas, qui istinc veniunt, non te magnopere cõsuli dicunt: &, si quando consuleris, non admodum bene respondere. Iocatur autẽ ex ambiguo Cicero, quòd superbi respondere alijs etiã non dignentur, & quòd improbi & contumeliosi malè respondeant, quod est contumeliosè & iniuriosè & acerbè. *Neque in Appuliam tuam accedas,* inquit, *vt possimus saluum te venisse gaudere.* Erat enim insalubris & pestilẽs Appulia, & verebatur, ne si eò deflecteret, aduersam valetudinẽ cõtraheret morbiq; lues in ea sic grassata erat, vt absumptis multis mortalib' vix quisquã reliquus esset è Valetij notis & propinquis, cùm interim ignobilẽ & ignotũ cauilletur, cui nullus propinquus sit & affinis.

Defensus Plinius in croco, pernæ, petasones.

CAPVT XVI.

Cap.6.lib.21. Theophr. lib. 6.cap.6.

QVAE Plinius de croco è Theophrasto sumpta in literas misit, doctis admirationi sunt: & qui Plinij studiosi sunt, aduersus reprehensionem eum vix satis defendere possunt, cùm in quibusdã sensus Theophrasti non agnoscatur: verba Plinij sunt, *Gaudet calcari & atteri pede, pereundóque melius prouenit: ideo iuxta semitas & fontes lætißimum.* Ego Plinium aio in Theophrasto non legisse vt in exemplaribus cuditur, ἐν τοῖς κροτητοῖς, sed ἐν τοῖς χρυτοῖς, quod haud paulò melius est, quàm quod hodie in sedibus alienis regnat. sed & si atteri pede in Plinio legimus (sunt enim eius codices, in quibus atteri tantum legitur) non dubito quin legisse videatur καταβιβαζομένης κάτω τῆς ῥίζης, quod aliquanto, quàm κάτω accommodatius fuerit: quanquam κάτω exterminare non ausim. his igitur ita emendatis, neminem esse existimo quem Plinianæ interpretationis pœniteat. Sed vt eundem illum de croco Plinij locum excutiamus, vbi scribitur, *aliqui Phlegræo secundum locum dedêre*: reperi in vetustis monumentis, modò heræo,

Cap.6.lib.21.

modò Theræo, eorum ego librorum auctoritatem non debui contemnere. Dioscorides scribit ἐξ Αἰγῶν τῆς Αἰγιαλίας. Itaque etsi in tanta librorum inconstantia & discrepantia perdifficile est statuere quid legendum sit, tamen ferè adducor, vt Ægæum scripsisse Plinium censeam: vt mirum mihi videatur vnde Phlegræum in Plinium irrepserit, cuius apud Dioscoridem quem è vestigio secutus videtur, nihil tale compareat. Sincerum dicit crocum Plinius imposita manu crepare, veluti fragile: humidum, quod euenit adulteratione, cedere: sed quid si, cùm in vetustis exemplaribus sedit hoc loco reperiamus, silet scribamus, vt verbo crepat opponatur? etsi enim quę cedunt non sonant, nec crepant: tamen silet aptius aliquanto videretur. sed hîc homines moneri se putent, non cogi: neque tanti facio meas cogitationes, vt putem earũ velut imperio quędam proscribi, quædam perscribi debere, hoc præsertim in loco, vbi cedendi eadem voluntas & notio propè est ex euentu & consequutione, quæ silendi. sed, vt in desultoria opera, & quodam animi æstu, quid interest inter petasonem & pernam, apud Martialem ita in lemmatis scribentem?

Lib.13.epig. 54.

Cæretana mihi fiet, vel massa licebit
De menapis, lauti de petasone vorent. Iterum,

Lib.13.epig. 55.

Musteus est, propera, caros nec differ amicos:
Non mihi cum vetulo sit petasone nihil.

Athenæus lib. 14.

Ego putem petasonis partem pernam vocari, vel Athenæo auctore, cuius hæc verba sunt, ἐπεὶ δὲ πετασῶνος μέρος ἑκάστῳ κεῖται, ἣν πέρναν καλοῦσι. non modò non igitur inuito Athenæo, sed approbante & libente sic accipiemus,

pernam

pernam partem esse petasonis. sunt ergo pernæ suum crura: etiam in hominibus dixit Ennius.

His pernas succidit iniqua potentia Pœni. Fest.lib.17.

Perna autem & petaso Græcam ostendunt originem, prius à πτέρνη ortum videtur, alterum latitudinis significationem præ se fert.

Amicam liberare, alliatum, mortarium, gnarures, hornum, sat acceptum, prehendere aurem, substringere aurem. CAPVT XVII.

NON ab re à Plauto dictum est de dissolutis & nequam, *amicas emite, liberate*, quod tamen contra hominum opinionem impius Theodorus rectè fieri disputabat. Si enim, inquit, honestum est amicum liberare, item & amicam: quo audito filius Phocionis lasciuior alias & petulantior meretriculam liberauit. verba Plutharchi sunt, κατὰ τύχην Θεοδώρῳ τῷ ἀθέῳ παραγενέσθαι λόγον ἐν λυκείῳ διαλεγομένῳ τοιοῦτον, εἰ τὸ φίλον λύσασθαι μὴ αἰσχρόν ἐστιν, οὐδὲ τὸ φίλην ὁμοίως· εἰ δὲ μὴ τὸ ἑταῖρον, οὐδὲ τὸ ἑταίραν. θέμενον οὖν ἑαυτῷ πρὸς τὴν ἐπιθυμίαν τὸν λόγον ὡς εὖ ἔχοντα, λύσασθαι τὴν ἑταίραν. Idem comicus non longè hinc scribit, *Sine me alliato fungi fortunas meas.* hîc alliatũ interpretor moretum cui allium admixtum est, atque adeo de cibis omnibus intelligo, quibus allium intritum est, ad quod cibi genus Terentius respexit cùm scripsit,

Mostellaria act.1. Plutarch.in vita Phocionis. Sc.1. Exi è culina.

Tute hoc intristi, tibi est omne exedendum. Phormione sc. 2.act. 2.

quod annotat Donatus à rusticis de alliato mortario dici solere: vbi mortarium cibum ipsum, id est moretum vocat, à quo moretarium, pila vbi interitur, & extrita litera mortarium dictum est.

Simul, inquit idem Comicus, *gnaruris volo esse hanc rem mecum*. sic se reperisse in antiquissimis libris, homo & doctrinæ & fidei plenissimus Ioachimus Camerarius scribit. *Gnaruris* autem accipio accusandi casu multitudinis numero, vt sit gnaros, voce obsoleta & antiquata, qua etiam vsus est in prologo Pœnuli, *Ad argumentum nunc vicißatim volo remigrare, vt æquè mecum sitis gnarures*, id est gnari. In lexico etiam latinogræco reperi gnarurem γνώριμον, & gnarurat γνωρίζει. ait idem, *horno meßis magna fuit*, hornum eleganti sermone significat hîc annonam. Nam magna messis, annonæ felicissimus prouentus est: sic horno se curare, pro cibo dictum perelegante rà Varrone quodam à nobis capite obseruatur. illa etiam in eadem Mostellaria loquendi ratio minimè vulgari nec tralatitia translatione ornata venustatem auget,

Mostel.Sc.Recordatus multum. Pœnulo in prologo. Sc. Iampridẽ mecastor.

Si acceptum sat habes, tibi fore illum amicum sempiternum. Sc.Iampridem.

Iterum, *Si tibi sat acceptum est, fore amicum tibi sempiternum.*

proditis arma in Rempub. conuetterat. eius initio ſtatim reperio in codice manu ſcripto, *nulla remedia quæ vulneribus adhibentur non faciũt dolorem, quamuis ſint ſalutaria.* hanc ego ſcripturam diſſimulare non potui fortaſſe recepta accommodatiorem. In eadem epiſtola abſentia ſunt futura, cùm ſcribitur, *& abſentium ſenſus ſignificatio:* iam enim de præſentibus & præteritis erat loquutus. reperio & in ſcripto libro, *abſens pro me expoſtulem tecum: atque ita dico pro me, ſi ſalus mea.* iſta ſecus aliquanto edita ſunt, nec tamen hæc quæ protuli, indigna luce & publico credidi: quæ condemnata ab eruditis, ad blattas tineaſque lucifugas denuò reuertentur. lego autem indubitanter, *aut ſi nulla ratione publicus.* Reperio in veteribus monumentis, *donabat ciuitates immunitate & nationes, ex commentario dictaturam gerebat.* & mox, *prohibebat dictatorem creari, ipſe regnabat in conſulatu, vnus prouincias omnes concupierat.* Obſecro quis queri poterit per me huic ſcripturæ publicum videre licere? quis expoſtulabit meritò, quòd à me ab exilio aut deportatione reuocata eſt? ſi reſtitutio doctis non placet, iterum deportabitur in inſulam vltimam. pro, *vt tunc quidem optimus*, repetio, *vt nunc quoque optamus*, & pro *affectam & proſtratam*, deſperatam & afflictam: &, *immemor beneficij tui*, nòn vt excuſum eſt, beneficij ſui: atque tui aliquãto melius eſt & Latinius, niſi, vt in quodam libro reperi, accuſandi caſu legas, ingratum & immemorem. Quis eſt in eadem epiſtola Iunonius puer? an felix & fortunatus, ex eo quòd Iuno felicitatem & diuitias promiſit Paridi, ſi pro ſe iudicaret? & non putem. an, vt quibuſdam videtur, eſt delicatus & delicijs innutritus? minimè gentium. An potius fortunatus & felix velut Iunonis cælitum reginæ filius: vel qui beneuola & propitia Iunone Lucina natus eſt, quæ partubus præeſt? Et veriſimile fuerit, præſertim cùm mox eum aureum partum appellet. ſic quòd Iuno connubijs præſidet Virgilius ſcripſit,

4. Aen. *Dijs equidem auſpicibus reor & Iunone ſecunda.*

Nec enim cenſuerim eſſe ad Martem reſpectum, quem Iunonis filium fuiſſe fabulæ loquuntur. pro, *quis tanta erit animi facultate*, repono, auctoribus libris antiquis, *quis erit tanta animi facilitate.* Eſt enim hic facilitas credulitas. quis, inquit, tam credulus & facilis erit, vt iſta memoriæ propagata & hiſtoriæ mandata crediturus ſit? dicitur adſtipulator hac epiſtola fuiſſe pater Auguſti: adſtipulator autem erat, qui ſtipulanti accedebat, idemque ſtipulabatur, vt pacta & conuenta eſſent firmiora, magiſque cauta & rata: ac in foro Romano circum argentarias homines erant, qui adſtipulandi quæſtum exercebant, præſtoque erant ſtipulantibus & paciſcentibus. adſtipulator in antiquo Lexico προσεπερωτητὴς exponitur, id eſt, qui præter ſtipulatorem interrogat atque ſtipulatur. cùm ſcribit, *Ille tamen exorabat:*

mulra

mulra ſunt ſubaudienda, vt, quamuis enim regnaret Antonius. pro, *ſepultæ reliquiæ*, quod vehementer approbo, ſepulrurę reperio, quod etiam non damno, deterius tamen iudico. & mox, *qui proximè in illam æternam domum deceſſerit*. reperio etiam, *conciliaſſet eam potentiam, ſed forma per dedecus pecuniam & nomen nobile conſceleratum impudicitia dediſſet*. obijcit enim ei impudicitiam, quòd ſtupri nefandi conſuetudine adoptionem auunculi & hæreditarem ſit merirus. Sed quid eſt ad rudem compellere? nempe eſt rudis & miſſionis ſpe gladiatores congregare, vr compelli pecus dicitur quod congregatur: rude autem donati ferro dimicare non coguntur. hinc illud Ciceronis, *non enim in acie verſatur & ferro, quaſi rudibus eius eludit oratio*. Chariſius, *Rudis ſcipio quem laniſta liberandis gladiatoribus gerit*. ſignificat igitur Octauianum promiſſa rude, exercirum è gladiatoribus Iulianis coëgiſſe: ac intellexit vereranos, quos è colonijs euocauit Auguſtus, quos, quòd eorum aliqui gladiatores forraſſe fuiſſent, aut eriam ad conremptum & probrum, gladiatores appellauir, & ad rudem & præmia conueniſſe inrelligir. dotale autem marrimonium dicir, quaſi nupſerit Iulio Octauius, eique vt vxori legirimæ imperium Iulius legauerir. Hæc à paupere domino ſunt Muſis humanioribus libamina ſacrara.

De optimo gen. orato. — *Lib. 1. inſtit. Grammat.* — *Epiſt. ad Octauium.*

Oetum, vici, & quædam alia in Plinio obſeruata.

CAPVT IX.

In ampliſſimis illis & feraciſſimis Plinij noualibus quanta, dij veſtram fidem, ſuccreuit tribulorum, lapparum, & lolij copia: ſed earum infelicium herbarum purgatio maiorem alicuius agricolæ diligentiā ſtudiumque deſiderar, non hanc noſtram perfunctoriam leuemque operam. Interim ſi potero locos aliquor perpurgabo vno è libro, quædam etiam declarabo: quædam ranrum comparabo. *mandunt*, inquit, de Ægyptijs loquens, *& oetum, cui pauca folia minimáque, verum radix magna*. Illud oetum quod genus herbæ ſit quorus quiſque ſcit? ne ipſe quidem gloriabor me ſcire, cùm præſertim herba Ægypto peculiaris ſit: ſed quid de ea legerim, vel ſuſpicer potius, attingā. Oetum eſſe ſuſpicor, quem Theophraſtus vingum appellat his verbis, καὶ ὅσα δὴ ὑπὸ γῆς φέρει καρπόν· οἷον ἥτε ἀραχίδνα, καὶ τὸ ἐν αἰγύπτῳ καλούμενον οὔιγγον. ſed & Heſychius ſcribit, οὔιγγον καλούμενον ὑπ' ἐνίων οἰτόν. quanquam in eo αἰτὸν ſcribirur & οἰτὸν, quod vtrunque mendoſum reor: aur apud Theophraſtum οἰτὸν non οὔιγγον ſcribendum. Magnam aurem mihi coniecturam mouet vingum eſſe oetum, quòd vt Theophraſtus vingum & arachidnam coniunxit, ſic Plinius oerum & arachidnam. *Aphace*, inquir Plinius, *acinos quam vocant, epipetron*. ſcribendum reor, *Aphace, cynops: epipetron vocant, quæ nunquam floret*. Theophraſtus,

Lib. 21. c. 15. — *Theophr. lib. 1. hiſt. plant. ca 1.* — *Heſychius.* — *Lib. 21. c. 15.* — *Theophraſtus lib. 7. cap. 8.*

c. 15. lib. 21. c. 15. lib. 21. c. 15. lib. 21. Theophrastus lib. 4. cap. 10. C. 17. lib. 21. Theoph. lib. 7. cap. 7. Lib. 7. cap. 11. C. 15. lib. 21. Lib. 7. cap. 7 c. 16. Ibid. Ibid.

ὅιον ἀφάκης καὶ τὸ τοῦ κύνωπος: oculum caninum vertit Theodorus. Paulò post de epipetro scribit, εἴια δὲ καὶ ὅλως ἀναιθῆ, καθάπερ καὶ τὸ ἐπίπετρον. *Celebrāt*, inquit, *cnicon Italiæ ignotam, ipsis autem oleo non cibo gratam*: crediderim scribendum cici, id est ricinum, vnde cicinum oleum apud AEgyptios exprimebatur, vt, ne testimonia vndique hostiatim corrogem, hunc & illum auctorem appellando, vno ore omnes scribunt. sequenti capite scribit Plinius, *Cnidos, polyacanthos*: emendandum Theophrasto auctore arbitror, *cnecus* pro cnedos, vt & paulò post idem verbum nequam & nihili eijciēdum: *vno autem caule nec ramosum cnidos*. legendum enim cnecos. *Anthalium*, inquit, *longius à flumine nascitur*: in Theophrasto μαλιναθάλλη, scribitur libro quarto, φύεται κατὰ γῆς ὃ καλοῦται μαλιναθάλλη. pro chondrilla Plinij in Theophrasto legitur ἀνδρυάλα, quod sequitur Theodorus: sed falsi suspecti sunt Theophrasti libri, cùm alio loco multo propius ad verum legatur ὥσπερ ἡ χανδρὰς, vbi chondrillam Plinius scripsit, Chandraliam vertit Theodorus. quod Plinius anthriscum appellat, vel potius Plinij libri, ἀνθρισκὸν Theophrastus nominat, & fortasse fidelius. sed & omnibus in locis apud Thophrastum ἰξίνη legitur, vbi apud Plinium euulgatum est li. 21. helxine: sed & vbi in Plinio editum est, *alteri arenaceum*, in Theophrasto, vnde mutuum sumpsit, σησαμοειδὴς scriptum extat, quod est sesamaceum: & in ononide sic Plinium emendo, *Sequitur arata frugibus inimica viuáxque præcipuè*. Sed hæc satis sint libanti præsertim, & eorum conuiuarum more qui fastidio laborant, aut mulierum quæ malacia, leuiter degustanti: eadem scitamenta auidius consectetur, qui maiore eorum appetentia ducitur.

Ille Iupiter, liquidum, liquet, liquidus animus, terram tangere, Herculem inuocare, tam placidus quàm aqua. CAPVT X.

Terent. Heaut. act. 3. Sc. 1. Mostellaria Sc. Iupiter. supremus. Amphitryone Sc. 1. Curgulione Sc. 1. Mostell. Sc. Metuis hoc anno.

CVM Iouis nomine veteres pronomen ille sæpe iungebant, quod aut demonstrando faciebant, vt lucescit hoc iam: cœlum enim ostenditur: vel amplificando. Plautus mostellaria,

—*ita ille faxit Iupiter*:

videlicet, vel qui illic est in cœlo, vel præpotens deus. Amphitryone,

—*quod ille faciat* Iupiter. Curgulione,

—*nec me ille sirit Iupiter*.

Turbare & liquere contraria sunt, & in liquore ponūtur, inde ad alia trāsferuntur: vt, liquida æthra dicitur, quæ opponitur turbido aëri. Plautus Mostellaria,

Tam liquidus est, quàm liquida esse tempestas solet.

Liquidus ignis, purus tenuis clarusque est. Inde liquidum auspicium, cùm sereno

ſereno puroque cœlo certum nec dubium auſpicium nobis oſtenditur.

In epidico, *—liquido exeo foras auſpicio aui ſiniſtra,* [*Epidico sc. At attacete.*]

& in Pſeudulo, *—aui ſiniſtra auſpicio liquido.* [*Pſeudolo sc. Dulcia atque amara.*]

Liquet enim turbido & fecato opponitur. Plautus,

Nunc liquet, nunc defecatum eſt. [*Ibid.*]

Hinc animus defecatus, in quo nihil eſt turbidi, nihilque moleſtiæ. In Aululatia, *Nunc defecato demum animo egredior domo.* [*Aulularia sc. Nunc defecato.*] Vinum enim defecabatur faccis tranſmiſſum, & liquidum è turbido reddebatur, vnde iſtud tranſlatum: & animus liquidus, modò non perturbatus, ab aëris ſtatu metaphora ducta, vt in Epidico,

Animo liquido es & tranquillo, tace: [*Epid. Sc. Malè morigerus.*]

modò non ſollicitus, vt Pſeudulo,

—bene curaſsis, liquido animo es. [*Pſeud. Sc. non audis.*]

Sed quod dixeram turbare & liquere cõtraria eſſe, apparet è Moſtellaria, [*Sc. Iupiter ſupremus*]

Sicut ego efficiam, quæ facta hic turbabimus,

Profectò vt liqueant omnia & tranquilla ſint.

Inde turbare rationes & conturbare per tranſlationem vſurpari crediderim. In eadem Moſtellaria editum reperio,

Dij te deæque perduaxint cum iſto omine. [*Sc. Habeo Neptune.*]

Sed ſi legitimos ſenariorum numeros teneo, ſi Latinè aliquantillum ſcio, pro *perduaxint*, *perduint*, non dubitanter reponam. Sequitur non longè, *Tangite vos quoque terram.* genus quoddam venerationis erat & cerimoniæ ſuperſtitioniſque, terram tangere. Varro, *hoc ter nouies cantare iubet, terram tangere, deſpuere, ieiunum cantare.* Macrobius, *Cùm tellurem dicit, manibus terram tangit.* [*Varrò de rè ruſt. lib. 1. c. 2.*] [*Macrob. lib. 3. Sat. c. 9.*] Simile eſt illud Ciceronis, de Aruſpicum reſponſis, *aut puer ille patrimus, aut matrimus, ſi terram non tenuit.* in eadem fabula ſcribitur, *Atque Herculem inuocabis,* credo quòd à Græcis Hercules cognomento ἀλεξίκακος, id eſt malorum depulſor coleretur: veterator autem ſeruus, qui miris modis herum ludos facit, ad depellendum laruarum & lemurum periculum, herum quem territauit, vt Herculẽ inuocet, monet. [*Moſtellaria sc. Habeo Neptune.*]

Quid tute hominem hominum omnium teterrime, [*Moſtellaria sc. Scelestiorẽ ego.*]

Veniſti huc extentatum,

valet ferè oſtentatum. vt enim oſtendere valet tanquam ſe obtendere, quod eſt antè: ſic extendere eſt extra modum ſe tendere. extentatum igitur eſt extenſum vocem tuam. antè enim dixerat,

Euge ſtrenue. Iam appetit meridies.

id non temerè dictum. Nam & daniſtæ dixerat ſeruus, vt circiter meridiem rediret, & alioqui poſt meridiem non ferè quicquam rei Romani incipere ſolebant, præſertim magiſtratus, nec paciſci. Plutarchus, τὸ μὴ [*Plutarchus.*]

ποιεῖσθαι

sc. Melius hoc anno.

ποιεῖσθαι ῥωμαῖον ἄρχοντα συνθήκας μηδὲ ὁμολογίας μετὰ μέσον ἡμέρας· *Quid ille consomniauit*, haud paulò malim, quàm consummauit, vt sit, quid cogitauit, quid somniauit.

sc. Nunc ego illum.

Tam placida, inquit, *est quàm aqua.*

Namaqua dicitur, cùm æquata est, vt in trãquillitate, vnda in tempestate.

sc. Quid tibi visum. Ibid.

Vidisse nunquam ablectas ædes,

crediderim esse scribendum *abiectas. abiectas* enim dicit vilissimo pretio venditas, vt non tam venditæ videantur fuisse, quàm proiectæ. *Dij immortales mercimonij lepidißimi*, Græca locutio est, in qua subticetur causa: quod qui Græca primoribus gustarunt labris, quid valeat intelligunt. Hos tanquam flosculos legens & sertum contexens, non tamen nimium lepidum, admixtis etiam vrticis, vt lasciui nonnulli solent, quô ludo fruantur, nobis parabamus, quod etiam alijs transmitteremus, quibus si iniucundè fragrabit, operam tamen coronarij gratuitam boni consulere debebunt.

Tryblium, fontinalis, batiaca, bene me, bene te, da puer auguris apud Flaccum, vertitur cadus. CAPVT XI.

sc. Agite ite foras.

DIVERTERE in Plauti facetam scenam libet, & eius in theatro fabulam spectare, Stichum, in qua dicit,

Hoc conuiuium est pro opibus nostris satis commodulè,
Nucibus, fabulis, ficulis, oleæ interrupto lupillo.

in his quod postremũ est, propè ab ipsa tota cauea exibilatur. Ioachimus Camerarius Germaniæ ornamentum & Europæ decus, qui perbonam huic comico nauauit operam, in teriplio se reperisse in veteribus libris testatur. ego ex eo emendo, tryblio, quod verbum Græcum quidem est, vsurpatum tamen à Latino Varrone est, & catinum significat. fabulas autem & lupillum pro fabis & lupino dixit per diminutionem. sed & cum minuto crustulo libentius duobus verbis quàm vno coniuncto legerim. sequitur non longè,

Quid istud est prouinciæ. St. vtrum fontali
An libero imperium te inhibere mauis?

ego Fontinali lego, quem deum fontibus præfuisse ex eo conijcio, quòd fontinalia eius sacra dicerentur à Romanis. Itaque & fontinalium nomen & trochaici versus dimensio satis præstant, quod emendaui rectum & inculpatũ esse. Nomina poculorum Græca sunt in eadem fabula scaphium, cantharus, batiola: sed hoc postremum sic appellatum à Nonio, Athenæus batiacam vocat & batiacium. affert enim è Diphilo, σαγήλαφος, πέλις, βατιάκη λαβρώνιος. & mox subijcit, Δίδυμος δὲ ὅμοιον εἶναί φησιν αὐτῷ βομβυλίῳ ἢ βατιακίῳ. & libentius assentiar Athenæo quàm Nonio, præsertim cùm

Non. in Batiola. Athenæus lib. 11.

cùm quædam etiam Plauti editiones batiocis hodie exhibeant. Legem bibendi proponit seruus, vt olim solebat in conuiuijs, vt tot cyathos bibant quot digitos habent in manu, id est quinque. tot enim sunt in manu digiti. Itaque subiicit Græcam cantionem, ἢ πέντε πῖν' ἢ τρεῖς πῖν' ἢ μὴ τέτταρα. quod valet, aut quinq; bibe, aut ter bibe, aut ne quatuor. In Athenæo legitur, ἢ πίνε τρία, id est tria bibe, quod integrius puto: cantionéq; interpretatur de vini tēperatione, quinque vini cyathorū ad duos aquæ, aut trium ad vnū, quo sensu non videtur accepisse Plautus: sed ad quinque tantū cyathos vini retulisse, quibus non duos aquæ cyathos, sed semicyathum misceri iubet. Nam quinque cyathorum decima est semicyathus. Sequitur autem protinus, *tibi propino decima fonte*, quod valet aquę decima parte. Solebant autem prisci in bibendo bene sibi & ijs quos amabant aut charos habebant precari. Tale illud comici, *bene nos, bene te, bene me, bene nostram etiam Stephanium*: ac more Græco velut per infinitiuū ita extulit subaudito verbo precor, bene nos viuere & valere: sed & propter suos aut amicorum successus bibere consueuerant, vt Horatius, *Da puer auguris Murenæ*, quod est Græco more dictum causa subaudita. id est enim propter auguratum Murenę vel interprete Ausonio qui ita scribit, *in qua propter mediam noctem & nouam lunam & Murenæ auguratū ternos ter cyathos attonitus petit vates*. inter libandū etiam bene eodē modo precari solebant. Ouid. lib. 2. Fastorum, *Et bene nos, bene tu patriæ pater optime Cæsar,*

Dicite suffuso per sacra verba mero.

Tamen nos efficimus pro nostris opibus nostra mœnia,

dicit comicus in serui persona eorum imitatione, qui pro suis opibus & facultatibus non deesse se Reipub. prędicant, sed se munera facere dicunt, & de patrimonio fungendis muneribus impendere. Mœnia enim pro muneribus dixit antiquè. scribendum mox crediderim,

— amicæ vter vtrubi accumbamus?

Quamuis de subito vel cadus verti potest, valet exhauriri. quæ enim exhauriuntur vertuntur: hinc versus ille Lucilij,

Vertitur Oenophoris fundus sententia nobis.

& apud Horatium,

Inuertunt aliphanis vinaria tota.

hæc ex illis Plauti spectaculis obiter annotabamus, sed aulæum tollemus, & hic finem capitis faciemus.

sc. Agite ite foras.

Od. 19. lib. 3

Auson. epistola quæ præponitur Edyll. 15.

Ouid. lib. 2. Fastor.

sc. Agite.

Satyra 8. li. 2

Fortuna huiusce diei, encrinomenos, probatio athletarum, Simon, Hercules oetæo habitu. CAPVT XII.

FORTVNAM cognomento huiusce diei à Romanis cultam, à Catulo dedica-

Plutarch. in Mario. Cic.2.de Legib. c.8 lib.34.

dedicatam è Plutarcho nouimus: eius & apud Cic.2.de legib. mentio est, & apud Plin. lib.34. duobus locis, sed veluti de cœlo tactis aut sideratis: eos proferam. *Quam*, inquit, *Romæ Æmilius Paulus ad ædem Fortunæ dedicauit. Item duo signa, quæ Catullus in eadem æde posuit palliata.* scribendum attestantibus veteribus exemplaribus, ad ædem fortunę huiusce diei dicauit. Rursum, *cuius signa ad ædem Fortunæ huiusce deæ sunt seminuda*, lego, huiusce diei sunt seminuda. illud quoque sincerum fore ita restitutum crediderim. *Athenis Satyrum, turmam Alexandri, amicorúmque eius.* non enim satis probare possum genus loquendi vt Satyrorũ turma dicatur. quod si præter rationem linguæ quis etiam testimonium desiderat, is ita habeat, me vt scripsi sic in optimo codice legisse: cuius equidem auctoritaté linguæ Latinæ elegantia subnixam pro nihilo putare non debui. æquè illud eidem codici acceptum feretur, quod vt suspicor, aliquanto verius est, quàm quod receptum est. *prælium equestre: simulachrum Trophonij ad oraculum.* Idem inquit Plinius, *Catagusam & ebrietatem & Liberum patrem.* Quæ est obsecro ista catagusa? vtrum quę lunam veneficijs & cantionibus deducit? an potius quæ pensa deducit, vnde & κάταγμα? hoc posterius equidem ad veritatem propensius crediderim. *Alcamenes*, inquit, *Phidiæ discipulus, & marmorea fecit & æreum pentathlum, qui vocatur encrinomenos.* encrinomenos vocatur qui athletis adnumeratur, id est qui in eorum numerum recipitur: vnde & ἔγκρισις ἀθλητῶν dicitur: probationem

Cic.lib.1. offic.

athletarum vocauit Cicero lib.1. officiorum: probabantur enim vt reciperentur & accenserentur. eius verba sunt, *At qui hoc idem Sophocles si in athletarum probatione dixisset, iusta reprehensione caruisset.* Legendum in eo-

Plin.lib.34.c.8. 1.Metamor.

dem auctore, paulò antè crediderim, *Item stephusam spilumenem oporam*, id est coronantem mulierem fecit, & sordidum autumnum. Nam & Ouidius scripsit,

Stabat & autumnus calcatis sordidus vuis.

Plinius ibid.

Idem equitem Sarmenem, qui primus de equitatu scripsit. quis non è lib. Xenophontis de re equestri intelligit Simonem esse legendum? *Iuxta* inquit, *rostra Herculis tunicati, eleo habitu Romæ, torua facie sentienteque suprema in tunica.* illud eleo habitu ideo suspectum est, quòd à scriptura recedit antiqua, quæ est, soleo, ad augurem aliquem deferenda vel coniectorem: eam ego cùm amico meo viro longè doctissimo ostendissem, ioleo legendum suspicabatur: ego oetæo Plinianum haud dubiè affirmauerim. Oetæus enim habitus illa tunica molesta vocatur à Plinio, quæ tabe veneni imbuta visceribus eius inhæsit, tantósque cruciatus excitauit, vt in pyram ardentem sese coniicere maluerit, quàm tantum dolorem diutius perferre. Hæc tamen mea, quod iam sæpe testatus sum, & nunc repeto, pro senatuscon-

sulti

ſulti auctoritate haberi minimè velim. tam liberum alijs ſit rectè ſentire, quàm comminiſci impunè mihi licet. hæc enim meorum indicatura eſt, hoc pretium, & ab hoc præconio alijs commendata eſſe velim.

Sicelides Muſæ, ſi canimus ſiluas, regnat Apollo, magni menſes, menſes vertentes, menſes lunares, Iouis incrementum, & quædam alia. CAPVT XIII.

QVIBVS in locis nobiles poëtæ verſati ſunt, eos poſteritas Muſis conſecratos in ſuis poëmatis ſæpe appellauit: quòd crediderint excelluiſſe illos poëtas priſcos numeris non potuiſſe, ſine dearum illarum inſtinctu. Sic Pieria & Libethra propter Orpheum, Helicon propter Heſiodum obtinuerunt, vt illinc Muſæ à poëtis exordientibus deducerentur, quibus etiam in locis illis ędes fuit. ſic ob Theocritũ ſiculas inuocat muſas Maro, *Eclog.4.*

Sicelides muſæ paulò maiora canamus.
Si canimus ſiluas, ſiluæ ſint conſule dignæ,

ſic dictum interpretor, vt ſi Bucolica cantuſque paſtoritios canit Maro *ibid.* (nam paſtores in ſiluis pecus paſcere ſolent) eum tamen operam dare debere, vt tamen dignum ſit conſule Pollione. quod enim de ſiluis prouincia conſulum hîc ſolent nugari, à ſententia poëtæ abhorret. Euſebius *Euſebius lib.* autem in Conſtantini imperatoris vita exiſtimat quæ à Sibylla de Chriſto *vlt. de vita* prædicta fuerant, filio Pollionis attributa eſſe à Marone, quod & verum *Conſtant.c.21.* exiſtimo. *Caſta faue Lucina, tuus iam regnat Apollo,* exponi video de Auguſto, quod verum non puto, cùm ſenſus ſit, faue Di- *Eclog.4.* ana naſcenti puero, qui carmine Sibyllæ prædictus eſt, cui vaticinationes inſpirauit Apollo. nam puero nato regnat Apollo, eiuſque præſagia nunc comprobata certaque fidem merentur & vigent. Incipit autẽ principium magni anni, quem cecinit Sibylla, procedere & decurrere conſulatu Pollionis, quo naſcitur ille puer: & procedent magni menſes, non Iulius & Auguſtus, vt ſtultè multi blaterant, ſed menſes magni anni. Nam vt magnus ipſe annus dicitur, ſic eius magni menſes. Itaque quemadmodum annus vertens duodecim tricenũ plus minus dierum menſes habet: ſic & magnus annus duodecim dimetata & deſcripta habet menſium ſpatia, quæ aliquot ſecula complectuntur. vt autem in anno magno ſunt menſes magni: ita in anno vertente, menſes vertentes, qui à lunaribus differunt. Vitruuius, *Luna die octauo & viceſimo & amplius circiter hora cæli* *Lib.9.c.4.* *circuitionem percurrens, ex quo cœperit ſigno ire, ad id ſignum reuertendo perficit lunarem menſem: Sol autem ſigni ſpatium, quod eſt duodecima pars mundi, menſe vertente vadens tranſit.* *Eclog.4.*

Ille, inquit, *deûm vitam accipiet,*

de Salonino perſpicuum eſt dici, cuius natales inciderunt in principium ſæculi aurei, quo homines ſublatis ſceleris propè veſtigijs vitam deorum

Heſiodus lib. I. oper. & dier. viuebant. Heſiodus,

Ὥστε θεοὶ δ' ἔζωον ἀκηδέα θυμὸν ἔχοντες.

Natus autem, inquit, Saloninus homines noſtræ ætatis heroas quoſdam cum dijs permixtos videbit. nam in illa probitate & integritate ſæculi aurei deos cum hominibus verſatos eſſe credebant, quòd rurſum futurum gloriatur poëta reuerſo eodem ſæculo. Catullus,

In Epithal. Pelei.
Preſentes nanque ante domos inuiſere caſtas
Sæpius, & ſeſe mortali oſtendere cœtu
Cælicolæ nondum ſpreta pietate ſolebant.

Eclog. 4. at illud, *Aſpice conuexo nutantem pondere mundum,* valet rotundo, vt,

I. æneid.
Conuexa polus dum ſidera paſcet,

cùm ait, globoſa & rotunda intelligit: etſi alio etiam modo explicari poſſe diximus. Orbem Pollionis virtute pacatũ rectum iri à Salonino adulatoriè dictum eſt, vt & hæc omnia. Cùm enim fingat Pollionis faſtos principium fore reducis aurei ſæculi, eius virtute pacatum iri orbem dicit omni ſcelere bellóq; compreſſo, quorũ veſtigia quidem vix reliqua erunt.

Eclog. 4.
At ſimul heroum laudes & facta parentis
Iam legere:

cùm ait, de hominibus ſuæ ætatis, vt heroibus loquitur, vt aureo & Heroico ſeculo reuerſo, quorum res & præclara facta leget adoleſcens Saloninus.

Eclog. 4. *Chara deum ſoboles, magnum Iouis incrementum.*

Saloninum vocat Iouis incrementum, vt ab Ioue educatum, à quo reges educari opinio erat, qui ideo διοτρεφεῖς ab Homero vocantur. magnum igitur Iouis incrementum, eſt magnus Iouis alumnus. Apud Apuleium,

Apuleius lib. 5. de Aſino aur. *nimirum illud incrementum lenam me putauit, cuius monſtratu puellam illam cognoſceret*: de filio ſuo Cupidine Venus dicit, vt ſit τοῦτο τὸ θρέμμα.

Eclog. 4.
Incipe parue puer riſu cognoſcere matrem.

Arride puer matri, vt & eius elicias riſum. ridentibus enim puerulis libenter adrident matres. Nam Vulcanum, cui parentes non adriſerunt, nec Iupiter dignatus eſt menſa, nec Pallas cubili, quod infauſtiſſimum ei fuit. ne igitur tibi idem eueniat ride, vt arrideant. Veram igitur puto Quinti-

Lib. 9. c. 3. liani ſententiam, *— qui non riſêre, parentes*

Eclog. 4.
Nec deus hunc menſa, dea nec dignata cubili:

legentis, & vt diſtinxi, interpungentis: interpretantiſque ex his qui non riſêre, parentes deus & dea dignati non ſunt hunc menſa & cubili. Ira dea non Minerua intelligitur, ſed Iuno, quæ ei lectum non poſuerit: alij de

Genio

Genio & Iunone intelligunt.

Iam noua progenies cælo demittitur alto, Eclog. 4.

de Stoicorum sententia dictum est, qui in ἀποκαταστάσει post deflagrationem cadere de cælo semina dicunt, quibus hominum instauretur genus, qua de re scribit Cicero 1. de legibus, & lib. 1. de nat. Deorum, *semina deorum decidisse de cælo putamus in terras, & sic homines patrum similes extitisse, vellem diceretis, deorum cognationem agnoscerem non inuitus.* Cic. 1. de legib. & 1. de nat. Deor.

Automata, amphielictra, pes porrectus, pes constratus, pes quadratus, horolobia anaphorica. CAPVT XIIII.

DIV multúmque dubitaui quæ essent apud Vitruuiũ Engibata libro decimo: cúmque illius vocis originem neutra in lingua viderem, nec viris doctissimis illis quidem, verùm nullo testimonio sententiam confirmantibus suam, qui censent esse machinas, quibus imagunculæ mouentur, assentirer: velut ad incitas redactus, ad sacram confugi anchoram, id est ad quoddam veterum librorum oraculum, quorum ex adytis hæc verba retuli: *aliæ quæ ab eo liquore pressionibus coacto spiritu efferre à natura mutuatos effectus ostenduntur, vt merularum, quæ motu voces atque angubata libentiáque tandem mouent sigilla.* Huic si tanquam oraculo vates sagax interpresque adhibeatur, is ita legendum fortasse censuerit, *vt merularũ aquæ motu voces:* vt hæc verba ad *efferre* referantur: mox, *atque angulata lebetia, quæ tandem mouent sigilla.* Suspicaretur & quispiam non incócinnè legi posse *ansulata*: quanquam anguli extantes & eminentes satis ad ea mouenda accommodati sunt. sed hæc ego frustra mecum sic deputo & ariolor: cur non potius affirmo legendum *merularum aquæ motu voces, & automata libantia vel bibentia?* In tractorijs machinis ab eodem nominatur tympanum quoddam, vt in editionibus extat, ἀμφίρευσις & περίτροχος: quæ quidem vocabula adscriptitia & irreptitia sunt, pro quibus in veteri legi exemplari ἀμφίεσις, vt ita tympanum vocetur, quod rudente inuoluto tanquam vestiatur: vt proinde tympanum tanquam vestitura dicatur: & περίθεσις, quòd ei circumponatur funis. non extant hodie scripta eorum, qui his vocabulis sunt vsi, & ab architectis mechanicisque excogitata sunt, nec eorum vsus in hac significatione publicus est. si quis ἀμφίθεσιν legeret priore loco, quàm proximè ad secundum vocabulum etiam accederet: sed mihi hîc satis est fideliter testari veterum monumentorum auctoritatem. apud Theonem in pneumaticis idem tympani genus reperio vocari ἀμφιελίκτραν, quòd ei funis circumuoluatur: posset & περιελίκτρα etiam appellari. Quid autem est ad sacoma adpendere apud eundem auctorem? vel vt in libris veteribus scribitur, ad sacomam? Nam Græca in a neutra, in fœminina mu-

Vitruuius lib. 10. cap. — Lib. 10. c. 14. — Theon. in pneumat. — Lib. 9. c. 3.

nostram igitur vicem valet, nostra vice. Plautus Mostellaria,

Qui hodie sese excruciari meam vicem possit pati.

sic magnam partem nostra oratio constat iambis, pro magna ex parte Cicero dixit. *Subductis rationibus summam feci cogitationum,* à calculatoribus est ductum qui æra redigunt in summam, summamque ex ijs faciunt. Vt imperatores de præ datitia pecunia, id est de manubijs, vt templum, porticum, in vrbe ædificabant: ita decretam sibi à senatu ad ædificandam domum pecuniam manubias vocat. Domum autem suam monimentū, rem augens, ac propter decretam à senatu pecuniam, monimentum senatus dicit. Olim medicina in morbis tantum profligandis censebatur, & salutis restitutione: in valetudinis conseruatione & virium amplificatione παιδοτρίβαι & aliptæ, id est vnctores occupati erant: illi quoque quorum officium ex vnctore & medico conflatum & mixtum erat, vel potius qui medicorum erant vnctores, qui Iatraliptæ dicebantur, vt Celsus vocat: etiam nonnulli longos morbos aliptarum officio attribuerunt, vt scribit Cælius Aurelianus. ideo Cicero scripsit, *sed vellem non solum salutis meæ, quemadmodum medici: sed etiam, vt aliptæ, virium & coloris rationem habere voluissent.* in quo analepticen, qua è morbis sese recreant & reficiunt ægri & affecti, aliptis etiam tribuere videtur. Iatraliptas Plinius vnctores medicorum & mediastinos eorum seruosque dicit esse ita scribens, *Prodicus Selymbriæ natus discipulus eius, instituens quam vocant iatralepticen, vnctoribus quoque medicorum & mediastinis vectigalia inuenit.* Se dicit Cicero libenter Valerio gratificari nomen Iurisconsulti & tribuere, vt ille videri & audire cupiebat: idque se eo libentius dicit facere, quòd gaudeat eum iuris potius, quàm iniuriæ studiosum esse voluisse, cùm audaciæ hominum ad iniuriam tanta sit licentia concessa, vt mirum sit quenquam ad ius & sapientiam potius, quàm ad vim & iniuriam propensum esse, & miretur eum iurisconsultum videri velle. *vbi numero aliquo sis,* dicit Cicero, pro vbi & alij iurisconsulti sint, non tu solus, vt in Sicilia, ne animos nimiū tollas, quòd solus istic sapias. quanquā ne nimium tibi arroges & sumas, qui istinc veniunt, non te magnopere cōsuli dicunt: &, si quando consuleris, non admodum bene respondere. Iocatur autē ex ambiguo Cicero, quòd superbi respondere alijs etiā non dignentur, & quòd improbi & contumeliosi malè respondeant, quod est contumeliosè & iniuriosè & acerbè. *Neque in Appuliam tuam accedas,* inquit, *vt possimus saluum te venisse gaudere.* Erat enim insalubris & pestilēs Appulia, & verebatur, ne si eò deflecteret, aduersam valetudinē cōtraheret morbiq; lues in ea sic grassata erat, vt absumptis multis mortalib⁹ vix quisquā reliquus esset è Valerij notis & propinquis, cùm interim ignobilē & ignotū cauilletur, cui nullus propinquus sit & affinis.

Mostellaria Sc. Iupiter. supremus.
Cic. in Orat. ad Brut.
Epistola Periucunde lib. 7.
Ibid.
Celsus lib. 1. cap. 1.
Epistola Periucundæ.
Lib. 29. c. 1.
Lib. 1. epist. fam. epist. Cur enim tib.
Ibid.

Defensus Plinius in croco, pernæ, petasones.

CAPVT XVI.

QVAE Plinius de croco è Theophrasto sumpta in literas misit, doctis admirationi sunt: & qui Plinij studiosi sunt, aduersus reprehensionem eum vix satis defendere possunt, cùm in quibusdã sensus Theophrasti non Cap.6.lib.21. agnoscatur: verba Plinij sunt, *Gaudet calcari & atteri pede, percundóque melius prouenit: ideo iuxta semitas & fontes lætißimum.* Ego Plinium aio in Theophr. lib. 6.cap.6. Theophrasto non legisse vt in exemplaribus cuditur, ἐν τοῖς κροτητοῖς, sed ἐν τοῖς χρυσοῖς, quod haud paulò melius est, quàm quod hodie in sedibus alienis regnat. sed & si atteri pede in Plinio legimus (sunt enim eius codices, in quibus atteri tantum legitur) non dubito quin legisse videatur καταβιβαζομένης κάτω τῆς ῥίζης, quod aliquanto, quàm κάτω accommodatius fuerit: quanquam κάτω exterminare non ausim. his igitur ita emendatis, neminem esse existimo quem Plinianæ interpretationis pœniteat. Sed vt eundem illum de croco Plinij locum excuriamus, vbi scribitur, *aliqui Phlegræo secundum locum dedêre:* reperi in vetustis monumentis, modò heræo, Cap.6.lib.21. modò Theræo, eorum ego librorum auctoritatem non debui contemnere. Dioscorides scribit ἐξ αἰγῶν τῆς αἰτωλίας. Itaque etsi in tanta librorum inconstantia & discrepantia perdifficile est statuere quid legendum sit, tamen ferè adducor, vt Ægæum scripsisse Plinium censeam: vt mirum mihi videatur vnde Phlegræum in Plinium irrepserit, cuius apud Dioscoridem quem è vestigio secutus videtur, nihil tale compareat. Sincerum dicit crocum Plinius imposita manu crepare, veluti fragile: humidum, quod euenit adulteratione, cedere: sed quid si, cùm in vetustis exemplaribus sedit hoc loco reperiamus, silet scribamus, vt verbo crepat opponatur? etsi enim quę cedunt non sonant, nec crepant: tamen silet aptius aliquanto videretur. sed hîc homines moneri se putent, non cogi: neque tanti facio meas cogitationes, vt putem earũ velut imperio quędam proscribi, quædam perscribi debere, hoc præsertim in loco, vbi cedendi eadem voluntas & notio propè est ex euentu & consequutione, quæ silendi. sed, vt in desultoria opera, & quodam animi æstu, quid intersit inter petasonem & Lib.13.epig. 54. pernam, apud Martialem ita in lemmatis scribentem?

Cæretana mihi fiet, vel massa licebit
De menapis, lauti de petasone vorent. Iterum,

Lib.13.epig. 55.

Musteus est, propera, caros nec differ amicos:
Non mihi cum vetulo sit petasone nihil.

Athenæus lib. 14. Ego putem petasonis partem pernam vocari, vel Athenæo auctore, cuius hæc verba sunt, ἐπεὶ δὲ πετασῶνος μέρος ἐσχάτῳ κεῖται, ἣν πέρναν καλοῦσι. non modò non igitur inuito Athenæo, sed approbante & libente sic accipiemus, pernam

pernam partem esse petasonis. sunt ergo pernæ suum crura: etiam in hominibus dixit Ennius.

His pernas succidit iniqua potentia Pœni. Fest. lib. 17.

Perna autem & petaso Græcam ostendunt originem, prius à πτέρνη ortum videtur, alterum latitudinis significationem præ se fert.

Amicam liberare, alliatum, mortarium, gnarures, hornum, sat acceptum, prehendere aurem, substringere aurem. CAPVT XVII.

NON ab re à Plauto dictum est de dissolutis & nequam, *amicas emite, liberate*, quod tamen contra hominum opinionem impius Theodorus rectè fieri disputabat. Si enim, inquit, honestum est amicum liberare, item & amicam: quo audito filius Phocionis lasciuior alias & petulantior meretriculam liberauit. verba Plutharchi sunt, κατὰ τύχην Θεοδώρῳ τῷ ἀθέῳ παραγενέσθαι λόγον ἐν Λυκείῳ διαλεγομένῳ τοιοῦτον, εἰ τὸ φίλον λύσασθαι μὴ αἰσχρόν ἐστιν, οὐδὲ τὸ φίλην ὁμοίως. εἰ δὲ μὴ τὸν ἑταῖρον, οὐδὲ τὴν ἑταίραν. θέμενον οὖν ἑαυτῷ πρὸς τὴν ἐπιθυμίαν τὸν λόγον ὡς εὖ ἔχοντα, λύσασθαι τὴν ἑταίραν. Idem comicus non longè hinc scribit, *Sine me alliato fungi fortunas meas.* Mostellaria act. 1. Plutarch. in vita Phocionis.

hîc alliarũ interpretor moretum cui allium admixtum est, atque adeo de cibis omnibus intelligo, quibus allium intritum est, ad quod cibi genus Terentius respexit cùm scripsit, Sc. 1. Exi è culina.

Tute hoc intristi, tibi est omne exedendum. Phormione sc. 2. act. 2.

quod annotat Donatus à rusticis de alliato mortario dici solere: vbi mortarium cibum ipsum, id est moretum vocat, à quo moretarium, pila vbi interitur, & extrita litera mortarium dictum est.

Simul, inquit idem Comicus, *gnaruris volo esse hanc rem mecum.* sic se reperisse in antiquissimis libris, homo & doctrinæ & fidei plenissimus Ioachimus Camerarius scribit. *Gnaruris* autem accipio accusandi casu multitudinis numero, vt sit gnaros, voce obsoleta & antiquata, qua etiam vsus est in prologo Pœnuli, *Ad argumentum nunc vicißatim volo remigrare, vt æquè mecum sitis gnarures*, id est gnari. In lexico etiam latinogræco reperi gnarurem γνώριμον, & gnarurat γνωρίζω. ait idem, *horno messis magna fuit*, hornum eleganti sermone significat hîc annonam. Nam magna messis, annonæ felicissimus prouentus est: sic horno se curare, pro cibo dictum perelegantèr à Varrone quodam à nobis capite obseruatur. illa etiam in eadem Mostellaria loquendi ratio minimè vulgari nec tralatitia translatione ornata venustatem auget, Mostel. sc. Recordatus multum. Pœnulo in prologo. Sc. Iampridẽ mecastor.

Si acceptum sat habes, tibi fore illum amicum sempiternum. sc. Iampridem.

Iterum, *Si tibi sat acceptum est, fore amicum tibi sempiternum.*

Et in Sticho.

Sticho. sc. Ita me dij. *Satis abs te accipiam, nisi videam mihi te amicum esse Antipho.* Satis autem acceptum valet, certum & compertum, & firmum, veluti datis fideiussoribus & sponsoribus. satis enim accipit, cui prædes & sponsores dantur. vnde translationes illæ sunt profectæ.

Idem ait,

Mostellaria sc. Iampridem. *Soli gerendum censeo morem, & capiundos crines.*

Hîc ego capere crines esse suspicor blandiri & assentari, leuíque capillorum tactu ac mulcente delenire, & amabiliter attingere: sic etiam aures leniter tractabant ijs quibus adulabantur, quósque captabant & admirabantur, & quibus indicabant vel simulabant amorem, & quos osculabantur. — *aurem*, inquit Flaccus, *substringe loquaci.* *saty.5.lib,2.*

Plautus in Asinaria,

Asinaria sc. Cur me retentas, *Prehende auriculas, compara labella cum labellis.*

— *speculo*, inquit idem, *claras clarorem merum.*

Mostell. sc. Iampridem Hæc ego verba sic intelligo, tam claras esse ædes tamque polita & nitida facie, vt æquor & planities speculi non sit clarior. Itaque satis ad speculum eas esse claras ait, claroremq; merum. speculo igitur valet, vel si speculum ex eis esset faciendum. Hæ tanquam decumæ è Mostel. Plauti exactæ collectæque sunt

Cicero in Lucullo explicatus, Hicetas, terra Platoni non mouetur, terra penitus defixa radicibus. CAPVT XVIII.

PRVRIGINOSVM quiddam, vt ita dicam, & scabiosum videtur inesse in peroratione Luculli, cùm causa academiæ in vtranque partem disputata sententia tandem dicitur, cùm autem velle videatur dicere retinendam esse ἀκαταληψίαν, præsertim cùm percipi & comprehendi nihil possit tollendam tamen ἐποχὴν, cûm de omni re assensio sustineri non possit: particulam *per* veluti scabiem quandam exterens, & in eius locum veluti floridam cutem particulam *nec* inducens, lego, *nec* ἐποχὴν *illam omnium rerum comprobans*: quo quidem in loco Carneadem sequitur, qui assensionem relinquebat sublata comprehensione: sapientem enim assentiri & opinari, nihil tamen percipere dicebat. *Acadē. quæst. lib.2.* Numenius apud Eusebium de Carneade loquẽs ab Arcesila discrepante in epoche, μόνα δ' ἐν τῷ περὶ ἐποχῆς λόγῳ πρὸς αὐτὸν διέστη, φὰς ἀδύνατον εἶναι, ἄνθρωπον περὶ ἁπάντων ἐπέχειν. διαφορὰν δὲ εἶναι ἀδήλου καὶ ἀκαταλήπτου, καὶ πάντα μὲν εἶναι ἀκατάληπτα, οὐ πάντα δὲ ἄδηλα. *Eusebius lib.4. euang. præparat.* Hanc itaque sententiam cùm esse etiam Carneadeam & academicam intelligeret Cicero, ait sese non eam aspernari, percontatúsque Hortensium, quid ei videatur, ridens ille respondet, tollendam epochen, in quo impru-

imprudens academiæ aſſentitur,cui tamen aduerſarius erat: proinde mox exclamat Cicero eum captum eſſe,eámque propriam eſſe academiæ ſententiam.ſic enim ſcribit, *teneo te inquam.* Scriptũ eſt & à Cicerone eodem libro, Nicetam Syracuſium cenſuiſſe cælum,ſolem, lunam,ſtellas,ſupera denique omnia ſtare: hîc in nomine proprio ferè ſuſpicor aſpirationem in literam n, verſipellem eſſe factam,Hicetamq́ue ſcribendum. ſollicitat me Laërtius, & vt ita credam, facit in Philolao ita ſcribens, κατὰ κύκλον τὴν γῆν κινεῖσθαι πρῶτον εἰπεῖν, οἱ δὲ ἱκέταν συρακούσιον φασί· ait Cicero quibuſdam Platonem idem in Timæo dicere videri,ſed obſcurius, atque ea ſanè Ariſtotelis ſententia eſt libro 2.de cælo: ſed eam calumniæ inſimulat Simplicius: cùm enim Plato ſcribat in Timæo, τὴν δὲ γῆν μένειν ἰλλομένην περὶ τὸν διὰ παντὸς τεταμένον πόλον. Illud ἰλλομένην pro εἰλουμένην & κινουμένην accipit: at Simplicius pugnat eſſe alligatam,hærentem,vt apud Apollonium δεσμοῖς ἰλλόμενον, eſt vinculis adſtrictum. Cæterùm quod ait, *terra penitúſne defixa ſit, & quaſi radicibus ſuis hæreat:* è Xenophanis ſententia dixit, qui eam in infinitum demiſſis actiſq́ue radicibus hærere cenſet. Plutarchus οἱ ἀπὸ Θάλεω τὴν γῆν μέσην. Ξενοφάνης πρώτην εἰς ἄπειρον ἐρριζῶσθαι. *Nec eo tamen empirici notiora eſſe illa,* ſcribendum cenſeo, non vt per omnes peruaſit libros, *Empiricis.* nam Empirici,quod à Galeno ſcriptum etiam eſt, contemnebant corporum diſſectiones, quòd dicerent alium habetum coloremq́ue eſſe in viuis ac mortuis, in integris ac diſſectis. Lego etiam *ſed mihi minores tale viſum:* hoc ſenſu,non reſpondent maiores & veteres philoſophi, vt Ariſtoteles & alij: ſed minores & iuniores,vt Stoici. Hanc paucorum locorum animaduerſionem explicationémque gratam eſſe bonis iuuenibus vehementer optamus.

Lib. 2. Acad. quæſt. — Laertius in Philolao. — Plato in Tim. — Cicer. Acad. quæſt. lib. 2. — Plutarchus. — Lib. 2. Acad. quæſt.

Genius, deus natalis, Iuno natalis, preſſum quaſillo ſcortum. CAPVT XIX.

NATALI die celebrabatur & colebatur genius, vt ex illa Perſiana cæſura planum eſt, *Funde merum genio.* Colebatur autem à viris: hi enim genium habere cenſebantur: non à fœminis, deuſq́ue natalis vocabatur: teſtimonio eſt Tibullianum illud, (Perſius ſat. 2.)

At tu natalis quoniam deus omnia ſentis, Annue. (Tibullus lib. 4. eleg. 5.)

Iam autem antè Deum etiam naturæ vocatum fuiſſe obſeruauimus, & in commentarios hos retulimus. vt autem viri ſuo natali genium colebant, ſic mulieres venerabantur Iunonem,quæ etiam Iuno natalis dicebatur,vt apud Tibullum,

Natalis Iuno ſanctos cape thuris aceruos. (Tibull. lib. 4. eleg. 6.)

Igitur,vt per genium virorum,ſic per Iunonem mulierũ iurabant, de viro

Tibul-

Tibullus sic scribit,

Tibull. lib. 4. Eleg. 5.

Pérque tuos oculos per geniúmque rogo.

de muliere idem,

Hæc per sancta tua Iunonis numina iuro.

Tibull. lib. 2. Eleg. 12.

Cùm autem ille politus suauísque poëta, & quidam Phœbeus olor canit,

Tibull. lib. 4. Eleg. 10.

— presśúmque quasillo Scortum, quam Serui filia Sulpitij,

scortillum significat egenum, & se meretricio quæstu malè tolerans, lanificioque miseram trahens vitam. quæ enim ad extremam redactæ erant paupertatem meretrices & mulieres, lanam demum faciebant, & illa se Mineruæ exhibebant.

Tibull. lib. 4. Elog. 10.

Sed &, *Sit tibi cura togæ potior,* de mœcha fœda & famosa adultera dicitur, vt apud Martialem,

Martialis lib. 2. epig. 39.

Vis mage quæ meruit mittere, mitte togam.

in cuius epigrammatis clausula *ne credam*, quàm *nec credam*, malim. Ille

Tibull. lib. 4. elog. 10.

autem poëta, in quo sincerus esse videtur & ingenuus Latini sermonis sapor nullo peregrino vitiatus succo, more tamen rituque Græcorum duas

Lib. 4. elog. 7.

negationes vnius vice quibusdam videtur posuisse, ita scribens,

Non ego signatis quicquam mandare tabellis,
Ne legat id nemo, quam meus ante, velim.

vt sit, ne legat id quisquam: poterit tamen exponi, vt legat id aliquis, antequam meus. In eodem porrò poëta legendum crediderim,

Lib. 4. elog. 3.

Nunc sine me sit nulla Venus, sed lege Dianæ,

Hoc sensu, nunc quia absum, nec tecum venor, nulla tecum puella sit: sed lege castæ Dianæ castus in siluis agites atque veneris. Hæc veluti ramenta pluma leuiora puluisculi more conuerrimus ex illo nitidissimo poëta,

Sticho. sc. quis-nam obsecro.

quæ si quis non probat, reuerrat, vt parasitus dicit Plautinus.

Lua mater, Mineruium, Liuius emendatur.

CAPVT XX.

ROMANORVM erat consuetudo arma de hostibus capta interdum cremare Vulcano, aut Marti, aut Mineruæ, idque ab Imperatorib' factum reperimus non rarò. Sed libro etiam 45. Lunæ matri id factum scribit

Liuius. lib. 45.

Liuius, vt cùm in superioribus numinibus constet rei causa, hîc vacillet & titubet, certè non appareat. quid enim attinet arma in honorem Lunæ comburi. Ego istam lunam capite foras præcipitem agendam puto, & in

Liuius lib. 8.

hos penates reuocandam Luam matrem, vt & lib. 8. scribitur, *Armorum vis magna tum inter cæsa corpora hostium tum in castris inuenta est. Ea Luæ matri dare se consul dixit.* ea dea nomen à luendo expiandoque sortita videtur esse, & præfuisse lustrationibus & lustris. post cædem autem hostium & bellum

bellum,opus purgamentis & piaculis est.Eodem verò 45.libro cùm scribit,*In oppido Mineruio duas portas & muri aliquantum de cælo tactum*,partem quandam Romæ mihi videtur intelligere, in qua templum Mineruæ erat, quod Mineruium dicebatur, vt Dianium. Varro lib. 4. de lingua Latina, *Varro li. 4. de ling. Lat.* *Ceroliensis quarticeps circa Mineruiū*.sed & Athenas in Italia collocat quasdam Stephanus, quod vocabulum Latinis auribus Mineruium explicat. *Stephanus de vrbibus.* Erat & in Campania Athenæum promontorium Mineruæ sacrum, ad verbum Mineruium: cum templo autem aliquid etiam oppidi erat: non enim sine tectis alijs solum desertumque vt opinor Mineruæ delubrum procul ab hominum cœtu exulabar. de his igitur Mineruijs melius fuerit intelligere. & quia, vt nostrum sæculum corruptum est, sic quoque eadem in libros passim peruasit corruptela, censoria notatione indiget & virgula. In eo igitur libro cùm legitur, *pecuniam illum dare non potuisse, militem honorem non posse.* Illud posterius, *non*, quod in primis editionibus *Liuius lib. 45.* non extat, fugandum est, & *honorem dare posse* scribendum.qui autem potest honorem dare, penes eum etiam potestas est non dandi. Intelligat igitur Paulus, qui se negat habuisse potestatem dandæ pecuniæ, militem habere potestatem mandandi suffragio triumphi,quem non deferet malè merito. iste sensus & historico dignior est,& argutior,& acrior.nihilo secius & illud subscriptionem notæ censoriæ meretur. *Omnes illas victimas quas traducendas in triumpho vindicauit.* *Liuius lib. 45.* si in triumphum dicauit scribatur, & sententiæ satisfiet, & ingenua quædam liberalisque antiquitatis indoles apparebit. etiam animaduersione indiget illud, *ego qui de illo triumphaui, ab altero funere filij curru ex capitolio ad alterum propè iam expirantem veni.* *Ibid.* Igitur scribo, *filij in currum*: & distinguo sic. ante quam currum triumphalem ascenderet alterum se amisisse è liberis dicit, alterum acto iam triumpho, quod consonat historiæ.Illud etiam quiddam habet quod *Ibid.* tanquam tribu mouendum est, *pullo amictus illo Perseus ingressus est castra.* in cuius locum & tribum inducendum villo: vt sit pullo amictus villo. Quod si quis sillo malit, litigantem me non habebit: alterum tamen magis probantem: sed omnium tamen maximè,pullo amiculo Perseus. Has ex illo Liuij libro obseruatiunculas colligebamus, iuuentutis studijs potius quàm nostris sedulò inseruientes.

Censui censendo, gratiosa missio, auocare concionem, tabularium, adiectiones familiarum & locorum. CAPVT XXI.

MIRVM fortasse videri potest,cur Liuius scribat libro 43.Furium & *Liuius lib. 43.* Martienum alterum Præneste,alterum Tibur exulatum abiisse. id enim est propemodum Exquilias à feruenti migrare Subura, & cum Satyrico loquar

loquar. ſed enim vrbes erant aliquot Latinorum, in quas exilij cauſa ſolum vertere ius erat iam inde ab vltima propè antiquitate, in quibus hæ duæ numerabantur, quod Alicarnaſſeus declarat. Sed & ex eodem Liuij libro quædam alia notare non ab re fuerit, vt quod è veſtigio ſequitur, *Liuius lib. 43.* compellare pro accuſare poni ſolere à bonis ſcriptoribus: verba Liuij ſunt, *fama erat prohiberi à patronis nobiles ac potentes compellare*, cuius quidem notionis verbi multa apud reliquos extant exempla, quæ reſcribere longum eſſet. Qui ex ijs mulieribus ſuſcepti eſſent, quibuſcum ius connubij non eſſet, ſeruorum in numero fuiſſe videntur: quidam Latinæ conditionis fuiſſe credunt, quod eo Liuij quem proferam loco probare conantur. *Ibid.* ſed aut nihil video omnino, aut ſeruos eſſe Liuius oſtendit: eius verba ſunt, *ex militibus Romanis & ex Hiſpanis mulieribus, cum quibus connubium non eſſet, natos ſe memorantes ſupra quatuor millia hominum orabant, vt ſibi oppidum, in quo habitarent, daretur: Senatus decreuit, vt nomina ſua apud L. Canuleium profiterentur: eorumq́; ſi quos manumiſiſſet, eos Carteiam ad Oceanum deduci placere*. Ecce Liuius manumitti eos ſenatui placuiſſe ſcribit, quo ſignificat, ingenuos non fuiſſe: ſed & eam coloniam Latinorum fuiſſe libertinorumque appellatam eſſe ſcribit: quæ firmiſſima ſunt noſtræ ſententiæ adiumenta. Sors cernere dicitur, cùm eius aleæ aliquid permittitur, vt id diſceptet, vt euentus ſit, quem diiudicauerit. *Ibid.* Liuius eodem libro, *priuſquam id ſors cerneret, in incertum, ne quid gratia momenti faceret, in vtranque prouinciam, quod res deſideraret, ſupplementi, decerni*. Legem cenſui cenſendo dicere, pro cenſui agendo æſtimandiſque ciuium fortunis & facultatibus, vetere dicendi formula, vſurpauit Liuius his verbis, *Ibid.* *Legem cenſui cenſendo dicturos eſſe, vt præter commune omnium ciuium iuſiurandum, hæc adiurarent*. Id eſt hæc iurarent, aut præterea iurarent, id enim eſt adiurare. *Cic. pro Flacco* Cicero pro Flacco, *illud quæro ſintne iſta prædia cenſui cenſendo?* Gratioſa miſſio præter cauſariam & ignominioſam & honeſtam confectis ſtipendijs, eſt apud Liuium quæ per ambitionem & gratiam impetrata *Liuius lib. 43.* eſt: ſic enim ſcribit, *& quorum ante emerita ſtipendia gratioſa miſſio ſibi viſa eſſet*. Auocare concionem eſt concionem à magiſtratu, qui eam aduocauit, abducere: quod, vt apud Gellium eſt, ius erat aliquibus magiſtra- *Cap. 14. lib. 13.* tibus facere. Sed à tribuno auocare, vt ex Liuio auguramur, nefas: ſic e- *Liuius lib. 43.* nim dicit, *eo facto auocatam à ſe concionem tribunus queſtus*. Tribunus non tantum mulctam irrogat, ſed etiam crimen iudicat, cùm quem de crimine condemnat: qua de re apud populum poſt certabatur ex prouocatione. *Ibid.* Liuius, *& vtriq; cenſori perduellionē ſe iudicare*. proinde Cicero ſcripſit de le- *Cic. lib. 2. de legib.* gibus, *cùm magiſtratus irrogaſſit iudicaſſit ve*. Tabularium locus erat Romæ refertus omnibus inſtrumentis, tabulis, literiſq; publicis, in quibus omnia

paſcua

pascua, prædia, vectigalia, portoria, ciuitates, redemptionesque publicanorum perscripta erant. Erat autem in atrio Libertatis: Liuius, *censores extemplo in atrium Libertatis ascenderunt, & ibi signatis tabellis publicis clausoque tabulario & dimissis seruis publicis, negarunt se, prius quicquam negotij publici gesturos, quàm iudicium populi de se factum esset.* De eo Maro scripsit, *Insanumque forum & populi tabularia vidit.* Certus videtur in colonijs fuisse familiarum numerus, cui iniussu senatus adijcere non licebat. Tacitus, *Emeritensibus familiarum adiectiones.* quem in sensum esse Taciti verba accipienda, quæ tamen nonnullos in errorem induxerunt, ostendit Liuius, sic scribens: *Postulantibus à senatu Aquileiensium legatis, vt numerum colonorum augeret, M. & D. familiæ ex S.C. scriptæ.* Sic etiam adiectio locorum in quadam inscriptione legitur, TRIBVS XXXV. QVOD LIBERALITATE OPTIMI PRINCIPIS COMMODA EARVM LOCORVM ADIECTIONE AMPLIATA SINT.

Liuius lib. 45. 2. Georg. Tacitus.

Patagus, passer marinus, vola curriculo, inijcere terram, simulatrices, offerumenta, ora, occentassit, præsentanea porca.

CAPVT XXII.

LEGIMVS in Festi commentarijs paragum morbi genus esse, neque præterea quicquam reperimus, quod enim morbi genus sit, nobis cogitandum reliquit vel ipse, vel eius abreuiator. ferè crediderim morbũ esse viris qui πάταγος apud Theophrastum scribitur: eius verba sunt, καθάπερ ἔνιοι κελεύουσι πατάγοι εὐλαβούμενοι: vbi Theodorus πάσσαλον legisse videtur, cùm paxillum interpretetur: ac videtur hoc morbi genus esse, cùm sauciatur ligone in ablaqueatione, vt sit patagus plaga & percussio. In eodem Festi commentario passerem marinum legimus esse struthiocamelum, qui cùm ira volare soleat, vt à terra se non tollat, sed alarum passis velis vna cursens regimet: idcirco Plautus scripsit,

Fest. lib. 14. Theophrastus. Lib. 14. Persa Sc. satin' hæc tibi.

Vola curriculo: istud marinus passer in circo solet.

Marinus autem vocatur passer, vt reor, quòd ex Africa in Italiam mari adueheretur. Eodem libro præcidaneam porcam dicit esse Festus, quæ immolabatur ab eo, qui mortuo iusta non fecisset, id est glebam non obiecisset: hoc intelligo de genere sepulturæ, quod per iniectionem glebæ fiebat: quod genus sepulturæ omnium infimum erat, vsurpabaturque, cùm quis in cadauer insepultum inciderat. Nam insepultum relinquere nefas habebatur, quod porca expiandum esset, id est piacularibus sacris soluendum. Horatius, Lib. 14.

—licebit Iniecto ter puluere curras. Od. 28. lib. 1.

Inexpiabilem penè fraudem fuisse id non facere ostendit,

ibid. *Negligis, immeritis nocituram*
Post modò te natis fraudem committere: forsan
Debita iura vicesque superbæ
Te maneant ipsum, precibus non linquar inultis,
Téque piacula nulla resoluent.

Sophocles. Atque eadẽ erat Græcis opinio, & pulueris inijciendi religio. Sophocles,

Λεπτὴ δὲ ἄγος φεύγοντος ὥς, ἐπῆν κόνις.

AEn 6. Hanc saltem sepulturam postulat ab AEnea, naufragus Palinurus, cùm ait apud Maronem, *Aut tu mihi terram inijce*. Sic etiam apud Alicarnasseum Dionys. Halicar. lib. 3. metu piaculi à populo sepelitur Horatia, ἀλλὰ οἱ παριόντες αὐτὴν ἐῤῥιμμένην ἐν ᾧ διεχρήσθη χωρίῳ, λίθους ἐπιφοροῦντες καὶ γῆν, ἐκήδευσαν ὡς πτῶμα ἔρημον κηδομένων.

Iam hîc non omittam monere, quod C. V. Petro Fabro Regis consiliario acceptum fero, cùm in Festo ipsiusque breuiario omnis hostia, quæ vel frugum causa, vel mortui, cui iusta quis non fecisset, immolatur præcidanea vocetur: à Mario Victorino culpari, qui eam ita appellarit, cùm præcidariam dici debere pronunciet, dicatque à præsentanea differre, quæ Lib. 14. præsente mortuo, quem condituri sunt, immoletur. Ergo auctore Fabro in Festo vbi scribitur mutilate, *presan... porca dicitur, vt ait, Veranius*, non dubitandum, quin legendum sit præsentanea porca. adiicitur enim, *quòd pars quædam eius sacrificij fit in conspectu mortui*. Eodem in cõmentario quod legimus pedibus obsidum, improbæ pecuniæ est & subæratæ, cùm obsitum legendum sit pro pedicoso. sed & in proximo Lucillij versu scribendum conijcio.

ibid. *Obtuso ore pugil piscinensisque resesque.*

Scribit Festus simulatrices esse mulieres sagas & expiatrices, vel sacerdotes quæ expiare sunt solitæ, quod verbum putem ex eo natum, quòd in sacris multa simulentur, & simulata pro veris haberẽtur, vt apud Maronem.

4 AEn. *Sparserat & latices simulatos fontis Auerni.*

Alioqui mulieres rebus diuinis deditæ simulatrices dicebãtur, sed & simLib. 14. pulatrices. In censoria lege sartorum tectorum scribebatur, *porticum sartam tectam habeto, prodito*, quod est habeto & porrò alijs redemptoribus datò. hoc ideo retuli, quòd mendosum in Festo sit, & obscurum. plorare apud priscos etiam erat quiritatu & ploratu auxilium petere, & appellaibid. re clamareque. Festus, *si parentem puer verbasit, ast ollus plorassit parentes, Diuis parentum sacer esto*: sic ferè corrigendum Festum crediderim, in quo verberit, non credo rectè legi. aut potius verberit, erit verberet, vt alio loco vindicit, vindicet. dignũ obseruatu est, cùm Festus palilia dici rectè iudicet, Mario Victorino parilia placere, palilia displicere: sic enim scribit, *Parilia dicũtur non palilia, non à Pale dea, sed quòd eo tẽpore omnia sata arboresq;*

&

& herbæ parturiant pariántque. Athenæus quoque parilia nominat, quæ sua Athenæus lib. 8.
dicit ætate Romana vocata, condito vrbis genio & Fortunæ templo. τὰ,
inquit, παρίλια πάλαι μὲν καλούμενα, νῦν δὲ ῥωμαῖα In Festo autem pararium æs Lib. 14.
à paribus, id est, duobus equis nomen habuisse arbitror. Iurisdictio prætoris olim in possessione danda, adimenda, recuperanda, retinenda posita
fuit, non dominio & iure rei tradendo. Id enim ad legitimas pertinebat
actiones non prætorias: indicant id verba Festi quæ subscribam, *Itaque in* Ibid.
legitimis actionibus nemo ex ijs possessionem suam vocare audet: sed ad interdictum venit, vt prætorijs verbis vtatur, vti nunc possidetis eum fundum quo de agitur, quod nec vi, nec clam, nec precario alter ab altero possidetis, ita possideatis:
aduersus ea vim fieri veto. Penatores, inquit Festus, *sunt apud Catonem, qui* Ibid.
penus gestant. hac Catonis auctoritate adducti quidam opinatores in codice Iustiniani in penatores mutandos censent: nos cùm id extra cancellos nostros sit, pedem referemus, & iurisconsultis sua relinquemus, eorumque iudicio stabimus: tantum dicemus in antiquo vocabulario reperisse nos, opinatores esse æstimatores, vel militares. Procos Seruius Tullius in descriptione classium quam fecit, perquam antiquè vocauit patricios, velut proceres, velut proceres: ne id quidem mendo vacat, quæ
mihi causa adscribendi fuit. *Offerumenta sunt*, inquit Festus, *quæ offeruntur:* Lib. 13.
id ego de ijs accipiendum putauerim, quę in sacris dijs offerebantur: vnde
vt suspicor natus est elegans Plauti iocus,

Ni offerumentas habes plures in tergo tuo: Rudente sc. extrę pheno.

vbi offerumentas vibices plagarum tergo oblatarũ perquam iocularitér
appellat. Offucare idem Festus explicat aquam in fauces ad bibendum Lib. 13.
dare, & hinc putant infucare esse, apud Plautum vinum aqua diluere, cùm Cistellaria sc. 1.
etiam aqua eius color infucetur: atque id merum infucabat, quàm infuscabat malunt, cùm infuscare verius putem, quòd cùm generosi vini nigrior sit color, dilutior mixta aqua fusciórque reddatur. Occasus occasio
veteribus fuit, vt apud Ennium de Coclite,

Hic datus est occasus, Horatius inclutus saltu. Fest. lib. 13.

Qui de cœlo tactus erat Romanorũ religione non cremabatur, sed sepeliebatur Plinio auctore, cuius verba sunt, *hominem ita exanimatum cremari* Lib. 2 c. 54.
fas non est, condi terra religio tradidit. leges tamen Numę ne sepeliri quidem
volebant, cùm iusta fieri fulminatis nolent: eas proferam ex Festo, *si hominem fulminibus occisit, ne supra genua tollito.* Huius legis hanc esse sententiam existimo, vt si quis Iouis fulmine sit exanimatus, ne ad sepulturã tollatur. Iterum, *homo si fulmine occisus est, ei iusta nulla fieri oportet.* Occentassit Ibid.
pro conuitium fecerit veteres dicebãt, inquit Festus: hinc illa 12. tab. lex,
si quis occentassit, siue carmen condidisset, quod infamiam faceret flagitiúm ve al- Ibid.

teri precaretur. Ora non ſolum extremas partes ſignificar, ſed etiã primas:

cecilius apud Feſt.lib.13. Cecilius, *Oram reperire nullam quam expediam queo.*

Proinde Matoni tota regio eſt, vt cùm ſcribir,

9.æneid. *Et mecum ingentes oras euoluite belli:*

Et ante eum Ennio,

Quis potis ingentes oras euoluere belli.

Bellè enim totum campum & regionem ſpatiumque intelligunt, id eſt bellum ipſum per circunlocutionẽ: quidam tamen principium accipiunt. Lib.13. In opimis ſpolijs quæ ab Ope dicuntur, in Feſto non leuis reſider error, cùm ſcribitur, *opem cognominatam eſſe conſtituit*, vbi piaculum non vt opinor commiſerit, qui conſiuam ſcripſerit, quod Opis cognomen fuiſſe legimus. ſed quæ de opimis ſpolijs ſcribit, è re fuerit cum Plutarcho conferte, quod & nos aliquando faciemus.

ADRIANI TVRNEBI ADVERSARIORVM LIBER DECIMVSSEPTIMVS.

Mutitare, manuarium, ſubidus, inſubidus.

CAPVT I.

T veteris monetæ pretium & æſtimatio à nobis plerunque ignoratur, ita & priſcorum verborum aut rarorum ſignificatio, quæ tamen quia in ſcriptoribus occurtunt, etſi raró parcéque vſurpata, declaranda ſunt, vt leuetur aliorum labor. tria aut quatuor eius generis Cap.2, lib.18. apud Gellium explicabo. Is ergo ita ſcribir, *quam ob cauſam patricij Megalenſibus mutitare ſoliti ſunt, plebs Cerealibus?* Ego hîc mutitare interpretor mutuò viciſſimque conuiuia inter ſe exercere quaſi mutuitare, quod tanquam mutuarent alij alijs conuiuia, quando qui dederant viciſſim etiam accipiebant: vel potius tanquam dapes & epulas commutare viciſſim. Id etſi ſupra attigimus, tamen iterandum ob raritatem putauimus. Cap.13 lib.18. Idem ait, *hoc ære collecto quaſi manuario cœnula curabatur omnibus*: eſt manuatium, æs, quod in manibus & vſu habetur, vt monetarium, ſed cùm, vt aliquando à me probatum eſt ſcriptorum exemplis, in aleæ luſu manus dicantur, ipſæ ludendi vices, haud equidem dubitẽ quin manua-

manuarium dicatur, vel manuarium æs, quod quis in alea lucratur: ac vocabulo inde translato Gellium esse vsum hæc fides sit, quòd ab alea caput exorditur his verbis, *Saturnalibus Athenis alea quadam festiua & honesta* Ibid. *lusitabamus. Sic tacitus, subidus, duplo ideo pereo,* illud subidus non est notionis vulgaris: mihi quidem à sue deduci videtur, vt turpis sit, & sui similis & ineptus. Ego tacitus, inquit, & mutus vt sus adsto, neque explico quid me vrat, quidque à te poscam, ita duplo pereo. In eadem notione & insubidus vsurpatur apud eundem, particula in non inficiante, sed potius augente. Locum autem eo libentius adscribam, quòd eo vocabulo velut molesto offensi emendatores substituêre vicariam operam insipidius, *verte enim,* inquit *& muta, vt vrbes dicas, insubidius nescio quid facies* c.19.lib.11. *& pinguius.* Iterum, *hæc tamen inepti & insubidi hominis ioca non præte-* c.1.lib.12. *ribo.* Ista nos verba damus iuuentuti: quidni enim verum loquamur? nam horum verborũ interpretatione hactenus profecimus, vt neque penum, neque pectus, neque locu(l)os instruxerimus, sed verba tantum contulerimus: atque hæc tota opera, vt ne quid dissimulemus, verbosa est.

Assiduus labor apud Martialem, molles honores, sidereus colossus, pressura croci, dorica venabula. CAPVT II.

NODOSVS est iste grammaticis versus Martialis, quem prima specie quis enodem, vt ita dicam, crederet, Epigr.1.

Assiduus iactet nec Babylona labor.

Ego, vt adhuc feci, nec reprehendendis aliorũ sententijs me venditare decreui, nec immanẽ aggerare capitum molem ambitiosa ostentatione eruditionis commemorandis omnium sententijs. Ego igitur existimo dici non esse tanto labore, tamque impensè laudandam Babylonem, vt perpetuò in laudatorum ore versetur. is enim est assiduus labor, cùm assiduè laudatur Babylon. Illud quoque quod è vestigio sequitur,

Nec triuiæ templo molles laudentur honores, Ibid.

non puto exquisitius & ingeniosius explicandum, quàm vt intelligamus ex eleganti illa & molli & egregia & honesta ionica structura non esse tantopere efferendum templum Ephesiæ Dianæ. At verò sidereus colos- Epigr.2. sus ex eo dicitur, quòd & colossus erat dicatus Soli, & radiatus erat. nam & colossum Romanum à Nerone factum venerationi Solis consecratum fuisse Plinius dicit: atque is radiatus erat. Martialis, Lib.34.c.7.

Nec te detineat miri radiata colossi,
Quæ Rhodium moles vincere gaudet opus. Lib.1.epig.38.
Et Cilices nimbis hîc maduêre suis, Epig.3.

est, croci perfusi sunt vnguento, imbris ritu eos aspergine madefaciente quadam expressa machinatione & arte. Nam Lucanus scribit,

Lib.9.

Vtque solet pariter totis effundere signis
Corycij pressura croci: sic omnia membra
Emisere simul rutilum pro sanguine virus.

Pressura autem croci succus est croco expressus, vnguentumque è croco.

Epigr. 23. in Amphith.Cæs.

Dorica quàm certo venabula dirigit ictu, intelligo Laconica. Iuuentus enim Laconum montes venatu assiduè lustrabat venabula gerens. Nemo autē ignorat eos Dorici generis fuisse: vel potius à Doride, in qua est Pindus mons optimę ferax materię ad hastilia, sunt Dorica vocata venabula. Certè Dorica etiā erat armatura certi cuiusdam suiq; generis, vt ab Hesychio refertur, & Doricum pro Græco audiri potest. *Illę tulit*, inquit, *geminos facili ceruice iuuencos:* ab eo dicit duos esse tauros in arena interfectos: sed vel iocosè, facilè tulit hoc præmium cæsorum duorum iuuencorum, neque eo ceruix eius laborauit facili nisu portantis: vel sine ioco, facilè sustulit & interfecit boues eorū ceruice ad conficiendum minimè dura & repugnante, sed facilè venabulorū ferro violata, quam quidem posteriorem sententiam veriorem puto: nihil tamen vetat diuersos sensus scribere, quorum intelligentiæ verba repugnare non videantur. Nam quin prior verbis poëtę egregiè significetur, nemo nisi pertinax, inficiari potest. nos tamē secundum posteriorē sensum sententiā dicimus, & ita poëtam intellexisse non dubitamus. Simile est illud Lucretianū, Præcipitesque cadunt molli ceruice profusę.

Hesychius. Epigr. 23. Lucr. lib. 6.

Lycurgei, Arpinates aquæ, refractariolus, tocullio, phocis curiana. CAPVT III.

MVLTA sunt quæ verborum ambiguitate duplicem capiunt sensum: sed tamen ea in ijs significatio accipienda est, quæ ad intelligendū potior, vt in illo M. Tullij ad Atticum loco: *nosmet ipsi, qui Lycurgei à principio fuissemus quotidie demittigamur:* non constat satis vtrum à Lycurgo legislatore, an ab oratore, qui & Lycurgus vocatus est, Lycurgeum se fuisse dicat: sed cùm se acrem & asperum in Clodium fuisse declarare videatur, facilè mihi persuadeo, vt à Lycurgo oratore, qui accusator fuit vehemens & acerbus, adiectio illa deriuata videatur. de Lycurgo Cicero in Bruto, *accusationem factitauit, vt Athenis Lycurgus.* Sed profectò necesse est ex ijs epistolis hanc fiscellam detexamus. quæ sunt igitur immortuæ reliquiæ, cùm scribit? *immortuis reliquiis coniurationis.* An in vrbe mortuæ, vt de Lentulo & Cethego & alijs intelligamus, de quibus sumpsit supplicium? & non putem: sed potius cùm oppressa fuisset coniuratio consilio & virtute

Lib. 1. ad Attic. epist. Accepi tuas. Cic. in Bruto. Lib. 1. ad Attic. epist. Vereor ne putidum.

Ciceronis

Ciceronis, reliquias tamen eius etiamnum quasdam in vrbe superstites
fuisse existimo, neque dum mortuas. Tusculanum autem venditat est, *Ibid.*
vendere cupit. Desiderandi enim verbum est vendiro, vt apud Plautum, *Mercatore sc. 1. Duas res simul.*

Parcerent mutuitanti credere,

id est mutuari cupienti, vt vir & probus & doctus animaduertit Ioachimus Camerarius. In illa altercatione autem proterua & petulanti cùm dicitur, *Narra inquam patrono tuo, qui Arpinates aquas concupiuit*, patronũ malim intelligere Crassum, qui Clodium de polluta religione reum defenderat, quàm Clodiam, nec Arpinates aquas Ciceronem crediderim, cuius nuptias Clodia periuerit, verũ Marij aliquod prædium arpinas, quod concupiuerit in Syllana proscriptione Crassus, nec obtinuerit tamen, in quo aquæ vel calidæ vel frigidæ saltẽ erant Fibreni, vt non debeat mirũ videri Clodio ad Baias & calidas aquas hominem arpinatẽ fuisse, cùm aquæ etiã Arpini essent, vt patronus Clodij, qui eas cõcupierat, sciebat, Clodius ignorabat, qui marinas solas aquas vt Baianas & Puteolanas nouerat. Sunt qui marinas Marianas explicant, referuntq; ad fundũ, quem Marius habuit ad Misenum: sed tum Arpinates aquæ dici non possent, sed Arpinatis: ac tum argutissimus quoque sensus esset. Refractariolum autem iudiciale dicendi genus appellat, velut ἀνακλαδεῖν vel ἀντανακλαδεῖν quòd in genere iudiciali aduersarij contumaciter repugnent: nec solum in perpetuis orationibus; quæ alter dixerit refringunt in aduersarium & reijciunt sed etiam in altercationibus multo apertius. At verò, *non habebam te in tocullionibus*, est non numerabam te in minutis fœneratoribus. Nam à τόκος per diminutionẽ fit τοκύλλιον, vnde & τοκυλλίων diminutiuum fœneratoris, id est fœneratorculus, vt à σκέπαρνον fit apud Plautum σκεπαρνίων, à παλαίστρα παλαιστρίων. Illud autem est obscurissimum, *Iacet enim ille sic, vt Phocis curiana stare videatur.* nec videtur velle Curium ariolari & diuinare sibique honores polliceri, vt quis eam suspicetur sententiam ex oraculo Apollinis, quod in Phocide erat. Credibilius est, cùm Phocidem Græcam Philippus Macedo euerterit vrbibus deletis & in pagos redactis, dici Phocidem Curianam Curium aleatorem fortunis euersum, qui tamen comparatione Pompeij stare videretur. Nunc quidem nihil in mentem mihi venit quod accommodatius ad eius loci sententiam putem.

Lib. 1. ad Attic. epist. Quæris ex me. — *Ibid.* — *Lib. 2. ad Attic. epist. Cal. Iunij.* — *Lib. 2. ad Attic. epist. Prorsus vt scribis.*

Dij patrij, ad nationes, pteron, CAPVT IIII.

DII patrij sunt & qui Græcè θεοὶ πάτριοι vocantur, qui in patria coluntur nostra: sunt & πατρῷοι qui à patribus nostris culti sunt, quorumque per manus à patribus religionem accepimus. Cùm à Marone lib. 2. scribitur.

Dij patrij seruate domum, *2. AEn.*

Xenophon. posteriore sensu intelligeret Xenophon, qui de Ænea ita scribit, αἰνείας δὲ σώσας τοὺς πατρῴους καὶ μητρῴους θεούς. Nec Higinius aliter apud Macrobium cen- *Lib. 3. Saturn. c. 4.* set. Tantum autem superfuit vel diligentiæ, vel curæ Græcis grammaticis, vt geminos angues, qui suis voluminibus implicatū cum lib ris Laocoontem, quòd hasta violasset equum durium, interfecerunt, conquisierint, & nominibus suis appellauerint Porcen & Chariboean, vt ab interprete Lycophronis relatum est. Igitur,

Æn. 2. *Ecce autem gemini à Tenedo,*

cùm à Marone dicitur, duo sunt illi angues intelligēdi: de his & Tryphiodorus & paruæ Iliadis auctor scripserant, atque vt reor libro 2. Maro paruam Iliadem imitabatur, cuius auctorem Homerum sunt qui putent, sunt qui Leschen credant. De consilij autem sententia ex vno lapide, summi artifices Laocoontem & liberos eius, draconumque mirabiles nexus fe- *Lib. 36. c. 5.* cêre, vt scribit Plinius, qui diligentissimi scriptoris locus monet me manumque propè inijcit, vt si possim ibidem sordes emaculem. Nam sic vitiosè scribitur, *In honore est & in templo illo Hercules:* ego, inhonorus est, nec in templo vllo. Nam in templo non esse ostēdit, cùm eum humi stare ante aditum porticus scribit. sed ante aditum porticus dicit agnationes, *c. 5. lib. 36.* intelligentia vtique difficili. ego *ad nationes sitæ* legendum puto: ac locum fuisse Romę sic vocatū suspicor, vt & ad malum punicum apud Tranquillum. mouet me idem Plinius paulò post scribens, *idem & à Coponio* *Tranquillus in Domitiano c. 1.* *14 nationes, quæ sunt circa Pompeium.* Nam, vt conijcio, ob illas nationes quatuordecim, locus ad nationes dicebatur: & facile fuit hiulca coniungere, & duo verba in vnum confundere. Quòd si quis coniecturæ subdiffidit, is sciat me ista in vetere exemplari disiuncta legisse: in quo & erat, *Plin. c. 5. lib. 36.* *Cingitur columnis 36. pteron vocauêre*: cùm duo hæc verba non otiosa desiderentur in editionibus. sequitur enim paulò post, *Nanque supra pteron*, vt iam pteron antecessisse videatur in Plinio, cùm describantur quæ supra ipsum sunt. In hoc igitur caput veluti stipem duo auctores contulêre.

Iacula maura, Syrtes, Græca testa, & quædam in seculari Horatij carmine explicata.

CAPVT V.

Lib. 5. diu. inst. cap. 18. RECTE, inquit Lactantius, Flaccus tantam esse dixit innocentiæ vim, vt ad tutulam sui non egeat nec armis, nec viribus, quacumque iter fecerit,

Integer vitæ scelerisque purus,
Od. 22. lib. 1. *Non eget mauris iaculis nec arcu.*

Maura autem iacula dicit, quia Mauri optimi iaculatores erant, & his armis

mis vtebantur: Herodianus, *ζωῆ͂ζαι δὲ παιδεύοντες αὐτὸν παρθυαίων οἱ τοξικὴν* Lib.3. *ἀκριβοῦντες, καὶ μαυρουσίων οἱ ἀκοντίζειν ἄριστοι.* Mauris autem etiam domo proficiſcentibus iaculis opus erat, ob leones & feras quas Mauritania fert. Cęterùm cùm ait Flaccus, Od. 22. lib. 1.

Siue per Syrtes iter æſtuoſas,
Siue facturus per inhoſpitalem
Caucaſum:

Syrtes intelligere non poſſum arenoſos illos in Africo pelago maris tractus vadis breuibus infeſtos nauigantibus: neque enim qui nauigat vel timet feras, vel arcu in eas aut iaculis indiget: & de itinere Flaccus loquitur, non nauigatione. ſed tractum terræ illis finibus vicinum intelligo, qui etiam Syrtis nomine vocabatur. Lucanus, Lib. 9.

— nam littore ſicco
Quam pelago Syrtis violentius accipit Auſtrum,
Et terræ magis ille nocens.

Aeſtuoſas igitur interpretor, non reciprocis & efferueſcentibus vndis agitatas, ſed feruidas & valde calidas. Nam ille Africæ tractus feruet & æſtuat. Quinetiam arenoſa illa Lybiæ ſpatia mediterranea Syrtes appellantur, non tantum littoralis ora: Prudentius, In apotheosi.

Nec reſponſa refert libycis in Syrtibus Ammon,

Mox ait ſe ſine metu belluarum amores ſuos innocentia fretum cantaturum eſſe in locis & vaſtitatibus incultis plagarum frigore & ardore inhabitabilium ſi in his collocatus ſit, quæ belluis abundant. Nam ad ſeptentrionem gryphes, alcæ, biſontes, bonaſi feruntur eſſe: ad meridiem tigres, leones, pantheræ. Aduentitium huic capiti lucrum erit è ſuperiore Od. 20. lib. 1. quodam cantico, in quo canit, *Græca quod ego ipſe teſta.* hîc ego teſtam dolium interpretor. Nam dolia veterum fictilia erant: vnde prouerbium figlinam à dolio incipere. Græcum dolium dicit cumanum. Nam & cumanam patellam in Lemmatis memorat Martialis, Lib 4. epigr. 114.

Hanc tibi Cumano rubicundam puluere teſtam,
Municipem miſit caſta Sibylla ſuam:

& Varro callices cumanos. Nam ait, *dolia atque apothecas triclinares, melicas, calenas obbas, & cumanos calices.* Cumas autem oppidum Græcum fuiſſe à Calcidenſibus conditum è Marone ſcimus, aut dolia Græca dicit, Varro apud Non. in Calices. quæ facta erant in regione Italiæ illa, quæ Græcia magna dicebatur. Sed Lib. 6. æneid. & in illo tractu erat inſula Pithecuſa, quæ, ſi credimus Plinio, à figlinis doliorum nomen inuenit. Ita enim ſcribit, *Ænaria ipſa à ſtatione nauium Æneæ Homero in carmine dicta: & Græcis Pithecuſa, non à ſimiarum multitudine (vt aliqui exiſtimauêre) ſed à figlinis doliariorum.* Addam & ſupplementum è c. 6. lib. 3.

Od. 21. lib. 1. tum è carmine sæculari, quod exacto sæculo in honorem Apollinis & Dianæ cani solebat à pueris & puellis patrimis & matrimis, illis Apollinem, his Dianam laudantibus alternis, quòd tempora ducere videantur cùm Apollo annos metiatur, Diana menses lustret: quòd salubritatem & intemperiem, morbos & secundam valetudinem, vbertatem & famem, pestem & eius liberationem afferre putarentur: ac qui morbis interibãt, eos veteres ab Apolline & Diana interfici credebant, viros ab Apolline, mulieres à Diana. Homerus,

Ἐλθὼν ἀργυρότοξος Ἀπόλλων Ἀρτέμιδι ξὺν
Οἷς ἀγανοῖς βελέεσσι κατέκταν,

sic periére Amphionis liberi horum deorum sagittis confixi.

Sub Antandro moliri classem, deserta terra, Æneadas meo de nomine dico, stant manibus aræ, patriæ aræ.

CAPVT VI.

Ob copiam & commoditatem naualis materiæ ex Ida monte Maro
Xenophon lib. 1. Hellenic. Aeneam Antandri classem ędificasse scribit ac eo certè in loco plerunque
Ibid. Xenoph. naues fiebant, Xenophon in Hellenicis, ἐκέλευσε ναυπηγεῖσθαι τριήρεις ἐν Ἀντάνδρῳ. Iterum, καὶ ἄλλας ἐν Ἀντάνδρῳ ἐναυπηγεῖτο· ex illius ergo loci opportunitate scripsit,

3. Æn. *— classémque sub ipsa*
Antandro, & Phrygiæ molimur montibus Idæ.

Sed hanc ipsam Antandrum sequetur classis aliorum eiusdem libri locorum. Nam cur,

Ibid. *— & desertas quærere terras,*

dixit Maro? Puto quòd vrbem esset Aeneas conditurus: conditur autem in quibus locis antè non erat. sic loca illa sola sunt & deserta, quæ coloni condunt & frequentant: nisi quis explicet ex eo quod scribitur ab eodem poëta,

Ibid. *Hinc Dardanus ortus, Huc repetit.*
Ibid. *Æneadásque meo nomen de nomine fingo.*

Aeneam vrbem ab Aenea fuisse conditam dicit Dionysius in Cherrone-
Dionys. Halicarn. lib. 1. so Pallene, à qua Aeneadas dicit vocari Stephanus: ab eadem vrbe Aenea-
Stephanus de vrbibus. tas appellat Liuius & Dionysius. sed Aenos significari à Marone videtur, quæ vrbs Chersonesi erat, vt Plinius ait, cum Polydori tumulo.

Lib. 4. c. 11. *Effigies sacræ diuûm Phrygiíque penates,*
3. Æn. *Quos mecum à Troia, mediísque ex ignibus vrbis*
Extuleram.

Deorum Patriorum secundum quietem oblatam speciem Aeneæ in Italia narrat ex historia vetere Dionysius: vnde & occasio hîc Maroni fingendi fuit.

di fuit. Nam etsi alio tempore & loco obseruatos Aeneæ deos penates ait, tamen ex prisca historia hoc ipsum hausit.

Et geminas causam lachrymis sacrauerat aras. 3.Aen.

videntur veteres manibus honoratorum virorũ aras esse soliti consecrare duas, cùm aliâs etiam manes in diuorum numerum semper referrent, vt hoc è loco patet: quod & in apotheosi facit Maro,

— en quatuor aras, Eclog.5.
Ecce duas tibi Daphni, duóque altaria Phœbo.
— stant, autem, *manibus aræ* 3.Aen.
Cæruleis mœstæ vittis atráque cupresso,

cùm dixit: etiam duas saltem significauit, ideoque multitudinis numero locutus est: & in quinto Aeneidos, 5.Aen.

Ex quo relliquias diuinique ossa parentis
Condidimus terra, mœstásque sacrauimus aras.
Excipit incautum patriásque obtruncat ad aras. 3.Aen.

Quas hîc appellat patrias aras ambigitur. ego vt augeatur scelus sacrilegæ necis, dici puto eum interfectum esse ad publicam & patriam Delphorum aram Apollini consecratam, quod & ab Euripide scribitur in Andromacha. Euripid. Andromacha. Non desunt tamen qui aram Achillis à Neoptolemo Apollini insultante consecratam patri intelligant. audiui & qui patrias Apollineas interpretaretur, non à Patris vrbe Achaiæ, vt Seruius exponit, sed è cognomine Apollinis qui πατρῷος à Græcis vocatur, vt refert in Atticis Pausanias: Pausanias in Atticis. alij ad Apollinem cognomento Genitiuum, qui Deli colebatur, & eodem fortasse cognomine Delphis, referendum censent: aut si Delphis hoc cognomento non colebatur, fuisse tamen Apollinis hoc cognomen prædicant. genitor dicitur à Valerio Flacco, Lib.5. Argonautic.

Phœbi genitores ad aras, Ventum ait.

Athenis quoque, vt scribit Pollux, in Thesmothetarum probatione quærebatur, haberéntne Apollinem patrium & Iouem Herceum. Alij quòd pater Apollo sit, vnde & à Marone scriptum, *da pater augurium.* 3.Aen. Narycij autẽ non Naritij scribi debet, à Naryce Locridis vrbe. ita collatitia quadam libri tertij Maronis stipe caput hoc emendicatum confecimus.

Morbus sonticus, ludibrium Faunorum, Flaccus explicatus, taurus, perduellio, dia dearum, rotunda, sirpi.

CAPVT VII.

MORBVM sonticum in 12. tab. interpretantur eum qui noceat: sed Plinius eo nomine morbum comitialem intellexit, cùm ita scripsit de lapide gagate. *deprehendit sonticum morbum.* Nam Dioscorides scripsit, ἐλεγ- Lib.16.c.19.

Lib. 36. c. 19. χρὸς ἐπιληπτικῶν. Idem Plinius quem Græci ἐφιάλτην & Latini incubum ap-
Lib. 5. c. 92. pellant, ludibria Faunorum vocauit, quòd Fauni veterum opinione dor-
Cap. 4. lib. 25. mientibus iſta hominibus viſa immittere crederentur. verba Plinij ſunt,
Lib. 3. c. 134. *hæc medetur & Faunorum in quiete ludibrijs*: quod Dioſcorides ſcribit, καὶ
Od. 30. lib. 3. πρὸς τοὺς ἐφιαλτῶν πνιγμοὺς. Cùm Flaccus ſcribit,

— dum capitolium

Scandet cum tacita virgine pontifex:

opinor id ad ſacra Idulia referendum. Nam in arcem per ſacram viam quotquot Idibus ſacerdotes aſcendere ſolebant ad ſacra facienda, vt à
Lib. 17. Varrone ſcribitur. Taurus pars eſt obſcœna, vt apud Feſtum in ſolitaurilibus, *atque harum hoſtiarum omnium immolati ſunt tauri, quæ pars cæditur in caſtratione.* inde laſtauri dicti. Perduellio nihil aliud olim erat quàm cædes: poſtea immutata ſignificatio eſt. Nam cum Horatius perduellionis accuſatus fuiſſe dicatur & condemnatus à ſcriptoribus Latinis, cædis & homicidij, id eſt φόνου à Dionyſio dicitur poſtulatus & iudicatus: & Feſtus
Ibid. eum parricidij accuſatum dicit apud Duumuiros fuiſſe. Vt ab Homero
Ennius apud Feſt. lib. 17. δῖα γυναικῶν, ſic ab Ennio dictum eſt eius imitatione,

Conſtitit inde loci propter ſos dia dearum.

Cato de re Ruſt. c. 157. Quæ turunda apud Catonem ſcribitur, vereor ne rotunda ſcribi debeat, vel rutunda, quando vtroque modo in vetuſtis reperimus libris: ſic autem
Scribonius Largus lib. de cõpoſ. medicament. cap. 201. vocantur μαγδαλιαί. Suſpicionẽ mouet Largus Scribonius qui ita ſcribit, *Emplaſtrum manibus ſubigetur, & redactum in rotundas ampliores, quas magdalidas dicunt reponetur.* fortaſſe enim in Catone tranſpoſitæ ſunt ſyllabæ, & è rutundis turundæ factæ. Olim in legibus quæ de venditione caue-
Lib. 17. bant pro, *& tradito* dicebatur tranſque dato: quod apud Feſtum extat, quia tamen obſcurum eſt, declarandum obiter putaui. Cur ſirpos ænigmata Latini vocent adeo neſcire multos video, vt ea de cauſa vocabulum ſubrogent, ſcrupoſque putent ænigmata dici debere: ego quòd multa è ſirpo vitilia necterentur, vt tegetes, nodos ænigmatum ſirpos dici ſuſpi-
Apud Feſtum lib. 17. cor. Setilia vetus poëta Pacuuius funes appellauit, veriloquium & notationem verbi Græci ſecutus. Nam σπάρτα, Græcè dicuntur à ſerendo: vnde & ſerilia, quòd canabi linoque fierent: quamuis de ſparteis illud dixerit. *Nec vlla ſubſcus cohibet compagem aluei: ſed ſuta lino & ſparteis ſerilibus.* Habetis minutal magna varietate conditum, ſi forte ad guſtum facere poteſt, quod promittere non auſim, boni conſulturus ſi nauſeam & faſtidium effugero hominum malacia laborantium.

Ruſceus, galbus, galbeus, galbinus, ampiruare, reluuia, reluere, excodicare. CAPVT VIII.

EFFI-

EFFIGIES, inquit Festus, in Capitolio ephebi erat ruttum tenentis, & more Græcorũ arenas ruentis exercitationis causa: vt opinor qui athletis adscripti erant, fodiebant arenam, & ruebant pala vel rutro, quod genus exercitationis attigit Theocritus sic scribens,

Lib. 16.
Theocritus Edyll. 4.

Κὠχετ' ἔχων σκαπάναν τι καὶ εἴκατι τουτόθε μᾶλα.

Rusceam faciem pro colore rusceo dixit Cato, qui è viridi rutilus est, aut flauus: *coronas aureas ruscea facie, galbeas lineas, pelles, redimicula.* legi & in antiquo lexico ruscum pro sordido, cui pro suo merito quisque fidem vel addat vel detrahat. galbeum autem, vt & hoc interim addam, Festo ornamenti genus est. sed & eidem galbeæ, vt hîc, armillę sunt, quibus etiam triumphantes vtebantur, atque adeo milites donabantur virtutis ergô. galbeum Tranquillus remedia lana inuoluta interpretatur. vt autem suspicor à colore nomen habuêre galbeę: nam galbus in Latinogræco lexico explicatur χλωρὸς id est viridis, pallidus, flauus: hinc galbula auis, quæ huius coloris erat: inde & galbanus color, & galbinus, vt apud Iuuenalem.

Cato apud Fest. lib. 16.
Fest. lib. 7.
In Galba cap. 3.
Iuuenalis satyr. 2.

Et galbana rasa.

Vegetius in Veterinaria florem eryngij ait esse galbinei coloris, quem herbarius eruditissimus mihi dixit esse coloris cærulei dilutioris & pallescentis. color galbinus dedecere viros censebatur, vt mollior & effœminatior: hinc galbini mores à Martiale dicuntur. Apud Iuuenalem galbana coloris explicant subalbidi & subruffi pellucentisq́; , de galbani flore. Quam omnibus in libris reduuiam appellari legimus, ipsa vocabuli origine adductus contra fidem librorum omnium & famam, reluuiam libenter appellarem, cùm præsertim à reluendo reluuia dicatur grammaticis auctoribus, cùm se cutis reluit, quod est resoluit circa vngues. Quare etsi improbum est aduersus omnium librorum auctoritatem niti, tamen tenere me non potui, quin hoc adscriberem, quod ita accipi velim, vt à me affirmari hoc homines non putent, sed tantum moneri. Lingua gallica vocabulum habet piruetare, quod veterem redolet originem. nam ampiruare præsul Saliorum dicebatur cùm in saltatione motus edebat, girumque aut saltum dederat, cui mox alij, qui in choro erant, eodem gestu motus reddebant, quod redantruare dicebant: hinc versus ille,

Vegetius lib. 3. artis. Veterin. cap. 2.
Lib. 1. epigr. 64.
Saty. 2.
Lucil. apud Fest. lib. 16.

Præsul vt ampiruat, sic vulgus redantruat ipsum.

Lex 12. tab. extat apud Festum, quam sic legi debere confeso: est enim fœdè contaminata. *nam in secunda,* inquit, *tabula secunda lege scriptum est, quid horum verum fuit iudici arbitróue reóue, eo die defensus esto*: vel, *si quid horum vnum.* Scio hominibus eleganti doctrina perpolitis, *Si quid horum vitium fuit iudici, arbitróue, reóue, dies diffissus esto,* legendum videri: sed nondum illi me satis mouent. arbitror enim cùm in possessionem bonorum mitti

Lib. 16.

soleret, si quis vadimonium non obijsset, nec defensus esset, legem cauisse eum defensum videri, si quid eorum, quæ enumerarat, vnum fuisset iudici arbitróue reóue. Versus est ex asttaba Plauti,

Plautus apud Fest. lib. 16.

Quasi tollenonem aut pilum Græcum reciproces plana via:

vbi pilum Græcum esse arbirror genus pili, quo in Græcia pinsebatur, quale fortasse ab Hesiodo describitur,

Hesiodus lib. 2. oper. & dier.

ὅλμον μὲν τριπόδην τάμνειν, ὕπερόν τε τρίπηχυν.

quanquam illud Plauti pilum, vt tolleno, reciprocabatur: attollebatur enim altera patte depressum pondere aut viribus hominis, mox remissum deprimebatur, & fruges pinsebat, quod in loco plano fiebat. atque vt tumultuaria est hæc opera, & immemor plerunque laboris exacti, fortasse hoc antè scripsimus: sed in eadem vestigia veluri per labyrinthum incedentes sæpe reuettimur inobseruabili errore. Lib. 16. Reluere Festo resoluete est & repignerare, qua in significatione vsurpatum est à Cicetone in Salustium, Cic. in Salust. vt in optimo codice legi, *vnde tu, qui modò ne paternam quidem domum reluere potueris, repentè tanquam somnio beatus hortos pretiosissimos, villam in Tiburti C. Cæsaris, reliquásque possessiones paraueris?* Excodicare à Festo vsurpatum reperi pro eo quod est, siluis & codicibus locum liberare & purgare, Lib. 16. quod galli exsertare vocant, cùm inquit, *siluester locus excodicatur:* quanquam in alia significatione à Palladio ponitur. Lib. 1. tit. 1.

Iulææ voces, ilia ducere, Nanetes, Aturus.

CAPVT IX.

Lactantius de Phœnice. LACTANTIVS in carmine de phœnice, canoros huius auis modulos narrans, Iulæas appellat voces: vnde & cura grammaticis quærendi, quæ sint Iulææ voces nata: & cùm Iulum constet esse hymnum quendam, inde magno consensu esse voces Iulæas ab illo dictas adfirmant: ego potius putem à quinquennali certamine Ioui Capirolino instituto, quod triplex etat, gymnicum, scenicum, musicum, vt Suetonius scribit in Domitiano. Cap. 4. Nam cùm ab imperatoribus committeretur, qui Iuli à poëtis appellantur, vt à Valerio Flacco, Valer. Flacc. lib. 1.

— Phrygios prius indignatus Iulos:

Iulæas voces musicas & canoras crediderim, quales musicotum erant in certamine capitolino. sic Martialis Iulæam dixit oliuam, Lib. 9. epigr. 36.

Cuius Iulæa capiti nascuntur oliuæ:

id est coronæ ab imperatore datæ.

Peccet ad extremum ridendus & ilia ducat:

Epist. 1 lib. 1. vt de equis circensibus, vel curulibus, est à Flacco dictum, qui cùm pares non sunt septem circi spatijs, deficiunt exanimati, nec tanto cursui suppetit

petit ſpiritus & anhelitus: equi autem vel ſuſpirioſi, vel denſioris ſpiritus, dum animam ducunt, ilia trahunt: atque ea potiſſimũ parte ſentitur, quàm liber & facilis commeet anhelitus. Lucanus lib. 4.

Lucanus lib. 4.

Pectora rauca gemunt, quæ creber anhelitus vrget,
Et defecta grauis longè trahit ilia pulſus.

Plinius in verbaſco loquens de ſuſpirioſis equis: *Tanta huic vis eſt, vt iumentis etiam non tuſsientibus modo, ſed ilia quoque trahentibus auxilietur potu.* *Cap. 6, lib. 25.* Papinius de equis curuli certamine fatigatis,

— nec iam integer illis
Impetus, & longi ſuſpendunt ilia flatus. *Lib. 6. Thebaid.*

id de ægris pecudibus etiam Maro dixit,

— imáque longo *3. Georg.*
Ilia ſingultu tendunt.

Sed in porta canterius non cadet, nec hic mihi erit huius viæ finis: peregrinabor longius, & euehar, nec in Lucanos tamen excurram, ſed ad Lucanum veniam, meliorem vatem quàm vulgo faſtidioſi & delicati exiſtimant, quibus niſi quod gracile eſt & deductum, nihil placet: ſanguinem, ſuccum, lacertos & thoros quod habet, tumidum inflatum ſuffultumq́ue calumniantur, quod non ſerpit generoſeq́ue attollitur, vt exaggeratum nimiumq́ue odêre. is ergo ita ſcribit,

— tunc rura Nemetis *Lucanus lib. 1.*
Qui tenet, & ripas Satyri, qua littore curuo.

Satyri huius fluuij Galliæ nuſquam, quod equidem legerim, mentio eſt: & proinde meritò è Gallia fortaſſe expungetur: neque verò id religioni eſſe debet, cùm ſ litera extrita Atyri commodè legi poſſit. Conſtat autem è Ptolemæo in Gallia nobilem huius nominis fluuium eſſe in Aquitania è Pyreneis montibus labentem, qui hodieq́ue penè nomen antiquum retinet. *Ptolemæus.* Aturnus ab Auſonio appellatur, in Moſella, *Tarbellicus ibit Aturnus.* *Auſonius Moſella.* quid quod, *qui rura Nanetis,* legendum etiam videtur, non, *Nemetis*, Nemetes enim ſunt Germaniæ populi ad Rhenum? Nanetes in Gallia notiſſimi, qui ναμνῆται à Ptolemæo vocantur, in quo νανῆται ſcribendum reor. Nam etſi Vangiones poſtea nominat, hîc tamen Nanetas potius putem eum ſcripſiſſe, quàm Nemetas. Nihilo ſecius eſſe puto corrigendam in Lucani illo verſu, *Lucanus lib. 1.*

Et Biturix, longiſq́ue leues Saxones in aruis,

vocem Saxones, & in Sueſones notiſſimos Galliæ populos commutandam. nulli enim in Gallia, Saxones à veteribus memorantur, & codicum vetuſtorum vacillans incertaq́ue ſcriptura, modò Axones, modò Saxones, modò etiam Leuſones, modò Lauſones interdum quoque Sueſones

ſcribentium, ad audendum temerarium facilè impellit, & Sueſones inferendum.

Redit in rugas, hoc habet, auertentes dij, dij depellentes, ante cœnam, cœna, præminens, ſyrtes. CAPVT X.

satу. 6. IAM *decies redit in rugas*, apud Perſium niſi memoria me fruſtratur, exponi ſolet, decies crumenam non explet, & eam adhuc rugoſam necdum diſtentam relinquit. Ego tamen, vt hunc ſenſum inſimulare ineptiarum non auſim, ita Iuuenalis explicationem opponere & obijcere auſim, qui cùm idem genus dicendi vſurpet, ſententiam hanc exprimit, etiam tanta ſumma non ſatiat, ſed corrugat & iratum reddit adductumque vultum. ſic autem ſcribit,

saty. 14. *Hoc quoque ſi rugam trahit, extendítque labellum.*

Emenſores ſumus & errones, propeq́ue fugitiui: neque retrahi è fuga poſſumus, quin huc & illuc curſitemus.

12. Aen. *Hoc habet*, inquit Maro, *hæc melior magnis data victima diuis.* illud hoc habet, è conſuetudinis vulgaris ſermonis deſumptum, qua etiam ſumma interdum poëmata condiuntur atque commendantur. ſimele eſt illud Terentij, *certè captus eſt, habet.* ſic enim aliquem haud leuiter percuſſum dicere ſolemus. hoc imitatus eſt Prudentius, (Andria sc. 1. act. 1.) (In Pſychomachia.)

Hoc habet, exclamat victrix regina.

Dij auertentes ſunt qui ἀποτρόπαιοι à Græcis vocantur, qui auertunt prodigia & portenta: dij depellentes etiam & auerrunci vocantur. Tarquinius Priſcus in oſtentario arborario apud Macrobium, *Arbores quæ inferûm deorum auertentiúmque ſunt in tutela, eas infelices nominant, alternum ſanguine infelicem.* veteres à ſanguine & cruore abhorrebant, ita arborem cuius lignum cruentum videbatur, ſanguine dixit infelicem: his autem arboribus infelicibus portenta & prodigia mala iubebant comburi: atque ita ſe ea procurare exiſtimabant. Apud Macrobium Cato ſcribit, *deſcendit de canterio, inde ſtaticulos dare, ridicularia fundere*: ſtaticuli ſunt ſaltationes ſtatariæ quædam, non perinde motoriæ, quales erant in eo chori genere, quod ςάσιμον à Græcis vocatur: vel ſtaticuli à parte ſaltationis dicuntur, in qua ſtatur. Nam etiam à ſaltationis ſpatijs, vt quidem cenſent ſpatiatorem vocauit idem Cato Cælium: ſed ſatius ſit cum Feſto erratorem intelligere: quem eundem & feſceninum à verſibus feſceninis obſcœnæ laſciuiæ appellauit. In cœnarum conuiuijs lautiſſimis primi ferculorum miſſus ante cœnam dicebantur, qui & iterabantur, interdum: ſecunda fercula, ipſúmque velut ſolidum corpus cœnæ, cœna: vt apud Macrobium, *ante cœnam echinos, oſtreas crudas, quantum vellent*: deinde mox, *in cœna ſumina*, (Lib. 3. satur. c. 20.) (Lib. 3. saturn. c. 14.) (Apud Macrob. lib. 3. satur. c. 14.) (Lib. 3. satur. c. 13.)

sumina, sinciput aprugnum. à Iurisconsultis prærogare pro prærogare poni animaduerti, cùm antè expendere significat: quòd scilicet ante erogatur pecunia. sic in alijs solent Latini non rarò vocales coniungere, & in vnum confundere: vt in vocabulo præminens, pro præeminens. Prudentius. Hymno 11. Cathemer.

Insignis ipse & præminens,

Syrtes non tantum mare breue & vadosum, arenisque & aggeribus infestum nauibus significant, vt in Africa, quod antè diximus: sed etiam squalentes & arenosos solitudinis tractus: quod similitudine quadam credo factum, cùm & Syrtes in Africa arenosæ essent, & arenosam latè longeque desertamque oram porrigerent. Prudentius de Helia, Hymno 7. Cathemer.

Spreuisse tradunt criminum frequentiam,
Casto fruentem syrtium silentio.

vt à Lucretio scriptum est,

Non radij solis, non lucida tela diei: Lib. 1.

vbi tela diei sunt, ipsius luminis radij, quos cælum sol & stellæ huc eiaculantur: sic pro radijs solis, solis spicula dixit non ineleganter Prudentius,

Caligo terræ scinditur, Percussa solis spiculo. Hymno 2. Cathemer.

Apollini quoque, qui sol est, arcum & sagittas gestamen tribuit antiquitas. sic ex varijs velut tessellis, hoc emblema vermiculatum est: quæ malè consertæ speciem non arridendam, sed irridendam præbebunt, artificique non applausum, sed explosum parabunt.

Nobis Aquilo ventus erit, ni, excepi tibi, insanit amorem, sitiens luna, sicca luna, pura frons, potens.

CAPVT XI.

Hoc merui sperare? dabis mihi perfida pœnas: Propertius lib. 2. Eleg. 5.
Et nobis Aquilo Cinthia ventus erit.

Cur obsecro hoc loco Aquilonis, & quam in sententiam mentionem fecit Propertius? existimant poëtam sibi augurari ventum propitium & secundum olim futurũ, quod mihi non videtur, cùm obscurè amicæ dissidiũ minetur, vt suspicor. vt enim Aquilo mare turbat & vertit: sic nostra mens illo tanquam vento procelloso inflata mutabitur & vertetur, aliamque inueniam quam amem. In eandem ferè sententiam eadem elegia dicit,

Non ita Carpathiæ variant aquilonibus vndæ, Eleg. 5. lib. 2.
Nec dubio nubes vertitur acta noto.
Ni nos diuideret, quamuis diducere amantes Eleg. 7. lib. 2.
Non queat inuitos Iuppiter ipse duos.

Ni pro ne posuit, vt Virgilius, 3. Aen.

Lethi discrimine paruo Ni teneant cursus.

sunt etiam qui, *ne nos diuideret*, in Propertio legunt.

6.eleg.lib.2. *Sic nobis qui nunc magnum speramus amantes:*

Sic rectè. magnam enim spem sibi amantes proponere solent. Audiui tamen qui pugnarent esse legendum magnũ spiramus, pro μέγα φρονοῦμεν. Gręcanicas enim locutiones Propertium affectare dicebant, & Græca plerumque reddere, vt,

27.eleg.li.2. *Quæque tibi excepi tum dea Leucothoe.*

pro ἐξειλόμην & ἐξαίρετα ηὐξάμην. Et,

35.eleg.lib.2. *Lynceus ipse meus seros insanit amores,*

pro ἔρωτα νοσεῖ. Et,

ibid. *Ipse meas solus (quod nil est) æmulor vmbras:*

pro ζηλοτυπῶ: nihil tamen esse causæ puto cur speramus improbetur.

17.eleg.lib.2. *Barbarus excussis agitat vestigia lumbis.*

hoc versu agitare vestigia, est vestigia agere & incedere. Barbarum enim amore potitum & victorem incedere magnificè dicit.

18.eleg.lib.2. *Nunc licet in triuiis sicca requiescere luna.*

cap.9.lib.17. Ea est quam sitientem Plinius vocat. *fimum*, inquit, *iniicere terræ plurimum* ibid.Plin. *refert Fauonio flante ac luna sitiente.* Iterum, *quocunque tempore fiat, curandum vt ab occasu æquinoctiali flante vento fiat, luna decrescente ac sicca.*

23.Eleg.lib.2. *Siue vagi crines puris in frontibus errant:*

hoc de puro discrimine est intelligendum, de quo alibi ex Ouidio dicimus, quod nihil attinet iterare, ne eandem cantilenam occinendo molesti, odiosíque simus, vt aliàs sæpe.

26.Eleg.lib.2. *At nullo dominæ teritur sub limine amor, qui*
Restat, & immeritas sustinet aure minas.

Sublimen vno verbo pro fastu hîc multi accipiunt: duobus etiam verbis potest legi, quanuis asperæ fores sint & limen durum, ad quod excubet exclusus amans, tamen eo non teritur amor, qui medullis penitus inhęsit, altéque descendit in venas.

27.Eleg.lib.2. *Nunc admirentur, quòd tam mihi pulchra puella*
Seruiat, & tota dicar in vrbe potens.

Potens hîc qui in amore multum potest, vt qui amatur & potitur. vt apud De inferiis ad fratris tumulum. Catullum, *sis in amore potens*, id est in amore eueniat tibi, vt potiaris.

Propert.lib.2. eleg.5. *Cinthia forma potens, Cinthia verba leuis,*

excellens, præstansque forma, quæ ad amorem potest inducere.

— *illa peræquè*

29 eleg.lib.2. *Præ se formosis inuidiosa dea est.*

Venus, inquit, omnibus puellis, quæ præ ea formosæ videntur, id est quæ

sunt

ſunt ea formoſiores, infeſta & iniqua eſt, & eò nomine malè audit, & in crimẽ vocatur, inuidioſaque eſt: vel inuidioſa, pro inuida vſurpatur, quod equidem verius putem.

Ceratonia, Perſea, coſtæ, & quædam in Plinio obſeruata.
CAPVT XII.

IVVAT interdum ea, quæ Latini ſcriptores è Græcis ſumpſêre, ad originẽ ſuam reuocare, & inde repetere. Nam & res tota liquidius cognoſcitur, & vitia quædam in ijs, quæ aliunde exſcripta ſunt, animaduertuntur, quæ é ſuo exemplari emendantur: velut in Plinio quod ſcribitur, *ſimilis his ſiliqua, quàm Iones cerauniam vocant.* è Theophraſto ſcribo, ceroniam vocant: Galenus etiam ceratoniam appellat. *Ægyptus*, inquit, *& perſicam arborem ſui generis habet.* Hæc à Theophraſto & Galeno perſea, non perſica appellatur, aliaque longè eſt à Perſica arbore: ſed id iuris ſibi fortaſſe permiſit, immutare vocabulum. *Huic*, inquit, *pomum differens breuitate & mollicie:* In Theophraſto κοκκύμηλον, id eſt, prunum ſcribitur: in veteribus Plinij exemplaribus primum, quod ad prunum quam proximè accedit. Lego igitur, *ſed vbi nux illi, huic prunum,* hoc ſenſu, vbi nux eſt amygdalæ, huic Perſeæ, eſt prunum. *At è diuerſo*, inquit, *cuci in magno honore palmæ ſimilis:* in Theophraſto ſcribitur non cuci, ſed κουκιόφορον. Fuluum eius fructum dicit, quem Theophraſtus ὑπόξανθον: nomen enim fului variè vſurpari à Latinis obſeruare licet, quod interim monui. εὔστομον quod Theophraſtus dicit, conuertit ſucco ex auſtero dulci. *Lignũ*, inquit, *intus grandis firmaq́; duritiæ, ex quo velares detornant annulos:* ex Theophr. legendum prima ſpecie videretur, lignum intus grande. Nam πυρῆνα μείζω Theophraſtus ſcripſit: ſed ſic fortaſſe leuiter potuit iſta deflectere, eundem tamen ſenſum reddere: grande tamen prætulerim. annulos velares, annulos appellat, vnde vela cubilium pendent vt & pandi reducique poſſint, curraci materia & perpolita: χρίκους εἰς τοὺς στρωματεῖς appellat Theophraſtus. *ob id*, inquit, *vtiliſſima nauium coſtis:* Theophraſtus, χρῶνται πρὸς τὰ ἐγκοίλια αὐτῇ. Interiores in naui ventris partes, quæ latera fulciunt, & fundum intus firmant, vt ſtatumina, coſtas vocauit Plinius. *Facies enim ſpinæ, folia habet, ceu pennas:* Legit in Theophraſto πτεροῖς, cùm in eo ſcriptum extet πτερίοις. i. filici, ſed πτερίδι dicendum videbatur: atque hoc in loco plus aliquanto Plinius conuertiſſe videretur, quàm hodie in Theophraſto inuenitur, & mutilum quis in eo eſſe putaret locum: ſed ſi quis diligenter ad viuũ reſecet, & cum Plinio comparet ſequentia, etiam vberior Theophraſtus apparebit: niſi quod in Theophraſto ὕλημα non οἴδημα legendum

Cap. 8 lib. 13.
Theoph. lib. 4. hiſt. plant. c. 2.
Lib. 4. cap. 3.
Cap. 10. lib. 13.

crediderim, vt hoc interim moneam: etsi quantum possum operam do ne monumenta Græca ambitiosè in hac commentatione attingam, quam dicatam auctoribus Latinis, non æquum accessionibus peregrinis & accersitis locupletare, nisi cùm tanta propinquiras est rerum & scriptorum, vt hinc illuc transilire piaculum non esse videatur: quod & in præsentia accidir. quid igitur vetar etiam admonere in Theophrasto eodem in loco emendandum ἀφαυαινόμενα esse? folia enim racta dicit protinus marcessere & collabi, deinde reuiuiscere: Plinius cadere interpretatus est, postea renasci: quasi ex arbore cadant, quod non censeam Theophrastum significasse, cùm συμπίπτειν dixit.

Lib.4.cap.3.

Bambatæ, Ausonij versus, nutrire vinum, & quædam in Columella emendata. CAPVT XIII.

Cap.34.lib.12.

In aceti scillitici confectione iubet Columella decem bambatas in mustum mitti: eo nomine intelliguntur scillæ quæ aliquo intinctu conditæ sunt. Romani autem cùm Syracusanorum sermone hac in re, vt & in multis alijs, vterentur, potius bambatas, quàm bammatas nominãt, quòd Siculi βάμβα pro βάμμα dicere solerenr. id eo moneo ne quis verbũ adulterinum puret. Versus elegans surreptus est Ausonio ex epistola ad Theonem, in quo mentio est aceti scillitici, quem beneficio Ludouici Rusardi viri doctissimi Ausonio reddam,

Ausonius epist. 21. ad Theonẽ.

Scillitico decies si corpus verris aceto:
Anticipes vinum Samij Lucomonis acumen.

Vbi si vinum legatur, vt in veteri Rusardi libro, Anacreon significari videbitur, qui cùm in Samo degerer, etsi inde oriundus non erat, ad carmen pangendum acuebar se meri potu, eum autem Sami degisse, amores Bathylli declarant: alij Pythagoram intelligunt. legitur etiam *Anticipésque tuo*: sed & *bonum*, circumlocutione vinum adumbrante. Non tollo tamen *Anticyrámque bibas*, quod peruulgatum est. Cæterum mox in Columella legendum crediderim, *sed mustum despuma, vt limpidum sit*: nam de submassa monstrum est in vltimas terras deportandum. Eleganter verò eodem libro Columella vinum medicamento curatũ nutriri dicit hoc modo, *quanto maior æstus erit, eo sæpius conuenit vinum nutriri refrigeraríque, & ventilari.* Iterum, *atque ita postero die purgamus dolium & nutritum vinum operimus atque oblinimus. Ignis*, inquit eodem libro, *in proximo decumano fiat, vt pix ferueat in qua pediculi vuarum statim demittantur.* Vr in assignatione agrorũ decumanus limes erat omnium maximus, sic eadem metatione & descriptione in vitibus & agris cuiusque, possessionibusque maioribus limes

Ibid.

Lib.12.c.30.

Lib.12.c.21.

Lib.12.c.43.

limes currebat. non dubitanter illud in eodem libro corrigam, *promis* Lib.12.c.3. *quoque & cellariis aliquid attendentibus & metuentibus interuenire.* cui enim non primo ſtatim aſpectu occurrit appendentibus & metentibus à Columella ſcriptũ fuiſſe? Lego & in 4.capite, *curam non defuiſſe Pœnis*: quod Lib.12.c.4. & in illibaris exemplaribus meliorisque notæ agnoſcimus. nec multo poſt, *nec minus cellarij diligentiam præceptis ſuis inſtituere*: non vt reperio in Ibid. omnibus codicibus, *diligentius*. Apparet veteres ad purificationem non quauis aqua contẽtos fuiſſe, ſed viuam & perennem & limpidam deſideraſſe, non deſidem, non ſtagnantem, non turbidam è lacuna: vt non temerè Virgilius dixerit,

— *Donec me flumine viuo Abluero.* 2.AEN.

Nam torrens aqua eſt, ſed non viua, nec ad purificandum idonea: quod non in ſacris tantũ, ſed etiam in penore tangendo obſeruauêre, tanta caſtimonia veteres erant. verba ſunt Columellę *Quibus ſi fuerit operatus vel* Lib.12 c.4. *vir vel fœmina, debere eos flumine, vel perenni aqua, priuſquã penora contingant, ablui. Quos*, inquit, *inſcripſit nominibus coci & cetarij & ſalgamarij*: etſi non Lib.12.c.44. me fallit ad inſtruendas menſas artem cetarij pertinere, tamen haud equidem dubitem cellarij legere, cùm præſertim Matium ſcribat huius libri initio piſtoris coci & cellarij diligentiam ſuis præceptis inſtituiſſe: hunc autem Matium crediderim amicum Iulij Cæſaris fuiſſe, ad quem extant quædam Ciceronis epiſtolæ. *Iſque*, inquit, *ſuccus vocatus melimeli*: ego me- Cap.45. lomeli ſcribendum exiſtimo, vt ſucci nomen ſit è cotoneis malis & melle. nam melimela, quæ in malorum genere numerantur, nomenque ex eo ſibi peperêre, quòd melleum palato ſaporem præbeant, nihil ad melomeli pertinent, quod è cotonei ſucco & mellis ſapore temperatum eſt. Hæc ego ſatis confuſè redegi, vt quodque caput legebam enotans: ita perturbatio lectionis, ordinis perturbationem attulit.

Quædam in Plinio emendata. CAPVT XIIII.

NIMIS patienter ineptias, ſat ſcio, meas homines iandudum ferunt: ſed iacta alea eſt: & vbi impudentiæ repagula ſemel patefeceris, bene gnauiter impudentem eſſe oportet, & ſuſceptam ad extremum perferre perſonam: vt adhuc fecimus, in Plinio & alijs auctoribus audacter bacchabimur, & ſimili vecordia emendationũ abutemur. quid enim attinet quicquam diſſimulare? Sic igitur locum Plinij interpungo: *Quapropter* Cap.2.lib.17. *ijſdem imbribus quædam lædi videas, alia iuuari, & in eodem genere, ſicut in piris, alio die hiberna quærunt pluuias, alio verò præcocia, vt pariter quidem omnia deſiderent hibernum tempus & ante germinationem*: *quæ aquilonem auſtro*

vtiliorem

vtiliorem facit ratio, eadem mediterranea maritimis præfert. hæc interpunctio ſi quid turbidum erat eliquat, & hominum intelligentiæ prælucet, cùm denſas tenebras offundat editio recepta. Lego item, *vites aduri (quod non* [cap.4.lib.17.] *antea) Ænos ſenſit.* &, *erit igitur hæc optima & operi ſacra*, id eſt operi dicata, vulgo, *ſatior*, excuditur, quod minoris eſt ſignificationis. *Durat*, in- [cap.5.lib.17.] quit Plinius de terra fullonia loquens, 30. *annis*, *denſior iuſto cymini modo* [cap.8. lib.17.] *ſtrangulat ſolum:* ego ſignini modo corrigendum contendo teſtibus veteribus libris, & ſententia poſtulante. Nam ſignino opere ſolum ſi conſtratum ſit, nullam herbam ediderit. *Reliquias cibi & humorem quem profundimus.* tanta in oratione veteres erant plerumque verecundia, vt ne quid in ea iniucunditatis aut fœditatis ineſſe videretur, ſuis nominibus res non [Cic. 2. de nat. deor.] appellarent, quòd è lib. 2. de Natura deorum cognoſcimus, & è Plinio ita ſcribente: *Cæteri auctores conſenſu humanas dapes ad hoc imprimis aduocant, alij ex ijs præferunt humanos potus.* ſic alui proluuiē & lotium circum- [cap.5.lib.17.] loquitur. non tamen ſemper hac verecundia & religione eos vti ſcio ſolere. tamen plerumque annoto. Lego, *Interuallo ſeſquipedum ſeri. Nam ſi* [cap.10.lib.17.] *inter ſe contingant, præter alia vitia, etiam verminoſa fiunt.* Quod ad terrorem Prænestinorum prætoris à Papyrio Curſore Plinius factum refert, ex [cap.11.lib.17.] hiſtoria Liuij ſic legendum eſt, *excide, inquit, radicem iſtam Papyrius Curſor imperator ad terrorem Prænestinorum prætoris: deſtringi ſecures iuſſit: eſt innoxium abradi partes quæ ſe nudauerint. teſtas aliqui, aliqui lapides rotundos ſubijci malunt.* Ego aliquanto plura quàm conſtitueram adſcripſi, inuitatus emendationis aucupio, cùm in proxima verba etiam mendoſa incidiſſem. quod autem in editionibus eſt, *deſtringi ſecurius ſe teſte*, quā obſecro ſententiam interpretatur, quæ hiſtoriæ reſpondeat? hæc leuiter à me immutata fidem hiſtoriæ reddunt, à qua deprauata deflexerant: vt tamen etiamnum veſtigia germanæ ſcripturæ aliqua compareant. nec tamen ita mihi hac in correctione placeo, nec me circumſpicio, vt ſi quis melius aut probabilius quid afferat, non lubentiſſimè ſecuturus ſim.

Alexis, galerus, nouo conditi, periculum, antiphates, veretilla, ſpuria, coniectio. CAPVT XV.

[Virg. 2. eclog.] IN ſecunda Maronis ecloga ſub Corydonis perſona Virgilius latet, ſub Alexidis ſeruus Pollionis, quem Virgilius deperibat, non vt Seruius [Apolog. 1.] cenſet, Cæſar intelligitur. Apuleius, *Quanto modeſtius tandem Mantuanus, qui ibidem vt ego puerum amici ſui Pollionis bucolico ludicro laudans, & abſtinens nominum, ſeſe quidem Corydonem, puerum verò Alexin vocat?* Alexin autem nominauit vt reor, de nomine illius pueri, quem Epigrammate

Plato

Plato laudarat, cuius initium est, Νῦν ὅτι μηδὲν ἄλεξις. Galerus non tantùm *Apolog. 1.* Mercurij erat, sed etiã pontificũ: Apuleius, *quod Imperatoribus paludamentũ, quod pontificibus galerus, quod lituus auguribus*. erat & albogalerus dialiũ, *Lib. 1.* vt Festus scribit. Nouum dicitur cùm quid nouatur, vt cũ noui coloni mittuntur: vnde & Nouocomenses à nouis colonis sunt appellati, qui adiecti sunt veteribus ciuibus. Hinc Apuleius scripsit, *ac deinceps & veteranorũ militũ nouo conditi*. *Apolog. 1.* Periculum in vtranque partẽ bonam & malam dicebatur: vnde & bonũ periculum dici reperimus: Apuleius, *possem equidẽ bono periculo vel his dictis contentus perorare*. *ibid.* quod apud eũ è Lęlio legitur, *Antiphates illud quæritur*: *ibid.* scribendum existimo, Antipathes. sic, vt ait Plinius, *gemma nominatur nigra, quam contra effascinationes prædicabant valere magi*. *Cap. 10. lib. 37.* Ctesias apud Stobeum, ὄρος ἐστὶ τῆς Μυσίας Εὔθερας καλούμενον. γεννᾶται δὲ ἐν αὐτῷ λίθος ἀντιπαθὴς προσονομαζόμενος· ὃς κάλλιστα ποιεῖ πρὸς ἀλφοὺς καὶ λέπρας δι' οἴνου τριβόμενος, καὶ τοῖς πάσχουσιν ἐπιτιθέμενος. Impensum pretium pro magno precio dicebant, vt iam obseruauimus. Apuleius, *Tu eodem referes etiam gulones omnes, qui impenso pisces pretio à piscatoribus mercantur*. *Apol. 1.* Sic & Liuius lib. 2. ab vrbe condita scripserat, *quia impenso pretio venibat, in publicum*: ex quo immenso fecêre, optima voce iniquo iudicio circunuenta. *Liuius lib. 2.* Conchas quasdam, propter similitudinem pudendorum virilium & muliebrium, virginalia & veretilla vocat Apuleius: atque idem etiam spuria & fascina. Nam virginalia & spuria, à mulierum virginumque natura, id est obscœna parte nomen habent, veretilla & fascina à virorum pudendo. *Apolog. 1.* Coniectio non tantũ est, cùm causa apud prætorem conijcitur, & quodam tanquam indice exponitur & breui: verum etiam pacto eo nomine venit, vt apud Apuleium in nuptialibus pactis sic scribitur, *præter hæc ea conditione factam coniectionem, si nullis ex me susceptis liberis vita demigrasset*. *Apolog. 1.* Sic quadam Apuleij farragine hoc caput pauimus, ex vna eius segete parum altum iri credentes: quanquam sic quoque strigosum erit, nec bene habitum. quod alij in vno loco inuenirent, per multa eiusdem scriptoris loca circumagimur, vt inueniamus, ac sic vix tandem reperimus.

Muria dura, cinis lixiuus, concha, fœnicium, spissamentum, lorum vomitorium. CAPVT XVI.

MVRIAM duram, quam in auctoribus sæpenumero legimus, esse eam crediderim, quæ salsissima est, & sale durare cibos, & salire potest, diuque conseruare, vt ab alia differat, quæ minus asperi salsique saporis, id est minus duri, est. Id quod loquor è Largo intelligi potest sic scribente, *vel*

[Scrib.cap.185.] te, *vel aqua marina, vel muria dura pota.* mox enim subijcit, *Item ouis anserinis sorbilibus plurimum salis habentibus, vel iure gallinaceo agniuó ve quam pinguissimo & salsissimo per se poto.* quod sanè planum facit eum ibi de salsissimis loqui. Sale quoque duratos pisces in auctoribus legimus, quod ad enodandas illas voces pertinet. Cinis lixiuius interdum est ipsum lixiuium liquidum: quod ideo annotare volui, vt vindicarem à calumnia Plinium, qui pro κονία σακτὴ interdum cinerem lixiuum posuit. Scribonius, *hoc teri-* [Scrib.cap.216.] *tur ex cinere lixiua donec leue factum habeat mellis spißitudinem.* Iterum, *hoc terere oportet ex cinere lixiua è caprifico vel sarmentis, donec leuia paßi habe-* [Iuuenal. saty. 3.] *ant temperamentum.* non tantum conchis appellatur faba, quæ cum suo folliculo est, vt apud Satyricum poëtam, *cuius conche tumes:* & Martialem: [Lib.3.epigr.7.]

Si fumet rubra conchis tibi pallida testa

[Scrib.cap.233.] sed etiam concha: Scribonius, *ex faba quasi concha multo cum cumino cocta:* etsi hîc concha folliculus ipse videtur. in eo in impetiginis curatione, vt [Scrib.cap.249.] conijcio, vua animea malè & vitiosè pro vua taminia scribitur, quæ à [Fest.lib.18.] Festo explicatur. Fœnicium videtur pro miscella posuisse in malagmate [Scrib.cap.267.] ad podagram, ex eo translatione ducta, quòd in fœno varia sunt & promiscua herbarum genera: eius verba sunt, *vltimum nitrum & asius lapis fœnicio inducitur,* id est illi variæ & multiplici impensę additur, quo tamen de vocabulo amplius pronuntiandum est: nondum enim mihi satis liquet. aliquid tamen dicere tentaui, inuestigationis potius causa quàm affirmationis. Sunt qui melius fœnicium corium rubrum accipiant, vt in Pseudolo Plauti, ad operiendum. Appellat herpetem idem Latinè zonam ex eo credo, quod etiam ζωστὴρ Græcè vocatur, vt à Nicolao in centesima 22. compositione propomatum. Idem vocat spissamentum, vt & Columella quo quid spissatur & obturatur: quod verbum tamen recentiores non ineptè stymmati accommodauêre, cùm apud veteres obturamentum sit. [Scrib.cap.271.] Scribonius, *sed ante diligenter & spißè obturatum* : *atque vbi se congelauerit adeps, extrahendum erit spissamentum.* non tantum pinnis veteres vomitum [Scrib.cap.180.] prouocare, sed & loris solebant, quæ ex eo vomitaria vocabantur. Scri- [cap.152.] bonius, *sæpius datis & frequenter reiectis per pinnam, aut lorum vomitorium.* Casiam daphnitidem vocat in compositione ad calculosos, quę in Daphnes nemore prope Antiochiam colligebatur, vt suspicor: nisi quis daph- [Scrib.cap.141.] nidis legendum putet, & baccam lauri intelligat: sed daphnidum in plurali, vt puto, dixisset. Santonica herba apud eum est absinthium Santoni- [Lib.9.epig.66.] cum, vt & apud Martialem: *Santonica virga.* hæc cursitando ex eo collegi, plura & potiora illi obseruabunt, quos maioribus ire per literas auspicijs manifesta fides.

Smy-

Smyrna Cinnæ, cœnæ deûm, desurgere, calces, Tympanotriba, terere. CAPVT XVII.

POEMA Cinnæ vatis Smyrna inscriptum in magna celebratione apud antiquos fuit, nouem perpetuis elaboratum annis: vnde exijt vt reor, præceptum Horatij, *De arte poët.*

— nonúmque prematur in annum.

Nam exemplum Cinnæ hoc ei vel consilium vel præceptum dictauit. de Cinnæ poëmate Catullus scribit, *De Smyrna Cinnæ.*

Smyrna mei vatis nonam post denique messem
Quàm cœpta est, nonámque edita post hyemem.

videtur poëma tamen obscurum fuisse, proinde Martialis scripsit, *Lib.10.epigr. 21.*

Iudice te melior Cinna Marone fuit.

ego crediderim argumentum eius fuisse de nefandis & incestis amoribus Myrrhæ, quæ deperijt patrem suum Cinyram: eam ego coniecturam facio ex versu vno poëmatis illius, quem profert Priscianus, *Lib.6.*

At scelus incesto Cinyræ crescebat in aluo:

& ex epigrammate in Castritiũ, in quo vt de puella vel muliere scribitur,

Vni Castritio se nubere Smyrna probauit:
Desinite indocti coniugio hanc petere.
Soli Castritio se dixit nubere velle,
Intima cui soli nota sua extiterint.

Nam quæ Myrrha, eadem Smyrna dicitur. hæc ego satis curiosè scrutatus sum, quamuis non magni videatur studiosorum istud interesse: quia tamen cùm hæc legimus, animo angimur, si nesciamus quę poëmatis sententia fuerit, idcirco labori non peperci meo. si quis delicatus & fastidiosus est, prætereat quod ad palatum non facit. *O noctes cœnæque deûm*, Horatius scripsit: eas cœnas è Dionysio exposuimus: sunt tamen qui cœnas deorum interpretantur epulas illas esse, quæ deorum nomine in templis dabantur, aut ædibus sacris: vt epulum Iouis legimus. Apparatissimæ autem erant illæ cœnæ & lautissimæ. Sed & diis ipsis sternebantur lecti, quibus similes dicat esse rusticas & frugi mensas Horatius. Citatur & à Prisciano Cornificius de cœnis deorum. Apud Horatium cùm sermonum lib. 2. scribitur, *vides vt pallidus omnis Cœna desurgat dubia?* exponitur ab interpretibus optimis rectè de cœna surgat: legi tamen in lexico Latinogræco interpretationem, quam si negligerem piacularem me putarem. Constat cruditates & alui profluuia parari epulis dubijs & varijs. expositum igitur reperi desurgat, in secessum eat ad exonerandam aluum. sic enim scribitur: *Desurgit* ἀφοδεύει ὡς ἀσεγήπος. Sic desurgere à Scribonio vsurpatur, *Te-*

Saty.6.lib.2. *Lib.6.* *saty.2.lib.2.* *Scribonius cap.142.*

nesmus est irritatio vltimæ partis intestini directi, in quo sæpius libet desurgere sine causa. Apud eundem Priscianum, id quod non est silentio prætereundum, legimus in Lucilio calces pro calculis, vnde & calculi nomen per diminutionem deductum est. calces enim vocat calculorum ludum, nisi hallucinor cùm ita scribit,

Lucilius apud Priscianū li.6.

Naumachiam licet hæc inquam alueolumque putare, &
Calces, delectes te, hilo non rectius viuas.

In tympano apud Græcos homines torquebantur: hinc eum qui sæpe in eo per tormenta cruciatus sit, crediderim à Plauto apud Priscianum tympanotribam vocari: verba sunt Plauti in Truculento,

Priscianus li.6.

Truculento sc. Ite hac simul.

Tympanotribam amas, hominem non nauci.

Ac videretur à τυμπανότριψ formari, vt fictum est οἰκότριψ. vel tympanotribam vocat, qui tympanum pulsabat, vt in sacris Rheæ: & in multis initiationibus & sacris tympana gerebantur, vt è Lysistrata Aristophanis constat. Tympanum autem illis in sacris gerere parum virile videbatur, censebaturque muliebre. atque hanc interpretationem meliorem puto. vt autem Græci dicunt ἐπιτρίβειν pro perdere: sic apud Priscianum Næuius,

Vt illum dij terant, qui primum olitor cepam protulit.

Ægæ, durum acetum, far, farreum, saccare.
CAPVT XVIII.

SAMMONICVS medicinam morborum parabilem versibus lepidis conscripsit, quæ fortasse ad morborum sanationem efficacior est, quàm illa confusorum miscellanea compositio magno mortalium & dispendio & damno introducta. Nam veteres medici simplicem quandam curationem secuti sunt: deinceps qui secuti sunt, vt fucum facerent, multa cuiusque modi miscuerunt, & vt pluris nobis constaret sanitas, eam ex omnibus vndique mundi partibus corrogatis speciebus magno nobis vendūt: quas vbi increbuisse vident, vt orbem semper vectigalē habeant, aliquid innouant & mutant, quo & vitam nobis & loculos exhauriant. nam rarò euentus respondet: animaduertique in dysenteriæ populari morbo, in vicis & pagis, qui medicina non vtuntur, mortuos aut nullos aut paucos: in quibusdam vrbibus plurimos elatos à medicis maximo sumptu: sed hęc intelligi velim non de huius vrbis medicis, præsertim cùm nullum ordinem nec eruditiores, nec honestiores viros habere sciam: multosque in eorum collegio esse sciam, quibus multi ciues vitam suam debeant. Sed ad Sammonicum redeo: in eius versibus mendas quasdam notasse mihi videor: si cui in emendatione coniectura mea non nimis à vero remota videatur,

deatur, eam ſequatur,&,vt in rebus vænalibus ſolet,meliora qui adferet, pluris vendat. Is de Æſculapio loquens ſcribit,

Qui colis Ægæas, qui Pergama,quíque Epidaurum. Sāmonicus c. 14

vbi pro Ægæas, non inuitus ſubdebam Aeginam, vbi religioſiſſimè & ſanctiſſimè colebatur,vel Ariſtophane auctore qui in Veſpis ſcribit, Ariſtophanes Veſpis.

Διέπλευσεν εἰς ἄιγιναν· εἶτα συλλαβὼν
Νύκτωρ κατέκλινεν αὐτὸν εἰς Ασκληπιοῦ.

Verum Aegæas retineo,& Aegas Ciliciæ, vbi fanum erat Aeſculapij religioſiſſimum, intelligo, vbi & medicinam Aeſculapius factitabat, vt auctor eſt lib. 1. de vita Apollonij Philoſtratus. Vt autem annotatum à nobis eſt duram muriam dici, quæ acerrima & ſalſiſſima eſt: ſic durum acetum eſt à Sammonico vocatum, quod acidiſſimũ & acerrimum eſt,hoc verſu, Philoſtratus lib. 1. de vita Apollon.

Furfuribúſque nouis durum miſcebis acetum. Sāmon. cap. 3.

Idem farra farinam vocat,vt cùm ait,

Aut acido Baccho miſcebis farra lupini. Sāmon. cap. 62

Proinde & farraceum & farreum eſt farinaceum, vt de porrigine,

Deſinet interea glomerari farrea nubes. Sammon. c. 3.

cùm enim caput pectitur,velut farinæ quædam nubes è capite cadit. Quinetiam pro, Cap. 6.

Illotus ſudor vel copia nobilis eſcæ,

cupidè ſummutarim, *copia inutilis eſcæ.* Iam quod ſequitur,

Quod facit ex aſino ſiccatus corporis humor: Ibid.

ex Lucretij & Arnobij locis à me prolatis ſuſpicer ſaccatus eſſe legendum,vt lutum ſit aſini lotio factum. Nam veſica,vt ſaccus vinarius vinum lotium tranſmittit: ſimilis inceſſit Martiali error, Li. 2. epigr. 40.

Cecuba ſiccentur, quæque annus coxit Opimi,
Condantur parco fuſca falerna cado.

Cùm ſaccentur & libri antiqui exhibeant, & poſtulet ſententia. dicit enim defæcanda & liquanda eſſe vina vt potentur. mox pro,

Mox pauidum corpus dextra parente foueto: Sammon. c. 6.

libentiſſimè legerim, *mox ſcabidum corpus.* Et pro,

Ceritum ſæpe horrendi medicantur odores, Cap. 7.

poſtulante verſu, *Cerritum*, id eſt, inſanum, & Cereris furore percitum. Nos medicum malè habitum his vel fomentis lenire, vel medicamentis ſanare conabamur: ſunt & in eo multa alia vlcera, quibus vel Pæon vel Chiron manum admoueat. maiorem enim opem quàm noſtram deſiderant. Interim quædam à nobis in eo reduuia curata erit,ſi modo curata dici poſſit. Nam ne id quidem affirmare auſim.

Bambalio, facere contumeliam, dignus, indignus.

CAPVT XIX.

Philipp.3. PATER vxoris Antonij propter hæsitantiam linguæ stuporemque cordis, vt à M. Tullio per summam contumeliam probrumque ei objicitur, bambalio vocatus fuisse dicitur. Proinde quæritur, quis sit bambalio à criticis. ego nomen per diminutionē ad risum fictum arbitror, vt quemadmodū dicitur à sceparnū Sceparnio: sic à βαμβάλειν βαμβαλίων. βαμβάλειν autem est tremere, & dentibus crepitare, & labijs balbutire: quod & algentibus, vsuuenit, & stupentibus quoqne, & balbutientibus, & ore tumultuantibus, & in loquendo colluctantibus & hæsitantibus: præsertim tamen commissione labiorum balbum elidentibus sonum: quod & βαμβαλύζειν & παμφαλύζειν dicitur: quæ omnia per onomatopœiam sunt efficta: vt & βαμβαλοβόμβαξ apud *Aristophanes* Aristophanem, & βόμβος: quę quidem omnia strepitum quendam & sonum declarant voci suę consimilem. alij apparet *Dion.* hoc insigne cognomentū hæsisse è Dione, cuius verba sunt in Ciceronis oratione, καὶ τὸν βαμβαλίωνα τὸν καὶ ἀπ' αὐτῆς τῆς ἐπωνυμίας ἐπιβόητον ἀγαπᾷ. Et in oratione Caleni bambalionis est mentio, καὶ πόσῳ κρεῖττον καὶ σὲ βαμβαλίωνα γεγονέναι, εἴ γέ τις ὁ βαμβαλίων οὗτός ἐστιν, ἢ τοιοῦτον ἐπανῃρῆσθαι βίον. At verò quod *Philipp.3.* in edicto Antonij reprehendit Cicero & irridet, *an vlla contumelia est quā facit dignus?* sine controuersia dictum est obscurè: se enim nescire ait Cicero quis sit dignus. *Primum,* inquit, *quid est dignus.* *Ibid.* *Nam etiam malo digni multi, sicut ipse: an quam facit is, qui cum dignitate est?* sed reprehēsio est non sine calumnia & veri dissimulatione. puto enim intellexisse Antonium, quam facit is qui dignus ipse contumelia est: ac dignum sic absolutè interdum, vt malo aut contumelia dignum intelligerent, dicebant: & cùm antè nomen contumeliæ positum esset ab Antonio postea tacitum, reuocatu & subauditu perfacile fuit. *In Bello Catilinario.* Illud Salustianum eiusdem generis est. *sed vbi imperium ad ignaros ciues aut minus bonos peruenit, nouum illud exemplum ab dignis & idoneis ad indignos & minus idoneos transfertur.* hic dignos supplicio & malo historicus intellexit. Itaque quod integro sermone dixit *Eunuch. act.5. sc.2.* Terentius,

Nam si ego digna hac contumelia sum maximè,
At tu indignus qui faceres tamen:

id curtato & diminuto dixit Antonius, *quam facit dignus.* sed & Plautus in *sc. Ita pre virgo.* Curgul. eodem locutus modo videtur esse, *indignus si maledicitur, maledictum id esse dico: verum si dignis, benedictum est, meo quidem animo.* Sed & bo- *Terēt. Phorm. act.5. sc.8.* nus imprimis Latinitatis auctor Terentius facere contumeliā dixit, quod *Cic.3. Philipp.* in Antonio exagitauit vt non Latinum Cicero & irrisit. Sic quæ in oratione interdum reprehendunt inimici doctissimi, quia improbè & malignè faciunt,

faciunt,nec tam iudicio & ratione, quàm animi commotione & impetu, pro veris culpis & erratis ducenda non ſunt: neque ſi quid inimico & iniquo non placet, protinus illud pro damnato ab omnibus habendum videtur. videtur tamen meritò Antonio obijcere Cicero orationis obſcuritatem. Nam illud dignus omnino obſcurum eſt, & ſupplemento,vt docui, indiget. Verior eſt Ciceronis reprehenſio in ſequenti ſententia: *nec timor quem denuntiat inimicus*. *Cic. 3. Philipp.* eſt enim & affectatè & propè ineptè dicta prima ſtatim ſpecie,niſi quod in hanc videtur ſententiam dixiſſe, quæ minitatur aduerſarius, non me terrent: verba enim ſunt ſine re minacia. Solent enim inimici multa minari perperam,& mendaciter denunciare terrorem falſum: ita excuſari hæc quoque ſententia poſſit, & propè commendabilis reddi: tantum vitio obſcuritatis laborat.

Porca contracta, longæ tibiæ, ſpondiacæ tibiæ, vaſtæ, bombyces, phthongarium. CAPVT XX.

SI quis hæc ſcribimus, ita quæ cohærere & coagmentata eſſe debere credit, vt ædificij partes, & membra: aut omnia inter ſe apta & colligata teneri, vt mathematicorum præcepta, longè animo fallitur. amœnitates ſtudiorum & blandimenta hæc quæ molimur ſequuntur, & nimium cohærent, quæ quamuis diſiunctiſſima,non tamen iniucunda ſunt futura nec ingrata ijs, qui iſtis vetuſtatis lautitijs delectantur. huius generis erunt & quæ nos hic ſcribemus,vt & quæ adhuc ſcripſimus. Cùm apud Ciceronē *Cic. 2. de legib.* lib. 2. de Legibus legimus, *quaque in porca contracta iura ſint*, (ſic enim iam olim emendauimus,cùm ante cōfracta per Ciceronis culta ſerperet) quis non exiſtimaret iura contracta dici? nos quidem in ea opinione fuimus, & plurimos eſſe etiam videmus: ſed neſcio quomodo antiquis auctoribus in literarum ſcientia plus ſemper tribuere conſueui quàm mihi arrogare.Nam quo propius aberant à nobiliſſimis ſcriptoribus,hoc & eorum ſenſum perſpicacius ſagaciuſque videbant: nos, qui tanto interuallo ab illa antiquitate vltima diſtamus, oculis, vt ita dicam lippis aut noctuinis plerumque illa cernimus. Porcam igitur contractam, auctorem laudantes antiquum grammaticum,dici debere libenter agnoſcimus.Sic enim Marius Victorinus ſcribit, *Marius Victorinus.* *qui iuſta defuncto non fecerunt, aut in faciendo peccauerunt, his porca contrahitur, quam omnibus annis immolari oporteat antequam nouam quaſi dapem mereant de ſegete capere. præcidaria dicta, quòd ante cæditur quàm frugem capiant*. Præcidariam autem contendit appellandam porcam,non præcidaneam,cùm tamen præcidaneam alij grammatici appellent, vt & ſuccidaneam: vocat idem præſentaneam porcam, quæ præſen-

te defuncto immolatur. sed de mendo quis meritò suspectarit codices, reprehendique censuerit præcidariam ab eo porcam, contendente dici debere præcidaneam, quod & analogia flagitat, & verum certè suspicor. contracta autem porca dicitur, cùm quis anniuersarium hoc piaculare sacrum peccato contraxit, vt ipsi quotannis soluere id sit necesse pontificio Romanorum ritu. Sed à Chio ad Coum, quod in Tranquillo scribitur, τί μοι καὶ μακροῖς αὐλοῖς, id est quid mihi est cùm longis tibijs, vt opinor, hanc habet sententiam, quid me sacris operam dare, & piaculis pacem deûm quærere oportet. Nam in re diuina tibijs vtebantur longis Marius Victorinus de spondeo, *dictus à tractu cantus eius qui per longas tibias in templis supplicantibus editur: vnde*, inquit, *spondulæ appellantur, qui huiusmodi tibias inflare assueuerunt.* Fortasse autem, vt hoc quoque addam, spondiauloi vel spondauloi, vt ticines τύμβαυλοι, appellabantur: nam veluti segetes rubigo, sic quoque eius nouales multa noxia gramina mendarum enecant. Exauget animum ad suspicandum, quòd præcentoriæ dicebantur tibiæ, quibus ad puluinaria præcinebatur, & thurariæ quæ eædem Lydiæ, quibus cùm thus in aram indebant, nec immolabant hostias, vtebantur: vt non leuis sit coniectura à libationibus, quibus præcinebatur, spondaulos fuisse dictos, Pollux quoque σπονδειακοὺς αὐλοὺς annotat, & pro nobis testimoniũ dicit. in longis tibijs poni debent quę ab Aristotele περὶ ἀκουστῶν appellantur βόμβυκες, quas & difficilius dicit inflari. πάντας γὰρ, inquit, χαλεπῶς πληροῦσι τοὺς βόμβυκας, καὶ μετὰ συντονίας πολλῆς, διὰ τὸ μῆκος τῆς ἀποστάσεως. calamum quoque huic tibiarum generi idoneum appellat βομβυκίαν Theophrastus. Cæterum quas Solinus vocat vascas, quæ numero foraminum præcentorias præcedunt, eas phonascas esse credo. quibus Phonasci modos vocis & tenores regebant, qualis erat fistula Gracchi, quam tonorium vocat Quintilianus: alij phthongarium etiam appellant, vt in pneumaticis Hero. In Latinogræco lexico vasca exponitur μελετητικός, quod meæ fauet sententiæ. Sipontinus vastas legit: eum qui volet sequatur potius quàm nostram coniecturam, quam quidem non ita probamus, vt eius vllum fore sectatorem putemus.

Sueton. in Othone c.7.

Pollux lib.4. cap.10.

Theophrastus.

Solinus.

Lib.1.cap.10.

Hero in Pneumatic.

Ætas mala, delinimenta, velitari labris, acia, soliat, macci, cosmotoryne, triodite trifolio, est modus matulæ.

CAPVT XXI.

QVI lauti & opipari volunt esse, conuiuas epulis non exquisitis tantum, verum etiam varijs accipiunt, vt fastidio occurrant. nos eorum lautitiam exquisitam non imitabimur, varietatem ne nimium secuti fuisse videa-

videamur hoc capite, veremur. Malam ætatem veteres, vt à grammaticis obseruatum est, senectutem appellabant, quæ cùm grauis sit & onerosa, nec minus tergo nostro ponderosa, quàm baiuli dorso graue pondus, proinde scripsit Plautus in Menæchmis. *Plautus in Menæchmis sc. vt ætas.*

Vt ætas mala merx mala est tergo.

Ergo enim, quod eo loco receptum est, foras exturbandum censeo. Antiqui dilinimenta vocauerunt, quæ θέλγητρα Græci dicunt: & delinire θέλγειν. hoc etiam nomine veniunt veneficia, venena, pocula amatoria. Afranius, *Afranius apud Nonium in fæminam.*

Si possent homines delinimentis capi,
Omnes haberent nunc amatores anus:
Ætas & corpus tenerum & morigeratio,
Hæc sunt venena formosarum mulierum.
Mala ætas nulla delinimenta inuenit.

Sed & delinitus est alienatus mente, quòd hoc venenis efficiatur. Migrare pro transilire dixerunt, vt quod quis harum rerum migrassit: sic & emigrare pro eijcere. Titinius, *quot pestes senia & iurgia sesemet diebus emigrant.* Labris velitari & velificari, pro verbis contendere & altercari, & inter se rixari dixerunt. Afranius, *Apud Non. in Velitatio.*

Interea verba iactare, & labris
Inter se velitari, velificarier.

Cùm in Officijs hodie scribitur, *multorum impunita scelera tulissemus*, cui etiam scripturę libenter equidem suffragium meum defero, non omittam monere in Nonio legi, *multorum impunitates scelerum.* Varronis Satyra fuit nomine ἐνδυμίωνες, qua inscriptione somniculosos & veternosos homines reprehendebat: eam inscriptionem apud Nonium ferè in Eudæmones degenerauisse animaduerti. medici olim cùm ægros visebant, non tantum venas, id est arterias tangebant, sed etiam præcordia inspiciebant: Lucilius, *nequam priusquam venas hominis tetigit ac præcordia.* Tagax est apud veteres furax, furunculus Festo. vt apud Lucilium: *Et mutonis manu perscribere posse tagacem.* In Nonio musconis reperio, nec probo tamen. est & mutonium προβασκάνιον. i. amuletum, vt nominis vicinitate adductus hoc dicam. Vt acus, item acia in instrumento phrygionis erat, & filum aciculæ erat, nomenque ab acie habet. Titinius, *Cic. 2. offic.* *Nonius in Tollere.* *Apud Non. in Tangere.* *Lib. 18.* *Apud Non. in Phrygio.*

Phrygio fui primo, beneque id opus sciui:
Reliqui acus, aciásque hero atque heræ nostræ.

Celsus lib 5. *vtraque optima est ex acia molli non nimis torta, quo mitius corpori insidat.* in lexico vetere Latinogræco acia explicatur ῥάμμα quin acia & aciela etiã in eo exponitur ἀχαλύφη. Varronis erat Satyra eleganti nomine Cosmotoryne, περὶ φθορᾶς κόσμου. vt enim cochleari, quod τορύνη Gręcè *Celsus lib. 5. cap. 26.* *Apud Non. in Phrigio.*

dicitur, omnia in olla commiſcentur: ſic eleganter mundi interitum mundi cochlear appellauit, ob perturbationem rerum in antiquum chaos tum rediturarum, & in confuſionem priſtinam. In exemplaribus Nonij hoc nomen ſemper eſſe deprauatum ægrè ferendum eſt vt to'ral dicitur quo

Apud Non. in Phrygio.

torus tegitur: ita quo ſolium, ſoliar. Varro, *Phrygio qui puluinar poterat pingere, ſoliar deſingebat.* Nouium in Macco citatum inuenimus, qui titulus fabulæ eſt de nomine mulieris ſtupidæ & bardæ, hinc Macci vocantur

Apuleius apol. pag. 2.

ſtolidi & fatui. Apuleius, *ſi cum hac vna Ruſi fallacia contendantur, macci prorſus & buccones videbuntur.* Hîc & buccones homines ſunt tardi: legi tamen in lexico Latinogræco buccones eſſe παραζάτους: citari etiam obſeruo à grammaticis Pomponium in Maccis geminis. Citatur & Varro in

Apud Non. in Tolutim.

triodite trifolio περὶ ἀρετῆς ἐως. Ego ſic cenſeam inſcriptam Satyram, triuiale trifolium, propter triplicem viuendi ſectam, voluptuariam, in cogitatione & contemplatione occupatam, & in actione poſitam: vel potius ob tria bonorum genera, animi, corporis, vitæ. Quis eſt cocleatus equus

Ibid.

quem in Decuma fullonis Pomponius nominat? ego cenſeam in verbo vitium ineſſe, & colcatum legendum, ad canterij diſcrimen. Locus Pomponij multis profertur locis etiam mendoſiùs, quos præterire conſtitui. Carere temeto eſt vinum non bibere: Cicero, *Carent temeto omnes mulie-*

Apud Non. in Temulenta.

res. Plautus,

Truculento sc. Egon' tibi maledicam.

Siue ſubbibit, ſiue caret temeto.

Satyra Varronis quædam inſcribebatur, Eſt modus matulæ, vel vt alij libri ſcribunt, Et modus matula, qua inſcriptione monebat adhibendum modum compotationi & ebrietati. Nam è matula potum ſignificauit, cùm cibum ſicciorem in ventrem, liquidiorem in veſicam deſcendere

Apud Non. in Matella.

cenſerent. Varro alio loco, *Diuitum apothecas chias ad communem reuocat matellam.* Plautus,

Plautus. Perſa sc. omnem rem inueni.

Nolo in veſicam quod eat, in ventrem volo.

Apud Non. in Bulga.

Varro, *in quo nobilius eſt philippeum quod accipimus, quàm quod bibimus: cùm alterum addamus in bulgam, alterum in veſicam.* Inſcribebatur & Satyra eius quędã περὶ ἐξαγωγῆς, qua diſſerebat, an ſibi aliquãdo ſit conſciſcenda mors. erat & liber nomine Prometheus, de hominum fabrica, qui à Prometheo ficti dicuntur fuiſſe. Quinquatrus de Philoſophia & medicina. Nam quinquatria Mineruę, quę ſcientijs & artibus pręeſt, honori dicauit antiquitas. erat & titulus, vt iam diximus, longè fugit, qui ſuos fugit, vbi de Stoicorũ ſapiẽte, & decretis mirabilibus diſputabat, in quibus ab homine recedere videntur, & ſe fugere ſuoſque. erat etiam ſexageſima & octogeſima, vbi de nummis & publicis diſſerebat. ſcripſerat & Meleagros, de venatione. Satyra etiam eius erat ὄνος λύρας, id eſt aſinus lyram audit, cuius inſcriptionem

nem immutatã eſſe apud Nonium vehementer dolendũ eſt. ex ea affertur, *Nonius in cinædi.*

Merentis vt quietus ac demiſsior, Probandus,
Ἀχιλλέως ἡρωϊκῶς, ἰωνικῶς κιναίδου,

Calui mimi omnibus erant fruſtratui: vnde Plautus ſcripſit, *Caſina sc. ſequimini comites.*

Nam vbi domi ſola ſum, ſopor manus caluitur.

Fritinnire ſubſilire eſt: Varro, *& pullos peperit fritinnientes.* Satyram is ſcripſerat quandam Vinalia περὶ ἀφροδισίων. Nam vinalia tanquam veneralia vocata ſunt: ex ea Satyra affertur: *Apud Non. in Frigere.*

— nec enim ſic vide, *Apud Non. in Sartores.*
Vtrum mercedem accipit is, qui meas venit
Segetes vt ſarriat, an ego ab illo? ſic ego,
Comptus ſim ſartor, ſi tu plus laboras quàm ego do.

Gerontodidaſcalus quoque nomen erat Varronis Satyræ, in qua ſenes docebat, & multa eorum vitia notabat. Ea in fabula tricas tellenas prouerbij more poſuit, non vt quidam cenſent attellanas, propter impedita & intricata & nugatoria attellanarum fabularum argumenta, ſed propter antiquam vrbem Tellenam. Erat & eiuſdem ſcriptoris Satyra τοῦ παιδὸς τὸ παιδίον περὶ παιδοποιίας cuius etiam inſcriptio læſa & violata eſt apud Marcellum: ea in fabula de procreatione liberorum multa diſſerebat, & eis qui parentes eſſe optimorum liberorum vellent præcepta debat: ex ea afferunt grammatici. *Quare ſi diu gens eſt adamuſsim, per me licet adſumas, teneo* διάχορον. apparet eam inſcriptionẽ fuiſſe prouerbialem. nam & à diuo Baſilio vſurpatur in epiſtola ad Libanium εἰ δὲ ἐμὸς ἐστὶ παῖς, τοῦ παιδὸς ἐστὶ τὸ παιδίον. *Apud Non. in Trica.* *Apud Non. in Examuſsim.*

Squali, veneriæ conchæ, plaguſiæ, Columella emendatur. CAPVT XXII.

HÆC coniectanea eſſe & haberi volo. Itaque huc omnia cuiuſque modi temerè conijcio, vt in buccam veniunt. Quidni enim ius ſuum hic liber teneat, & licentiam alijs, qui in eodem genere elaborarunt, conceſſam vſurpet? Teſca, vel teſqua loca ſunt inculta & aſpera, vnde apud Horatium, ſqualor & aſperitas teſcor, vel teſquor appellatur illo verſu, vt quidam legunt,

Exiguæque togæ ſimulet teſquate Catonem. *Epiſt. 20. lib. 1.*

Verùm eruditiſſimo viro Lambino aſſentior, & antiquis interpretibus qui textore defendunt, hoc ſenſu, qui hoc ſimulet & effingat Catonem, quòd ſibi exiguam ipſe texat, vel texi iubeat togulam. nec illos audio, qui geſtore legunt, & animo ſuo morem gerunt ſcriptura nouanda nimium licen-

licenter. Squalus est piscis cuius nomen ab asperitate fluxit. Nam è squa- cap.24 lib.9. ror squalor & squalus originem duxêre. eo nomine apud Plinium censeri videntur omnes cartilaginei pisces longæ formæ, vt cùm scribit, *quo in numero sunt squali quoque, quamuis non plani*: sed locus iste mihi de mendo non iniuria suspectus est, cùm in quodam exemplari squalij repererim. Cap.51.lib.9. quid si igitur Plinius Græcam vsurpauit vocem, & galei scripsit, cùm Latinam quæ ei responderet non haberet? quod quidem & animaduerti Massario placere, quo ad affirmandum sum audacior, eius subnixus iudicio. Sed & cùm iterum scribit Plinius, *spari, torpedo, squali circa æquinoctium*, non dubito quin ex Aristotele squatinę sit legendum, vel squati. Nam in lexico Latinogræco exponitur, *squatus* ῥίνη εἶδος ἰχθύος. Conchę quædam Venereæ vocantur ex eo, quòd enata mari Venus concha delata est in Cyprum: proinde in Rudente scribitur,

sc. Nunc demum est. *Te ex concha natam esse autumant, caue tu harum conchas spernas.*

Id enim dicit, quia è mari illæ enatarant: eam concham appellat neritem cap.11. lib.32. Aristoteles. Iterum Plinius, *veneriæ, vua, xiphiæ.* vbi vrenas inaudito sanè Seneca lib. 15. epist.96. verbo & nihili hodie in omnibus libris scribitur. Venerearum concharum est apud Senecam mentio lib. epistolarũ xv. his verbis, *veneriæ, spondylíque, & ostrea eatenus circumcisa, quæ eduntur.* Propertius tamen cùm veneriam concham scribit, vnionem intelligere videtur.

Propertius lib. 3. eleg. 3. *Et venit è rubro concha ericina salo,*

quomodo & concha interdum vsurpatur, vt apud Tibullum,

Lib. 2. eleg. 4. *— & è rubro lucida concha mari.*

Cùm autem ait Plautus,

Rudente sc. Nunc demũ est. *Caue tu harum conchas spreueris,*

ad eas nisi fallor conchas retulit, quæ dono dari puellis solebant, vt ex 10. Metamorphos. Ouidio notum est, ita scribente lib. x. Metamorphoseos,

Munera fert illi conchas, teretésque lapillos.

sc. Omnibus modis. nominantur à Plauto è genere concharum plagusiæ in Rudente, quo nomine eas venire existimo, quæ crustam tegumenti latam patulamque habent, quasi πλακόεσσαι dicantur. Nam à πλακοῦς deducitur, quo nomine cùm sit mons Ciliciæ, idem tamen etiam mons Placusius vocatur. Scribit Lib.10. de cultu hortor. Columella in horto,

Deletura quidem fronti data signa fucarum.

Focorum hic examussim emendat vir huius ætatis doctissimus Gulielmus Pelisserius. nam stigmata & inustas fronti notas lepidium efficacissimè cap.17. lib.20. delet & extenuat, prodestque vt scribit Plinius contra cicatricum vlcera. Columell. lib. 10. de cultu hortor. Idem rectissimè legit hunc versum,

Vlpica, quæque habilis beta est fabrilibus escis.

qui ita

qui ita deformatus est in omnibus libris, vt abdicaturus eum sit, si reuiuiscat, Columella.

Mutinitini sacellum, Mutinus, tabula tesseraria, Serranus, andabatæ, aborigines, Margopolis, Mæonius autumedon, cernuus, cernuare. CAPVT XXIII.

MVTINITINI sacellum, vt ait Festus, Romæ fuit, cui velatæ togis prætextatis solebãt sacrificare. Ego nomen eum gentilium deum habuisse à tacendo & non tinniendo, puto: nam in eo ni valet ne. Quare conflatum esse nomen ex hac particula, & duobus imperatiuis videtur. Mutunus est Priapus Arnobio, Lactantio, Augustino. Mutunus etiam deus fuisse *Arnob. lib. 4.* videtur qui mutiret, efficeretque ne quid emanaret, sed clam esset, & ta *Lactant. lib. 1. 620.* citum & occultum: Lucilius,

Sed quid mutino subiectóque huic opus signo?
Vt lurcaretur lardum & carnaria furtim *Nonius in Lurcones.*
Partum conficeret.

Repério & mœtino in exemplaribus antiquis, vt pro munio mœnio. sed nostro more ludimus, & varia conteximus. Tabulam in qua luditur talis & tesseris primus Palamedes in bello Troiano inuenit ad Græcorum oblectationem: eum ludum philosophiæ plenum, vt ingeniosi homines sunt in nugis, multi prædicant, ac tabulam quidem referre terrenam istam mundi plagam censent: quo recepto omnia quiduis significauerint: pergunt, duodenarium numerum imaginem esse volunt signiferi. fritillum, quem Græci ψηφόβολον κήθιον & κηθάριον appellant, & septem eius tesseras simulachrum septem errantium stellarum, turriculam, quam πύργον, (nam illi eam à fritillo distingunt) altitudinem cæli. ita se putant ista non incallidè comminisci. Erat M. Varronis Satyra nomine Serranus vel περὶ ἀρχαιρεσιῶν: *Apud Non. in Extispices.* eam ita inscripserat, quòd ex agro euocatus esset Serranus, quem serentem dati honores inuenerunt. erat & Varronis liber nomine Aborigines, *Apud Non. in Pupa.* in quo de hominis natura & origine primisque illis rudi cælo natis hominibus loquebatur. erat & Andabatarum titulo, in quo de hominum cæcitate & errore differebat. *Apud Non. in Præstringere.* Vanare erat antiquis vanum reddere & frustra habere. Accius, *Apud Non. in Vanans.*

Tanta vt frustrando lactans vanans protrahas.

Non solùm de equis canterium veteres dixêre, sed etiam de alijs animantibus, vt Pomponius de homine, *magnus manducus camillus canterius*: quanquam hîc in quibusdam libris camellus etiam scriptum inuenio: camellos autem edaces esse constat, ac fortasse ea literatura verior sit. *Apud Non. in Manducones.* vt quem nullius aut exigui pretij esse censebant, non esse assis dicebant: ita & non esse suscunciæ. Pomponius, *Pappus hic in medio habitat senica non sescunciæ.*

Margo-

Apud Non. in senica.

Apud Non. in Rutrum.

Apud Non. in Nebulones.

Apud Non. in Guttur.

Margopolis titulus erat Satyræ Varronis insaniam ex professo ciuitatis in comitijs & magistratibus furentis, & honorum studio & ambitione luxuque & ingluuie perditæ & insanæ, acerrimè notans: ex ea affertur, *Cui celet* δι' ἑνὸς λήμματος λόγος *Antipatri Stoici filius rutro caput displanat.* Est & Varronis Satyræ titulus papia papæ, quod est papæ patercule, quo immodicos laudatores & assentatores vituperabat, qui in admirationem sæpe solēt prorumpere, & assentatoria laude hominibus adulari. erat & Mæonius Autumedon, quo nomine significabantur iuuentutis institutores rectoresque eam Homeri, & poëtarum scriptis erudientes. Erat & lex Menia, de coniugio & liberis tollendis. Cernuus calceamenti genus est apud Festum, in quo tamen vix pellucet huius vocis vestigium: de eo fortasse contra grammaticorum sententiam versum illum Lucilij accipere licet,

Apud Non. in Cernuus.

Cernuus exemplo plantas conuestit honestas:

nonnulli cernuum soccum interpretantur sine solo ligulatum. Cernuare erat labente vestigio in pronum ire, & sæpe etiam labi: quo genere lusus consualibus vti solebant per pelles vnctas currentes, & in caput se iactantes. Varro, *etiam pelles bubulas oleo perfusas percurrebant, ibique cernuabant: à quo vetus est ille versus in carminibus,*

Ibid.

Ibi pastores ludos faciunt cernui consualia.

2. Georg.

Idem videbitur esse propemodum, quod Maro scripsit, *vnctos saliere per vtres,* quod ἀσκωλιάζειν Græci dicunt. In Lexico antiquo cernuus & cernulus exponitur petaurista, & cernuere πεταυρίζεσθαι.

Ancarius, prostomis, lentus, boua. CAPVT XXIIII.

Apud Non. in Quiritare.

CENTONES mihi sarcire videor aut consuere è diuersis panniculis: sed ea varietate pascor, & huius operis aut nullius propria est. scribit Lucilius,

Hæc eadem rudet è rostris atque eiulitabit,
Concursans velut ancarius, claréque quiritans.

Quintilianus cap. 2.

Lib. 7. cap. 3.

Tertull. c. 23.

Quem tandem hîc ancarium intelligimus? Ancara vrbs Italiæ fuit, in qua, vt reor, vel aliqui patres familias fuerunt operosi & quæstuosi, qui seruorum familias habuerunt: vel vrbs ipsa, quod ex eo suspicor, quod à familia ancariana lib. 9. Varenum scribit Fabius, nisi hallucinor, interfectum fuisse. Sed & libro 7. familiæ ancarianæ meminit. serui autem illi opifices & operarij sępe concursabant, & per vrbem aut agros re aliqua amissa, aut vspiam relicta, consternati, & quiritabundi vagabantur, quod illis versibus significare voluit, nisi auius à vero feror, poëta Lucilius. Tertullianus tamen Ancariam in apologetico Asculanorum deum scribit fuisse.

vt an-

vt ancarios putare possimus esse furiosos, ab illa dea errore immisso correptos. Nam vt de furioso loqui videtur Lucilius. sic in antiquo lexico Bellonarius vocatur Bellonæ furore correptus, id est θεοφορούμενος. posset & ancarius intelligi aliquis è familia Ancariæ sacra. Vt perduellis ab antiquis dicebatur qui postea hostis: sic perduellũ quod postea duellum & bellum: Accius,

— de summa tibi perduellum est, Apud Non. in Clypeis.

Postomis imponitur naribus equorum, aut morsui, ad cohibendam eorum ferociam & tenaciam: eleganter id transtulit ad potores Lucilius, quibus è narribus pocula pendere videntur, hoc versu, Apud Non. in Postomis.

Truleus postomis huic ingens è naribus pendet.

dicitur autem postomis voce lacessita & læsa, velut epistomis aut epistomium. Imo verò tanquam προστομίς, id est additamentum ori adiectum & appensum: atque ita scribendũ videtur. Lentum pro facili Lucilius, quod sanè quàm rarum est posuit, credo quòd quę lenta sunt, vt vimina, ea etiam ad opus facilitatem habent: Apud Non. in Tricones.

Lucius Cotta senex Crassi pater huius Paceni,
Magnus trico fuit numarius, soluere nulli Lentus.

Boua, quam alij boam vocant, papulas toto ebullientes corpore cum rubore significat interdum, vt apud Plinium: sed apud Varronem, *æs defraudasse cauponem, bouam luto obleuisse, tum portitores terram duxe*, cùm scribitur, vas vinarium longum, turgidum, & amplum, bouæque serpenti simile videtur: explicatur & in antiquo lexico boua νόσος βοῶν. Bimarcus nomen Satyræ Varronis fuit, in qua fastum & arrogantiam stolidam & ineptam Romanorum incessebat, quòd è Romano prænomine, quo sibi placebant, duplicato indicatur, quasi quis non semel, sed bis Marcus sit. Sesqui Vlyssem pro astutissimo & callidissimo in cuiusdam Satyræ titulo posuerat. Rhinoceros Lucilio etiam dicitur qui dente eminente bronchus est: eius versus est, *Bronchus bouillanus dente aduerso eminulo, hic est Rhinoceros.* Bronchus autem in vetusto lexico explicatur ὁ τὸ ἄνω χεῖλος ὠδηκώς, qui superiore labro est tumidiore. Horatius illudit in Lucilium, quòd verbis Latinis Græca miscuit, quod prestudiosè faciebat, vt è loco quem proferam adparet, Apud Non. in Portitores. Apud Non. in Bronchi. Horatius Saty. 4. lib. 1. Apud Non. in Compernes.

Nunc censes καλλιπλόκαμον, καλλίσφυρον illam,
Non licitum esse vterum atque etiam inguina tangere mammis?
Compernem aut varam fuisse Amphitryonis ἄκοιτιν
Alcmenam, atque alias: Lædam ipsam denique nolo
Dicere, tute vide, atque disylabon elige quoduis,
Ἔυγεν, εὐπατέρεια, aliquam rem insignem habuisse.

 Verrucam

Verrucam, næuum dictum, dentem eminulum vnum.

Qua etiam miscella visus est delectari Varro, vt & ex inscriptionibus librorũ satis apparet: & ex eo quod subijciam, ne plura persequar, *qua re fit vt lingulacæ obtrectatores tui, iam nunc murmurantes dicant,* μωμήσεταί τις μᾶλλον ἢ μιμήσεται. Varronis erat Satyra Flexabulorum nomine, in qua de prouincijs administrandis, & tanquam flectendis, regendisque prouincialibus disserebat (Nam flexabulum instrumentum ad flectendum est) multaque in Magistratuum, vt reor, auaritiam & sordes disputabat. Erat & Hecatombe, in qua de sacrificijs agebat, sumptuosaque sacta reprehendebat, verumque sacrificium esse puræ & integrę mentis preces docebat: ex ea locus elegans affertur, quem ideo adscribam: *Chrysen doulos locat sibi amiculam de lacte & cera tarentina, quam apes Milesiæ coëgerint ex omnibus floribus libantes, sine osse & sine neruis, sine pelle, sine pilis, puram putam, proceram, candidam, teneram, formosam.* Dicit autem amicam velut lacteam & ceream. Ceream porrò pro tenera & pulchra dixit, propter cereas imagines, quas in atrijs habebant, aliaque opera quæ sequaci & flexibili ceræ natura pulcherrima faciebant, & mollia erant: vnde & cerea non ab re mollia explicant, qua translatione cerea Telephi brachia dixit Flaccus. at cerea lacerna in Martiale est detrita & decolor flauescensq; flore coloris exolescente,

Cerea si pendet lumbis & trita lacerna.

Erat & ἕως πότε περὶ ὡρῶν, in qua de temporibus & negotijs vitæ humanæ tractabat cum hominũ semper Satyrica vituperatione. Erat & ταφὴ μενίππου, id est sepultura Menippi, vbi, vt reor, hominum illudebat stultam & nimiam sepulturæ & funerum curam.

Apud Non. in Lingulaca.

Apud Non. in Putus.

Horat. od. 13. lib. 1.

Martial. lib. 1. Epig. 60.

Apud Non. in Exodium.

ADRIANI TVRNEBI ADVERSARIORVM LIBER DECIMVSOCTAVVS.

Veredus, postumus, lar, Promethea iuga, aconitum, vertagus. CAPVT I.

OPINIO est verædum equum esse qui vehat Rhedam, quę quidem à præceptoribus, & eruditissimis hominum nostræ memoriæ scriptis accepta, me in longam ætatem comitata est. Nunc verędum equum puto, qui neque Rhedam neque cisium trahat, sed vice tamen Rhedę sit. Id adeo ex Martiale & Ausonio conijcere licet

Epig. 14. li. 12.

re licet, ne alijs auctoribus testimonium denunciemus. Ille enim inquit,

Parcius vtaris moneo rapiente veraedo
Prisce, nec in lepores tam violentus eas.

Non, vt opinor, qui venabatur, rheda vectabatur: sed & equum esse non rhedam sequens versus indicat,

Decidit excussus nec rediturus equo.

Ausonius autem apertissimè id etiam indicat his verbis, Epist. 20.

Non cisium, aut pigrum cautus conscende veradum:
Non tibi sit rhedae, non amor acris equi.

Iterum, *Vel celerem mannum, vel ruptum terga veradum.* vbi in equis viato- Aus. 1. rijs numeratur veraedus. sed & in antiquo lexico exponitur πῶλος: Procopio est equus cursus publici. Isidorus tamen veraedos esse dictos ait, quòd Isidor. lib. 12. cap. 1. veherent rhedas, vel quod per vias publicas currant, per quas & rhedas ire solitum erat. Postumus qui post fata parentis natus est dicitur vulgo: & sanè qui post fata parentis nascebantur, hoc nomine erant: vt Curij filius adoptatus à Rabirio Rabirius Postumus est vocatus: ac hoc nomen attributum fuisse illis, qui post patris mortem nascerentur ostendit Plautus in Aulularia, Sc. Velim te arbitrari.

Post mediam aetatem, qui mediam ducit vxorem domum:
Si eam senex anum praegnantem fecerit fortuitò:
Quid dubitas quin paratum siet nomen puero Postumus?

Postumus tamen censetur etiam qui post factum testamentum natus est etiam viuo patrefamilias: sed & qui post alios liberos vltimusque gignitur: quomodo lib. 6. Aeneidos accipiendum censeo, 6. Aen.

Siluius albanum nomen tua postuma proles.

sequitur enim explicatio,

Quem tibi longaeuo serum Lauinia coniunx, Ibid.
Educet siluis regem regúmque parentem.

Atque hanc sententiam meam confirmat eruditissimus poëta Ausonius, Epist. 17. ac postumum explicat supremum,

Vt quondam in Albae moenibus,
Supremus Aenea satus.

Lar quòd nomen saepenumero legimus, adeo vt in praenomen abierit, videtur ducem significare vel regem. Nam Ausonius Viridomarum Gallorum ducem, quem interfecit Marcellus, cuique opima spolia detraxit, Aremoricum lartem, id est gallicum ducem appellat, ab Aremoricis populis Galliae, quos multi Aremoricos quàm Armoricos vocare malunt.

Tertia, inquit, *opima dedit spoliatus Aremoricus lar.* In monosyllab.
— an quae Lecta Prometheis diuidit herba iugis?

Propertius e-leg.11.lib.2. scribit Propertius: quo in loco Promethea iuga vocat Caucasum, vbi nascebatur è cruore Promethei aconitum. etsi enim è vomitu Cerberi prope Heracleam pleriq; natum ferunt, alij tamen è tabe & sanie Promethei, cuius iecur tundebat aquila, exortum fabulantur. herbam igitur lectam in Prometheis iugis cùm dicit, veneficia intelligit: Ausonius,

Edyl'io 16. in monosyllabis.

Vnde Prometheo de corpore sanguineus ros,
Aspergit cautes, & dura aconita creat cos.

Martialis li.14 in apophor.

Non sibi sed domino venatur vertagus acer,
Intactum leporem qui tibi dente refert.

Quis obsecro vos apud Martialem iste vertagus est, & vnde dictus? scimus à nationibus & locis nomina canibus interdum imponi: sed de vertagis populis, aut huius nominis loco silentium est in literis. mihi quidem vertrahus legendum propè videtur, veluti fertrahus, à fera scilicet trahenda ad dominum. scio ego iocularem istam visum iri audaciam, & risus excitaturam: sed eam argumento non leui confirmabo. Gratius poëta vetus vertraham appellare videtur, etsi tempus syllabæ mutat,

Et pictam macula vertraham delige falsa.

Vertagum tamen, vel potius vertragum retinuerim, & g in vicem elemẽti h transiisse crediderim, vt in tragula, quam à trahendo nomen habere grammatici affirmant. sed & tragula retis genus ex eo nomen habet quòd trahitur.

Solarium, funda, ventrale, adamas supernas, præteritum perfectum penultima breui, laus est publica, intactus grex. CAPVT II.

SOLARIVM interdum locus est vbi homines solebant apricari: fiebat autem in ædibus ad excipiendam auram & vaporem solis, vnde & heliocaminus quasi solis vaporarium dicebatur. Plautus,

Milite sc. Nisi quid me ego.

Sero neque solarium neque hortum.

alij putant tectum quoddam fuisse planum & subdiuale. Inde ille festiuus Macrob.lib.2. Sat.c.4. Augusti Imperatoris iocus. *quid ergo? vt me populus Romanus dicat bene cultum, in solario ambulaturus sum.* Fundam pro retis genere dici non est ita infrequens: sed eo nomine cruminam vocari, id verò non passim occurrit. Macrobius, Ibid. *cúmque accessisset ad sellam, demissa in fundam pauperem manu paucos denarios protulit, quos principi daret, adiecitque,* μὴ κατὰ τὴν σὴν τύχην σεβαστέ, εἰ πλέον εἶχον, πλέον ἂν ἐδίδουν. sed vt rete à similitudine fundę, qua lapides iactantur nomen habet: ita quoq; loculi pecuniarũ, quòd specie formaq; fundam referrent. In antiquo quoq; lexico scribitur, Ventrale κοιλιόδεσμος, funda. lepida est Augusti in Mæcenatis affectationem illusio, qua

Mæce-

Mæcenatis cacozeliam imitatur venustissimè, sed non sine obscuritate: *Vale*, inquit, *mel gentium, metuelle, ebur ex Etruria, laser Aretinum, adamas supernas, Tyberinum margaritum, Cilniorum smaragde, Iaspis Figulorum, berylle Porsennæ*. cùm delicatum alloquatur, delicias rerum gemmarumque loquitur, & locorum Etturiæ nomina, quòd hetruscus Mæcenas esset, aut virorum qui in ea floruerũt, aut inde oriundi erant cõmemoratione & appellatione ludos facit. Legendum autem ferè coniicerem, vale mel gentium Meduliæ, nisi Medulia fuisset Albanorũ, vt dicit Dionysius. emendo igitur mel gentium Velutoniæ. Adamas supernas, est adamas Etruriæ: etsi non tam supernates Etrutiç sunt quàm infernates. Nam qui eam incolunt Apennini plagã, quç ad inferum mare vergit, quòd Tyrrhenum dicitur, infernates dicuntur: qui latus quod supero mari respondet, supernates. sed latius patuit Etturia, & supernates ei trans Appenninũ adscripti fuerunt, & oppida fortasse quædam Albanorũ, vt Medulia. Tyberis in Etruria nascitur. Margaritum igitur Tyberinum, Etruscum Margaritũ est. Cilniorum smaragdus dicitur, quòd Cilnij gentiles erant Mæcenatis. è Cilniorum enim gẽte stirps eius erat. Tacitus, *Cæterũ Augustus bellis ciuilibus Cilnium Mæcenatem equestris ordinis cunctis apud Romam atq; Italiam præposuit*. Cillinius tamen, ne quid dissimulem, in Tacito legitur. suspicor etiam ex Etruria oriundos fuisse Figulos, quorum nobilis erat Romæ familia. *Steteruntque comæ*, cùm Maro dixit, systolen esse grammatici dicunt: ego veteres ista præterita sæpe corripuisse reperio. Nam & in Eunucho Terentij in iambici fine scriptum disertè est,

Cap.4. lib. 2. Satur.

Corn. Tacitus lib 5. annal.

Terentius Eunucho in prologo.

— postquam ædiles emerunt.

quo plerique omnes offensi emerant emendant, animi libidinem potius quàm veritatem sequentes. Laberius apud Macrobium bis potuerunt corripuit, *voluerunt multi effugere pauci potuerunt*. Iterum, *etenim ipsi dij negare cui nil potuerunt*. idem Laberius sic apud eundem scriptorem in mimo loquitur, *Summũ ad gradum cùm claritatis veneris, consistes ægrè, & quàm descendas decides*. Id verò valet & potius decides, quàm descendas. itaque id quod non dictum est, audiendum tamen est, vt sententia sit absoluta. sequitur mox, *Cecidi ego: cadet qui sequitur: laus est publica*. Id hanc habet sententiam, laus nulli mancipio datur, nulliusque propria est, sed communis & publica. proinde ad alium subinde transit.

Lib. 2. saturn. c. 7.

Ibid.

Nunc grege de intacto septem mactare iuuencos
Præstiterit. 6. Aen.

Id de hostijs iniugibus accipit Macrobius, & rectè. Impium enim & nefatium esse videbatur, iuuencum aratorem immolare, vt Theon Arati interpres scribit, qua impietate obstringi non videbatur, qui iuuencum Cap. 5. lib. 3.

nondum domitum nec laboris socium, nec in dominum munificum mactabat. Sunt tamen qui iam domitas pecudes sacris non puras censent, vt hominum manu & labore rustico contaminatas pollutasque: & fieri potest vt superstitiosa potius, quàm religiosa antiquitas vtranque caussam secuta sit.

Libertus primus, palmæ lemniscatæ, lemnisci, coronæ lemniscatæ, cædes, vox liquata, insigne, superum lumen, oræ belli, ansatum telum. CAPVT III.

Martialis li.1. epig.4. MARTIALIS scribit,

Libertum docti Lucensis quære secundum:

& in quadam inscriptione reperio, FECIT SIBI ET PETIÆ COLLIBERTÆ PRIMÆ VXORI: hæc verba faciunt vt suspicer in patronorum libertis ordinem quendam fuisse, & quosdam primos quosdam secundos vocatos fuisse, quòd alteri apud patronum priorem locum obtinerent, alteri proximum. ergo primi & secundi dicebantur, vt alijs omnibus potiores: ac fortasse inde factum est vt apud Iurisconsultos tam sæpe nomen primi & secundi legamus, quod & attigisse nos ante etiam recordamur, sed tumultuariæ & subitæ scriptiones sæpe eodem reuertuntur. Palmæ victoribus dari solebant, sed in nobiliore victoria lemniscis ornabantur, vt & coronæ: de coronis Plinius, *Accesseruntque & lemnisci, quos* cap.3. lib.21. *adiici ipsarum coronarũ honos erat.* hinc à Cicerone dicitur palma lemniscata pro Roscio, & ab Ausonio scriptum est, Cic. pro Rosc. Amer.

Ausonius epist. 6.

Et quæ iandudum tibi palma poëtica floret,
Lemnisco ornata est, quo mea palma caret.

5. AEn. Lemniscum aut lemniscatam coronam significasse Maro videtur lib.5. AEneidos, cùm ita scripsit,

Puniceis ibant euincti tempora tænis.

Est autem lemniscus syracusanum verbum, quo stricta angustaque tænia significatur. Athenæus, ἐκ τούτου περιστεραὶ καὶ φάσσαι καὶ τρυγόνες καθ' ὅλην ἐξίπταντο τὴν ὁδὸν λημνίσκοις τοὺς πόδας δεδεμέναι πρὸς τὸ ῥᾳδίως ὑπὸ τῶν θεωμένων ἁρπάζεσθαι. Athenæus lib. 9. Vt φόνος apud Græcos, quod vocabulum cædem significat, sanguis dicitur, ita & apud Maronem libro nono,

9. AEn.

— tepidáque recentem Cæde locum.

Id est tepido sanguine, quod imitatione Græca factum, qui in vtraque lingua versatus est facilè intelliget. Vt apud nos multi perstudiosè nostro sermoni Hispanas & Italas voces admiscent, & sartagine quadam loquendi inusitata opinionẽ facundiæ captant: ita & Romani faciebant, qui

pro

pro lucernis lychnos dicere solebant, pro lecti pedibus clinopodas. ita illis suarum erat vernacularum vocum fastidium, exterarum & exoticarum iucundus sapor. Lucilius apud Macrobium, *Porrò clinopodasque lychnósque* Lib. 6. satur. *Dicimus σεμνῶς, antè pedes lecti atque lucernas.* sed in idem ipse vitium incidit c. 4. inculcatis subinde Græcis vocibus, & mixto è Latina & Græca lingua sermone. In versu Enniano apud Macrobium ferrum præpes est ferrum Lib. 6. satur. volatile, qualia tela sunt, hastæ, iacula. Ibi autem legendum crediderim, c. 3. *Ærata sonitant galeæ*, non ærato sonitu. Ibid. vox autem liquata in Hostij carmine apud eundem scriptorem, videtur esse, quæ liquido gutture diserta claraque foras editur, quam scilicet guttur ipsum liquat, & liquidam transmittit: atque ab his quæ colo liquantur per translationē id dictum accipio & agnosco. Insigne est id quod in cono galeæ erigitur, vt crista. Ennius,

— inde volans secum abstulit hasta Insigne: Apud Macrob. lib. 6. satur. c. 1.

Apicem dixit Maro,

— apicem tamen incita summum Hasta tulit.

Superum lumen dixerunt veteres lumen è cælo in terrarum orbem descendens, cuius aura & splendore fruuntur qui viuunt ad discrimē eius luminis, quod arte nobis hîc paramus, & quod in infero est hemisphærio, Ibid. & inferis, quod inferum lumen est. Ennius,

Cùm superum lumen nox intempesta teneret,

& in carmine deuotionis, *lumine supero priuetis.* Oras pro spatio vsurpauit Apud Macrob. lib. 3. Satur. c. 9. Ennius, & Maro perdiligenter imitatus est. Ennius,

Quis potis ingentes oras euoluere belli. Apud Macrob.

id est tam ingentia belli spatia, quod maximum & diuturnissimum fuit. lib. 6. c. 1. Maro, *Et mecum ingentes oras euoluite belli,* 9. Aen.

id est magna belli spatia explicate. Ansatum telum est quod ansam, id est amentum habet. Ennius, Apud. Macrob. lib. 6. Saturn. c. 1.

— ansatis concurrunt vndique telis.

— pinguis vbi & placabilis ara Palisci. 9. Aen.

pinguis, valet diues imitatione Græcorum, quorum vestigia pedum solo premit libenter Maro. Est enim frequentissimum apud Græcos poëtas dici πίονα νηόν. quanquam non me latet aliter explicari à Macrobio, cuius auctoritas veritati præiudicare non debet.

Thyon, citrus, dij auertentes, prodigia comburuntur, lactet ficus, litem suam facere, illatebræ, flaticuli, ante cœnam, Iouis manes, gallam subigo, nodus Herculis.

CAPVT IIII.

THYON, quod apud Homerum est citrum interpretatur Macrobius:

Macrob. lib. 3. c. 19. Citrum autem illam crediderim, cuius in Atlante monte nobiles ſiluæ materiam lautis menſarum orbibus ſuppeditauêre Romanis expetitarum delitijs. Infelices arbores dicit eſſe Macrobius, quæ ſunt in tutela deorum inferorum & auertentium: auertentes autem deos ſuſpicor velut ἀλεξικάκους καὶ ἀποτροπαίους, qui prodigia portentaque auerruncabant & auerrunci erant, qui & à Perſio dij depellentes vocantur, ex arboribus quæ ſunt eis
saty. 5.
conſecratæ, ſunt alaternus ſanguine infelix, id eſt ſanguinea & cruenta materia, aquifolium, ruſcus, multæ aliæ. his portenta & prodigia mala comburebant. Apud Theocritum quoque in Heracliſco prodigia & protenta aſpalatho, paliuro, rubo comburuntur: at verò purgamẽta luſtrationis & incantationis poſt tergum in auerſum abijciebant, & in aquam profluentem mittebant. Maro,
Eclog. 8.

— *riuoq́ue fluenti Tránſque caput iace.*

Hom. 1. Iliad. Homerus, οἱ δ' ἀπελυμαίνοντο, καὶ εἰς ἅλα λύματ' ἔβαλλον.

Quod in alijs arboribus eſt flos, id eſt in ficu lac, id eſt ὀπός, vnde ficus non florere, ſed lactere dicitur, vt Macrobius ſcribit. Litem faciebat ſuã iudex, non ſolùm qui malè iudicabat, ſed etiã qui qua iudicare hora debebat, ad comitiũ non veniebat. Cintius apud Macrobiũ, *Inde ad comitiũ vadunt, ne litẽ ſuam faciant.* Illatebras, Plautus apud Macrobiũ, à non latendo dixit, *Cuius*, inquit, *ego latus illatebras reddã meis dentibus & manibus*, id eſt efficiã dẽtibus & manibus meis, ne in eius latere quicquã celari poſſit, ita diſcerpendo aperiam. Staticulos dare in Catonis oratione apud Macrobium, choream eſt quandam & ſaltationem dare non motoriam, ſed ſtatariam, qualis erat & in choris στασίμοις. *Deſcendit*, inquit, *de canterio: inde ſtaticulos dare, ridicularia fundere.* Cœnæ quædam pars olim ante cœnam vocabatur: ea erat tanquam primi cœnæ miſſus, primuſq́ue guſtus, & tanquam prima menſa: altera, cœna, quæ erat ſecunda menſa, in ſecundis ferculis poſita, non tamen in bellarijs. Macrobius, *ex indice Metelli Pontificis cœna hæc fuit: ante cœnam echinos, oſtreas crudas quantum vellent.* mox ſequitur, *In cœna ſumina, ſinciput aprugnum, patinam piſcium.* Auguſtata menſa apud Macrobium eſt ea quæ auguſta facta eſt, id eſt quæ conſecrata eſt. *In templo*, inquit, *Iunonis Populoniæ auguſtata menſa eſt.* Vicarij etiam interdum ſunt, qui in vicem aliorum exitio peſtiq́ue deuouentur, vt in eorum caput expetant ea mala, quæ alijs erant euentura, vt in carmine deuotionis. *Eoſq́ue ego vicarios pro me fide magiſtatúque meo & pro populo Romano exercitibus legionibúſque noſtris do, deuoueo.* Qui Dis pater appellatur & Summanus, id eſt manium ſummus, & Pluto & Orcus, idem etiam Iouis manes vocabatur, vt in eodem carmine deuotionis, *Dis pater ſiue Iouis manes, ſiue quo alio nomine fas eſt nominare.* Gallam ſubigo, in mordaci ioco aduerſus

[Margin: Cap. 20. lib. 3. saturn. — Lib. 3. c. 16. — Macrob. lib. 3. satur. c. 14. — Lib. 3. saturn. c. 13. — Lib. 3. saturn. c. 11. — Lib. 3. saturn. c. 9. — Ibid. — Lib. 3. Saturn. c. 1.]

Plancum

Plancum, quod ſutor reſpondit, valet gallam tero. eam enim ſutores tritam atramento ſutorio conficiendo alijs rebus miſcent. ſubeſt etiam alia turpis ſignificatio ex ſuſpicione & fama, quæ de amoribus Planci & Gallæ manprat. Nam Plancus in ea muliere malè audiebat. Nodus Herculanus & arctiſſimus erat, & ita nexus vix vt diſſolui poſſet: vnde & in prouerbium abijt. Noua etiam nupta præcingebatur cingulo laneo nodo Herculis vincto. Is qualis nodus fuerit, qui ſcire cupit, videat caduceum, in quo angues implexi inter ſe nodo Herculis deuincti ſunt. Macrobius, *Lib.1. Satur.c.19.* *hi dracones parte media voluminis ſui inuicem in nodum quem vocant Herculis obligantur.*

Aſtici ludi, attici, decimæ, elogium.

CAPVT V.

ASTICI ludi in Caligula non ſunt grammaticorum conſeſſui voluptati & Oblectationi, vt ſpectacula principum, ſed moleſtiæ & ſolicitudini. *Sueton. Caligula c.20.* Nam qui ſint quærunt: ac plerique Actiacos legunt, & ludos ab Auguſto intelligunt inſtitutos in honorem Actiacæ victoriæ, ſed ſine librorũ adſtipulatione, in quibus peruetuſtis partim Attici, partim Aſtici exaratum reperio. Aſticos autem ludos interpretor vrbanos, quòd ſint etiam ludi ruſtici, vel potius Athenientiũ ludos, quorũ vrbs aſtu dicebatur. producitur ab Athenæo in dipnoſophiſtis Charicles περὶ ἀστικοῦ ἀγῶνος. *Athenæus li.8.* Quòd ſi quis ludos atticos malit, è conſuetudine Athenienſium explicabit, qui Liberalibus, lenæis, chytris, & panathenæis, id eſt quinquatribus ludos ſcenicos dabant. Actiacos tamen ludos ab omnibus interpretibus probatos vix auſim improbare malimque legere, cum præſertim in Italia etiam celebrarentur. Auſonius, *Idyllio.9.*

Tales cumano deſpectat in æquore ludos
Liber, ſulphurei cùm per iuga conſita Gauri,
Pérque vaporiferi graditur vineta Veſeui:
Cùm Venus Actiacis Auguſti læta trophæis,
Ludere laſciuos fera prælia iuſsit amores:
Qualia niliacæ claſſes, latiæque triremes,
Subter Apollineæ geſſerunt Leucados arces.

Scribit idem Tranquillus, *ſcenicis ludis, inter plebem & equitem cauſam diſcordiarum ferens, decimas maturius dabat, vt equeſtria ab infimo quoque occuparentur.* *cap.16. in Calig.* Hîc ego crediderim decimas eſſe miſſilia & teſſeras quas ſpargebat ludis ſcenicis: atque ita velut quandam decimam po. Rom. dabat, vt qui decimam bonorum ſuorum Herculi pollucebant & profanabant: aut qui decimam alijs conſecrabãt dijs. Nam quin ab huiuſmodi quadam

notione

notione deuerterit significatio in alium deflexa sensum, haud equidem dubitem. Decimæ quoq; ab aliquibus vxoribus dabantur: hinc illa Trachalli inuidiosa exclamatio, *placet hoc ergo? & leges diligentissimæ pudoris* Suetonius Caligula c. 32. *custodes decimas vxoribus dari, quartas meretricibus iubent? Succinctus*, inquit, *poparum habitu.* Popæ, qui victimas immolabant, alio corpore nudo, ab vmbilico ad pedes inuoluti erant veste, quæ limus dicebatur: qui proinde Propertius lib. 4. eleg. 3. hîc succincti dicuntur, & à Propertio,

Succinctique calent ad noua sacra popæ.

Seruius in 12. Aen. Seruius, *limus*, inquit, *est vestis qua ab vmbilico vsque ad pedes teguntur pudenda poparum. Nullius*, inquit Suetonius, *inspecto elogio:* multis nomen hoc Sueton. in Caligula c. 27. suspecti sermonis est, immo verò peregrinitatis damnatum vrbe Quiritium expellitur, quorum ego iudicio non accedo. In causa est, quod extrita vna litera c, pro eclogio elogium dici animaduerti. Eclogium autem ab ecloge deducitur, hodieque ἐκλογεῖον apud Suidam reperitur. atque hæc sententia, haud paulò plus ponderis habet ratione præsertim nixa, quàm illorum condemnatoria tabella, qui ob ignorationem originis, voces exterminare malunt, quàm Latinam agnoscere: alij quasi ellogium interpretantur, & vnam deperiisse literam censent, & elogium deriuant ab ἔλλογον, quòd titulus & testatio sit oratione cuiusque vel vitia vel virtutes, vel rectè facta vel flagitia & scelera commemorans, hæc cùm probabilia sint, temerè me iudice faciat, qui tantum sibi iuris sumat, vt è tam multis libris vocem tam diu receptam, velut quodam prætoris interdicto eijciat, nisi meliorem reponat.

Percussit thyrso apud Lucretium, canunt siluæ auibus, alienigena, micæ auri, altè terminus hæret.

CAPVT VI.

Lucret. lib. 1. SPEM laudis ambitiosam, qua incensus erat, eleganter ita me deus amet & scitè expressit hoc versu Lucretius,

Percussit thyrso laudis spes magna meum cor.

quem sensum à Bacchi thyrsis traduxit, quorũ tactu fanatici & perciti furore reddi homines censebantur, auctore Ouidio scribente in Epistolis,

Ouidius epist. Laodam. Protesilao.

Vt quas pampinea tetigisse bicorniger hasta
Creditur, huc illuc qua furor egit, eo.

Quod Ouidij distichon literati aut critici vice interpretationem nobis præstat. Eodem in Lucretij libro animaduerti iucunda nouitate continenti attributũ esse. quod, vt grammatici loquuntur, contenti proprium est: canunt aues in siluis, at siluas auibus canere aucupio nouitatis nos Lucret. lib. 1. delectat. sic igitur scribit,

Fron-

Frondiferásque nouis auibus canere vndique ſiluas.

eiuſdem etiam notæ illud in eodem libro eſt,

Atque ideo totum circumtremere æthera ſignis.

ſigna enim potius in cælo tremunt. Solebant in portis vrbium veteres aliqua deorum ſtatuere ſimulachra, quæ qui vrbes inibant, aut inde exibant, ritu quodam religionis tacta dextra manu ſalutare ſolebant, manumque ad oſculum, vt ſuſpicor, referebant: quod indicat eodem libro Lucretius, his numeris, Lucret.lib.1.

— tum portas propter ahena
Signa manus dextras oſtendunt attenuari,
Sæpe ſalutantum tactu prætérque meantum.

Quod quidem breui admonitione duxi notandum. nam exempla quærenti ad probationem ſuppetent ex auctoribus non pauca. nunc enim quandam velut obſignationem auctorum noſtræ ſententiæ fauentium non proferemus, his contenti, quæ probabili coniectura veſtigauimus. Etiam non eſt omittendũ alienigena ab eo dici, quæ Græci ἀνομοιογενῆ vocant, eamque vocem, ab eo bellè concinneque Latinè explicatam eſſe: ſic autem ſcribit, Ibid.

Ex alienigenis rebus conſtare putetur,
Oſsibus & neruis, ſaniéque & ſanguine miſto.

Idem quæ Græci ψῆγμα auri, id eſt minutam auri ſcobem vocant, micas auri appellauit non inſuauiter hoc verſu, Ibid.

Ex aurique putat micis conſiſtere poſſe.

Idem quodam antiquitatis ſapore condiens ſuos verſus, non illibenter videlicet pro videre licet aut ſcire licet vſurpat, quod à Plauto etiam factum annotaſſe me recordor: ſed nihil vetat bis eaſdem epulas apponere: ſic autem ſcribit, Ibid.

Eſſe videlicet in terris primordia rerum:

quod eſt videre licet in terris eſſe rerum primordia: vt & libro ſecundo ſcilicet pro ſcire licet,

Scilicet eſſe globoſa tamen, cum ſquallida conſtent. Lib.2.

Eiuſdem illud, *atque altè terminus hærens*, quod de cuiuſque duratione & ſtatu ac permãſione dicitur, eſſe traductum augurio à terminis, qui interdum altè defoſſi depactique ſunt: quod cęſum video placuiſſe Maroni, & ſuę inſeruiſſe poëſi à Lucretio ſumptum, *hic terminus hæret*. Hæc vtcunque carpta è iucundo poëmate Lucretij huic illeuimus chartæ. Lib.2.1.& 6. 4.Aen.

Saluſtius emendatus, deûm virtute, obtentui eſſe.

CAPVT VII.

INTER-

INTERFECTO insidijs Iugurthæ Hyemsale, & Adherbale prælio superato, ita de Iugurtha Salustius scribit, *tum Iugurtha paratis consilijs postquam omnis Numidiæ potiebatur, initio facinus suum cum animo reputans timere Populum Rom.* Hîc ego verbum paratis subdititium esse, neque quod Salustius sentit, eloqui arbitror, & subrogatum imperitia in locum vicini vocabuli patratis. consilia enim iam patrarat, nō parabat Iugurtha. quàm autem facilis & procliuis sit error in prætermissione vnius elementi, quis non videt? sed tamen ne quis hoc inuentum esse meum putet, ita velim omnes existiment, vt maior fiducia verbi sit, me id reperisse in vermiculato & annoso libro, quo fretus & veritate inductus, facilè editiones hîc negligo. Sed hîc vna peccatum litera est, quæ sensum peruertebat: at verò non longè eodem libro interpunctionibus malè & temerè positis sententia labefactata est. Locus autem sic habet, *si huic imperio fortuna mutaretur, vnà occidendum esse. Virtute ac dijs volentibus magni & opulenti estis.* Solebant enim res prosperas dijs & virtuti acceptas referentes ita loqui, ne sibi eas attribuere viderentur, & in deos ingrati esse, neu eorum inuidiam in se commouerent: etsi nonnunquam etiam hominum virtutem tacitam non prætermittebant. Plautus Trinummo,

Salust. in bello Iugurth.

sc. quo illhic homo.

Ædepol deûm virtute dicam pater, & maiorum, & tua,
Multa bona bene parta habemus.

Idem in Milite,

Milite sc. Cohibete.

Deûm virtute transeuntem hospitio accipi apud me est comitas.

Iterum,

Ibid.

Nam mihi deûm virtute dicam, propter diuitias meas
Licuit vxorem dotatam genere summo ducere.

Quinetiam eodem libro ostentatui inoleuit pro insitiuo, cùm obtentui scribendum sit pro satiuo: sed locum proponam, *Sed quoniam eo natus sum, vt Iugurthæ scelerum obtentui essem.* simile est illud ex oratione Lepidi, *quia secundæ res mirè sunt vitiis obtentui*, quod è Thucydide tralaticium est, vt ait Seneca: cumque præcipua sit in Thucydide breuitatis virtus, ac eum à Salustio victum esse & in suis castris cæsum dicit. Mutari etiam duobus locis degenerasse animaduerti: vno in mutuari, altero in multari. scio equidem ista non magnā mereri laudem: & cùm purgātur optimi scriptores, ea opera muneris est laboriosioris quàm honestioris. Verumtamē locos subscribamus. *Quia, inquit, neque materia in agris, neque ab Hispanis emendi, aut mutuandi copia erat.* ego exemplaria secutus perantiqua mutādi lego, & ad permutationē rerum antiquis solitā vel emptionē refero. Nam mutuatio hîc non perinde conuenit. Alter est locus, *tamen quia mortis metu multabantur, sicut regi libuerat pax cōuenit.* sine cōtrouersia hîc omnino quadrat muta-

Salust. in Orat. Lepidi.

Lib. 9. declam.

Salust. in bello Iugurt.

bantur

bantur. Nam metus mortis eorum animos mutabat, & ita in antiquis reperitur libris: quia tamen multari hîc conuenire non ineptè poteſt, locus illis duobus verbis controuerſus relinquitur. Inclinat tamen magis animus in alterum,& libentius ſecundum mutabantur litem dederim. vnum çquè iuris dubij apponã,*& vobis æterna ſollicitudo remanebit, cùm intelligetis aut ſeruiendum eſſe, aut per manus libertatem retinendam.* Salust. in bello Iugurth. In libris antiquæ fidei reperi, *& vobis alterna ſollicitudo*, ſanè perquam bono ſenſu. alterna enim ſollicitudo eſt, aut ſeruiendum aut manu libertatem aſſerendam: ſed hic etiam locus à me vt iuris controuerſi poſitus eſto.

Silena, acutæ Satyrorum aures, Ægipanes.

CAPVT VIII.

MIHI Luciani feſtiuiſſimi & politiſſimi ſcriptoris libellum legenti animi cauſa, qui inſcribitur Deorum concio, quædam occurrerunt, quæ ad explicandos & illuſtrandos auctorum nobilium locos apprimè conducere videbãtur. Ea ego commendaui huic carthæ. ſcribit enim de Sileno, ὁ δὲ φαλακρὸς γέρων, σιμὸς τὴν ῥῖνα, ἐπὶ ὄνου τὰ πολλὰ ὀχούμενος: quo illud Lucre- Lucianus in Deorũ concione. lib. 4. tianum aperitur, *Simula, ſilena eſt.* Nam cùm Silenus compreſſæ naris & ſimæ ſit, ex eius vitio excogitata eſt ſpecioſa in amica excuſatio deformitatis, quæ eadem in deo ſit, vt propè venuſtum videri debeat & decorum, quod in dijs reperiatur, qui omnis labis & turpitudinis expertes habentur. Scribit mox idem, οἱ δὲ σάτυροι, ὀξεῖς τὰ ὦτα, καὶ αὐτοὶ φαλακροί. hoc ſimul atque legi, illico percuſſit animum, illud eſſe quod ab Horatio cantatur, od. 19. lib. 2.

— *& aures Capripedum Satyrorum acutas.*

Non enim, vt opinor, acutas dicit acutè & attentè audientes, & Bacchi canticis operam dantes, & arrectas: ſed in acumen faſtigatas atque collectas. Horatius autem Satyris, vt & multi alij, caprarum tribuit pedes, quos eſſe Panis potius Lucianus dicit. ſic enim de Pane ſcribit, ὃν ὁ μὲν κέρατα ἔχων, καὶ ὅσον ἐξ ἡμισείας ἐς τὸ κάτω αἰγὶ ἐοικώς. Ita, vt cenſet Lucianus, dimidia ſui parte caper eſt Pan: vnde & promptum eſt intelligere qui apud Melam ſint Aegipanes, ita ſcribentem, *Ægipanum quæ celebratur forma eſt.* Homines autem ferebantur eſſe monſtroſi & biformes, mixti ex homine Pomp. Mela lib. 1. de Cyrenaica. & capro. qui autem panes à Græcis vocantur, eos Latini videntur addita aſpiratione faunos vocare: etſi non me fallit Latinorum, vel aboriginum potius quendam regem Faunum fuiſſe. Scribit Lucianus, καὶ ἤδη πᾶς λίθος, καὶ πᾶς βωμὸς χρησμῳδεῖ, ὃς ἂν ἐλαίῳ περιχυθῇ καὶ στεφάνους ἔχῃ. quo quidem ex loco intelligimus eam fuiſſe veterum ſuperſtitionem, vt ſimulachra religioſè pieque oleo perfunderent, huncque cultum ſuperis gratiſ-

ſimum & acceptiſſimnm putatent: quæ cûm ita ſint, quis non videt meridiana luce iam clarius eſſe, quod à Lucretio non admodum religioſo ſcriptore, niſi me hic tenuiſſem impium appellaſſem, canitur, *velatum vertier ad lapidem.* Eodem illud Philoſtrati, iam à me prolatum pertinet, καὶ νὴ Δία οἱ ἀλείφοντές τι καὶ οἱ ἐπισφραγιζόμενοι τὰς εὐχάς, ἐξηλλάχασι τοῦ εἴδους. Vt igitur qui in ſaltu aut ſilua feras captant, ſi non inuita Diana opus mouent, & nemora ſo licitant, ferinæ aliquid domum reportant: ſic nos, ſi cuipiam idem videri poteſt, ea fortaſſe non inuita nec aduerſa, ex amœniſſimo viuario Luciani, illa quæ præſcripſimus, venati ſumus.

Lib 5. philoſtrat.

Quædam in x. epiſtolarum ad Atticum animaduerſa, Summarius, ſuus lectulus.

CAPVT IX.

MIHI librum x. epiſt. ad Atticum peruolutanti loci quidam occurrerunt properantē morantes, manumq; iniicientes diutius vt hęrerē, neque qua vellem celeritate chartas verſarem. quos igitur velut obices offendi, hîc ego eos alijs remouere conabor, ne ad eos pedem fortè offendant. Cùm igitur ait, *niſi fortè iſte ſummarius ei poteſt perſuadere*, ſignificari puto hominem ſeditioſum, & belli ciuilis cupidum, atque adeo paruum quendam Marium. Hominem quæſtuoſum & auarum ſordidumque, non deſunt qui iuterpretentur, à ſummis pecuniarum: ſed & nummarium etiam qui legat reperias. nos ita quid ſentiremus expoſuimus, vt de iſtis ſententijs nihil detractum malignè vellemus. At verò quod in eadem epiſtola ſcriptum eſt, ἐκφώνησις ἰπέρευ, in vitio eſt, quod emaculabitur ſi ὑπέρευ ſcribatur, quæ exclamatio Græca eſt loci ſententiæ peraccommodata. Nam in epiſtola ſæpius Atticus laudans Trebatium rectè de Repub. ſentientem, factumque Cæſaris damnantem, & partes optimatum probantem, & à Cæſare deficere parantem, ὑπέρευ exclamationem poſuerat. Illud alterum multo vitioſius eſt in duabus epiſtolis ita literatū, vt legi non poſſit, ΜΜΤΕΛΣΑ *iam adeſt.* in epiſtola penultima lib. *9. nec expecto quidem* ΑΛΛΤΕΛCΑΝ *illam tuam*: vel vt alij edunt, ἀλλὰ τίλσαν. Ego verò diu multumque ſcrutatus quod verbum & ad ſententiam aptiſſimum, & ad ſcripturæ veſtigia propinquiſſimum eſſet, ἀνατέλλουσαν, ſcribendum eſſe auguratus ſum, vt ſit ἀνατέλλουσα ὡραία vel ὥρα, id eſt idoneum tempus nauigationi. Nam poſt Idus Martias natalis erat nauigationis, qui ſpectaculo quodam celebrabatur. At verò certior meliorque tempeſtas eſt à nonis Aprilibus, aut exortum Vergiliarum aut ſuccularum, id eſt ἀνατολὴν

Epiſt. 1. lib. 10. ad Attic.

Epiſt. pen li. 9. ad Attic.

πλειά-

πλ{άδος aut ὑάδος iam adesse dicit, cùm non ita longè absit, vt iam iamque nauigandum sit. Denique significat sidus aliquod, quod expectandum esse monuerat Atticus, neque antè ex Italia soluendum. Sunt & qui ἀλλάγμα legunt, vt sit temporis mutatio & anni. Quinetiam alterius epistolæ scripturã sic constituendam suspicor, è veteri libro. *Quod malum scilicet tantum? denique quid turpius? Anni valde hic in absentes solus tuli scelus, eiusdem cum Pompeio, & cum reliquis principibus non feram?* Ego, inquit, tuli vnius anni scelus in absentes Pompeianos, qui ab Italia absunt: cum eis coniunctus non potero eiusdem Cæsaris scelus ferre in Græciam cùm venero? quod autem dicit, *ne condamus quidem*, ad absoluendam sententiam tationem repeti desiderat. sed, inquit, ne numerum subducamus, nec rationem condamus: aliter scriptum teperi, *ne condimus quidem, vt posimus.* Illud potrò, *nisi fortè me Sardanapali vicem in suo lectulo mori malle censueris*, in suo est, in proprio: qua in notione persæpe ponitur. *& adducit à Postumia & Seruij filij*, subuitiosum est, filioque emendandum, vt in proxima epistola. *Rogor enim ab eius vxore & filio.* Sunt & illa Gtæca eluxatis locoque emotis elementis non sana, ἦθος ἀκίμοδον: ego ἦθος ἀδόκιμον literis transpositis lego. laudat enim indolem & ingenium pueri, motes improbat, quos tamen dicit formari posse, si modò doctrina vittus comparari potest. Illud autem, *habes Scytha* ὄνον, ptouerbium est, quo significat Atticum simulare proficisci ab Italia velle, sed retineti & fingere, & prohiberi à Curtio. σκύθης ὄνον ὁρᾷ, prouerbium est à Suida relatum de Scytha coram alijs auersari se simulante cadauet asini, quibus digtessis vesci eo cœpit. Idem initio Iliados ab Eustathio de Scytha equum mortuum coram alijs inspiciente & abominante narratur. Appellat & in epistolis ad Atticum Philotimum, cuius ipsi suspecta erat in versandis nummis, & tractandis rationibus fides, φυράτην elegantissimè, vt rationum conturbatorem. sic in antiquo lexico legi appellari decoctorem & interuersorem, vt interuersionem φύραμα.

Epist. Et res ipsa lib. 10. ad Attic.
Ibid.
Epist. Exanimatus lib. 10. ad Attic.
Epist. Mea cũ lib. 10. ad Att.
Ibid.
Lib. 10. ad Attic. epist. Epist. tua gratissimam.

Quædam in decimo libro ad Atticum obseruata, fretense mare, fretenses, vtriculus, æquinoctium.

CAPVT X.

NOVI semper aliquid occurrit dum veteres libros relegimus, & semper offert sese aliqua occasio de antiquitate bene merendi, & exulantes voces in suum domicilium laremque restituendi, vel semisepultas eruendi, & in suo fundo retinendi. scribitur lib. x. ad Atticum, *Quod mihi mandas de quodam regendo*, ἀφροίζαι. malui aliquando diducta voce ἀφ' σαῖ αι. lege-

Epist. Multas ? te.

re omnibus elementis ſeruatis, quàm vel ἀρχαῖον inducere, vel ἀρχαδίαν inferre. Ac locum à Cicerone ſignificatum, & indicatum putabam ex antiquo aliquo poëta in hanc ſententiam. An tibi ô Aiax fidem facit corrigi poſſe? quaſi innuat non poſſe. ſed additamento elementi ἀρσαχίαν legere quiſpiam malit, vt difficilem prouinciam indicet, Parthiamque debellandam: vt ab Arſacis nomine vrbs Arſacia regnum Parthorum ſignificet. Fortaſſe legendum ἄρασσ' αἶαν, tunde terram, quod de irrito labore vſurpabitur non inconcinnè. Cùm tamen reperiam in optimo libro, cuius mihi copiam vir & humaniſſimus & doctiſſimus Lambinus fecit ἀρχλίαν, labor, vt Arcadiam legam, & alluſum putem ad verſum,

Ἀρχαδίαν μ' αἰτεῖς, μέγα μ' αἰτεῖς, οὔ τοι δώσω. Vidi qui ἡρακλείαν legeret, & Herculis aliquam prouinciam & ærumnam intelligeret.

Epiſt. Ad vndecimum li. 10. ad Attic.

Epiſtola ſequenti ſcribitur in plutearijs veterum bibliothecarũ libris, vt Victorij boni & eruditi viri fide referimus, *Adriatico mari Dolabella, fretenſi Curio*: ſed emendatorum opera duæ voces in vnius ſedem irrepſerunt, *freto Sicilienſi*: ego à ſuperiori mare repetendum eſſe reor, vt quemadmodum mare Adriaticum dicitur, ſic & mare Fretenſe dicatur, quod ſiculum fretum eſt. Nam & milites qui ex illa ora deligebantur, Fretenſes appellabatur, & in veteribus monumentis legionem Fretenſem legimus, quæ quidem facilè mihi perſuaſit, vt contra hominum auctoritatẽ in ſcriptoribus res veluti nouas molientium antiquæ vocis ius tuerer. ſed &

Epiſt. Me cæcũ ad Attic.

in eodem libro ſcribitur, *ego verò vehiculo, ſi nauis non erit, eripiam me ex iſtorum parricidio*. cùm in Græciam tranſmittere Cicero pararet, quid ei vehiculo eſt opus? niſi ſi Neptuni quadrigas, aut Deorum marinorum hippocampos, aut Nereidum delphinos, quibus per mare vehatur, intelligit: quod equidem non puto. igitur cùm vehiculo non magis in mari locus ſit, quàm in terra nauigio, meritò corruptæ vocis ſuſpicio oboriri poteſt, quam & auget è puluerulentis archiuis, & tinearijs, vt ita dicam, libris eruta ſcriptura, quã Victorius retulit: ea eſt, *vellunt ridiculo*: quas quidem duas voces dum ſæpius conſidero, & quid Ciceronẽ dicere voluiſſe veriſimile ſit expiſcor, vocemq; rimor aliquam quã proximè ad literaturã veterem accedentem, tandem ſic ſtatui legendum videri, vel vtriculo, non inuita, vt opinor, Minerua: vt ſit ſenſus, ſi nauis copia mihi non erit, vt in Græciam traijciam, nataturus eo ſum. Nam milites plerumque ſubiectis vtribus iucumbentes fluuios tranſmittere ſolebant, vt in hiſtorijs legimus. Cicero autem qui tanto tranſmiſſionis ſtudio teneretur, vel non iuſto vtre, ſed paruulo vtriculo ſe mare tentaturum, & tranaturum per ſuperlationem dicit: quanquam nec malè conijciunt, qui lintriculo legunt. Videor etiam ex eo libro animaduertiſſe, quod mediusfidius perſcripti-

ſcriptione dignum exiſtimaui, æquinoctium non tantum eſſe illud breue tempus vnius aut duorum dierum, quo æquantur ſpatia diurna nocturnis: ſed longiorem temporis tractum & interuallum, vt ab ipſo verno æquinoctio propè ad vergilias. Verba ſunt Ciceronis, *Nunc quidem æquinoctium nos moratur, quod valde perturbatum erat*: atqui hoc Cicero ſcribit 17. Calend. Iunias.

Epiſtola. Pridie Ianuum.

Ducere epos, infelicibus lignis vrere, viuere rectè, rectè conuiuari, rectus apparatus.

CAPVT XI.

ABERRARE aliquando licet, & huc & illuc vagari, cùm & in cælo non certam omnia ſidera ſedem habeant, ſed quædam erronum & nomen & incertas vias habeant. In hunc & illum ſcriptorem excurremus, vt aliquid huic adornando capiti colligamus.

Fortè epos acer, vt nemo ducit Varius,

Horat. ſaty. 10 lib. 1.

quo ſenſu dictum accipimus? equidem illud ducere tralatitium arbitror, vt ex metallo multa dicuntur duci: vnde & ἐλάσματα etiam laminæ dicuntur, quia ducuntur. Nam cudendo malleis, ita aliquando metalli materia ducitur, & informatur in effigiem aliquam: quod quia operosè fit, & dura materia eſt, eoque magis quo maius opus informatur, idcirco de heroico Varij opere dixit,

Fortè epos acer, vt nemo ducit Varius

Non eſt tamen ſupprimenda librorum antiquorum auctoritas, in quibus reperio,

Vt nemo Varius: dictu molle atque facetum.

Etiam è marmore duci aliquid dicitur, ſed æquè tranſlatè, vt apud Maronem, *— Viuos ducent è marmore vultus.*

6. Aen.

Illa autem puella Catulli, quæ vouerat ſe daturam Vulcano lectiſſima Voluſij poëtæ carmina,

Infelicibus vſtulanda lignis:

Epi. 34. In annales Voluſij.

Cur obſecro infelicium lignorum in voto meminerat? equidem id non temerè à poëta ſcriptum arbitror, & neceſſe eſt hoc ignorato de gratia & venuſtate epigrammatis multum perire. Sciendum igitur veteres ſolitos eſſe plerumq; prodigia & portenta ſic procurare, vt exurerent lignis infelicibus. Macrobius, *Arbores*, inquit, *quæ inferûm deorum auertentiumque in tutela ſunt, eas infelices nominant*: ſubiicitque, *quibus portenta prodigiáque comburi iubere oportet.* Græci ea ſpinoſis lignis, quæ infeliciora videbantur comburere ſolebant, & cinerem in profluentem proijcere. Theocritus de an-

Lib. 3. ſaturn. cap. 20.

Theocri. in Heracl.

de anguibus, quos Hercules in cunis eliſerat,

Κάγκανα δ' ἀσπαλάθω ξύλ' ἑτοιμάσατ' ἢ παλιούρω,
Ἢ βάτω ἢ ἀνέμῳ δεδονημένον αὖον ἄχερδον,
Καῖε δὲ τώδ' ἀγρίῃσιν ἐπὶ σχίζῃσι δράκοντε
Νυκτὶ μέσᾳ, ὅκα παῖδα κανεῖν τεὸν ἤθελον αὐτοί.
Ἦρι δὲ συλλέξασα κόνιν πυρὸς ἀμφιπόλων τις
Ῥιψάτω εὖ μάλα πᾶσαν ὑπὲρ ποταμοῖο φέρουσα
Ῥωγάδας ἐς πέτρας ὑπὲρ οὔριον.

Ergo Catulli puella, vt malum quoddam prodigium, vouerat ſe crematuram verſus optimos Voluſij lignis infelicibus, eaque latet in epigrammate arguta laſciuia. Hanc autem conſuetudinem paulò antè etiam indicauimus. Solebant & prodigia portentaque in vltimas terras dicere deportanda eſſe, & in mare deferenda, vt legimus ſemimares delatos & demerſos: quod & prodigijs alijs faciebant. Tibullus,

Lib. 2. Eleg. 2. *Prodigia indomitis merge ſub æquoribus.*

Cœna autem recta in Latinis auctoribus, cœna eſt lauta, opipara: vnde & rectè conuiuari. Tranquillus, *ſed & conuiuabatur aſsiduè, nec vnquam niſi rectè & dapſile.* (In Veſpaſ. c. 19.) Sic rectè viuere, pro lautè viuere & opipatè Seneca vſurpauit. (Seneca epiſt. 123. lib. 2.) Inquit enim, *hanc petunt omnes iſti, qui vt ita dicam, rectè viuunt.* Apud eundem rectus apparatus, eſt lautus. *Non,* inquit, *magnam rem facis, quòd viuere ſine recto apparatu potes.* (Seneca epiſt. 111. lib. 19.) ſed & vnctum rectè Horatius eadem notione pro apparatè condito cibo dixiſſe mihi videtur. (In arte poetica)

Si verò eſt, inquit, *vnctum rectè qui ponere poßit.*

Rectus talus, ter crepuit ſonum, noualia, caput albi, afflare, tergere palatum.

CAPVT XII.

Hoc quoque capite, vt & ſuperioribus, multa cuiuſque modi miſcemus. qui enim hoc genere ſcribendi prodeſſe plurimum cupit, neceſſe eſt diuerſa colligat, aut chartas perdat. Rectus talus eſſe videtur eorum qui ſtant, qui cadunt, eorum non rectus. hinc illæ duorum poëtarum Horatij & Perſij elegantes tranſlationes,

Epiſt. l. lib. 2. *Securus cadat, an recto ſtet fabula talo.*

Satyra 5. Et, *— tibi recto viuere talo Ars dedit.*

Id eo dico, quòd ſententia facilius informatur origine tranſlationis non ignorata. qui enim eam indicat, veluti digitum ad fontem intendit. Talus autem in ſuffragine animalium talum habentium, dum ſtant, rectus eſt.

Ariſto-

Ariſtoteles, ἔχει δὲ ὀρθὸν τὸν ἀστράγαλον ἐν τῇ καμπῇ, τὸ μὲν πρανὲς ἔξω, τὸ δὲ ὕπτιον ἔσω. Sed & in talis luſorijs, cùm ita euenit, vt talus in latera quatuor non cadat, ſed in extrema, & tanquam capita, quod perquam rarum eſt, rectus eſſe dicitur. Cicero de finibus, *ita iacere talum, vt rectus aſſiſtat.* Nihilo ſecius & illud non habet explicationem ſatis apertam libro Carminum ſecundo ſcriptum,

Ariſtoteles lib. 2. de hiſtor. animal. cap. 1.
Lib. 3. de finib.
Od. 17. lib. 2.

Lætum theatris ter crepuit ſonum.

Sed exiſtimo in plauſu dando veteres ſolitos eſſe ter voce ſignificationes lætas dare, & manuum plauſu, idque pro multo exiſtimatum eſſe. Hinc illud ſupra à nobis expoſitum,

Od. 1. lib. 1.

Certet tergeminis tollere honoribus.

Nam perſpicuè de populi theatrali plauſu accipiendum eſt: vt & illud Maronianum lib. 2. Georg.

2. Georg.

— hunc plauſus hiantem
Per cuneos (geminatus enim plebiſque patrumque)
Corripuit.

Ex illa ter crepandi plaudendiq; conſuetudine eſt à Propertio ſcriptum,

Et manibus fauſtos ter crepuêre ſonos.

Lib. 3. Eleg. 10.

Illud Maronianum quale tandem eſt,

Impius hæc tam culta noualia miles habebit,
Impius has ſegetes?

1. Eclog.

hîc ipſa meridiana luce clarius eſt, nouales à ſegetibus ſeparari. nam ſegetes terræ ſatæ ſunt: nouales terræ quæ ceſſant, vt nouentur poſtea & arentur: vt,

Alternis idem tonſas ceſſare nouales.

1. Georg.

Itaque in nouali pecus habebatur & delectabatur, quòd herboſum ſua ſponte cùm inaratum ſolum eſt, reddatur. Columenlla, *Cùm ille quam maximè ſubacto & puro ſolo gaudeat, hic nouali graminoſóque.* hîc Columella paſtorem ab agricola diſtinguit, quòd alter ſubacto, alter nouali gaudeat ſolo. At verò illud Perſianum è ſuperſtitione antiqua dictum eſt,

Lib. 6. cap. 1.
Satyr. 5.

Incuſſere deos inflantes corpora, ſi non
Prædictum ter mane caput guſtaueris alli.

Alliorum enim capita ad multarum noxarum depulſionem valere animis vetuſtas imbiberat. Columella quidem etiam ouis, quæ incubantur, ſubſterni vtiliter aduerſus tonitrua putat: eius verba ſunt, *Plurimi etiam infra cubilium ſtramenta graminis aliquid, & ramulos lauri, nec minus allij capita cum clauis ferreis ſubijciunt, quæ cuncta remedia credũtur eſſe aduerſus tonitrua, quibus vitiantur oua.* & tamen mirum eſt ab Aegyptijs id imperatum fuiſſe, vt fingit Perſius, quorum religione allium in dijs numerabatur, & per allium

Cap. 5. lib. 8.

Plin.c.7.lib.2. iurabatur: vnde & Plinius libro 2. Naturalis hist. scribit, *per fœtidos cibos & alia similia iurantes*. sed ad Græcorum consuetudinem & Romanorum saty.8.lib.1. Isiaci multa accommodabant. Illud autem Horatianum,

Canidia afflasset peior serpentibus afris,

ex eo tractum est, quòd quæ alioqui salutaria suo halitu afflauit serpens, Lib. 22. c.22. & 23. venenata redduntur, vt fungi, quemadmodum scribit Plinius. sed & solo afflatu serpentis interimuntur pulli. Columella, Cap.5.lib.8. *cauendúmque ne à serpentibus afflentur, quarum odor tam pestilens est, vt interimat vniuersos.* At verò, Horat lib.2. saty.2. *quam gallina tergere palatum*, sic dictum accipio, quasi quædam in eo sordes eluantur sibi succo & sapore. sic detergeri dicitur fastidium, quasi in palato insideat humor aliquis fastidium pariens, quo detracto auiditas & appetentia gignatur. Columella, *quæ in auiarijs quoque desidentium detergent fastidia, faciúntque auidiorem volaturam, quod maximè expedit.*

Rapis vescitur Romulus, ferula vapulare, Diespiter, Athenis dimidium licet, Alexandriæ totum, consul pomeridianus. CAPVT XIII.

CREDIDISSE videntur prisci non tantum nectare & ambrosia deos pasci, verumetiam vilibus quibusdam cibis, vt Romulum rapis: credo de paupertate illius seculi, quo Romulus vixerat. proinde quasi in cælo iisdem cibis victitet, quibus in terra alebatur, Seneca scripsit in apocolocyntosi, *sitque è Repub. esse aliquem qui cum Romulo possit feruentia rapa vorare.* Lib.13. Martialis,

Hæc tibi brumali gaudentia frigore rapa
Quæ damus, in cælo Romulus esse solet.

sed eodem in Senecæ libro scribitur, *& proximo munere inter nouos auctoratos ferulis vapulare placet.* Nouos auctoratos hîc dicit, qui nuper mercede conducti sunt, vt depugnent, qui pro auspicio ferulis vapulabant, cùm ipsi ferro carerent, & alij gladiatores per ludibrium ferulis eos cæderent, vt pueros ludimagistri. Nam aduersus eum qui ferrum habuisset, In præfat.li.2. Epigr. cuius temeritatis esset ferula batuere. Hinc scripsit Martialis, *Denique videas an te delectet contra retiarium ferula.* Diespiter autem in eo loco filius Nicepotæ dicitur imitatione Romana & Græca. solebant enim cùm quem nominabant, cuius filius esset adijcere. sed Nicepotes iste suboffendit me, & Iapeti legere mallem, vel potius Nicephori. Nam, etsi fortè ab Iapeto non deducitur Diiouis stemma, tamen sic pro suo iure scripsisse Senecam quispiam crediderit. Hîc autem (vt hoc non prætermittam) videtur Diespiter esse diei & lucis pater, quiq; mane tegit, quo tempote

pote

pore nummularij res suas gerunt, non perinde post meridiem. In antiquo tamen lexico reperio Diiouem esse Δία κερδώνιον. Sunt paulò antè quædam in eo libello corruptissima, quæ si, vt subscribam, legantur, sine sensu frigida & inepta non iacebunt, *eius preces non tulissent illum deũ ab Ioue, quem quantum quidem in illo fuit, damnauit incesti: qui Lucium Sillanum generum suum occidit: sororémque suam.* quod enim per libros percrebuit, princeps Oropen, nec intelligo, & folium Sibyllæ explicatu facilius credo. sed & non multo post sic lego, *quare, inquit, quare sororem suam? stulte stude: Athenis dimidium licet, Alexandriæ totum.* Hoc sensu, Alexandriæ quiduis facere licet, & Ptolemæi suas sorores incestarunt: Athenis licet dimidiũ. Legimus enim apud Athenienses fuisse sorores in matrimonio fratrum. Cimon enim sororem Elpinicen duxerat vxorem: sed huius incesti maior erat & impunitas & licentia apud Alexandrinos. Aut hoc ait, quia Athenis vterinas ducere non licebat, cum liceret germanas eodem patre natas. Philo, ὁ μὲν οὖν Ἀθηναῖος σόλων ὁμοπατρίους ἐφεὶς ἄγεσθαι, τὰς ὁμομητρίους ἐκώλυσεν. Contra Lycurgus incestas nuptias censuit germanarum sororum, vterinarum permisit. Sic illi dimidium concessêre. Sed Aegyptij omnium sororum nuptias legitimas habuêre. Philo, ὁ δὲ τῶν Αἰγυπτίων χλευάζων τὴν ἑκατέρων εὐλάβειαν ὡς ἡμίεργα διατατομένων εὐφόρησεν εἰς ἀσέλγειαν, ἐπιδαψιλευόμενος δυσθεράπευτον κακὸν σώμασι καὶ ψυχαῖς ἀκρασίαν, καὶ παρέσχεν ἄδειαν ἁπάσας ἀδελφὰς ἄγεσθαι. *Quia*, inquit, *Romæ mures molas lingunt, hic nobis curua corrigit.* Quia, inquit, mures Romę, quod ipsis solitum est & vsitatũ, molas lingunt, idcirco censoriam iste distringit seueritatem, vt curua corrigat. Atque hîc significat genus hoc incesti frequens fuisse Romæ, vt fratres cum sororibus se consuetudine stupri contaminarent. Solent autem mures molas lingere, vnde & apud Homerum, λειχομύλην in batrachomyomachia nominatur. Quod deinceps est hunc sensum præ se ferr, permiseram vobis patres conscripti, vt quod assolet, Claudium interrogaretis, solent enim & reses & rei interdum interrogari. *vos mera mapalia fecistis*, id est, vos disciplinam curiæ neglexistis. quod enim fecistis, merum rus est, & Afrorum mapalibus inconditisque casulis, & rudibus pastorum tugurijs persimile, non vrbanum, nec decorum, neque scitum, neque elegans. hic igitur, qualemcunque eum existimare oporret, quid de nobis existimabit, cùm sine disciplina, velut alias res agentes, sic ineptè vos geratis. Ianus pomeridianus est consul, credo quòd cùm meridie plenum sit forum (nam hoc tempus πλήθουσαν ἀγορὰν vocant) post meridiem frequentissimo iam conuentu fœneratores æs locabant, quod Romæ ad Ianum fiebat: vel potius, quòd cùm Romani magistratus nihil serium post meridiem inchoarent, & agerent, ociosus & superuacaneus esse videatur & non necessarius,

Seneca in ludo de morte Claud. Cæs.

Philo. περὶ τῶν ἐν εἴδει νόμων.

Ibid.

Seneca in ludo de morte Cla. Cæs.

Homerus Batrachom.

Seneca ibidem.

rius,

rius, sed imaginarius, & in speciem consul. Immo verò consul potius serò factus, vt nimium senex, iocosè significatur. Seneca lib. 3. quæstionum natural. *Nunc verò ad rem seriam, grauem, immensam, pomeridianis horis accessimus:* id est serò. At diespiter nummulariolus vocatur, & ciuitatulas vendere solet, quòd minutus esset fœnerator, & paruulas ciuitates haberet obæratas, quarum nomina cùm venderet vel delegaret, vendere ciuitatulas dicitur.

Seneca in præf. lib. 3. quæst. natur.

Mille passum, scitamenta, persolus oculus, cereales cœnæ, chari mei. CAPVT XIIII.

Menæchmis sc. Nimalam stulta.

VEL *mane etiam mille passum commoratus cantharum:* versus est Plautinus, in quo commorandum poëtam illum tractantibus & diutius hærendum est in quærenda sententia. ego mille passum more antiquo, pro mille passuum dictum facilè mihi persuadeo, vt & Lucilius est locutus,

Apud Macrob. lib. 1. satur. c. 5.

Hinc milli passum qui vicerit atque duobus.

Nam de passo intelligere inscitum esset. igitur mane mille passum valet, tantum temporis mane, quantum satis est peragrando mille passuum spatio. In eadem fabula scribitur,

Menæchmis sc. Anime mi.

Atque aliquid sitamentorum de foro obsonarier:

Ego vnius elementi adiectione lego scitamentorum, vt scita edulia significentur, quo vocabulo & Apuleius non omnino malus auctor, & antiquarum vocum vsurpator vtitur: eius verba sunt, *hamos, lacertulos, plura scitamenta mellita.* In eadem fabula Menæchmus quod iocatur,

Apul. lib. 10. de As. aur.

sc. Nimala, ut stulta.

Clam vxorem vbi sepulchrum habeamus, & hunc comburamus diem:

hanc sententiam habet, vbi mortuo die & exacto genium curemus & epulemur. Nam mori diem dicebant. Papinius,

Lib. 4 silu.

Iam moriente die rapuit me cœna benigni Vindicis.

sed & dies componi vt mortuus, id est sepeliri dicebatur. Maro,

1, Aen.

Ante diem clauso componet vesper Olympo.

Eo autem tempore cœnare veteres solebant. ita ex morte & sepulchro diei cœnandi tempus intellexit, proinde quasi cœna sit eius bustum & sepulchrum. mox autem lego, *persolum effodito oculum*, ita flagitante, atque adeo efflagitante versus modulo. Persolum autem oculum cùm dicit, se luscum esse significat, & particula augendi addita est verbo, quod omnis expers est incrementi.

Menæchm. sc. Nimala.

Ibid.

Inde, inquit, *vsque ad diurnam stellam crastinam perpotabimus.*

Diurnam stellam vocat eleganter luciferum, vt hesperum noctiferum vocauit Catullus.

Cerea-

Cereales cœnas dat, inquit, *ita mensas extruit.*

Menæch.Sc.Iuuentu.

Cereales cœnas appellari suspicor opimas & lautas, & multis ferculis oneratas, quòd Cerealibus populariter solerent genio indulgere, id quod è Marone intelligi potest sic scribente,

1.Georg.

In primis venerare deos, atque annua magnæ
Sacra refer Cereri lætis operatus in aruis,
Extremæ sub casum hyemis iam vere sereno:
Tunc agni pingues, tunc sunt mollissima vina.

Sed & ante messem ei sacra faciebant & epulabantur, vt ex eodem Marone intelligimus, educatrixque hominum Ceres dea erat: inde & auras Cereales, quę educant & allunt fructus Plinius de caprificatione loquens vocauit, *Intus solem primo secum inducunt, Cerealésque auras immittunt foribus apertis.* *Ni mala,* autem, *ni stulta sis*, more antiquo cum Seruio dictum esse suspicor, pro ne mala, ne stulta sis, quod & antè à nobis est obseruatum.

Cap.19. lib.15. Menæch.Sc.Ni. male. Menæch.Sc.Iuuentu.

Domi domitus fui vsque cum caris meis,

cùm dicit parasitus, ex ambiguo ludit festiuè. nam & chari dicuntur liberi, & cari cibi quibus vesci assueuerat, cum præsertim se nihil dicat mox comesse, nisi quod carissimum est, vt cùm de charis liberis loqui videatur, cibos tamen perspicuè auditorem fallens intelligat.

Hi quoque iam cari qui instruuntur deserunt,

Ibid.

cùm dicit, se destitui nummis dicit, quibus cibi parantur: vel *Id quoque*, vt alij legunt, *iam cari qui instruuntur deserunt*: hoc sensu, id quoque accidit, vt cari cibi qui instruuntur in mensa, & tanquam in acie collocantur, desertores esse incipiant, nec locum teneant. Itaque hanc posteriorem scripturam, & concinnioré, & Plautinis facetijs digniorem arbitror. Charos autem liberos dici è Lactantio cognosci potest, ita scribente, *cùm sciat se charos suos deo relinquere, nec his vnquam præsidium defuturum.*

Lib.6.diu.inst. c.12.

Madere, miluina, viaticatus æstiuè, æstiua supellex, nauales pedes, peniculus, somniare ritu canterino, census capere. CAPVT XV.

VETERES madere pro coqui vsurpasse satis multis docere exemplis possum: vt Maronis,

1.Georg.

Et quamuis igni exiguo properata maderent.

& Plauti in Persa,

Collyræ facite madeant & coliphia. & Menæchmis,

Iam ego hæc madebunt faxo, nil morabitur. Rursum,

Sc.omnem.

Madida quæ mihi apposita, id eſt coćta.

Id ex eo credo, quòd plerumq; quæ coćta ſunt, tenereſcere & madeſcere ſolent. ſed quis iniurium eſſe conquereretur, ſi ex iiſdem Plauti Menæchmis

Sc. Animę mi.

quædam huic capiti aſpergam? Miluinam appellauit appetentiam, eámq; vehementem, credo de milui rapaciſſimæ & ſemper famelicæ auis natura.

Sc. Nulla eſt voluptas.

Viaticati ſumus admodum æſtiuè, dićtum eſt ex eo quòd plura alimenta hibernis ſolent prouidere milites, quàm æſtiuis: & quod æſtate qui iter faciunt, paucioribus diebus quo volunt perueniunt, & de æſtatis frugibus inter eundum ſe interim tolerant, cùm idem hyeme nuda tellure facere non poſſint: & ea tempeſtate lagenam & potionem potius quàm cibum & obſonium quærant. Nam in lagena eſt æſtiuum viaticum. ſic æſtiua ſupellex à Propertio dicitur de poculis,

Eleg. 9. lib. 4.

— Vtrique æſtiua ſupellex,
Et Methymnei grata ſaliua meri.

Nominatur & æſtiua cœna à Tertulliano, ſed alio modo & ſenſu, cùm de Empedocle loquitur in libro de anima: *Atque exinde in illo finita ſit metenſomatoſis, vt æſtiua cœna poſt aſſum.*

Sc. Bene obſonaui.

Aſſeruatote hæc ſultis nauales pedes,

cùm dicit, remiges intelligit (nam Menæchmus lembo aduećtus fuerat) qui in naui loco pedum ſunt. Alij remos intelligunt. Remi enim pedes

Edyll. 9. in Moſella.

videntur, quibus naues ambulant. Hinc illud Auſonij, *Remipedes certant medio cum flumine lembi.* Quòd autem peniculus ſpongia ſit oblonga caudæ ſimilis, idcirco ludens ſcripſit iocular iter,

Sc. ſine fores

Heſychius.

Quis iſte eſt peniculus, qui extergentur baxeæ. Sunt autem baxeæ calceamenta indutu facilia: Heſychius, πάξ, εἶδος ὑποδήματος εὐυπόδυτον.

Sc. Sine fores.

Certe hæc mulier canterino ritu adſtans hîc ſomniat.

Iocus ex ambiguo eſt. Nam & ſomniare ſomnia eſt videre inter dormiendum, dormiunt autem equi ſtantes plerumque (ſomni autem comes ſomnium eſt) tamen canterij magis, qui quòd caſtrati ſunt, mitiores & placidiores ſomniculoſique & dormitantes, magis ob torporem videntur. Somniare etiam delirare, nugaſque & deliramenta effutire valet: vt in

Curgul. Sc. Nõ ego nunc.

Curgulione, *quos Sumanos ſomnias*, id eſt nugatis & blateras. mulierem igitur inſanire & delirare dicit.

Menæchmis Sc. ſine fores.

Quaſi ſupellex Pellionis palus palo proximus eſt.

& in tentipellio ſunt pali ad diſtendendas pelles, & de palis multis in taberna merces ſuſpendebantur, & domi ſupellex. Atque hoc de Pellione homine paupere dicit, cuius ſupellex præter palos nudos nulla erat. Is

Epidico Sc. Mirum eſt.

autem etiam comœdiarum ačtor, ſed malus erat. Plautus, *Velut Epidicum, quam ego comœdiam æquè ac meipſum amo: tamen cùm eam agit* Pellio. Vt qui in ſe-

in ſenatum non venerat, pignoribus captis multabatur: ita qui non venerit in concionem, eum pignoribus captis coërceri vult paraſitus: ſed pignora capere, cenſus capere dixit. Plautus Menæchmis,

Qui niſi adſunt cùm citentur, cenſus capiant illico. Sc. Plus triginta.
Feciſti funus abſenti me prandio.
Cur auſus facere? cui ego æquè ac hæres hæream. Sc. Potin' vt quieſcas.

Hæres non repugnat modulis verſus, & hæres cœnam funeris præſtare, vt Perſius oſtendit, ſolebat: ſed & Heres martea dicebatur, quam accepta hæreditate veteres colebant, quæ æquè non refragabitur numeris. Eris etiam, quod in antiquis libris reperiri doctiſſimus vir Ioachimus reſtatur, non omnino diſplicet. ob prandium enim in nuptijs Pelei, Eris dea, id eſt contentio & diſcordia, quòd adhibita conuiuio non eſſet, quas trgœdias excitauit proiecto in medium pomo? hæres tamen omnium optimè, & aptiſſimè quadrabit, vt ſe hęredē prandij fuiſſe dicat, quod maximè probo.

Viden illi tu oculos virere? vt viridis exoritur color? Sc. vt alias mea

Viridis hîc color ſubluteus eſt, quod argumentum eſt bilis in oculis, qui per iram & furorem flagrare & ſcintillare videntur, χλωρὸ, Græci vocant, quod & viride & ſubluteum ſignificat, quam vocem viridi colore exprimere voluit.

Atque eccum incedit, mouet formicinum gradum. Sc. Iamne iſtis

Gradus formicarum minutiſſimus eſt, qualem dicit ludens inceſſum ſenis. Incedere myrmicè & moleſtè apud Catullum eodem interpretantur modo: ſed non video qui deduci à μύρμηξ tale aduerbium poſſit, ſuſpicorque legendum mimicè & moleſtè: vt ſit mimicus inceſſus, & ineptus & odioſus meretriculæ illius. Epig. 29. de Acme.

Quædam in Plinio obſeruata, mergus, gauia, larus, æſalo, ardeola. CAPVT XVI.

OBSERVASSE mihi videor in vno Plinij capite ex Ariſtotelis libris ſumpto, magnam quandam diſſimilitudinem interpretis & auctoris, ſiue codices Plinij inquinati mendis ſunt, ſiue ab Ariſtotele diſcedere de induſtria voluit: quod equidem non arbitror. *Coruus & Chlorio noctu inuicem oua exquirentes:* in Ariſtotele ſcribitur πίπρα καὶ χλωρεύς, τὰ γὰρ ᾠὰ κατεσθίουσιν ἀλλήλων. Itaq; haud dubitanter affirmarim in Plinio chloreus ſcribendum eſſe, quæ auis alia eſt à chlorione: ſed & veteres libri veſtigia retinent emendationis. *Aquila*, inquit Plinius, *& trochilos*, in Ariſtotele eſt, ὄρχιλος non τρόχιλος: ſed idem Ariſtoteles de trochilo ſcribit, quem πρέσβυν appellat: quanquam eum non cum aquila, ſed noctua inimicitias gerere dicit. In Plinio autem quis ex Ariſtotele non putaret eſſe legen- cap. 74. lib. 9. / Ibid. / Ibid.

dum, *Ichneumones vespæ & phalangia aranei*, sed vespæ & aranei nomen delendum censeret: nihil tamen moueo, & declarationis gratia vtrumque [*Ibid.*] adiectum puto. sed & larum Plinius eo in loco vertit gauiam, vt id interea moneam. nam auctoritas veterum in interpretatione vocum in primis sequenda est: eoque magis in alitum & quadrupedum nominibus. *Sorices*, inquit Plinius, *& ardeolæ, inuicem fœtibus insidiantes.* Aristoteles in- [*Ibid.*] festa & inimica mutuò esse dicit anatem, grauiam, harpen, & triorchem, [*Arist. lib. 9. de histor. animal.*] rubetam, serpentem: vt Plinius aliter legisse, aut in eo aliquid desiderari videatur. In Aristotele scriptum est ἵππῳ καὶ ἐρωδιῷ: piponem conuertit Theodorus, vt mirum sit cur soricem Plinius scripserit. Erodium autem [*Virgil. lib. 1. Georg.*] ardeolam interpretatus est Plinius, cùm ex Arato conuertat lib. 1. Georgicon Maro, mergum. *Vulpes*, inquit Plinius, *& Nili angues.* prodigiosa [*Plin. c. 74. li. 10.*] quædam hæc odia sunt & inaudita inter vulpes & angues. quid enim illis commune & indiuisum, de quo litigare & cõtendere odiosè inter se pos- [*Ibid.*] sint. In Aristotele scribitur, ἀλώπηξ δὲ καὶ κίρκος, vt suspicer in Plinio emendandum esse, *Vulpes & nisi*: mox, *angues mustellæ & sues.* Nam in Aristotele scriptum est, ὄφις δὲ γαλῇ καὶ ὑὶ πολέμιοι. Quod autem ait Plinius æsalonem paruam esse auiculam, falsum arbitror, cùm genus quoddam sit ac- [*Hesychius.*] cipitris, quod & ostẽdit Hesychius, in quo ita scribitur, αἰσάρων, εἶδος ἱέρακος. [*Plin. eodem c.*] *Formicosam*, inquit, *arborem sorices cauent.* quid obsecro soricibus cum arbore? nisi si sorices aruales intelligamus, qui cubilia sibi fodiunt & nidulantur interdum ad stirpes arborũ: aut glires accipiamus, qui in arboribus sæpe latent. Vetus Plinij scriptura est, *vrucæ*. sunt autem vrucę quæ à Græcis κάμπαι appellantur, vt in D. Germani Latinogræco lexico scribitur, ita vocatæ, quòd sata & arbores vrunt. Legendũ igitur crediderim erucę aut vrucę, vt formicosas arbores molestia & tædio erucarum liberatas esse [*Ibid.*] dici credamus. *Turtures*, inquit Plinius, de amicitijs animantiũ, *& Psittaci.* [*Epist. sapph. Phaoni*] id quicem verum esse, & hodie videmus, & Ouidius poëta scripsit,

Et niger à viridi turtur amatur aue.

In Aristotele tamen est, καὶ κόσσυφος καὶ τρυγών. quod tamen Plinus scripsit, tantum abest vt mutandum censeam, vt verius, certius, & exploratius esse intelligam, quàm quod in Aristotele editum est, atque adeo memorabilius putem. Isti ex vno capite tam multi errores exhausti, nonne de exemplarium Plinianorum fide homines multis locis addubitare cogent? me quidem auctore cum Aristotele & Theophrasto conferent, cùm exemplaris certior sit & antiquior fides, quàm imaginis.

Ambarualia, Amburbia, embolicæ species, blattium, ballistea, famiata, monetarij. CAPVT XVII.

SACRA

SACRA Romanis erant ambaruualia & amburbia, illa cùm per agrorum fines lustro quodam hostia ducebatur: hinc illud Maronis, *Eclog. 5.*

Hæc tibi semper erunt, & cùm solemnia vota
Reddemus Nymphis, & cùm lustrabimus agros.

Iterum, *1. Georg.*

Terque nouas circum fœlix eat hostia fruges.

Neque verò id à rusticis tantum fiebat, sed & à Romanis fines agri Romani lustrantibus, qui inter quintū & sextum lapidem, vt auctor est Strabo erant, quod sacrum Ambaruualia, vt inquit, vocabant, quòd vt opinor circum agri Romani terminos sacrum fieret. *Strabo lib. 5.* Ambaruualia describi videntur initio lib. 2. à Tibullo his versibus, quibus & agros & agrestes scribit purgari: *— fruges lustramus & agros,*

Ritus vt à prisco conditus extat auo. *Tibull. Eleg. 1 lib. 2.*

subijcit autem,

Dij patrij purgamus agros, purgamus agrestes. *Ibid.*
Vos mala de nostris pellite limitibus.

At fiebant Amburbia cùm vrbs & pomerium lustrabatur, vt apud Lucanum libro 1. *Lucan lib. 1.*

Mox iubet & totam pauidis à ciuibus vrbem
Ambiri, & festo purgantes mœnia lustro,
Longa per extremos pomeria cingere fines
Pontifices sacri quibus est permissa potestas.

Interdumq; facto amburbio ambaruualia in finibus agri Romani fiebant. Vopiscus in Aureliano, *cantata carmina, amburbium celebratum, ambaruualia promissa.* *Vopisc. in Aureliano.* Ex eius vita Imperatoris supplendum hoc caput est, vt iustam magnitudinem habeat. Ambolicæ species, quæ sint in ea quæritur cùm scribitur, *Aurelianus nitri, chartæ, lini, stuppæ, atque ambolicas species æternas constituit.* *Ibid.* hîc doctissimi viri & primæ in literis sententiæ, anatolicas emendant, & orientales intelligunt: ego minima mutatione embolicas crediderim esse legendum, vt in codice sacra embole legitur. sunt autem hæ species quibus oneratæ naues quotannis Romam mittebantur ex Ægypto annuo vectigali. *Vopisc. in Aureliano.* Blatteum pallium est purpureum vel coccineum à blattis & vermiculis, vt quidam putant, qui è chermes, vt Arabes vocant & è cocco sanguinei coloris erumpunt. Blattium θρόμβος αἵματος in antiquo lexico explicatū legi, vt sit cruor purpuræ expetitus tingendo velleri imperatorum. In eodem etiam lexico legi Blattium esse θρόμβος αἵματος τῶν κογχυλίων, id est concretum conchyliorum sanguinem. Blattium etiam byzantium os naris purpuræ dicit Actuarius esse, vt inde & purpureus dicatur color blatteus. Eutropius scribit Neronem piscatum esse retibus au-

Eutropius in Nerone. Sueton. in Nerone c. 30. Vopisc. in Aureliano. Suidas. Vopisc. in Aureliano. Athenaeus li. 8. Non. in Samiā.

reis, quæ funibus blatteis extrahebat: quod Tranquillus dicit, *piscatus est reti aurato, purpura coccóque funibus nexis.* Iudices pro magistratibus ab eodem Vopisco vsurpantur. *Denique*, inquit, *id tertio factum est, vt per sex menses imperatorem Romanus orbis non habuerit, omnesque iudices ij permanerent, quos aut senatus aut Aurelianus delegerat, nisi quod proconsulem Asiæ Falconiū Probum in locum Aurelij Fusci delegit.* sic iudicis nomen apud Iuriscon. de iurisdictione omnium iudicū accipitur. Monetarij duce Felicissimo bellum Imperatore Aureliano excitauerūt. hic eos qui cudendę pecunię præerāt accipi doctissimis viris non placet, quibus opponimus auctoritatem Suïdæ sic scribentis, Μονητάριοι οἱ περὶ τὸ νόμισμα τεχνῖται· οἱ ἐπὶ Αὐρηλιανοῦ διέφθειραν τὸ νόμισμα, καὶ τὸν ἴδιον ἄρχοντα Φιλικήσιμον ἀνελόντες, ἐμφύλιον ἐγείρουσι πόλεμον, οὓς μόλις Αὐρηλιανὸς χειρωσάμενος ὑπερβαλλούσῃ κολάζων ὠμότητι κατειργάσατο. Cùm ante scribitur, *adeo vt etiam ballistea pueri & saltatiunculas in Aurelianum tales componerent*: ballistea cantica quæ saltantur intelligo. Nam βαλλίζειν hoc significat, & ballismos tripudium est apud Athenæum, quod nomen hodieque gallica lingua retinet. *Ferramenta*, inquit Vopiscus, *samiata.* Nonius acuta & mucronata explicat: & rectè, quod ex eo credo, quia samia creta polita & nitida detersaque acuerentur. vim enim in ea detergendi esse nouerunt omnes: igitur & detergendo ferramenta acuit, vnde ducta Nonij interpretatio, quæ mihi valdè probatur. Nam & samiator in vetere lexico ἀκονητὴς exponitur, & in antiqua inscriptione, SAMIARIIS DORYPHORION legitur.

Nitrum virginale, matronale, berenicarium, hydrorosata, atramentum sutorium, fæcula, onides.

CAPVT XVIII.

IN medicorum compositionibus, quarum varietatem vel imitabitur vel superabit hoc caput, reperio varia nitri genera, vt parthenicum, id est virginale, quo scilicet virgines se tergebant. eos equidem errare existimo, qui parthicon emendant, vt è Parthia aduectum. quidni enim nitrum sit virginale vt & matronale? hoc apud Marcellum reperitur empiricum: illud apud Nicolaum myrepsum. etiam aphronitrum matronicum, id est matronale agnoscit Trallianus. Reperitur apud Nicolaum & Galenum, etiam nitrum berenicarium, ex vrbis nomine: sed & in confectione pulueris apud Nicolaum legitur nitrum marronicum, quod est matronale: & alio loco matronicum, id est matronale scribi debet, non matriniacon. ἁλὸς ταριχηροῦ, id est salis è salsamentis legendum existimo apud eum. Medici doctissimi quærunt quæ sint apud Trallianum encatera, buridia mæ-

nomenia,& membridia:ego hęc vocabula nonnihil deformata existimo, quæ sic interpolata primę suæq; restituentur oris formę,elacatena,burynchidia,mænidia mēbradia:nisi si quis primum verbum pro salsamentis intestinorum retinendum contendat: reliqua proculdubio rudiario egent,à quo renouentur,& pristino nitori reddantur, quod pro meo captu facere conatus sum. Quæ drosata Nicolaus appellat, ea sunt integro vocabulo, quod curtauit, hydrorosata: inde primum appellata, quòd in eorum confectionem aqua & rosa mitteretur: deinde longius propagata vox est, vt sirupos significet. Antidotus, quæ diacomeron appellatur, vocari debere videtur διὰ εἰκοσιοκτὼ μερῶν. Nam viginti octo partibus constat, idque cùm esset notis scriptum & compendijs, vocabulum mendosum conflatum est, ad quem scopulum pedem offenderent medicinæ studiosi. in antidoto Michaëlis Syngeli cachryos emendandum arbitror, pro carychi, vt semen torismarini intelligatur. In pulueris cuiusdam confectione apud Nicolaū legitur φάλης χαλκαυμένης, quo nomine intelligo lucernarias blattas, vel papiliones lucernis obuolitantes. Nam φάλαι & φάλαιναι vocantur à Græcis. Apud eundum, pro ære manicario in compositione collyrij emendandū suspicor æs monetarium, vel potius æs manuarium. Chalacantha apud Nicolaum, quandoquidem ambigi video quid eo nomine intelligendū sit, non aliud quicquam est quàm atramentū sutorium, quod chalcanthum alij vocant: etiam chalachanten interpres Nicandri appellat. fæcula est fex vini vsta. σφέκλη in Tralliano & Nicolao pro φέκλη malè excuditur. myrianthos nomine ioculati vocatur hominum oletum, id est ἄφοδος ἀνθρωπίνη. hoc non adscripsissem, nisi in eo perdoctos hæsisse animaduertissem. Phecarinon acetum esse in eodē Nicolao suspicor, quod Latinis fæcarium acetum diceretur. Est enim vox corrupta, vt assolet, Latina tamen. Nam ex fece exprimi acetum non infrequens est. Asterium in mari inuentum in eodem vnguentario, stella marina videtur, de qua Plinius & alij scribunt. Aphroselinon autem apium est Africanum potius, quàm spumosum: etsi doctissimi viri in hac sententia sunt. in morbis pedum præscribit ceonidas vstas Nicolaus: sed quæ sint, nemo explicat, ac ne explicare quidem potest quisquam: sed fortasse comminisci. ego onidas, id est stercus asininum, legendum esse suspicor: sunt qui conidas, id est lendes. Non ferè Andromachi theriaca numerosior est, quàm hoc caput: sed finis sit, ne nimium ambitiosi in medicinalibus verbis consectandis esse videamur.

Mullus centuriatus, carrago, tunicæ russæ, coloriæ, doga. CAPVT XIX.

IN Aureliani imperatoris vita carpentum iudiciale mihi videtur esse Vopisc. in Aureliano.

 vehicu-

vehiculum, quo vectatur magistratus, qui iudicis nomine plerumque intelligitur, vt & antè docuimus, & ex Adriani imperatoris vita colligi facilè potest. Peluis autem pueri, est in quo pueri lauari à nutricibus solebant: quã veterem consuetudinẽ è Galeno nouimus. *Ibid.* *Ita vt haberet in latere vno auem, in alto coronã*, non iniuria lego: etsi sola coniectura, quę in errorẽ lubrica est, nitor: sed eam à literis si excludimus vbi minus noxia est, medico ne relinquamus in capitalibus morbis. *Ibid.* *Huius*, inquit Vopiscus, *epistola militaris est ad suum vicarium.* duces suos habebant vicarios, sed & prefecti prætorio: sic legimus vicarios vrbis Romæ, Italiæ, Hispaniæ, Africę, Septem prouinciarum. *Mullum*, inquit, *centuriatum comiter curet.* apparet centurijs mullos attributos fuisse, qui publici tamen erant non priuati, vt equus erat sagmarius. centuriatum itaque vocat, vt centuriatus miles dicitur, qui centuriæ attributus assignatusque est. comiter autem curari præcipit, quòd in publicis rebus minus clementes & comes, quàm in proprijs esse soleamus, cùm nostra omni cura prosequamur, publica vel negligamus, vel asperius & durius habeamus. *Ibid.* *Quærere*, inquit, *præterea vbi carrago sit hostium.* barbari sua in orbem castra solebant munimento valloque carrorum obducere: vnde & carrago vocata est, quo verbo censentur eorum castra carris circundata. *Marcellinus lib. 31.* Marcellinus, *vnde haud longo spatio separatum vulgus in æstimabile barbarorum, ad orbis rotundi figuram multitudine digesta plaustrorum, tanquam intramuranis cohibita spatijs, otio fruebatur & vbertate prædarum.* *Vopisc. in Aureliano.* Iterum, *quæ optimè tum accepta statimque incensis malleolis, ad carraginem, quam ita ipsi appellant, aliti velocitate regressa. Vexilla*, inquit, *bicolora quatuor.* sunt enim & vexilla pura, & vnius coloris, ad quorum discrimen bicolora reliquaque pluribus distincta coloribus dicuntur. *Tunicas*, inquit, *ducales russas quatuor*, Hæ sunt, quæ à Græcis, φοινικίδες dicuntur, quibus qui exercitus ducebant, ferè vtebantur. *Plutarch. in Bruto.* Plutarchus in Bruto, τὸ μὲν σῶμα τῇ πολυτελεστάτῃ τῶν ἑαυτοῦ φοινικίδων περιβαλεῖν ἐκέλευσεν. Subarmale autem profundum, intelligo crassum sagulum, quòd sub armis induebatur, vt eorum durities minus corpus offenderet, sed profundo excepta tegumento mollius corpori insideret & tolerabilius: Coloriæ dicuntur, non à natiuo aut factitio colore, vt scribi video: sed quæ colore tinctæ sunt, non tamen coccineæ aut purpureæ. Nam in his proprium nomen iam coloris sui, vt purpuræ aut cocci dicitur ob præstantiam, non tantum in generali voce acquiescunt. *Vopisc. in Aureliano.* Id ita esse ex eo apparet, quòd à Vopisco scribitur, in quo colorijs blattea opponit his verbis, *vt blatteas matronæ tunicas haberent certas vestes, cùm antea coloreas habuissent. Facta*, inquit, *erat ratio dogæ cupparũ nauium & operum.* quæ malum est ista vox doga? ea quidem nihil vtraque in lingua significare multis videtur, sed huc temeraria

irrupiſſe. Ego aliquando putaui legendũ doliorum. Nam ad vicinitatem accedit illius vocis, & congruit cum cuppis: nec hîc interloquebar, ſed planè pronuntiabam ita legendum videri. Nunc dogam retineo, præſertim cùm ita inueniam in antiquo lexico: doga βοῦτις, dogarius βουτοποιός. videtur autem vas ſignificare, vt ex interpretatione apparet, cui nomen ſimile vernacula lingua butticulam habemus: & alio loco, *Vagna ſeu cuppa, βοῦτις μεγάλη, ἣν τινες γαῦλον καλοῦσι.*

Salarium, lucunculi, luminoſum, litare,

CAPVT XX.

SALARIVM à ſale originem habere vel ipſius vocabuli ſono notum eſt, accedit auctoritas Plinij verborum non incallidi inueſtigatoris. Nam, *honoribus*, inquit, *etiam militiæque interponitur ſalarijs inde dictis.* Cap.7.lib.31. Salaria autem tribunorum militarium & ducum, erant annonæ ipſorum: proinde ἀλάριοι Græci, ſic enim recentiores hoc nomen æmulati ſua effinxerunt lingua, interpretantur σιτηρέσιον. Vopiſcus in Aureliano, *Nam illi Romam venienti ſalaria ſui ordinis ſunt decreta.* Vopiſc. in Aureliano. Deinde ſic ſcribit, *panes militares numero ſedecim, panes militares caſtrenſes quadraginta, vini menſalis ſextarios quadraginta, porcellum dimidium, gallinaceos duos, porcinæ pondo triginta*, & quæ ibid. ſequuntur: è quibus quis non intelligit annonam cuique deſtinatam & aſſignatam ſalarium dici? & in Probo, *Item in ſalario diurno bubulæ pondo, porcinæ pondo ſex, caprinæ pondo decem, gallinaceum per biduũ, olei per biduum ſextarium vnum, vini veteris ſextarios decem*, & quæ ſequuntur. Vopiſcus. in Probo. Attamen latius patuit hoc vocabulum, ſignificauitque non tantùm eorum annonam, verumetiam commoda & ſtipendium. Plinius, *nec pudet tribunorum militarium ſalarijs emere.* Cap.3.lib.34. Quod Iuuenalis dicit, Saty 3.

— alter enim quantum in legione tribuni
Accipiunt, donat Caluinæ vel Catienæ.

Denique à Græcis explicatur στρατιωτικὸν, ὀψώνιον, σιτηρέσιον, παροχὴ, atque nominatur ab eis ἀλλατικὸν & ἀλάριον. in Aſino Apuleij ſcribitur, nos enim alio iam vocamur, *Hic panes, cruſtula, iucunculos, hamos, lacertulos & plura ſcitamenta mellita.* Apuleius lib. 10. de Aſino aur. Iucunculi hîc qui ſint, vt ingenuè fatear, neſcio: & ſuſpicor lucunculos legendum. Nam ita genus quoddam edulij vel panificij potius ſciti, mihi tamen non ſatis noti, vocatur diminutionis forma: abſque diminutione Lucuns. Varro apud Nonium, *Ac nulla ambroſia ac nectar, non allia ſardæ, Panis, pemma, lucuns, cibus qui puriſſimus multo eſt.* Apud Non. in Lucuns. Idem, *vinum, pemma, lucuns, nihil adiuuat, iſta miniſtrat.* ibid. Afranius per diminutionem, *Piſtori cur non, cur non ſcriblitario, Vt mittat fratris filio lucunculos?* ibid. Itaque illud Papinij, *Molles Caioli lagunculique*, quod de Lagone puero panificijs Lib.5.Syluar.

imitato non indoctè interpretantur, fortasse scribendum est, lucunculiq;. Nos quoque hinc aliò auferimur: Pauci animaduertunt cur in oratione quædam dicat luminosa Cicero, vt cùm scribit, *tum sunt maximè luminosæ, & quasi actuosæ partes duæ.* Ego translationem esse puto à pictura, in qua lumen dicitur, quod vmbræ opponitur. Plinius de pictura, *tandem se ars ipsa distinxit, & inuenit lumen atque vmbras.* Orationem autem picturæ comparari, & de ea quæ de pictura dicuntur, vsurpari, non erit nouum ei, qui auctores peruolutarit. Cùm se litasse veteres dicebant, quo verbo grata acceptaque dijs immortalibus sacra fuisse intelligebant, à soluendo si Varroni credimus, ita loquebantur: proinde quasi sit litare lutare, id est luere & soluere. tum enim denique solutum dijs esse videtur, cùm acceptum fecère. Varronis verba sunt, *habes qui & cuius rei causa fecerim hecatomben, in quo ego (vt puto) quoniam luere est soluere, lutaui.* Itaque vt maximus & maxumus dicitur: ita lutaui & litaui dici Varro videtur existimasse. A lotio, quod abominamur, lotiolentè pro fœdè & lutulentè dixit Titinius his verbis, *Varro lotiolentè flocci fiet & cultor gulæ*: hoc aliud agens annotaui, vt latiolentè, quod irreptitium est, expungeretur substituto germano verbo.

Cap.5.lib.35.

Apud Non. in Lutaui.

Apud Non. in Lotiolente.

In oratione pro Quintio quædam explicata, victus & vestitus venditur, venalis cum ornamentis.

CAPVT XXI.

VENDERE auctionem, in oratione pro Quintio ea dicendi forma dictum arbitror, qua à Cæsare vendere sectionem. Estque vendere auctionem, auctionari, & res in auctione vendere. *Atque imbiberit eiusmodi rationibus illum ad suas conditiones perducere*, valet instituerit, decreuerit, perseuerauerit: vt & apud Lucretium,

— pœnas capere imbibat acres.

Cic.pro Quintio.

Cæs.lib.2. de bell.Gall.

Lib.6.

Iam illud, *quod viri optimi faciunt, si qui suos propinquos ac necessarios charos habeant & honestos esse atque haberi velint, id Sex. Næuius non faceret?* Quo tandem pertinet? nempe vt doceat viros optimos, quibus chara est suorum existimatio & honos, si quid cum eis controuersiæ habeant, alio potius cum eis iudicio experiri, quàm eo quod caput & famam & existimationem eorum læsurum sit: quod idem faciundum fuisse Næuio ait. Quod autem ait, *ne in ciuitate sit*, propterea dicit, quod quorum bona publicè in auctione vendita sunt, huius ignominiæ sibi conscij, vel publico abstinēt, vel vrbem relinquunt, hominum celebritatem conspectumque vitantes. *Ac non nemo aut ignominia affectus, aut iudicio turpi conuictus bonis quidem suis vtitur, alterius opes, id quod miserrimum est, non expectat*: sensum hunc habet,

Cic.pro Quintio.

Ibid.

Ibid.

bet, condemnatus aliquis, aut ignominiosus, offensionem tamen iudicij & famæ iacturam saluis suis & integris quibus perfruitur bonis consolatur, nec aliunde pendere cogitur, alteriusque auxilium & opes expectare. Legi etiam non ineptè posset spectare, quod esset ad alienum auxilium respicere. *Sed etiam victus*, inquit, *vestitúsque necessarius sub præcone cum dedecore subiectus est* id est qui totus cum omnibus suis rebus & bonis, vt ne vestis quidem ei relinquatur, & si quid sibi penoris ad cibum parauit, venditur. Sic pro Sestio, *viuus, vt aiunt, & videns cum victu suo, ac vestitu publicatus*. sic ista duo coniungebant, cùm personam cum rebus omnibus se vendere significabant: vndebant & seruos cum ornamentis. Plautus,

Ibid.

Cic. pro Sestio.

Venalis ego sum cum ornamentis omnibus,

Plautus sticho Sc. Famem fuiße.

Id est cum vestitu, nonnunquam etsi quid penoris sibi instruxerat: sed & Plautus,

Meo cibo & vestitu rem curo publicam, *Ibid.*

dixit ista duo copulans. victum & cultum etiam sæpe coniungi reperias. Sententia sequitur quæ in ὀξυμώρου propè ineptias, si de tanto oratore id dici fas est, excessit. *Etenim mors honesta sæpe vitam quoque turpem exornat: vita turpis ne morti quidem honestæ locum relinquit.* ac sententia quidem obscura non est, turpem, verbi gratia, Othonis vitam mors honesta exornauit: vita illa turpissima eorum, quorum bona veniêre, non relinquit locum morti honestæ, cùm ipsa iam mors sit. quibus enim ista ignominia infertur, ijs funus, vt ait, ducitur, & infra etiam mortuos amandantur. vt igitur extra calumniam sit hæc sententia, putarem legendum, vita ita turpis.

Ad solarium, appellare tribunos, & quædam ex oratione pro Quintio. CAPVT XXII.

SCRIBIT Cicero pro Quintio, *non ad solarium, non in campo, non in conuiuiis*, id ego de solario intelligo, quod erat in foro inumbratum, secundum quod convenire solebant homines animi causa, vt & in alias fori partes, vt è Curgulione cognoscimus: eius meminit Varro lib. 5. de lingua latina his verbis, *Solarium dictum, id in quo horæ in sole inspiciebantur, quod Cornelius in Basilica Æmilia & Fuluia inumbrauit.* Sunt qui de mænianis accipiunt, quæ solaria vocantur teste diuo Hieronymo: sed illam veriorem & sinceriorem interpretationem crediderim, cùm hîc *ad* propinquitatem significet, & ad solarium conuentus hominum elegantium & otiosorum fieret. Est & solarium locus apricus expositusque soli, & vt heliocaminus, quod ab Harmenopulo ἡλιακὸν dicitur. Scribit idem, *videtur ne intercessisse appellatio tribunorum, non more, sed auxilij causa?* appellantur

Cic. pro Quintio.

Varro lib. 5. de Ling. Lat.

Harmenop. in Epitome iur. ciuil. lib. 2. tit. 4.

duleſque & item pilia veſtis loco ſunt. Hic ego pedules intelligo calceos,vt
in regula Benedictinorum,*indumenta pedum,pedules & caligas.* Iterum, &
pedules & quodcunque eſt vetuſtum reddant, dum accipiunt nouum. Rurſum,
tunica,pedules,caligæ. Reperi in veteri lexico pedules eſſe operimentum
anterioris patris pedum: in quo & fœnitium erat expoſitum, fullonum
herba: ſi cui fortè hæc explanatio probari poteſt. Nam antè fœnitium *Cap.16.lib.17.*
apud Scribonium explicare potius tentauimus quàm potuimus. Rectè
autem in Florentinis, pro item pilea impilia legitur, vt in Plinio iam antè *Cap.14.lib.11.*
legendum monuimus, quæ ſunt tegumenta pedum è coacta lana. Sine
controuerſia autem pro caliculæ, caligulæ legendum: vt enim in viris ca-
ligæ: ſic in pueris caligulæ dicuntur. De ijs autem eo loco Iuriſconſultus
verba facit,quæ ad puerilem vſum pertinent. inuenio & in antiquo voca-
bulario aliculam genus veſtis eſſe. Apſides autem lances ſunt rotundæ, *L.cum aurum ff. de aur. & arg.leg.*
quę & parapſides etiam dicuntur:ſunt & tabulæ in lancium genere magis
latæ & planæ, vt apud Horatium, *Epiſt.15.lib.1.*

— *tabulas cœnabat omaſi,vilis & agninæ.*

Sed & in iuriſconſulto,*parapſidas,tabulas,trullas,* aliqui legunt, alij aceta- *L.cum aurum §.argento ff.de aur. & arg. leg.*
bula. Crocyphantia autem ornamenta capitis ſunt, & redimicula, quæ
tota è ſubtemine ſine vllo ſtamine contexta ſunt, vnde & appellationem
ſunt adepta. κροκύφαντον grammatici Græci exponunt, quod διὰ κρόκης ὑφαί- *L. argumento ff. de aur. & arg.leg.*
νεται,& ab Atticis κεκρύφαλον, ſcribunt vocari. In àntiquo D.Germani lexi-
co reticulum exponitur,γύργαθος, καὶ κροκύφαντος. ſemimithra autem tanquā *L.argēto ff.eo.*
dimidium mithræ eſt. eſt enim minor quædam mithra, vt ſemicinctium
antè explicauimus. quæ enim ſimilis & geminæ formæ ſunt, ex propor-
tione parem explicationem deſiderant. Sedularia, ſedilia videntur eſſe, *L. Inſtrumenti ff.de ſupel.leg.*
eaque multa, vt & cathedraria cathedræ: ſicut roſaria roſæ, cibatia cibi:
ſuntque ſedularia tanquam ſedillaria. Scribit Labeo ſupellectilis nomen
nomen ex eo natum, quòd in legationem proficiſcentibus locari ſoleret,
quæ ſub pellibus vſui forent: id eſt ſub tentorijs, quæ pellium nomine hîc
intelliguntur: vt hibernare ſub pellibus eſt hyemare non in vrbe, ſed in
tentorijs. Ego potius nomē ſupellectilis à lectis originem habuiſſe credi-
derim, vt initio eo nomine cenſerentur ea, quæ ſuper lectos,vel cubicu-
lares vel diſcubitorios poni ſolerent: poſtea longius latiuſque ſignifica-
tione propagata.*Quo citius per hyemem oram legeret,*credo legendum in iu- *L.prædia §.aſ-ſinis ff. de inſtr. & inſtrū.leg.*
riſconſulto,vt ſit quo citius multis remigibus impulſa naui ad oram adpli-
caret. Ancones calices ſunt non rotundi,ſed in cubitum flexi,& angulum *L. Tabernæ ff.eo.*
habentes, vnde & illis nomen tributum. Nam pocula varijs formaban-
tur figuris. Quædam pocula etiam naſos quatuor habebant, vt Vatiniani *L.inſtrumenti ff.eod.*
calices, vt à ſatyrographo ſcribitur. Topiarij ſerui ab opere topiario,
quod

tur & confecta esse, cùm ea tempestas, vt strictim antè attigimus, sæuit. Oppius de bello Africo, *Nanque Vergiliarum signo confecto circiter vigilia secunda noctu nimbus cum saxorum grandine, subitò est exortus ingens.* quod etiam de quacunque aëris mutatione, rerumque affectu vi cæli & influxu siderum eueniente vsurpatur. Plinius lib.18. *Quamobrem eas manibus agricolarum ingessit, vertique iussit ipsa die folia, vt esset confecti sideris signum.* Cap.28. est & sidus plaga & inclinatio mundi. Plinius, *Sub eodem sidere pars tota mundi vergens in Caspium mare pernauigata est.* cap.67.lib.2. Maria hyeme clausa sunt cælo tempestaribus fœdo & procelloso, aperiuntur vere. Plinius, *ver ergo aperit nauigantibus maria.* cap.47.lib.2. ac diem anni, quo nauigationem auspicabantur, ferijs quidã celebrabant. Apuleius, *Diem qui dies ex ista nocte nascetur, æterna mihi nuncupauit religio, quo sedatis hybernis tempestatibus, & lenitis maris procellosis fluctibus, nauigabili iam pelago rudem dedicantes carinam primitias commeatus mei libant sacerdotes.* Lib.11.de Asino aur. Vegetius, *post natalem verò, vt ita dicam, nauigationis, qui solemni certamine publicoq; spectaculo multarũ gentium celebratur.* lib.4.c.39.

Satisfactio per iusiurandum, nihil duarum rerum credas, bona fide, per dium fidium, obsecro, resecro.

CAPVT XXV.

VELLEM hodie tanta esset nobis iurisiurandi religio, quanta veteribus fuit, quorum multò facilius bonitatem irridere, quàm sanctitatem imitari possumus. si quis quem re aut verbo læserat, interpositione iurisiurandi, quo eum qui læsus erat, adiurabat indignum ea iniuria esse, & ei nolle factam, satisfaciebat atque purgabat. nos hodie in condonanda iniuria tam faciles non sumus, quàm natis & nepotibus pro hæreditate legamus. Comœdia exemplum vitæ est, ea fidem faciet vetum esse quod dixi. Plautus Amphitryone, Sc. Durare nequeo.

Aut satisfaciat mihi, atque adiuret insuper
Nolle esse dicta, quæ in me insontem protulit.

Apud Terentium negat leno se hanc accepturum excusationẽ, quod non faceret, nisi ea adhiberi, & homines ea placari soliti fuissent: Adelph. sc. 1. act. 2. *Ego vestra hæc noui, nollem factum, iusiurandum dabitur esse te indignum iniuria hac.* Genus erat & apud eos affirmationis religiose, & cuiusdã propè iurisiurandi, nihil mihi credas diuini & humani: quod est nihil mihi vllius rei credas. Plautus Asinaria, *neque diuini neque mihi humani quicquam accreduas Artemona, si huius rei esse mendacem inueneris.* Sc. Ain' tu meũ. Eodem sensu illud in Truculento interpretor, *nunquam ædepol mihi quisquam homo mortalis posthac duarum rerum creduit,* sc. Quis istic est. id est nihil diuini & humani: ac malè de poëta merentur, qui

pro duarum adulterant ſuarum. Erat ſancta etiam affirmatio & iuſiurandum, bona fide: nos tamen hodie niſi appellato numine ſacramentũ non putamus. Plautus Captiuis, He. *dic, bonan' fide tu mihi iſthæc verba dixiſti.* Er. Bona. Nam ſequitur mox. *An tu dubium habebis, etiam ſanctè cùm iurem tibi?* Erat & iuſiurandum per ea quę chara erant, vt per liberos. Horatius, *per liberos te, ſi vocata partubus Lucina veris affuit.* Plautus,

sc. Iupiter ſupreme.

Od. 5. Epod.

Aſinaria sc. 1. ſicut tuum.

Sicut tuum vis vnicum gnatum tuæ
Supereſſe vitæ ſoſpitem & ſuperſtitem:
Ita ted obteſtor per ſenectutem tuam,
Perque illam quam tu metuis vxorem tuam,
Si quid med erga hodie falſum dixeris,
Vt tibi ſuperſtes vxor ætatem ſiet.

His enim verbis herum ita obſtrinxit ſeruus, vt, ſi per Dium fidium, quod ſacramentum ſanctiſſimum erat, rogaſſet, non magis obſtringere potuerit. Itaque reſpondet herus,

Per Diuum fidium quæris, iurato mihi
Video neceſſe eſſe eloqui quicquid roges.

Vt ſi diceret, iſtud quidem eſt rogare per Dium fidium: ac vt hoc interim addam, Dius fidius explicatur in antiquo lexico, Διὸς υἱὸς, Ἡρακλῆς: atque vt formulę res charas inſerebant, ita odioſas & inuiſas adijciebant, quod veterator ſeruus fecit. Quin, vt ſuperſtirioſa illa hominum priſcorum natio fuit, ſi quis obſecro dixerat, eum quem alloquebatur obſtringere obligareque quodam ſacramento & iureiurando videbatur: & ſi ea perſona erat, cui pudorem deberet, cuique omnia libere in vtranque partem eſſe vellet, vt eam religione ſolueret, ſubijciebat reſecro, quo verbo obſecrationem ſoluebat. Plautus Aulularia.

sc. Dixi tibi.

— nunc te obſecro,
Fac mentionem cum auunculo mater mea:
Reſecróque mater quod dudum obſecraueram.

sc. 1. Qui amãs.

Apud Feſtum in reſecrare.

etiam qui obſecrabatur, ne religione ea obligaretur, reſecro dicere ſolebat: Plautus Perſa, *To. obſecro. Sa. reſecro.* ſic enim legendum eſt. Sed & rei in comitijs, cùm populum ſupplices obſecrarãt, continuò reſecrabant. Verrius, *Reſecrare ſoluere religione, vt cùm reus populũ comitiis orauerat, vt eo periculo liberaretur, iubebat magiſtratus eũ reſecrare.* Multò plura eiuſdẽ generis obſeruari poſſe in veterũ monumentis inficias non iuerim, ſed mihi temperaui modumque adhibui, vt occurrerem moroſo quorundam faſtidio.

Rete iaculum, iaculator, Auſonius emendatus, ſenex recoctus, delphica, & quædam alia.

CAPVT XXVI.

VLCVS quoddam Plauti mala attigerunt manu, vel fecerunt potius, qui sana vlcerant potius & cruentant, quàm vlcerata & læsa cicatrice obducunt. partim enim retiaculo inducũt, partim iaculo apros, partim rete iaculo. Ego arbitror legendum, reti iaculo: sed locum subscribam,

Iubeas vna opera me piscari in aëre, Asinaria Sc. 1. sicut tuum.
Venari autem reti iaculo in medio mari.

Nemo venari possit in mari, sed piscari: nemo piscari in aëre, sed venari & aucupari. Rete autem iaculum dicitur ad verriculi discrimẽ. Nam iaculum iacitur, fundaq; etiam appellatur à Marone, à fundendo, vel à fundo βόλος à Græcis dicitur, inquit Seruius, & rete iaculum vocatur. itaq; in quadam comœdia iaculatorem pro piscatore posuerat Plautus, è qua hoc affert Isidorus, *probus quidem antea iaculator eras.* Verriculum autem non iacitur, sed verritur, id est trahitur. Plautus Truculento de reti iaculo, In. 1. Georg. Sc. 1. Non. omnis.

Quasi in piscinam rete qui iaculum parat.

Alij emendant, rete qui iacit vim parat, quibus non assentior, cùm illud alterum & sententię veritate & grammaticorum interpretatione nitatur. Ausonius etiam iaculum appellat, & à funda separat in epist. ad Theonem, Auson. epist. 21.

Et iacula & fundas, & villica nomina lini,
Coláque, & insutos terrenis vermibus hamos.

Sic beneficio & ope elegantissimi iuriscons. Rusardi versus hos restitui: ac profectò in ea epistola Carroco, quod legitur, nec intelligitur, fortasse Carro legendum est, vt pisces carro referri intelligamus. Sed hîc non præter solitum, vt ait Flaccus, leues, voces quasdam ad explendum hoc caput ex antiqua veteris libri nomenclatura subtexemus. decoctor ibi exponitur χρεωκόπος, φυγάστης: decemuiri & decuriones δεκάπρωτοι: decrepitus ὑπέργηρως, ἑφθὸς γέρων: ex quibus intelligitur illud Catullianum, *Suffetio seni recocto*, id est, valde seni. defixiones νεκυομαντίαι, κατάδεσμοι. apud Ciceronem quoque & Ouidium defigere ad talia accommodatur. Delphica, ministeriũ. Erat enim ea mensa, vnde ministrabatur. Dupondius δινούμμιον, assecla παράσιτος: directarius θυρεπανοίκτης, ἐπεισπηδητής. est igitur fur, qui fores aperit, quem & quidam apertularium vocant, & effractarium. Desultor, μεταβάτης, ζεύξιππος. Dicis causa νόμου χάριν, λόγου χάριν. Digitabulum δακτυλήθρα. discussor λογοθέτης: discussio λογοθεσία. diespiter χάρον. dium ἀστραπὴ. dijouis, ζεὺς κεραύνιος. cœnacularius σταθμοῦχος. duplicarius διμοιρίτης. dulcia πλακοῦντες. Improlis ἀφῆλιξ, ὁ μήπω γεγεννηκώς. Birrus, crassum vestimentum: credideram quodam adductus Isidori loco esse berum, vt & quidam alij: nunc in alia sum sententia. Sed nimirum longum nimis catalogum verborum teximus. hîc igitur desinamus. Catull. epig. 50.

Rota solis, clausum cœlum, porta cæli, vitale, putres oculi, amystis. CAPVT XXVII.

GRÆCI solent interdum ipsum solis orbem appellare δίσκον: haud secus latini, vt reor, dicere solent solis rotam. Rota enim eius est orbis atq; rotunditas: sed obsignatis tabulis agendum est, & literarum auctoritate id confirmandum: Sidonius. *Sidonius.*

Inde patefecit radijs rota candida cælum.

Id est, sol exortus cælum noctu clausum aperuit luce sua. noctu enim cælum claudi censebant: hinc illud Maronis, *1. Aen.*

Ante diem clauso componet vesper Olympo.

Ac vt illud componet obiter explanem, à cadaueribus ductum esse reor, quorum ossa & reliquiæ in vrna componebantur. Horatius. *Saty. 9. lib. 1.*

Omnes composui: felices, nunc ego resto, Confice.

Nam de die emerito & exacto, vt mortuo loqui plerunque consueuerant. Plautus. *Menæchmis Sc. Ni mala.*

Dies quidem iam ad vmbilicum dimidiatus est mortuus.

Iterum, *Clam vxorem vbi sepulchrũ habeamus, atque hunc comburamus diem.* Rotam solis, vt vnde degressus sum redeam, etiam pro solis rotundo globo posuit Lucretius, *lib. 5.*

Hic neque tum Solis rota cerni lumine claro
Altiuolans poterat, nec magni sidera mundi.

Sed quod in digressiuncula posui, cælum noctu claudi, interdiu aperiri, impellit me vt idcirco censeam à poëtis in cælo portas fingi: & Seruius Enniano sermone Virgilium scripsisse refert, *10. Aen.*

Considunt tectis bipatentibus,

ducta ab hostijs translatione, quæ ab vtraque parte aperiuntur, vt cælum ab ortu & occasu patet: (Nam & Isidorus duas cæli ianuas dicit ortum & occasum:) portam tamen Virgilium posuisse pro hemisphærio, id est semiglobo cæli arbitror illo versu, *3. Georg.* — *quem super ingens*

Porta tonat cæli, & scopulis illisa reclamant
Æquora.

Sed & bipatens cælum propter duo hemisphæria dici potest superius & inferius: quanquam Maro planè, vt existimo, tecta bipatentia ab ædium similitudine, quę fores habent, quę hinc & inde aperiuntur, vt & bipatens pugillar ab Ausonio dicitur, scripsit, cùm superos in domum conuenisse dixerit. *Ausonius in notarium.* Mediocritatem frugalitatis laudasse videtur in seruo Horatius cùm scripsit, *Saty. 7 lib. 2.* — *amicum*

Mancipium domino, & frugi quod sit satis, hoc est,
Vt vitale putes:

proinde

proinde quasi frugalitas nimia & attentio acrior ad rem diligentiáque noceat: & quamuis, qui nequam & dissoluti sunt, perditi profligatique sint, neque vita digni, quos ne salus quidem ipsa seruare posse videatur, cùm contra viuere videantur & vitales esse qui sunt frugi & attenti: tamen nimia auiditate & auaritia & nimia parsimonia exitiũ sæpe acerbum accersitur. Seneca eodem sensu lib. 5. epistolarum scribit, *magni animi magna cõtemnere, ac mediocria malle, quàm nimia. Illa enim vtilia vitaliáq; sunt, at hæc eo quo superfluunt, nocent*, quæ verba multum lucis afferunt Horatio nisi fallor. Simile est illud Lactantij lib. 6. *Vnum est enim sapientis & iusti & vitalis viri opus, diuitias suas in sola iustitia collocare.* Sed alterum attingamus Horatij locum, cuius perspicuus & dilucidus non admodũ sensus est [Epist. 39. Cap. 13.]

Omnes in Damalim putres Deponent oculos. [Od. 36. lib. 1.]

non enim placet, quod interpretibus credi video, significari oculos vino marcentes & languidos: cùm dicat oculos putres in Damalim, in Damalis amorem solutos. Nam etsi omnes in eius amorem soluti erunt, nemo tamen alius quàm Numida ea potietur, quia qui Damalim deperibunt obdormiscent. id enim, cùm deponere oculos dicit, intelligit. Plautus. [Aulularia sc. Nimium lubẽter.]

Vt me deponat vino, eam affectat viam.

Alio loco,

— Ille ebibit, caput deponit. [Curculione Sc. Date viam.]

Translatio autem est ab oneribus, quæ deponi dicuntur: vt nobis dormitantibus caput & oculi oneri sunt. Itaque neque caput neque oculos sustinere tum possumus. vt autem dixit Horatius, oculos in Damalim putres: sic Persius, *Ille in Venerem est putris*: id est solutus & profusus, dixit. Putre in terra sæpe dicebatur: Virgilius. [Saty. 5. 1. Georg.]

— & Zephyro putris se gleba resoluit,

id est se laxat & soluit, & soluta & laxa est: alio loco, *Et cui putre solũ: namque hoc imitamur arando*, quo significatur optimum solum esse solutum. Nam cùm aramus hoc agimus, vt terram solutam reddamus. Cæterùm in eo carmine Damalim multi meri dixit, vt multi cibi aliquos fuisse legimus, quo edaces intelligimus: vt eam bibacẽ & merobibam fuisse existimamus. ἄμυστις porrò genus erat potandi, quo se magnis & meracis poculis mutuò inuitabant, quod dicebant ἀμυστίζειν, quod cùm facere solerent Thraces, idcircò πρόποσιν δεξιὰν appellabant: sed & ex Scytharum moribus σκυθικὴν πόσιν. Huius capitis clausula disticho sanè luculento desinet, in quo Amystidis Thraciæ mentio est, [2. Georg. Od. 36. lib. 1.]

Καὶ γὰρ ὁ θρηικίην μὲν ἀνήνατο χανδὸν ἄμυστιν
Ζωροποτεῖν, ὀλίγῳ δ' ἥδετο κισσυβίῳ.

Asper nummus antiquarius, atrium, Attellanus. CAPVT XXVIII.

OLIM qui thesaurum parare studebant, in eo nummum asperum libenter recondebant, quem interpretor, bene percussum & recentẽ, non veterem, neque tritum, atque ipso vsu læuem fugientibus notis, nec forma expressa: quo sensu illud Persianum accipi censeo,

Saty.3. —*quid asper vtile nummus habet.*

qui enim pecuniæ amantes erant, in nummis fastidiosi erant, delectumq; habebant, & nummos perfectissimæ & expressissimæ formæ seruabãt: ac ne alios quidem recipere volebant, qando & in exactione tributorũ plerunque, vt reor, obseruabatur. Tranquillus in Nerone, *exegitque ingenti fastidio & acerbitate nummum asperum, argentũ pustulatum, aurum ad obrusam.* (Cap.44.) sed & creditores in paciscendo cauere solebant sibi eo genere nũmorum solutum iri, quod è Seneca conijcimus, cuius verba subscribam: (Epist.19.li.2.) *sed mouebis mihi controuersiam, si te noui, nec voles quod debeo nisi in aspero & probo accipere.* Sic enim in Seneca lego. voles, inquit, habere, ac requires asperũm philosophiæ nummum, non fugientem & tritam Mæcenatis monetam. eodem sensu scripsit Maro, vasa *perfecta atque aspera signis*, (5.Aen.) quæ signis in asperitatẽ erant celata. Legi & in vetusto libro aspraturam esse κόλλυβον, quòd qui pecuniam permutabat, pro trita asperam vellet habere: quo & in libro reperi atriensem exponi διαιτάριον, διαιτάρχην: itaque in 5. libro de officio proconsulis positum esse: sed & atrium esse μεσαύλιον, προεστῶον, attellanos, σκηνικοὺς, ἀρχαιολόγους, βιολόγους, ὡς δὲ Ὀβίδιος ὁμηλιστῆς, λατῖνοι ἦσαν χοροί. antecessum πρόλημμα, προχρῦαι. antecessorem, προηγούμενον. antiquarium, ἀρχαιογράφοι, καλλιγράφοι. habebant enim veteres scriptores, quorum alij εἰς τάχος scribebant, alij εἰς κάλλος, qui antiquarij dicebantur. Hæc ego cùm elegantiæ non vulgaris esse animaduerterem, non indigna censui quæ hîc intexerem, quale illa cunque hominum iudicium promeritura essent.

Plinius emendatus, corona pactilis, sutilis, plectilis, corollarium.

CAPVT XXIX.

NON dubitabo insimulare seruias quasdam in Plinianum codicem coronas inductas. (Cap.2.li.21.) nullæ enim vnquam tales fuerunt: sed Aristarchi nostri Plinij tanquam prętoris album corruperunt. sic enim ediderunt, *Cùm verò è floribus fierent serta, à serendo seruiæ appellabantur.* Ego hîc puto indicari, coronæ speciem sertum esse: proinde sic in vietis & fugientibus libris reperio, *cùm verò è floribus fierent, serta à serendo serine appellabantur.* vt fortasse *satiuæ appellabantur*, legendum sit, in editione Romana, quæ quo vetustior est, eo minus iniuriam sensit, vt ita dicam, istorum Telchinum, qui nati sunt in librorum perniciem, euulgatum est, *serta à serendo appellabantur*, altero verbo vel suppresso, vel dissimulato, vt non necessario.

cessario. Aliam & ego scripturam ex eodem libro expungam, melioremque è chirographis inferam: sed tamen, ne verbosior sim, & incommodior lectori, vitio tacito, cùm præsertim publicatum sit, integritatem scripturæ subtexam: *Primum variari cœptum mixtura versicolore florum, quæ inuicem odores colorésque accenderet, Sicyone.* (Ibid.) non ambigo, quin si quis verè iudicet, secundum hanc integritatem libentius, quàm secundum illam corruptelam, quæ libros mutilat, litem daturus sit. & cùm omnibus sint saliorum epulæ cœnæque notissimæ, fidem secutus librorum vt verbo Enniano vtar, cascorum, legam eodem libro, *summáque auctoritas pactili coronæ: vt in Saliorum sacris inuenimus solemnes cœnas.* (cap.3.li.21.) hic Metamorphosi quadam Ouidiana, furiles Saliorum sacris immutarunt illi, qui non tam emendant libros, quàm ipsi scribunt, aut scribendo adulterant. nos igitur istud tanquam adulterium lege Iulia vindicatum illinc facessere iubemus. Pactiles autem coronæ plærisque videntur compactiles: fortasse tamen fuerint, quarum coronamenta in torulo rotundo, vel vspiam figuntur panguntúrque. furiles sutos habebant flores aut coronamenta: fiebant ferè è mero rosæ folio. Plinius, *Transiére deinde ad rosaria, eóque luxuria processit, vt non esset gratia, nisi mero folio sutilis.* Hinc illud,

Ornenturque rosis tempora sutilibus. (Martial.lib.5. epig.65.)

Plectilis è surculis vel ramulis plectitur & innectitur, vt è ramo lauri aut myrti. Corollaria corollæ erant, è lamina ærea vel argentea tenui inaurata: Græci ἐπιχρυσώματα, vt in lexico D. Germani legi, vocabant. Hoc autem lexicon semper intelligo, cùm LatinoGræcum appello. plectilem coronam intelligit Horatius, cùm scribit, (Od.38.lib.1.)

Simplici myrto nihil allabores *Amplius.*

Sibi enim vult coronam plecti è simplici myrteo ramo. nam lemniscos nihil moratur, nec desiderat, quos reijcit cùm ait,

Displicent nexæ philyra coronæ. (Ibid.)

Reperio & in membranis vetustis, *alias in vsu promiscuo ne ludiæ quidem erant:* (Plin.cap.3.lib.21.) quam scripturam damnare animum inducere non potui, nec subticere: ludicræ fecerunt emendatores contactu omnia fœdantes immundo, vt de harpyis Maro canit. cur enim potius illis suum commentum, quàm auctorũ scriptũ placet? Nam vt ludicræ coronæ dicantur cõmodè, tamen ludiæ, quod in libris scriptum patet, non debuerunt improbare. vt enim ista duo vocabula idem valeant, tamen à Plinio positum, quàm ab emendatore inculcatum magis probem. Legem autem 12. tabularum de coronis in veteri instrumento diuersè scriptam reperio: vnde & corrumpendi occasio nata. Nam in quibusdã libris scribitur, *virtutísue arguitur ei:*

in quibusdam, *virtutisue ergo diuiditur ei*: ego scribendum arbitror, *virtutisue ergo, diuiditor ei*, vt sentiat lex ei tribuendam coronam in funere, qui eam pepererit vel ludicro circensi vel militari virtute. Fortasse etiam, inditor ei non incômodè exararetur. locum illum Plinianũ quodam modo purgaui, atque ita illustraui: vt enim deprauata sensum obscurant, sic ferè restituta eum illustrant.

Decies centena, decies, bis decies bibis, binio.

CAPVT XXX.

VT sexcenta plerunque ab auctoribus Latinis pro multis poni solent: vt, sexcenta eiusdem generis proferre possum exempla: ita decies centena pro immani & prægrandi summa, idque iam inde ab vltima propè antiquitate vrbis. Credo quòd cum ea pecunia videbatur ingens, cùm minor erat nummi copia. proinde Iuuenalem dixisse reor,

Saty. 10.

— ritu decies centena dabuntur Antiquo,

pro immensa dote. Certè pòstea quam creuit pecunia & abundauit Romæ, nihilominus permansit illa antiqua loquendi ratio, vt decies centena infinitam pecuniam significarent. Horatius,

Saty. 3. lib. 1.

— decies centena dedisses,
Huic parco paucis contento, quinque diebus
Nil erat in loculis. Iuuenalis,

Saty. 6.

Optima sed quare Cesonia teste marito?
Bis quingenta dedit:

Martial. lib. 1. epig. 71. id est decies centena millia. Martialis libro primo,

Si dederint superi decies mihi millia centum.

Nam decies centena, decies centena millia significant & valent. Iterum Martialis,

Martial. lib. 2. epigr. 65.

Illa illa diues mortua est Secundilla,
Centena decies quæ tibi dedit dotis.

Plutarch in Antonio. Seneca lib. de consolatione ad albinam.

Id & decies breuissimè dicebatur: Plutarchus in Antonio, τῶν φίλων τινὶ μυριάδας ἐκέλευσε πέντε καὶ εἴκοσι δοθῆναι· τοῦτο Ῥωμαῖοι δεκίες καλοῦσι. Seneca, *beatiorésne istos putas, quorum pantomimæ decies sestertio nubunt?* Videtur autem ea maxima dos Romæ fuisse, legum iussis modum imponentibus pecuniæ dotali, vt fortasse à maxima dote orta sit summæ maximæ æstimatio, & locutio inde celebrata. his adijciam explicationem epigrammatis Martialis in pecuniæ summa positi,

Lib. 1. epig. 12.

Cùm data sint equiti bis quinque numismata, quare
Bis decies solus Sextiliane bibis?

Mihi quidem hoc videtur de sportula accipiendum, cui decem nummi eroga-

erogabantur vel centũ quadrantes. cùm igitur ſportulã decem nummûm vnam Sextilianus accepiſſet, duas bibebat tamen potor profligatiſſimus, cùm tantum vini exhauriret, quantum duarum ſportularũ pretium æquabat. Id eo admonendum duxi, quòd cùm è moribus & inſtitutis Romanorum ſcriptum ſit à poëta, ab interpretibus nimis oſcitanter aliúdque agentibus omiſſum, iniuria lectoris & ſenſus diſpendio videbatur eſſe. Ad pecuniam & illud Hegeſippi pertinet lib. 5. excidij Hieroſolymitani (Hegeſip. li. 5.) ſcriptum, *egeſſerant aliqui biniones aureos, quos abſorbuerant cum adornarent fugam.* hîc biniones intelligo, aureos maioris formæ, dupliciſque æſtimationis, vt formas binarias in Alexandro dixit Lampridius. In lexico (Lampridius in Alexandro.) quoque S. Germani inuenio biniones δινόμισμα, καὶ δινάρια explicari.

Megabyzus, Plinius emendatur. CAPVT XXXI.

MEGABYZOS ſacerdotes Dianæ vocatos fuiſſe ex Heſychij lexico (Heſychius.) cognoſcimus: ſed & Appianus ſcribit lib. 5. bellorum ciuil. (Appianus lib. 5. bell. ciuil.) καὶ τὸ ἐν Ἐφέσῳ δὲ τῆς ἀρτέμιδος ἱερέα, ὃν μεγάβυζον ἡγοῦνται. Hæc explicationi erunt Plinio ità ſcribenti: *Epheſi verò eſt Megabyzi ſacerdotis Epheſiæ Dianæ ſepulchrum.* (Cap. 11. li. 35.) Iterũ (Cap. 10. li. 35.) *pinxit & Megabyzi ſacerdotis Epheſiæ Dianæ, templum pompam.* nec enim in Plinio, vt proprium nomen accipiendum videtur, ſed vt appellatio omnium ſacerdotum Dianæ communis. Nam & nomen proprium eis aliud erat. Plautus, (Bacch. sc. Ubi in Pyrtecum.)

Nos apud Theotimum omne aurum deponimus,
Qui illic ſacerdos eſt Dianæ Epheſiæ.

ſed & mox in comico. *Qui iſtic Theotimus, Megabyzi filius?* verius & integrius puto quàm megabuli, vt alij corrigunt. Quis autem mihi vitio vertet, ſi ſuſpiciones meas ſequutus, quiddam in Plinio eodem in capite (Cap. 10. li. 35.) emendare coner? minimè profectò fraudi eſſe debet iuuandi ſtudiũ, quod amplexi obtrectatores contemnimus. ſcribit igitur, *vbi fecit nobilem Paralum & Hermionidem, quam quidem nauſicam vocant.* legendum ſuſpicor, nec iniuria, *Hermionidem quam quidam naxiã vocant, vel naxicam.* Paralus enim & Hermionis nomina nauium ſunt non hominum. Ibidem lego, *brontem, aſtrapen, ceraunon vocant,* non ceraunobolon. Ante enim totidem nomina latina poſuerat, quibus paria reddidit Græca: ea Latina ſunt tonitrua, fulgetra, fulgura. emendandum quoque crediderim, *Poſtea ſuperauit Apelles Cous:* pro quo irrepſit, eouſq;: & paulò poſt, *in pictura ſic prouectus.* Nihilominus etiam emendandum crediderim, *ſunt & picturæ eius nobiliſſimæ, hoplites in certamine.* pinxerat enim eos qui armati currebant, quod genus exercitationis in certaminibus Olympicis aliiſque ſacris edebatur.

Quam

Aelianus li. 12. Var. Histor. Quam autem Plinius Campſaſpen Alexandri pallacen appellat, Ælianus nominat Pancaſtam. Plus otij qui habeat, pluſq; curæ qui adhibeat, in illa numeratione picturarum multa, vt ſuſpicor, mendoſa reperiet: mihi illa attigiſſe ſaltuatim carptimque, plus ſatis eſt, in veterum præſertim exemplarium inopia, quibus deſtituta audacia noſtra claudicat.

Ille, Zephyrus, tridens, ima ſtagna, ance malorum, exaudiunt vocati, permixtus Achiuis, auerſus ſol Iunonia hoſpitia. CAPVT XXXII.

VIRGILII poëſis omnibus eſt illa quidem ingenij doctrinæque luminibus & coloribus exornata, verùm ea magis apparent in primo operis veſtibulo, dum recentes & integri, ipſa nouitate, quæ blanda conciliatrix eſt, poëmatis ſuauitas nobis commendatur non præcepta ab aliorum librorum lectione & tanquã præflorata. In eo libro primo legendo oſcitanter & ſegniter quidem, tamen quædam annotaui & huc adſcripſi. Veteres ſuorum incommodorum cauſam diis attribuebant, quos ſibi infeſtos, & ſuo aliquo merito & noxa læſos opinabantur. ex ea opinione dixit Maro,

1. AEN. *— quo numine læſo,*
Quídue dolens regina deûm?

Eleg. 2. lib. 1. Simile eſt illud Tibulli, *Num feror inceſtus ſedes adiiſſe deorum?*

Lib. 5. siluarũ Epicedio in filium. Papinius, *— quæ veſtra ſorores*
Orgia Pieriæ, quas inceſtauimus aras?
Et mox, *Nunquid inacceſſo poſui veſtigia luco?*
Num vetito de fonte bibi?

1. AEN. Statim autem initio libri cùm ait Maro, *multum ille & terris*, ille elegantiſſimè redundat, vt alio loco,

12. AEN. *Saucius ille graui venantum vulnere pectus,*
Tum demum mouet arma leo. Iterum,

10. AEN. *— ceu ſirius ardor,*
Ille ſitim morbóſque ferens mortalibus ægris.

1. AEN. *Sunt mihi bis ſeptem præſtanti corpore Nymphæ,*
Quarum quæ forma pulcherrima Deiopeiam.

Oratio hæc prorſus imitata eſt ex oratione Iunonis ad Somnum Iliad. ξ. qui volet eam legat & mutuum agnoſcet.

Ibid. *Vna Eurúſque Notúſque fremunt crebérque procellis Africus.*

Homer. odiſſ. lib. 5. strabo li. 1. Geog. Africum hîc Maro dixit pro Zephyro: Zephyrum enim Homerus odyſſ. lib. 5. nominat: vt autem notat Strabo, apud Homerum Zephyrus Fauonius

nius non eſt, ſed is quem dicit nunc Maro Africum. Sic & infra apud Maronem, 1.Aen.

Eurum ad ſe Zephyrúmque vocat,

de Africo eſt accipiendum, aut, quod incredibile dictu eſt, ventum non antè appellatum nominat.

— vbi tot Simois correpta ſub undis   *Scuta virum.* ibid.

Locus ſumptus eſt ex initio Iliados, ne paginam occupem Græcis interponendis.

— & imis Stagna refuſa vadis, ibid.

valet in imis profundiſque vndis refuſam aquam, & agitatam: quaſi in gurgitibus imis, deorumq; domicilijs aqua refuſa ſit & turbata, & ab imo mare totum euerſum. Dij enim Marini in imis pumicibus & ſpeluncis antriſque maris habitare putabantur. Manilius lib. 5.

— ipſúmque ſub vntris Manilius lib. 5. aſtron.
Nerea, & æquoreas conantur viſere Nymphas.
Non illi imperium pelagi ſæuúmque tridentem: 1.Aen.
Sed mihi ſorte datum.

Recordor annotaſſe me tridentem Neptuni telum eſſe, quo non ſolum mare, verum etiam terram moueat. Itaque mari turbato, Aeolus tempeſtatis illius concitator videtur vſurpaſſe tridentem.

Hinc atque hinc vaſtæ rupes geminíque minantur. ibid.

Deſcriptio portus ex Homero Odyſſeæ 13. ſumpta, & ad verbum ferè traducta: quod autem grammatici dicunt Hiſpaniæ Carthaginis portum eſſe deſcriptum, fieri ſanè poteſt vt hæc deſcriptio ad eum accommodata fortuna quadam & caſu potius, quàm poëtæ conſilio aut voluntate conuenerit, cùm poëta tamen ad Homeri exemplum properauerit. Nihilo ſeciùs & Homeri eſt,

Ductoréſque ipſos primum capita alta ferentes. vt &, ibid.
Diuidit, & dictis mœrentia pectora mulcet. & ibid.
O ſocij neque enim ignari ſumus ante malorum. ibid.

Vbi illud, ante malorum, compendio orationis dictum interpretor, velut deſiderato articulo aut ſubaudito: etſi articulorum ſupplementa Latinus ſermo recuſat. ſed profectò dictum eſt, vt ſi Græcè diceres, οὐκ ἀμνήμονες ἐσμὲν τῶν προτοῦ κακῶν. Id igitur valet, malorum quæ antè perpeſſi ſumus. ſimile eſt illud Ouidij, Ouid. li. 1. Met.

Frigida cum ſiccis, ſine pondere habentia pondus.

id eſt, βάρος ἔχοντα τοῖς ἄνευ βάρους.

— nec iam exaudire vocatos: 1.Aen.

id eſt mortuos eſſe: ex antiquorum conſuetudine ſumptum arbitror, qua

quos

quos desiderabant & amiserant, antequam discederent, sæpius vocare soliti erant.

Odyss. 9. Homerus, Οὐδ᾽ ἄρα μοι προτέρω νῆες κίον ἀμφιέλισσαι,
Πρίν τινα τῶν δειλῶν ἑτάρων τρὶς ἕκαστον ἀῦσαι.

Ausonius in tumulis epig. 13. Sed & vocare pro sepulrura habebatur in mortuis. Ausonius de Deiphobo,

Nec tumulum ipse habeo nisi quem mihi voce vocantis,
Et pius Æneas, & Maro composuit.

1. AEn. *Se quoque principibus permistum agnouit Achiuis,*

cùm Maro de Aenea scribit, fortem & strenuum virum manuque promptum significat, qui ita acriter & audacter pugnaret, vt non aduersarijs tantum se obijceret, sed in eorum etiam ordinibus versaretur. Quod & Homer. lib. 5. Iliad. Homericum est. Nam de Diomede lib. 5. Iliad. scribitur,

Τυδείδην δ᾽ οὐκ ἂν γνοίης ποτέροισι μετείη,

1. AEn. *Non tam auersus equos*, quod ait, in hanc dictum arbitror sententiam, non adeo obtusi & heberes ignariq; & stupidi sumus. stupidiores enim sunt, qui longius, ab aura solis & tepore incolunt, vt populi Septentrionales. At illud,

Ibid. *—Quo se Iunonia vertant Hospitia.*

ex eo dictum est, quòd Carthago Iunoni dicata esset, quæ & Iunonia quoque vocata est.

Mappa, sponsiones, Incitatus, tentores, conditores, alapæ mimorum, fungi, spongiæ, popularia, equestria. CAPVT XXXIII.

Quintil. lib. 1. c. 5. MAPPAM *quoque vsitatum circo nomen, Pœni sibi vendicant*, scribit Quintil. lib. 1. Quod de mappa ea intelligo, qua prætor signum quadrigis mittebat, vt è carceribus exirent. Martialis,

Li. 12. epig. 29. *Cretatam prætor vellet cùm mittere mappam.*

& Septimius Florens, *Cognosce dementiam de vanitate: misit dicunt & nunciant inuicem, quod simul omnibus visum est. Teneo testimonium cæcitatis: non vident missum quid sit, & mappam putant: sed est diaboli ab alto præcipitati figura.* Missus autem quadrigarum sorte mittebantur, & prætor qui ludis præerat, ex vrna educebat quadrigarum missus. Idem Septimius, *Tardus est illi prætor, semper oculi in vrna eius, cum sortibus volutantur.* Sponsiones autem à spectatoribus fieri solebant, cùm vnus agitatorem illum victorem pignore deposito fore diceret, alius eius aduersarium contenderet. Idem Septimius, *aspice populum ad spectaculum iam cum furore venientem, iam tumultuosum, iam cæcum, iam de sponsionibus concitatem.* Martialis,

Sed

Sed cum sponsio fabulæque lassæ, *De Scorpo fuerint & incitato.*

Fuit autem Incitatus equus nobilissimus & velocissimus, circensibus curriculis & palmarum frequentia celebratissimus, Caligulæ vsque eo amatus, vt & ad cœnam vocaret, & ei hordeum aureum obijceret, & vinum aureis pateris propinaret, sanctéque adiurarer per salutem & fortunam suam, se cum consulem facturum. Eranr & in circo tentores, qui vel equos vel repagula tenebant, antequam ad cursum emitterentur: hi, vt in antiquo lexico legi, à Græcis ἀφέται appellabantur. Eranr & conditores, qui tanquam bene meriti, auctores & patroni factionis habebantur, vt coniectura est ex hac inscriptione. C. POMPEIO FVSCENO CONDITORI FACTIONIS RVSSATÆ: quod quidem nos etiam aliter explicauimus. vetus liber, quod & verius est, eos interpretatur ἀλείπτας ἵππων. Sed quoniam de ludis agimus, paucula quędam etiam ex auctoribus hinc inde libemus. Popularia in theatro dicebantur loca populi vel plebis ad equestrium discrimen, id est quatuordecim ordinum. Septimius Florens, *vias enim vocant cardines balteorum per ambitum, & discrimen popularium per procliuum.* sic equestria equitum loca erant. Seneca, *equestria omnium equitum Romanorum sunt.* [Seneca lib. 7. de benefic. c. 12.] his etiam vocabulis vtitur Tranquillus. eranr in circo oua, delphines, & columnæ seiæ, messiæ, titulinæ. Proinde Iuuenalis scripsit, [Sueton. in Caligula c. 26.]

Consulit ante phalas Delphinorumque columnas. [Saty. 6.]

O quam dignus eras alapis Mariane Latini. [Lib. 5. epig. 62.]

Te successurum credo ego panniculo:

scribit Martialis. Nam mimi in theatralibus spectaculis cùm dabantur, alios mimos ad risum excitandum alapis cædere solebant: quod & Septimius Florens significat, cùm scribit, *Insuper contumelijs alaparum sic obijcit, quasi de præcepto domini ludat.* In quo scriptore reperio fungum à similitudine, in auribus pugilum tuber prominens appellari ex ictibus cestuum. Eius verba subscribam, *Tales enim cicatrices cestuum ad callos pugnorum & aurium fungos à deo cum suo plasmate accepit.* Spongijs ad siccandum vulnerum sanguinem & reprimendum vrebantur: cunque sæpenumero vsuueniret, vt retiarij, qui cum myrmillonibus depugnabant, vulnerarentur, & spongijs egerent, idcirco Septimius spongias retiariorum dixit. neque enim satis aduersus parem suum muniti erant, cùm toti in reti iaciendo intenti essent. verba Tertulliani sunt, *poterit de misericordia moueri defixus in morsus vrsorum, & spongias retiariorum.* [Tertull. de spectaculis.] Rude gladiatores, & pileo donabantur, cùm & libertate donabantur, & ferro dimicandi necessitate liberabantur, sed tantum batuere rudibus cogebantur. Septimius, *& qui insigniori homicidæ leonem poscit, idem gladiatori atroci petat rudem, & pileum* [Tertull. de spect.]

conferat. Sed qui ſtultitiam in his rebus veterum noſſe cupit, is Tertulliani librum de ſpectaculis legat, & bene de moribus noſtris ſperabit, cùm videbit à tali dementia tanto nos interuallo hodie diſtare, mirabiturq; mundum propemodum, qui olim inſaniebat, ſtoicum quendam ſapientem factum eſſe.

Chalcidicum, nona, decima, parta, mora, lallus, lallare, maxima mamma, tata. CAPVT XXXIIII.

Festus lib. 3. CHALCIDICVM ſcribit Feſtus genus ædificij eſſe ab vrbe Chalcide dictum: *Lib. 5. c. 1.* huius meminit Vitruuius libro 5. his verbis, *ſin autem locus amplior in longitudine, chalcidica in extremis conſtituantur*: *Dio.* nec prætermiſit Dio. ἐπεὶ δὲ ταῦτα διετέλεσε, τό, τε Ἀθήναιον καὶ τὸ χαλκιδικὸν ὠνομασμένον, καὶ τὸ βουλευτήριον τὸ Ἰούλιον τὸ ἐπὶ τῇ τοῦ πατρὸς τιμῇ γενόμενον καθιέρωσεν. Nec prærerijt Caſſiodorus in Conſulum faſtis. Videor etiam obſeruaſſe Chalcidicum pro cœnaculo poni. Quod enim Homerus ſcripſit,

Homerus. Γρηῢς δ' εἰς ὑπερῷ' ἀνεβήσετο καγχαλόωσα,

Periocha 23. Odyß. conuertit Auſonius,

Chalcidicum greſſu nutrix ſuperabat anili.

Sed quoniam, vel errones vel emenſores ſumus, nullóq; loco ſedem figimus, ſimileſque profugis Scythis palamur, per alios auctores noſtro more vagati aliquid prædæ abigemus & huc conferemus. *Cap. 19. li. 3.* Duæ Parcæ à Latinis, inquit Gellius, vna à partu noni menſis nona: altera, ab enixu decimi menſis decima dicebatur: accedebat tertia, quæ Parca dicebatur inquit, quaſi parta mutato t in c. Septimius tamen Florens Partulam deam agnoſcit, quæ puerperijs præerat, quæ quidem non alia eſt quàm illa ſiue Gellij ſiue Varronis Parca. ſed teſtatò agendum eſt, & verba Tertulliani audienda, *Hæc æſtimando etiam ſuperſtitio Romanam Deam finxit Alemonam alendi in vtero fœtus, & nonam & decimam à ſollicitioribus menſibus, & Partulam, quæ partum gubernet, & Lucinam, quæ producat in lucem: nos officia diuina, angelos credimus*, id eſt, nos credimus angelos Dei miniſtros eſſe. Ita enim officium, vt & in iure ciuili officium iudicis & officiales, accipitur. *Instit. lib. 4. tit. 17.* Eſt & Latinis mora vel mœra parca, vt apud Liuium Andromicum,

Quando aduenit dies quem profata mora eſt.

Nato puero tota, inquit idem Tertul. *hebdomade proponebatur Iunoni menſa: vltima die fata ſcribenda aduocabantur*: hinc nato Salonino ſcribit Maro *Eclog. 4.* ex illa conſuetudine,

Talia ſecla ſuis dixerunt currite fuſis,
Concordes ſtabili fatorum numine Parcæ.

Ibid. Maro cùm ſcribit, *— cui non riſere parentes,*

Nec

Nec deus hunc mensa, dea nec dignata cubili,

ex antiquorum consuetudine sensit: cùm Varro, vt Donatus refert, scripserit veteres olim solitos esse pueros initiare Edusię Potică & Cubę, id est diuis edendi, porandi & cubandi: quod quidem fiebat cum à lacte & cunis transierant. ex his Varronis verbis Maronem Probus interpretabatur, vt nec deus, qui alimento præest, eum pasceret, cui parentes non adrisissent, nec dea cubili foueret. proinde qui nec cibo nec lecto dignus censeretur, vitalis minimè esset. Seruius tamen non ineleganter de Vulcano intelligit, quem nec epulis dignatus est Iupiter, nec connubio Minerua: Vulcano autem non adriserat mater Iuno nato, deformitatem eius auersata. Nos tamen fortasse, vt spero commodius ex opinione Quintiliani locum hunc enucleamus. Lallus Deus fuisse videtur, qui præesset nænijs illis balbis, quas nutrices pueris occinunt, & pueros reddere cogunt. nulla enim litera est quam facilius sonant pueri, quàm lambda: quineriam eius frequentia somnum inducebant: Ausonius de filio Probino,

In Phorm. Terentij act. 1. sc. 1. — Eclog. 4. — Lib. 9. c. 3. — Epist. 17.

Nutricis inter lemmata, Lallique somniferos modos.

Inde lallare Persij natum crediderim, Saty. 3.

— & iratus mammæ lallare recusas.

Mammam autem in Persio nutricem esse putem, vt & apud Martialem, Lib. 1. epig. 68.

Mammas atque tatas habet Afra, sed ipsa tatarum,
Dici & mammarum maxima mamma potest.

Maxima autem mamma dicitur, vt dicitur magnus socer, vxoris auus: maior socer, vxoris proauus, maximus socer, vxoris abauus. ergo maxima mamma est, vt ita dicam, abnutrix. de mamma sic scribit Ammonius, τίτθη μὲν γάρ ἐστιν ἡ τοῦ παιδὸς τροφὸς, τὰς ὑλας δ' ἔνιοι μαίας καὶ μάμμας καλοῦσι. Simile est illud in epigrammate Græco.

Βάπτε δὲ τὰς λευκὰς, καὶ λέγε πᾶσι τατᾶ.

Syrma, Maro explicatur, dextra & sinistra in mundo, vmbræ sinistræ, dextratio, alter orbis, reduuiæ, amplum sestertium. CAPVT XXXV.

QVÆDAM non ita trita nec peruulgata, vel verba, vel dicendi genera è Solino hinc inde sparsim excerpta memoriæ mandare decreui, vt bonæ iuuentutis laborem leuem, & eruditionem adiuuem. *Vestitur*, inquit, *syrmate*: hîc syrma vestis est fluxa & prolixa humumque verrens, qualis erat tibicinum & fidicinum, vt apud Flaccum. Solinus c. 56. — In arte poet.

— traxitque vagus per pulpita vestem.

eandem & Orpheo tribuit Maro, 6. Aen.

Eleg.4.lib.3. *Necnon Threicius longa cum veste sacerdos.*

eam etiam vestem Tibullus significasse videtur cùm cecinit,

Ima videbatur talis illudere palla.

Idem Solinus vocat dextra in mundo septentrionalia, læua meridionalia,
Solinus c.56. cum de Taprobanæ incolis, *Solem*, inquit, *Orientem dextra habent, occiden-*
Lucanus.li.3. *tem sinistra.* Et Lucanus,

Vmbras mirati nemorum non ire sinistras,

Solinus c.36. id est non ire versus meridiem. Solinus, *vmbræ quæ nobis dextræ sunt, illis*
Liuius lib.1. ab vrbe cond. *sinistræ.* At apud Liuium lib.1. ab vrbe condita, augur dextras ad Meridiem partes, læuas ad Septentrionem dicit. Aristoteli dextra sunt exortiua, læua occidua. Plinio contra lęua exortiua, dextra occidua, antica ad meridiem, postica ad septentrionem. sic enim scribit,

Aristot. lib.2. de cælo c.2. *Omnium autem errantium syderum meatum interque ea solis & Lunæ contra-*
Plinius cap.8. lib.2. *rium mundo agere cursum, id est læuum, illo semper in dextram præcipiti.* Iterum, *læua prospera existimatur, quoniam læua parte mundi exortus est.* Varroni quo-
Plinius c.54. lib.2. que sinistra ab oriente sunt in templis effandis, dextra ab occasu, antica ad
Varro. lib.6. de ling. Lati. meridiem, postica ad Septentrionem. Terræ duo sunt hemisphæria siue latera: vnum incolimus, nosterque orbis dicitur: alterum, inquit Mela, an-
Mela lib.1. tichthones, qui sunt in orbe altero. Itaque aliquando orbis alter putata Taprobana est: sed postea compertum insulam esse, non continentem.
cap.56. Solinus, *diu*, inquit, *orbem alterum putarunt, & quidem eum quem habitare antichthones crederentur.* Cùm autem ait à Ratumenæ quadrigis Tarpeium
cap.47. Iouem terna dextratione lustratum fuisse, dextrationem pro cursu & gyro equorum in dextram intelligit, quod in gratulatione & lætitia fiebat, vt in
Lib. 6. Thebaid. luctu cursus in læuum agebatur, vt Papinus lib.6. scribit,

—hic luctus abolere, nouique
Funeris auspicium vates, quanquam omnia sentit
Vera, iubet dextro gyro.

antè enim dixerat, *—lustrántque ex more sinistro Orbe rogum.*

Solinus c.35. Reduuias pro reliquijs vsurpat. *ea*, inquit, *dum reduuias escarum affectat*: sic
Solin c.15. & tegumenta reliquiásque concharum vocauit, *Reduuiæ*, inquiens, *conchyliorum, & alia multa quæ affatim mari incito expuuntur.* de reduuijs autem
cap 8. lib.17. antè nescio quid diximus, quas ratio reluuias dici postulat, vsus etiam reduuias. Amplum sestertiũ, pro magna nummorũ summa posuit, haud vulgari celebriq; dicendi formula, credo vel quia sestertium neutrius generis nummus est omniũ apud Romanos maximus, vel potius quòd summas ad sestertiorũ rationem reuocare solebant: vnde & centum millia sestertiũ & decies sestertiũ, dicebãt: vt proinde amplum sestertiũ, pro immensa sum-
Solinus c.30. ma, à posteriore hac causa manasse suspitio sit. Solinus, *deniq; basilisci reli-*

quias

quias amplo sestertio Pergameni compararunt. hæc nos hinc inde è Solino libauimus, floriferis vt apes è saltibus.

ADRIANI TVRNEBI ADVERSARIORVM LIBER DECIMVSNONVS.

Igne probari, vtentior, obsus, & quædam apud Ciceronem emendata. CAPVT I.

1. AVRVM ignę optimè probari ecquis est omnium qui ignoret? ita ęnim maximè probum improbumque explorari in ore est omni populo. Nec coticulæ tanta in hac re fides est, quanta ignis: etsi ejus ope traduns scrupulari differentia & discrimine aurum omnis generis spectari. Hinc illa præclara & elegans Ciceronis manauit elocutio lib. 2. Officiorum, *quod in quo viro perspectum sit, hunc igni spectatum arbitrentur.* Cic. 2. offic. quam tamen vti monerā adulterarunt, quòd vt suspicor concinnitatem translationis non perciperent, & dignum spectatu scripserunt, vt ne quid aliud dicam, certè sensu improbando, neque vlla ex parte cum eo quem antea, vt surreptitium ablegarant & amandarant, & nunc assertum & reuocatum in possessionem mittimus, conferendo. Sed nos hîc assertores quispiam putabit, qui satis præstare non possimus? Ego verò eam assertionem non hominum, sed librorum esse affirmo antiqua virtute & fide: quod qui non credit, me nimis ingeniosum putat, qui sine auxilio id excogitare potuerim. Et quando de auro agitur, in prisco dictionario reperi obsus τὸ δοκιμάζον τὸν χρυσὸν, ὅταν παρατρίβηται, vt videatur nomen esse deprauatum è Græco βάσανος. In eodem lib. auratores sunt χρυσωταί: auri leguli χρυσεκλέκται, auraria & aurifodina χρυσορυχεῖον. Ego quoque illud eiusdem libri illis antiquis codicibus prædibus & prædijs ad cauendum iuuentuti obligatis sic lego, *sed fac inuare, vtentior sanè sit.* Hodie per exemplaria proseminatum est potentior: credo hominibus semidoctis, ibid. quo enim alio nomine eos appellem? illud vtentior parum placuisse, quo tamen cur sint offensi, certè non video. Illud constat potius hîc Ciceronem de vsu diuitiarum, quàm de potentia verba facere

debuisse. addam & ex eodem libro huc tanquam ea quæ tabulis pictores Lib. 1. Offic. parerga adpingunt: *Nec*, inquit Cicero, *illi multa sæcula expectanda fuerunt.* Scribo, *næ illi.* sequitur enim mox, *modò enim hoc malum in hanc Rempub.* Ibid. *inuasit.* quod liquidò ostendit multa ei sæcula fuisse expectanda. *Habitant*, inquit, *gratis in alieno* : ego, idque librorum antiquorum fiducia & sensus, *habitent* lego, vt sit sensus figuratus, habitaréne debent gratis in ædibus alienis? *At vero*, inquit, *hic nunc victor, tum quidem victus.* hodie noster victor editiones exprimunt: particula tamen, *tum* nostræ emendationi suffragatur, editioni refragatur: accedit incorruptæ & sanctæ antiquitatis non dubia fides, qua fretus hanc cunctanter & indubitanter damnabo publicatorum librorum consensionem & conspirationem in veritatem coniuratam.

Tutela nauigij, pontica pinus, Cyclades, Ægaeon, puppi coronas imponere. CAPVT II.

Quintil. lib. 8. c. 6. Od. 14. lib. 1. IN illa Horatij allegorica naui, quæ auctore Fabio Rempub. significat bellis Philippensibus naufragam, aliud ciuile tentantem periculorum mare. Nam de bruto reparante bellum ciuile post Cassij mortem qui intelligunt, imperitè faciunt. quo enim pacto vnius noctis interuentu belli reparatio intelligi potest? nam postridie Brutus necem sibi consciuit: sed tamen in illa naui, vt dicere institueram, quædam obseruanda sunt, vt illud,

Ibid. *Non dij quos iterum pressa voces malo.*

Nam qui sunt illi dij, quos ei dicit deesse? ego existimo ex consuetudine veterum id scriptum esse, qui in puppi sacrarium quoddam habebant veluti lararium: Persius,

Saty. 6. *— iacet ipse in littore, & vna Ingentes de puppe dij.*

Hesychius. Hesychius, πάταικοι θεοὶ φοίνικες, οὓς ἱστᾶσι κατὰ τὰς πρύμνας τῶν νεῶν. Hæc tutela nauis, erat & insigne. D. Lucas in actis, Cap. 28. ἀνήχθημεν ἐν πλοίῳ παρακεχειμακότι ἐν τῇ νήσῳ Ἀλεξανδρίνῳ παρασήμῳ Διοσκούροις. Valerius Flaccus,

Lib. 1. Argonaut. *Visa coronatæ fulgens tutela carinæ.*

Hîc quoque, vt sæpe antè feci, & posthac faciam, appellabo vetus lexicon, in quo scribitur, *tutela*, παράσημον πλοίου. Maro lib. 10.

Virgil. lib. 10. Aen. *— & aurato fulgebat Apollonie puppis.*

De tutela illud Valerij lib. 8. accipio,

Valerius Flaccus lib. 8. *Hæserat auratæ genibus Medea Mineruæ.*

Ea etiam causa est, cur puppi coronas imponebant, quòd ibi sacrarium 1. Georg. nauigij erat. Maro,

Puppi-

Puppibus & læti nautæ imposuêre coronas.

Nihilo secius & illud explicationis videtur indigere.

Quamuis pontica pinus, Od.24.lib.1.
Siluæ filia nobilis
Iactes & genus & nomen inutile.

Sed ita habendum, fuisse in Ponto optimam materiam naualem vel Catullo teste, *Vbi iste post fasellus, antea fuit Comata silua: nam Cytorio in iugo, Loquente sæpe sibilum edidit coma.* Epig.4. Sequitur non longo interuallo, *interfusa nitentes Vites æquora Cycladas:* Od.24.lib.1. id esse arbitror, vide ne loca naufragijs infesta tenees, vbi freto concitato feruet mare, & nauigia subuertit, aut vadis illidit & breuibus. Tale mare est Ægeum auctore Dionysio, qui de eo scribit, οὐ γάρ τις κείνῳ ἐναλίγκια κύματ' ὀρίνει: sed vel maximè quà Cyclades sunt: Dionysius de situ orb. Maro lib. 3, 3. Æn.

— sparsásque per æquor
Cycladas, & crebris legimus freta concita terris.

Et lib. 4. Epigrammaton,

Πᾶσα θάλασσα, θάλασσα. τί κυκλάδας, ἢ στενὸν Ἕλλης
Κῦμα, καὶ ὀξείας ἠλεὰ μεμφόμεθα.

Ægęon est Hesychio pelagus circa Cycladas. inquit enim, αἰγαῖον ἐπιπλαμένως ἐνάλιος θεὸς, καὶ τὸ περὶ τὰς κυκλάδας πέλαγος. Hesychius. Papinius lib. 5. Thebaidos. Papinius li. 5. Thebaid.

Dijs pelagi ventisque & Cycladas Ægæoni
Amplexo.

Atque vt hoc quoque addam, quòd Ægæon deus sit marinus, vt Hesychius scripsit, qui etiam addit sic appellari Briareum & Neptunum. ex eo intelligimus cur Ouidius lib. 2. Metamorphoseos Ægæonem in dijs marinis ponat. sic enim scribit, Ouid. 2. Metamorph.

— balenarúmque prementem
AEgæona suis immania membra lacertis.

Est & Ægon ægæum mare. Valerius, Lib. 1. Argonaut.

— & quanto fremitu se sustulit ægon?

Iterum, *— nec tantas quamuis Tyrrhenus & ægon* Lib. 4. Argon.
Voluat aquas. Papinius, Papinius li. 5. Thebaid.
Pieria innumeris, quas spumifer assilit Ægon.

Illud autem, *Nuper sollicitum quæ mihi tædium, Nunc desiderium curáque non leuis,* Od.14.lib.1. non crediderim accipiendum de tempore ipsius sub Bruto militiæ: sed in hanc potius sententiam, me nuper istius Reip. status tædebat & pigebat, & iniquo animo victores istos ferebam: nunc tamen, postquam periculum iteratur atque renouatur, quod erat antè mihi tædio, nunc incipit esse desiderio: vt magnopere metuam, ne status Reip. mutetur facto nau-

Lib.8.c.6. naufragio. Sic ista mihi videntur congruenter Fabij sententiæ explicari posse,quam equidem cur veriorem putem, quàm eam quam de Bruto alij comminiscuntur, afferre si vacarer possum: sed nos properamus, nec disputationes longas oratione explicamus.

Nereus vaticinatur apud Horatium,carmina diuidere, Mars Siluanus, coronati carmina scribebant, vincibilis clangor, vitrea Circe. CAPVT III.

Od.15.lib.1. QVAESITVM esse memini à duobus eruditis viris, quid esset causæ cur Horatius fata vaticinantē induxerit Paridi Helenam nauibus in Asiam asportanti Nereum potius,quàm alium aliquem deum: atque vni ea causa videbatur esse, quòd cùm dij futura sciant, probabilius fuit ea à deo marino cani,quàm alio:alter hic addendum putabat, cùm diuinitus sciant vt dij omnes alij, sic marini, tamen inter eius elementi deos veri cognitionem potissimum tribui Nereo, vel Hesiodo reste, qui in Theogonia

Hesiod. in Theogon. scribit, Νηρέα τ' ἀψευδέα καὶ ἀληθέα γείνατο πόντος.

Quam etiam in sententiam propensior sum, atque eam veriorem arbitror. Inquit idem Horatius,

Od.15.lib.1. *Imbelli cithara carmina diuides:*

In quo quæritur quid sit diuidere carmina cithara. Id verò esse videtur carmina per citharæ neruos partiri, quod citharœdi faciunt cùm modulantur.nunc enim hanc,nunc illam chordam carpunt, & de cantilena huic & illi chordæ aliquid impertiunt,sic enim per citharam carmina diuiduntur: vel potius cithara carmina canuntur, audientibusque diuiduntur. simile est quodammodo illud eiusdem,

Od.36.lib.1. *Nulli plura tamen diuidit oscula:*

Od.17.lib.1. quod est impertit, tribuit. Quod autē ait in carmine ab hinc tertio, Faunum amœnum mutare Lycæo Lucretilem, per Faunum intelligit Pana, qui in Arcadia colebatur, vt Faunus in Latio.Credebatur autem Faunus, vt & Pan fistula delectari, & ea plerumque canere, eiusque modos audiri fides erat, quod & hîc Horatius significat cùm scribit,

Ibid. *Vtcunque dulci Tyndari fistula,*
Valles & Vsticæ cubantis
Læuia personuēre saxa.

Hoc enim de Fauni non de pastorum fistula auguror intelligendum esse, vt antè explicaui: delectari autem eum fistula antiquitatem credidisse sic

Hymn.10. περὶ στεφάνων. ex Prudentio intelligimus,

Faunos, Priapos, fistularum præsides.

Dij

Dij eiusdem generis erant Siluani; quibus, vt & quibusdam aliis diis, nomen Martis tribuebatur, M. Cato. *Marti Siluano in silua interdius.* & vt opinor auis picus Martius ideo dicebatur, quòd ex Pico, vt in fabulis est, Martis Siluani filio, in auem esset mutatus. Siluanus à græcis exponitur, πᾶς ὑλαῖος θεὸς, sed & πᾶς σιληνὸς· quod autem quærunt, cur vitrea Circe ab Horatio dicatur? id verò sine controuersiia est. sic enim appellatur vt maritima dea, aut maris accola. Is enim marinis diis color, vt & cæruleus & glaucus, tribuitur. Maro de Nereidibus, Cap.83. Od.17.lib.1.

— milesia vellera Nymphæ
Carpebant hyali saturo fucata colore. Iterum, 4.georg.
— vitreisque sedilibus omnes Obstupuêre.

Nos hîc iterum de explanatione versus huius Horatiani, Od.17.lib 1.

Vndique decerptam fronti præponere oliuam,

differemus, vt is locus nihil caliginis hil nebularum habeat, si modo id consequi poterimus. Existimo veteres cùm versus scribebāt, solitos esse se corona redimire. Nam vt vates & sacerdotes coronati infulatíq; erant, vt apud Maronem,

Quin & Marrubia venit de gente sacerdos, 7.Aen.
Fronde super galeam, & fœlici comptus oliua.

Et apud Papinium, Lib. 3. Thebaid.

Huc gemini vates sanctam canentis oliuæ
Fronde comam, & niueis ornati tempora vittis.

Ita poëtæ versus condituri, velut auspicatò se fronde coronabant, deos sibi conciliantes hac tanquam religione. Qui igitur de Athenis & Mineruа canere parabat, oliua caput suum comebat & ornabat. his etiam illud Horatianum illustratur, Epist.1.li.2.

Fronde comas vincti cœnant & carmina dictant.

Et Valerianum, Valer.Flac.li.1.Argon.

Phœbe faue, si cumeæ mihi conscia vatis
Stat casta cortina domo, si laurea digna
Fronte viret.

Clarissimus v. Herricus Memmius grauissimos & politissimos poëtæ cuiusdam veteris mihi donauit versus, quos multis locis corruptos felicissimè emendauit. Ille poëta res in Hispania gerens ab amico rogatus, vt carmina scriberet de sideribus, & astrologia, hoc ita circunloquitur, indicis vt Phœbi frondea meos succingant crines, & ederæ meas comas inumbrent. sed totum carmen subijcere propter elegantiam pondúsque verborum & ornamenta placet. Petrus Daniel egregius iuuenis carmen hoc audet Varroni Atacino tribuere.

TV forte in luco lentus vaga carmina gignis,
Argutosque inter latices & musica labra
Pierio liquidam perfundis nectare mentem:
At nos congeries obnubit turbida rerum,
Ferrataeque premunt milleno milite curae,
Legicrepi tundunt, latrant fora, classica turbant:
Et trans oceanum ferimur porrò vsque, niuosus
Cùm teneat Vasco, nec parcat Cantaber horrens.
En quibus indicas vt crinem frondea Phoebi
Succingant, ederaue comas augustius vmbrent.
En quos flammantem iubeas volitare per aethram.
Quin mage pernices aquilas vis pigra elefantum
Praecurret, volucrémque pigens testudo Molossum:
Quàm nos rorifluam sectemur carmine lunam:
Sed tamen incuruus per pondera terrea nitens,
Dicam qur fesso liuescat circulus orbe,
Purpureúmque iubar niuei cur tabeat oris.
Non illam, vt populi credunt, nigrantibus antris
Infernas vlulans mulier praedira sub vmbras
Detrahit altiuago è speculo, nec carmine victa,
*Vel rore stygias**
Vincibilémque petit clangorem. quippe per aethram
Qua citimus limes dispescit turbida puris
Inuiolata meat: sed vasto corpore tellus,
Quae medium tenet ima polum, dum lumina fratris
Detinet vmbriferis metis, tum sydere casso
Pallescit teres vmbra rotae dum transeat axem
Aggerei velox tumuli, speculóque rosanti
Fraternas reparet per caelum libera flammas.
Sed quia mira putas, cur cùm vis maxima solis,
Bis nouies maior clueat quàm terreus orbis,
Non circumcingat terrestres lumine metas:
Sume ratum rationis opus. namque aspice Phoebum,
Quàm sublimis eat conuexa per aurea mundi,
Quánque humilem terram conlustret curribus altis:
Hic ingens vt cunque libet vel desuper ignes
Sparserit, obliquo vel cùm radiauerit axe,
In terram radij franguntur, caetera solis
Lumina, qua maior iaculis radiantibus exit,

Nil obstante globo tendunt per inania vasta,
Donec pyramidis peragat victa vmbra cacumen
Per quam cùm Phœbe gelidos agit vda iugales,
Infima vicinis nonnunquam decolor vmbris
Fratre caret, vacuóque exanguis deficit ore.
Cur autem sola spolietur lumine luna
Nil vero mirum est. quippe illam lucis egentem
Lux aliena fouet, quam cùm pars proxima metæ
Inuidet, expectat radios malè cærula fratris.
At chorus astrorum reliquus non tangitur vmbris:
Et proprium cunctis iubar est, nec sole rubescunt:
Sed sudum. *
Porro vltra solem rapitur cum uertice cæli.
Iam cur semenstri non semper palleat orbe,
Inflexi præstant obliquo tramite cursus.
Namque vagans errore rato cùm deuia tortos
Colligit anfractus, metam sol eminus exit,
Intorquétque peplum noctis radiátque sororem.
Hæc eadem ratio est, subitis cur frangitur vmbris
Augusti solis rutilum iubar, indiga lucis
Quando inter terram & solem rota corporis almæ,
Luna meat fratrem rectis obiectibus arcens.

His autem in versibus attendendum eleganter lunam dici rorifluam, quod noctu cadat ros, quo tempore luna regnat. Sed & Alcman, vt à Plutarcho & Macrobio scriptum est, rorem filium lunæ, & aëris dixit, Διὸς θυγάτηρ μέγα τρέφει καὶ σελάνας. Speculum autem lunæ dicitur, quòd lunam speculum quoddam solis crediderint, & vultum qui in ea liuet & nigricat, imaginem quidam magni maris censuerint. Plutarchus, λέγει γὰρ ἀνὴρ εἰκόνας ἐσοπτρικὰς εἶναι, καὶ εἴδωλα τῆς μεγάλης θαλάσσης ἐμφαινόμενα τὸ καλούμενον πρόσωπον. Iterum. ἥτις πανσέληνος αὐτὴ πάντων ἐσόπτρων ὁμαλότητι, καὶ στιλπνότητι κάλλιστόν ἐστι, καὶ καθαρώτατον. At verò vincibilis clangor vlulatus est & strepitus tumultusque hominum laboranti lunæ aduersus veneficia opitulantium, susurrosque magicos superantium. Iacula porrò radiantia dicuntur radij solis, vt à Lucretio, *lucida tela diei*: peplum noctis, vmbra terræ.

Plutarch. li. 3. sympos. Et in causis physic. Macrob. li. 7. Saturn. c. 15.

Lib. de vultu qui cernitur in orbe Lunæ.

Lib. 1. 2. & 6.

Mensa tripes, concha salis, incrustare vas sincerum, Horatius emendatus. CAPVT IIII.

APVD Flaccum nequissimus ille Tigellius, in viuendi ratione dissimilior

Satira 3. lib. 1.

milior & inæqualior, quàm æſtas hyemi comparata, modò reges atque tetrarchas loquitur, modò ſubitò mutata voluntate, quaſi frugi, ait, *modò ſit mihi menſa tripes & concha ſalis puri*: vbi menſam tripedem interpretor mutilam & claudam vno pede, vt plerumque pauperiorum ſupellectili Lib. 12. epig. 32. accidit. ſic apud Martialem ſcribitur, *ibat tripes grabatus*, id eſt vno pede claudus. nihil, inquit Hermogenes, motor iſtorum lautitias, vel tripedem boni conſuluerim menſam: nec moueor epulis exquiſitis & opiparis, mi- Horat. lib. 1. saty. 3. hi pro obſonio fuerit vel ſolus ſal & merus, quem lingam. Id enim puto Plin. lib. 3. c. 7. eſſe quod dicit, *concha ſalis puri*, præſertim cùm quibuſdam obſonij loco eſſe Plinius ſcribat. Senſum autẽ interpunctio improba in ea ecloga corrupit. ſic enim puto diſtinguendum eſſe,

Saty. 3.
Iracundior eſt paulò, minus aptus, acutis
Naribus horum hominum rideri poſsit.

Nam hominem iracundum eſſe ait, & non aptum nec appoſitum nec accommodatum ad hominum aliorum mores. Ac ne me in alieno oſtentem, militemque glorioſum imiter, ſic diſtingunt chirographi libri & interpretes antiqui. Ibidem ait, ſiquis nobiſcum probus viuat, à nobis per contumeliã iniquam appellari demiſſum: ſi quis tardior, vocari pinguem, quod eſt nullius ingenij. Legendum itaque eſt,

Ibid.
Tardo cognomen pinguis damus.
Sincerum, inquit, *cupimus vas incruſtare*,

id eſt malo quodam inficere ſucco: quod dictum eſt inuerſis verbis accipiendum. incruſtare autem eſt tanquam cruſta quadam tectorij obducere. Varro de glirario, *Tota leui lapide aut tectorio intrinſecus incruſtatur*. Calices etiam ſuccis quibuſdam lentis & craſſis, medicatiſq; ſaporibus incruſtan- Scribonius c. 135. tur. Scribonius Largus, *calices quoque eis incruſtentur additis quinque vel ſex ſalis vel farris granis*. Hîc autem incruſtationem de ſucco vitioſi ſaporis, & liquorem inficiente in vas miſſum interpretandam cenſeo cum omnibus enarratoribus: vt & apud Lucillium,

— nam vel regionibus illis
Incruſtatus calix ruta caulíque bibetur.

Quædam in tertia Tuſculana emendata, ſcindere comam, Medeai miſeriæ. CAPVT V.

QVI arroganter de ſe prædicant, cùm locum aliquem emendant, videri perſimiles volunt Herculi domitori monſtrorum orbiſque pacatori: recordantur & pabulorum regis Augiæ. nos monſtra domare non poſſumus, leues erratiunculas interdum deprehendimus, cùm velut in oculos incur-

incurrunt: vt, tertia Tusc. malè edi putamus, *quanquam planè disputationis sunt delectationis:* & plenæ disputationes à Cicerone scriptum existimamus. Cic. Tuscul. 3. Hanc emendatiunculam non vendito, quæ attendentem nullo modo fallere aut latere potuit: sed nec hanc corruptelam eiusdem paginæ vllius ingenij esse puto corrigere ad integritatem, *aut eorum quæ dixi, si quid extitit, & si singularum rerum sunt propriæ disputationes.* Lego enim, *si quid extitit, etiam singularum rerum sunt propriæ consolationes.* Tuscul. 3. Hanc scripturam flagitat sententia, quæ omnia expugnare debet officientia scriptoris voluntati. Sunt & quædam gustus antiqui & saporis obseruanda, vt in illo poëtæ prisci versu eodem libro prolato,

Scindens dolore identidem intonsam comam. Ibid.

Hîc enim scindere, laniare est & vellere: vt apud Terentiũ in Eunucho, Sc. 3. act. 4. *Tum ipsam capillo conscidit.* ita autem scindere accipi hinc apparet, quòd Bionis facetum dictum Agamemnonem irridentis statim proferens ita dicit, *in quo facetum illud Bionis, perinde stultissimum regem in luctu sibi capillum euellere, quasi caluitio mœror leuaretur.* 3. Tusc. Atque, vt interea hoc moneam, puto hîc distractas esse particulas, quæ coniungendæ sint in ordinanda syntaxi. Nam perinde quasi dicendum arbitror. Ibid.

Cælo, autem, *atque terræ Medeai miserias*,

In Ennij versu è Medea, legendum esse digitis & aure admonemur. fraudantur enim iusto syllabarum numero, nisi archaismus ille eum expleat. Iam verò assentior Victorio legendum hydrauli. Nam sat scio, Græcè Ibid. αὐλεῖν non dixisse in oratione Latina, cùm ei Romana vox non deesset tibia: & acrior est tibiæ sonus, quàm vt mœrore afflictum & ægritudine oppressum delectare aut mulcere possit. Hydraulæ autem sonus suauissimus est & dulcissimus: quanquam αὐλεῖν legenti idem sensus existet, cùm in hydraula multæ tibiæ & fistulæ sint. Cæterum cùm ait, *sed & iam decantauerant*, Ibid. opinor dicit, iam non decantabant, sed decantare desierant. Corrumpit & pulcherrimum sensum vnius literæ inopia non longè inde,

Atqui tolerabilius feret incommodum. si *aut qui* legas, nihil ad sensum desiderabis: Ibid. vt nunc quidem se verba habent, frigent: &, quando ita hódie moribus receptum est, vt non tam hominibus quàm scripturis fides habeatur, ita scriptum proferre possum in antiquo libro: in quo etiam reperi, quod nec contemnendum duxi, *quia recentia sunt maiora videntur, non quia repentina.* Ibid. Vox enim *maiora*, etsi arcessi potest è superiori, tamen mihi videtur planiorem explicare sententiam, nec elegantiæ detrahere: de regina autem Priami cantatur in versu ex Andromacha, *septum altisono cardine templum:* vbi templum domicilium est, nam ne hoc quidem, quod nebula leuius, indignum ista charta iudicaui. Ibid.

Quædam in Petronio emendata, satyrion bibere, vitrea fracta, promittere, vesticontubernium, ad interdictum venire. CAPVT VI.

ANTIQVI videntur operibus, præsertim dulciarijs, & placentis interdum palari gratia sesamum aspersisse. Homerus hoc confirmabit, qui in Batrachomyomachia scribit,

Homer. Batrachom.

Οὐ δὲ πλακοῦς τανύπεπλος ἔχων πολλὴν σησαμίδα.

Et Petronius Arbiter, *& omnia dicta factáque quasi papauere & sesamo sparsa.* In eo autem scriptore, qui venustatem orationis suæ inquinauit spurcissimis amoribus, legendum arbitror, *ad hoc genus exercitationis accessisse video.* huic fauet emēdationi liber Memmij viri & clarissimi & eruditissimi, in quo scribitur, *accessisse & ideo*. mox summā vsurpat pro perfectione & consummatione & absolutione. *Quis*, inquit, *postea ad summā Thucydidis, quis Hyperidis ad famam processit?* Quod nouitate quidem blanda conciliatrice placet intelligenti, non attendenti, surdum & inane vocabulum est. Quod autem in eo scribitur, *Sed ne me putes improbasse studium Lucinianæ humilitatis, quod sentio & ipse carmine effingam:*

Amat seueræ si quis artis effectus.

Aut vt in alijs editur, *Lucianæ improbitatis:* ego litura dignum arbitror, legendumque Lucillianæ humilitatis. Nam Lucillius in satyris interdum se ad humilitatem iamborum demittebat, hodieque in grammaticis quidam eius iambici reperiuntur. &, *morem frugalitatis lege pellat exacta*, non more, nec pelleat, mensura versus postulat, nec improbat sententia. mox, *ne potentium captet*, lego. *nec perditis addictus*, Memmij liber sine dubitatione elegāter & integrè scribit. *iam histrionis addictus*, lego magna fiducia, cùm in Memmiano repererim, *histriones*. Addictus autem non participatio, sed vocabulum erit. Eleganter autem scribit de anicula, *diuinam ego putabam*, non vt editum est, *ducturam*. dicit enim se existimasse eam scire diuinitus. Memmianus hic quoque liber, cuius testationem sæpe hoc capite protulimus, testimonio suo nos adiuuat. Bibisse satyrion, pro ad libidinem esse incitatum & inflammatum dicit è vi illius herbæ: *adeo*, inquit, *vbique omnes mihi videbantur satyrion bibisse.* Vitrea fracta pro nugis & rebus nihili friuolisque, perquam scitè dixit, *an videlicet*, inquit, *audirem sententias, id est vitrea fracta?* Martialis, —*sulphurata fractis permutat vitreis.*

Lib. 1. Epig. 89.

Qui professores sunt artium, promittere dicuntur. Petronius, *& ego, ne quæstibus tuis obstem, aliquid aliud promittam*: id est aliquā aliam artem pollicebor. vesticontubernium dicit verbo iuncto, de ijs qui sub eadem veste cubant. *Quid*, inquit, *vesticontubernium facis?* venire ad interdictum, pro venire in ius ad prætorem bene Latinè etiam dixit. *Vt*, inquit, *si nol-*

si nollet alienam rem domino reddere, ad interdictum veniret. Hæc tanquã scitamenta, quę palatum lectoris iuuarent, è scriptore contaminatissimi sensus, inter legendum colligebamus.

Lupinus, in controuersiam esse, nocturni, feræ antiquorum, glacie gallica frigidius, myrteus, cœnatoria, gustatio, deliacus. CAPVT VII.

LVPINOS antè ex Horatio Plautoque docuimus veros assimulare nummos, id & apud Petronium etiam obseruasse videmur, apud quem ita scribitur, *sed præter vnum desponendum sicel lupinosque, quibus destinaueramus mercari, nil ad manum erat:* sed tamen non minus falsa est ista scriptura, quàm lupinaria moneta: ac si coniecturæ conceditur venia, legendum crediderim, *vnum dupondium scilicet.* In controuersiam esse idem perelaganter Ciceronisque modo, pro controuersum esse & litigiosum dixit: *neque enim,* inquit, *res quæ viderentur in controuersiam esse, sed longè aliud quæri.* Nocturnus idem pro furibus dixit, quòd & noctu grassantur fures & atrociores fures nocturni habentur: id de aduocatis dicit, qui vestes auertere conabantur. *aduocati tamen,* inquit, *iam penè nocturni, qui volebant pallium lucrifacere, flagitabant vt apud se vtraque deponerentur.* Hoc autem eo est lepidius & vrbanius, quòd iam aduesperauerat, vt ambiguitatis sensus duplici gratia augescat, & aduocatorum nocturnorum & nocturnorum furum. Sic videntur antiquorum seræ fores occlusisse, vt exemptiles essent & quoties fores reserarentur, seræ remouerentur, liberarenturq; è cathena pendentes, cùm non ita, vt nunc, impagibus hostiorum vncis adfixæ ferreis hærerent. Petronius Arbitrer, *dum loquimur, sera iam sua sponte delapsa cecidit.* Ouid. *Excute poste seram.* hoc eò admonendum duxi, ne iuuenes, cùm legerent, mirarentur & obstupescerent attoniti, cùm ad veteris, non ad huius temporis consuetudinem & memoriam ista reuocanda sint. Ouid. 1. Am. eleg. 6.

Nam sanè & sapiens contemptus iurgia flectit,

bonam non interpretatur sententiam, credo ob scripturę vitium. Quòd si *cùm tempus,* scribatur, nemo vt opinor, de sensu meritò queretur. extat & apud eum prouerbium non prætereundum, Frigidior gallica hyeme. Gallia enim, quæ ad Septentriones tota penè vergit, horridiorem & sæuiorem experitur hyemem. *Ego autẽ,* inquit, *frigidior hyeme gallica factus, nullum potui verbum emittere.* Myrtea gausapina dicitur à Petronio de colore fructus myrtei maturi. Myrteus etiam color in equis à Palladio numeratur: verba Petronij sunt: *Vltimo cynædus superuenit, myrtea subornatus gausapinà.* Isidorus explicat colorẽ pressum in purpura. Balenatam vocat virgam quæ, vt opinor, è cartilagine balenæ fit, qualia videmus calatorũ ec- Palladius lib. 4. c. 13. Isidorus li. 12. cap. 4.

clesiæ cõmentacula, vt veteres appellabant. verba Petronij subscribam, *Donec Quartilla balenatam tenens virgam, altéque succincta iussit infelicibus dari missionem.* Cœnatoria eidem vestes sunt, quibus in cœna antiqui vtebantur, vt & apud Martialem,

Martial.li.10. Epigr.87.

Cœnatoria mittit aduocato.

Cœnatoria, inquit Petronius, *repetimus, & in proximam sellam ducti sumus, in qua tres lecti strati erant.* Gustatio est ei prima pars cœnæ, gustus alijs. *Iussi ergo*, inquit, *discubuimus, & gustatione mirifica initiati, vino etiam falerno inundabamur.* Inquit idem, *molles veteres deliaci manu recisi.* Deliaci fuêre mercatores, qui Delum frequentabant, vbi nobilissimus erat mercatus: sic Cicero pro Cornelio scripsit, *neque verò ornamenta ista villarum, quibus L. Paulum & L. Mummium, qui rebus his vrbem Italiamque omnem referserunt, ab aliquo video perfacilè Deliaco aut Syro potuisse superari.* Fortasse igitur ex ijs molles multi fuerunt: sed verius sit illic etiam venditos fuisse eunuchos & molles. Deliacorum etiam gallinariorum Columella meminit, & Cicero in Lucullo, *An tibi quærendus annularius aliquis, quoniam gallinarium inuenisti deliacum illum, qui oua cognosceret.* Sic mihi Petronium legenti in mentem venit illudere huic paginæ.

Cic.in oratore ad Brutum. Cap.2.lib.8. Cic.in Lucull.

Andabata. CAPVT VIII.

CICERONIS locus est in epistola ad Trebatium, qui vnius literæ abundantia obscuritatẽ habere videtur: eum ita vt in libris vulgò circunfertur subscribam, *Qui neque in Oceano natare volueris, studiosissimus homo natandi: neque spectare essedarios, quem antea ne andabatam quidem defraudare poteramus.* Ego dictione ea diutius perpensa, excussaque sententia tandem in hanc sententiam discessionem feci, vt putem andabata auferendi casu legendum esse. dicit enim, vt opinor: tu, qui ita studiosus eras Romæ spectaculorum Circensium, vt in multam noctem intensasque tenebras spectator sederes, vt andabatas pugnantes in tenebris videres, noluisti in Britanniam traijcere, vt Britannorum videres essedarios, qui andabatis similes sunt è curru pugnantibus. Olim autem post curricula Circensia serò noctisq; tenebris depugnabant interdum homines è curru Heroum antiquorum more, qui interpolato verbo Græco pro *anabatis*, andabatæ dicebantur à Latinis: duo autẽ homines sedebant in curru (vt Græci scribunt) auriga & παραιβάτης, qui idem etiam ἀναβάτης· id est ascensor dicebatur: &, vt plerũq; fit, corrupta à Latinis & degenerãte voce, andabata. cùm autẽ noctu pugnarent, nec se propè viderent, vt ludicrũ etiam augeretur, interdũ oculis clausis dimicare cogebãtur. Hęc ego eò adscripsi, quòd eru

Cic. lib.3.famil.epist. legi tuas.

ditissi-

ditiſſimos viros hac velut in ſalebra hærere videam, adeo vt non defuerit qui conijceret populos fuiſſe, qui clauſis oculis pugnare ſoliti ſint. tam amentes habere hoſtes, vt cæci dimicare velint, nemo eſt, vt opinor, qui non optaturus ſit.

Quædam explicata in arte poëtica Horatij, inania captat, cinctutus cyclicus, ſerpentes geminantur auibus, ærugo, mala ſcabies.

CAPVT IX.

NON tam intellectu facile eſt, quàm prima ſtatim ſpecie videtur, quam ſententiam complectantur illi duo Horatij verſus, qui omnibus ferè in ore ſunt:

Vltimúmque ſagax rerum & diuina futuri, De arte poët.
Sortilegis haud diſcrepuit ſententia Delphis.

Hîc tempus non teram commemorandis aliorum interpretationibus, ne verboſus eſſe videar & infructuoſus: potius quid ſentiam explicabo. Hoc mihi dicere videtur Horatius, eo vſque progreſſam eſſe chori licentiam, vt obſcura ambage & inuolucris ſententiarum, quæ quidem de vitæ prouiſione præcepta continere ſolent, poëtæ vaticinari, & nihil ab oraculis delphicis penè differre viderentur. atque hoc præceptum ad ſententias & res pertinet, vt ſuperior verſus ad audaciam inſolentem verborum chori,

Et tulit inſolitum eloquium facundia præceps. ibid.

Illud etiam eiuſdem libelli illuſtratione indiget,

Auctoris partes chorus, officiúmque virile Defendat: ibid.

qua de re hic ſenſus eſt meus, Chorum nonnunquam ſolere poëtam defendere, euſque officium laudare, quod in parabaſi plerunque fiebat, vt ex Ariſtophane notum eſt. Itaque officium virile dici reor, quomodo dicimus pro mea virili. de officio, inquit, poëtæ diſſeret chorus, commemorabitque poëtam officio pro ſua parte non defuiſſe, elegantemque fabulam & lepidam dediſſe. explicatur non eleganter in antiquo lexico virile, ἴσον, ἢ κατ' ἀναλογίαν. Sed & quod ſubijcit,

— neu quid medios intercinat actus, ibid.
Quod non propoſito conducat & hæreat aptè:

intelligo de choro in diuerbijs cum hiſtrionibus loquente in ipſis actibus: extra actus enim plerunque locos communes chorus canebat à propoſito remotos, quos etiam hoc loco mox attingit Horatius, ne longior ſim. ſurſum autem regredienti locus occurrit ſanè obſcurus,

Publica materies priuati iuris erit, ſi
Nec circa vilem patulúmque moraberis orbem.

Publicam materiam vocat argumentũ alijs poëtis adhuc intactum: quod priuati iuris erit, ſi quis ita tractet, vt poſtea nemo vel idem ſcribere auſit,

vel melius possit: quod quidem cõsequetur, si sententias persequatur non de medio nec è triuio sumptas. Solent enim Græci, quorum sedulus est est plerunque imitator Horatius, appellare ἐγκύκλια, id est circularia, quę vulgaria sunt & obuia, quæque omnibus patent. desiderat autem in bono scriptore ingeniosas & argutas & non vulgares sententias. Proprium huius scriptionis est nullum seruare ordinẽ, sed omnia interdum perturbatè permiscere, & quicquid, vt dicitur, in buccam venit, scribere. eodem igitur in libello, quoniam studemus, quantum possumus, bene mereri de iuuentute, ne illud quidem satis intelligitur,

Ibid. *Aut dum vitat humum, nubes & inania captat,*

quod in hanc sententiam accipio: poëtæ quidam præsertim dithyrambici, verborum tumorem & amplitudinem consectabantur, iidemque plerunque de cœlo, nubibus, aëre, maiore cum verborum magnificentia, quàm sententiæ pondere, scribebant: itaque in eos illudens Aristophanes scribit, ταῦτ᾽ ἄρα ἐποίουν ὑγρᾶν νεφελᾶν στρεπταὶ γλαιδάιον ὁρμάν. Rursum eodem loco, εἶτ᾽ ἀερίας διερὰς γαμψοὺς οἰωνούς.

Aristophan. Nubibus.

Ibid.

De arte poët.

Siluis deducti caueant me iudice Fauni,
Ne velut innati triuijs, ac penè forenses,
Aut nimium teneris iuuenentur versibus vnquam,
Aut immunda crepent ignominiosaque verba.

Personæ Satyræ Græcæ, quæ tragœdijs interponebatur ad discutiendam earum mœstitiam, numina erant siluestria, Fauni, Siluani, Sileni, quibus cùm etiam aliæ intexebantur colloquentes personæ. Sed & satyricę scenæ ornabantur in theatro arboribus, speluncis, montibus, reliquisque agrestibus rebus in topiarij operis formam deformatis, vt Vitruuius scribit. Fauni igitur illi satyrici de siluis in theatrum deducti, non ita elegantibus & delicatis versibus ludere debent, vt si in media vrbe nati essent, & vt si diutius in foro, vbi diserti erant oratores, versati essent: & tamen, quamuis rustici & siluestres sint, non debent sermone vti sordido & incompto, nec ita illoto & obscœno, vt scurrę triuiales & salarij procaces in vrbis compitis & triuijs. Non dubitem autem affirmare mox pro fracti ciceris, fricti ciceris esse legendum. Iam verò illud,

Cap. 5. lib. 7.

De arte poët. *Perfectum decies non castigauit ad vnguem,*

à marmorarijs ductum esse censent interpretes, qui iuncturas marmorum vngue explorant: alij à fictoribus: qui primum manu informãt rude opus, deinde lineamenta & habitum omnemque speciem vngue fingentes & perpolientes absoluunt: Plutarchus καὶ γὰρ αἱ τέχναι πρῶτον ἀτύπωτα καὶ ἄμορφα πλάττουσιν, εἶτα ὕστερον ἕκαστα τοῖς εἴδεσι διαρθροῦσιν. ᾗ πολύκλειτος ὁ πλάστης εἶπε, χαλεπώτατον εἶναι τὸ ἔργον, ὅταν ἐν ὄνυχι ὁ πηλὸς γένηται, id est, nam & artes primum

rudia

rudia & informia fingunt,deinde postea formis quæque exprimunt: proinde Polycletus fictor dixit,tum demum difficilimũ opus esse,cùm lutum in vngue esset. Sic alio apud Horatium loco *ad vnguem Factus homo*,accipiendum est,pro eleganti & polito perfectoque eadem translatione.Sed hîc finem non faciemus, & quandoquidem semel cœpimus, multo plura explicare in eodem opusculo conabimur. Cùm igitur in eo scribitur, Saty.5. Lib.1.

— vt turpiter atrum Desinat in piscem, De Arte poet.

Ater, turpis & fœdus est. Ater etiam non insolita Flacco vsurpatione,est malus & tristis, vt,

— minuentur atræ Carmine curæ & Od.11.lib.4.
— Eripere atris Litibus implicitum:
Serpentes, autem, *auibus geminentur*,

est biforme quoddam animal ex aue & serpente componatur incredibili & inaudito & stupendo monstri genere. *Aut flumen Rhenum*, scribitur etiam *aut flumen Rheni*, sed illud alterum omnium suffragijs probatum & receptum est. Ait Flaccus,

— amphora cœpit
Institui currente rota, cur vrceus exit?

magnificè eximieque poëma es exorsus, quod & ambitiosis descriptionibus excolere & exornare tentasti:sed nescio quo modo impar oneri succubuisti, & magnum opus aggressus, in opusculum desiisti, amphoramque amplam fingere auspicatus nobis paruum vrceolum effinxisti. Reperio autem scriptum,

— abdita rerum, &
Fingere cinctutis non exaudita Cethegis
Continget, dabiturque licentia sumpta licenter.

Cinctutos verò dicit, quòd Cethegi antiqui tunicas non gerebant, sed pro tunica cinctum vel campestre ab vmbilico ad pedes, reliquo corpore exerto & nudo, nisi toga in vrbe tegeretur.hinc Lucanus scripsit, Lib.2.

— exertique manus vesana Cethegi.

Cùm autem ait Iambum aptum alternis sermonibus, eum significat versum aptum esse fabularum dialogis & diuerbijs: cùm populares eum dicit vincere strepitus, indicat versum Iambicum in consessu theatri tanta hominum multitudine strepentis sibi audientiam facere, & à populo tacente strepitumq; & tumultũ comprimente libenter æquoque animo audiri.

— cultorne virentis agelli?

id est olitor, quod hominum genus veteribus omniũ erat & humilimum & vilissimum, vt prouerbium ostendit, De arte.poet. Aul.Gell.Lib. 2.c.6.

Sæpe etiam est olitor. *Vnde pedem proferre,*

 valet

valet, non in angustum ita te locum conijcies, vt inde vltra progredi non possis, aut si coneris contra artem eiusque leges facias. Legi etiam in antiquo libro referre. *Vt scriptor cyclicus olim.* hîc quæri solet qui sit cyclicus, & multis proprium nomen videtur: ego censerem Epicum poëtam rhapsodum significari. nam rhapsodi versus heroicos scenæ & theatro dabāt, qui fortasse vt versus dithyrambicorum à choro κυκλίῳ vocato cantabantur, ex quo & cyclij vocabantur, ab Horatio Cyclici. fidem huius rei epigramma Græcum facit, in quo scribitur,

Τοὺς κυκλίους τούτους, τοὺς αὐτὰρ ἔπειτα λέγοντας
Μισῶ, λωποδύτας ἀλλοτρίων ἐπέων.
Καὶ διὰ τοῦτ' ἐλέγοις προσέχω πλέον. οὐδὲν ἔχω γὰρ
Παρθενίου κλέπτειν ἢ πάλι Καλλιμάχου.

Pro, *& concilietur amicè*, reperi, *& consilietur amicè.* atque illud consilietur etiā à collega meo doctissimo & disertissimo viro Lambino agnoscitur.

Postquam cœpit agros extendere victor, & vrbem
Latior amplecti murus,

hîc fortasse Horatius dixerit, nemini ius fuisse proferendi pomœrij, qui non agri aliquid imperio Romano adiecisset. Vopiscus in Aureliano, *Pomœrio autem nemini principum licet addere, nisi ei, qui agri barbarici aliqua parte Romanam Remp. locupletauerit.*

Vopiscus in Aureliano.

—Vinoque diurno Placari genius.

dicit, vt existimo. postquam licuit, & impunè fuit festis diebus de die laudè epulari atque conuiuari genioque indulgere, quod antè inhonestum, & probrosum habebatur, opusque censorium existimabatur.

— & apertis otia portis,

ait, quòd belli tempore vrbium portæ clauduntur, pacis apetiuntur. Ex eo in antiquo lexico Panda, θεὰ εἰρήνης exponitur.

Indoctus quid enim saperet, liberque laborum
Rusticus vrbano confusus, turpis honesto?

quam in sententiam dicatur, non satis constat. Ego putem dici ab vrbanis hominibus & honestis, scenicam & histrionicam artem, eius varietati & licentiæ studentibus & fauentibus, amplificatā esse, id dissimulante quamuis ægrè ferret, plebe rustica. nec enim mussitare inter vrbanos esset ausa, nec sapere visa esset, si voluptatem illam & lasciuiam luxumq; reprehendisset. numeri autem sunt versus, modi cantus.

— quibus est equus & pater & res.

id est equites, nobiles, & diuites. Nam Romæ qui erant patricij & nobiles, à patre nominabantur, & pattem habere censebantur, vt verbi gratia Cn. Domitius, C. filius dicebatur. Equus igitur de equitibus, pater de

patri-

patricijs, res de diuitibus dicitur. Dionyſius Halicarnaſſæus lib. 2. τεκμήριον δὲ τούτου παρέχουσιν, ὅτι τοὺς μὲν πατρικίους, ὁπότε δόξειε τοῖς βασιλεῦσι συγκαλεῖν, οἱ κήρυκες ἐξ ὀνόματός τε καὶ πατρόθεν ἀνηγόρευον. *Dionyſ. Halicarn. lib. 2.*

— Magno cum pondere verſus,

Verſus dici puto grauitatis plenos & dignitatis, qui tamen ſuos modulos numeroſque non habeant. Sic apud Ciceronem in Arato, *Cic. in Arato.*

Magno cum pondere nautæ:

etſi alia ſignificatione dictum eſt, pro magno molimine & conatu, & ab Horatio paulò poſt, *ſine pondere & arte.*

Ingenium miſera quia fortunatius arte,

cùm ait, ſignificat homines Romanos carminum ſtudioſos artem contẽnere poëticam & cognitionẽ philoſophiæ, ſuoque fidere ingenio, & exiſtimare ſe tum demũ optimos poëtas futuros, ſi inſanorum morem habitũque, illuuiem & ſqualorẽ imitentur. In quo lepidè & venuſtè Romanos ſcriptores inſaniæ ludens notat & inſcitiæ. Mox igitur ſubijcit principiũ rectè ſcribendi eſſe philoſophiæ cognitionem & preceptionẽ. *Ærugo & cura peculi.* Romani, inquit, philoſophiam humanitatiſq; artes non diſcunt, ſed artem ſupputandi in pueritia: at vbi adoleuêre, ſe totos occupant, deduntque pecuniæ faciendæ congerendæque, cuius rei ſtudium quadam rubigine animos hominũ inficit. Ærugo igitur ſordes auaritiæ, ſtudiumq; pecuniæ & æris mihi ſignificare videtur. Eam enim ſic vocat, quaſi animi hominum rubiginem quandam & æruginem ducant ex auiditate nummorum & ſordibus auaritiæ, vt loculi reddi ſolent æruginoſi.

Celſi prætereunt auſtera poëmata rhamnes.

Equites Romani iuniores, qui adhuc merent equo publico ſtipendiaque faciunt, delectari poëmatis volunt, nec mœſtum carmen perpeti poſſunt. *Fit Chœrilus ille.* nollem tam iniquum eſſe Flaccum in Chœrilum, quem & à Clemente, & Euſebio (non enim attinet alios nominare & nomenclatorem agere) video non contemni: verſus certè, quos eius afferũt, non mihi tam irriſione digni quàm admiratione videntur: ſed neſcio quo modo, vt in epulis, ſic & in poëmatis alius alio capitur atque delectatur. Nec verò pigebit aliquot eius verſus proferre, vt homines intelligãt eum non eſſe tanta illuſione dignum, quanta Horatius videri vult. ſic igitur ſcribit Euſebius lib. 9. præparat. euangelicæ. Τοῦ δὲ ἰουδαίων ἔθνους καὶ χοίριλος ἀρχαῖος ποιητὴς μέμνηται, καὶ ὡς συνεστράτευσεν τῷ βασιλεῖ Ξέρξῃ ἐπὶ τὴν ἑλλάδα. Λέγει δὲ οὕτως, *Euſebius li. 9. præpar. Euãgel.*

Τῶν δ' ὄπιθεν διέβαινε γένος θαυμαστὸν ἰδέσθαι,
Γλῶσσαν μὲν φοίνισσαν ἀπὸ στομάτων ἀφιέντες,
Ὤκουν δ' ἐν σολύμοις ὄρεσι πλατέῃ παρὰ λίμνῃ.
Αὐχμαλέοι κεφαλάς, τροχοκουράδες. αὐτὰρ ὕπερθεν

ἵππων

ἵππων δαρτὰ παρεζῶσαν ἐφόρουν ἐσκληκότα χαιτῶν.

Vt mala quem scabies, & morbus regius vrget,
Aut & fanaticus error.

Hinc apparet, vt Hebræi vitiliginosos auersabantur: sic & Romanos scabiem, quæ summam cutem, vt vitiligo & lepra, lædit & inficit, abominatos esse. Fanaticum autem morbum & vt appellat, errorem, vt à dijs immissum hominibus, qui numina violassent, dijsq; inuisi essent, aut ob morbi diritatem & plagarum metum, etiam auersabantur, & eo correptos fugitabāt, vt in Captiuis Tyndarus simulat se fugere Aristophontem, quòd rabiosus, & fanaticus sit, & Menæchmus se insanire assimulabat, vt homines ab se absterreret.

Plautus Captiueis Sc. vt etas mea est.

Defundere, delibamenta, ludij barbari, præsultor, Plautus explicatus. CAPVT X.

Leve est quod hic scribam, non tamen indignum notatu: prisci illi, vt alio genere hostiarum rem diuinam inferis, quàm superis faciebant: ita quoque libamentis alijs vtebantur: quæ quòd dijs inferis funderent, & tanquam inferias deorsum libarent, ideo delibamenta vocabant, & cùm ea funderent, se defundere dicebant. Id ex Valerio Maximo obseruaui, cuius hæc verba sunt, *Tunc defusis Mercurio delibamentis, & inuocato numine eius, vt se placido itinere in meliorem sedis infernæ deduceret partem, cupido haustu mortiferam traxit potionem.* Neminem autem esse puto, qui quidem Latinè sciat, quin videat defundere esse deorsum fundere: delibamenta quæ deorsum libantur. Sed æstu quodam animi aliò rapimur, vt plerunque solemus. Quid est quod à comico scribitur in Asinaria?

Valer. Max. li. 2. c. 1.

Asinaria in prologo.

Vt vos item alius pariter nunc Mars adiuuet.

Quid histrioni cum Marte? ego ludos & fabularum actiones in religionis parte numerari debere censeo. Igitur inijcit spectatori religionē & spem si æquo animo audiant, futurum vt vincant, idque optat. Sic in Rudente scribit,

Rudente in prolog.

Valete, vt hostes vestri diffidant sibi.

Pœnulo in prolog. Et in Pœnulo,

Valete, atque adiuuate, vt vos seruet Salus.

Casina in prolog. & in Casina,

Tantum est, valete, bene rem gerite, & vincite
Virtute vera, quod fecistis antidhac.

Qui sunt tandem apud eundem poëtam lydi barbari? cùm scribitur in Curgulione,

Curgulione sc. flos veteris.

Fite causa mea lydi barbari.

Ego

Ego modulo versus adductus, qui cretico pede canticum quoddam saltar, ludij barbari lego, id est ludij Romani. Nam in omnibus pompis ludísque circensibus iuuenes ibant in numerum saltantes, & subsilientes, qui ludij & ludiones dicebantur. Præsultor etiam dicebatur, qui in ludis aut sacris præsultabat: explicatur in antiquo lexico, ὁ ἐν τοῖς ἱεροῖς προορχούμενος.

Lacia, Quiritius, Salacia, Salmacia, Pales, Molæ, Panda. CAPVT XI.

IN Romanis comprecationibus, quæ, vt scribit Gellius, ritu Romano *Lib.13.c.21.*
fiebant, nominabant *Laciam Saturni, Salaciam Neptuni, Horam Quirini, Iurites Quiritij, Maiam Vulcani, Nerien Iunonis, Molas Martis, Nerienem quoque Martis.* Hæc vetusta dearum nomina ex vltima antiquitate repetenda, & priscis pontificum libris, si qui extarent, in quibus sepulta iacerent, eruenda essent, quibus cùm careamus, & vetustas, nisi literis consignata ad posteros non perueniat, reliquum est vt, quod his in libris iam sæpius quàm vellemus vel debuimus, fecimus, nostras hisce de rebus coniecturas proferamus. Ego Latiam scribi debere suspicor à Latio, quod è latebra & fuga Saturni nomen habuit: vt eo nomine Saturni vel filia vel vxor, quod potius reor, intelligatur; Latij dea, quæ eadem Ops fuerit. Est tamen qui censeat Laciam Saturni vxorem fuisse ab illiciendo nomen consecutam: sed verius omnino sit, vt antiquarij in veteribus libris extare dicunt, legere Luam, vt Saturni vel vxor vel potius filia intelligatur. Salacia est quam poëtæ Amphitriten appellant Neptuni vxor. Legi & in antiquo lexico Salmaciam esse ἀμφιτρίτην. neque supprimendum putaui. Salaciam quoque esse ἀμφιτρίτην, νηρεΐδα. Hora vxor erat Romuli: sed vt Romulo in deos relato nomen mutatum est, sic eius vxori Hersiliç in cælestium concilium repositæ Horæ nomen factum est, vt Romulo Quirini. Pro Iurites Quiritij legendum coniecerim Curitis Quiritij. Curitis enim Iuno ab hasta vocabatur: vt Quiritius nomen dei sit, cuius in matrimonio indigitetur Iuno quædam Curitis. nomen enim Iunonis multis deabus tribuebatur. conueni qui hic non Quiritij, sed Quirini legendum contenderet, quod ne prætermittendum quidem duxi, vt si cui id probetur, sequatur· à me enim id in medio relinquitur. Existimo tamen siue Quiritius siue Quirinus legatur, deum aliquem belli præsidē significari, cùm Mars etiam Quirinus vocetur, & in antiquo lexico scribatur, Quirinus ἐνυάλιος. Neries in antiquo libro exponitur ἐξουσία θαλάσσης, sed in eo fortasse Nereïs scribendum. Prestiterit tamen codicum fidem non damnare, & Iurites à iure dearum nomen intelligere, quæ Quiritij vel Quirini

filiæ

filiæ fuerint. Nerienem Iunonis legendum existimarim, Vt Nerio Iunonis Curitis filia habeatur, vt & Mars Nerienis maritus. Molas Martis filias crediderim, deásque indigitari censuerim de nomine molarum, quòd Mars vt molis fruges, sic bellis homines frangat & comminuat. Eodem capite hæc carmina Varronis à Gellio citantur,

Apud Gell. li. 13. cap. 21.

Theanna & Peranna, Pranda, Celato Pales,
Nerienes & Minerua, Fortuna ac Ceres.

In quibus quæ deæ sint Theanna Pranda & Celato quæsitum est. Ego in Theanna puto duas voces in vnam esse confusas, & ex eo deformatam vtranque, & velut personatam non apparere, nisi seorsum distrahantur. Te Anna enim à Varrone scriptum suspicor. Annam enim à Romanis cultam fuisse Ouidius, vt alios omittam, scribit in Fastis. Panda quoque non pranda scribi debet ex antiquis libris: declaratur autem in vetere lexico εἰρήνης θεὸς, id est pacis, à pandendis, & aperiendis, vt reor, portis. Pro Celato & Pales, quod velut carie læsum putruit, repono Latona & Pales: nisi quis Varronem suspicetur esse Græcè loquutum, quod non insolens facit, eumque scripsisse Græcè, te Lato Doricè, vt in antiquo libro scriptum ferunt, pro te λητώ. sic autem Latonam à Græcis nominari sciunt, qui primis Græcarum literarum rudimentis initiati sunt. Pales autem pabuli dea censetur: alijs dea pastorum & pecoris, à pascendo nomen adepta: è Tibullo etiam quispiam eam crederet palatij deam, quæ Palatua dicebatur, quod equidem affirmare non ausim: sic autem scribit,

Ouid. lib. 3. Fast.

Eleg. 5 lib. 2.

Sed tunc pascebant herbosa palatia vaccæ:
Et stabant humiles in Iouis arce casæ.
Lacte madens illic suberat Pan ilicis vmbra,
Et facta agresti lignea falce Pales.

In prisco lexico Pales εὐνομία exponitur. Hisce de nominibus, quæ potius diuinarem, quàm ex auctoribus testata referrem, ista ferè erant, quæ neque rei iudicatæ, neque senatusconsulti auctoritatem & pondus habere volo. Denique non solum si quis quid secus ex auctoribus deprompserit, libenter à mea coniectura discedam, verumetiam si quis ad verisimilitudinem suspicando propius accesserit, in eius partes discessionem faciam. Ac mediusfidius hæc scripsi, quo ingeniosorum hominum sententiam ista de re elicerem.

Pultifagonides, iurator, fuuerit, cuui, & quædam alia in Plauto emendata. CAPVT XII.

VOCEM quandam lucifugam ex ipso velut Acheronte reuocatam luci

luci soliq́ue reddere, & superis, vt poëtæ loquuntur, oris restituere iam tentauimus: est illa quidem insolens, sed cogitare debemus, multa nobis inaudita à veteribus vsurpata fuisse. sic igitur scribit in Mostel. Plautus, vt *Plaut. Mostel. Sc. recordat.* Ioachimi viri & integerrimi & eruditissimi fide referimus, & iteramus,

Simul gnarures volo esse hanc rem mecum: quod quidem est gnaros autẽ hanc rem, pro huius rei dicit, vt doctos hanc rem dicimus. Aliquãdo in aliquot membranas peruetustas incidi, in quibus scriptus erat Pœnulus, cuius in *Pœnul. in prologo.* prologo scriptum erat gnarures, vt antè scripsi. Horum locorum consensio meam valde confirmat sententiam, facitq́ue, vt quamuis insolentia vocis labefacter, tamen concordia exemplarium constabiliar. Etiam in antiquo lexico ignarures pro ignaris reperio. Libet ex eodem Pœnulo explicare, quid sit quod scribit, *Latinè Plautus patruus pultifagonides.* equi- *Ibid.* dem hoc verbo significari Romanum existimo. Nam olim non pane, sed pulte viuebant Itali: atque, vt ait Plinius, videtur olim tam puls ignota *cap. 8 lib. 18.* Græciæ, quàm polenta Italiæ. proinde in Mostellaria scribitur, *Mostellar. sc. Nuncillum.*

Non enim hæc pultifagus opifex opera fecit barbarus.

id est Italus. Lubet & ex Pœnuli prologo illud excutere, *Pœnul. in prologo.*

Vos iuratores estis, quæso operam date.

ego iuratores per translationem interpretor spectatores, veluti arbitros & censores fabulæ, cùm propriè eo nomine intelligantur censores, qui eum, quem censebant, iureiurando adigebant, vt ex ea intelligi potest formula, & tu ex animi tui sententia vxorem habes? Nam qui iurauit, iuratus dicitur: qui ad iurandum adigit, iurator hic dici videtur. Quod autem à censoribus sit hæc translatio ducta, cùm ex eo apparet, quod paulò antè dixit,

Nam argumentum hoc hic censebitur: *Ibid.*
Locus argumento est suum sibi proscenium:
Vos iuratores estis, quæso operam date:

Tum quod scribit in Trinummo his verbis, *Trinũmo sc. Huic ego dict.*

Census cum iuratori, si rectè, rationem dedi,
Lesbonicum hic adolescentem quæro.

Sed & ne à Pœnulo recedam, suspicor fuuerit scribendum in eo duplici v productionis gratia, in illo versu,

Quo genere gnata, qui parentes fuuerint. *Pœnul. in prologo.*

& eiusdem obseruationis non pauca, qui attendet, in comicis reperiet, nobis in transcursu admonuisse satis est. Quin & in heroo carmine apud Ausonium cuui pro cui scribendum est, vt versus ruina hoc tanquam tibicine hácque destina fulciatur, *Edyll. 9. seu Mosella.*

Dinochares, quadro cuui in fastigia cono

X Surgit,

Surgit, & ipsa suas consumit pyramis vmbras.

Lucret. lib. 1. apud Lucretium quoque pro rei reij scribitur, vt syllaba tendatur, vt lib. 1.

— neque sunt igni simulata, neque vlli Præterea reij.

Sic alias non rarò scribit, & pro ei, eij dicit. Cicero quoque, vt Quintilianus scribit, Lib. 1. c. 4. aijr aij aijamque scribebat. Nam in Quintiliano maiam malè scribitur. ne illud quidem prætermittam quod leue est: tamersi leuia quibusdam molesta sunt.

In Pœnul. prologo. *Nam nisi clamabis, tacitum te obrepet fames.*

statim pro eo receptum est: quod restituimus, haud paulò accommodatius est ad mensionem versus. &,

Neu designator præter os obambulet.

rectè in membranis scriptum erat: per omnia pro eo exemplaria peruasit *prateriens.* & in eis item commodè,

Nomen iam habetis, nunc rationes cæteras.

pro quo perperam editum censeo, nunc orationes cæteras.

Ne & ipsæ sitiant, & pueri peritent fame,

illæ quoque membranæ scribebant. peritare autem frequentandi forma vsurpauêre antiqui: hodie pereant illic peruulgatum est. scribo etiam ex earum fide, *Peregrinum Spartanum, id nunc his cerebrum vritur.* & mox, Pœnul. sc. Suspendãt omnes. *Nego, & negando, siquid refert, rauio*: id est contenta voce ad rauim vsque clamans pernego.

Scurra, cis, alliatum, exotica Græcia, fartum, hornum, coire, substringere. CAPVT XIII.

INTER legendam Plauti Mostellariam, in transcursu quæ ex paucis, vt vocant, scenis obseruaui, huic chartæ commendare volui, cuius fide ad alios peruenient, si qui fortè erunt, qui istis legendis operam non tam dabunt, quàm perdent. scurræ videntur priscis illis fuisse, non tantum qui iocularia & scurrilia loquerentur, sed homines etiam vrbani, non rustici, sed elegantes: Plautus Mostel. sc. 1. Exi è culina.

Tu vrbanus verò scurra, delitiæ populi,
sc. 1. Heus adolescens. *Rus mihi tu obiectas?* Epidico,
T. Scurra es. E. scio te esse quidem hominem militarem.

sc. Larem corona. scurra hîc vrbanus est, non militaris. Trinummo,

— neque periurius,
Quam vrbani assidui ciues, quos scurras vocant.

videntur autem sic appellati fuisse, qui assiduè in vrbe essent, nunquam in agris, quòd sine cura fortasse & opere omni essent. Cis paucas tempestates, Mostel. sc. Exi è culina. pro intra breue tempus, in eadem fabula positum est:

Cis her-

Cis hercle paucas tempestates Tranio,

vt & in Truculento, *cis paucos dies*. Sed & cispellam in Amphitryone dixit, pro repellam, quòd qui repellitur, citra regredi cogitur, non vltra progredi permittitur. Simile est illud Næuij, *sed quasi amnis cis rapit.* Capra commixta, est quæ initur, quæ quidem pessimè tum olet: vnde scriptum ab eodem comico est, *canis capra cõmixta*. Alliatum cibus est allio conditus, vt moretum apud Maronem scribentem, Trucul. Sc. Pisces ego. Amphitr. Sc. Concedite alij. Apud Non. in Amnem masc. Mostel. Sc. Exi è culina.

Allia serpyllúmque herbas contundit olentes, Id. 2.

quo cibo vesci solent rustici.

Sine, inquit, *me alliato fungi fortunas meas.* Mostell. Sc. Exi è culina.

Vnguenta exotica sunt vnguenta peregrina, vt Græca, quæ pretiosiora: sic in Menæchmis, Græciam exoticam dixit, Græciam peregrinam intelligens extra Italiam sitam, ad discrimen oræ illius Italiæ, quæ magna Græcia vocabatur. Sic autem scribitur, *Mare superum omne, Graciámque exoticam, orásque Italicas omnes.* Menæch. Sc. Nulla est voluptas.

Orationis operam compendi face, Mostel. Sc. Exi è culina.

valet, laborem & operã orationis lucrare, ne tibi sit necesse verba impendere, quasi in ijs sit etiam sumptus. Effercite vos, est distendite & saginate epulis, vt aues saginari solent, quæ farciri dicuntur Varroni, & fartores à Græcis σιτευταὶ vocantur. *Ædes cum extemplo sunt parata*, Grçcum loquendi genus est, ἐπειδὴ τάχιστα. Ibid. Sc. Recordat.

Dominus indiligens alias reddere ne volt.

ne volt, pro non volt, apud hunc poëtam frequens est. *fundamentum substruunt liberorum* cùm Plautus scribit, satis nobis indicat quid substructio sit, qua de re à me nonnihil alicubi dictum esse recordor. *Parant sedulò in firmitatem*, legendum duobus verbis crediderim, non vno, *infirmitatem*. *Non vestem*, inquit, *amatores mulieris amant, sed vestis fartum:* Fartum vestis interpretor corpus, quod vestem farcit implétque, id est ipsam mulierem. Columella, *ea res efficit vberiorem fructum, & fartũ fici plenorẽ & meliorem.* *Euentus*, inquit, *rebus omnibus, velut horno messis magna fuit.* hornum hîc annuũ prouentum, anniq; fruges significare videtur. dici enim apparet euentum bonum in omnibus rebus esse, quod in anni frugibus est magna messis. *in senecta malè querere*, lego in futuro, non *quarere*, Sc. Iamprid. C. 10. lib. 5. Sc. Iamprid.

Soli censeo gerendum morem & capiendos crines.

capere crines est blandè & amatoriè osculandi causa capillos amatoris prendere, vt & aures solebant, quod antè annotasse me recordor: apud Horatium quoque, *aurem substringe loquaci*, eodem modo accepimus, vetus tamen magnæque auctoritatis liber, substringe præbe interpretatur, vt dicat loquaci præbendas aures. *quàm illic, vbi lectus est stratus, coimus.* Satyr. 5. lib. 2. Sc. Aduorsum mihi.

Eunuch. sc. 4. act. 3. Coire verbum non est hîc turpe: dicitur enim de cœtu adolescentum & epulis vt apud Terentium,

Heri aliquot adolescentuli coimus in Piræo,

Coimus igitur est cœnamus, epulamur, de symbolis edimus. *Interim da* Plautus Mostellar. Sc. Aduorsum mihi. *ab Delphio cito cantharum circum.* dominus conuiuij sic sæpe iubebat ab vno in orbem poculum per alios omnes conuiuas circumagi, quod περισοβεῖν Græci dicebant.

Ceruam videre, Daui, initiare, montes & maria, deus meus, calces aduersus stimulum, beneuolens, ciuis attica.

CAPVT XIIII.

In Terentij Phormione quod scribitur,

In prologo. *Ceruam videre fugere, & sectari canes.*

per allegoriam amica significatur, quam multi depereant amatores: quod genus insaniæ non tam comœdiæ, quàm tragœdiæ cùm conueniat, meritò à poëta, vt supra soccum, reprehenditur. Ibid. Ars autem musica, quã vocat poëta, ea poësis est, & ἀγῶνες μουσικοὶ vocabantur, quibus poëtæ fabulas docebant. Ibid. *Primas partes qui aget, is erit Phormio.*

Phorm. act. 1. sc. 1. valet, is erit πρωταγωνιστής, vt Græci loquuntur.

Amicus summus meus & popularis Geta.

Qui enim Daci à Latinis vocantur Getis proximi, eos Attici Daos, Latini Dauos vocauerunt. Inde, vt scribit Stephanus, nomina seruorum apud Atticos Daui & Getæ. & Philostratus scribit, Philostratus in imaginibus. χεῖται γὰρ αὐτῇ ὁ ἄσωτος διαχθῆναι τῶν πλείστων ἀποθέντων, ὥσπερ ἡ κωμῳδία τῷ Δάῳ. Popularẽ igitur vocat, quòd Getæ & Daci finitimi erant, & propè idem populus. Serui autem & liberti munera mittere solebant nuptialia, natalitia, in puerperio, quando nomen imponebatur, cùm Cereris sacris suos liberos Athenienses initiabant, quod significauit Terentius cùm scripsit, Phorm. sc. 1. act. 1.

—porrò autem Geta
Ferietur alio munere, vbi hera pepererit:
Porrò alio autem, vbi erit puero natalis dies:
Vbi initiabunt.

Suidas. Ἀμφιδρόμια, inquit Suidas, hoc enim etiam mantissæ loco addam, vocabatur quintus dies à natis pueris, quo quę obstetricatę fuerant, aut aliquid eius muneris attigerant, manus purgabant, & puerum currentes circum focũ ferebant, & propinqui dona missitabãt, ferè polypos & sepias: quòd, vt verbosi sumus, iam non semel diximus. Sc. 2. act. 1. *Modò non montes auri pollicens,* id est multũ auri promittens. Solent enim Latini montes in magnitudine & ampli-

amplitudine ponere, vt & maria, vt & Græci θάλασσας ἀγαθῶν dicere solent. In bello catil. Salustius, *repente glorians, maria montésque polliceri cœpit*, id est ingentia cœpit promittere. Phorm. act. 1. sc. 2.

Memini relinqui me deo irato meo.

Id est irato meo genio, vt suspicor. attributum enim antiquitas cuique suum quendam deum custodem credidit, nec Latini tantum, sed & Græci: & secundas res eo propitio & beneuolo, aduersas irato & infesto euenire existimabant. *Nam, quæ stultitia est, aduersus stimulum calces*; sc. 2. act. 1. adeo inquit es inscitus & stultus, vt contra stimulum calcaturus, id est calcitraturus sis. est enim prouerbium Græcum omnibus notum πρὸς κέντρα λακτίζειν. qui calces in Terentio nomen accipiunt, & prouerbium corrumpunt, & subaudiunt, quæ vix à spectatore diuinari potuerunt. *Neque*, inquit, *illi beneuolens*, more antiquo dixit pro beneuolo, quo sæpe modo loquitur Plautus, *Illam ciuem esse Atticam*, sic rectè: neque enim, vt hominem Atheniensem, sic mulierem Atheniensem dicere solebant, vt annotant grammatici Græci, sed Atticam. *Dij omnes perduint*, non perdiunt, legendum censeo. *Tibi scribam dicam*, dixit, vt in palliata: more enim Romano nunquam ibid. dixisset. sic cùm Siculi Græcè loquerentur, in Verrem eorum consuetu- cic. 3. in verr. dinem Cicero imitatus, dicam vsurpauit, quod in causa Romana nunquam sc. 2. act. 1. fecisset. *tantum modo non addat*, legere malim, quàm addas. *Vt mihi liceat* sc. 3. act. 1. *tandiu quod amo frui, Iam depecisci morte cupio.* Distinguendum sic, vt feci puto, hoc sensu: vt tandiu amore meo fruar, quandiu tu tuo, paratus sum mortis pactione transigere: vel mortis conditione paratus sum pacisci, vt tandiu perfruar amica. Horum ex illa fabula locorum quadam tanquam racematione tenues hos cõmentarios & ieiunos vtcunque farciebamus.

Aduentus Veneris, prænuntius Veneris Zephyrus, canes montiuagæ, efferre laborem, reliquus quadrisyllabum, super ignis, & quædam in Lucretio emendata.

CAPVT XV.

LVCRETIVS de rerum natura carmen pangens à Venere procreationis præside proficiscitur, quam deam veteres vere ad rerũ originem & animalium libidinem incitandam solitam esse terras & maria reuisere & maritare quotannis credebant: ex eo scribit Lucretius, Lib. 1.

Te dea te fugiunt venti, te nubila cæli, Aduentúmque tuum.

Iterum, *— te diua tuúmque —* Lib. 2.

Significant initum perculsæ corda tua vi.

Aduentus autem eius præcursorem & prænuntium Fauonium censebant.

Quare scribit lib. 5.

Lib. 5. *It ver, & Venus, & Veneris prænuntius ante*
Pennatus graditur Zephyrus vestigia propter.

Sed hanc velut telam ex eodem poëmate placet pertexere,

Lib. 1. *Frondiferasque nouis auibus canere vndique siluas,*

pro frondiferis in fumosis libris reperi, quod rancidam olet antiquitatem, sed Lucretij seculo sic plerunque loquebantur. Locus autem ille, *nempe aër omne necesse est Inter corpora quod fiat, possidat inane*, sic mihi videtur exponendus: necesse est aër omnem illam inanitatem, quæ inter corpora facta est, possideat & repleat. Libenter autem contra vetustatis tabularia legerem,

Ibid. *Non tam sollicito motu priuata iacerent:*

Nam carerent & priuata nescio quid quod Battum potius quàm Lucretium sapiat, ostendunt. At,

Nanque canes vt montiuagæ,

Græcorum exemplo dictum reor, qui hoc genere canes ad venandum efferunt, κύνας θηρευτικὰς appellantes: sic, *intectas frunde quietes* dixit, vt Græci κοίτας, id est cubilia. Credo autem persuasumque habeo emendandum non esse, *res in quo quæque geruntur*, præsertim cùm mox scribat,

Perspicere vt possis res gestas, Et alio loco,

Quæque geri possint. *Quemuis efferre laborem*, lego.

Nam quamquam *perferre*, mirificè mihi probatur, tamen testimonium librorum antiquæ fidei eleuandum non est. efferre autem laborem etiam

Cic. pro Sesti. apud Ciceronem pro Sextio dicitur.

Lib. 1. *Quod cibus in totas vsque ab radicibus imis,*

dictum est figuratè. Nam cùm arbusta posuisset, ad arbores, sensum potius quàm vocabulum secutus, retulit. Rectè autem & eleganter in antiquo libro legitur,

Ibid. *Collabefactatus rigor auri soluitur æstu.*

Est & in vetere libro istud sic exaratum,

Nunquam rellicuo reparari tempore posset.

Lucr. lib. 4. Sic & libro quarto scribunt antiqua exemplaria,

Rellicuas tamen esse vias in mente patentes,

ita reliquus quatuor syllabarum efficitur.

Lib. 1. *– Quod inane queat rerum cohibere,*

planè diserteque in membranis erat priscis exaratum, quod & accommodatum est ad sententiam. Has emendationes non vendito, sed in veteribus libris esse affirmo. Quidni autem in suum larem, à quo diutius peregrinatæ

Lucret. lib. 1. abfuerunt, tandem aliquando reducantur? *Ex vno si sunt igni*, affirmo scribendum. Nam ex vero non ita placet. Manuaria scriptura ex vro scribilat,

bilat, vitiosè pro ex vno:

— quam totus habet super ignis, haberent.

super est superior, vt existimo, vt & à Catone super & infer vicinus dicitur. sic, *—nil ab se quod possit mittere raptis,* Ibid. est, quod nullam ab se vim constrictis & pensatis correptisque corporibus mittere possit: vt infra,

— quæ corpora mittere possit Sensibus.

Egregiè verò Ionium virus pro maris Ionij salsedine & amarore dixit,

Ionium glaucis aspergit virus ab vndis.

Lego porrò ex antiquis instrumentis, *crescere non possunt fruges:* in ijsdem reperio, *saniéque & sanguine mixto.* &,

Nunc age summai quænam sit finis eorum. &,

— an immensum pateat vastéque profundum, &,

Nam siue est aliquid quod probeat efficiátque,

probeat, hîc prohibeat conflatis in vnum literis, valet. *hæc sic pernosces,* si tamen sensui melius conuenire docti censent. hos ego locos, vt omnes studiosis approbare non laboro, ita affirmo bona fide de veteribus libris descriptos esse.

Cinctuti luperci, Suadela Venusque apud Horatium, Lucretius explicatur, producere, ferreus somnus. CAPVT XVI.

FINGERE *cinctutis non exaudita Cethegis,* Horat. in arte Poet.

cùm Flaccus scribit, & nos antè, vt opinor, non malè explicauimus, Porphyrio cinctutos dicit esse vocatos à cinctu, qui tunicæ aptatus esset infra pectus: sed eo cinctu videntur, vt subligaculo, pudenda etiam tecta fuisse. certè luperci, qui nudi lupercalibus per vrbem currebāt, subligaculis subcincti quòd essent, vt reor, cinctuti ab Ouidio dicti sunt, Ouid. Fast. 5.

Semicaper coleris cinctutis Faune lupercis.

Plutarchus λούπερκοι δέ εἰσιν οἱ τοῖς λουπερκαλίοις γυμνοὶ διαθέοντες ἐν περιζώμασι. Plutarch. in Romulo. hoc autē sacrum solenne institutum fuisse Pani refert Plinius: sed qui Pan à Græcis is Faunus à Latinis vocatur. Cap. 5. lib. 34.

— tenet hunc Suadela Venusque, Epist. 6. lib. 1.

ab Horatio è moribus Romanorum dictum est. Nam quosdam deos esse nuptiarum præsides & præfectos censebant: in ijs Suadelam & Venerem, quod è Plutarcho docemus, qui ita scribit, ἢ ὅτι πέντε δεῖσθαι θεῶν τοὺς γαμοῦντας οἴονται, Διὸς τελείου, καὶ Ἥρας τελείας, καὶ Ἀφροδίτης, καὶ Πειθοῦς, ἐπὶ πᾶσι δὲ Ἀρτέμιδος. Plutarch. in problem.

Quod patrio princeps donarat nomine regem. Lucret. lib. 3.

nos enim velut in prato varios decerpimus flores, & pancarpiā coronam nectimus: non sine causa à Lucretio dictum putamus. Nam primogenitis

magna tribuebatur prærogatiua, à quibus primis patrès vocabantur. Æschines in Demosthènem, τὴν μόνην ὁ δειλαιὸς καὶ πρώτην αὐτὸν πατέρα προσειποῦσαν ἀπώλεσε, nisi eorum moribus esset primogenitis magnus honos delatus, nunquam id orator tam inuidiosè Demostheni obiecisset.

Virgil. lib 9. Aen.

— nec te tua funera mater
Produxi, presiue oculos.

oculos claudere mortuorum solebant proximi, filij, mater, aut pater: Homerus,

οὐδ᾽ ἄρα τῷγε πατὴρ καὶ πότνια μήτηρ
ὄσσε καθαιρήσουσι.

Producere autem quod dicit, id est προθεῖναι, quod est ante ædes mortuos ad exequias proponere.

10. Aen.

Olli dura quies oculos & ferreus vrget Somnus,

ex Homero sumptum est, qui mortem somnum ferreum, id est ὕπνον χάλκεον nominauit: quod ad duritiã retulisse videtur Maro, cùm duram quietem scripsit, veluti interpretans somnum ferreum: cùm Plutarchus ad sensus orbationem & amissionem referendum crediderit. ita scribens, πάλιν τέ που φησὶ τὸν θάνατον εἶναι χάλκεον ὕπνον, τὴν ἀναισθησίαν ἡμᾶς διδάξαι πειρώμενος. hic nos vndique hostiatim emendicata hanc in peram coniecimus velut frusta cibarij panis, mundam annonam & siligineam alij locupletiores patres familias sibi prouidebunt, & conuiuis suis apponent: nos in parabili & corrogato penore acquiescimus.

Plutarch. in oratione consol. ad Appollonium.

Secare crinem, secare viam, posuit templa apud Maronem, floret vinum. CAPVT XVII.

SVBTILITER quidem & acutè animaduertit Macrobius in his lib. 4. Æneidos versibus,

4. Aen.

Nondum illi flauum Proserpina vertice crinem
Sustulerat, stygioque caput damnauerat Orco.

ibid.

&, *— hunc ego diti*
Sacrum iussa fero, téque isto corpore soluo:

æmulum Maronem horum ex Alcestide Tragœdia versuum fuisse,

Euripides Alcestide.

στείχω δ᾽ ἐπ᾽ αὐτὴν, ὡς κατάρξωμαι ξίφει·
ἱερὸς γὰρ οὗτος τῶν κατὰ χθονὸς θεῶν.
ὅτου τόδ᾽ ἔγχος κρατὸς ἁγνίσει τρίχα.

Sed quæ causa vtrumque poëtam ad secandum crinem impulerit, non quæsiuit: ego id eos à ritu sacrificiorum sumpsisse crediderim. qui enim moritur, cùm tanquam quædam Orci victima sit, non illepidè comminiscetur, qui quæ immolationis & sacri sunt, ad hominum mortem traduxerit. antequam autem pecudes in sacris immolarentur, capitis earum setæ

ferro

ferro ſecabantur. Homerus,

ἀρνῶν ἐκ κεφαλέων τέμνε τρίχας.

& Maro lib.6. Æneid. 6.Aen.

Et ſummas carpens media inter cornua ſetas,
Ignibus imponit ſacris libamina prima.

inde autem hoc ſumptum eſſe ſignificat Euripides, cùm ſacrificali verbo vtitur κατάρχομαι· *Ille viam ſecat ad naues,* Ibid.
vt ſupplementum huic capiti comparemus, Maro dixit etiam vt Euripides in Phœniſſis, Eurip. Phœniſſis.

Ο τὴν ἐν ἄστροις οὐρανοῦ τέμνων ὁδόν.

Cùm à Marone ſcribitur lib. 6. Æneid. 6.Aen.

—poſuítque immania templa,

conditor templi Cumani & ædificator Dędalus dicitur auctore Auſonio, qui in Moſella ita ſcribit, Auſonius Eidyllio.9.

Non hoc ſpernat opus Gortynius aliger ædis
Conditor Euboicæ, caſus quem fingere in auro
Conantem Icarios patrij pepulêre dolores.

Eodem in lib. *—& te ſulcos Serane ſerentem,* 6.Aen.
ſcribendum puto. ſulci enim, vt opinor, rectè & eleganter dicuntur ſeri. vt Latini in iureiurando plerumque inter præpoſitionem & eius caſum aliquid interponunt. vt,

Per ego has lachrymas dextrámque tuam te: 4.Aen.

itèm & Græci, qui Latinis exemplo fuêre: Euripides,

Ναὶ πρὸς σὲ τῆς σῆς δεξιᾶς ὠλένης. Iterum.
ὦ πρὸς σὲ γονάτων, μηδαμῶς μ' ἐξεργάσει.

Læuum marinæ qui Veneris latus. Od.26.lib.3.

Non ab re Veneri, vt alias tractamus, hoc epithetum attributum eſt ab Horatio. nam in dijs numerabatur, qui mari præerant, cùm ipſa è mari orta eſſet. ſic ab Euripide ποντία appellatur.

Μόνον σύ μοι δέσποινα ποντία Κύπρι.

Veteres cùm in cellis vina tentabantur, quod cùm alias, tum etiam contagione quadam, vt refert Theophraſtus, fieri ſolet vite florente, ea tum etiam florere, dicebant: Ouidius, Ouid. 5.faſt.

Vina quoque in magnis operosè condita cellis
Florent, & nebulæ dolia ſumma tegunt.
Triſtia Leucadio ſacra peracta modo,

cùm ſcribit Ouidius, nihil aliud quicquam ſignificat, quàm homines in aquam præcipitatos, vt è Leucade quidam ſeſe præcipitarunt, quemadmodum à Strabone relatum eſt. eoque è Leucade ſaltu exiſtimabant Ibid. Strabo.lib.10. Geogr.

Ouid. epist. Sapph. Phaō. bant amorem curari. proinde id se facturam Sappho apud Ouidium dixit.

—secúmque boues Erithyidas vltor,

Ouid. Fast. 5. non Erythreidas in Ouidio scribendum censuerim. quædam spinæ etiam serpunt in Propertio, vt, *Lynceo Castor ab ense*: vbi *lyncea perforat hasta*, legendum suspicor: cum Lynceus Castorem interfecerit. hoc caput velut pallium censeas è diuersis pannis consutum.

Sulcos oblimet inertes, amellum, volema pira, Rhœcus, & quædam in Valerio Flacco emendata.

CAPVT XVIII.

3. Georg. HOC *faciunt nimio ne luxu obtusior vsus*
Sit genitali aruo, & sulcos oblimet inertes.

Ista rei inhonestæ quadam honesta verborum ambage & circuitione descriptio à multis laudata, aliunde, vt pleraque Maronis, mutuò sumpta est. Nam Maro quantus quantus est, imitatione & iudicio euasit. Ac cùm plerique imitatores putidi & inepti sint & penè ridiculi, solum Maronē imitari nunquam dedecet. Id enim tam aptè & accommodatè facit, vt sua afferre, non aliena vsurpare videatur. sed, vt vnde digressus sum, redeam,

Euripid. Phœniss. eadem figura vsus erat Euripides in Phœnissis,

Μὴ σπεῖρε παίδων ἄλοκα δαιμόνων βίᾳ.

id est, ne seras sulcum liberorum inuitis dijs. Id Virgilius vberius aliquanto fecit, qui non tantum sulcum appellauit, verumetiam honestè vereundeque, aruum genitale nominauit. Apud eundem poëtam cùm scribitur,

4. Georg. *Est etiam flos in pratis cui nomen amello:*

quærunt critici, quis iste sit flos, quæ herba. Ego, qui materiam medicam non tractaui, respondere non possum: tantum testabor me in antiquo lexico reperisse amellum μελίφυλλον esse. huic interpretationi fidem adhibeat vel detrahat pro suo quisque sensu: talis tamen est, vt eam scriptam quàm tacitam esse maluerim. Eodem in lexico reperi & volema pira, quę

Lib. 2. Georg. à Marone in Georgicis celebrantur, esse κολοκυνθίδας ἀπίους credo de magnitudine & amplitudine cucurbitæ. Quod κατεργάζεται Græci dicunt,

Valer. Flaccus lib. 1. aut διεργάζεται, peragit eorum imitatione dixit Valerius Flaccus, *Ardenti peragit clarum Antora quercu.* Cùm autem in eo legitur,

Ibid. *Rhœtus & Athracia subitæ de virgine pugnæ:*

Aelianus lib. 13. hist. Var. an non melius obsecro Rhœcus legetur? Nam ῥοῖκος lib. 13. historiæ variæ appellatur ab Æliano, in quo integriorem esse scripturam opinor. Idem error etiam in alijs poëtis hæret, qui eodem exemplo est corrigendus. in

Val. Flacc. l. 1. eodem, *—manifesto in lumine Fauni,*

quàm in lumine, libentius multo legerim, quod eſt interdiu: cùm noctu potius hominum fugientes conſpectum, id facere ſoleant.

— dabit auratis & cornibus igni Val.Flacci.1.

Colla pater, cùm ſcribit, eximias ſignificat hoſtias, vt taurum egregium, quibus cornua inaurabantur: Homerus,

Οἱ δ' ἄρ' ἔπειτα βοὸς κέρασιν περίχευεν ἀσκήσας.

Illud verò, *Tum iuuenem tranquilla timens*, vitium olet, videturq́; ſcriptum ibid. à poëta fuiſſe, *tranquilla tuens*: quod ad ſenſum accommodatius mihi videtur. Sed & libro ſecundo eiuſdem Valerij quod ſcribitur, Lib.2.

Templaque Piſææ mergunt obliqua Dianæ:

mendoſum tinnit, cùm ex Apollonio ſit emendandum *Tiſſeæ*: quanquam Piſæam in Orpheo legimus. Ego ſimilis muſcis, quæ vlcera quærunt, quibus inſidant, ad hæc menda, tanquam vlcera ſedi, non vt lamberem, ſed ſi poſſem, perſanarem, aut vt ſæpe declaro, alios admonerem, vt in emendando operam ponerent & elaborarent.

Plautus, Plancus, pedo, ſcaurus, ſtrata, antes, poſtes, tango aras, acredula. CAPVT XIX.

VELVT acetarium quoddam hoc capite varijs condiam herbis, è multorum ſcriptorũ horto hinc inde collectis in vnam paropſidem. Plauti nomen legiſſe videor à planis pedibus appellatum, à quorũ planicie ploti & plauti dicantur: ego crediderim è Græco per antiſtœchum eſſe deductum, à calcei genere, qui ab illis βλαύτη & βλαύτιον dicitur, quod ſandalium eſt: ſed & à Latinis ſoleæ dimidiatæ, quibus vtebantur in venando, quo planius pedem ponerent, ſemiplotia dicebantur: quod eſt tanquam ἡμιβλαύτια. In antiquo tamen lexico plancus exponitur πλατύπους, à pedum latitudine plancas imitantium. Plautus βαρύωτος, ab aurium latitudine, & in Feſto ſcribitur, *Plauti appellantur canes, quorum aures languidæ ſunt & flaccidæ, & latius videntur patere*. pedo quoque πλατύπους declaratur: vt Feſtus lib.14. ſcaurus, σκαμβὸς σκέλος, στρεβλόπους. Apud Frontinum quæſitum eſt quæ ſint Frontinus de limit. agror. mœſilea, cuius hæc verba ſunt, *Similiter locorum religioſorum, quibus ſecundum cautiones modus reſtituendus: habent enim & mœſilea iuris ſui, hortorum modos circumiacentes, aut præſcriptum agri finem*: quæ ferè verba apud Vrbicum reperiuntur. ego ſignificari cenſeo ſepulchra, quæ à ſcriptoribus alijs Vrbic. de limit. agror. mauſolæa ſunt appellata: atque mauſolea, non mœſilea eſſe ſcribendum puto. cùm enim Frontinus de religioſis locis loquatur, facile eſt coniectu mauſolea ſignificari, hoc nomine non tantum principum ſepulchris vindicato, ſed etiam aliorum tumulis communicato. Quam ſtratam fœminino genere vocant Itali, ſtrata plurali dixit Lucretius, qui ei nomini Lib.1. fœmi-

fœminino occaſionem dediſſe propè videtur:

Strataque, inquit, iam pedibus populi detrita viarum
Saxea conſpicimus.

Vt antica & poſtica opponuntur, ſic & in ianua antes & poſtes. illi enim ante ſunt, hi poſt: quod & ab Iſidoro relatum eſt, vnde explicandum illud Maronis, (*Iſidor lib.15. cap.7.*) (*2.Georg.*)

Iam canit extremos effœtus vinitor antes.

ſunt enim in ingreſſu, qui & finis eſt laboris cum ad eum peruentum eſt. In lexico autem Græco Latino D.Germani, quod tam ſæpe teſtor & appello, antica axplicantur μεσημβρία, id eſt meridies. Antes στίχοι ἀμπέλων, id eſt, ordines vitium. poſtes παραστάδες, παράθυρα, κατόπιν τοῦ οἴκου. Cùm Cicero lib.2. de Oratore, dicit Lælium & Scipionem in Caietæ littore ſolitos eſſe repueraſcere, legereque conchas & vmbilicos, Valerius Max. vmbilicos calculos interpretari videtur in eiuſdem rei narratione, tamen vmbilici cochleæ quædam marinæ ſunt, quæ ſpeciem vmbilici mentiuntur, & nomen inde conſecutæ ſunt. (*Cic. 2. de Oratore.*) (*Valer. Max. lib.8.c.8.*)

Tango aras medióſque ignes, & numina teſtor, (*12.Aen.*)

lib. vltimo à Virgilio doctiſſimo poëta ex antiquitate repetitum eſt. nam cùm ad aram bellum in Titanas ſuſcepturi dij iuraſſent, obtinuit vt poſtea religio iuriſiurandi eius tactu, & ignis teſtatione ſanciretur: verba ſunt Theonis in Aratum de ara illa loquentis, καὶ τοῖς ὀμνύουσι δίδοται βουλομένοις, ὡς δικαιοτάτην πίστιν τηρῶσι, καὶ τῇ χειρὶ ἐφάπτονται δεικνῦντες εὐγνωμοσύνης μαρτύριον τὸ πῦρ. Quæ ab Arato, ὀλολυγὼν appellatur, ea à Cicerone acredula Latinè dicitur in prognoſticis, id eſt in eius libri interpretatione qui à Græcis in Arato διοσημεία nuncupatur. (*Cic. Arat.*)

Et matutinos exercet acredula cantus,

acredulam tamen interpretatur Iſidorus luſciniam. at in lexico vetuſto ſtrix explicatur ὀλωλυγὼν & πευγών. (*Iſidor. lib.12. cap.7.*)

Iris, hirundo, ariolus, magnum mare, pontem indignatus Araxes. CAPVT XX.

IRIS deorum nuncia, per arcum verſicolorem in terras deſcendere cenſebatur. *Illa viam celerans per mille coloribus arcum,* inquit Maro, Ouid. (*5.Aen.*) (*Ouid.11. Metamorph.*)

— & rediit per quos modò fecerat arcus:

qui etiam arcus iris dicitur auctore Ariſtotele aliiſque: Hieronymus, *conſuetudo autem Græci Latinique ſermonis Irin vocat, quæ per multicolorem arcum ad terras deſcendere dicitur.* (*Ariſtotel. meteor.3.*)

— Quid enim contendat hirundo Cygnis? (*Lucret. lib.3.*)

Lucre-

Lucretius ſcribit: ſolebant autem veteres hirundinem pro barbaro & infante ponere indiſertoq́;, ducta ea opinione ab illa fabula, qua in auem in Thracia mutata fuiſſe dicitur, quæ barbara regio erat. Ariſtophanes, χελιδόνων μουσεῖα. Æſchylus, ἀλλ' εἴπερ ἐστὶ μὴ χελιδόνος δίκην ἀγνῶτα φωνὴν βάρβαρον κεκτημένη. Vbi interpres notat, hirundinem barbaram auem eſſe, & ad fabulam refert quam dixi. Liber qui παιδείας κύρου vocatur, (quo enim nos tempeſtas rapit, ferimur) à D. Hieronymo de Cyri infantia appellatur: eius verba ſunt, *Quod quidem & Xenophon de Cyri maioris ſcribit infantia.* Aruſpices diuinabant ex inſpectione extorum, potiſſimum tamen iecoris: vnde à Græcis ἡπατοσκόποι, vt & σπλαγχνοσκόποι vocantur: conſiderabant tamen etiam cor: ſed omnium maximè vt dixi iecur. Aruſpices etiam Latinè dicuntur arioli. Nam arioli nomine non tantum cenſetur, qui per furorem futura profatur, ſed extorum inſpector. Denique in vetere lexico ſcribitur ariolus προφήτης, θυοσκόπος, βωμοσκόπος, φοιβητής. Viuarium locus eſt concluſus, in quo viua ſunt animalia. Hieronymus, LXX, inquit, περίβολον *tranſtulerunt, quod nos viuarium, vel concluſum locum dicere poſſumus.* In iuriſconſulto quænam eſt ſalix munda, cùm ſcribit, *& ſalicis mundæ annua librarum ſingula millia?* ego eam exiſtimem, quæ omni ſpurcitia & frondibus liberata & purgata eſt, aptaque eſt ad viendum & alligandum: vt cùm ex harundine iuga fiunt, aut pedamenta adminiculaque vitium. Qui à Græcis æther vocatur, meo iudicio commodiſſimè & elegantiſſimè à M. Tullio in libris de Natura Deorum, ardor & feruor (vtroque enim verbo vtitur) appellatur: quę ſignificationem verbi Græci efficaciſſimè reddunt & pleniſſimè, refragante tamen Ariſtotele. His duobus modis ab eo vocabulum Græcũ explicari comperiet, qui non oſcitanter leget. Quem Neptunum putat idem Tullius à nando dictum, alij à nubendo id eſt à tegendo dictum credunt: quòd nubat, id eſt, tegat mare terram: ac eorum fortaſſe probabilior eſt ſententia. In illo apud Ciceronem antiqui poëtæ verſu,

Iamque mari magno claſſis cita texitur,

ſignificatur mare Mediterraneum, quod magnum à Latinis vocabatur. Iſidorus, *mare magnum eſt, quod ab occaſu ex Oceano fluit, & in Meridiem vergit, deinde ad Septentrionem tendit: quod inde magnum appellatur, quia cætera maria in comparatione eius minora ſunt.* Plinius lib. 9. *Intrant è magno mari pontum verno tempore gregatim.*

Donec me flumine viuo Abluero

dixit Maro de purificatione, quæ aquam viuam deſiderat, non pluuiam, aut ſtagnantem, aut torrentem: & fluuius duplex dicitur, torrens & iugis ac perennis, qui idem viuus vocatur.

Ariſtoph. Ranis.

L. caius seius ff. de ann. leg.

Cic. lib. 1. de nat. Deor.

3. de nat. Deorum.

Cic. 1. & 2. de diuinat.

Iſidor. lib. 13. cap. 16.

Plin. li. 9. c. 15.

2. Aen.

8. Aen. *— & pontem indignatus Araxes,*

Isidor.lib.13. cap.21. non ab re dictum est à Marone. Nam, vt refert Isidorus, cùm Alexander eum transgredi vellet ponte fabricato, tanta vi inundauit, vt pontem dirueret. Seruius in 8. Aen. Seruius notat id Xerxem conatum fuisse facere. Hos è paniculis vndique collectis centones consuebamus, quibus si purpurati offenduntur, iuuabuntur sagati & malè vestiti: vt huic vesti cum calceo lunato non conuenit, ita familiaritas erit cum perone & socco.

Donatiuum, lallare, thus quomodo adolebatur, bustum, Hippocratis iusiurandum. CAPVT XXI.

DONATIVVM, stipendium est non debitum militi, sed liberaliter donatum, vt ob victoriam, aut adoptionem Cæsaris, aut auspicia imperij: dabatur, vt apparet, & auctoratis in ipso tirocinio, vt militaturis: Hieronymus, *ecce donatiuum quod militaturus acceperas, hostilia castra suspirant.* idem Hieronymus eadem epistola in Persio, saty.3.

— & iratus mammæ lallare recusas,

lallare accipere videtur de nænia nutricum, quam infantibus occinunt potissimum cùm somnum eis conciliant, vnde lalli somniferos modos, Ausonius epist.17. Ausonius dixit, vt antè dixi: verba Hieronymi sunt, *forsitan & laxis vberum pellibus mater, arata rugis fronte, antiquum referens mammæ lallare congeminet.* Ista enim congeminatio nequicquam aliud est, quàm eiusdem carminis iteratio. alij vocem esse qua nutrix ad lactandum inuitet aiunt: nobis gallis inde la, vox adhortantis est. Ritus is erat in thure adolendo, vt duobus digitis in aræ flammam imponerent. Hieronymus, *non est tantum in eo seruitus Idoli, si quis duobus digitulis thura comprehensa in bustum aræ iaciat*: bustum autem aræ vocat eius focum, vbi ignis accenditur: pars quoque quædam aræ vocabatur altare, quæ ei imponebatur, à Græcis ἐπιβωμὸς exponitur. Aristophanes de thure adolendo, Aristophanes vespis.

— ὥσπερ λιβανωτὸν ἐπιθεὶς νεμηνίᾳ.

Lactantius li. 1.c.20. Lactantius lib.1. *Colunt enim thure ac summis digitis, quæ sensibus intimis colere debuerunt.* Scylaceum renidens ab Hieronymo, vt ab Aristophane, βλέπων ἄρη, βλέπων κάρδαμα dicitur. Aristophanes vespis. Nam quia scylaceum naufragijs periculosum erat: vnde & nauifragum scylaceum dictum est à Marone, 3. Aen. ita diuus Hieronymus est locutus, in quo tamen cõmodius legeretur scyllæum à Scylla. *Vnde*, inquit Hieronymus, *& sapiens vir Græciæ Themistocles, cùm expletis centũ & septem annis se mori cerneret, dixisse fertur, se dolere, quod tunc egrederetur è vita, quãdo sapere cœpisset.* Quod de Themistocle scribit, alij de Theophrasto cõmemorant. Itaque vel memoria vacillauit, vel Codex nominis

alterius

alterius summauttione falsus est, quod libètius crediderim. *Scitum est*, inquit Hieronymus, *illud oratoris Domitij, cur ego te, inquit, habeã vt principem, cùm tu me non habeas vt senatorem?* defecisse videtur Hieronymum in personæ nomine memoria. omnes enim hoc dictum Crasso oratori, non Domitio attribuunt. Orariũ in diuo Hieronymo, multis videtur esse linteum quo ori fauemus, vt & apud Vopiscum in Aureliani vita. Hieronymi verba sunt, *alioqui ridiculũ & plenũ dedecoris est, referto marsupio, quòd sudariũ orariúmque non habeas, gloriari.* σιμικίνθια, inquit Hesychius, φακιόλια, ζωνάρια, ὠράρια τῶν ἱερέων. ita ei est semicinctiũ, vt & Diuo Ambrosio de sancto Geruasio & Protasio scribenti, *quanta oraria iactitantur?* quam sententiam veriorem puto. Iusiurandum quod libris Hippocratis præpositum est, quo pertineat sic à diuo Hieronymo scribitur, *Hippocrates adiurat discipulos suos, antequam doceat, & in verba sua iurare compellit, extorquet sacramento silentium, sermonem, incessum, habitum, morésque præscribit.* eadem de re sic & Largus scribit, *Hippocrates conditor nostræ professionis, initia disciplinæ ab iureiurando tradidit, in quo sanctum est ne prægnanti quidem medicamentum, quo conceptum exeutitur, aut detur aut demonstretur à quoquam medico, longè præformans animos discentium ad humanitatem.* Has ego ex vberrimis segetibus arentes spicas vellebam, & in subsidiarijs istis Grammaticorum libellis, velut horreis reponebã: si quis est subducti supercilij, qui nihil nisi graue & serium probet, alijs censoriam suam grauitatem & seueritatem pascat: hæc non attingat.

Scribonius Largus in præfat.

Trans caput iacere, cor facit histrioniam, nec te tribus nodis, caltá, mergus, fulica, ardea. CAPVT XXII.

FER *cineres Amarylli foras, riuoque fluenti*
Transque caput iace, ne respexeris. Eclog. 8.

non temerarium est, quòd ista sic Maro in Pharmaceutria scripsit, sed ex antiquorum ritu, qui purgamenta & februa abijciebant, nec respicere solebant: Æschylus, ἢ σῖγ' ἀτίμως, ὥσπερ οὖν ἀπώλετο πατήρ, τάδ' ἐκχέουσα γάποτον χύσιν στείχω, καθάρμαθ' ὥς τις ἐκπέμψασα, πάλιν δικοῦσα τεῦχος, ἀστρόφοισιν ὄμμασιν. Euripides quoque eo in Andromacha respiciens dixit, vt Maro, ὡς δ' ὑπὲρ κεφαλᾶς ἔβαλεν χαχὸν ἄτις τέκει ποτὲ πάριν. Ea februa etiam interdum in profluentem abijciebant, vt apud Homerum lib. primo in mare in lustratione exercitus,

Æschylus in Choëphoris.
Euripid. Andromacha.
Homerus I. Iliad.

Οἳ δ' ἀπελυμαίνοντο, καὶ εἰς ἅλα λύματ' ἔβαλλον.
Inferimus tepido spumantia cymbia lacte.

mortuis inferias defondebant sæpenumero lac: AEschylus, ἔχει μὲν ἤδη γαπό- AEschylus in Choëphor.

καπὸ τοις χοὰς πατήρ· Vt cor histrioniam facit, dixit Plautus, quod est gestit, mouetur: ita Æschylus eodem modo, ὀρχεῖται δὲ καρδία φόβῳ, id est saltat cor metu, quod est mouetur.

Necte tribus nodis ternos Amarylli colores,
Necte Amarylli modo, & Veneris dic vincula necto.

ex antiqua veneficiorum & cantionum consuetudine id scriptum est. nam in his numerabant nodos, vincula, & necessitates: Synesius, ἐγὼ γάρ τοι καὶ ἐπῳδὰς οἶδα, καὶ καταδέσμους, καὶ κατανάγκας, αἷς οὐκ εἰκὸς ἀντισχεῖν οὐδὲ τοὺς βραχὺ τὴν γαλάτειαν. Quærunt grammatici apud Maronem quod coronamentum sit calta, cùm scribitur,

2. Eclog. *Mollia luteola pingit vaccinia calta.*

c.6.lib.21. & conuenit è Plinio esse violę genus, quod tamen non perinde notum est: ego sicut de meo vix quicquã inuenire possum, sic possum de alieno hunc in locum aliquid conferre. Nam reperio in antiquo lexico Caltam esse buphthalmon, cuius luteum esse florem omnibus ferè constat. eo in libro etiam reperi vaccinium, de quo iam liquet, esse anchusan & hyacinthum. sed nos alia consectabimur. Summis auctoribus aliquando parum inter se conuenit in explanatione & conuersione verborum Gręcorum: quod ex Arato perspici potest. quod enim scribit,

Arat. Phænom. Καὶ δ' ἂν ἐπὶ ξηρὴν ὁ ἐρῳδιὸς οὐ κατὰ κόσμον, id Virgilius vertit,
1. Georg. *Cùm medio celeres reuolant ex æquore mergi.* Cicero,
Cic. in Arat. *Cana fulix itidem fugiens è gurgite ponti.*

c.35. li.18. ita Erodius Maroni mergus est, Ciceroni fulica: Plinio, vt & Auieno, &
Auienus in Arat. alijs ardea. sed & in eo quod sequitur, ἢ ποτε καὶ κέπφοι, Maro vertit,

1. Georg. *—notásque paludes*
Deserit, atque altam supra volat ardea nubem. Auienus,
Auienus in Arat. *Mox picturati conuertit pectoris artus*
Sturnus edax, premat vt tenues vis obuia plumas.

ita cepphus Maroni est ardea, Auieno, quod mihi permirum videtur, sturnus, alijs fulica, quæ larus est Charisio, vt larus alijs gauia. Cùm autẽ Vir-
1. Georg. gilius, *In sicco ludunt fulicæ*, ait, αἴθυιαι significat, quam mox nominat Aratus, alij mergum malunt vertere. Nunc operæ non est plura persequi, & hæc alios admonere possunt, & pleraque alia, vt libros Latinos diligenter ad exemplar Græcum exigant atque comparent.

Hama, Iuuenalis explicatur, sipo ad incendia, locusta.

CAPVT XXIII.

L. 3. de offic. præf. vig. IN titulo præfecti vigilũ solet quæri, quæ sit hama, cùm scribitur, *sciendum est autem præfectum vigilum per totam noctem vigilare debere, & coerrare*

calcea-

calceatum cum hamis & dolabris: ego hamas vaſa aquaria rotundioris formæ, & ventris globoſioris interpretor, quibus ad extinguenda incendia ſolebant vti. forma intelligi poteſt è verſu Columellæ de cucurbita, Li. 10. de cultu hort.

—ſiue globoſi
Corporis, atque vtero nimium quæ vaſta tumeſcit,
Ventre leges medio: ſobolem dabit illa capacem
Narycia picis, aut Actæi mellis hymetti,
Aut habilem lymphis hamulam.

hamulam tamen in libris Regum interpres pro φυάλα reddidit. Plinius quoque in epiſtolis aduerſus incendia hamæ meminit: *& alioqui nullus*, inquit, *vſquam in publico ſipo, nulla hama*. apud Iuuenalem quoque, *Diſpoſitis prædiues hamis*: metu incendij ſcriptum exiſtimo. Sed hîc fortaſſe roget quis, cur ſiponis mentionem fecerit Plinius? ac fortaſſe aliquis putet ſalientem aquæ ductus ſignificari: quod non exiſtimem. ſed potius inſtrumentum aduerſus incendium comparatum. nam vrbem aquam habuiſſe veriſimile eſt: ſed defuiſſe compeſcendo incendio inſtrumenta. eam interpretationem mihi perſuaſit Hero mechanicus, qui in libro πνευματικῶν rationem & fabricam docet ſiphonum aduerſus incendia. nam ſiphones conficiebant, & in vrbibus habebant, qui altiſſimè in ipſa vſque ædium faſtigia aquam exprimebant & eiaculabantur. ſubſcribit & huic ſententiæ Heſychius his verbis, σίφων ὄργανόν τι εἰς πρόεσιν ὑδάτων ἐν τοῖς ἐμπρησμοῖς. ſed & locuſta dicebatur, vt in lexico antiqui critici, in quo ſcribitur, *locuſta* ἀκρὶς, ἀςακὸς, κάραβος, ᾗ σίφων ἐμπρησμῶ. Cæterum aduerſus incendia Auguſtus ſeptem cohortes vigilum conſtituit, quarum ſingulis binas vrbis regiones attribuit: hę autem cohortes è libertinis erant, vt ſcribit Strabo, & vt relatum eſt ab Vlpiano. qui ſex annis inter vigiles Romæ militauerat, ius Quiritum conſequebatur lege Viſellia: qui tribus annis, etiam poſtea ſenatuſconſulto, ſi quis fortè inter illos vigiles libertinus Latinus eſſet. Quod ait Iuriſconſultus, debere præfectum vigilum errare cum dolabris, id interpretor ad diruendas & demoliendas domos, vt ruina aliquarũ incendium reprimatur, ne longius euagetur. Sic apud Saluſtiũ minatur Catilina ſe incendium ſuum ruina extincturum, ad conſuetudinem reſpiciens hominum, qui ſæpe demolitione & ruina magnum incendium compeſcunt.

[Margin: Plin. de collegio fabrorum Nicom. li. 10. epiſt. — ſaty. 14. — Hero li. πνευματικῶν. — L. 3. ff. de offic. præf. vig. — Strabo lib. 5. geogr. — Saluſt. in Catil.]

Manales lapides verrere, Orci oſtium, mundus lucens, mapalia feciſtis, mullei calcei, alutacinati.

CAPVT XXIIII.

Festus lib. 11. MANALEM lapidem ſcribit Feſtus exiſtimatum orci oſtium. Nam veteres, cùm animas ad inferos omnes deſcendere putarent, multis locis oſtium orci eſſe putabant, vt qua ſpiracula erant, quæ odoris fœditate & grauitate animam adimebant & extorquebant.Sic in Auerno lacu oſtium

Cic.1.Tuſc. eſſe orci credebant. Cicero 1. Tuſcul. è vetere poëta,

Inde in vicinia nôſtra Auerni lacus,
Vnde animæ excitantur obſcura vmbra, aperto oſtio
Alti Acherontis, ſalſo ſanguine mortuorum imagines.

ſcio equidem vulgo in Cicerone ſcribi, *falſo ſanguine:* ſed ſalſum ſanguinem à poëtis antiquis dictum cùm repererim, contra medicorum rationem, qui dulcem credunt, vt & reuera eſt, plus apud me poëtarum auctoritas, quàm vitium ſcripturæ receptæ valuit. Ennius apud Macrobium,

Lib.6.c.2.

Neque miſeræ lauêre lachrymæ ſalſum ſanguinem.

Sciendum autem veteres illis in locis, in quibus oſtium Acheruntis eſſe crederent, ſolitos eſſe potiſſimum necromantia vti, quòd inde excitari animas Acherunte, & huc redire crederent. Sed & in locis peſtilentibus

Trinumm sc. Minus quindecim. oſtium orci eſſe dicebant: Plautus,

Acheruntis oſtium in noſtro eſt agro.

Lib.6. Lucretius,

Ianua nec puteis orci regionibus illis

Lib.20.c.28. *Credatur,*

Fulgentius de vocibus antiquis. Dicebatur & manium poſtis, vt alio docemus loco. Erant & lapides manales, qui trahebantur pluuiæ cauſa. Fulgentius, *Fibræ iecoris ſandaracei coloris ſi fuant, manales tum verrere eſt opus petras, id eſt, quas antiqui ſolebant in modum cylindrorum per limites trahere pro commutanda pluuiæ inopia.* Mundus interdum terra eſt, qui quidam eſt mundus inferior, vt cùm veteres mundum patere dicebāt: quin & tum terræ partem inferiorem patere cenſebant, vt mundus potius ſubterraneus intelligeretur, qui alio tempore

Cic.in Timæo clauſus eſſet, vt maria clauſa eſſe dicuntur & aperta. Mundus autem eti-

Feſtus li. 11. am cælum eſt, qui mundus eſt ſuperior, & à Cicerone in Timæo appellatur mundus lucens. Mapalia eodem in libro caſas punicas explicat Feſtus, in quibus quia nihil eſt ſecreti, ſolet ſolutè viuentibus obijci hoc vocabu-

Senec.de morte Claud.Caes. lum. hæc Feſti verba magno poſſunt eſſe auxilio ad exemplanandum Senecæ locum adhuc hominibus Latinis obſcurum. *Ego,* inquit, *P. C. interrogare vobis permiſeram, vos mera mapalia feciſtis:* quod eſt, vos diſſoluti fuiſtis, & à diſciplina receſſiſtis, inconditeque & perturbatè omnia egiſtis.

Feſtus lib.11. magalia autem & mapalia antiqua vocabularia καλύβας interpretantur. Eodem libro Feſtus mulleos calceos regum Albanorum, deinde patriciorum fuiſſe dicit, quos à mullando, id eſt ſuendo appellatos refert. Quid

tamen

tamen si vocati sunt à rubro mulli colore, cùm purpurei essent. Id equidem verius putem, & ab Isidoro scriptum est, cui fauet Dio, qui rubros calceos vocat. Nam de ijs sic in Iulio scribit, τῇ τε γὰρ ἐσθῆτι χαυνοτέρᾳ ἐν πᾶσιν ἐνηβρύνετο, καὶ τῇ ὑποδέσει, καὶ μετὰ ταῦτα ἐνίοτε καὶ ὑψηλῇ καὶ ἐρυθροχρόῳ κατὰ τοὺς βασιλέας τοὺς ἐν τῇ ἄλβῃ ποτὲ γενομένους, ὡς καὶ προσήκων σφίσι διὰ τὸν Ἴουλον, ἐχρῆτο. Hîc Dio regum Albanorum calceos fuisse dicit, gestatosque à Cæsare, quòd ad Albanorum regum genus stemma familiæ per Iulum referret. Qui magistratum curulem cepisset, inquit Cato, calceos mulleos alutacinatos gessisse, cæteros perones. alutacinatos autem participium fictum à verbo, quod in vsu non sit, formato ab adiectiuo alutacinum existimo. vt enim dicitur ab vncus vncinus, vncinatus, quídni ab aluta alutacinus, alutacinatus dicetur? Denique vt ab albus albatus, sordidus sordidatus, ater atratus? alutatos alij censent emendandum. Scribit ibidem Festus mollestras esse pelles ouiles, quibus galeas extergebant: si quid veniæ viri æqui darent audaciæ & temeritati, affirmarem esse legendum melotas. μηλωτὰς enim Græci vocant ouium pelles. In dictione autem mœnia, quæ affert è Neruularia Plauti, ea extant in Sticho.

Dio lib. 43.

Festus lib. 11.

Hysginum, Byssus. CAPVT XXV.

De hysgino video quæstionem esse non leuem inter doctissimos viros, cùm alijs herba videatur esse, alijs tincturæ genus. Ego quid de eo repererim, hîc perscribere non grauabor. Igitur & herbam & tincturam esse puto, cùm ex ea herba color purpureus fucetur atque tingatur. Hesychius scribit, ὑσγινὸν βάμμα τι, neque præterea quicquam: interpres Nicandri, τὸ ὕσγινον, inquit, φυτόν ἐστι ξανθὸν τῷ χρώματι, ὅθεν καὶ ὑσγινοβαφῆ τὰ ὑπ' αὐτοῦ βεβαμμένα. Ita tinctura est Hesychio, interpreti Nicandri herba vnde pannus inficitur. Esse autem tincturam & plantam cognomines, quid vetat? Suidas hysgen herbam esse dicit, vnde & hysginum tingatur. *Fiunt*, inquit Vitruuius, *etiam purpurei colores infecta creta rubiæ radice & hysgino, non minus & ex floribus alij colores.* Plinius, *causa est quòd hysgino maximè inficitur, rubiámque cogitur sorbere.* Et lib. 22. *Hyacinthus in Gallia eximiè prouenit: hoc ibi hysginum tingunt.* Hæc Plinij verba indicant hysgen, hyacinthum esse, vnde factitius color fucabatur, quem hysginum vocabant. Apud Pausaniam in Phocicis esse videtur coccus. sic enim scribit, τὴν δὲ θάμνον ταύτην Ἴωνες μὲν καὶ τὸ ἄλλο ἑλληνικὸν κόκκον, Γαλάται δὲ οἱ ὑπὲρ Φρυγίας φωνῇ τῇ ἐπιχωρίῳ σφίσιν ὀνομάζουσιν ὕσγην. Byssum autem interpretantur linum tenue, rufum, coloremque auri imitans, & splendorem atque fulgorem: reperitur & in pinna marina mollissimæ lanuginis tenuissimæque & delicatissimæ. Reperio etiam byssum colorem purpureum esse, & byssinum esse hysginum.

Cap. 14 li. 7.

Cap. 6 li. 35.

Plin. lib. 22. c. 26.

Hesychius, βυσσὸς, χῶμα ἀντὶ τῆς ὕσγης παραλαμβανόμενον.

Litem suam facere, tessera. CAPVT XXVI.

L. si filius f. ff. de iudic. IVDEX inquit Vlpianus in tit. de iudiciis, *tunc litem suam facere intelligitur, cùm dolo malo in fraudem legis sententiam dixerit*: tunc autẽ, vt idem tradit, veram litis æstimationem præstare iudex cogitur: videtur tamẽ etiam litem suam fecisse, qui ad constitutum tempus in comitium non venerat, cùm iudex esset datus, aut sumptus. Id ex oratione C. Cintij cognoscitur, cuius ego verba eò libentius adiungam, quòd ipso Latinæ orationis in- Apud. Macro. 3. Satur. c. 16. corruptæ & inaffectatæ gustu suauissima hominibus fore credam. *Inde*, inquit, *ad comitium vadunt, ne litem suam faciant: dum eunt, nulla est in angiporto amphora, quam non impleant.* Eo igitur tempore iudex, qui ad causam iudicandam non venerat in comitium, litem suam faciebat, quod est, vt l. Sed est. §. si libertis. opinor, mulctabatur & condemnabatur ijs cuium erat negotium. In eodem titulo scribit idem, *si libertis suis tesseras frumentarias emi voluerit*: id ego sic interpretor, certus erat Romæ hominum numerus, quibus frumentum dabatur de publico, vt è Tranquillo intelligi potest, qui ita in c. 41. Iulio scribit, *atque ex viginti trecentisque millibus accipientium frumentum è publico, ad centum quinquaginta retraxit.* Iulius igitur numerum eorum, quibus frumentationis ius erat, diminuit: ex ijs autem, quibus frumentariæ tesseræ erant, aliqui eas vendebant. Erant porrò tesseræ olim frustilla lignea quadrata, certa insignita & notata forma, quæ dabantur ijs, quibus ius petendi erat frumenti publici. Tesseram enim à verbo Græco τέσσαρα Plin. lib. 16. c. 18. dictam esse puto. Scribit Plinius tesseris aptissimum ligustrum. lignum enim eius molle & tractabile eis accommodatum erat. Polybius de tessera militari scribens, πλατεῖον appellat, quòd taleola esset vel tabella lata inscripta: sed & ξυλήφιον ab eodem vocari videtur. Itaque, quanquam mutata forma & interpolata multis fortasse modis nomen tamen retinebat: sed & eo verbo tandem figura senûm laterum censeri cœpit, quæ cubus dicitur: quin & tesseras, quas spargebant Imperatores, σφαιρία, id est glo- Dion in Nerone & in Tito. bulos vel pilulas, Dion appellat: vsque adeo à prima figura recesserant. Idem denique interdum σύμβολα vocat, quòd signa quædam impressa ad aliquarum rerum significationem haberent. Inueni & tesseram declarari σύμβολον σωῦ τόμον χαράξαντες, vt tessellatum ψηφοθέτημα, quod de pauimento accipiendum est.

In Daphnide vto, mola, fragilis, verbenæ, flamma in sacris orta, bonum sit. CAPVT XXVII.

MARO ſcribit, 8. Eclog.

Daphnis me malus vrit, ego hanc in Daphnide laurum:

& Ouidius, Ouid. 7. Metamorph.

— quid in hoſpite regia virgo Vreris?

id eſt, quid ſuccenſa es eius amorè? vterque de induſtria affectauit locutionem Theocriti, ἐγὼ δ' ἐπὶ Δάφνιδι δάφναν αἴθω. quod equidem obſeruatione dignum putaui.

Sparge molam, & fragiles incende bitumine lauros, 8. Eclog.

idem Maro è Theocrito vertit, ac molam ἄλφιτα appellauit: propriè tamen eſt hordeum torrefactum frictúmve. exponitur enim ab antiquo critico κριθὴ πεφρυγμένη. fragiles autem lauros credo ex eo vocauit, quòd inter vrendum fragorem & crepitum edunt. nam in ea ſignificatione fragilis interdum ponitur, vt à Lucretio,

Et fragiles ſonitus chartarum commeditatur, Lib. 9.

& nulla æquè magno ſonitu res crematur ac laurus, quod & Theocritus, è quo interpretatus eſt Maro, dixit, χ' ὡς αὐτὰ λακεῖ μέγα καππυρίσασα. Nam cùm quæ franguntur, crepent, fit proinde vt & fragor interdum ſit ſonus, & fragilis ſonans. Si quis tamen fragiles, quæ facilè franguntur, vel ob ſiccitatem, vel ob gracilitatem eſſe contendat pertinaciter, potius in partes me trahet ſuas, quàm vapulem, præſertim cùm à Marone alio ſcribatur loco,

Iam fragiles poteram à terra contingere ramos. 8. Eclog.

verbenas, autem, *adole pingues* Maroni nihil aliud ſignificat, quàm adole Ibid. vel frutices, vel virgas & ramos pingues, vt flammam ignemque facilè concipiant, quales ſunt pineæ, myrteæ, laureæ, oleagineæ virgæ. nam verbenæ nomen in ſacris ita accipiebatur, vt non tantum herbam ſignificaret certam, ſed omnem frondem & ramum. Denique antiquus criticus in ſuo lexico verbenam θαλλίαν interpretatur.

— quæ nunc ego limine in ipſo Terra tibi mando. Ibid.

hoc accipiendum eſſe arbitror de veſtibus Daphnidis, quas venefica terræ ſe ſub limine infodere ad Daphnin pelliciendum dicit: atque ego putarim ſignificari limen ipſius Daphnidis, præſertim cùm & id veneficium poſtulet: quid enim in alio limine exuuiæ defoſſæ aduerſus Daphnin poſſent? & Theocritus, cuius imitatorem Maro profitetur, idem ſcribit, de floribus tamen non de veſtibus, vt quidem cenſent, τῷ δὲ θρόνα ταῦθ' ὑπὸ μάξον τᾶς τήνω φλιᾶς καθυπέρτερον. Ego tamē Maronem ſequor, & θρόνα veſtes pictas Cypriorum lingua eſſe cenſeo.

Aſpice, corripuit tremulis altaria flammis Ibid.
Sponte ſua, dum ferre moror cinis ipſe, bonum ſit.

ſic

sic loqui solebant, cùm bonum optabant euentum, quod & Pharmaceutria precatur: sic & Persius,

Sat. 4.

Ingemit, hoc bene sit: tunicatum cum sale mandens.
Cæpe, & farratam pueris plaudentibus offam.

igitur bonum sit & bene sit, dicere solebant, secundum aliquid & prosperum optantes & ominantes. Cæterùm cùm subitò vel sponte flamma in sacris & libamentis exiliebat, & sursum altissimè se efferebat, felicissimum erat augurium. Maro lib. quarto Geor.

4. Georg.

Ter liquido ardentem perfudit nectare vestam:
Ter flamma ad summum tecti subiecta reluxit.

Ouid. 10. Metamorph.

Ouid. lib. 10. Metamorph.

Flamma ter accensa est, apicémque per aëra duxit.

Cùm autem ait idem Maro,

8. Eclog.

—nihil hic nisi carmina desunt:

puto intelligi ab eo significari omnia ad magicum sacrificium parata esse, tantum cantiones ipsas & carmina magica deesse.

Quædam in Varrone emendata, cœna auium, vindex honoris.

CAPVT XXVIII.

NEMINEM arbitror meliori fide, & religione ac diligentia maiore in antiquorum scriptorum emendatione versatum esse, quàm Victorium. nam quandocunque vspiam hæret, ne antiquitati præscribat, veterē scripturam velut subscripta testatione repræsentat, & rem iudicio hominum relinquit: in quo ea pudoris ingenuitate est, vt de existimatione malit amittere, quàm per fucum hominibus os sublinere, & dum famæ consulit, verum opprimere. Ego igitur è vestigijs illis antiquæ scripturæ quędam rimatus mihi videor, quæ non indigna censui hac charta malè conciliata.

Varro lib. 3. de re rustica cap. 3.

Ergo pro, *cùm ad Immidium hospitem*, lego ad Numidium, vt & lib. 1. Vitrunij reor emendandum. Rúrsus pro, *in hoc tecto caueáque tabulata habeant ad perticæ supplementum*, lego, in hoc tecto caulis, quæ caulis habeat tabulata, aliquod apportat supplementum. vt enim è Græco αὐλὴ facta est caula: sic è Græco αὐλὶς, facta est caulis, quod constum quoddam paruum est. mouet coniecturam ita legendum vetus scriptura *canijs*, & creber error scribarum, i, in vicem l commutantium, quod haud raró notat Victorius. Caulis autem tanquam per diminutionem caulæ elatum erit.

Varro c. 5. li. 3.

Varro c. 9. lib. 3.

Item pro, *potius vetulis quam pullastris*, è veteris scripturæ, quæ pullitris habet, relequijs mendosis & næuosis, conijcio legendum pullinis. Nam à pullo pullinus deducitur: nosque hoc nomen in vernacula retinemus

lingua

lingua. Quippe pullos equinos pullinos appellamus: vt & à pullicie pullicinos apud historicos repetimus, quod & nomen nostra retinet lingua expressum. nam pullos gallinaceos pullicinos vocamus. Itē pro, *hæ nouissimæ in triclinium genanium introierunt*, conijcio scribendum in triclinium cœnæ auium, quod & salua boni scriptoris sententia audere possumus pudenti medius fidius mutatione, & lubrico scriptorum lapsu c & g alternis plerunque commutantium. Nam genanium & ginauium, quod in antiquis libris reperit Victorius, nugatoriæ sunt & nihili voces, sine vlla vt scindapsus & blityri significatione, neque vnquam fando auditæ. quod autem introductum eorum loco ganeatium est, in ganeum procul à candore Varronis ablegandum est, & lautitijs tricliniorum. Cęterum cœnam auium explico, auium missus & fercula. Item pro, *& lux pinguitudini inimica*, lego pinguitudinis vindicta, quod est, ea res pinguitudini officit, eamque lædit, & tanquam adimit. Nam vindicta vltio, pœnaque est, & noxa ac detrimentū. Sic M. Actius, *vt tu honori maiorum vindex esses:* quod est, eorum honorē contaminares & violares & tolleres. Quod sumptum ab his, qui quid vindicant suumque asserunt, & manum inijciunt, proindeque alteri auferunt: nisi quis vindictam pinguitudinis pro liberatione accipiendum censeat, à vindicta qua serui manumittuntur: & apud Plautum honori vindex fieres exponat, honorem manumitteres & liberares, ne tuis tanquam addictus seruiret, & in familia esset: qui sensus in Plauto nec insulsus est, nec à significatione alienus, & fortasse verior. Legendum etiam suspicor. *saliunt in aqua: inigentur in flumen aut piscinam*. Item pro, *quibus in tenebris cùm cumulatum positum est in doliis*, lego cùm hilar impositum est. ὑλαρ vocabulum est Græcum, quod, vt mihi videtur, hîc operculum doliorum significat eorum in quibus glires saginantur. vetus lectio est, *cum vlar impositum est*, quæ quàm proximè ad eam quam centuriamus, accedit: vt vel sine iniuria, vel certè cum venia in hunc velut militarem manipulum adscribi possit. Non deest qui cum molare legat, quod ne prætereundum quidem existimaui: sed nec qui ollare, vt operculum ollæ: atque hæc quidem ex antiquæ lectionis vestigijs conïecta potius quàm affirmata censeantur.

Ibid. | Plaut. Trinum. Sc. contra illico. | c.10.lib.3. | c.15.li.3.

Maro explicatur, auenæ, Delus materna, arma, annus inuersus, equina libido, nodus Gratiarum, agger tumuli.

CAPVT XXIX.

TEMPERARE mihi non possum, quominus quædam vel plumis vel subere leuiora his adiungam: sed hoc si faciam, ab huius libri instituto non

to non recedam, sed vt de fortuna dici solet, constans in leuitate mea ero.

1. Georg. *Dij patrii indigetes*, apud Maronem continuata scriptura legimus: at ego eam esse arbitror interpunctione distrahendam, *Dij patrij, indigetes*: quod equidem ex meo sensu pronuntiare non auderem, sed locupletis auctoris fide id facere posse meritò videor. Is Symmachus est, qui hunc Maronis locum æmulatus sic scribit, *Ergo à dijs patrijs, à dijs indigetibus pacem rogamus*. Sunt autem dij indigetes, qui à Græcis δαίμονες vocantur. Fulgentius, *Dæmones dicti sunt, ideo & apud Romanos indigetes.*

In epist. ad Valēt. Theod. & Arcad.

Lib. 3. mythologic.

— Et Delum maternam inuisit Apollo,

4. Aen. non de nihilo dixit Maro. nam vt scribit interpres Pindari in Pythia, adulta Diana Dicten in Creta occupauit, Apollo Lyciam: Delon, in qua nati erant, matri Latonæ concesserunt. his ego meis friuolis magnum non pono pretium, sed otium fallens & animi molestiam ista vt in mentem veniunt, sub acumen calami subeuntia chartæ illino.

1. Georg. *Expectata seges vanis elusit auenis.*

valet, vanis elusit culmis, & stipulis frugem non habentibus. Diuus enim Ambrosius sic exponit, cuius hæc sunt verba è libro de pœnitentia, *Atque vtinam hanc stipulam in messe, hoc est inanem auenam fructus mei non abijciat.*

D. Ambros. de pœnitentia.

1. Georg. Cùm tamen scribit Maro:

— & steriles dominentur auenæ:

Symmach. in relat. ad Valent. herbam segetes necantem Symmachus intellexit ita scribens, *Nec rubigo segetibus obfuit, nec auena fruges necauit.* Pro his nauci non daret suum Afranius, nec ciccum Plautus, si in sigillaribus venirent.

5. Aen. *Colligere arma iubet, validisque incumbere remis,*

imitatione Græcorum à Marone dictum est, qui armamenta velaque, ὅπλα etiam vocant: Theocritus, κουφότερ', ὦ παῖδες ποιεῖσθ' ὅπλα, πλωστικὸς οὖρος.

Theocrit.

Quæ simul inuersum contristat aquarius annum,

Horat. sat. 1. lib. 1. vt Horatius dixit, sic Theocritus πεπταμμένῳ εἴαρος ἤδη. Sed Horatius brumam intellexit, Theocritus ver. Aratus quoque scripsit, ἵνα τρέπεται ἠέλιος.

Arat. Phæno.

Od. 25. lib. 1. Horatius etiam Græcorum imitatione dixit de lasciua & amante, iecur vlcerosum, quòd eam partem Cupido ferire censeatur: vnde Theocritus, χαλεπὸς γὰρ ἔσω θεὸς ἧπαρ ἔμυσσεν. Sed & Seruius è Varrone ita scribit, *Nam propriè rubigo est, vitium obscœnæ libidinis, quod vlcus vocatur.* Egregiè autem, vt nihil supra, de libidine effrenata & immoderata scripsit, *& libido, Quæ solet matres furiare equorum.* Nam libidinem equinam, furiosam & immensam & incitatissimam vocare solebant. Prudentius,

Theocritus in Hyla.

Seruius in 1. Georg.

Od. 25. lib. 1.

Lib. 1. contra Symmach.

Aduena quos profugus gignens, & equina libido,
Intulit Italiæ: Thuscis namque ille puellis
Primus adhinniuit simulato numine mœchus.

Hinc

Hinc elegans illa in Pisonem translatio, *sic ad illius hanc orationem adhinniuit.* Cic.in Pison.

Segnésque nodum soluere Gratiæ,

dicitur ab Horatio, quòd inter se semper coniunctæ & implexæ sunt. sic Od.11.lib 3. apud Maronem, *corripit in nodum*, est manibus complexus constrictum tenet: Aen.8. sic Diuus Ambrosius in libro de virginibus scripsit, *videres piam matrem stringentem nodo manus.* D.Ambros. in lib.de virgin. Iterum, *& religiosum quem strinxerat nodum nec morte laxabat.* Seneca de Gratijs, *quare tres Gratiæ, & quare sorores sint, & quare manibus implexis.* Lib. 1.de benef.c.3. Iterum, *quid ille consertis manibus in se redeuntiũ chorus?* Ego ista scio non pluris esse, quàm nænias: sed hinc aliorum merci pretium constabit suum. Epist.7.ad Paulinum. Æui maturus Aletes apud Maronem est senex. Aen.9. Ausonius,

Maturus æui nec rudis diiudicem.

Ambrosius, *hæc iunioribus cõuenêre annis donec mens æui matura canesceret.* D.Ambros.de virgin. Solet enim pius ille scriptor libenter ex Horatio & Marone aliquid vsurpare, vnde quo sensu poëta dixerit intelligimus. *Aggere composito tumuli*, non 7. Aen. ab re dixit Maro. Nam prisci tumulos honoratorũ multum exaggerabant, id mortuorũ honori accedere existimantes, vt apud Æschylum, πολύχωστοι ἀνεῦχες τάφοι διαποντίας γᾶς. Apud Græcos quoque χωμὸς, τάφου χῶμα exponitur, id est sepulchri agger: & χυτὴ ἡ ἐπὶ τοῦ τύμβου χωννυμένη γῆ. Hîc tandem istarum huius capitis tricarum finem faciam, quas si quis ad censorem in censum deferret, censui censendo esse planè negaret.

Bis per omnes, diatessaron, septem discrimina vocum, summa & ima chorda, aliquid sufferti canere, infringere digitos lyræ. CAPVT XXX.

PROVERBIVM Græcum, quod è fidium harmonia sumptum est, δὶς διὰ πασῶν, video explicari bis per omnia: cui ego interpretationi non possum vllo modo assentiri. puto enim esse bis per omnes, vt chordas subaudiamus: sic διὰ τεσσάρων est, per quatuor chordas, quarum tria interualla continent proportionem sesquitertiam, quæ est quatuor ad tria. tria interualla sunt, sesquioctaua, sesquioctaua, & defectio, vel vt Cicero vertit in Timæo, relicta particula, id est λεῖμμα, quæ proportionem efficiunt sesquitertiam, vt docent musici: & in diatonico genere sunt, tonus scilicet tonus & semitonium. Cic.in Timæo. Quæ tamen proportio, vt Psellus præclarè docet, non è tonis, sed è chordarum longitudine vel crassitudine sumi debet. sic diapente per quinq; chordas, quæ quatuor habent interualla, proportionemque efficiunt sesquialteram, quæ non è tonis, aut sesquioctauis spatijs sumi debet, sed, vt dixi, è chordis. διὰ πασῶν per omnes, id est per octo chordas. nam octo chordarum erat olim musica, quæ octo

discrimina efficiebant vocum, & septem interualla: ac δὶς διὰ πασῶν, bis per omnes, id est bis per octo, quod est per sedecim chordas, quæ perfecta complexio est omnium concentuum, eiusque sunt quindecim interualla. Horat. sat. 3. lib. 1. apud Horatium systema est tetrachordum, cùm scribitur in Sermonibus,

— modo summa voce, modo hac resonans, quæ chordis quattuor ima.

ὑπάτη autem ab eo summa vocatur, νεάτη ima: ac Latinis, quàm Græcis vocibus vti maluit: & si, quòd studium musices in Græcia florebat, & eorum literis mandatũ erat, obtinuerat vt omnia ferè in musica Græcis appellarentur vocabulis. Lyra autem heptachordos erat: vnde fortasse à 6. Aen. Marone scriptum est, *Obloquitur numeris septem discrimina vocum.* Fulgent. lib. 3. Mytholog. Quod tamẽ aliter explicat Fulgentius, cuius & explicationem subijciam. *habet igitur musica partes septem, id est genera, diastemata, systemata, phthongos, tonos, metabolas, & melopœias: vnde & Virgilius in sexto ait,*

Obloquitur numeris septem discrimina vocum.

Ac in lyra septem intensas fuisse chordas de numero stellarum errantium multi censent: sed tamẽ in ea heptachordum duo tetrachorda efficit, cùm media pro indiuiso sit vtriusque. in his autem neruis vnus λιχανὸς vocatur ab indice digito nomen adeptus, qui neruos citharæ sollicitat. ex heptachordo tamen lyra à Mercurio inuenta, tandem octachordos est facta à Pythagora, vt multi auctores sunt, quorum ista fide scribimus. Itaque si quis fideiussorem desiderat, illi fide sua esse iubebunt. aliquid sufferti ca- Tranquill. in Nerone. c. 20. nere apud Tranquillum à musica sumptum est. in ea enim soni quidam dicuntur ἄπυκνοι, alij πυκνοὶ: eorumque alij βαρύπυκνοι, alij μεσόπυκνοι, alij ὀξύπυκνοι. suffertum enim est, subdensum, & tanquam ὑπόπυκνον. vt alio me loco recordor dixisse, sed vt eandem fabulam reponere licebat olim Liberalibus, & poëtæ argumenta ab alijs iam poëtis carmine comprehensa tractabant, quid vetat idem me interdum dicere, & idem alijs rationibus & auctoritatibus confirmare? Cùm autem genus quoddam modulationis appelletur chromaticum, quæsitum est à plerisque, vnde ei nomen istud sit positum? quid enim coloribus cum musica? sed ita se res habet: quemadmodum inter nigrum & candidum interiecti sunt alij colores medij: ita quoque hoc genus inter diatonicum & enharmonium esse videtur interpositum: nonnulli vt fuscum inter album & nigrum positum esse: sic chromaticum inter illa duo genera censent. sic enim sæpe vocabula ab alicuius rei similitudine asciscuntur, & translatia imponuntur, non è proprietate naturæ ipsorum quę sito nomine. Adde quod & colores, id est χρόαι, etiã à musicis in cantibus ponuntur, vt non tantum vna in re coloris nomine sint vsi mutuato.

od. 15. lib. 1. *Imbelli cithara carmina diuides,*

musi-

musico hîc dictum non est vocabulo diuidere, vt reor, sed translato: quia qui canunt percurtendo chordas & psallendo, etsi velut per eas partiuntur carmen, tamen id potius audientibus diuidunt, vt antè diximus: at verò musico, vt credo, verbo in Achilleide, infringere digitos lyræ dixit Papinius, pro digitos flexibiles & faciles docilesq; modorum lyræ reddere. Papin. Achilleid. lib. 2.

Dimachæ, cestri, sicilæ & sicila, camaræ, cydali, cydari, Gellius emendatus. CAPVT XXXI.

VT architectus dicitur, sic obseruaui veteres architectonem dixisse: quod, ne quis vitiosum existimaret, annotandum putaui. scio enim multos suspicatutos esse propter Græcorum consuetudinem, loca illa interpolanda esse, cùm Græci architectona appellare soleant, non Latini. sed eam librorum constantiam falsi insimulare nec possim, nec velim. Varro apud Nonium, *harum ædium summa atria confutabant architectones.* Plautus Mostel. vt in veteri exemplari reperi, Apud Non. in Confutare. Plaut. Mostel. Sc. Melius hoc anno.

Nam sibi laudasse hasce ait architectonem.

Neque verò nouum aut insolens Latinis ab vsitatis linguæ suæ verbis discedere, sed & Græcis vti, & ea sæpenumero interpolare. sic γρῦπας gryphes, atque adeo picos magis immutato verbo, Nilum Melonem, Atlantem Telamonem dixerunt. sexcenta sunt eiusdem generis quæ memorari possunt, in quibus Latini nonnihil à Græca formula recesserunt, & nonnihil voces luxarunt. veruntamen non putem tantum eos sibi permisisse, vt dimichas pro dimachis dicerent, quæ vox turpiter deformata est in historijs Q. Curtij Ruffi. sic autem vocabantur milites duplici genere pugnæ habiles, vt & ex equo & pedibus pugnare possent. ex eo enim nomen inuenêre. hi & ἄμιπποι vocabantur. sic enim de ijs grammatici Græci scribunt διμάχαι οἱ λεγόμενοι ἄμιπποι, οἵτινες ὁτὲ μὲν πεζῇ, ὁτὲ δὲ ἐφ' ἵππων μάχονται. nec in Gellio rectè legitur ruministor, cùm emendandum censeam runæ cestri. Cestrus enim Græcis verutum significat, cuius teli etiam apud Liuium mentio est. sic in eodem Gellio legendum censeo mesancyla. sic enim à Græcis iacula vocantur ex eo appellata quod in medio hastili amentum habeant, quod verbum etiam in Pompeio deprauatum est. in eo enim mesancilum legitur, interpretaturque genus teli missilis. In eodem Gellio sibynæ lego, non scibones: genus enim hastę est Græcis. Eo verbo vsus erat Ennius, Cap. 25. lib. 10. Lib. 42. Gel. c. 25. li. 10. Fest. lib. 11.

Illyrij restant sicis sibynisque fodentes. Apud Festum lib. 17.

Sunt & sicilices apud eundē hastę habentes spicula lata, Festus hunc Ennij versum affert, Ibid.

Incedit miles vulgo sicilicibus latis.

in antiquo lexico sicila exponitur σμίλη, ἀρβήλιον, σμίλη χαρτοτόμος. Sicilum ξυρὸν σκυτέως, quæ ego adscripsi ob affinitatem vocis. sed & pro climaculis lego clunacula. clunaculum autem, vt inquit Pompeius, culter sangui- Gell. lib. 10. cap. 25. Fest. lib. 3.

narius vocabatur, vel quòd eo clunes hostiarum diuiderent, vel quòd ad clunes penderet. in eo malè clunadum legitur pro clunaclo. Et quoniam hunc Gellij locum attigi, accedet huic loco quædam indebita pensio de nominibus nauium, quæ in eo corrupta censeam: quanquam perquam vellem mihi subsidio essent antiqua exemplaria, in quorum inopia, quid mihi aliud relinquitur, quàm coniectura exilis & lubrica? hæc igitur quæ dicam, pro certis non affirmabo, sed vatum similis hariolabor. pro renunculis legerem libentissimè lenunculi. Cercuri naues sunt, quæ nomen habuerunt à Corcyrensibus, vt grammatici Græci suspicantur. sed & *quas Græci vocant* ἱστιόκωπους, putauerim legendum, non ἰσόπους. moxque, *vel* ἐπακτρίδας. Rursum *horiolæ, stlatæ.* de caris enim nihil quicquam vnquam legi: erat autem stlata nauis piratica. Caper, *stlataris sine c litera scribendum est, à stlata rate piratica.* in antiquo lexico scriptum extat, stlata πειρατικοῦ σκάφους εἶδος. hinc fortasse stlataria purpura dicitur à satyrico hoc versu,

Gellius ibid.

Caper de orthographia.

Iuuenal. Sat.

Spondet enim tyrio stlataria purpura filo,

purpurea vestis velut piratica & latrocinans, cuius splendore spoliantur & falluntur venditores, diuitem censentes, qui eam gestat: vel potius fallax & deceptrix, & irridens exponetur, quòd eo vestimento homines decipiantur. stlatarius enim in antiquo lexico exponitur ἐγγύμαχος. In mareplaridis animi pendeo, parumque abest, quin putem Salustium à Gellio malè intellectum. videtur enim Salustius dicere cohortem, quę fasello vehebatur, à prædonibus, cùm mare placidum esset, exceptam fuisse: Gellius intellexisse videtur mareplacidam à prędonibus circumuentā fuisse. Salustij verba sunt è 3. historiarum, *& fortè in nauigando cohors vna grandi fasello vecta à cæteris deerrauit, marique placido à duobus prædonum myoparonibus circumuenta.* legisse videtur in Salustio Gellius mareque placida. Sed nimirum ipse calumnior, & librariorum errorem Gellio adscribo, in quo cùm scribatur, *Caupulica, mareplacida, cidarum*, emendandum existimo, cydali, camaræ, phylacides, cydari. Cydali & cydari nauium nomina extant apud Pollucem: Camaræ apud Arrianum & Strabonem: phylacides commenti sunt mei & inuenti, à custodia naualis exercitus. Sed nuctutiæ, mœdiæ, mediæ & intempestæ noctis tenebras exuperant. pro his acatia, hemioliæ legendum puto, quæ nauium genera Græcis sunt notissima, & veterem scripturam quam proximè ad emendationem meam accedere audio. geseoretæ in vitio quoque sunt: gestoriæ lego, vt enim à Plauto dicitur nauis geraria: gestoria quoque à gerendo nomen habebit, vt vectoria à vehendo.

Apud Non. in Myoparo.

Gell. lib. 10. c. 25.

Strabo lib. 11.

Gell. lib. 10. c. 25.

Plaut. Mer. cat. sc. 1. Duas res.

ADRIANI TVRNEBI ADVERSARIORVM LIBER VIGESIMVS.

Nebulas Helicone legere, nimbatus, candidus vmbo, nubigeri clypei, aceto lotus, varro, vidulus, & alia explicata in Persio. CAPVT I.

IN satyris Persij multis sanè locis ab interpretibus dissentio, quos omnes nunc commemorare non est huius operæ, quæ defunctoria est, sed interpretationis iustæ. ex vna tantum satyra quinta quosdam excerpam, quibus confido me planum esse facturum, meritò me in alia omnia, vt in senatu olim fieri solebat, discedere.

Grande, inquit Persius, *locuturi nebulas Helicone legunto.* Persius sat. 5.

Hîc nebulas interpretes musas intelligunt, qua interpretationis licentia recepta, nihil erit quod non facilè expediamus, cùm omnia quiduis significatura sint: ego potius nugas & inania & nugacia poëtarum figmenta fumis & nebulis similia acceperim, quæ omnia eis in Helicone, quod musarum domicilium est, nasci videntur, quòd Heliconem & musas Heliconis incolas, sæpe in suis poëmatis appellare, præsertim in principio soleant. nebulæ enim in his rebus poni solent, vnde & nebulones dicti: sed & nebulam pro re nihili Plautus dixit in Pœnulo, Plaut. Pœnulo

Cuius ego vel nebulæ cyatho septem noctes non emam. Sc. Negot. sibi.

sed & nimbum eodem modo pro re friuola & nugatoria posuisse videntur veteres: vt proinde nimbatã dixerit Plautus vilem & contemnendam. *Quam magis*, inquit, *aspecto, tam magis est nimbata & nugæ meræ.* Non tamen me fallit hîc ab Isidoro nimbum explicari fasciolam transuersam ex auro assutam linteo, quod est in fronte fœminarum. Simili errore, Ibid. Isidor. lib. 19. cap. 30.

— dare pondus idonea fumo,

exponunt, quæ sit digna incendio, cùm paginam & carmen dicat, quo fumus resque leues & nugatoriæ verbis amplis & tumentibus dignitatem & pondus assequuntur, id est carmen graue magnique ponderis de re leui. Ait Persius, Persius sat. 5.

— totáque impunè Subura

Permisit sparsisse oculos iam candidus vmbo.

hîc vmbonem accipiunt, sane inuita Mineerua, togam virilem, quo freti nescio: equidem in poëta eam figuram non feram, vt vmbonem pro toga dicat: ego sensum esse puto, posteaquam vestem sumpsi virilem, & ætatem militarem attigi. qui enim prętextam posuerant, æratis militaris censebantur: primis autem stipendijs clypeum gerebant sine omni argumento & insigni candidum, velut è Virgiliano versu notum est,

9. Aen.

Ense leuis nudo parmáque inglorius alba.

Lib. 5. Siluarum Protreptic. ad Crisp.

eos clypeos appellat nubigeros Papinius,

Quis tibi tum tenero permisit plaudere collo
Nubigeros clypeos, intactáque cædibus arma?

Toga autem virilis toga libera dicebatur, eámque adepti remotis magistris liberius viuebant. Papinius,

Ibid.

Quem non corrumpit pubes effrena, nouæque
Libertas properata togæ?

Persius sat 5.

Hic campo indulget,

ibid.

cùm dixit, perspicuè de ludo, & exercitatione cāpestri intellexit. hunc alea decoquit cùm dicit, aliū intelligit alea exhauriri & facultates amittere.

Ibid.

Ille, inquit, *in Venerē est putris*, id est ille in Venerē solutus est & promptissimus, ducta, vt antè dixi, translatione à putri terra. Crassos autem mox dies dicit, eos qui clara liquidaq; luce carent, crassumq; & concretū habent cęlum. Inde enim ducta est translatio. illi, inquit, qui sic vitam egēre, vbi luxu & nequitia morbos & podagram aut chiragram contraxerunt, grauissimè ferunt se eam vitæ sectam secutos, quæ tota diei nubilo & caliginoso, aut luci paludum nebulis & caliginibus offusæ ac tristi similis sit, nec ad veram & illustrem vitam aspirauisse, quam conciliat philosophia, quæ discussis tenebris stultitiæ, sapientiæ lumen ostendit, & nos ab errore in viam reducit.

saty. 5.

Itaque serò ingemiscunt sibi, id est à se, vitam veram, quam ostendit philosophia, esse relictam.

ibid.

Cæterùm Dama nomen seruile est per diminutionem ex Demetrio, vt Menas ex Metrodoro. Is seruus, vbi circumactus fuerit vindictaque manumissus, liber & ciuis habebitur: quod his argumentis probat Persius. Nam sponsor esse poterit, iudex, testis, signator.

Ibid.

Cur obsecro te, dicit aurem Stoici acri aceto lotam? nempe quòd eius auris exercitata est in dialecticis conclusionibus, cuius artis acri disciplina & acuta instructus, non fallitur captiosis ratiocinationibus: sed eas statim acris eius & acuta auris percipit. Nam acetum pro acumine & prudentia poni, non est nouum nec inusitatum. Plautus,

Plaut. Bacchid. sc. Nunc experiar.

Nunc experiar sitne aceto tibi cor acre in pectore.

Plaut. Pseud. sc. Dulcia atque.

Iterum, *Ecquid habet is homo aceti in pectore? Ch. atque acidissimi.*

Subijcit Persius, *Persius Saty. 5.*

Non prætoris erat stultis dare tenuia rerum
Officia, atque vsum rapidæ permittere vitæ.

id hoc sensu accipio: solus sapiens liber est, sapientis autem proptium est vita rectè vti & officijs optimè fungi, quarum rerum scientiam complectitur. eam autem scientiam tradere non potest prætor: proinde ne libertatem quidem. facilius enim prætor consequeretur, vt prægrandes isti militum calones, qui musicam nunquam didicêre, rectè sambuca, quam vulgo in Gallia harpam appellamus, vterentur. vt enim illi, quia scientia modorum & cantuum carent, sambuca canere non possunt: sic qui scientiam vitæ non sunt adepti, officia vitæ non possunt rectè obire. quare nec liberi esse. Cùm scribit,

Nil tibi concessit ratio, digitum exere, peccas. *Ibid.*

Stoicorum sermone est vsus, qui ne digitum quidem exeri, vt oporet, à stultis existimant. Plutarchus, ἔργων γὰρ κατὰ τὰς ἀρετὰς ὄντων, οἰκεῖά ἐστι τὰ παρενηθέντα καὶ τούτων, οἷον ἀνδρείως τὸν δάκτυλον ἐκτεῖναι· digitum autem, verbi gratia, is interdum viriliter exerit & fortiter, qui alteri denuntiat terrorem, vel se nihil timere digito exerto ostendit. cùm scribit, *I puer & strigiles*, ostendit *Ibid.* magis esse seruum, qui libidini paret & perturbationi, quàm qui dominum habet & seruitutem seruit. Nam si dominus tibi imperarit aliquid, si tamen cessator & nugator es, te imperium herile nihil impellet: at si intus dominæ sunt perturbationes, æquè nos plectunt, ac serui cessatores à domino verberantur. Vetus autem interpres, *varo regustatum*, perspicuè legit, *Ibid.* vbi vare excusum vulgo habemus: ac varones seruos militum interpretatur, qui vtique, vt ait, stultissimi sunt. hoc ego eo libentius adscripsi, quòd eius auctoritate munitius & firmius intelligam esse, quod supra cōstituere tentaui, varronem potius, quàm baronem dicendum esse. puto *c. 2. lib. 9.* tamen varonem rusticum & stultum significare, à vatis vel varris ducto nomine. sic tardi & stolidi parumque ingeniosi, stipites & caudices vocantur. Sententia est huius loci, stultus eris si iusiurandum colas, & nisi vel periurio rem quæras, vix sal tibi quem delingas suppetet: ac salinum tibi, *Persius Sat. 5.* propter salis inopiam, vt micas & reliquias quasdam eius salini conchæ tenaciter inhærentes reuellas, erit penè digitis terebrandum.

Iam pueris, inquit, *pellem succinctus & œnophorum aptas,* *Ibid.*

Id est, iam te accingis ad nauigandum, & accommodas sarcinas pueris, vidulum scorteum & œnophorum: sic se compatare solebant, qui aliquo proficiscebantur. Plautus Epidico, *Epidico Sc. 1.*

Nisi si in vidulo, aut in mellina attulisti:

quod est, nisi si in scortea eum habes mantica, aut in œnophoro vel lagena melli-

na mellinæ. eſt autem mellina potio confecta adiecto melle. ſcio ego viderí maximæ doctrinæ viris hîc à Plauto ſignificari melis pellem, quibus nondum aſſentior.

Perſius sat.5. — *Calido*, inquit, *ſub pectore maſcula bilis.*
Intumuit, quam non extinxerit vrna cicutæ.

Id eſt, tu qui nauigate paras, mera bile atra percitus inſanis & furis, nec vrna cicutæ inſaniæ tuæ feruorem extingueret, tantus eſt.

Ibid. — *Tibi*, inquit, *torta cannabe fulto Cœna ſit in tranſtro?*

quod eſt, vſque adeóne inſanis, vt tibi cannabinis rudentibus ſedem fulcire velis cœnanti in tranſtro vice menſæ, & velis ſedentem te ſuſtineri funibus, & duros rudentes tibi ſedile eſſe, qui in elegantibus & mollibus lectis diſcumbere ſolitus ſis? Ergo fulto non ad tranſtrum, ſed ad hominem referendum eſt. Nam fultum id quod expreſſi ſignificat, vel auctore

Plaut. sticho sc. Qui manet. Plauto,

Mane puluinum. A. bene procuras, ſatis ſic fultum eſt mibi.

Propertius li. 3. eleg. 7. Propertius, *Et fultum pluma verſicolore caput.*

Si tamen quis ad tranſtrum referat, non valde diſſentiam. *Quincunce modeſto*, cùm ait, ſignificat ei ſatius fore quincunciali vſura, mediocríque &

Perſ. saty. 5. infra ſemiſſem fœnore pecuniam occupare, quàm ſtudio maioris quæſtus magnos labores & periculoſam nauigationem ſubire. *Noſtrum eſt*

Ibid. *Quod viuis*, cùm ait, perinde aſt ac ſi diceret, ego tibi vitæ, ſaluriſque auctor ſum, & abſque me foret, lubricæ præcipitiſque vitæ rationes amplexus, aut duritiam aut parſimoniam ſecutus fato raptus eſſes: at impulſu ſuaſuque meo tibi genioque tuo indulſiſti. *Hoc quod loquor inde eſt*, id eſt, inde proficiſcitur mea oratio, vt oſtendã tibi breuem eſſe vitam nec gaudia differenda, ſed primo quoque tempore occupanda. Deos autem depellentes mihi appellaſſe videtur, qui mala depellunt, quos Græci ἀποτροπαίους & ἀλεξικάκους vocant, Latini etiam auertuncos, vt iam diximus.

— *ſolea puer obiurgabere rubra*,

cùm dicit, intelligit eum vapulaturum ſandalio meretriculæ. tale eſt illud

Bacch. sc. 8. act. 5. Terentianum,

Vtinam tibi commitigari videam ſandalio caput.

Perſ. saty. 5. Apricos autem ſenes fortaſſe dicit apricatione gaudentes: ſunt qui intelligunt pauperes, qui cùm vnde focum calfaciant non habeant, apricari ſolent, quod à Diogene factum legimus: & ſanè largitio illa fricti ciceris illi hominum ordini magis conuenit. Qui ſunt dij inflantes corpora? Iſis, verbi gratia, & Serapis: erat enim opinio ab illis dijs morbos immitti. proinde ſcriptum eſt in epigrammatis Græcis,

Ενθάδε παιδώνιον, ὅσοις κεχόλωτο σάραπις.

Rur-

Rursum, Ἤν τιν' ἔχῃς ἐχθρὸν διονύσιε, μὴ καταράσῃ
Τὴν ἶσιν τούτῳ, μηδὲ τὸν ἀμφικράτη,
Μηδ' εἴ τις τυφλοὺς ποιεῖ θεὸς, ἀλλὰ σίμωνα.

Hæc ego properanter & cursim & strictim attigi, in quibus vel errant vel conuiuent interpretes.

Samothracius annulus, thynicus, æstiuum aurum, aurum semestre. CAPVT II.

LVCRETIVS de magnete disserens ferrum alliciente, Lib.6.

Exultare, inquit, *etiam Samothracia ferrea vidi.*

Quæsitum est à grammaticis, quæ sint eo loco samothracia? eorum enim censeo eijciendam sententiam, qui de ferreis deorum Samothracum simulachris interpretantur. Ego samothracia ferrea, annulos ferreos dici intelligo: id quamobrem, afferre possum. In Samothrace dicit Plinius c.1.lib.33. genus quoddam annuli inuentum, quo ferrum cingebatur auro, vt ferrum loco gemmæ esset: sed & è mero auro ibi fabricatũ esse. Lucretius etiam è mero ferro. Plinij sunt verba, *necnon & seruitia iam ferrum auro cingunt:* Ibid. *alia per sese mero auro decorant, cuius licentiæ origo nomine ipso in Samothrace id institutum esse declarat.* Isidorus de annulis, *samothracius aureus est quidem,* Isidor.lib.19. cap.13. *sed capitulo ferreo, à loco ita vocatus:* qui & annulum è mero auro thynicum vocat. *Thynicus,* inquit, *purus est, primum in Bithynia fabricatus:* affertque molles Mæcenatis versiculos de morte Horatij Flacci, vt id probet,

Lugent te mea vita, te smaragdus,
Berillus quoque Flacce: nec nitentes,
Nunc per candida margarita quæro,
Nec quos thynica lima perpoliuit,
Annellos, nec Iaspios lapillos.

Hîc ego non omittam veterum quibusdam, qui lautiores & elegantiores erant (tantus eorum luxus fuit) annulos duorum generum fuisse, æstiuos & hibernos: ac hibernos putem fuisse maioris ponderis: æstiuos autem leuiores. Iuuenalis, Iuuenal.sat.1.

Ventilet æstiuum digitis sudantibus aurum:
Nec sufferre queat maioris pondera gemmæ.

proinde scripsit satyra septima, saty.7.

Semestri vatum digitos circumligat auro.

Annuli enim æstiui & hiberni semestres sunt. Paris, inquit, histrio, qui multis militiæ honorem largitur, vatibus dat annulos aureos, eosque locupletat.

Locus Ciceronis pro Sextio, calatis granis.

CAPVT III.

FACINVS audaciſſimum aggredior, hominiſque deſperati, & ad omnem audaciam proiecti, qui quidem vlcus Ciceronis planè mortiferum ſine veterum librorum ope attingere audeam atque curare coner: ſed audaciæ meæ veniam datum iri ſpero, præſertim cùm non propoſito nocendi, ſed adoleſcentium ſtudia iuuandi tam ancipitem locum tentatu- Cic. pro Sext. ra ſit. Verba ſunt Ciceronis ex oratiòne pro Sextio, *Alter verò non ille Seranus ab aratro, ſed ex deſerto gaui Oleli horreo calatis granis in Calatinos ac Lælios inſitus, ſubito nominibus in tabulas relatis nomen ſuum de tabula ſuſtulit.* Hæc ego à Cicerone dici interpretor de Sex. Atilio Serrano, qui in tribunatu reſtitutiònem Ciceronis interceſſione impedierat, vt & Quintius Numerius tribunus alter. Hunc Serranum ſe in Atiliorum Calatinorum familiam dicit adoptaſſe. Itaque videte quo prolabar, ferè putem legendum eſſe, *ex deſerto Gauio Atilij horreo calatu granis.* non enim perſpicere poſſum quid hic illud Lælij valeat, non magis, inquam, quàm cùm dicit in Calatinos ac Lælios inſitus. Inſitiuum enim vult ſignificare non Lælium ſed Atilium eſſe: vt hîc quoque in Calatinos Atilios pari vecordia legendum eſſe contendam. ſed operæpretium abſoluiſſe non videbor, niſi cur calatis granis dicat, explicaro. de quo ſic ſtatuo, Atilium iſtum Gauianum ex ignobili deſertoque vico, in quo Atilij horreum eſſet, calaſſe grana, quod eſt conuocaſſe & collegiſſe, vt frugum furtum ei obijciat, vt meſſori, ſine piaculo videor commemorare poſſe, me aliquando exiſtimaſſe hîc legi debere calatis Gauijs, vt eum illius vici calatorem & viatorem fuiſſe intelligeremus. ſed planè quia, & horrei mentio eſt, & quia tranſlatio non intoleranda eſt, vt calari grana dicantur, pro colligi (nam qui populum calabat, id eſt vocabat, in vnum colligebat) granis verius & commodius cenſeo. Sed parum hoc procudam caput propinqui loci emenda- Ibid. tione, in quo legitur, *& cùm ad fratris ſalutem à Populo Romano deprecandámque veniſſet.* lego, deprecandam conueniſſet. Quid eſt in ea oratione paulò poſt, *cædem maximam facias? forum purges?* an quod cæde tanta facta ſpongijs ſanguinem effinxit? & non putem. an quod cæde forum vacuum & vaſtum reddiderit? id probabilius eſt. ſic videtur purgare vſurpatum Apud Non. in Expulſim. eſſe à Varrone, *purgatum ſcito: quoniam videbis Romæ in foro ante lenienas pueros pila expulſim ludentes.* Nam, vt opinor, dicit nullam eſſe in foro homi- Cic. pro Seſt. num frequentiam: alioqui pila pueri ante lenienas fori non luderent. In eadem oratione, *ſoluit ſubitò lege curiata conſul,* legendum exiſtimo, cùm reperiam in antiquo codice *legum curia.* illud autem, *puteali & fœneratorum gregibus inflatus,* meo iudicio valet, quadam putealis & æris alieni procella iacta-

iactatus, & eius flatu impulsus: sed &, *ad columnam adhærescerer*, cùm ait, *ibid.* columnam Meniam intelligit, ad quam ius dicebatur, vt ex oratione pro Cluentio & locis alijs intelligi potest. id etiam ad columnam regiam, *Cic. pro Cluentio.* quæ est in freto Siculo, referri potest per dilogiam iocularem mox etiam, *imaginis ornandæ*, lego: non vt editur, formandæ. nam imaginibus hono· *Cic. pro Sext.* res & magistratus subscribebantur, ijsque titulis ornabantur. Reperi & in *ibid.* vetere libro, *vt illo supercilio mantuus ille tanquam niti videretur:* quam ego scripturam supprimere non sum ausus, etsi vitiosam corruptamque intelligo. quid si mortuus scribere voluit librarius? immo verò quid si mancus? nos id in medio cuiusque existimationi iudicioque relinquimus.

Pes, pedem facere, vterque pes, prolatus pes, versoria, propter, mataxa. CAPVT IIII.

HABENT artes omnes sua quædam propriaque verba alijs non vsitata nec nota, sed & loquendi genera: ne longè abeas, quàm in nauigandi arte multa sunt nobis, qui mediterranei sumus, non intellecta. ex his pauca quædam excerpsi, reliqua aliorum studio & diligentiæ relinquo. nec si pauca teferam, de me velim quis malè existimet. hæc enim scriptio extempotalis penè operæ est, & quicquid in buccam, vt dicitur, venit, in numerum adscribitur: si nihil in mentem venit, libros non circunspicimus, nec per auctores circunferimur, sed caput includimus. Pes in naui, ima pars est veli, id est imus angulus: alij funem accipiunt, quo velum tenditur. inde facere pedem, pro vela tendere dixit Maro, qua forma vela facere dicimus. *Vna omnes fecêre pedem.* Duo autem pedes sunt, dexter & sinister. *5. Aen.* Catullus, *siue vtrunque Iuppiter Simul secundus incidisset in pedem.* Sed *Epigr 4.* & proferre pedem, est funibus, & vt Seruius loquitur, podijs, imum veli minus adducere, sed laxius esse sinere, & longius producere. nam pede velum tenditur: aut potius vtranque partem veli æquatam non pati esse, quod fit altero fune reducto, altero producto: atque ita obliquantur veli sinus. Cæcilius, *Venerio cursu veni prolato pede vsque ad saphonem.* Plinius *Plin. c. 47. lib. 2.* lib. 2. *ijsdem autem ventis in contrarium nauigatur, prolatis pedibus, vt noctu plerunque aduersa vela concurrãt.* Nam prolato fune, & sinu veli obliquato, sic colligitur ventus, vt aduersæ naues eodem vento inflatæ possint concurrere. obliquare sinus dixit Maro, pro obliqua vela tendere, vt & ventus colligatur non secundus. & ne de recto auferretur cursu nauis venti impotentia. Versoria est apud comicum Plautum funis quo vertitur velum. Nam eos ferre non possum, qui recentem illam pyxideculam naui *Mercatore Sc. Diudm atque homin.* culatoriam atauorum memoria iuuentam explicant. verba sunt Plauti,

Hic

Hic ventus nunc secundus est cape modo vorsoriam.

Trinũmo sc. stasine fac te.

alio loco, *Cape vorsoriam, recipe te ad herum.* meam confirmat sententiam, quod ab eodem scriptum est in Epidico,

Sc. Heus adolescens.

Vtcunquè in alto ventus est Epidice, ex imo velum vertitur.

Isidorus li. 19. c. 4.

Propedem funem ait Isidorus, quo pes, id est imum veli tenditur: proferéque Turpilij testimonium,

Quasi cùm ventus fert nauem in mare secundus,
Si quis propedem misit in veli sinistrum.

Anguina ad malum antemna constringitur, inquit Isidorus. Cinna,

Atque anguina regit stabilem fortißima cursum.

Apud Fest. li. 16.

Catapiraten videtur vocasse Lucilius, quam καταπειρατηρίαν Greci vocant, perpendiculum plumbeum funiculo aptum ad explorandam & tentandam altitudinem maris. *Hunc catapiraten puer eodem deferet vnctum, Plumbi pauxillum rudus linique mataxam.* Est autem mataxa hîc funiculus: in antiquo lexico exponitur σειρά. sed catapiraten & anguinam antè declarauimus. Flectere promuntorium etiam nauigationis verbum est, quod significat ad promuntorium flectere cursum & circũ nauigare: diciturq́; eodem modo κάμπτειν ἄκρας à Græcis. Cicero ad Atticum, *sed Leucaten flectere molestum videbatur* de Diuinatione, *qui nauigant, in flectendis promuntorijs ventorum mutationes maximas sæpe sentiunt.* Nos hæc quoque recordamur antè explicasse. Verùm hæc satis sint, cùm ad gustum potius, quàm ad satietatem præbere velimus.

Cic. ad Atticũ li. 5. epist. Actium venimus.

Cic. 2. de diuinat.

Alligatus, Cicero & Manilius emendati. CAPVT V.

ELEMENTI vnius mutatio ita verborum sensum nouat, vt aliam plerunque sententiam efficiat, loco tamen & causæ non consentaneam: & cùm integra verba reperiamus, sententiam tamen corrumpentia, incauti in errorem auferimur, de quo non suspicamur, integritate verborum, quam sinceram credimus, delusi. Eam de me coniecturam facio, qui mihi ineptos sensus finxi sæpenumero, dum bonæ fidei scripturam esse reor, & eius fiducia inductus insulsas sententias comminiscor. Sed operæ pretium fuerit eius rei exempla duo in vno eodemq́; verbo proferre: Cicero pro Cluentio, *in quo inter allegatos Oppianici nomen primũ esse constabat.* quẽ non incautum anguis iste in herba fallat? me quidem sæpe fefellit, sed è latebra eruetur: legendum enim censeo, inter alligatos, id est crimini obnoxios, criminis affines. quidni enim hanc in sententiam alligatus dicatur? cùm apud Terentium legamus, alligare se furti. Cicero ad Q. fratrem, *sed idem Nerius index edidit ad alligatos Cn. Lentulum Vacciam & C. Cornelium.*

Cic. pro Cluentio.

Eunuch. act. 4. sc. 7.

Cic. ad Q. Fratr. lib. 2. epist. Scripsi ad te.

lium. legendum existimo edidit alligatos, nisi quis adalligatos vno verbo scribendum censeat, quod & mihi magis probatur, cùm Plinius adalligare vsurpet. *Lib.17.c.23.* Cuipiam tamen melior Isidori sententia videbitur, alligatos ita explicantis. *Isidor. lib. 5. cap. 23.* *Testes sunt à quibus quæritur veritas in iudicio: quos quisque ante iudicium sibi placitis alligat, ne cui sit postea liberum, aut dissimulare, aut substrahere se: & alligati appellantur.* Tertium addam locum, in quo literæ deprauatio sensui non officit illa quidem, sed historiæ. scribit in Topicis Cicero, *Cic. in Topicis.* *multi etiam in res odiosas imprudentes inciderunt, vt Staterio nuper accidit, qui ea locutus est bonis viris subauscultantibus pariete interposito, quibus patefactis in iudiciúmque prolatis, rei capitalis iure damnatus est.* Stalenus eo loco legi debet, velut ex oratione pro Cluentio patet, vbi scribitur, *Noctu Stalenus accersitus ab Oppianico venit. iam cætera nota sunt omnibus: vt cum illo Oppianicus egerit de pecunia: vt ille se redditurum dixerit: vt eorũ sermonem omnem audierint viri boni, qui tum consulto propè in cubiculo fuissent: vt res patefacta atque in forũ prolata, & pecunia omnis à Staleno extorta atque erepta sit.* *Cic. pro Cluent.* Equidem hîc etiam plus persoluam quàm promiseram, nec sinam indignè acceptũ miserísque modis elegantem poëtam Manilium aliquot in locis ob literulam vnam, vt cùm in eo scribitur, *Manil. lib. 7. c. 6.*

Sic tibi per binas vertex à vertice partes.

Iterum,

Et per quinque notant signantes tempora fines. *Ibid.*

vtrobique enim ter scribendum est. Nam sex interualla sunt à vertice ad verticem: vnum à septentrione ad circulum septentrionalem, alterum ad reuersionem æstiuam: tertium ad æquinoctialem circulum: & totidem ab æquinoctiali ad verticem contrarium. Spatium autem à polo ad æquinoctialem, vt supputat, quindecim est partium. In eodem quoque poëta cùm scribitur, *Manil. lib. 1. c. 4.*

Maioremque Helice maior decircinat arctum.

sine controuersia, *arcum*, legendum est. Hæc ego exempla posui, vt animaduersionem iuuentutis excitarem in euoluendis scriptoribus, vt mendas eiusmodi, quæ non attendentibus sic obrepere possunt, obseruarent, quas quantopere cauere debeant, quæ posui documento eis esse debent.

Centesima apud Catonem, Iris prima, oleum Romanicum præconium, semuncia, nux calua.

CAPVT VI.

CATO in capite de oleæ pendentis lege scribit, *qui oleam emerit am-* *Cato c. 146.*

plius quàm quanti emerit, omnis pecuniæ centesima accedit: quæstionis est, quę sit ista centesima: an centesima est rerum venalium? & non putem. an centesimæ accessio, quam in redigenda pecunia coactores exigunt? id omnino verius. Cicero pro Rabirio, *vtrum accessionem decima, vt facere nostri coactores solent centesima, an decessionem de summa fecerit?* meminit mox Cato Romanici olei & viridis, quorum quod tandem discrimen est? ego Romanicū interpretor populare & vulgare oleum, quod commune dicitur, quale Romæ locis vicinis fiebat: id fiebat è bacca caduca, quæ matura erat: viride, quod multo melius, è bacca fiebat viridi, nondumque matura, quæ ex arbore stringebatur & legebatur. præcipit modio oleario mensum dari, vnguinis quoque pondo decem ponderibus modijsque domini dari cauet, quibus inungantur modij & pondera. iri primæ dari etiam cauet cotulas duas, vt vasa olearia iridis primæ notæ odoræ imbuta odoratius & melius oleum reddant. *dies argento ex Calend. Nouemb. mensium decem.* coactor non ante decimum à calend. Nouemb. mensem rediget pecuniam, nisi quod præconium præsens est non in diem, sestertium nummûm quinquaginta. Itaque hîc præconium merces est præconis, qui auctionem oleæ fecit. sed & qui vendit, olei viridis & Romanici certum modum sibi recipit: sed & oleę strictæ & caducę modios aliquot. Et quoniam hæc è Catone enucleamus, hîc non omittam annotare, me per tenebras velut palpantem, semunciam superioribus libris, quid apud eum sit, explicare conatum esse. nunc meæ coniecturæ subscribere antiquum lexicon incredibiliter gaudeo, in quo semuncia explanatur, κανθήλιον, id est clitellulæ. In eodem lexico vetere, si ei fides habenda est: eius enim hîc potius scripturam, quàm sententiam nostram proferimus, nux calua, etsi hoc aliquanto alienius est, nux est auellana, vel pontica. In eo enim sic scribitur, Caluæ, ποντικὰ πεφρυγμένα. Hæc mihi dictabam, cùm in horum verborum enodatione aliquandiu hæsissem.

Cic. pro Rabirio. — Cato ca. 146. — Ibid. — 22 lib. 2.

Trapetum Catonis, orbis, miliarium.

CAPVT VII.

Cap. 22. — TRAPETVM quo oleæ teruntur, ita accommodari præcipit Cato, vt statuatur ad libellam æquatum, ne quid fastigij, ne quid deuexi habeat: sed vt æquato situ & planicie perlibrata positum sit. id enim librare cùm dicit, intelligit. ab labris digitum minimum orbem abesse vult: orbis autem mola est olearia, qua in trapeto olea teritur, qui ita in trapetum cauū conuenire debet, vt labra trapeti eum non tangant nec terant, sed ab eis digitum miminū vndiq; absit. Ibid. — *Ab solo mortarij, orbes cauere oportet mortarium ne te-*

ne terant: vt diximus, ab labris orbes abesse debere mortarij & trapeti: item abesse à fundo & solo eos oportet, ne terant eius fundum. *Inter orbem & miliarium, vnum digitum interesse oportet.* *Ibid.* Miliarium vas est angustum & oblongum milij formam referens: subdebatur autem etiam trapeto miliarium, tanquam fulcimentum, & in eo columella ferrea recta stabat, qua mola tenebatur: quod miliarium ita temperari accommodarique oportebat, vt quod ad latitudinem attinet, inter orbem & miliarium non amplius digitum interesset: quod si plus interesset, miliarium constringebatur, & in arctū adducebatur eius laxitas. Ita operi aptius erat & firmius. Ita enim quod nimium intererat explebatur, & spatium illud inane minus reddebatur, quod amplius antè hiabat. si orbes sint altiores, nimisq; deorsum descendant ad imum mortarij, eis orbiculos supponit, quibus attollantur: eodem modo latitudo temperatur & accommodatur. Nam si lati satis non sint, circundantur orbiculis ligneis eorum margines, aut armillis, velut rotæ suo cantho. mox sequitur, *summa sumptus* D C X X I X. *nummi sestertij,* *Ibid.* pro trapeto, composituris, vectura, operis, hominibus V, cum bubulcis V I, quæque alia enumerat. Illa autem tota fabrica trapetorum difficultatis nonnihil habet: proinde conatus sum, si non picturæ lineamentis eam repræsentare, certè vmbra quadam leuiter designare.

Quædam in Iuuenale explicata. CAPVT VIII.

IN Iuuenale satis esse puto illustre illud, in quo statim initio tamen interpretum, quos plusquam lynceos dicere possis, caligauit acies,

Semper ego auditor tantum? nunquám ne reponam? *Sat. 1.*

Significat enim, vt suspicor, se vicem illis poëtis referre velle, quorum recitationibus crebris toties vexatus sit, ne eis sit impune. Reponam igitur valet, vlciscar eos, vicissimque eis gratiam referam recitando poëma meum, quorum toties auditor fui. Theseidem autem Codri, longum poëma de Theseo interpretor multis diebus recitatum, cùm instar esset Æneidis Virgilianæ. Lucum autem Martis, qui & in Ponto erat, & Albæ, pro quocunque luco dixit, ad ambitiosas poëtarum descriptiones alludens, vt & Horatius, *De arte poët.*

—dum locus & ara Dianæ:

& Persius

—nec ponere lucum Artifices. Thymelen *Sat. 1.* à trepido Latino submissam sic explico: Latinus mimus erat, & Thymele mima, quæ cum Latino sæpe gestum agebat. Mimi igitur argumentum egit cum ea Latinus, in quo cum ea vt in aliena vxore mœchus penè

deprehendebatur,vel marito de adulterio aliquorum delatione ſuſpectus erat: ſed doloſam & aſtutam mœcham ad maritum allegauit, quæ ei os ſublineret, & periculo Latinum & crimine eximeret. Id igitur facetè Iuuenalis ad extremum iacit ex argumento notiſſimi illa tempeſtate mimi: quemadmodum Latinus deprecatrice mœcha eſt vſus,ſic pro ſe quoſdam ad delatorem placandum deprecatores mittere. Tale eſt & illud ſatyra

saty.6. ſexta, *Quem totius texit perituri ciſta Latini.*

nam in quodam mimo Latinus adulterum egerat in ciſtam conditum,ſubito mariti aduentu, ne deprehenderetur & interficeretur.

saty.1. *— quis fercula ſeptem Secreto cœnauit auus?*

cùm dicit, conqueritur de ſuperbia & luxu Romanorum, qui clientes ad conuiuia non adhibebant,nec iam rectam cœnam dabant,ſed ſportulam, quæ ex eo nomen habuiſſe videtur, quòd pecunia in ſportula diuideretur in atrio domus diuitum. ſcribit enim,

Ibid. *— nunc ſportula primo Limine parua ſedet,*

vel quòd dari aliquando eſſet ſolita cœna in ſportula,quod δεῖπνον ἐν σπυρίδι dicebatur: cœnæ autem vice dabatur pecuniaria ſportula. *Sed quinque,* in-

Ibid. quit, *tabernæ Quadringenta parant*: quinque, quas habeo in foro, tabernæ

Lib.26. parant mihi cenſum equeſtrem. Liuius, *pluribus ſimul locis circa forum incendium ortum: eodem tempore ſeptem tabernæ, quæ poſtea quinque, & argentariæ, quæ nunc nouem appellantur, arſere.* poſſet tamen de alijs fortaſſe tabernis, quod Iuuenalis dicit, explicari.

Exoſtra, maſtrucatus, muſmo. CAPVT IX.

In oratione de Prouincijs conſularibus ſic excuſum extat in editionibus librorum quos quidem viderim omnium. *Itaque ille alter, ipſe eſt homo doctus, & à ſuis Græcis ſubtilius eruditus, quibuſcum iam in orcheſtra helluatur, antea poſt ſiparium ſolebat.* ſcio ego ludis ſenatoribus conſeſſum datum in orcheſtra fuiſſe, vt equitibus in quatuordecim: attamen quod in libris antiquis planè dilucideque ſcriptum eſt,haud paulò aptius eſt ad ſententiam, cuius, vt opinor, ignoratio locum fecit iſti ſubſtitutioni emendatorum vulgari. ſi quid enim ignorant,de vicino mutuum petunt. In antiquiſſimis libris ſcriptũ eſt, *in exoſtra helluatur.* ſic autẽ vocatur machina lignea, qua quę intus gerũtur & fiunt,verſatione rotarũ ſpectatoribus oſtẽdũtur,quę eadẽ dicebatur ἐγκύκλημα. qui igitur ante velum cum hiſtrionibus & mimis in ſcena poſt ſipariũ & velum ſolitus erat helluari, id iam propalã in exoſtra remoto ſipario faciebat. Numeratur & à Vegetio in machinis

Lib.10.c.19. militaribus oppugnatorijs exoſtra, ſed nihil ad hunc locũ pertinet. eſt &

exoſtes

exoſtes mænianum & ſuggrunda vel proiectum, atque ἐκθέτης etiam à Græcis dicitur. In eadem oratione pro, *vt nemo poſſet vtrum deterior an infelicior eſſet iudicare*: legitur in iuratiſſimis libris, *vtrum poſterior*: & in Piſonem, *nihil iſto eſt poſterius, nihil nequius*. poſterior enim deterior & nequior dicitur. In eadem oratione ſcribit Cicero, *res in Sardinia cum maſtrucatis latrunculis à proprætore vna cohorte auxiliaria geſta*. quos maſtrucatos latrunculos tandem intelligemus? maſtruca veſtis erat Sardorum è pellibus, vt verbi gratia, maſtrucas appellare poſſumus luparias hibernas, quibus apud nos nobilitas induitur. Cicero pro Scauro, *Quem purpura regalis non commouit, eum Sardorum maſtruca mutauit?* Montani autem in Sardinia, quod agrum frumentarium non habebant, latrocinari ſolebant, & campos frumentarios populari: ij pellibus muſinonum vel muſimonum ſeſe loricabant: proinde maſtrucatos dixit ſcorteis munitos & pellitos. Strabo, γίνονται δὲ ἐνταῦθα οἱ τρίχα φύοντες αἰγείαν ἀντὶ ἐρέας κριοὶ, χαλούμενοι δὲ μύσμονες, ὧν ταῖς δοραῖς θωρακίζονται: id eſt, hic naſcuntur arietes, qui pro vellere, villum caprinum generant, quos muſmones appellant, quorum ſeſe pellibus loricant. In Plinij editionibus genus muſmonum lego, in ſcriptis genus muſmonium more adiectionis: in Nonio reperio muſimones etiam vocari aſinos, mulos, equos breues, quod probatur auctoritate Lucilij, *Pretium emit, qui vendit equum muſmonem*. Et Catonis de Letorio, *Aſinum aut muſimonem aut arietem*. Hæc ego etſi curioſius fortaſſe, quàm neceſſe erat, inueſtigaui (nam ſcio non multos laborare qualis maſtruca fuerit) tamen non omnino inutiliter mihi eruiſſe videor.

Cicer. de prouincijs cōſul. · Cic. in Piſonē. · Cicer. de prouincijs cōſul. · Cic. pro Scauro. · Strabo lib. 5. Geogr. · Cap. 49. li. 8. · Apud Non. in Muſimon. · ibid.

Sapere, thermopolium, Plautus emendatur.

CAPVT X.

VERBIS commemorari non poteſt, quantum gratiæ debeant, qui bonorum ſcriptorum libros verſant, vetuſtis libris, quorum beneficio & ope multa luxata in artus priſtinos reponunt, quæ nullo alioqui adminiculo ſanari poſſent, ſed in perpetuum fallerent: quo fit vt eorum ignauiam & inſcitiam admirer, qui cùm in auctorum interpretatione principem locum tenere velint, nulla tamen vnquam vetera exemplaria conſulunt; vltroque qui id faciunt, illudunt & irrident, vaticinarique & inſanire dicunt. Quis non ingenuum & natiuum Plautinumque verè putet illud, quod in Pſeudolo ſcribitur?

Plaut. Pſeud. Sc. Dulcia atque.

Sed iſtic ſeruus ex Cariſto hic qui aduenit,
Quid ſapit? Ch. Vſque à cunabulis.

Atqui ſimul atque protulero, quod in ſchedis quibuſdam vetuſtiſſimis reperi, exibilabitur vt adulterinum à toto caueæ conſeſſu damnatum, in

quibus ſcriptum eſt, *hircum ab alis*. ludit enim in verbo ſapit more ſuo, quod interdum ad ſapientiam refertur, interdum ad odorem: vt apud [cap.3.lib.13.] Plinium, cùm dicuntur iucundiora vnguenta eſſe quæ terrã ſapiunt, quàm quæ crocum. non multo poſt, vt alio loco diſſerui, legendum eſt thermo- [Plaut. Pſeud. Sc. Dulcia atque.] polium. ſic enim taberna vocabatur, vbi confectæ dulceſque potiones venibant, quas calidas bibebant: vnde & nomen. ſequitur mox, *Euge pellepide Charine, me meo ludo tam beas*: in veteribus illis, quas dixi, ſchedis ſcri- [Feſt. lib. 10.] ptum erat, *lamberas*. Eſt autem lamberare, inquit Feſtus, ſcindere atque laniare. verberari & vapulare ſe ſuo ludo ſeruus dicit. eiſdem enim appetitur iocis, quibus laceſſiuerat. reperi & in antiquis membranis in ea comœdia [Plaut. Pſeud. Sc. Ne plora.] vnius verſiculi auctarium. Nam poſt, *Atque ædepol, quanquam nequam homo es, rectè mones:* ſubſcribebatur, *Ite hac triumphi ad cantharum recta via.* [Plaut. Pſeud. Sc. viſo quid.] in ijſdem pergamenis ſcribebatur, *Facere vt det nomen ad molas coloniam.* hodie molariam ſcribunt contra Genium ipſius verſus. hæc pauca ſcripſi, quæ nulla coniectura ſine ſubſidio veterum librorum corrigi potuiſſent.

America, antaxon, antichtones, Mela emendatur.

CAPVT XI.

MAGNAM merentur laudem aui noſtri, qui alteram orbis terrarum partem hominibus antiquis incompertam felici nauigatione auſpicijs regum Hiſpaniæ aperuerunt, multis colonijs frequentarunt, eiuſque cultores homines barbaros, qui ſoliuagi propè ferarum ritu luſtra potius quàm domicilia habebant, non ſolùm in certis ſedibus collocarũt, verumetiam ad veram pietatem & religionem traduxerunt. huius tamen laudis partem nonnullam vetuſtas ſibi ſuo iure decerpere poteſt: quæ neque illius plagæ fuiſſe ignara, & auos noſtros ad eam quærendam videtur impuliſſe, qui alioqui de ea nihil vnquam eſſent ſuſpicari. cùm enim veteres eam regionem, quam incolimus, intelligerent totam ſolis luſtratione & curriculo eſſe citeriorem: ſic ratiocinati ſunt, non eſſe veriſimile omnem vlteriorem partẽ à rerum natura pro ſubſeciuo vacuam & inanem eſſe relictam, ſoliſque aquis obſeſſam fluctuare terrarum expertem. proinde ſub contrario axe alteram plagam & oram eſſe dixerunt, vaſto à noſtra Oceano direptam atque diſiunctam, quam ἀντάξονα, à contrario axe, & ἀντίχθονα, vt contrariam terram appellarunt. quæ profectò non eſt alia, quàm America, quam aui noſtri patefecêre. Verum id antiquorum teſtimonijs confirmemus, ne nos hoc potius confinxiſſe, quàm ex fide ſcripſiſſe homi- [Ariſt. de mundo.] nes cenſeant. Ariſtoteles huic ingenti inſulæ, quam incolimus, plurimas alias partim maiores, partim minores longiſſimis Oceani ſpatijs & interuallis

uallis diſcluſas eſſe prædicat oppoſitas, quæ hominibus ignotæ ſint. Cicero prima Tuſc. ſcribit globum terræ eminentem è mari fixum in medio mundi vniuerſi loco, duabus oris diſtantibus habitabilem & cultum, quarum altera, quam nos incolimus, ſub axe poſita ſit ad ſeptem ſtellas, *unde horrifer Aquilonis ſtridor gelidas molitur niues*: altera auſtralis ignota nobis, quam vocant Græci ἀνταῖζονα. hæc verba, obſecro, nonne nobis indicant & definiunt Americam? Pomponius Mela, *Huius*, inquit, *medio terra ſublimis cingitur vndique mari, eodémque in duo latera, quæ hemiſphæria nominantur, ab oriente diuiſa ad occaſum, Zonis quinque diſtinguitur: mediam æſtus infeſtat, frigus vltimas, reliquæ habitabiles paria agunt anni tepora, verum non pariter: Antichthones alterã, nos alteram incolimus: illius ſitus ob ardorem intercedentis plagæ incognitus, huius dicendus eſt.* Ecce Mela mari in duo latera terrarum orbem diuidi diſertè ſcribit, alterumque à nobis incoli, alterum ab antichthonibus. Nam in Mela proculdubio *eodem* non eadem legendum eſt, cùm antiqui exiſtimauerint ſolis conuerſioni ſubiacere ingens pelagus, cuius humore igneum illud aſtrum paſceretur: ſed & reuerſionis metas eſſe definiunt Stoici littora maris illius, quæ vltra citraque non progrediatur alimenti paſtuſque inopia. ſed & ſi quod ab Ariſtotele relatum eſt in admirandis auditionibus, verum eſt, in illum orbem etiam antiqui nauigaſſe videntur. Narrat enim in mari extra Herculis columnas à Carthagineſibus inſulam vaſtam & deſertam inuentam fuiſſe omnis generis ſilua nemoroſam, fluminibus nauigabilibus irriguam, reliquis fructibus vberem & copioſam, multorum dierum nauigatione diſtantem, in quam Carthaginenſibus multis crebrò commeantibus, multis etiam ſedes domiciliumque collocantibus, edictum eſſe factum à primoribus vrbis, ſi quis illuc poſthac nauigaret, capitalem fraudem fore, quòd & excuſſo tãdem dominatu rebellionem illic populi vererentur, & metuerent ne Carthaginis opes collaberentur, loci illius conualeſcerent. hæc Ariſtotelis verba vel Americam nobis adumbrãt, vel certè ei terram non diſſimilem, cùm in Oceano non putem extra Taprobanen & Britanniam, quæ notæ veteribus erant, inſulam vllam eſſe, quæ tot tantiſque fluminibus perluatur, quot quantiſque illa ab Ariſtotele memorata. quæ ſi tota à Carthaginenſibus perluſtrata fuiſſet, aut magna eius pars, ne inſula quidem, ſed continens appellata ab Ariſtotele fuiſſet.

Cic. 1. Tuſcul.

Pomponius Mela lib. 1.

Vitruuius emendatur, menæus, læotomus.

CAPVT XII.

DIV multumque me dubium animique incertum verba quædam Vi- c. 8. lib. 19.

truuij habuerunt, quibus in horologiorum deſcriptione vtitur: ea ſunt lacotomus & manachus, quibus quid ſignificetur, vt ingenuè loquar, neſcio. Semper optaui ſcriptorem aliquem Græcum nanciſci, in quo ea exraret horologij comparatio, vt è Græcis emendarē. nec enim dubito, quin verba Græca, cuiuſmodi iſta eſſe ſentio, integriora ſint in ſua lingua: quæ in peregrina facilè degenerant, non alirer quàm è longinquis regionibus ſtirpes rranſlatæ. ſed nec eæ ſunt faculrates meæ, vt libros raros & ipſa raritate caros, vt in omni genere annonæ, videmus, coemere poſſim: nec ea felicitas, vt ab alio conſequi poſſim, cùm hæc multi ſupprimant, neque cuiquam impertire velinr, ſuæque doctrinæ æſtimationem conſtare interpretentur ſingularium librorum poſſeſſione, quos in ſuis ſanctuarijs habent, noſque ab eis, vt profanos ſummouent: quos incluſos tenent, vt Acriſius Danaen. Quid igirur aliud reliquum eſt, quàm, vt qui conijciunt ſomnia, auguremur ſagacirer, ſi poſſimus? vt ſi ad verum non euadamus certè oſtendamus alijs in quo operam locare ſuam poſſint, ſi meliore cōiectura ſunt. Ego, quantum ſuſpicari poſſum è verbis Vitruuij, ferè adducor vt legendum cenſeam, pro Lacotomus læotomus, pro manachus menæus: quarum emendationum hæ ſunt cauſæ. Duo deformat illic hemicyclia Vitruuius, quorum vnum appellar, dexterius, alterum ſiniſterius: in ſeniſteriore hanc ducit lineam, quam Læoromum, vt reor, vocat, a ſectione ſiniſtri hemicyclij. ſic enim ſcribit, *ducatur linea parallelos axoni ad ſiniſtrum hemicyclium, vbi eſt litera h. Hac autem parallelos linea vocitatur læotomus.* Quod ſi quis diuidere malit, legat læos tomos, aut læa tome, vt λόγῳ θεωρητὸς dicirur. Menæus autem hac ratione defendo, quòd menſtruus ſit circulus, id eſt circulus menſium, qui menes à Græcis vocantur: vel certè manæus legendum, quando Latini Dorum imitatione ſolent η in a plerumque mutare. Theon quoque in Ptolemæum μηνιαίου meminit, quod emendationem noſtram confirmat.

Vitruuius lib. 9.c.8.

Micare, digitorum percuſſio, ius controuerſum, Calpurnius Lanatius, Phintia, & quædam in Cicerone emendata.

CAPVT XIII.

cic.lib.3.offi.

SCRIBIT Cicero lib. 3. Officiorum, *ſed quaſi ſorte aut dimicando victus alteri cedat alter:* in quo ſanè loco non eſt oſcitanter attendendū, quid ſibi dimicare velit. non enim cùm ſortis meminerit, pugnam ſignificari exiſtimo, quæ & à ſapienribus aliena eſt, & ab officio remota. Ita fit vt legendum putem micando. optimè enim micatio cum ſorre copulabitur. in eam me ſententiam induxit cùm liber antiquus Ciceronis, tum antiquus

quus codex Tranquilli, in quo ſcribitur: *Alios patrem & filium pro vita rogantes, ſortiri vel micare iuſsiſſe*: cùm editiones dimicare omnes habeant.
Legi & in peruetuſto codice lib.3.Officiorum, *Qui venenum fugiens vendat ſciens*: vbi vinum ab omnibus, & quidem melius ſcribitur. ſcio enim Cic.3.offic.
vinum fugiens eſſe, quod ætati cedit & exoleſcit. atque vinum hîc omnino probamus, quoniam etiam Nonio probari videtur, venenum tamen etiam ſolent, qui vendunt, de induſtria plerunque pro efficaci & probo, fugiens & exoleſcens prębere, tametſi vehementiſſimum ſit petitum, cùm qui ita petunt, de veneficio cogitare videantur. poſſit & venenum eſſe pharmacum atque medicamentum. Quæ ſunt quæ mox dicit controuerſa iura Stoicorum? nempe cauſæ & conſultationes ſunt, de quibus Stoici inter ſe diſſentiunt: quæ translatio ſumpta eſt à iuriſconſultis, apud quos iura controuerſa & dubia vocantur, de quibus inter Iuriſconſultos eſt diſſenſio. vt cùm aliud videtur Mutio, aliud Bruto, aliud Manilio. Cicero pro Muræna, *ſi id quod oportet reſponderis, idem videare reſpondiſſe quod Seruius: ſin aliter, etiam controuerſum ius noſſe & tractare videare*. Ius autem controuerſum iuri certo opponitur. Digitis autem concrepare, & digitorum percuſſio ſignificant, quod facilè nulloque negotio adſequimur, & leui quodã velut ſono & nutu iubemus & obtinemus. Simile eſt illud Tibulli,

Ibid. — Cic. pro Muræna. — Lib.3.offic. — Eleg.2.lib.1.

Et vocet ad digiti me taciturna ſonum.

Et Martial. *Digiti crepantis ſigna nouit Eunuchus.* Lib.3. epigr. 40.

Dicitur & digitorum crepitus de re nihili & contemnenda, vt apud Suidam in Sardanapali vita, ὡς τὰ γ' ἄλλα τὰ ἀνθρώπεια, οὐκ ἄξια ὄντα τούτου, τουτέστι τοῦ τῶν δακτύλων ἀποκροτήματος. Id etiam ληκεῖν Græci dicunt. Verſus etiam antiqui poëtæ, trochaicus ſic claudicatione liberandus eſt, Apud Cic. lib. 3. offic.

Multi iniqui atque infideles regno, pauci ſunt boni.

Iam eodem in libro, qui nominatur Calpurnius Lanarius in prouerbium abijſſe videtur, de indoctis, ſtupidis, bardis: Hieronymus in epiſtola ad Auguſtinum de Rufino, *Miſit mihi temeritate ſolita, ſua maledicta, Calpurnius cognomento Lanarius*. Cæterùm, vt more meo leuia attingam, & ſtudijs iuuentutis proſim, quibus nihil mihi carius & prius, *protulerat de dolo malo formulas*, non pertulerat legendum eſt, quod publico conſenſu & errore inductum in libros video. Lego etiam, *vt Pennus apud patres noſtros, Papius nuper*. C. autem Papius legem de peregrinis vrbe expellendis tulerat L. Aurelio Cotta, & L. Manlio Torquato Coſſ. vt Dio refert lib.37. hiſtoriarum. Sed & cùm amicum Damonis non Pythiam, ſed Phintiam fuiſſe in libello Plutarchi περὶ πολυφιλίας inueniam, quod nomen integrum etiam in veteribus Ciceronis libris reperi, non dubito quin in officijs & apud Valerium Phintia ſcribi debeat: quibuſdam etiam in libris Pynthia ſcri-

Ibid. — Ibid. — Ibid. — Ibid. — Valer. Maxi. lib.4.c.7.

scribitur. Illud verò quod tot annos in alienis sedibus regnauit, præscribere ne potest vero domino veræque scripturæ? *Quem paulò antè fingebam digitorum percussione hæreditates omnium posse conuertere.* quis non videt, si coniecturæ locus est, legendum esse conuerrere? quanquam quid coniecturam dico, cùm ita in antiquitatis monumentis reperiam? & quoniam tam multa de veterum librorum auctoritate deprompsi, ne istud quidem latere sinam, sed inde velut effodiam, quod in quodam libro sic legitur non pœnitenda accessiuncula, *in foro mihi crede saltaret; priusquam hæreditatem amitteret.* Hoc tamen posterius cęsum in omnibus desideratur libris excusis, sed & in multis chirographis, cùm tamen à me repertum sit, cur extra numerum iacêre debeat, equidem non video: etsi eo video locum carere commodè posse. Homines autem Romani nulla vnquam conditione perduci potuissent, vt in foro saltarent: idq; Cicero loco turpissimæ rei, & qua nulla fœdior & flagitiosior commemorari possit, hîc narrat. sed & illud ita reperi, *qui hoc non peruiderit.* mox continuò, *Sic enim cogitans: est istud quidem honestum, verum hoc expedit.* Illud vero quanti est? *quomodo poterunt vtiles esse cum infamia?* Nam quod receptum est & vsu locum suum fecit, sententiam planè corrumpit.

Lib. 3. offic.

Ibid.

Ibid.

Laudo, dormitator, somniare. CAPVT XIIII.

SIMVLATA verborum laudatione plerunque id afficimus, quod toto pectore improbamus atque damnamus: quo factum est, vt verbum ἐπαινῶ, quod Græcis laudo significat, pro recuso, improbo, nolo vsurpetur. Aristoph. in Ranis, κάλλιστ', ἐπαινῶ. nisi me fallit animus eadem ratione dicendi Virgilius est vsus, cùm in Georgic. scribit, *Laudato ingentia rura, exiguum colito.* Nam latifundia improbat, modicumque agri modum præfert: ac mihi videtur æmulatus esse Hesiodum, qui scripsit,

Aristophan in Ranis.

2. Georg.

Hesiod. lib. 2. oper. & dier.

Νῆ' ὀλίγην αἰνεῖν, μεγάλῃ δ' ἐνὶ φορτία θέσθαι.

id est, *Exiguas lauda naues, oneratoque magnas.*

Et quoniam in Hesiodi mentionem incidi, quemadmodum ἡμερόκοιτον furem appellat, quòd interdiu dormiat, noctu euigilet ad furandum: ita quoque Plautus dormitatorem pro fure dixit,

Trinũmo sc. Huic ego dici.

Illic homo aut dormitator est, aut sector zonarius.

His verbis perspicuè fur intelligitur. sed & somniare pro furari ab eadem mente dixisse Plautus videtur, cùm scripsit, *quis somniauit aurum?* Nam furto quæsitum aurum dicere videtur.

Plaut. Sticho sc. Salucte Athenæ.

Soldurij, Lugdunum, dunum. CAPVT XV.

SCRI-

SCRIBIT lib. 3. Commentariorum Cæsar, *alia ex parte oppidi Adcuantanus, qui summam imperij tenebat, cum sexcentis deuotis, quos illi soldurios appellant, quorũ hæc conditio est, vt omnibus in vita cõmodis vna cum ijs fruantur, quorum se amicitiæ dediderunt: si quid his per vim accidat, vt eundem casum vna ferant, aut sibi mortem consciscant: neque adhuc hominum memoria repertus est quisquam, qui eo interfecto, cuius amicitiæ se deuouisset, mori recusaret.* quorsum hæc à me scripta sunt? nimirum vt doceam esse perdifficile in ea lingua, quæ neque literis, neque sermone hodie celebrata & vsitata est, quid verum & emendatum sit perspicere. Nam in Athenæo è Nicolao Damasceno hoc ipsum, quod memoriæ Cæsar tradidit, reperi: ita tamen, vt pro soldurio illic solidunus scriptum sit, pro Adcuantano Adiatomus. Scio antiquis Gallis dunum collem significasse, & hodie etiam quibusdã in Galliæ locis aggerem. Nam aggeres mari oppositos & moles dunos nostri homines vocãt. sic Lugdunũ, quòd in monte olim situm erat (Nam postea cùm incendio consumptum fuisset, in planum deductum est) dicitur tanquam Lucij mons, cùm ipsam vrbem à L. Munatio Planco conditam fuisse multi censeant. Plutarchus in libro de fluminibus Lugdunum montem esse vocatum ait & oppidum in monte collocatum, quod lugum lingua Gallorum coruum significet, dunum eminentem. sic multis Galliæ oppidis dunum adiunctum non ignoramus, cuius significatio ad ambactum & deuotum nihil quicquam pertinere videtur. sed nihil in præsentia commodius quàm ipsa Damasceni verba adhibere. ἀδιάτομον τὸν τῶν Σωτιανῶν βασιλέα, ἔθνος δὲ τοῦτο κελτικὸν, ἑξακοσίους ἔχειν λογάδας περὶ αὐτὸν, οὓς καλεῖσθαι ὑπὸ κελτῶν τῇ πατρίῳ γλώττῃ σιλοδούρους. τοῦτο δὲ ἐστὶν ἑλληνιστὶ εὐχωλιμαῖοι. τούτους δ' οἱ βασιλεῖς ἔχουσι συζῶντας, καὶ συναποθνήσκοντας, ταύτην ἐκείνων εὐχὴν ποιουμένων, ἀνθ' ἧς συνδυναστεύουσί τ' αὐτῷ τὴν αὐτὴν ἐσθῆτα καὶ δίαιταν ἔχοντες, καὶ συναποθνήσκουσι κατὰ πᾶσαν ἀνάγκην, εἴτ' ἐν νόσῳ τελευτήσει ὁ βασιλεὺς, εἴτε πολέμῳ, εἴτ' ἄλλως πῶς, καὶ οὐδεὶς εἰπεῖν ἔχει τινὰ ἀποδειλιάσαντα τούτων τὸν θάνατον, ὅταν ἥκῃ βασιλεῖ, ἢ διεκδῦναι.

Cæsar lib. 3. Com. de bello Gallico.

Athenæus lib. 6.

Plutarch. de fluminibus.

Apud Athenæ. lib. 6.

Deportatio, spatium, psilocitharistæ, chorocitharistæ, globuli cupressi, anchesites, lartidius acriculus.

CAPVT XVI.

HOC caput multa cuiusque modi complectetur, locorumque varietate censeri volet, & vt qui è diuersis flosculis sertum nectunt vnum, multa discolori specie contexet, eaque ita, vt aliud ex alio nascetur, ac ne ex alio quidem. satis enim erit in mentem venisse. nomen deportationis in insulam, quod multo relegatione grauius erat, vnde tandem natum est? ex eo, vt reor, quòd senatus censuit milites eos, qui ex Cannensi acie fugerant,

rant, ex Italia in Siciliam deportandos esse, nec antè inde reportandos in Italiam, quàm Pœnus Italia depulsus esset. Ex ea re nomen deportationis primùm natum arbitror, cùm eorum militum more in insulas pœnæ nomine rei amandabantur. Spatium est quantum alicuius loci patet magni- Cic.1.de Orat. tudo. sic etiam eius spatij ambulatio & decursus vocatur. Cicero lib.1. de Oratore, *Tum Scæuolam duobus spatijs, tribúsve factis dixisse*, id est cùm bis Sueton. in Domitiano c.4. aut ter totum ambulationis spatium peragrassent. Tranquillus, *singulos à septenis spatijs ad quina corripuit*, id est à septenis cursibus, à septenis curriculis. sed quinam sunt eo in loco apud Tranquillũ psallocitharistæ, quæri video. ego verò locum esse corruptum audacter affirmare ausim, legendúmque psilocitharistæ. sic autem vocantur qui solo nudoq; citharæ cantu psallunt, sua ipsi voce non accinentes, nec in choro canentes. Nam citharœdi etiam ad fides canunt: chorocitharistæ plures vnà fidibus modulatè concinunt. atque horum verborum hæc discrimina esse arbitror. Cic.3.Tusc. In tertia Tusc. *& hoc ille acriculus me audiente Athenis senex Zeno*, verum germanumq; puto, pro quo modo Græculus, modo acrocholus substituitur. Cic.2.Tusc. sic alio loco forticulum Cicero dixit. Lib.16. epist. ad Atticum sic multi Cic.lib.16.ad Attic epist. Tu verò. scribunt, *& si cùm processerimus, exploratiora videbuntur, & tectis vtemur*: ac de nauibus tectis, quæ apertis opponuntur intelligunt: alij & testis vtemur, & restas genus quoddam nauium interpretantur: ego contra omnium istorum interdicta, etesias in possessionem mitto, legoque etesijs vtemur, qui venti bona certaque tempestate transmittentibus ex Italia in Varro lib. 1. c.40. Græciam commodi sunt, & mense Quintili spirare solent. Apud Varronem lib.1. de agricultura fructus cupressorum nominantur galbuli, quam ego vocem vt nihili ex ea decuria expungendam censeo, idque auctoritate Theophrasti inductus, qui σφραιεία appellat, vt sine controuersia glo- Cic. ad Attic. lib.7. epist.1. bulos Varronem scripsisse nobis constet. Lib.7. epistolarum ad Atticum scribitur, *mirus est φυράτης, germanus Lartidius*: id hoc sensu accipio, Vlysses, qui Lartides vel Laërtides erat, astutissimus & callidissimus veterator habitus est: talem Philotimum dicere possum, & Lartidium, id est Vlys- Ibid. seum appellare. non longo postea interuallo sequitur, *flauit ab Epiro lenissimus anches mitis*. ego anchen nomen venti ex Epiro spirantis fuisse diu suspicatus sum, vt atabulum ex Apulia: multaque commemorat varijs in tractibus diuersa Theophrastus ventorum nomina: & cùm ille Epiri ventus soleret plerunque vehementior & asperior esse, tum mitem fuisse cogitabam. Nunc puto legendum Anchesites. vt ventus sit ab Anchisa portu Epiri spirans, cuius mentio est apud Halicarnasseum. Narrat Cicero magnam fuisse in M. Curio vrbanitatem, & vrbanum quoddam eius testamentum puerorum Ciceronum signis & cohortis prætoriæ obsigna-

tum

tum refert, quod equidem ad vrbanitatem facetè factum iudico. quid enim cohorte testium opus erat, aut puerorum signis? *fecit autem,* inquit Cicero, *te exlibertum, me extra vacuum*, istis in verbis iocum latere intelligo. Attentior erat ad rem Atticus, nec libenter seruos libertate donabat: proinde eum hæredem exlibertum fecit. Nam & assignari etiam patronis liberti solebant: me extra vacuum fecit hæredem, id est me non misit in id quod vacuum esset, vt si quis libertus non esset adsignatus, aut si qua pars hæreditatis non esset legata: & eodem in verbo lusit in negotia mea, hominemque me negotij plenum significauit, & nunquam vacuum. vel neque libertum tibi vllum reliquit & assignauit, neque vacuam hæreditatis partem vllam mihi tribuit. alij hîc ex libella legunt, & libellæ nomine totam hæreditatem complectuntur: à quibus vehementer dissentio, præsertim cum vetus scriptura refragetur, vt ipsi testificantur & libella pro asse poni non soleat. Quod si libellam & teruncium quis hîc defendat, etiam venusta vrbanitas non deerit. cùm enim libella sit sestertij decima pars, teruncius tricesima, quibus nominibus tamē non erat in testamētis receptum vti, intelligemus relictam Attico tantum vnam libellam, Ciceroni vnum teruncium, quod sanè ridiculum erit. neque enim quisquam è tantillo hæredem instituebat. In Attici vita legimus Bruto & Crasso desperatis rebus prouincias à consulibus necis causa datas, in quo Ranconeti clarissimi Præsidis auctoritatem secutus, emendo, dicis causa. nam per speciem & nomen prouinciarum amandati & à Repub. remoti fuerant. Sed hoc caput nimia varietate locorum prodigiosum, hinc inde collectorum maleque cohærentium, vix cùm hominum risus à se deprecaturum sit, tandem aliquando insaniendi finem modumque faciat.

Epist.2.lib.7. ad Atticum.

Cornel.Nepos in vita Pōpon. Attici

Spondialia apud Ciceronem. CAPVT XVII.

SÆPENVMERO & ipse apud me quęsiui, & ex alijs percontatus sum, quænam essent ea carmina, quæ Cic. lib.2 de Oratore spondialia vocauit. nec enim satis eo in loco facit interpretum quamuis doctissimorum industria, censentium versus trochaicos sic appellari, propterea quod etiam spondeum recipiunt. Hæc ratio mihi fidem non facit, aliamque eius rei causam esse suspicor. Sed Ciceronis verba subijciamus, *tamen in hoc genere sæpe ipse vidi, cùm ex persona mihi ardere oculi hominis histrionis viderentur spondalia illa dicentis: Segregare abs te ausus, aut sine illo Salaminem ingredi?* Ego verò his verbis apud me diutius pensitatis tandē in eam partem propendere cœpi, vt existimem spondialia legi debere. nam cùm veteres Latini solerēt omnes ferè cantiones trochaicis versibus texere, quibus sum-

Cic. lib.2.de Orat.

mopere delectabantur, iisdem in sacris tibicines cùm modos faciebant, plerunque vti solebant. Tibicines autem qui in sacris canebant, spondiales vocabantur, quod nomen à spondæo profectum initio est: cuius carmine Græci in libamentis deorum & sacrificijs vti soliti erant: sed cùm Romani delectarentur trochaicis cantionibus, & eorum cantum sacris operantes adhiberent, factum est vt carmina trochaica spondialia etiam vocarent. Sed quis his rebus fundus erit, quis auctor? ne quis me ista pro meo iure effutire prædicet. Isidorus, qui etsi locuples testis fortasse non est, tamen, vt suspicor, probati & spectati alicuius auctoris fide, vt facere plerunque solet, ita scribit: *vnde & hi qui tibijs canebant in sacris gentilium, spondiales nominabantur.* Marius Victorius, *spondeus è duabus longis, vt reges temporum quatuor, dictus à tractu cantus eius qui per longas tibias in templis supplicantibus editur, vnde & spondulæ appellantur, qui huiusmodi tibias inflare assueuerunt.* In Mario tamen vel spondiauli vel spondiales scribendum est. si quis probabilius quid habet, ei libenter assentiar.

Isidor. lib. 1. etymol. ca. 16.

Maro in Inarime & Ætna defensus. CAPVT XVIII.

ANIMADVERTI Grammaticos Latinos Virgilio iniquiores esse: quem, nisi fortè eximij poëtę studio in errorem rapior, per summam iniuriam & calumniam condemnant, & eius condemnatione reliquum poëtarum chorum pari eiusdem criminis insectatione comprehendunt. Nam cùm Homerus scripserit,

Hom. 2. Iliad.

Εἰν ἀρίμοις, ὅθι φασὶ τυφωέος ἔμμεναι εὐνάς.

fraudem dicunt admisisse capitalem, Maronem, qui scripserit,

9 Aen.

Inarime Iouis imperijs imposta Typhœo.

Non enim esse ferendũ vocabula duo Homeri sic in vnum conflata coagmentataque esse, animaduertendamque à reliquis poëtis eandem esse culpam prædicant, qui sese Maroni ad eum errorem dociles præbuerunt. equidem negare non possum Maronem elegantem Homerici versus tralationem & imitari & exprimere voluisse: alium tamen in fabula Typhœi sequutum esse contenderim, qui terrigenam illum non in Cilicia iacere, sed in insula Pithecusa cubilia habere dixerat: eam autem Inarimen appellatam fuisse nemo ignorat. quis igitur Maronem aduersum illas criminationes non satis esse munitum auctoritate veteris scriptoris censuerit, qua fretus Gigantis cubile propius patriam suam admouit? Apud interpretem Apollonij lib. 2. Argonauticon Pherecydes scribit Typhoni insulã Pithecusam iniectam fuisse. verba interpretis recitabo, ὅπου τὴν πιθηκοῦσαν αὐτῷ περιῤῥι-

ἐῤῥιφθῆναι τῇ νήσῳ Φερεκύδης ἐν τῇ θεογονίᾳ ἱστορεῖ. Pati medius fidius iniuria à Gellio & Macrobio in verſibus, quos de Ætna ſcripſit reprehenditur, quos è Pindaro imitatos eſſe volunt, cùm vt exiſtimem, de eo nihil tum cogitarit. potius rei fidem & Lucretij deſcriptionem ſecutus ſit: ac ſanè ſi quis malignè non exiſtimet, multis partibus eo loco Maronem Pindaro anteponet, qui tantum miraculum tantumque prodigium orationis grauitate non videtur æquare. Quod autem reprehendunt Maronem, qui liquefacta ſaxa ſub auras cum gemitu glomerari dixerit, vt omni portento & prodigio incredibilius, licet eadem opera Strabonem reprehendant, qui idem de Ætnæ incendio refert: quem locum qui legerit, grammaticos impudentiæ & inſcitiæ damnabit, & fidem poëtæ non accuſabit.

Cap.10.li.17. Lib.5. Satur. cap.17. Lib.6. Aen.3. Strabo lib.6. Geogr.

Mancipium, nexus. CAPVT XIX.

PARVM Manilio, veteri Iuriſconſulto cum M. Tullio Cicerone in mancipij nexuſque nomine conuenit: quippe cùm Manilius mancipium in nexu vt partem in genere contineri cenſeat. Varro, *nexum Manilius ſcribit eſſe, quod per libram & æs geratur, in quo ſunt mancipia*. M. autem Tullius nexum à mancipio ſeparet in oratione pro domo his verbis: *ſed tamen iure priuato, iure hæreditario iure auctoritatis, iure mancipij, iure nexi.* Hic enim mancipiũ à nexo perſpicuè diſtinxit. Cęterũ his in verbis Cicero auctoritatem pro iure dominij quæſiti vſucapione & poſſeſſione vſurpauit: Mancipium pro oppigneratione. Atque hęc eſt ſententia Scæuolę, qui mancipij ius ijs rebus definit, quæ per æs & libram fiant, prӕterquam quod mancipio detur: quod & verius eſſe Varro ipſo declarati vocabulo dicit. quod enim obligatur per æs & libram neque ſuum ſit, nexũ dicitur. Ælius Gallus necti dicit, quicquid per æs & libram geritur, cuius generis eſt teſtamenti factio, nexi datio nexi liberatio. Parum tamen ſibi Cicero conſtare videtur. Nam in Topicis à Scæuola receſſit, & ad Manilium conceſſit. Nam abalienationem definijt, eius rei quæ mancipi eſt, aut traditionem alteri nexu, aut in iure ceſſionem, inter quos ea iure ciuili fieri poſſunt. Nam nexu traditione mancipia cõplexus eſt, cùm præſertim mancipatio fieret per imaginariam venditionem, quæ nexu fiebat & locũ habebat inter ciues Romanos, Latinos colonarios, & Latinos Iunianos, eoſque peregrinos, quibus datum erat commercium: eaque duntaxat in rebus mancipij vſurpabatur, qualia erant prædia vrbana & ruſtica in Italico ſolo: item in iure prædiorũ, in ſeruis & quadrupedibus, quæ collo dorſóve domantur. nam prædia prouincialia, quæ ſtipendiaria & tributaria erant, nec mancipij habe-

Varro li.6. de ling. Lat. Cic. pro domo. Cic. in Topic.

habebantur, & traditione alienabantur: item elephanti & cameli, tametsi dorso collóve domentur, propterea quòd è ferarum sunt genere. Hæc etiam, vt & res mancipij, in iure cessione alienabantur: &, vt opinor, sola in iure cessione Ciceronis ætate res nec mancipij mutabant dominum, non enim nudæ & simplicis traditionis Cicero in eo Topicorum libro mentionem facit. quod si tum recepta fuisset ea rerum nec mancipij traditio, non commisisset vt eam prætermitteret.

Puncta, thetica, vrnulæ, capedines.

CAPVT XX.

DIALECTICI, quorum nomen Stoicis tribuebatur, vt cùm dialecticus diceretur, Stoicus audiri soleret: veruntamen dialectici, vt dicere institueram, solent interrogando disputare, quòd eorum disputationes sermonibus & dialogis similes sint, idque ea breuitate faciunt, & aduersarium ita premunt, vt non cæsim, sed punctim ferire videantur. [*Cic. in Parad. in principio.*] Cicero igitur in Paradoxis, *minutis interrogatiunculis quasi punctis*, cùm dicit punctum pro punctura accepit, quod vel ex eo quod in libris Finium scribit [*Cic. lib. 4. de finib.*] perspici potest, *pungunt quasi aculeis interrogatiunculis angustis*, puncta fœminino genere & cæsa à Vegetio dicitur, pro ictu qui punctim & cæsim infertur. Sed quo tandem modo thetica, quæ dicuntur in scholis, ad oratorium dicendi genus Cicero transfert? [*Cic. in Parad.*] nempe quod è consultatione & proposito, id est ex vniuersa & perpetua quæstione, causam & controuersiam tractando efficit: id est eas quæstiones ad quæstionem generali subiectam reuocat. proinde scribit in primo paradoxo, [*Cic. 1. Parad.*] *sed hæc videri possunt obscuriora, cùm latius disputantur, vita atque factis illustranda sunt:* & in secundo, [*Cic. 2. Parad.*] *nec verò ego M. Regulum*, ac sic in reliquis deinceps. [*Cic. Parad. 1.*] pro fictilibus vrnulis eo in Paradoxo reperi in quodam exemplari hirnulas. est autem hirnula, & crescente etiamnum diminutione hirnella, vasis, vt ait Festus, genus in sacris. nomen habet ab hirnea, quæ tamen Plauto poculum est. nam poculum hoc, quo Pterela bibebat, dono datum fuit Amphitryoni, [*Plaut. Amphitryone, Sc. Quis me alter.*] vt & à Græcis relatum est. Vrnulas tamen iudicium doctorum secutus magis approbo. Nam vrnula vas erit, capedo poculum. Dionysius libro 2. [*Dionys. lib. 2.*] vrnulas πρόχους appellat, capedines κυλίκας.

Produci, sumere, assumere, destinari, cumulatus.

CAPVT XXI.

VIX intelligi sine literarum Græcarum prudentia potest, qua sit ratione illud ad Herennium scriptum, [*Ad Heren. lib. 1.*] *producti sumus, vt de orationis partibus*

tibus loqueremur. quod ſignificat, impulſi & adducti ſumus: id equidẽ Græcorum conſuetudine factum arbitror, apud quos ſic προήχθην etiam vſurpatur, vt ſciunt, qui mediocriter in eorum literis verſati ſunt. Hoc igitur admonitionis cuiuſdam indigebat, ne locutio vel parum perſpiceretur, vel pro inuſitata damnaretur, & vt aſſolet, ab emendatoribus locus adulteraretur. Ibidem ſumi dicitur oratio, cùm ſcribitur, *ne nimium longa ſumatur oratio*, (Ad Heren. li. 1.) quæ conſumitur, & ponitur: vnde & ſumptus nomen ortum eſt: ſed & aſſumi dicitur, quod præter quam quod oportebat, additur & ſumitur, vt aſcititium & alienum: cùm ſcribitur, *Inanis arrogantiæ cauſa ſibi aſſumpſerunt.* (Ibid.) Etiam in eo ſpurcè eo in loco, *ſi quid eorum ſuperbè, ſpurcè*, ſignificat atrociter, ſæuiter, ſanguinariè: vt, *Samnis ſpurcus homo*, interprete Nonio. (Non. in Spurc. lib. 1.) nam pro ſordido & infami & impuro hìc non poteſt dici, quòd non tam in odium aut inuidiam hoc raperet, quàm in contemptionem adduceret. ſed & incontinentia mox impotentiam ſui declarare videtur, non (Ad Heren.) intemperantiã. Nam cùm intemperantia flagitioſa ſit, & flagitia non tam inuidioſum hominem, quàm contemptum deſpicatumq́ue reddant, ex ea quæri inuidiæ materia non poſſet. *In inuidiam*, inquit, *trahemus, ſi vim, ſi potentiam, factionem, diuitias, incontinentiam.* eleganter autem deſtinari, quod eſt pro ſcopo poni & peti, quem & deſtinatum Seneca appellat, in (Lib. 1.) eo legimus: *quid*, inquit, *oporteat ab ambobus in cauſa deſtinari, quo ratio omnis totius orationis conferatur.* (Ad Heren.) ſed in memoriam mihi deſtinare redigit Catullianum quendam locum, in quo inaudita huius verbi notio, neque vſquam lecta meritò exauget animum falſi ſuſpectandi: ſic autem ſcribitur,

At tu Catulle deſtinatus obdura. (Catul. 8. epig.)

Hìc deſtinatus eſt, vt opinor, obſtinatus, cùm præſertim antè dixerit,

Sed obſtinata mente perfer, obdura. (Ibid.)

Sed quis deſtinatum pro obſtinato dici patietur? aut quis ita politiſſimum & nitidiſſimum poëtam locutum putabit? Crediderim potius eum interpoſuiſſe literam d, vt in *mederga*, & *ted hoc noctis*, apud Plautum, & alijs (Epidico. sc. Honoris cauſa modo.) veteres factitarunt: & obſtinatus edidiſſe hunc in modum,

At tu Catulle d obſtinatus obdura.

Inijcere eodem libro, eſt tanquã aliquid obiter interponere & immittere, (Lib. 1. ad Heren.) vt ſi Græcè ἐμβάλλειν diceres: *hoc modo*, inquit, *in loco cõmuni per amplificationem inijciemus*, id eſt, inducemus & interijciemus. Cùm autẽ ſcribit, *quod negotio diminutũ fuerit, exæquabimus induſtria*, iſtud exequare à menſuris eſt ſumptum, quę cùm implerę ſunt, æquatæ dicuntur: cùm abundant, cumulatæ: vnde & mox ſcribit, *munus hoc accumulatiſſimè tuæ largiamur voluntati:* & Maro, (4. Æn.)

Quam mihi cùm dederis, cumulatam morte rependam.

Vegetius, *exinde prima die vnum coclearium cumulatum cum sextario vini veteris.* Iterum, *singula maiora coclearia plena & cumulata commisceas.*

Augmen, æuum, postes, deûm manium postis, Varro explicatur, & emendatur. CAPVT XXII.

IVVAT agnoscere in Latinis auctoribus, quo pacto Græca quædam vocabula expresserint: etsi istud non leuis operæ est, ac plerunque se clam id ipsum subducit, nec à nobis percipitur. ὄγκος Græcis moles est & magnitudo, augmen dixisse videtur Latinè Lucretius lib. 3. hoc versu, (Lucret. lib. 3.)

— & tamen ex his
Omnibus est vnum perfectum corporis augmen.

id est vna moles, εἷς ὄγκος. Sed eodem in libro, quod in libris non profanatis, sed qui maiori religione quàm sibyllini in penetralibus reconditi sunt, reperi, temperare mihi non possum, quin eloquar: etsi ridiculum fortasse videbitur, præsertim cui publica scriptura stilo Mineruæ exarata videbitur. vbi enim legitur hodie, (Lucret. lib. 5.)

— quæ nequeat ratio depellere dictis,

Inueni planè dilucideque scriptum,

— depellere noctis:

Nec tamen à nobis velut censoribus, mouetur tribu dictis: sed antiquitatem librorum testamur, quæ sententiam nec frigidam nec inscitam cõtinet. constat enim à poëtis Græcis noctem εὐφρόνην non infrequenter vocari, quòd eo tempore nullo auocamento à consilio quærendo impedimur, nullaq́; interpellatione à cogitando prohibemur, & noctem consilium daturam sæpe dicere solemus, solique tum cùm sumus, omnem ingenij aciem intendimus ad bene consulendum. nulla tamen, inquit, noctis ratio nullumque consilium perimere extinguereque penitus reliqua naturæ vestigia possit. æuum more Græcorum poëtarum etiam vitam appellat. Nam & apud Homerum & apud Sophoclem αἰὼν ita vsurpatur. Eorum igitur imitatione Lucretius, (Lucret. lib. 3.)

Perdit enim quod non proprium fuit eius in æuo:
Multaque præterea perdit cùm expellitur æuo.

Postes idem pereleganter pro foribus posuit, quia postibus vtrinque fulciuntur.

(Ibid.) *Cernere res animus sublatis postibus ipsis:*

id est sublatis oculis, qui sunt animi fores: eodem sensu etiam respondent apud Varronem aruspices, deûm manium postileonem postulari, id est (Varro li. 4. de ling. Lat.)

ciuem fortissimum eo demitti. nam deûm manium postis appellatur, terræ hiatus, qui censebatur orci ianua. nam hiatus & voragines profundas auernaque, Acheruntis ostia credebantur. scio postulionem semper apud Varronem edi, & grammaticos non censos tantum, sed primæ etiam centuriæ existimatos, postulionem mordicus retinere, & pertinaciter defendere: sed ea vox idoneam non interpretatur sententiam, & leonem Varro per inuersionem ciuem fortissimum adumbrare vult. in postulione autem nullum figuræ inuolucrum huius significationis reperias.

Plinius duobus locis emendatus. CAPVT XXIII.

VELVTI pedicis capti hæremus in Plinio ita scribente lib. 11. *Antiqui abdomen vocabant, priusquam calleret id, scientes occidere non assueti.* nam & concinnata confictaque hæc scriptura est ab illis, qui vnde se nequeunt extricare, tricas inuoluunt, & scribere malunt quæ legant alij, quàm ab alijs scripta ipsi intelligere: & sensum non explanat ad liquidum, quem probare possis. Nam si hoc dicere voluit, priusquam calleret, non assueti occidere, quid attinuit scientes addere? Deinde non arbitror maiorum tantum fuisse luxum, vt suminis causa suem occiderent, & inuidia potius ætatis suæ mores onerare voluit. In libris sanctioribus reperio, *priusquam calleret inijcientes occidere non assueti*: quod verbum inijcientes, cùm vsque adeo discrepare viderem ab illo commentitio, *id scientes*, cœpi velle ipse pari corrigendi libidine vti, & scripturam archetypam interpolare, minori tamen incommodo, quàm illi, quòd antiquitatẽ non suppressi, quam illi in totum opprimere, de medioque tollere voluerunt. eam enim meæ sententiæ iam præscripsi, sed vt tandem quod sentio, eloquar, existimo legendum, *priusquam calleret, incientes occidere non assueti.* vt enim Pompeius scribit, incientes dicuntur vicinæ partui. nepotes autem & luxuriosos sui sæculi notat, qui, vt illa parte tenera fruerentur, antequam occallesceret duraretutq;, ante partum sues grauidas occidere solebant, quod maiores non factitabant. atque ex his quidem laqueis vtcunque nos expediuimus, vereor ne magis constricti teneamur aliò in loco eiusdem libri. *Iecur maxime vetustatis patiens, centenis durare annis, obsidionum exempla prodidêre.* quis enim obsecro, vnquam audiuit tot annis vllam vrbem obsessam fuisse? vnde igitur exempla, quæ dicit, petita sunt? Isti concinnatores grassantur per bonos auctores impunito quodam latrocinio, & cùm eorum sceleri persolui deberet teterrima pœna, vastando populandoque doctrinæ famam laudemque aucupantur. oracula librorum antiquorum sciscitanda mihi esse putaui, in quibus nihil tale repeti: sed quod tamen re-

Lib. 11. ca. 37. — Fest. lib. 7. — c. 37. lib. 11.

peri, vt verum fatear, vate aut sibylla indiget interprete, neque ex eo sana vlla sententia contexi queat. verba antiquorum exemplarium sunt, *hoc sirion cum exempla prodidêre.* quid illud sit, *hoc sirion cum*, nequeo comminisci. oxyrynchûm exempla aliquando vaticinatus sum legi debere, qui piscis in Ægypto frequens est, & in eius potuit iecore, quod Plinius refert, obseruari: sed mihi commentum istud non placet. vero propius sit, *Assyriorum exempla prodidêre.* nec tamen huic sententiæ ita confidemus, vt nos alijs eam approbare posse putemus. Itaque & amplius pronuntiamus, & alios ad emendationem interpretationemque hortamur.

Dij genitales, oscilla, æora, Maro explicatur, CAPVT XXIIII.

Seru. in 6. Aeneid. VERSVS est Ennianus à Seruio relatus,

Romulus in cœlo cum dijs genitalibus æuum Degit:

Cic. 1. Tusc. qui & à Cicerone 1. Tusc. memoratur suppressa tamen genitalibus voce:

Auson. periocha li. 4. Iliad. & apud Ausonium in periocha libri quarti Iliados scribitur,

Iuppiter interea cum diis genitalibus vna,
Concilium cogit superûm de rebus Achiuis.

Qui igitur dij genitales sint, & cur ita vocentur, quæritur. Ego deos genitales reor dici, vt parentes & auctores & procreatores rerum omnium & animantium. Mouet me, quod αἰειγενέτας ab Homero vocari deos reperio, hanc vocem grammaticis modò deorum immortalium æternitati, modò perpetuæ eorum procreationi attribuentibus: quam posteriorem significationem poëtas Latinos secutos esse existimo. sic Græcorum comparatione multa elucescunt, quæ antè velut caligine nimboque obducta videri non poterant. æquè è Græcorum comparatione versus ille Maronis, quem tamen spero me satis antea è Tertulliano fideliter explicasse, clarissima luce collustratur,

1. Georg. *Oscilla ex alta suspendunt mollia pinu.*

In quo tamen critici sententiæ non minus incerti sunt, quàm si sors quædam esset ex adyto Apollinis edita. sed cùm Maro Græcorum instituto & more hoc Romanos Troianorum colonos fecisse dicat, constetque ex grammaticis Græcis solitos Athenienses de arboribus molles sibi bacchanalibus suspendere sessiones & gestationes, quas æoras appellabant, haud cunctabor affirmare oscilla esse quædam, vt sic dixerim, suspendicula, quibus se in aëre pendentes agitabant, Hesychius, αἰώρα, ἑορτὴ ἀθήνησιν ἣν οἱ μὲν ἐπὶ τιμῇ λέγου τυῤῥάνου θύειν φασὶν, οἱ δὲ ἐπὶ κλυταιμνήστρας καὶ αἰγίσθου. οἱ δὲ ἐπὶ ἠριγόνῃ ἀλήτιδι τῇ ἰκαρίου. Æora autem Græcè pensilem quandam gestationem

nem significar. Inusta igitur est macula Germanici interpreti ita scribenti, *Quod factum ab Athenensibus, qui diebus festis institutis aras constituerunt, ideo quia illam pendentem aspexerunt, quod est apud Græcos: ex quo factum vt soli oscillo iactarentur homines.* Hîc arbitror non aras, sed æoras esse scribendum: & *, quod est apud Græcos* αἰωρῆσθαι. nihilo secius & illud Maronis,

Hanc tibi Eryx meliorem animam pro morte Daretis Persoluo, 5. AEn.

ex comparatione Græcorum melius aliquanto intelligetur. cùm enim Daretem tanquam hostiam sacris vouisset, & interficere decreuisset, proinde quasi ea hostia grata heroi non esset futura, nec litatura, succidaneam sese meliorem dare demonstrat. nam in sacris succidaneis, Græci per euphemismum, δευτέραν ἀμεινόνα dicere solebant.

Munitor, circunscriptus, primo cœtu, & quædam emendata apud Cornificium. CAPVT XXV.

QVOD Cornificius esse dicit exornatum pronominatione, nostro sæculo mutauit figuram, & ad permutationem quandam ænigmaque videtur pertinere: quòd quæ olim vel recentia, vel presentia, omnibus notissima erant, vetustate obliterata, & obscurata, vix hodie intelligantur. sic autem scribitur, *Videte nunc*, inquit, *iudices, quemadmodum me plagiosippus iste tractarit.* hoc autem acerbissimè dictum diu arbitratus sum in Philippum oratorem, qui pro fure & plagiario & improbo morderetur acriter. plagium igitur furtumque ei obijci censebam, vt & lib. 2. de Oratore in iocis: neque aliud quicquam hîc fingere & comminisci poteram. Nunc scabie quadam & prurigine emendandi fortasse non mendosa agitatus locũ scalpere cœpi, & modò plagosus fuste scribere, modò plagosus iste: quod quidem omnium maximè mihi probatur. Nam de aduersario loquitur, à quo vapulauit, qui sensus & è priore emendatione efficitur. Legitur autem variè, modò plagiosippus, modò plagiocippus, modò plagioxiphus, à transuerso gladio, quod perplacet. Illud etiam inuersionem verbi habet obscurissimam eodem libro, quod pro translatione positum est. ita quæ alijs translata sunt, alijs sunt sirpea & ænigmatica. *vt si quis*, inquit, *Drusum, Gracchum, Numitorem obsoletum dicat.* cùm Numitorem dicit, id non tam perlucidum, quàm vitrum aut crystallum est. Ego de homine seditioso dictum accipio ex eo, quod Numitor cum suo nepote coortus in Amulium, regno ipsum exturbarit. Ego tamen hic quoque potius veteres libros secutus legendum crediderim, *vt si quis Drusum, Gracchum munitoremq́; obsoletum dicat.* Nam Gracchum constat, vt Plutarchus scribit, è viarum munitione plebis Romanæ gratiam emeritum fuisse. Illa leuiora & facili-

Ad Heren. li. 4.
Cic. lib. 2. de Orat.
Ad Heren. lib. 4.
Plutarchus in Gracch.

faciliora, sed iuuentutem tamen monitura oscitantem fortasse, nec attendentem: vtilitatem eodem lib. sic vsurpatam, vt solet Græcè poni χρεῖα *si* Ad Here. li. 4. *idoneus esse potest ad eas vtilitates & aptus, quæ desiderantur ab equo*, id est ad eos vsus, ad eas res. primum cœtum, primum iudicum conuentum appellat, cùm causa primum agitur & auditur. Itaque primo cœtu condemnare, est prima actione sine ampliatione. *hic vos*, inquit, *veriti estis, si primo cœtu condemnassetis, ne crudeles existimaremini.* Circunscripti sunt, velut in ordinem redacti, quorumque potestas diminuta est: *ne*, inquit, *omnino patres conscripti, circunscripti putentur.* Cladem autem quandam persensit vetustatis illud, Ibid. *& narret alijs quomodo Ladas, aut Boius cum Sicyoniis cursitarit.* Inscitus enim & nugatorius ex primitur sensus. neque enim cum populis solebant illi, vt reor cursitare, sed cum similibus certatoribus, & subsentio quid scribendum sit, Ibid. quod tamen vix audeo scribere, cùm coniecturæ non historiæ id acceptum feram. sed de capite non dimicamus, & serò metuere & verecundari incipimus, qui antè tam sæpe faciem perfricuimus. Legendum igitur credo, *aut Boiscus, Sicyonius cursitarit*: & vt iterum impudens sim, cùm scribitur, *& suum quisque de libris suis tulerint*, inemendatum corruptumq; affirmare audebo, legendumque, *de libris sustulerint.* Nam illud, *suis*, si quis ad veram latinitatis amussim exigat, intelliget loco non conuenire. mox quoque, *quibus possumus & debemus*, non *quod possumus*, Cornificium scripsisse, vel potius Crassum ita loquutum esse, asseuero. fides penes Ciceronem alijs locis ista sic scripta proferentem. dijs gratia, nemo huius capitis cognoscendi causa vadimonium deferet: Saty. 4. lib. 2. nec eius causa vel cassa nuce, vt Flaccus ait, pauperabitur. Nec enim vllum vel à lite demorabitur, vel aucupio quodam rerum visendarum captum à re familiari auocabit. sic ferè sunt quæ scribimus, vt fastidijs potius adhærescant, quàm lenocinio vllo lectorem eblandiantur.

Barathrus, mare magnum, robur, seorsum, clanculum, sumere, vbi. CAPVT XXVI.

Lib. 3. AVFER *abhinc lachrimas barathre*, apud Lucretium, vt insuetum nos à sese abalienat: sed vt ὄλεθρος Græcis pro adiectione vsurpatur, cùm sit vocabulum appellationis: sic βάραθρος est dignus barathro, cùm barathrum sit, vt grammatici appellant, substantiuum; βάραθρος quidem à Græcis explicatur βαράθρου ἄξιος. barathre reperiri in antiquis lilibris testis est vir eruditissimus Dionysius Lambinus. In alijs est barathro quod erit, in barathrum. quidam etiam balathro legunt: alijs barathro, est ba-

est balathro. Mare magnum dicit Lucretius etiam cùm loquitur de Hellesponti angustijs, quas Xerxes ponte coniunxit, credo ad maris totius mediterranei magnitudinem & vastitatem respiciens, non ad eam tantum partem referens, quæ contabulata ponte fuit. Lib. 3.

Ille, inquit, *quoque ipse viam, qui quondam per mare magnum Strauit.*

Itaq; sic de mari loqui propè mirabundi solebant: antè autem iam docuimus mare mediterraneum, mare magnum à Latinis appellari. sed & Græci ἄλα δῖαν ex magnitudine vocant. Cùm autem Lucretius enumerat pœnarum quædam genera illo versu, Ibid.

Verbera, carnifices, robur, pix, lamina, tedæ. Ibid.

Robur fustem lignumque significare videtur, quo sontes tundebantur fustuario. Nam locum hîc, vt reor, non significat, nec vinculum. de supplicijs enim loquitur, non de vinculis. seorsum apud eundem poëtam auget præpositionum numerum, vt, Ibid.

— nequit vllam
Dispicere ipse oculis rem seorsum corpore toto.

id est à corpore toto separatus: vt & clanculum apud Terentium, Adelph. act. i. sc. I.

— alij clanculum patres quæ faciunt:

id est clam patribus, & patribus ignaris. sed & alio loco etiam multo clarius sic seorsum cum auferendi casu iunctum vsurpatur,

At neque seorsum oculi, neque nares, nec manus ipsa Ibid.
Esse potest anima: neque seorsum lingua nec aures
Auditu per se possunt sentire, nec esse.

Legendùm autem suspicor eodem libro è vetere libro,

Quam primordia sentiscant concussa animai, Ibid.
Ecquantis interuallis tuditantia possint
Concursare, coire.

Non tamen dissimulandum aut tacendum, in eo scriptum fuisse,

Et quantis interuallis tuditantia.

Porrò intelligo tundere velut cupientia & pellere: impulsa enim leuiter mox concursant & coëunt, mouentque animal & pellunt: placet & frequentationis sensus: quod autem scriptum est,

Illud in his rebus nequaquam sumere possis, Ibid.

valet ponere, dicere, afferre: estque verbum philosophicum aut dialecticum, quod λαμβάνειν Græcè dicitur: vnde sumptiones dicuntur partes ratiocinationis complexionem antecedentes. Illud quoque Græcanicum est,

Quippe vbi imaginibus fumi nebulæque mouetur. Ibid.

est enim quod Græci scriptores, ὅπουγε dicere solent, quod valet præsertim

cùm. ait enim principia animæ esse tenuiora fumo & nebula: præsertim cùm fumi & nebulæ imaginibus & simulachris soleat moueri.

Cathenæ, compedes, cum palla saltare, Coriendrus, amare. CAPVT XXVII.

Plautus Menæchmis act. 1. Sc. Iuuent.

APVD Plautum in Menæchmis cathenę, ferreæ sunt: compedes, ligneæ, cùm scribit,

Tum compediti ianuam lima proterunt,

non enim id de ianua vel ergastuli, vel carceris, vt quispiam prima specie putaret dicit: sed de compedum claustro, vt inde pedes eximant. Illic quoque clauus erat, quo claudebantur, quem dicit lapide interdum excuti. Illud ex eadem est fabula,

Sc. Animemi.

M. Sustine hoc penicule, exuuias facere, quas voui, volo.
Pe. Cedo. M. Sed obsecro hercle, salta sic cum palla postea.

Hîc exuuias facere est spoliare se, & spolia à se in alterum transferre, quod Menæchmus facit, qui exuuias vxoris & suas, induuias facit & tradit Peniculo: cumque qui saltabant olim in scena, & cantabant, aut citharā pulsabant, palla ornati essent, idcirco à parasito petit, vt cum palla saltet.

In arte poët.

Horatius,

Posthæc personæ pallæque repertor honestæ Æschylus.

Ibid.

Iterum, *— traxitque vagus per pulpita vestem.*

Lib. 4.

Et Cornificius ad Herennium, *vti citharœdus, cùm prodierit optimè vestitus, palla inaurata indutus, cum chlamyde purpurea coloribus variis intexta,* moxque sequitur, *vocem emittat acerbissimam cum turpissimo corporis motu.* Quod autem saltationis ob pallam mentionem fecerit, illud argumento est, quòd eadem fabula scribitur,

Plautus Menæchmis. Sc.

Potius vt.

— non ego te indutum foras
Exire vidi palla? M. væ capiti tuo:
Omnes cynædos esse censes, tu quia es.

Sc. bene obsonaui.

id est, omnes, vt interpretor, saltatores. Illic autem,

Seu tu Cylindrus, seu tu Coriendrus, perieris.

tantum arbitror annominatione vocumque similitudine accersitum leporem, expectatione tamen interim spectatoris venustè decepta, cùm præter opinionem repentè proprium nomen ex olere fingatut inauditum & ridiculum. Inquit Plautus,

Sc. Menæchme.

— amare ait
Te multum Erotium vt hoc nunc vna opera ad aurificem deferas.

Hîc amare est amanter precari, & à caro homine rogare & optare. apud Quin-

Quintilianum in ioco Domitij Afri nouitate iucunda & amœna vſurpatur. Nam cùm is, quem defenderat, eius conſpectum vitaſſet, vbi poſtea ipſum conuenit, amas, inquit, me, quòd te non vidi: id eſt, gratum mihi feciſti. Quintil. li. 6. c. 3.

Quædam in oratione pro Flacco emendata.

CAPVT XXVIII.

In oratione pro Flacco, qui dicitur Timolites vicanus, vt aliquam teſtimonij fortaſſe dictionem habuiſſet, in tanta tamen cauſa nullam habuiſſet teſtis auctoritatem, ſi è vili vico potius, quàm ex oppido nobili Romam euocatus fuiſſet, homo præſertim inter ſuos ignotus: &, vt ſuſpicor, Lælius tam amens non erat, vt hominibus è villis & pagis teſtimonium denuntiaret: nec tam parum gratioſus, vt non confideret ſe aliquem ex vrbibus cõmouere poſſe & Romam euocare. Hæc cùm ita ſint, haud cunctanter legam, *Timolites Nicænus*. Nicæa autem nemini ignota poteſt eſſe, cui fando ſit auditũ aliquando concilium Nicænum. Cic. pro Flac. In ea etiam oratione *rogare*, pro erogare fallit, cùm ſcribitur, *ſeſtertium ter & quadragies rogabamus*. Ibid. Hæc quidem admonitio deſiderari ſyllabam, vel potius literam demonſtrat: ſed ſine qua tamen ſenſus, vt vocabulum ipſum, claudicat. *ab Æno*, autem, *in Aſiam*, ſcribendum eſſe, non ab Hæmo, ſuperuacaneæ eſſet operæ monere, niſi mons oppidi ſedem occupaſſet omnibus in libris. fallit & verſipelli dolo in eadẽ oratione litera e, quæ in locum tertiæ ſubrepſit. Nam qui populi Acmonenſes appellantur, in Æmonenſes adulterati ſunt. Stephanus, ἀκμωνία πόλις φρυγίας. ab hac vrbe Acmonenſes, & Acmonienſes eius municipes vocabantur. Trapezitas autem non malè ab hominibus Latinis menſarios dici poſſe, quod in Budæo ab eruditis reprehenſum eſſe recordor, fidem fecerit pro Flacco Cicero his verbis, *Cum ciuitate mihi res eſt acerrima, & conficiendarum literarum diligentiſsima; in qua nummus commoueri nullus poteſt ſine ſex prætoribus, tribus quæſtoribus, quatuor menſariis, qui apud illos à populo creantur*. Ibid. Hos vt opinor menſarios homines illi Græci ſua lingua τραπεζίτας vocabant: & cùm ibi menſa publica nominetur, ſuſpicandum eſt, & menſas priuatas fuiſſe: vt trapezitæ eſſent duorum generum in aliquibus vrbibus Græciæ, publici & priuati. Illo autem in loco, *illum conſeruatorem Aſiæ, illum Dionyſium*, è librorum vetuſtorum teſtatione ſcribo, *illum Euium, Nyſium, Bacchum, Liberum nominabant*. Ibid. Euium autem liberi patris cognomentum ab omnibus opinor agnoſci: ſed & Nyſiũ, à Nyſa monte appellatũ nemo paulò humanior ignorat, nec videtur id vllis exemplis confirmandum, ne ſoli, vt in prouerbio eſt, lucem fœnerare velle videamur. Nam vt in vitio eſt, qui dubia non probat: ſic

qui certis & notis argumenta quæritat, est supervacaneus.

Varro de lingua Latina emendatus, pinsere humum cubitis, coum, cohiuum. CAPVT XXIX.

Varro li. 4. de ling. Lat.

M. VARRO lib. 4. de lingua Latina Asiam & cælum duobus modis dici refert. Nam & cælum dicitur cæli pars summa vbi stellæ, & aëris plaga tenero terram complexu continens: sic Asia dicitur pars orbis terræ, quæ non Europa. Duas enim tantum partes Varro, vt & Salustius in Iugurtha, orbis terrarum nouit, Asiam & Europam. Nam in Europa ponit Aphricam. Dicitur & Asia prioris Asiæ pars, in qua erat Ionia, & prouincia pop. Romani. In Varrone scribitur, & Cilicia, falsò mendoséque: cùm in illa Asia Cilicia non esset comprehensa. Cicero pro Flacco, *Nam, vt opinor, Asia vestra constat ex Phrygia, Mysia, Caria, Lydia.* Strabo, οἱ δὲ ἐπαρχίαν ἀποδείξαντες τὴν χώραν, ἀσίαν προσαγορεύοντες ὁμώνυμον τῇ ἠπείρῳ. Mox in Varrone lego, *non malè quod posterior*, vt reprehensum veriloquium Ælij ab aliquo posteriore scriptore intelligamus: si posterior Ælius scribatur, vt ab Antonio Augustino, sententia erit, ipsum sui posterioribus libris reprehensorem fuisse, credidisseque non tam cælum à cælando, quàm cælare à cælo deductum esse. Cælum alij ita vocatum censent, quòd sit cælatum impressumque varijs signis, & distinctum sculptumque. Hinc præclari illi versus Varronis,

Cic. pro Flac. — Strabo li. 12. — Varro li. 4 de ling. Lat.

Mundus domus est maxima rerum,
Quam quinque altitonæ fragmine zonæ
Cingunt, per quam limbus pictus bis sex signis
Stellimicantibus, altus in obliquo æthere, Lunæ
Bigas acceptat

Ibid.

Alijs cælum dicitur vt κοῖλον. Cæterum vbi scribitur à Varrone, *Ego magis puto à chao cauum*, quæ scriptura mirificè mihi probatur, in antiquis libris reperio, *à chao couum*, vt librarius fortasse cohum scribere voluerit. Nam, vt ait Festus, Cohum poëtæ cælum vocauerunt: infra tamen Varroni couum in aratro nominatur. in antiquissimo libro Cl. v. Henrici Memmij ita scriptum reperi, *cous est quo cælum continetur: vnde Ennius,*

Fest. li. 3.

Vix solum complere coum terroribus cæli.

Est & cohiuum calyx rosæ adhuc conniuens & clausus. Verba sunt antiqui lexici, *cohiuum*, κάλυξ ῥόδου μεμυκώς. Scribitur & coniuum, à conniuendo, vt reor. Scribo mox in Varrone, *noctu qua caua cæli.* Lego infra in eodem, *non terminus, sed termon*, vel termo, vt & Ennius locutus est,

Varro li. 4. de ling. Lat.

Ingenti vadit passu, qua redditus termo est.

Lego

Lego etiam mox, *hoc Græci τέρμα.* Distinguendum autem est post, *in Latio*, vt arbitror. At vbi scribitur, *appellarunt summa terræ, quæ sola teri possunt, sola terræ*, puto intelligi emendandum, *quæ solo teri possunt*, id est pede & vestigio. Emendationi suffragatur mensio syllabæ. protinus lego, *ideo Ennium in terram cadentes dicere, cubitis pinsabant humum.* sic enim in manu scriptis libris reperio, si quis pinsebant, legat, non multum repugnabo. pinsare autem humum, est terram ferire, vt faciunt qui interficiuntur caduntque in terram. Simile est illud Homeri, ἕλε γαῖαν ἀγοστῷ. At vbi scribitur, *Et dicitur humilior, quæ ad humum, vt Sabini, vt Lucani*, magna est confusio & conturbatio rerum & verborum non suo collocatorum loco. Georgius Buccananus poëta grauissimus & elegantissimus vidit primus vnde ista essent distracta atque diuulsa, ac me docuit cum alijs ea sic coniungenda esse, *Et dicitur humilior demißior: infimus humilimus: quòd in mundo infima humus.* Lego autẽ non longè hinc, *hinc sudor, vdor: is quamuis deorsum in terram vnde sumi pote, puteus: nisi potius quòd Æoles dicebant, vt ποταμὸν, sic ποτῆεα & ποτὸν, vt nunc φρέαρ: à puteis oppidum Puteoli.* Non longè hinc lego, *Quo deinde suscipiunt perpetuo flumen, lacus: Lacuna, in qua ibi aqua.* Lacum autem hîc intelligo, quo ex flumine ad aquandũ aut lauandum aqua excepta est, quo etiam ex aquæ ductu aut fonte recipitur. Terentius,

Apud ipsum lacum est pistrilla.

Horatius,

Gestiet à furno redeuntes scire lacuque.

Lego, *stagnum, quòd Græcè τεγγὸν.* Deinceps lego, *Ea ferè nominata aut translaticio nomine, aut ab hominibus, vt Sabini & Lucani*, atque ita quæ malè disiuncta fuerant, auctore Buccanano optimè rursus cohærescent.

Varro li. 4. de ling. Lat.
ibid.
ibid.
ibid.
Adelph. sc. 2. Act 4.
saty. 4. lib. 1.
Varro li. 4. de ling. Lat.

Quædam in Varrone emendata, escendere, prædes, prædiatores. CAPVT XXX.

NONDVM è Varronis libris de lingua Latina omnes, vt ita dicam, errorum vepres eruncati sunt. serpunt etiamnum illic multæ spinæ multique rubi. Nam quod legitur libro 4. *vniuersus ager dictus Latium*, vt in annosis reperi libris, latius, adiectionis more magis me delectat, vt & infra, ager aruus & arationes dicuntur: quemadmodum & apud Plautum,

Non aruus hic qui arari soleat, sed pascuus est ager.

Lego etiam, *vt nostri augures publici disserunt.* quod sequitur mox, non plus sensus habet, quàm surdi lapides: sed sic emendo, & sensu quodam & vita afficio, & velut anima dono, *Quocirca Gabinus, peregrinus, sed quòd auspicia habet singularia, ab reliquo discretus.* Ostendit enim quamobrẽ in peregrino

ibid.
Trucul. sc. ad fores.
Varro lib. 4. ibid.

Gabinus ager non numeretur, quòd ſcilicet ſuum quoddam auſpiciorum genus à reliquo agro peregrino diuerſum habeat. In agri autem notatione ab omnibus, quas quidem viderim, editionibus diſcrepat clandeſtina

Varro lib. 4. & antiqua ſcriptura, quam proponam: *ager dictus eſt in qua terra, quid agebant, & vnde quid agebant fructus cauſa: aut quòd id Græci dicunt*, ἀγρὸν: *aut ager quo agi poterat: ſic qua agi, actus*. Hæc interpretatio & verior eſt & dilu-

Ibid. cidior, quàm edititia. Illud quoque melius & intellectu facilius, *Quòd ſegetes ferunt, fruges: à fruendo fructus: ab ſpe, ſpicæ*. vt eduntur iſta, Varronis enucleatio & etymologia propè tota perpetuaque interit. Illud autem, *Plebi rura largitantur ad aream*, valet, non prata aut paſcua aut ſiluas diuidit plebi, ſed agros frumentarios: frumenta enim teruntur in area, non omnia tamen. Nam far, quia ſuis extricari folliculis non poteſt in area, torrebatur in fornace. Inopia quoq; particulæ, vt, laborat comprehenſio quædam non longè hinc, *prædia dicta item vt prædes, à præſtando: quòd ea pignori data, vt publicè mancupes præſtent fidem*. vt, inde aberat, quòd reſtitui è vetere libro. Cęterum prędes exponuntur in antiquo lexico οἱ ὑπὲρ φόρου δήμου ἐνδεδεμένοι qui pro vectigalibus populi obligati ſunt: prædiatores ἀντὶ τῶν ὑπαρχόντων, qui eorum ſcilicet bona & fortunas emunt. Hinc ius prædiato-

Cic. pro Cornel. Balbo. rium apud Ciceronem, quo obligata ſunt bona ærario & populo. Deinceps autem ſunt extexenda, quæ diſiuncta ſunt improbiſſimè, *Vbi nunc eſt*

Varro lib. 4. de ling. Lat. *Roma, ſeptimontium nominatum, ab tot montibus, quos poſtea vrbs muris comprehendit*. At rupes Tarpeia, pars erat montis Capitolini præceps, vnde

Plutarchus in Numa. nocentes deijciebantur interdum. Plutarchus, πλὴν τὴν πέτραν ἣν νῦν ἐν τῷ Καπιτωλίῳ Ταρπηΐαν καλοῦσι, ἀφ' ἧς ἐῤῥίπτουν τοὺς κακούργους. Vocabatur & ſaxum Tar-

Horatius li. 1. saty. 6. peium. Horatius, *Deijcere è ſaxo ciues*. Lego non longè hinc, *in ædificiorum legibus priuatis*. Infra ex monimentis veteris ſcripturæ lego, *Quod de aqua*

Varro li. 4. de ling. Lat. *tum, dicitur Velabrum: & vnde eſcendebant ad infimam nouam viam, locus ſa-*

Ibid. *cer velabrum*. Cæterum Velabrum duplex fuit, maius, de quo nunc loquitur: minus de quo infra: *ab ijs palus fuit in minori velabro: à quo, quòd ibi vehebantur lintribus, velabrũ, vt illud maius de quo dictum eſt*. Velabrorum me-

Lib. 4. eleg. 10. minit Propertius, *Qua velabra ſuo ſtagnabant flumine, quaque*
Nauta per vrbanas velificabat aquas.

in Velabro porrò locus ſacer erat, quod velabrum dicebatur, vt Varro libro ſequente tradet, vbi Accæ Larentiæ ſacrificium fiebat, qua in nouam viam exibatur. Atque hîc obſeruandum veteres eſcendo etiam pro aſcen-

Lib. 45. do dixiſſe. Liuius, *a.d.x. cal. octob. ludorum Romanorum ſecundo die C. Licinio conſuli ad quadrigas mittendas eſcendenti, tabellarius, qui ſe ex Macedonia ve-*

Varro li. 4 de ling. Lat. *nire diceret, reddidit laureatas literas*. Varro alio loco, *è vinea in arbores eſcendit vitis*. Iterum, *in carnarium eſcendit*. In vetere libro ſcriptura hæc extat,

quod

quod ea qua tum dicitur velabrum. Et mox, *ad infimam nouam viam locus sacellus labrum.* Cùm autem è Lucilio profertur, *quadrantis ratiti*, clausulam versus hexametri esse intelligo. Quadrans autem ratitus dicitur, quòd vt à Festo & Plinio scribitur, in eo esset sculpta ratis figura. Igitur ratitus, est rate notatus & insignitus, & ratem habens. [Fest.lib.16. Plin.li.33.c.3.]

Prolubium, Babylo, Iuno Lucina, sumere diem, obsonium, vsquam tibi est. CAPVT XXXI.

PLACET ex Adelphis Terentij annotare pauca quædam, & huic aspergere schedæ,

Quod proluuium, inquit, *quæ isthæc subita est largitas?* [Act. 5. sc. 9.]

sic loquuntur omnes vno ore editiones: sed aliud canit Donatus interpres, qui prolubium interpretatur, promptum ad largiendum animum, & προθυμίαν: vt dubitari nullo modo possit, quin quam proposui scripturam secutus sit: edititiam tamen improbare iniqui nimium existimetur, cùm proluuium sit profusio à proluendo, qua formatum ratione est diluuium, & laudatorem patronumque habet Nonium. vtrunque igitur probabile iudicemus. [Non. in Proluuium.]

Dinumeret, inquit Terentius, *Babylo illi viginti minas.* [Act. 5. sc. 7.]

Babylonem ex vrbis magnitudine & opibus, & Babyloniorum regum & Persicorum magnificentia & liberalitate hominem nimium liberalem & profusum vocat, idque ex Atticorum consuetudine, qui Babylonios interdum Barbaros vocabant, id est Medos & Persas. neque mihi nunc quidem quicquam ad vocem istam enodandam accommodatius in mentem venit. nam antiquus interpres verbo hoc transigit, & dum operæ verbisque parcit, captui non consulit nostro. Mirantur eruditi quod in comœdia palliata inuocetur à puerpera Iuno Lucina, vt in Adelphis, *Iuno Lucina fer opem*: [Act. 3. sc. 4.] sed iniuria mirantur, & multo iniquius Terentium reprehendunt. vtitur enim sermone Latino, sed qui Græcam deam Ilithyam exprimat. ea enim non est alia, quàm Iuno Lucina. Itaque ab Horatio scribitur, [Horat. in carmine sec.]

Lenis Ilithya tuere matres,

ex consuetudine Romana: & ex eadem à Catullo, [Epigr. 32.]

Tu Lucina dolentibus, Iuno dicta puerperis.

Iuno autem Lucina, Diana est. *Hilarem*, autem, *hunc sumamus diem*, est, vt alio loco Donatus explicat, non accipiamus, sed impendamus atque consumamus: [Adelph. act. 5. sc. 3. & act. 2. sc. 4.] vnde & sumptus nomen traxit. Sed & obsonium more videtur Attico de piscibus intellexisse Terentius, cùm dixit, *Conuertam me domum cum obsonio.* [ibid.] Nam ab Atticis ὄψον sic vsurpatur: atque infra Syrus hoc explicans, ait se nactum pisces ex sententia. illud etiam Græcanicum est,

Actu 2.Sc.2. *Quasi iam vsquam tibi sint viginti minæ.*

non enim illi negat eas in mundo, vt Plautus comicus loquitur, esse: non enim id dicit: sed eum viginti minas non magni facere, nec eas vllo apud Sophocles Antigona, eum loco & numero esse. sic οὐδαμοῦ vsurpauit Sophocles in Antigona,

Καὶ μείζον' ὅστις ἀντὶ τῆς αὐτοῦ πάτρας,
φίλον νομίζει, τοῦτον οὐδαμοῦ λέγω.

Id est nullo loco habeo, & improbum iudico. Hæc more galli gallinacei terram miserè scalpentis vnguibus, & cibo eruentis aliquot granula, velut exscalpsi è Terentiana fabula.

Assis Caianus, libellio, Papinius emendatus.

CAPVT XXXII.

Papinius li.4. Silu. ad Plotium. QVI sit assis Caianus apud Statium in Siluis cùm ita scribit, *Emptum plus minus asse Caiano*, vt à me diu dubitatum est. sic non paucos fore arbitror, qui si in eum locum fortè inciderint, addubitent, & ad grammaticos allegent, qui glossemata petant. ego quæ afferam coniectura quadam, eaque perimbecilla & perinfima nitentur, cui tamen insistere vtcunque poterunt, dum qui meliora certioraque afferant, existant. Dio lib.58. In Dione mihi legisse videor in factionibus circensibus prasinos, quòd ei panno deditus esset insanum in modum Caius Imperator, Caianos esse vocatos: sed isto collyrio nihil potest ista lippitudo iuuari. Tacitus li.18. Reperimus & apud Tacitum Caianam aquam, cuius deductionē à Caio inceptam perfecerit Claudius Imperator eius successor. hinc quoque tantundem opis. suspicatus aliquando sum formam aliquam assis vilioris à Caio Imperatore percussam fuisse: sed huic sententiæ, quamuis non ineptæ fortasse, confirmandæ constabiliendæque nullum esse existimo locupletem auctorem, cui testimonium denuntiare possim. verisimilius est, cùm assis interponeretur coëmptionibus nuptialibus, quæ imaginaria venditione exprimebantur, ac tum certo quodam ritu vir & vxor se mutuò ementes Caios & Caias vocarent, assem Caianum velut assem coëmptionalem, atque adeo simpliciter assem intelligi. Hoc autem, si cui longius petitum fortè videtur, is cogitet, quàm accersitis procul figuris, quàm longa interdum ambage anfractuosis sensibus, quàm curiosa & ingeniosa affectatione se poëtæ venditent, quàm procul à vulgari consuetudine communique intelligentia recedant, quàm sæpe ex antiquitatis adumbratione famam aucupentur. Idem Papinius, vt eius fidelia totum nobis hunc, vt ita dicam, parietem dealbet, libellionem appellat minutorum libellorum venditorem, qui & librariolus dici potest. tales autem non in taberna aut pila, sed in

capſa totam ſuorum libellorum ſupellectilem facilè vrbem circitantes gerunt. ſic autem ſcribit, *Lib.4.Silu.ad Plotium.*

De capſa miſeri libellionis:

Pro replictis autem bulborum tunicis,relictis mallem, vt tunicas ſiue membranas bulborum accipiamus, quæ contemptui ſunt relinquunturque: quod ſi replictas pertendat quiſpiam legendũ, tum intelligam replicatas, & è bulbis euolutas: tamen illud ipſum tenebo, vt relictum appoſitius, quàm replictum exiſtimem. Ego in eodem libro lego, *Ibid.*

Detergis ſterilis ſoli pudorem,

non vt codices ſeruant, putorem: ne pudendum ſit elegantiſſimo vati ignoraſſe modulum ſyllabæ, quæ in pudore corripitur, in putore tenditur. nos igitur inſcitiam editionum tanto auctori ſi attribuamus, profectò iniqui ſimus. nihilo ſecius & illud perpurgandum videtur, quod ab eo ſcribitur,

Scandes belliger obuióſque currus. *Ibid.*

Nec enim, niſi qui parum ſapiat & videat,exiſtimare poſſit iſtud,vt ita dicam, purum putum eſſe, ſi propius ſpectet. nos igitur hoc tanquam metallum ſic recoquimus,

Scandes belligeros pióſque currus.

Nam ſæpe Domitiano & laudem imperatoriam, & pietatem clementiamque tribuit, quam vtranque vno verſiculo hîc complexus erit.

Ilignis pedibus, facile agitare, ganeum, ceperet, animam recipere. CAPVT XXXIII.

ILLVD ab elegantiſſimo & latiniſſimo comico abſurdè & abſonè dictum videtur eſſe, *Lectulos in ſole iligneis pedibus faciundos dedit vbi poteris vos.* Cur enim in ſole? cur etiam iligneis pedibus? hîc aqua hæret, & non me fugit interpretem dicere iſtud ex tempore eſſe Syrum commentum. ſed excogitatio commenti probabilitatem non habet, niſi à conſuetudine hominum petita ſit. Credo igitur ritu moreq; palliato hoc dictum eſſe, & quòd ſenes ſole gaudeant. Nam & ſenes aprico delectantur, vt Zeno ἡλιοχαίης, quemadmodum à Laërtio refertur: & Athenienſes in ſole iudicabãt, vnde ἡλιαία maximum iudicium apud eos dicebatur ex quo dictum eſt ab Ariſtophane, ὡς ἐξέχη εἵλη κατ' ὄρθρον, ἡλιάσει πρὸς ἥλιον. quo in loco & ad iudicium illud apricum Athenienſium eſt alluſum, & ad conſuetudinem ſenilis apricationis relatum. quod autem ilignеis pedibus ait, id verò facit, quòd ea materia ſit firmiſſima & ſolidiſſima: vnde & apud Ariſtophanem homines σφενδάμνινοι & πρίνινοι, id eſt acerni & iligni pro duriſſi-

Adelph. act. 4. sc. 2. *Laërtius in Zenone.* *Ariſtophanes Veſpu.* *Lib.4.c.18.*

mis ponuntur, ac nos antè hunc quoque locum attigimus. Illud autem, *quam vos facillimè agitis*, bellissimè est dictum locutione honesta & antiqua. nam facilè agitare dicuntur diuites, quibus facilè nulloque negotio omnia ad vitam degendam suppeditant. eodem modo apud Portium in vita Terentij, *tres per idem tempus qui agitabant facillimè*. sic & dij quibus nihil deest, ῥεῖα ζώοντες, à poëtis Græcis, id est facilè viuentes, dicuntur: vnde, vt suspicor, emanauit in hominum ora illud loquendi genus. Cæterum
Act.3.sc.3. ganeum, quod apud eundem comicum est, dicitur fornix, quasi Græcè γήνειον. nam Latini η in a sæpenumero commutant, & ει in e etiam breue, vt
1.Aen. Gynæceum apud Terentiū penultima est breui, & Cyclopeus apud Ma-
od.9.Epod. ronem, id est κυκλώπειος, & conopeum apud Horatium, quod est κωνώπειον. Quid quod,

Terent. Adelph. act. 3. sc.3. *Quam ille quicquam cæperet,*

non cæperit, in eo legendum est, ab antiquo verbo cæpio? Nam temporum ratio illud cæperit, refutat & aspernatur: cæperet autem flagitat atque poscit. quod cùm ita sit vt in alijs rebus, nos hîc quoque tempori seruie-
Act.3.sc.2. mus. sed & vbi *animum recipe* legitur, ferè meam obstrinxerim fidem animam recipe legendum esse. cùm enim anhelaret, neque multa verba continuare vno spiritu posset, dixit *animam recipe*. si animum legas, ad consternationem referes.

Explicantur multa in vltima Horatij Satyra.

CAPVT XXXIIII.

saty.8.lib.2. VLTIMA Satyra conuiuium Nasidieni Rufi ab Horatio lepidè describitur, cum irrisione conuiuatoris ostentatoris meri, & mendaciter e-
ibid. pulas cōmendantis malè apparatas, & rancidas plærasque ac putidas. Aper igitur Lucanus captus austro flante, caput, vt loquebantur, cœnæ fuit, quo
ibid. quidem Horatius indicat fœtidū fuisse: vt & alio ait loco, — *at vos præsentes austri coquite horum obsonia*. sed vitiū tamen à conuiuatore in laudē conuersum fuisse, qui meliores apros esse auderet affirmare leui austro captos. acria autē apposita ei erant condimenta, ad dissimulandū vitium saporis, appetitumque excitandum. In ijs fecula, quod erat condimentum è fece vini factum acrimoniā habens, φέκλη à Græcis medicis dicitur. Mox illudit velut sacri cuiusdā ceremonias & pompam, cùm ita inferant in triclinium
ibid. ministri vinum in capitibus repositum, vt apud Atticos virgines canephoræ sacra Cereris gerebant. Iam Cecubum vinum & Chium mentitur Rufus, ac peruenustè ludit in posteriore Horatius, quod maris expers ait ambigua cauillatione. Nam cum vino Græco misceretur marina, Chio

non

non misceretur, huic negat admixtam, simulque negat mari aduectum, vt vernaculum vinum, non Græcum. vino autem Chio non solitum fuisse aquam misceri, ex his Plauti verbis intelligi potest, ita in Curgulione *Curgulione* scribentis, *sc. 1.*

Nomen est lenæ multibiba, atque merobiba.

Pa. Quasi tu lagenam dicas, vbi vinum solet Chium esse.

Nec satis, Nasidienus se habere in cella albanum & falernum gloriatur insolenter molesta conuiuis vanitate. puto autem Mæcenatem sedisse medium inter vmbras suas Balathronem & Vibidium: & in tertio lecto medium sedisse conuiuatorem. Igitur super ipsum, est super Nasidienum. Ridiculus porrò hoc erat Porcius, quòd placentas quasdam cremoris ali- *Horat. Sat. 8.* quanto liquidioris solus rotas simul absorberet. Nomentanus autem hoc *lib. 2.* erat ridiculus, quòd si quid in cibis esset vel vitiosi vel vulgaris saporis, indicaret digito, cùm alij conuiuæ tam sapientis non essent palati. proinde inguſtara ilia porrexit, quæ tam mali succi erant, vt ingustabilia essent. Ergo exclamat Vibidius, *Ibid.*

Nos nisi damnosè bibimus, moriemur inulti.

nisi inquit, detrimentum ciborum insuauium & fœtidorum sarciamus largo vini haustu, velut inulti ab hoc conuiuatore & enecati peribimus, cùm eius discos attingere non possimus. Cùm autem ait, *exurdant vina palatum,* id inquit, quod suo iudicio in apparatione epularum sibi sapere videretur Rufus, qui tamen malè conditos vel mali succi cibos apponebat. metuebat igitur ne hebescens & exurdescens nimio madida vino lingua subtilitatem saporum & iucunditatem minus perciperet. Vinaria autem lagenas intelligit, cùm mox sequatur,

Conuiuæ lecti nihilum nocuêre lagenis.

Omnes enim lagenas aliphanis calicibus, qui fictiles & capaciores erant, exhauserant, vt nihil inde biberint conuiuæ lecti, Fundanus, Viscus, Mæcenas, sed vmbræ tantum, Balathro & Vibidius, & imus primi lecti, & conuiuæ imi lecti, Porcius & Nomentanus. In eo autem iure, in quo natabat muræna cum squillis, incoquuntur erucæ virides & inulæ amaræ Nasidieni magisterio, vt Curtilli echini ad excitandum saporem, qui alias langueret: melius autem multo esse ait ei iuri incoquere erucas & inulas vel echinos, quam illam muriam, quam reddunt remittuntque ostrea, quę tamen vulgo admisceri solebat. Dehinc venustè narrat ruina aulæorum fractam fuisse patinam, & Vibidium de pueris quærere, num sit quoque fracta lagena. Illud autem, *ridetur fictus rerum,* est ridentur à conuiuis mendacia & figmenta Nasidieni, qui sua iura & condimenta falsò lauda- *Ibid.* bat, cùm ita, vt loquebatur, parata non essent. Balathrone autem secundo dicit,

dicit, quòd tam effusè cachinarentur alij, vt Balathro magnus alias derisor, & suspendens omnia naso, vt dixit, primas non teneret, sed in ridendo secundus esset. Iam discerptam gruem apponere aspersam sale farraro, & nouum & ineptum est: subtraxerat autem quædam odoris grauitate nimium offensura conuiuas. Iecur autem anseris pastificis erat in delicijs, quod ementitus est Rufus. Armi leporum sine lumbis, & palumbes sine clunibus, putres eas partes indicant fuisse: sed & merulæ adusto pectore, quæ pars in eis opima est, & esculenta, malè coctas escas arguunt. Ista autem dissimulabat Rufus, curque ita fierent, causificabatur. sic conuiuæ nihil omnino gustarunt cibi, velut malis venenis infecti.

Multa in Varrone emendata, Lares Querquetulani, Lares Permarini, auguraculum, terticeps, quarticeps.

CAPVT XXXV.

NESCIO quomodo me effascinant libri antiqui, & ad insaniam propè me adigunt, quorum insano amore agitatus audeo lib. 4. de lingua Latina scribere, *Reliqua vrbis loca olim discreta, tum Argeorum sacraria, in septem & viginti partes, vbi sunt dispositæ.* Ego in hac scriptura nihil variaui nihil mutaui, sed eam, vt reperi sartam rectam conseruaui. Reperio etiam, *cum Cælio coniunctim Carinæ, & inter eas quem locum Ceroliensem appellatum apparet.* Cùm autem dicit primæ regionis quartum sacrarium, vnum ex Argeis intelligit. Argei porro loca erant in vrbe à Numa consecrata, vbi sacra fiebant, vt auctor est Liuius. At Mineruium fanum est Mineruæ, vt Dianium Dianæ: Mineruium quoque à Victore, vel vt alij malunt Rufo, ponitur in nona vrbis regione. Cæterum quarticeps cùm dicitur, & terticeps, si Volaterrano credimus, significatur quatuor vel tres vertices habens, cui expositioni non assentior, cùm potius intelligatur tertius aut quartus mons, pars & caput. Itaque ad ordinem sunt ista referenda, vt in Suburana regione constat, in qua princeps erat Cælius, deinde Cæliolus, mox Carinæ, & quarticeps Ceroliensis. Sed & ad ordinem ista referenda esse ostendunt liquidò ea quæ Varro de exquilijs scribit, ne pluribus id docere coner. Protinus lego, *Ceroliensis à Carinarum iunctu dictus Carinæ, postea Cerolia.* Hîc autem nisi falsus, vt sæpenumero, augur sum, Ceroliam videtur indicare appellatam à κάρα, quòd ibi caput esset Sacræ viæ. Quod autem quotquot mensibus sacra in arcem per Viam sacram dicit ferri Varro, id intelligendum crediderim de sacris idulibus. Nam idibus sacerdotes sacra in arcem ferebant rei diuinæ causa. Ad eam fortasse consuetudinem respexit Flaccus cùm scripsit,

Varro li. 4. de ling. Lat.

Liuius lib. 1. ab vrb. cond.

Victor de vrbis Romæ regionib.

Varro li. 4. de ling. Lat.

Od. 30. lib. 3.

—Dum

— Dum capitolium
Scandet cum tacita virgine pontifex.

Emendo etiam, *Nunc ſcribitur tertia litera c non b.* Quintiliani auctoritate fretus. ſic enim ſcribit lib. I. *Et Subura cum tribus literis notatur, c tertiam oſtendit.* Nam cùm literarum compendio ſcribebatur, & tanquam notabatur, Suc notatũ Suburam ſignificabat. Lego proximè, *Quod ibi lucus dicitur fagutalis, & larum Querquetulanûm ſacellum, & lucus Mephitis.* Dicitur autem Larum querquetulanûm, vt Larum permarinûm apud Liuium, qui ſunt, vt vetus Lexicon interpretatur θεοὶ διαπόντιοι. Lares querquetulani dicuntur, quòd ibi querquetulum fuiſſet. Cælius etiam mons Querquetulanus à quernea ſilua vocatus fuit. Sed tamen quos Lares querquetulanos Varro appellat, propè eſt, vt Nymphas querquetulanas Pompeius vocare videatur. Emendo autem, *ſecunda regionis Exquiliæ: alij has ſcripſerunt.* Nec longè hinc, *iamdiu enim latæ auaritiæ viæ eſt.* atque in his emendationibus non meam, ſed antiqui libri fidem obſtrictam eſſe volo. Cæterum modò terticeps reperio in editionibus, modò terticepſos, modò in Volaterrano quarticepſis, modò in codice antiquiſſimo quarticepſois. Cùm autem inueniam quibuſdam in locis non quarticeps, ſed quadriceps, nec terticeps ſed triceps, tum apparet non tam ordinem ſignificari, quàm collium & iugorum multitudinem: quanquam quarticeps & terticeps legere malim, vel quarticeps, is, & terticeps, is. Iam, *dexteriore via in Tabernula eſt,* legere malim, vt ſuprà *ſiniſtra* auferendi caſu, quàm dexterior, nominandi. Necnon & illud ſic lego, *Viminalis à Ioue Viminio, quòd ibi aræ ſunt, qui quòd ibi vimina nata.* Conijcio autem, & fortaſſe vt plerunque, futilis & vanus ariolus ſum, conijcio inquam legendum non multo poſt, *aduerſum eſt Apollinaris, ædem Salutis:* vt Apollinaris collis intelligatur, in quo Apollinis ædes erat. Apollinaris etiam vicus erat in vrbe Roma, cuius mentio eſt apud Victorem. Quod etiam ſcribitur non longo inde interuallo, *apud Turaculum ædificium ſolum eſt,* cùm auraculum reperiam in antiquo codice, vnius ſyllabæ ſupplemento auguraculum ſcribo. Sic vocatur locus vnde augures auguria captabant. auguraculum dicit eſſe Feſtus arcem, quòd inde auſpicarentur augures. Victor auguratorium etiam collocat in Capitolio. Sunt & qui è Carinis captata auguria tradant. auguraculum Græcè οἰωνιστήριον dicitur. Scribit Higinus in libro de caſtris metandis, in caſtris Romanorum fuiſſe auguraculum, quod Tacitus augurale vocat.

[Marginal notes: Quintil. lib. I. c. 7. — Lib. 40. — Varro lib. 4. — Ibid. — Victor de vrbis Romæ regionib. — Varro li. 4. de ling. Lat. — Feſt. lib. I. — Victor de vrbis Romæ region. — Tacitus li. 2.]

Harpocrates, Angeronia, Seia, Seſsia, & Segetia, Varro emendatur. CAPVT XXXVI.

PERGAM equidem per Varronem graſſari, &, ſi id conſequi potero, quæ- Varro li. 4. de ling. Lat.

quædam eius vlcera non manu diuina tractans perſanabo, ſed ope fortaſſis humana proſequar. ſcribitur in eo, *Itaque Næuius Balantium appellat*, hîc ego à Balatu Balatium legendum affirmo, præſertim libro antiquo aſtipulante: quanquã ſine codicis approbatione, ſola poſſet analogia hoc obtineri aduerſus librorum pertinaciam. Scribo etiam, *quod in hac regione ſcriptũ eſt germalenſis quinticeps*. Sacriportus enim à vetere libro non agnoſcitur, qui in quarta erat vrbis regione, non in palarina. Reperio & in rudectis, vt ita dicam, librorũ vetuſtate carioſorum, Ibid. *Sic reliquæ triginta tribus ab his, quibus in tribuum libris dixi.* Etſi autẽ ſcriptura, quę celebrata eſt per hominum ora & librorum publicorũ monumenta non ingrata nec iniucunda eſt, tamen peruetuſtam iſtam & rancidam exoleramque non indignam luce iudicaui, qua ad hanc ætatem caruit, in abditis bibliothecis ſemper ſepulta. Quicquid autem nonnulli homines obloquantur nimium dediti librorum publicorum perfidiæ, audebo emendare, *bi dei ijdem, qui ab Ægyptiis Serapis & Iſis, etſi Harpocrates digito ſignificat, vt taceam.* Ibid. Ait enim Harpocratem, qui os digito premit & ſignat, per ænigma ſignificare, ne iſta myſteria euulgentur & enuncientur. Digitus enim eius ori adpoſitus In Gellium. ſilenrium & taciturnitatem vel imperabat vel indicabat. Hinc illud Catullianum,

— Et patruum reddidit Harpocratem.

Auſon. epiſt. 12. Eo quoque nomine Sigalion vocabatur. Auſonius,

Et tua Sigalion Ægyptius oſcula ſignet.

Talis ferè apud Romanos erar Angeronia dea, quæ ſimulachrum ore obligato obſignatoque habebar. In antiquo lexico explicatur dea conſilij & temporum. Eius verba ſunt, *Angeronia*, ἡ θεὸς τῆς βουλῆς καὶ καιρῶν. Scribo Varro li. 4. de ling. Lat. porrò verſu cogente, *Inſinuans ſeſe ipſa anima.* In libro tamen ſcripto, *inſinuans* non reperio, ſed, *Diuinitus pullis ipſa anima.* in quo & paulò poſt reperio, *qui caldore cælo.* Inuenio etiam, nec inuentum ſupprimo celóve, aut Ibid. intercipio, ſed communem Mercurium veneror & reuereor, *quibus iunctis cælum & terra omnia exgenuerunt.* Lego etiam, *animam æther adiugat*, vt Non. in Adiugare. clauſula ſit verſus trochaici: &, ſi reſtis producendus eſt, ita eriam à Nonio, niſi hallucinor, legitur. hoc quoque ſic reperio perſcriptum, *Et Ennius terram corpus, quæ deperit, ipſam capere, neque diſpendi facere hilum.* Solet Varro li. 4. de ling. Lat. enim interdum ſic poëtarum verba proferre Varro, vt verſum euertat, aut mutilet. rurſum, *vbi nimius ardor, aut humor, aut interit, aut ſi manet, ſterile.* Lego etiam, *& horum iunctionis vis, Venus, comites, hinc: hinc victrix Venus.* Bacchidib. sc. quid ſi hoc. nuptiales ait Veneris eſſe comites, vt ſuſpicor, ignem & aquam. Lego eMilite sc. cotiam, *ibant malaci*, vt molles ſignificentur homines: malacum pallium dibibete. xit Plautus, eodem modo & malacam coronam ſumere: vt & ſcribere poſ-

ſemus

ſemus, ſi ab auctoritate librorũ nobis recedendum eſſe putaremus, quod quidem nobis minimè nunc quidem faciendum eſſe ducimus. Cæterùm quinque ſunt integri ſolidique trochaici verſus ex Ennio prolati, quorum principium eſt, *Iſtic eſt is Iuppiter:* tantum ne vatij, aut vatinij ſint, legendum *Varro lib. 4.* eſt, *Æra quique ventus eſt*: &, *iſtbæc propter*: &, *Qui mortales vrbes atque*. Logo non longè hinc, *& dies & diuum, id eſt cælum. vnde ſub diuo*: *Dius fidius*. Dius autem fidius explicatur in antiquo libro διὸς υἱὸς ἡρακλῆς, vt & à Varrone eum qui iurabat ſub dium prodibat. Cato apud Nonium, *Itaque domi ritu noſtro, qui per Dium fidium iurare vult, prodire ſolet in compluuium.* Idem de quadam dea Plinius dicit, quam tamen non nominatis verbis: *cap. 2. li. 18.* Seiamque à ſerendo, Segeſtam à ſegetibus appellabant, quarum ſimulachra in circo videmus, tertiam ex ijs nominare ſub tecto religio eſt. Plinius manuſcriptus Seriam exhibet, quam Tertullianus Seſſiam vocat, Macrobius Saiam, vt Segeſtam Segetiam: aitque ſi quis nominaſſet Salutem Semoniam, Saiam, Segetiam, Tutilinam, ei ferias obſeruandas fuiſſe. Tertia autem illa dea, quam religioſum erat ſub tecto nominare, Tutilina, vt reor, erat. Adſcribam & illud Tertulliani de Circo, *Delphines Neptuno vomunt, columnas Seſſias à ſementationibus, Meſſias à meſſibus Tutulinas à tutelis fructuum ſuſtinent.*

Orcus, noctiluca, terra altera, fulguritus, ſurenæ, Varro emendatus. CAPVT XXXVII.

EXPONITVR à Varrone cauſa, cur Orcus dicatur, ſed neſcio quomodo ad eius verba obſurdeſcimus, vtiq; ego, qui ea non ſatis, vt ingenuè confitear, percipio duntaxat vt editiones loquuntur, quarum vocem recitabo. *Quorum quod finis ortus, orcus dictus.* non ſatis hîc animaduerto, cur *Varro li. 4. de ling. Lat.* ab ortu potius orcus dicatur, quam Ortus ab Orco, niſi violenta illa antiphraſis, & in paucis admodum probanda, hîc recipiatur, qua ſuſcepta finis & modus non erit ex aduerſario originis ducendæ. Proponam ſcripturam antiquam, quæ etſi ne ipſa quidem ſatis dilucida eſt, tamen neſcio quomodo ad verum propius accedit, *Quorum quod finis orcum, Orcus dictus.* quem dicimus Orcum genere virili inferorum loca intelligentes, Varro in genere neutro Orcum appellat, ab eoque Orcum, id eſt Pluronem nominatum putat. Orcum autem finem ſignificare quod ait, niſi fallor, aut eo reſpexit, quòd eo hominum finis tendit, aut Græcis ὀρχάτην ſeptum & ambitum ſignificat, & ὅρχος inter cætera vinculum. Quod noctilucam ait dictam eſſe Lunam, ex eo dicit, quòd eo cognomine Luna in Palatio colebatur, & noctu in eius templo lampades lucebant. *Ibid.* Vnde & lib. 5.

Varro li. 4. de ling. Lat. od. 6 lib 4. Apud Non. in Anima. scribit, *Noctiluca lucere ab luce, quòd propter lucem amissam is cultus institutus.* scripsit quoque eodem cognomine Horatius, *Rite crescentem face noctilucam.* Erat, vt conijcio, etiam apud Varronem in Marcipore noctiluca, fax vel lucerna, cùm scribebat, *noctilucam tollo, ad focum fero, inflo, anima reuiscit.* Varro li. 4 de ling. Lat. Diana, vt ait, à duplici via nomen adepta est, quòd in altitudinem & latitudinem feratur, quasi diuia & diuiana. Nigidius tamen Dianam tanquam Ianam interpretabatur. Ibid. Lego autem mox, *vel quòd est altera terra, vt Physici dicunt.* Cic. in Lucull. Nam vt scribit Cicero, Xenophanes habitari in Luna putauit, eamque terram multarum vrbium esse & montium. Hic igitur Varro Lunam terram esse quandam dicit, eamque lucentem. Cæterum cùm Varro lib. 4. ait Varro, *& omne quod nascitur, ignis scindit,* scindere valet penetrare, ingredi, penitus scribere. Ibid. Denasci etiam in Varone est mori & interire. *Et fulgur,* inquit Varro, *quod fulmine, ictum est:* lego, *Fulgur & fulguritum.* Plaut. Trinummo sc. minus quindecim. Plautus Trinummo: *Nam fulgurita sunt hîc alternæ arbores.* Mox lego, *contrarijs dijs, ab aquæ lapsu lubrico Lympha: Lympha Iuturna.* Nam Varro Latinè non Græcè loquitur, nec in Nympha lapsus apparet, primo dissimili elemento. Varro lib. 4. sic mox, lymphæ comitiæ lego. In lacu porro Cutiliensi insulam esse commemorat Macrobius, quæ huc & illuc moueatur: nec tacet Macrob. lib. 1. Sat c. 7 Dionys. Halicarn. lib. 1. Dionysius, περὶ κοτύλην ἀβοριγινέων αὐλισάμενοι πλησίον τῆς ἱερᾶς λίμνης, ὡς τὴν τε νησίδα τὴν ἐν αὐτῇ περιδινουμένην κατέμαθον. Sed & oraculum idem loquitur, ἠδ᾽ ἀβοριγινέων κοτύλην, οὗ νᾶσος ὀχεῖται. Meminit & breuiculum Sotionis. Lego mox, Varro lib. 4. *à quo nuptiæ Neptunus dictus:* vt infra *fiber dictus.* Lego autem non procul hinc, *primum nominem alites ab alis, volucres alij à volatu.* Galeritus ab eo nominatur auis, quæ ab alijs galerita dicitur, κόρυδος à Græcis, & κορυδαλὶς, à Theocrito ἐπιτυμβὶς cognominata, quòd in capite tanquam tumulum gerere videatur. Etiam in antiquo lexico lego bardalam vocatam fuisse. Ibid. Lego proximè in Varrone, *vt quædam Græca, vt grues γέρανοι.* Quod si quis editionis est pertinax vindex & assertor, γέργερα multa significant, & γέργερος est βρόγχος, id est guttur, γεργέριμος druppa, id est olea pulla vel nigra. sed de auibus hîc loquitur, non de gregibus, & crex auis nomen Aristoteli & Herodoto hîc potius quàm grex scribi deberet. Aristot. de histor. animal. li. 9. c. 1. & 17. Herodot. li. 2. Grues tamen, vt principio dixi, Varronem suspicor scripsisse. *Vernacula,* inquit Varro, *ad similitudinem, vt surenæ, pectunculi, vngues.* Varro li. 4. cùm in omnibus vitæ partibus laudē mereatur ingenua verecundia, tum in tractatione literarum vel maximè, ne impudenter, quod nescias, scire te affirmes & ostentes, & inuerecundo mendacio & te & alios in errorem præcipites. Ego sine tormentis & fidiculis hîc verum proloquar. Surena quit sit nescio. Est Varroni nomen conchylij, nunquam tamen mihi antea fando auditi. nunc tandem licet, vt opinor, fasque est post ingenuam confessionem

ſionem coniecturas ſuas perſcribere. Iudicaui Venereç aliquando ſcribendum eſſe, ſed fruſtra, cùm ſimilitudo nulla rei ſit: magis probarem mures vel murices. Sed cùm ab Iſidoro ita ſcribatur, *Suris tribus modis dicitur, vt tuſtudo, ac peloris & coclea. Nam & quæ edimus, & vbi caro ineſt, & vtrunque dicitur peloris.* Surenem à ſuri & ſurruli ſimilitudine interpretemur, niſi ſtriatæ legamus.

ADRIANI TVRNEBI ADVERSARIORVM LIBER VIGESIMVSPRIMVS.

Varro emendatur: Sodales arvales, titiæ aues, clarigatio, cohors. CAPVT I.

IN Varrone, (nam vt inſtituimus & cœpimus, cum petuolitamus, potius quam peruolutamus) In Varrone igitur cùm ſcribitur, *vt querquedula, cerceris,* in libris non prælo, ſed manu ſcriptis reperio, quod pro meo non vendito, nec alioqui oſtendo, *ceteris.* Eſt Græcis auis κερκὶς, eſt & κερκιθαλὶς, quæ an ad hanc notarionem pertineant, potius aliorum prudentiæ committendum putaui, quàm meæ temeritati arbitrium iudiciumq́ue arrogandum. Ait Varro, *ſic in Latio nominati lytra & fiber.* Ego lutra ſcribendum exiſtimo de Varronis ſententia. Nam quod ei placeat, hoc tempore videndum eſt, non quod alij cenſeant. Exiſtimat enim à luo, quod eſt ſoluo, lutræ nomen inditum eſſe: quanquam ſi quis per y Græcum ſcribat, à λύω deducet eodem ſenſu. Sed Varro non tam ad Græcam etymologiam, quàm Latinam notationem videtur attendiſſe. In libro veteri lira ſcribitur, quaſi librarius lua ſcribere voluerit, lutra tamen probo. *Qui rectè conſulat conſul fiat.* In antiquo libro reperio *conſulciat,* quod genus verbi ſi probum eſt, ſignificabit idem ferè quod conſulere: ſin diſplicet, *conſul fuat,* ne claudicans ſit Iambicus ſcribendum erit. Omnino legere malim conſulciat, vt ſit Rempub. cum ciuibus alijſq́ue magiſtratibus fulciat. Erit fortaſſe qui vocem dirimendam cenſeat & *conſul ciat,* legat, vt ſit conſul nos impellat & cieat ad Rempub. defendendam, cui equidem arguriæ non multum tribuendum puto. Lego mox, *ergo prætorum eſt præire:* libenter etiam, *Iuri & exercitui,* potius ſcriberem

Varro li. 4. de ling. Lat.

Ibid.

ibid.

berem, quàm iure & exercitu. Nam infra in dandi caſu loquitur, quem & ſentētia poſtulat, pro Tatienſium: quod equidem probo, reperio Tatium, vt apud Propertium,

Hinc Taties, Ramnéſque viri Luceréſque coloni.

In pontificibus à prælo manus diſcrepat, cuius hîc ego ſcripturam proponam, *Pontifices Scæuola Quintus pontifex Maximus dicebat à poſſe & facere, vt potiſices.* quam quidem veriſſimam eſſe certum habeo. Prænomen hîc poſtponitur, vt & apud Catullum, *Meus eſt ſodalis Cinna Gaius,* & apud Ciceronem lib. 3. de Legibus, Stolo Caius. In fratribus arualibus lego, *ſunt qui à fratria dixerunt. Fratria eſt Græcum vocabulum partis hominum, vt Neapoli etiam nunc.* Erant & iudices qui de agrorum finibus cognoſcebant mutuatitio nomine, de fratrum arualium vocabulo, aruales ſodales appellati, quod ita in antiquo lexico ſcribitur. *arbares ſcodales* οἱ περὶ ὅρων διαγνώσκοντες δικασταί. Sed cùm iſta Sphinx ænigmata ſic balbutiret, vt intelligi non poſſet, extitit Ludouicus Ruſardus Iuriſconſulorum elegantiſſimus, qui iſtam eius infantiam & balbutiem perciperet, & mihi indicaret. Sodales titios Varro dictos ait eſſe à titijs auibus, ſed illæ aues cui hodie aucupi notæ ſunt? Equidem eſſe neminem puto, qui eas magis cognoſcat, quàm ſpinturnicem hominibus ignotam, vt cenſet Plinius, ſed diuerſam vtique ab biſturnicia Marcellini, quæ in quadrupedibus numeranda eſt, vt & capreolus & bubalus, à qua & biſturnicios equos, vt opinor, apellauit Vegetius in lib. de re Veterinaria: vbi tamen melius biſtrutitij edi multi cenſent, me non improbante. Vetus interpres Perſij in illum locum, *Ingentes trepidare Titos,* à titis titos vocatos dicit. Seruius dicit palumbes vulgo appellari tetas. Iſidorus, *palumbes*, inquit, *eo quòd ſunt fartæ pabulo, quas vulgus tetos vocat.* An hæ ſint titiæ aues, intelligentioribus & doctioribus iudicandum relinquo. In fetialibus ait, deſitum eſſe per eos bella indici, cùm ipſius ætate ad res repetendas iam non mitterentur, ſed tantum fœderibus faciendis interuenirent. Res autem repetere erat clarigare. Sed quoniam homines eruditiſſimi negant clarigationem eſſe hominum prehenſionem & pignerationem quod ἀνδρολήψιον Græci vocant, iuſque hominis prehendendi & abducendi, placuit iſtum errorem eripere. Nam Liuius hoc ſenſu ita locutus videtur lib. 8. *vt eius, qui cis Tyberim deprehenſus eſſet, vſque ad mille paſſuum pondo clarigatio eſſet.* In antiquo quoque lexico ſic clarigatio exponitur, ἐνεχυρασία, ὁμηρεία, ἐνεχυριασμός, ἁρπαγή. Lego non longè apud Varro. *Tametſi cohortem in villa Hypſicrates dicit eſſe Græcè* χόρτον *apud poëtas dictam.* Hypſicratis hiſtorici Amiſeni mentio eſt apud Lucianum in Macrobijs, qui & aliquid hiſce de rebus ſcribere potuit. Hypſicratis etiam grammatici libro decimo ſexto

Gel-

Propertius li. 4 eleg. 1.
Varro li. 4. de ling. Lat.
Catull. epig. 10.
Cic. lib. 3. de leg.
Varro li. 4.
ibid.
Plin. lib. 13. c. 10.
Vegetius li. 1. cap. 25.
Saty. 1.
Seruius in 1. Eclog. Virgil.
Iſidorus.
Varro lib. 4. de ling. Lat.
Liuius li. 8. ad vrb. cond.
Varro lib. 4. de ling. Lat.
Lucianus in Macrob.

Gellius meminit qui de vocibus Larinis è Græco ortis ſcripſerat. Cæterùm grammatici Græci illud Homericum αὐλῆς ἐνὶ χόρτῳ, deſepro & ambiru chorris interprerantur, à qua etiam ſignificatione illud Euripidis videtur manaſſe σύγχορτα ναίω πεδία, id eſt vicinos & finitimos agros. Cap.12.li.16. Euripid. Andromacha.

Seminium, vbi enim, vaccillo, & quædam in Lucretio obſeruata. CAPVT II.

ALIVD ſemen aliud ſeminium quibuſdam eſſe videtur, niſi fortè bis idem Æſchyli more & Homeri locutum Lucretium opinamur, cùm dixit, Lucret.lib.3.

Si non certa ſuo cum ſemine ſeminioque,
Vis animi pariter creſcit cum corpore quoque.

Quod ſanè non cenſent, ſatiuſque putant iſta diſtingui, quæ origine & propinquitate ſignificationis videntur cohærere & eadem eſſe. Eſſe igitur ſemen credunt illam materiam geniralem, vnde animalia oriuntur, plantæque, reſque inanimæ, ſi quis elementa earum ſemina vocare velit: at ſeminium, ſobolem dicunt eſſe ipſam & fœtum. id adeo ex eo ſciri poſſe exiſtimant, quòd ſeminium leonum Lucretius dicit leonum ſobolem & genus indicans, Ibid.

Denique cur acris violentia triſte leonum Ibid.
Seminium ſequitur.

Seminium tamen apud Plautum ſemen eſt in Glorioſo milite, *Non*, inquit, *hic ſuo ſeminio quamque porculenam impartiturus eſt*: quanquam & pro prole intelligi poſſet. Et apud Lucretium, Plaut. Milite sc. Iamne eſt ante. Lucret. lib.2.

Hæc aliquo ſine ſeminio grauiore coorta eſt.

Atque vocabulum videtur ruſticum fuiſſe, vt è Varrone de re Ruſtica apparet, & Lucretius duobus verbis idem locutus eſt, cùm ſemen & ſeminium poſuit. Sed in eo Lucretij libro, niſi forrè ſenſum non percipio, quod procliue eſt, repoſto non repoſta legendum eſt, cùm ſcribitur, Varro lib.2.c.3.

Maternis etiam membris aluoque repoſto, Lucret.lib.3.
Diſcidium nequeat fieri ſine peſte maloque.

De fœtu enim loquitur, qui maternis continetur viſceribus, & in aluo repoſitus eſt. nunc repoſta ſcribitur, è quo non magis idoneũ ſenſum eruere poſſum, quàm è pumice aquam haurire. At verò, vbi enim, eodem in libro more Græco vſurpatum eſt, vt ὅπου γὰρ, quod ſignificat cùm enim, id eius exemplo ſubiecto magis patebit,

— *vbi enim*, inquit, *propellere membra,* Ibid.
Corripere è ſomno corpus, mutareque vultum,
Atque hominem totum regere ac verſare videtur:

Quorum nil fieri sine tactu posse videmus:
Nec tantum verò sine corpore: nonne fatendum est
Corporea natura animum constare animámque?

Id est, cùm ista facere videamus animum, nonne corporeus erit? At alio loco, vbi, positum est in sua vsitata significatione, sed tamen ita collocatum est, vt de mendo suspectum sit,

Ibid.
His vbi me rebus quædam diuina voluntas
Percipit atque horror:

quod sic explicandum censeo: in quo loco, & in qua philosophia tua, ob has res ita à te explicatas diuinà quadam ingenij acie, eximiâ voluptate captus teneor, & velut venerabundus & reuerentia cuiusdam numinis religiosa perfusus horreo. harmoniæ autem nomen cùm ait saltu delatum Heliconis, demonstrat harmoniam esse musices, quæ à musis heliconiacis nomen consecuta est, quod nomen harmoniæ reddendum idem ait organicis. sic autem appellantur musici, qui cantibus instrumentorum vtuntur. Nam & ea musices species, organica vocatur. Cùm autem scribit,

Ibid.
Tum quasi vacillans primum consurgit,

syllabæ vim adfert, quam contra naturam breuem proceram facit: sed eadem ferè licentia tendit liquidum, in quo tamen tum audiri debet ita sonans, u, vt in viuido, quasi licuidum, aut vt si tenue dissyllabum efferretur u consonante: aut vaxillans erit legendum ea deductionis ratione à vacillo, vt à pauculo pauxillum: aut geminato c vaccillans legendum, vt in antiquo libro reperio.

Albatus, pullatus, cespes viuus, obesæ aures, Tityrus.

CAPVT III.

LAVTISSIMVS quisque apud antiquos albatus erat, præsertim diebus festis, pauperes potius pullati. hinc pullata turba, & pullatus populus, vt apud Calpurnium,

Eclog. 7.
—sed mihi sordes,
Pulláque paupertas, & adunco fibula morsu Obsuerant.

Idem de popularibus, id est de loco vnde populus spectabat,

Ibid.
Venimus ad sedes, vbi pulla sordida veste
Inter fœmineas spectabat turba cathedras.

contra de magistratibus & equitibus,

Ibid.
Aut eques, aut niuei loca densauêre tribuni. Iuuenalis,

Sat. 10.
—niueósque ad fræna Quirites.

Pales dea pastorum mutatione elementi à pariendo nomen habet, quasi

pares

pares sit, argumento est, quòd eius feriæ, natalis scilicet vrbis, Parilia & Palilia dicebantur: sed & Calpurnius attributione mutationem demonstrat, scribens,

Aut fœcunda Pales, aut pastoralis Apollo. Eclog.7.

alij tamen in alia sententia sunt, vt à me antè scriptum est. Vere solebant antiqui re diuina Pali Lati Faunoque facta, sua pecora, priusquam hibernis educerent stabulis, lustrare, & interdum præmium pastoribus fistula certantibus proponere: Calpurnius,

Nam dum lentus abes, lustrauit ouilia Thyrsis: Ibid.
Iussit & arguta iuuenes certare cicuta. Iterum, Eclog.5.
— tepidos tunc hostia cultros
Imbuat, atque etiam, dum viuit, ouilia lustra.

Vt autem in castris cespititium tribunal excitabant duci, vnde ad milites verba faceret, cuius rei exempla passim occurrunt: ita cespititiam aram rustici excitabant & focum: cespesq; loco foci aræque erat Horatio teste, od.8.lib.3.

Positusque carbo in Cespite viuo. Rursum,
Hic viuum mihi cespitem: od.19.lib.1.

& Calpurnio, *—tu cespite viuo pone focum.* Eclog.5.

Nam cespes in ara ponebatur, isque viuus recensque è terra excisus, vt ad purificationem viua vtebantur aqua. Compitalia & ludi compitalitij fiebant à magistris vicorum, vt ostendit in Pisonem Asconius. magistrum igitur cùm dicit Calpurnius, vici intelligere debemus, rustici tamen tum, non vrbani. Asconius in Pisonem.

Vt quoque turba boni plaudat saginata magistri, Eclog.4.
Qui facit egregios ad peruia compita ludos.

Ter pede terram ferire pro saltare à poëtis non ratò dicitur. Flaccus, od.18.li.3.

Gaudet inuisam pepulisse fossor —
Ter pede terram.

Idem de Iambico carmine dicitur, quòd, quanquam senos reddat ictus, tamen ad tres percussiones insignes redigatur. *Pollio regum Facta canit pede ter percusso*, scripsit Horatius. At Calpurnium, sat.10.lib.1.

— ecce per illum, Eclog.4.
Seu cantare iuuat, seu ter pede læta ferire Carmina,

dixisse perspicuè de heroico carmine intelligimus. Acutas aures pro acribus & iudicij intelligentis dici animaduerto: Calpurnius, Ibid.

Quicquid inest, siluestre licet videatur acutis
Auribus, & nostro tantum memorabile pago.

sic acutas nares dixit Flaccus, *— minus aptus, acutis* saty.3.lib.1.
Naribus horum hominum rideri possit.

contra obesæ aures iudicij nullius, aut obtusi & hebetis habentur. Idem Calpurnius,

Eclog. 4.

Rustica credebam nemorales carmina nobis
Concessisse deos, & obesis auribus apta,

Id ex eo, quòd pingue pro stupido & bardo tardiq́ue ingenij à Latinis poni consueuit. Tityrum pro Marone aliquoties à Calpurnio poni animaduerti: id credo quòd Ecloga prima Maro Tityrus est,

Ibid.

Tityrus, inquit, *hanc habuit, cecinit qui primus in istis*
Montibus Hyblæa modulabile carmen auena. Iterum,
— qualis qui dulce sonantem
Tityron è siluis dominam deduxit in vrbem.

In lente vnguentum, suppara, flagellare annonam, strangulare diuitias, mare dormit, virga somni.

CAPVT IIII.

In lenticula vnguentum, prouerbium est notissimum, & in hominum sermone frequens: non tamen satis intellectum. mihi eo nihil aliud significari videtur, quàm in tenuiculo apparatu & victu, vt in lenticulæ pulmento, non esse locum vnguentis, quibus in lautis opiparisq́ue conuiuijs vti solebant. Quin & cibis vnguenta solebant admiscere nonnunquam, quod in lentis pulmento faciendum non est ob edulij vilitatem tam pretiosa condimenta non desiderantis. Aristoteles, ἀληθὲς γὰρ ὅπερ Εὐριπίδην ἐπισκώπτων στράτις,

Arist. lib. de sensu & sensibili.

Ὅταν φακῆν ἕψοιτο, μὴ 'πιχεῖν μύρον.

Sed cùm, vt errones, imo verò vt profugi Scythæ, incertis sedibus vagemur, alia adscribemus. Suppara non tam vela fuisse videntur, quàm velorum quædam supplementa, & summæ partes, quæ supra ipsa vela & antemnam expandebantur: quòd, vt opinor, sursum pararentur. Lucanus,

Lucanus li. 5.

— summáque pandens
Suppara velorum perituras colligit auras.

Papinius, *vos summis annectite suppara velis.*

Papinius lib. 5. Siluarum.

Suppara autem in alto mari & pelago pandebant aliæ naues, cùm terram legebant, colligebant & substringebant: solæ Alexandrinæ naues supparis passis in portum perueheban tur. Seneca, *solis enim licet supparum intendere, quod in alto omnes habent naues. nulla enim res æquè adiuuat cursum, quàm summa pars veli: illinc maximè nauis vrgetur. Itaque quoties ventus increbuit, maiórque est quam expedit, antemna summittitur: minus habet virium flatus ex humili. Cùm intrauêre Capreas & promontorium, ex quo, Alta procelloso speculatur vertice Pallas, cæteræ velo iubentur esse contentæ, supparum Alexandrinarum*

Seneca lib. 11. epist. 78.

narum insigne indiciu est. Flagellare diuitias & flagellare annonam dicuntur, qui magnas arcis clausas opes tenent, & horreis fruges, quod inuitas velut verberibus & carceribus coërcitas erumpere foras non sinant. quod in annona qui faciunt, eam duriorem reddunt & onerant coëmptis vndique frugibus, & in horreis reconditis, qui & dardanarij vocabantur, quasi veneficio in horrea sua fruges contruderent, & annonam premerent, vt carmine alio messes traduci opinio erat. Dardanarius in vetere lexico exponitur παντοπώλης, παντομεταβολος, σιτοκάπηλος. vt autem flagellare opes dixit Martialis, ita Papinius strangulare, quod vrbum confirmat interpretationem meam, quòd tanquam inuitæ & constrictæ retinerentur constipatæ, vt quòd respirare nequirent, suffocarentur.

Martialis lib. 2. epigr. 30.

Non tibi suppositas, inquit, *infœlix strangulat arca Diuitias*

Papinius li. 2. Siluarum.

Etiam mare noctu velut quiescens, positis vndis pronum & acclinatum terræ tanquam ad soporem finxit poëta Papinius:

— & terris maria acclinata quiescunt.

Papinius lib. 5. Siluarum ad somnum.

Nam poëtæ etiam mare dormire fingunt, vt Maro lib. 4. *Siluæque & sæua quierant æquora*, quod de siluarum & maris animantibus etiam intelligitur. Populi illi, qui Oetam montem ab ortu habent, inde oriri solem & sidera putant, quod, vt opinor, primus, qui illis in tractibus vixit, carminibus suis celebrauerat Orpheus, quem certatim alij sequuti sunt. Maro,

4. Æn.

Tibi deserit Hesperus Oetam. Papinius,

Eclog 8.

— totidem Oetææ Paphiæque reuisunt Lampades.

Papin. lib. 5. Siluarum ad somnum.

Non assentior ijs, qui ad solis equum Æthonem hoc referunt. Virgam tribuebant somno, qua feriens homines, soporem inducebat: Papinius,

Ibid.

— extremo me tange cacumine virga.

Maro ramum ei tribuit, quem soporatum vi stygia super vtraq; tempora Palinuri quassasse dicit, alij etiam ei cornu tribuunt. Quibus quid accidit mali, illi se in deos aliquid commisisse putant, vt se eorum sacra polluisse, lucos ingressos esse, de fontibus sacris & inconcessis bibisse. Papinius,

5. Æn.

— quas incestauimus aras?
Nunquid inaccesso posui vestigia luco?
Num vetito de fonte bibi?

Papin lib. 5. epiced. in filiũ.

Hos inter legendum veluti flosculos hinc inde libauimus, apiculas imitati, quæ prata peruolitantes variis insidunt herbis, inde dulcissimam mellis annonam parantes, quarum varietatem imitamur, operis dulcedinem inimitabilem nobis esse confitemur.

Symphonia Lysonis, Cossutianæ tabernæ, & quædam in Cicerone emendata. CAPVT V.

Epist.17.lib.16.familiar. LIBRO epiſtolarum Ciceronis 16. ſcribitur, *Demetrius ad me venit, quo quidem comitatu, ἀφωμίλησα ſatis ſcis.* equidem illud ἀφωμίλησα, ne quid diſſimulem, non intelligo: & parum conuenire ſententiæ exiſtimo. Apud Heſychium tamen reperio, ἀφεψιασάμην, ἀφωμίλησα. vellem qui multum ſtudij in ijs epiſtolis poſuêre, noſtrum hîc laborem ſubleuaſſent. ego verbum Latinum huc intrudere mallem, *ac familia* ſi tamen ἀφωμίλησα propter librorum auctoritatem probabitur, ſignificabit ſe abſtinuiſſe Demetrij comitatu & conſuetudine: attamen quod in veteri libro vidi, quam proximè accedit ad ſcriptionem noſtram. in quo libro proxima epiſtola legebatur pro, Epist.18.lib.16. *tibi διαφόρησιν gaudeo profuiſſe*: *tibi* ἀναφώνησιν. Nam vocis exercitationem & exclamationem Galenus & Aurelianus multis morbis adhibent. ſed & pro ἀλυπία, erat ἀκοπία: pro τρίψις, τρῖψις, id eſt frictio, qua in recreandis ex ægritudine hominibus ſæpe vtebantur medici. Conficere profeſſionem, eſt profiteri rem ſuam eſſe, & edere numerum eius, vel modum, vel æſtimationem apud magiſtratum, vt in cenſu, quod vicaria etiam alterius opera fieri interdum, auctoritatem dum præſtaret, poterat. Epist.21.lib.16.famil. Cicero, *tu verò confice profeſſionem ſi potes. Nam iſti duo vix ſunt digni quibus alteri Ceſenna, alteri Coſſutianarum tabernarum fundamenta credas.* ait conEpist.vltima lib.16. ſules tam diſſolutos & languidos eſſe, vt alteri non modò non tota Reſpublica aut prouincia committenda ſit vt vix oppidum vnum commodè adminiſtraturus ſit: alterum autem multo contemptiorem abiectioremque facit, cui vix Coſſutianarum tabernarum dicit committenda fundamenta: nedum prouinciam magnam. ac fortaſſe tum Romæ illæ ædificabantur. Tabernæ hæ fortaſſe Coſſutiæ illius fuerunt, quæ prætextato Cæſari deſponſata fuerat, aut alicuius ipſius propinqui: ſic Ceditiæ taEpist.9.li.16. bernæ ſunt apud Feſtum. *Symphoniam Lyſonis velim vitaſſes*, ſignificat paulò liberalius cum Lyſone Tyronem indulſiſſe ſibi, cùm ſe morbum effugiſſe putaret, & ſymphoniæ cantu in conuiuio cùm recumberet delectatum in recidiuam delapſum, quæ quartã attulerat hebdomadẽ. Ita ex ſymphonia conuiuium intelligit, in quo ſymphoniaci pueri cecinerant. *Téque nobis incolumem ſtiteris*, pro præſtiteris legi in veteri exemplari, quæ quidẽ Ibid. obſeruatio, etſi leuis eſt, tamen ne prætermitttenda quidem fuiſſe videtur: ſed ſi quis ea offenditur, deleat. ita ſine magno detrimento morẽ geret animo ſuo. In eodem reperi, *habui noctem plenam timoris, ac miſerius, tuis literis nihilo ſum factus certior.* Illud, *miſerius* valet, quod miſerius. eodem in Ibid. exemplari in epiſtola, *Nos à te, vt ſcis*, ſcribebatur, *pro ad iiij.a.d.iiij.* quod eſt ante diem quartũ, & in ſequentibus temporis deſignationibus eadem erat ſcripturæ conſtantia. ſed & pro, *vſq; ad ix.K.* in eo planè notatũ erat, *vſque ad a.d.ix.K.* quod eſt vſque ad ante diem nonum K. quæ ſcripturæ & fideli-

fideliores & elegantiores sunt. etsi enim illam alteram quæ recepta est, non damno: hanc tamen frequentissimam scio, & ab auctoribus Græcis ad verbum explicatam, vt in Geoponicis, & Græcis principum edictis & constitutionibus.

Epodi, sacra vatum, domina. CAPVT VI.

CVR Epodon liber appelletur ambigi video: ac sanè quibusdam probabile videtur, quomodo orbibus Lyricorum suæ sunt conuersiones, quibus pares reuersiones respondent, (στροφὰς καὶ ἀντιστροφὰς vocant) demumque ijs sua epodus accinitur: sic accini libris Carminum & tanquam succini librum Epodon: quasi illi libri incentiui sint, hic succentiuus. equidem non eo inficias verisimilitudine niti hanc sententiam, sed tanti apud me veterum auctoritas est, vt quod illos voluisse videam, id maioris apud me ponderis sit. existimo igitur libro epodon à versiculis alternis, qui maioribus iustisque numeris adiunguntur, nomen quæsitum. minuti enim illi versiculi etiam per se positi, epodi nomine celebrantur, vt constat è Mario Victorino ita scribente, *dehinc epodus sui generis, Arboribusque comæ.* Ausonius, *Libello tamen apologorum anteculi paucas epodos studio in te obseruantiæ meæ impudentissimos.* Deinde versiculos minutos subijcit, Auson. epist. 17.

Perge ô libelle Sirmium, Ibid.
Et dic hero meo ac tuo,
Aue atque salue plurimum. Iterum, Epist. 1.
Dactylicos, elegos, choriambum carmen, epodos.

Iterum, Ibid.

Perfer in excursu vel teriuga millia epodon.

Hermogenes, τὸ μὲν γὰρ ἀπὸ τεττάρων καὶ πέντε συλλαβῶν καὶ μέχρι τῶν ἓξ κόμμα ἐστίν, ἐπῳδῷ μετρούμενον. Victorinus horum versuum inuentionem tribuit Archilocho, *Quorum sicut & aliorum complurium auctor, & parens fertur Archilochus, singularis artificij in excogitandis & formandis nouis metris, qui primus Epodos excitauit.* Ergo eum imitatur in Epodis Horatius, vt antè diximus. Hephæstion autem Epodos esse dicit, cùm longiori versui versiculus subnectitur, εἰσὶ δὲ ἐν τοῖς ποιήμασι καὶ οἱ ἀρρενικῶς οὕτω καλούμενοι ἐπῳδοί, ὅταν μεγάλῳ στίχῳ περιττόν τι ἐπιφέρηται. Est igitur iudicatu perfacile ex istis modis, id est versiculis, nomen esse libro inditum. Cur,

Ad sacra vatum carmen affero nostrum,

Persius dixit? Nempe quòd se poëtæ sacros dicunt, In præfat.

At sacri vates & diuûm cura vocamur, Ouid. 3. Amor. eleg. 8.

inquit Ouidius: & de Silio Martialis,

Sacra

Lib. 7. epigr. 62.
Sacra coturnati non attigit ante Maronis,

Et se poëtæ vt sacerdotes sacra ferre solent prædicare: Maro,

2. Georg.
Me vero dulces primum ante omnia Musæ,
Quarum sacra fero.

Quod enim de Camœnarum æde afferunt, vt verum sit tamen ad sententiam Persij non facit. Non solum amatores amicam suam dominam vocare solebant, sed & eodem numine augustæ & reginæ vocabantur, id est imperatorum & regum vxores. Maro,

6. Aen.
Hi dominam Ditis thalamo deducere adorti.

Lib. 12. epig. 52. Martialis,

Non aliena videt, sed amat Proserpina raptas:
Iste tibi dominam conciliauit amor.

Id est Proserpinam vxorem Plutonis. sed & in vniuersum vxores omnes sic vocantur, vt è quodam Senecæ loco intelligi potest. Martialis,

Lib. 11. epig. 9.
De palatinis dominæ quod serica prælis:

id est augustæ.

Testamentum de Tortorio, serpirastra, saccones, oppij ex Velia. CAPVT VII.

Cic. 7. ad Attic. epist. 2.
IN septimo ad Atticum libro testamentum Curij vrbani & lepidi hominis de Tortorio esse puto velut, si de seruis tortis testamenti tabulas fecisset Curius, quos seruos tum hæredi relinqueret vel cuipiam legaret: atque inde venustas est & lepos quæsitus: quis enim furciferum vellet sibi legari, aut testamento relinqui: Tortorium autem ea est elatum forma qua fundi solent, vt Tusculanum, Laterium: ex eo genere seruitiorum nemo libertate donatur. Vnde meritò exlibertum fecit Atticum, vt aliter etiam hunc locum quàm antè fecimus explicemus: me, inquit, extra vacuum, quòd scilicet nihil esset, quo in vacuum venire possem: vel cùm antè se tuum seruum, aut certè libertum censeret, te fecit exlibertum: nec tamen protinus, vt ita sit, me in vacuum venire voluit, seque pro liberto aut cliente à me occupari. Scio de porto Romam à doctissimis emendari, nec improbo: interim tamen, quod scriptum est, explico. Porro serpirastra cohortis appellat, homines auarissimos & sordidissimos, quales erant prætorum & proconsulum comites, velut omnia radentes, assimiles rastris per humum serpentibus & radentibus: iocoseque sic appellauit, ad illa interim alludens serpirastra, quæ geniculis infantium adminicula iuuandi gressus causa alligata adhibebantur, ne compernes fierent. Ænigma Oppiorum ex Velia, quod obscurius Platonis numeris ait, de pecunia erat,

[Margin: Epist. 3. lib. 7. ad Attic. — Epist. 12. li. 7. ad Attic.]

etat, vt ſubodoror, mutua. Nam Oppijs fortaſſe pecuniam debebat, qui Veliam vrbis locum incolebant. Oppios enim mox dicit de Velia ſaccones, à ſaccis pecuniæ. vt enim à bucca bucco, à pera pero, à Druſis Druſo: ſic à ſaccis ſacco deducitur. Oppius quoq; res & rationes Cæſaris procurabat, cui Cicero pecuniam debebat. In eo autem ænigmate enodando diu æſtuauerat, quod & fatetur ſic ſcribens, vt emendandum arbitror, *de Velia ſaccones dicis: in eo æſtuaui diu.* non vt excuſum eſt, *in eo eſt tu aut diu.* Epiſt.12.li.7. ad Attic. ineptus hîc multis fortaſſis videbor, & reprehendar, qui ſperaui me eruere è latebra poſſe, quod vix Ciceroni tandem ipſi patuit: ſed nec me ad vetam euaſiſſe coniecturā prædico, nec quiſquam omnium tam animo non candido eſſe debet & improbo, vt laborem alienum ingrata malignitate potius proſequatur, quàm prompto & ſecundo fauore excipiat. aliquid pro noſtro mediocri captu in medium ſtudemus conferre: ſi voto facultas non ſuppetit, tamen cum dijs immortalibus in ſanctiſſimis puluinaribus & ſacris bonam voluntatem ſine ſumptu plerunque approbemus, eandem à nobis ſibi emenſam vel ſine effectu boni iuuenes boni conſulere debēt. Sed vereor ne qui à me depellere criminationem volo, eam prouocem & irritem, accuſandis quorundam obtrectatorū vitijs, ſi quo me rapit nunc animi impetus, ſequar.

Cicutæ apud Horatium, Bionei ſermones, verſantur intra penetralia Veſtæ. CAPVT VIII.

MIRAM quandam medicinam facit Horatius, qui homines inſanos malo veneno purget, cùm ſcribit, Epiſt.2.li.2.

Quæ poterunt vnquam ſatis expurgare cicutæ?

Conſtat enim in medicamentis lethalibus cicutam numerari, non ſalutaribus, cùm frigore perimat. Nam quod Perſius ſcripſit, Sat.5.

— quam non extinxerit vrna cicutæ,

ad eius frigus retulit. aut igitur cicutas pro herbis medicatis purgantibuſque poſuit, in quibus omnibus viroſus quidam ineſt ſuccus malo medicamento proximus, vt & medici vltro fatentur: vt viciſſim etiam ipſum elleborum Plinius venenum vocat, de coturnicibus ſcribens, *coturnicibus veneni ſemen gratiſſimus cibus.* cap.23.li.10. Aut cicutas dixit reſpiciens ad ferulaceos & cicutis ſimiles ellebori caules cauos, vt ex cauliū ellebori cicutis elleborum cicutas ab eo appellatum credamus: vt & poëta Maro cicutas appellauit fiſtulæ ſeptemplicis cera compactas cannas. ſed &, Eclog.2.

— Anticyras melior ſorbere meracas, Saty.4.

multo incredibilius & inopinatius Perſius dixit, inſulæ nomen elleboro

tribuens, quod tamen Græcorum fecisse exemplo potest videri, qui sesamoides, quod & elleborus albus vocabatur, αἰπικύεσσι apellabant, vt est apud Hesychium, & Dioscoridem. Verisimilius omnino sit, eum sermone satyrico & iocoso, cui assueuit, vsum esse, & ad medicamentorum infamiam elleborum cicutam vocasse, vt venenum: aut venenatam speciem pro specie medicata ilocaliter & mordaciter posuisse. In eodem autem sermone,

Dioscorides lib.4.c.155.

Epist.2.li.2.

—metuens pendentis habenæ,

non tam est metuens lora, quibus cædi serui solebant (quanquam sic accipi potest,) quàm metuens vincula, quibus ad trabem alligati serui cædi pendentes solebant more Romano, vt ab Acrone dicitur: cuius consuetudinis multa sunt in Plauto impressa vestigia. illud quidem Terentij sic id declarat, vt dubitari non possit:

Terētius Eunuch. act.6. sc.7.

Tu iam pendebis, qui stultum adolescentulum Nobilitas flagitiis.

Carmina autem compono, de se Horatius dicit, atque odas & melicos versus significat: vnde & mox subijcit, *Discedo Alcæus puncto illius*. Alcæum enim lyricum potissimum sibi ad imitandum Horatius proposuerat. non reperio autem vsquam, quod à Porphyrione scriptū est, Bionem patrem Aristophanis poëtæ fuisse, cùm vno omnes ore Philippum eum appellēt, nec Laërtius qui decem eius nominis memorat, in eis Aristophanis patrem ponit. verisimilius est igitur, vel de Bione Borysthenita, vt Acron scribit, & ipse existimo, Horatium intellexisse, cuius libri melle & felle iocoso conditi fuerant: de quo & à Cicerone scribitur lib. 3. Tusculanarum disputationum, *in quo facetum illud Bionis*. vel de Bione filio Æschyli, quem & ipsum tragicum fuisse Suidas refert. nominat & Bionem tragicum ex eorum numero tragicorum, qui sunt tarsici dicti Laërtius. Ego tamen veriorem Acronis crediderim sententiā. Ac fortasse Bioneos sermones dixit, oculos ad Sermonum suorum libros interim reflectens.

Horat.lib.2. epist.2.

Cic.li.3.Tusc.

Laërt.li.4. in Bione.

Audebit, inquit Flaccus, *quæcunque parum splendoris habebunt*.

Epist.2.lib.2.

Valet illud audebit, in animum inducet, volet, sustinebit: vt apud Maronem, *aude hospes contemnere opes*: latet tamen etiam nescio quis facinoris ausus. versari enim adhuc intra penetralia Vestæ verba dicit, velut in tuto constituta & inspoliato asylo, vt attingi non debeant, nec lædi, loci sanctitate & religione defensa. Nam è templo & penetrali Vestæ nefas erat extrahi, vt reor, ac ne eô ingredi quidem licebat, præterquam pontifici & vestalibus: sed & supplices, ad quos potissimum allusit, ad Vestam priuatam & focum sedebant, quod religiosissimum & sanctissimum supplicandi genus erat. Thucydides de Themistocle supplice, τὸν παῖδα σφῶν λαβὼν καθίζεσθαι ἐπὶ τὴν ἑστίαν.

8.Aen.

Thucydides lib.1.

Nunc

Nunc Satyrum, nunc agrestem Cyclopa mouetur. Epist. 2. lib. 2.

Insolenter penè hoc dictum esset, nisi apud Græcos multæ eius generis parerent formulæ. vt igitur illi κινεῖσθαι κίνησιν dicunt, sic moueri Satyrum dixit, quod est, vt ita dicam, motum Satyri & saltationem moueri & saltare. De Satyrorum saltatione dixit Maro,

Saltantes Satyros imitabitur Alphesibœus. Eclog. 5.

Fræna Peletronij Lapithæ, Actius Apollo, Indi.

CAPVT IX.

DOCTISSIMORVM scriptorum, qui vel solo nutu in sententiam omnes possunt traducere, longè alia mens est in explicatione Virgiliani versus, quàm grammaticorum: sed versum proponam, 3. Georg.

Fræna Pelethronij Lapithæ gyrósque dedêre
Impositi dorso.

censent grammatici primæ tribus à Lapithis Pelethronijs, qui Pelethronium montem Thessaliæ incolebant, vbi & oppidum eiusdem nominis erat, primum domitos equos fuisse: sed Plinius Pelethronium hominis ca. 56. li. 7. nomen proprium interpretatur, qui frenis & stratis inuentis primus equos domuerit, quæ eadem Solini sententia est. Plinij verba sunt, *Frænos & strata equorum Pelethronium.* sic gignendi causa accipiendum erit, Pelethronij frænos equo impositi & equitantis gyros dedisse, equumque consuefecisse, superbos gressus glomerare. annotant locupletes grammatici Pelethronium epitheto appellatum Chironem, quòd in Pelethronio educatus sit: alij à medicamentis: vnde & loco nomen medicatis abundanti plantis. Nicander,

Ἥμος ὅτι θρόνα πάντα μιᾷ ὑπὸ χειρὶ ταράξαι.

Idem le loco, Πελεθρόνιον νάπος ἴσχει. Illud verò magis mirandum, quod cùm Maro, *At Chalybes nudi ferrum*, cecinerit, eos populos inuentores ferri existimans, vt & Apollonius,

— τοῖσ᾽ ἀμφὶ σιδήρεα ἔργα μέλονται.

Plinius fabros non ferrarios, sed ærarios eos prædicat, & inuentores ærariæ fabricæ dicit. sic enim scribit, *æraríam fabricam alij Chalybas, alij Cyclopas.* ibid. Ac putarem eum more Græcorum poëtarum æs pro ferro dixisse. Nam χαλκὸς id sæpe significat: nisi mox inuentionem ferri viderem ab eo tradi: sed non minus quàm poëtarum fabulæ, inuentio rerum apud auctores vaga & incerta est, alijs aliud prodentibus. sed vt Plinium in transcursu aliud velut agens, & tanquam per diuerticulum emendem, in eo legendum auctoribus libris velut in conditorijs bibliothecarum sepultis existimo, ibid. *Argentum inuenit Erichthonius Atheniensis, vt alij Ceacus.* exi-

ſtimaret fortaſſe quiſpiam errorem in Plinio eſſe, cùm Cæaco auri inuentionem tribuat Higinus, qui malè Sacus in editionibus appellatur: ſed in Higino Eaclis è Plinio legendum eſt.& vt ei etiam opem feram, cùm eodem Higini capite ſcribitur, *Lydi ſurculis lanam fecerant*, emendo, *Lydi Sardibus lanam infecerunt:* & mox, *ſtamen* pro *ſamen*. ſed vt ad Maronem, vnde profectus ſum, reuertar, cùm ab eo ſcribitur,

Higinus lib. fabul c.274

8.AEn.

Actius hæc cernens arcum intendebat Apollo,

ſignificatur Apollo ille qui in Leucadio littore colebatur, atque ita vt littoralis vocabatur, & ludis triennalibus & gymnicis & circenſibus naualibuſque celebrabatur. Nam Apollini grata eſſe littora oſtendit Homerus in eius hymno ſcribens,

Homer. in hymno Apoll.

Ἀκταί τ' εἰς ἅλα κεκλιμέναι, λιμένες τε θαλάσσης.

Actij Apollinis mentio eſt apud Apollonium.

Τεῖος δ' οὖν καὶ βωμὸν ἐπάκτιον ἐμβασίοιο θείομεν Ἀπόλλωνος. Iterum,

Νήεον αὐτόθι βωμὸν ἐπακτίου Ἀπόλλωνος· ἀκτίου ἐμβασίοιό τ' ἐπώνυμον.

ſed & templum quoque Actij Apollinis in Magneſiæ finibus fuiſſe Higinus ſcribit his verbis, *Callimachus autem in iiſdem finibus ad Apollinis Actij templum, quod Argonautæ proficiſcentes ſtatuiſſe exiſtimantur, in eo loco qui Pagaſæ vocatur.*

Higinus li 2. de ſign. caleſt.

8.AEn.

— omnis, inquit idem, *eo terrore Ægyptus & Indi.*

Indos ait, vt arbitror, quia Antonius vires orientis & vltima ſecum trahebat Bactra: aut latius accipit hoc nomen. animaduerti enim nomine Indiæ antiquos latiſſimè eſſe abuſos, vt Æthiopes etiam eo ſignificarent, vt,

4.Georg.

Vſque coloratis amnis deuectus ab Indis. Et,

Ibid.

Imbellem auertis Romanis arcibus Indum.

Parthum enim ſignificat, credo quòd Parthis India etiam pareret, & in eorum præſidijs Indi militarent. Higinus, *Iouis in India Thebas, Thebaidos nomine nutricis ſuæ, quæ hecatompylæ appellantur, ideo quòd centum portas habent.* Hîc Higinus Indiam etiam appellauit ſuperiorem Ægyptum Æthiopiæ finitimam, in qua erant Thebæ. Rurſus, *Liber in India* Ammonem. Ita mediterranea Africæ Indiæ nomine afficit: quod quidem & noſtrates faciunt, qui quicquid propemodum tranſmarinum huc affertur, ex India aduectum dicunt. ſic fabas indicas nominant, triticum indicum, gallinas indicas: ne multa, quicquid domi noſtræ non naſcitur, penè Indiæ ferimus acceptum.

Higin. lib. Fabul. c.275.

Ibid.

Bacchata Taygeta, Sperchius, ſubijcere pedibus Acherontem, ſidus Mineruæ, in Marone explicata.

CAPVT X.

VIRGI-

VIRGINIBVS bacchata Lacænis Taygeta canit Maro, quòd Bacchi 2.Georg. orgia in montibus & ſiluis celebrari ſolebant à furioſis & mente captis bacchis, quæ à Spartanis, quorum mons Taygetus erat, Δύσμαιναι appellabantur. Heſychius Δύσμαιναι, inquit, αἱ ἐν Σπάρτῃ χορίτιδες βάκχαι. Quod autem exclamat *ô vbi campi Sperchiúſque*, propter Theſſaliam facit, cuius ibid. arua feraci vbere glebæ fœcunda erant, & agricolæ optanda. Nam & Flaccus,

Nec me Lariſſæ percuſſit campus opimæ, Od.7.lib.1.

ob pingues Theſſalorum agros dixit. Quod autem non multo poſt ait, *Subiecit pedibus ſtrepitumq; Acherontis auari*, id eo facit, quòd philoſophiæ 2.Georg. cognitione tolli inferos crederet, vt & Lucretius, Lib.3.

Et metus ille foras præceps Acherontis agendus,

& Epicurei cenſent: quorum metus liquidam omnem voluptatem hominibus adimit, vitamque, vt exiſtimabant, beatam labefactat, & euertit. Sed totam hanc paginam ſibi habeat Maro, alijque eius loci impleant. quod igitur ab eo dicitur, *Æoliam venit*, etſi de omnibus Æolijs inſulis 1.AEn. non incōmodè accipi poteſt, eſt tamen aptius Strongylen intelligi, quam Æoli domum non dubiæ auctoritatis ſcriptores affirmant. Solinus, *Strongyle tertia, Æoli domus vergit ad ſolis exortum.* Solin. c.12.

Eſt etiam, inquit Maro, *ille malus Calabris in ſaltibus anguis,* 3.Georg.
Squammea conuoluens ſublato pectore terga.

Si quis Nicandri Theriaca legat, hæc intelliget de cherſydro ſcribi: cui ſi fidem tantus poëta non faciet incredulo, accederet teſtimonium Solini Solin. c.8. ita ſcribentis, *Calabria cherſydris frequentiſſima eſt, & boam gignit.*

—*ſcit*, inquit Maro, *triſte Mineruæ* 11.AEn.
Sidus, & Euboicæ cautes, vltorque Caphareus.

quod hîc ſidus intelligatur, multi quærunt: & Seruio quidem videtur aries, qui in Mineruæ eſt poteſtate, vt verna tempeſtate vexatas naufragio Græcorum naues, illiſaſque ſaxis intelligamus. ſed propè eſt, vt Solino Solin. c.17 videatur Arcturus, ſic de Caphareo ſcribenti: *vbi poſt Ilij excidium Argiuam claſſem, vel Mineruæ ira, vel, quod certior prodit memoria, ſidus Arcturi grauibus affecit caſibus.* putem tamen ſidus Mineruæ eſſe tempeſtatem à Minerua concitatam, cùm ſidus ita ſæpenumero accipi notum ſit. Vnus præterea Maronis locus hoc caput tanquam obſignabit:

Illic, inquit, *vt perhibent, aut intempeſta ſilet nox* 1.Georg.
Semper, & obtenta denſantur nocte tenebræ.

quis non miretur ſummum & doctiſſimum poëtam tam eſſe ignarum & rudem, vt perpetua caliginoſæ noctis vmbra putet eos, qui ſub finitore colunt, obductos & obtenebratos eſſe? verum ex Epicureorum opinione

id ille scripsit. Est enim & poëtæ, & Maronis, multa ex aliorum scriptis suo aspergere operi. Epicureis autem sol videtur in occasu interire quotidie, & quotidie in ortu alius renasci nouus. Hæc sententia si vera est, dubitandum non est, quin quæ sub orizonte pressa sunt, perpetuis damnata sint tenebris à rerum natura, quod Maro breuiter perstrinxit.

Quædam in oratione in Vatinium emendata, Nonius Struma, prouincia aquaria, alterna consilia, alternæ ciuitates reiectæ, & quædam alia ex eadem oratione.

CAPVT XI.

INTERROGATIO Ciceronis acerrima in Vatinium extat, qui testimonio Sextium læserat, nec Ciceroni pepercerat. Iusto proinde inflammatus orator odio sua & Sextij causa, cuius patrociniũ susceperat, testem improbum, ita vti merebatur accipit omniq́ue genere contumeliarum onerat, & quicquid in rep. deliquerat, asperrimè commemorat. Cùm eam ego cursim peragrassem, quædam in hanc paginam conieci. Cùm igitur Vatinium dignum suffragio esse negat, ad eorum ignominiam mihi respexisse videtur, qui à censoribus suffragio priuabantur, & in cærites tabulas referebantur, de quibus Horatius, *cærite cera digni*, scripsit. (*Epist. 6 li. 1.*) in vetere lexico scribitur, *Cærites*, δέλτοι ἐν αἷς τὰς ἐγγραφὰς ἀποτίθενται. *Quod non iucundum & honorificum ad aures tuas accidat*, lego in veteribus libris: non, vt vulgo, *accedat*, quod tamen non improbo. *sonus aures accidit*, eodem modo dixit Plautus. (*Plaut. sc. Qui manet vt maneat.*) Cur Gellium nutriculam appellat seditiosorum omnium? Nempe quòd impudicus esset & parum vir, fœminino genere ad opprobrium locutus est. (*In Orat. in Vatin.*) Is est Gellius plebicola, cui perpetua suis versibus inussit stigmata Catullus: cui incestum cum matre & sorore obiecit,

(*Catul. in Gell.*)
Quid facit is Gelli, qui cum matre atque sorore
Prurit, & abiectis preuigilat tunicis?

(*Cic. pro Sext.*) Cui obijcit oris obscœnitatem, vt & Cicero pro Sextio. *Qui (vt credo) non libidinis causa, sed vt plebicola videretur, libertinam duxit vxorem: is de me suffragium tulit, is affuit, is interfuit epulis & gratulationibus parricidarum. In quo tamen est, nullus tum illum ore inimicus est meus suauiatus.* quod est, nullus tamen impurum eius os & pollutum osculari voluit. sic vt scripsi censeo legendum in illa pro Sestio oratione. (*Cic. in Vatin.*) Ante illud *vt mihi renouatus*, sanè aliquot versus desunt. Equidem in longè optimo exemplari relictam vidi eo loco sine scriptura integram paginam. scribo, *concilium dimisisse*, quod est dimisisse concionem, ne vis fieret, & res ad manus veniret. Vatinius improbè vaticinando sperabat, inquit, consulatum: hariolabatur enim se consulem fore, & per consulatu suum subinde iurabat: imo verò peie-

peierabat. proinde stomachosè & dolenter scripsit Catullus, Epigr.49.

Quid est Catulle quod moraris emori?
Sella in curuli struma Nonius sedet,
Per consulatum peierat Vatinius.

Vt hoc in transcursu dicam, in Catulli versibus non conuenit Boëtio cùm Plinio. Nam Boëtius strumam vitium vult esse, & per translationem probrum & dedecus intelligit. Plinio placet esse cognomen. Boëtius, *vnde Catullus licet in curuli Nonium sedentem, strumam tamen appellat.* Plinius, *propter quam ab Antonio proscriptus Nonius senator est filius Strumæ Nonij eius, quem Catullus poëta in sella curuli visum indignè tulit.* [cap.6.li.37.] cùm decreta societatum [Cic.in Vatin.] cunctarum dicit, quas societates intelligit? Ego societates publicanorum interpretor, nec rarò sic ordinem publicanorum appellat. τοιχωρύχοι & μητραλοῖαι, sunt apud Græcos, omnesque mortales inuisissimi, quæ crimina per præteritionem Vatinio impingit, cùm dicit parietes perfoderis, matrem verberaris. Perfossorum parietum vita vecticularia à Catone appel- [Cato apud Fest.lib.19.] labatur quòd vecte demolirentur & aperirent parietes: sic & μοχλὸν Græci tribuunt τοιχωρύχοις, in suis scriptis. Magno clamore in prouinciarum sortitione dicit Vatinio prouinciam aquariam obtigisse: ad cuius procurationem & munus pertinebat, quicquid mari euehebatur, aut importabatur. ea prouincia, quòd ob negotiationem & mercaturam quæstuosissima esset, quod negotij & occupationis & molestiæ plenissima, nec sanè splendida, cùm obueniebat cuipiam, populus qui aderat, succlamabat ob negotia, furta, rapinas & capturas, quod tum, vt opinor, vehementius fecit, quòd euenisset homini auido & furaci & improbo. Eandem arbitror Ostiensem quæsturam fuisse: Cicero pro Muræna, *tu illam, cui cùm quæstores sortiuntur etiam acclamari solet, Ostiensem, non tam gratiosam & illustrem, quàm negotiosam & molestam.* [Cic.pro Muræna.] appellat & pro Sestio quęstorem Ostiensem. missum à se tum dicit Puteolos Vatinium, vt aurum & argentum exportari non sineret. Nam cùm eo tempore vndique Hierosolymam etiam ex Italia aurum & argentum, iam quoquouersum religione Iudæorum propagata exportaretur, senatusconsultum factum est Cicerone Cos. ne ex Italia exportari liceret. Cicero pro Flacco, *ieportari aurum non oportere,* [Cic.pro Flac.] *cùm sæpe antea senatus, tum me consule grauissimè indicauit.* se portitorem ad partiendas merces missum putabat Vatinius, qui cum mercatoribus partiebatur, partemque ipse sibi sumebat, vt portitor. *Quæro abs te primum* [Cic.in Vatin.] *vniuersè, quod genus improbitatis,* lego in bonis libris. antè enim vniuersè, deinde sigillatim differit. scribo, *concilium aduocares,* non consilium: & infra concilium conuocare. Quæ est tab. Valeria? Valerius interpres erat, seque hominum negotijs pactisque & conuentis interponebat: idem Græ-

cis, qui Romam publicè veniebant, operam interpres dabat, cùm eis nisi Latinè in senatu loqui non liceret. Is vt argentarij tabulam in foro habebat. Tab. Valeriæ meminit in epistola ad vxorem Terentiam. sic tabula Sextia Sextij argentarij nominatur pro Quintio. *Mortem Cn. Pompeio summo & clariss. ciui suis manibus offerre voluisse*, lego in veteribus libris, quomodo Cicero sæpe loquitur: nec tamen *afferre voluisse*, quod celebratum est, condemno. Quæ sunt alterna consilia, de quibus Vatinium legem promulgasse ait? consilia, iudicum cœtus intelligo, quibus vtebatur prætor aut quæsitor. Post autem sortitionem iudicum, ab accusatore & reo nominatim reijciebatur & sigillatim hic & ille: at Vatinius permisit, vt cùm sortitus esset prætor consilium, reo totum consilium, non hunc aut illum iudicem reijcere liceret: quod idem etiam licere voluit accusatori. ita vterque vicissim alternisque reijciebat lege Vatinia. Similis est ratio alternarum ciuitatum in Verrem his verbis, *Quod priuatus à populo petit, aut populus à priuato, senatus ex aliqua ciuitate qui iudicet datur, cùm alternæ ciuitates reiectæ sunt.* licebat enim illis alternis ciuitates reijcere, vt de vna conueniret: vt lege Vatinia licebat reijcere alternis consilia iudicum, vt de vno inter reum & accusatorem conueniret. scribo, *expectarísne dum C. Antonius reus fieret apud Cn. Lentulum Clodianum?* scribo etiam, *ac nunc quidem.* Imagines dicit non in familia, sed in carcere collocaras, quòd damnatis imagines adimebantur: quod quidem & ex hoc loco, & è peroratione orationis pro Sulla intelligi potest. Dio quoque Vitellij statuas in carcerem tractas fuisse narrat in historijs suis. Scribit, *eripuerísne partes illo tempore carissimas*, significans curationes quasdam, munera, negotia, administrationes. sic partes dixisse videtur pro Rabirio, *magnas partes habuit publicanorum.* Iterum, *mittere in negotium, dare partes, augere, fide sustentare.* Scribo paulò post, Q. *Arrij*: & infra, Q. *Arrius. Dices supplicationes te illas non probasse.* intelligo eas significari supplicationes & ferias, quas Bibulus consul, ad impediendas Cæsaris leges, per edicta, quibus obnunciabat, edicebat, & per apparitorem Cæsari nunciabat. Dion, ἀλλ' ἐν τῇ οἰκίᾳ καθήμενος ἀεὶ τῷ Καίσαρι ὁσάκις γε ἐνομοθέτει τι, ἐπεστέλλετο διὰ τῶν ὑπηρετῶν, ὅτι ἱερομηνία τε εἴη, καὶ οὐδὲν ὁσίως ἐκ τῶν νόμων ἐν αὐτῇ δύναιτο δρᾶσθαι. Ferijs autem nemini puto ignotum esse, populum candidis togis amiciri solitum. Igitur ne videretur illas ferias & supplicationes probare Vatinius, atratus erat. eodem tempore dabat epulum funebre Arrius, in eo atratus accubuit, quanquam propter illud epulum funebre, quod populare erat, etiam dies festus esset. Epulum autem dari solebat in ædibus sacris, vt tum in templo Castoris. Plautus,

Ph. Quid tunc, si in ædem ad Cœnam veneris:

Atque

Lib. 14. epist. 2.
Cic. in Vatin.
Ibid.
Cic. in Verr. 4.
Cic. in Vatin.
Cic. pro Sulla.
Dio in Vitell.
Cic in Vatin.
Cic. pro Rabirio post.
Ibid.
Cic. in Vatin.
Dion li. 33.

Atque ibi opulentus tibi par forte vt venerit,
Apposita sit cœna, popularem quam vocant:
Si illi congestæ sint epulæ à clientibus,
Si quid tibi placeat, quod illi congestum fiet,
Edísne, an incœnatus cum opulento accubes?

Mox lego, *adolescens inter cocos fueras?* lego, *lege Licinia & Iunia.* eam legem Cic. in Vatin. tulerunt L. Licinius Muræna, & D. Iunius Silanus coss. anno post consulem Ciceronem de iure ferendarum legum. scribo ex veteribus libris, *sci-* Ibid. *ásne te seuerissimorum.* Sergia autem tribus, de qua hîc mentio est, regionem Sabinorum, Marsorum, Pelignorum continebat, quos populos idcirco tribules Vatinij nominat. erat enim ex ea tribu Vatinius.

Anancæum, præcipes, eluere, heluo, helico, helucum.
CAPVT XII.

IOACHIMVS Camerarius bonam laudabilemque nauauit operam Latinæ linguæ studiosis in emendatione comici Plauti: in quo tanta vbertate succreuerant errores, vt natiua illa sermonis Romani elegantia, cuius penè palma comico illi tribuitur, vix vsquam appareret. Is in Rudente cō- Rudente sc. Intellig. hanc. modè emendauit anancæum illo in versu,

Credo hercle anancæo datum quod biberet.

Anancæum autem poculum interpretor vrnale. Nam cùm ἀνάγκη sit vrna iudicialis, quídni vrnale poculum anancæum dicatur? Hoc vocabulum reperi in Varrone apud Nonium, *Ad Sybaritanam prædam, in qua sunt tri-* Varro apud Non. in Cratera. *podes, crateræ, anancæa populo nobilium Tarentinarum.* in eadem fabula cùm scribitur,

Si tu de illarum cœnaturus vesperi. Rudente sc. Et vos a vostris.

propterea quòd vesperi cœnabant, vesperum cœnam appellauit, vt & in milite emendatè legitur, *Qui de vesperi viuat suo.* vesperna etiam à gram- Plautus Milite sc. Iamne est ante ædes. maticis nominatur. In eadem comœdia,

Túne hic feles virginalis, liberos Rudente sc. Exi è phano.
Parentibus subiectos habebis?

Feles enim scimus esse furaces & rapaces: proinde felem vocat lenonem, qui virgines subriperet, vt Ausonius felem pullariam, puerorum furem. lego etiam è veteri libro,

Quin vt humanum exurias tibi. Ibid.

Non enim satis mali precaretur lenoni, si manus cladem potius, quàm mortem optaret. Festus autem scribit, humanum esse sacrificium, quod Fest. lib. 8. mortui causa fiat. ergo exurere sibi humanum, est se exurere: si quis tamen

manum

manum defendit, à me non oppugnabitur. In eadem lego, *non licet, eſt lex apud nos*. In veteri reperi verſum hunc ita perſcriptum,

sc. Exi è phanis.

Quin ſceleſtus ſacerdotem anum præcipes.

Sc. Nunc demum eſt.

Nam pro præceps præcipes, & qro anceps ancipes olim dicebatur. Lego in eadem, *Obſecro hoc prauortere ergo*, vbi reuortere ſanè incommodè ſcribitur. Nam vt te quoquouerſum vertas, ſenſum ex eo non eruas, qui quidem tolerari poſſit. Integratum etiam inueni verſum hunc, qui vel mutulus, vel nullus eſt in exemplaribus, *Sed quid hic in Veneris fano meæ viciniæ?* Scribitur in eadem fabula, *eho an te pœnitet in mari quod elaui, niſi hic in terra iterum eluam?* In quo perlepidè iocatur. Nam qui naufragium ſecerat, elauiſſe ſe dicit, cùm etiam eluere, ſit amittere, perdere, conſumere. Nam in terra eluam, eſt amittam & perdam: & in Aſinaria, *in mari reperi, hic elaui bonis*. tranſlatio ducta eſt à balneis, in quibus luxu lauandi nõnulli nequiores rem profligabant, & edebant. Plautus,

Rudente sc. Proh Cyren.
Ibid.
sc. Quid illud obſecro.
Aſinaria Sc. Hiccine hoc fit.

Comeſum, expotum. exutum, elutum in balneis.

Trinum. Sc. Minus quindecim.

Inde heluo, inquit Verrius, qui intemperanter bona ſua conſumit, ab eluendo, quæ vox aſpiratur, vt auiditas magna exprobretur. In epiſtolis Ciceronis vbi vulgo excuditur, *Heluo nequiſſimus ſextertia M. dabat*: Victorius ſe helico dicit reperijſſe in veteribus libris, quod erit ab eluco ductum, id eſt bardo, ſtupido, allucinatore, languido, addita aſpiratione, vt in heluone. Helucum Tertullianus etiam aſpirauit, & grauitatẽ capitis vino creatam intellexit, cùm ita ſcribit, *Liberum eundem apud Ægyptios Oſirin, Harpocration induſtria hederatum argumẽtatur, quòd hederæ natura ſit caput ab heluco defenſare.* Audiui qui legeret in Cicerone, filico. ſunt enim filicones, mali & nequam, nulliuſque vſus, & operæ homines: ſed huic capiti finis ſit.

Cic. li. 6. epiſt. famil.

Crater, Cicero ad Atticum explicatus, vinum coronare.

CAPVT XIII.

CRATER vas eſt quod Latini crateram vocant, in quo veteres vinum aqua temperabant: ſtatuebant autem tres crateras antiqui Græci in cœna, primam Mercurio, alteram Gratijs, tertiã Ioui ſeruatori. quem Δία σωτῆρα vocabant. ſed & earum vna poſt epulas menſis remotis ſtatuebatur ad libationem & inuitationem. Nam ſe Græci poſt conuiuium poculis inuitare ſolebant, quam conſuetudinem imitatus eſt Maro libro 1.

1. Aen.

Poſtquam prima quies epulis menſæque remotæ,
Crateras magnos ſtatuunt, & vina coronant.

vertit autem Maro verſum Homericum,

Κῦροι δὲ κρητῆρας ἐπεστέψαντο ποτοῖο,

alio

alio ſenſu quàm interpretes Græci accipiunt, qui coronant, explanant ad ſummam coronam, & marginem implent, cùm Maro explicet vinum coronis floreis ornant: vt ex alio loco intelligitur, vbi ſcribit,

Tum pater Anchiſes magnum cratera corona Ibid.
Induit, impleuitque mero.

coronabant enim pocula, & hilaritatis cauſa conuiualis, & libationis: vt Maronis expoſitio melior ſit, quàm Græcorum interpretum. Crateres autem vocabantur etiam Ætnæ ſpiracula ignem expirantia, atque adeo aliorum locorum ardentium. Sed & in Italia ſinus à vaſis ſimilitudine inter duo promuntoria Miſenum & Mineruium ſitus, ex reducto rotundoque receſſu nomen crateris obtinuit, vt Strabo docet his verbis, μέχρι μὲν δεῦρο ἔχει τέλος ὁ κόλπος, ὁ κρατὴρ προσαγορευόμενος, ἀφοριζόμενος δυσὶν ἀκρωτηρίοις βλέπουσι πρὸς μεσημβρίαν, τῷ τε Μισηνῷ καὶ τῷ Ἀθηναίῳ. Strabo lib. 5. Id eſt, hîc finem accipit ſinus, qui crater appellatur, duobus promontorijs in meridiem conuerſis diremptus Miſeno & Mineruio. hunc ſinum, non vas aut poculum, ſignificari intelligo à Cicerone lib. 2. Epiſtolarum ad Atticum. *Inde (quoniam putas prætermittendum nobis eſſe hoc tempore cratera illum delicatum) Cal. Maij de Formiano proficiſcemur, vt Antij ſimus ad V. Nonas Maij.* Cic. 2. ad Attic. epiſt. Cum à te auide.

Surculum defringere, tenere lacinia, laſciuia.
CAPVT XIIII.

De philoſophorum Peripateticorum & Academicorum in docendo inſtitutione Cicero differens libro 3. de Oratore, hæc verba adiungit, quæ oſcitantem & aliud agentem prætervolarent, attentioniſque perdiligentis, vt intelligantur, indigent, *Etiam hac inſtituendo diuiſione vtuntur: ſed ita, vt non iure aut iudicio, vt denique recuperare amiſſam poſſeſſionem, ſed vt ex iure ciuili ſurculo defringendo vſurpare videantur. Nam illud alterum genus, quod eſt temporibus, locis, reis definitum, obtinent: atque ad ipſum lacinia.* Cic. 3. de orat. Quorum verborum hanc ſententiam eſſe puto: Academici & Peripatetici non vltra conſultationem partiuntur: eam tamen vſurpant, & ſibi vindicant in inſtituendo, cùm theſes declamare ſoleant. ita quod oratorum proprium eſt, non legitimo XII. tabularum iure vindicant, non iudicio recuperatorio repetunt, ne prætorio quidem interdicto, quo in poſſeſſionis cauſis iudicia ordinantur, amiſſam poſſeſſionem recuperant: ſed tanquam quadam iuriſconſultorum auctoritate, introducta vi feſtucaria, qua in locis conſitis quadam ſolemnitate ſurculum defringebant vindiciarum loco, qui ſuam rem eſſe contendebant, Peripatetici & Academici conſultationes ſibi adſciſcunt & vſurpant. quod enim dicit ex iure ciuili, id interpretor ſe-

tor secundum ius ciuile, quod introductum est prudentium interpretatione. Surculum autem defringere, est surculum de agro, vel arbore potius frangere. Tale est illud Maronis,

[2. Georg.] *— aut summa defringe ex arbore plantas.*

[Cap. 40. li. 1. de re rustica.] & Varronis, *& quæ de arbore transferas, vt ea deplantes potius quàm defringas:* & Ciceronis pro Cecinna, [Cic. pro Cecinna.] *non fuisse armatos eos, qui prætereuntes ramum defringerent arboris.* Magni in literis viri hunc locum audiunt de ea vsurpatione, qua vsucapio interpellatur, quibus cur non assentiar, hæc causa est, quòd cùm declamitarent consultationes philosophi, non interrumpebāt vsucapionem, verum rem sibi vltro vindicabant. [Cic. 3 de Oratore.] Iam tenere lacinia hîc accipiunt, pro tenere aliqua parte lacerata, non vniuersa possessione. Ego opiner id esse obtinere per vim, vt quos inuitos apprehensa vestis lacinia retinemus. Plautus Asinaria, [Asinaria Sc. Perfidia.]

Lachrumantem lacinia tenet lachrumans.

[Asinaria Sc. Cur me retentas.] sequitur enim paulò post: *cur me retentas?* Sed non sustineó mihi conscius esse dissimulatæ alterius scripturæ, si cui fortè ea probabilis videri possit, [Cic. 3. de Oratore.] quæ & mihi summè placet. ea est, *atque id ipsum lasciuia.* Nam per lasciuiam & iniuriam alienum aliquando inuadimus, & tenemus. Simile est [Varro lib. 1. re rustica ca. 34.] illud Varronis, *ac viatoris prætereuntis lasciui non metuet facem ardentem:* quod à Budæo viro doctissimo perdiligenter & accuratissimè obseruatum est, & explicatum.

Quædam in oratione in Pisonem obseruata, iuuat qui abit magistratu, eiectum cadauer, consul campanus, permutatio, maialis, lautumarius, Iupiter Vrius.

CAPVT XV.

ORATIO Ciceronis in Pisonem longè omnium acerrima est. nam iusto odio accensus Cicero in inimicum, omnes frænos eloquentiæ suæ laxat: & quo altius descendunt iniuriæ, quàm benefacta, eo etiam in vlciscendis iniurijs, quàm beneficio agnoscendo magis eloquentia apparet. Eam orationem cùm hisce diebus euoluerem, interea quædam annotaui, [Cic. in Pisonē.] quæ in hoc album conieci, si cui forte vsui esse possunt. Neminem dicit queri Syrum nescio quem de grege nouitiorum factum esse consulem: quo significat integumento frontis, supercilij seueritate, & assimulatione virtutis, homines à Pisone in errorem inductos esse, de eoq; queri, non de colore qui non ingenuus, sed seruilis esse videretur. Non enim seruilis ille Pisonis color & indoles, sed simulata grauitas & seueritas homines fefellit. Ex Syria Delum deportabantur multa seruitia ad mercatū,

inde

inde Romam & alia in loca, vt auctor eſt Strabo· Fumoſas in ea oratione [Strabo li.14.] imagines appellat, ex familiæ antiquitate. Nam imagines hominum alicu- [Cic. in Piſonē.] ius familiæ honoratorum in atrio in ſuis collocatæ armariis erant, quæ, cùm in atrio focus eſſet, idcirco vetuſtate fumoſæ reddebantur. Emēdandum autem puto, *Attamen ea quæ ſunt longè diſiuncta comprehendam.* vulgò ac tamen legimus. Quid eſt, quod ait? *cúmque is tantummodo vt iurarem permitteret.* [Ibid.] in eierando magiſtratu, iurare ſolebant in concione, ſe nihil contra leges feciſſe: vt Plinius in Panegyrico ſcribit, cuius verba ſunt, *Itaque* [Plin. in Panegyrico.] *& abiturus conſulatu iuraſti te nihil contra leges feciſſe.* Cùm igitur id tum iurare Cicero deberet, & multa de ſuis rebus dicere vellet, tribunúſque eum prohiberet concionari, iurauit ſua vnius opera rempub. ſaluam eſſe. Auctore autem Aſconio pro Luſcellio & Mario Coss. L. Iulium & C. [Aſcon. in Piſonem.] Martium legendum eſſe intelligimus: vt & pro, *magnos ludos*, magiſtros ludos. mox lego, *tu cum in iij. Cal. Ianuarij compitaliorum dies incidiſſent.* [Cic. in Piſonē.] Nam compitalia feriæ non erant ſtatiuæ, non putem autem in Calendas Ianuarij incidiſſe: certè quam propoſui ſcripturam, veterum librorum eſt. nec multò poſt pro, *iudiciū rationémque cenſoriam.* Quos intelligimus con- [Ibid.] nexos funeribus dies? nempe coniunctos & proximos illis calamitatibus. in Aſconio eadem ſignificatione continentes reperio. Cur dicitur foris eſſe Gabinius? nimirum qui domi non eſſe diceretur flagitatoribus, cùm ſoluendo non eſſet, quo genere dicēdi etiam ad Atticum eſt vſus Cicero. Quid eſt æquatum præbere conſulatum? nempe magiſtratus auctoritate non vti, & ſe ſuperiorem alio non gerere. *Quis hoc fecit vlla in Scythia tyrannus?* lego exacto tempore, non facit. Eiecta cadauera quæ ſunt? nempe quibus honos ſepulturæ non tribuitur, quod vltimæ cenſebatur apud veteres ignominiæ, & qui propter paupertatem, cùm ſumptus deeſſet funeri, è cellis eiecti mortui à ſandapilariis in exquilinū buſtum puticulóſque portabantur in arcis. non præteribo Iſidorum paulò poſt pro, *quem in hoc* [Ibid.] *animali inuenire non poſſem*, ſcribere, *in hoc maiali.* Maiales autem vocantur ſues caſtrati: in antiquo lexico maialis exponitur δέλφαξ. Ab excuſis autem codicibus, in quibus laternario ſcribitur, veteres diſcrepant: in quibus deſcriptum eſt, *cum altero Catilinæ lautumario.* Quas enim Græci latomias, Latini lautumias, vt Varro, Plautus, alij appellarunt. Ita carcer quidam Romæ vocabatur, quòd in eo lapidicinæ aliquando fuiſſent. Ergo cùm lautumariū Catilinæ dicit, vnum eſſe dicit è ſceleratis illis Catilinæ aſſectatoribus & gregalibus, qui ſæpe coloni carceris fuiſſent. Quis eſt orbis ſaltatorius? cùm videlicet qui ſaltant, ſe in orbem circumagunt: verſum Plautus appellat in Sticho his verbis, [Plautus Sticho ſc. Qui Ionicus.]

Qui Ionicus, aut cynædicus, qui hoc tale facere poſſiet?

Si isto vorsu me viceris, alio me prouocato.

Cic. in Pison. Paulò post, *in toga prætexta,* non in toga & pretexta. Lego, non longè, *arma in templum Castoris,* non in templo. Campanum consulem Asconius interpretatur, quòd Piso consul Capuam venisset: ego, pace tanti viri, aliter sentio: existimoq; campanum consulem hîc duumuirum dici. mouent me illa Ciceronis pro Sestio verba de Pisone, *capillo ita horrido, vt Capua, in qua ipse tum imaginis ornandæ causa duumuiratum gerebat, Seplasiam sublaturus videretur.* Ptimo enim illo anno, quo deducta est Capuam colonia à Cæsare, duumuir Capuæ factus est Piso, qui anno sequenti successor Cæsaris in consulatu fuit. meæ sententiæ fauent & illa mox verba, *Gabinium denique si vidissent duumuirum vestri illi vnguentarij, citius agnouissent.* non multò post, pro *lutulente Cæso,* scribo, lutulente Cesoni. Quo sensu accipimus miram fuisse Reip. æquitatem? nempe intelligimus æquo animo Rempub. fuisse, nihilque sollicitam & anxiam fuisse, nec iniquè tulisse. *Consulem tu te:* malim, vt in bonis libris, *consulem tum te.* & mox, *tamen cupere diceretis,* lego sine particula inficiatrice. non longè hinc, *at ominibus saltem bonis:* non hominibus. in veteri lego pro, *non vt tu mox dicere ausus es,* non vt tu insuper. quid igitur si Insuber? præsertim cùm ex Insubribus Piso, vt ei Cicero apud Asconium obijcit, genus duceret. sed hæc coniectura est, quam nec amplector, nec alijs commendatam volo. vulgo circunfertur editum, *vos rogatores, vos distributores, vos custodes fuisse tabularum,* quod & inculpatæ fidei libri exhibent: quidam tamen, *vos rogatores, vos diribitores, vos custodes tabellarum fuisse,* legunt. Erant autem in comitijs, tum cùm tabella suffragia ferebantur, rogatores, qui rogabant quam quis tabellam vellet: diribitores, qui tabellas diribebant, id est distribuebant, quos hîc distributores vocat: custodes tabularum, qui dum tribus vel centuriæ suffragia ferebant, & dum suffragia dirimebantur, dum sortitio fiebat, ne quid fraudis fieret, obseruabant, quíque numerum suffragiorum & punctorum annotabant, qui & ad tabulam poni dicebantur. Vltra pergenti legendum, *appellatus est hic vulturius illius prouinciæ,* id est vultur & direptor ac depeculator. mox, *ne tum quidem Paule noster tabellas.* sic enim malim quàm tabulas. & infra, *quam aut te videri pudentiorem,* libri scripti habent, non prudentiorem. Infra lego, *non senatum? non ciuitatem? cruentare corpus suum?* Nam Phrygijs numeris in sacris Cybeles stimulati, & in furorem acti, se sauciabant & cruentabant. Simile illud Flacci,

Ascon. in Pisonem. — Cic. pro Sestio. — Cic. in Pisonē. — Ibid. — Ibid. — Ibid. — Ibid. — Horat. Sat. 3. li. 2.

Hunc circuntonuit gaudens Bellona cruentis.

Quę sunt permutationes ad Tusculanum extruendum? ego permutatas intelligo pecunias prouinciales in nummum Romanum, & Romam missas.

id enim plerumque permutatio significat, Græcè dicitur ἀλλαγή: exempla passim occurrunt. simile est illud pro Rabirio. *At permutata pecunia aliquando est?* Infra, *ac meus quidem is fuit*, legendum censeo, non at. Quam-obrem se lacessitum dixit sponsione, ni esquilina introisset, à Pisone? ne-scio quid fellis hic latere suspicor: vt quoniam inquilinus est, qui incolit: exquilinus sit qui extra vrbem colit, & habitat. quo fortasse, nec tamen affirmo alludens, Ciceronem exulem & vrbe eiectum Piso perstrinxerat. Paulò post pro, *non euersæ per te, sed perditæ ciuitatis*, malè sed proditę ciuitatis. pro, *licet themista sapientior*, libenter legerim, *licet tu in isto sapientior*. non longè hinc pro, *afflictorem & proditorem*, libri veteres habent, *afflictorem & perditorem*. Calices Placentinos infra, fictiles appellat, qui minoris erant pretij, quàm Surrentini & Saguntini. Scribo, *ipse solus: bibitur vsque dum de solio ministretur.* Nam superlatione oratoria dicit Pisonem cum suis gregalibus, eousque bibere solitum, dum exhaustis omnibus vasis vinarijs & aquarijs, ad lauationem, & aquam aluei, qua antequam accubarent lauerunt, deueniatur. Auum suum quod reuixisse dicit, intelligit præconem Mediolanensem è Gallia togata: Galli autem cantus in memoriā ei auum redigebat, quòd gallicinium quoddam præconium esse videatur. mox lego, *Est quidam Græcus*: Philodemus autem significatur, cuius Horatius meminit in Sermonibus, *Gallis hanc Philodemus ait.* huius aliquot hodiéque amatoria epigrammata in ἀνθολογίᾳ ἐπιγραμμάτων Græcorum reperiuntur. Infra distinguo, *& tanta ciuitas: se reuocare*: &, *conuiuiorumque adulteria*, sine distinctione: infra lego, *impurissimæ & intemperantissimæ.*

cic. pro Rabirio.
Cic. in Pisone.
ibid.
saty. 2. li. 1.

Nunquam istam imminuam curam inficiando tibi:

versus est senarius è poëta aliquo vetere. sciebat autem Piso se propter coniunctionem Cæsaris à Cicerone accusatum non iri, quo minus erat veritus interrogare Ciceronem, cur suum nomen non deferret. mox, vt *languet*, sic etiam, *versatur*, legendum est, non versetur. & postea, *cum trecentis talentis.* infra, *in seruitutem abduxerunt, matres familias abripuerunt.* De Ioue Velsuro nihil vnquam legi, fereq; adducor, vt Vrium à secundo vento legam, & intelligā fanum Iouis Vrij, quod erat in ore & faucibus Ponti Euxini. Cicero in Verrem, *Quid? ex æde Iouis religiosissimum simulachrum Iouis Imperatoris, quem Græci Vrion nominant, pulcherrimè factum nonne abstulisti?* Arrianus, τὸ ἱερὸν τοῦ διὸς τοῦ οὐρίου διέχει ἀπὸ βυζαντίου σταδίους εἴκοσι καὶ ἑκατόν. Vasarij nomine intelligitur omnis illa supellex omneque instrumentum, quo magistratus in prouinciam proficiscens instruebatur: hodieque nobilium clientes vasalli, tanquam in vasario eorum sint & vasa eorum censeantur, appellantur. Eo nomine attributam pecuniam Romæ fœnori occuparat Piso, quod est in quæstu reliquerat. Ad hunc locum respexit in Alexan-

6. in Verrem.
Arrianus in periplo Euxini ponti.
Cic. in Pisonē.

Lamprid. in Alexandro. dro Lampridius, *Iudices cùm promoueret exemplo veterũ, vt & Cicero docet, & argento & necessarijs instruebat, ita vt præsides prouinciarum acciperent argenti pondo vicena, phialas senas, annulos binos, equos binos, vestes forenses binas, domesticas singulas, balneares singulas, aureos centenos, cocos singulos.* Pro Fusidio,
Cic. in Pisonẽ. legendum Fufidium. Cùm de armorum officina Cicero differit, quid tandem eo in loco sibi vult illud, pellium nomine? ego papiliones & tento-
Cic. in Lucull. tia intelligo, quæ olim è pellibus fiebant. Cicero in Lucullo, *vt non mul-*
Liuius li. 5. ab vrbe cond. *tum Imperatori sub ipsis pellibus otij relinquatur.* Liuius, *militem Romanum in opere ac labore niuibus ac pruinis obrutum, sub pellibus durare.* Lege, *edilitius retectus?* pro, *Tharsum* perspicuè Thasum emendandum est. & mox, *Autobulo.* &, *in villa Leucadia, quæ fuit vxoris Ægisti, iacuisti mœrens aliquot dies?* Ægistus autem nomen est proprium. Mox etiam pro *Beroa*, Beroeam corrigo: & pro, *vtinachorum centum talenta*, auctoribus libris scriptis lego, *vt in Achæorum centum talentis.* Mox emendo, *Arsinoam, Stratum, Naupactum.* Nam illud *Thracum*, quod obtinuit, planissimè mendosum est, vt & *Neopactum.* Arsinoë autem illis in locis ponitur à Stephano: cuius loco aliquando quodam nouitatis studio ductus, Trachinium, vt opinabar, non inuita Minerua corrigebam. Pro, *ex oppidis Aggrinarum*, quis non videt esse legendum Agrianum? qui & Agræi auctore Stephano vocantur. ma-
Horat. lib. 1. Od. 16. tis Adriani oras vt Horatius dixit, qui scripsit, *Siue mari libet Adriano.* libri
Cic. in Pisonẽ. tamen scripti disertè & literatè habent hic Adriatici. Infra lego, *non enim legetur quisquis voluerit.* Et infrà, *dum de te quinque & septuaginta tabellæ deribeantur:* non deripiantur, quod est, distribuantur iudicibus, qui de te sententiam laturi sunt. Quos Cicero Bullienses vocat Illyrici populos, Ste-
Plinius c. 23. Lib. 3. phanus Bullidenses vocat, Strabo & Plinius Bulliones. *Nulla ex trinis æstiuis gratulatio*, haud paulò concinnius legitur in scriptis libris, quàm in excusis sine præpositione: in quibus & illud sic exaratum reperi, *tum tu ipse de te fecisse videri pronuntiasti*, quæ verba veterem iudicandi formulam præ se ferunt. non enim pronuntiabant iudices reum fecisse, sed fecisse videri. Infra lego, *dicere audes, neque in tabellis.* in orationis clausula, quid est discriminis inter sordidatum & sordidum? nimirum quod sordidatus sit, qui sordida & tetrum veste obsoleta amictus est. sordidus, qui sordibus & illuuie squalidus est. Hæc ego breuiter, & strictim, è multis pauca, vt properans & aliud agens, delibaui & attigi: si quis propius inspiciat, eiusdem generis, sat scio, quamplurima reperiet, quæ si quis à me prætermissa quereretur, alienæ à me industriæ, qui eam excitare volo, eadem opera aliquid relinqui conquereretur.

Vrbs

Vrbs Memnonia, Propertius explicatur.

CAPVT XVI.

De longa profectione, & itinere immenso dixit Propertius, Eleg.6.li.1.

Vlteriusque domos vadere Memnonias.

Sed nisi Memnoniæ illæ domus cognoscantur, quam longè absint intelligi non poterit: & sunt qui putent Thebas Ægyptias significari, vbi Memnonis statua dicebatur quotidie exorientem strepitu salutare auroram, quas & longissimè ab Italia distare notum est. In alia tamen sum sententia, & puto Susa significari, quæ Memnonia vrbs dicebatur vt Herodotus est auctor. ex Ionia autem iter illuc trium erat mensium, vt ab eodem enumeratis sigillatim mansionibus & parasangis describitur: nosque eius secuti auctoritatem, velut senatusconsulto ita se rem habere decernimus. verba autem Herodoti subscribam, καὶ δὴ λέγω σταδίους εἶναι τοὺς πάντας ἀπὸ θαλάσσης τῆς ἑλληνικῆς μέχρι Σούσων (τοῦτο γὰρ μεμνόνειον ἄστυ καλέεται) τεσσεράκοντα, καὶ τετρακισχιλίους, καὶ μυρίους. Iterum, ἐκ Σαρδίων στάδιά ἐστι ἐς τὰ βασιλήια τὰ μεμνόνεια καλεόμενα, πεντακόσια καὶ τρισχίλια καὶ μύρια. Nec tamen id scribendum mihi putassem, nisi doctissimos interpretes velut in biuio hæsirantes reperissem, & hanc & illam viam sequi animaduertissem, cùm vna erroris sit, altera itineris recti. In eadem autem elegia dilutæ mihi videtur & frigidæ, non argutæ sententiæ quod scriptum est, Herodot.li.5.

Lydia Pactoli tingit aratra liquor. Eleg.6.lib.1.

quid? arantur segetes aquis natantes, fluminibus solitum egressis alueum? An potius imbre madentes aratro proscinduntur? nunquam tam imperitum agriculturæ censuerim poëtam ingeniosum & amœnum, & feracis agri alumnum fuisse. propius vero sit ab eo scriptum esse, quod in peruetusto libro cuiusdam, vt ita dixerim, sanctioris ærarij reperi,

Lydia Pactoli tingit arata liquor. Propert.eleg.6.lib.1.

vt arata sint, quæ & culta & arua solent à scriptoribus vocari. & in Beroaldi codice arata scribitur, vt aratra alios maluisse equidem mirer. Vide autem quàm morosus & fastidiosus sim, cuius ne stomacho quidem nec palato gratum est quod ibidem scribitur,

Et tibi non vnquam nostros puer iste labores
Afferat, & lachrymis omnia nota meis.

illud enim *omnia nota*, vt amaros cibos auersamur: etsi non me animi fallit verbo tam vniuerso & longè lateque patente aliquem existimaturum magnam quandam vim contineri & exprimi. tamen quod tam vagum est & diffusum rem nullam assignat menti nostræ, quam sibi proponat, vt cùm omnia dicat, nihil ferè loquatur. puto igitur *omina nota*, legendum,

idque eo magis, quòd labores antè dixerit, quibus cum omina, quæ hîc mala significabunt, optimè coniungentur. nescio autem quonam fato & omine vsuuenire solet, vt omina ferè in scriptoribus in omnia degenerēt: nisi quod literarum numerus & similitudo aptam huic mutationi & lapsui occasionem præbere fermè videtur. animaduertendum igitur diligenter & acriter est, necubi nobis obrepat nec opinantibus inducta vniuersitatis falsa persona, pro germano nomine ominationis. placet & adscribere corollarij loco versum lib. 4. qui stellatus in bonis libris est, & propè conclamatus, & variè cruciatus à Grammaticis, qui ne nunc quidem effugiet tortorem: *Si te eoa dorozantum iuuat aurea ripa.* legendum puto, *Si te eoa Doroxanium*, vel Dorozanium. nomen enim est proprium amicæ, vt Acanthis lenæ. Doroxantum legerem, nisi hanc nominis formam mulieri non conuenire crederem. sensus est, si delectaris auro indico, & eo abundare vis.

Proper. li. 4. eleg. 5.

Domus incepta frustra, apud Catullum, domus imperfecta apud Valerium Flaccum, depsere. CAPVT XVII.

OLIM, qui vxorem ducebant, domum ædificabant: ex quo & credo natum illud Hesiodium,

Hesiod. lib. 2. oper. & dier.

Οἶκον μὲν πρώτιστα, γυναῖκά τε·

Nam & apud Theocritum, quæ à Satyrisco mulier efficitur, & loco vxoris habenda est, eum interrogat domúmne sibi sit ædificaturus, idque ipsi pollicetur.

Theocritus in colloq. Daphnidis & puellæ.

Τεύχεις, inquit, θαλάμους, τεύχεις καὶ δῶμα καὶ αὐλάς.

Respondet, Τεύχω σοι θαλάμους.

Et apud Homerum, cùm anno nondum vertente ad Ilium vxore ducta profectus esset Protesilaus, scribitur, καὶ δόμος ἡμιτελής: (quanquam id à quibusdam de coniugio exponitur, vt domus labēs, lib. 4. Maronis.) & à Valerio Flacco Homeri imitatione lib. 6. *Coniunx miseranda Caico Linquitur, & primo domus imperfecta cubili.* Quibus scriptorum antiquorum locis, veluti ardentibus funalibus tenebræ tricliniorum, sic etiam obscuritas nubilumque omne discutitur è Catullo ita scribente,

Homerus Iliad. β.

Valer. Flacc. lib. 6.

Ad Mallium.

Coniugis vt quondam flagrans aduenit amore
Protesilaeam Laodamia domum,
Inceptam frustra, nondum cùm sanguine sacro
Hostia calestes pacificasset heros.

Ecce frustra inchoatam domum dicit Catullus, nec perfectam fuisse, quòd ante incipiendum opus, deos sacris non placasset Protesilaus, sed eis inuitis & iratis id suscepisset. in alijs libris, ijsque accuratis, *accepta frustra* scribitur:

Ad Amicam.

bitur: sed altera scriptura multis nititur adminiculis. In Catullo autem eodem, secare aliquem dicitur tarda podagra, quod est, cruciare, quia qui secantur, magnis afficiuntur doloribus, vt ex efficiente effectum, ex antegresso consequens intellexerit: non quòd articularis morbus secet, sed quòd cùm sectionem dolor sequatur acerrimus & acerbissimus, qui idem adiunctus podagræ est, qui ab ea cruciantur, velut secari se putent, ac æquè angantur, ac qui ferro vel lacerantur vel fodiuntur. Apud eundem, *quod voluit fecit*, id est, vt voluit, patruum mutum & elinguem reddidit: quod eo addidi, vt minus ingeniosis sensus pateat. Scaliger autem adolescens eruditus, non malè putat, quod aliquando me ex eo audisse recordor, legendum esse, *patrui perdepsuit ipsam vxorem*, non perdespuit. Nam depsi mulier non inscitè dicitur, quæ subigitur. Iam quod scribit,

Catull. in Gell.

Catul. de Arrio.

Credo sic mater, sic liber auunculus eius.

Ex eo opinor scribit, quòd Arrius apud matrem auunculumque educatus fuisset, vt versimile sit, ab eis illas aspirandi ineptias traxisse. Quintia autem illa (quam multis formosam dicit videri, venustam tamen & formosam negat, aut Lesbiæ comparandam) erat, vt opinor, amica Calui, sed dissimulato tectoque nomine Quintilia vocata, vt infra,

Catullus de Quintia & Lesbia.

Catul. ad Caluũ de Quintilia.

Certè non tanto mors immatura dolori est
Quintiliæ quantum gaudet amore tuo.

Explicatus Lucani locus. CAPVT XVIII.

IN versibus illis, quos à Nigidio ex astrorum prudentia fingit cani Lucanus doctissimus & elegantissimus poëta (nec enim moueor hominum huius ætatis iudicio malè & malignè de tanto poëta existimantium, cùm eis antiquorum veriora & sinceriora iudicia fortiter opponere possim) veruntamen in versibus illis ita scriptum est,

Lucanus li. 1.

—summo si frigida cælo
Stella nocens nigros Saturni accenderet ignes,
Deucalioneos fudisset aquarius imbres,
Totaque diffuso latuisset in æquore tellus:
Si sæuum radijs Nemeæum Phœbe leonem
Nunc premeres, toto fluerent incendia mundo.

Quibus ego verbis interpretor ab eo significari deflagrationem mundi & eluuionem, quas longinquis temporibus, statis tamen & naturæ notis, sed hominibus ignotis euenire, & porticus & ambulationes Lycei affirmant: etsi aliter vtraque secta. nam Stoici vniuersum mundum aut in aquas liquescere, aut in ignes exardescere existimant: Peripatetici partibus

tantum terræ iſta cenſent accidere, vt Deucalionis ætate vſuuenit, vt alij dicunt Theſſaliæ, vt Ariſtoteles Theſprotiæ, ingens aquarum eluuies, quam Græci κατακλυσμὸν vocant, vt deflagrationem ἐκπύρωσιν. Ac ſolet vſuvenire inundatio magni anni hyeme, cùm omnes erraticæ ſtellæ coniunctæ ſunt in hiberno ſigno, vt piſcibus aut aquario: exuſtio magni anni æſtate, cùm omnes errones in vnum conuenerunt æſtiuum & ſolſtitiale ſignum, vt leonem aut cancrum. Olympiodorus, συμβαίνει δὲ τὴν θάλατταν ἠπειροῦσθαι καὶ τὴν ἤπειρον θαλαττοῦσθαι διὰ τὸν μέγαν καλούμενον χειμῶνα καὶ τὸ μέγα θέρος. μέγας δὲ ἐστὶν ὁ χειμὼν, ἡνίκα πάντες οἱ πλάνητες ἐν χειμερινῷ ζωδίῳ γένωνται ὑδροχόῳ ἢ ἰχθύσι. μέγα δὲ ἐστὶν θέρος, ὅταν πάντες ἐν θερινῷ ζωδίῳ γένωνται, ἢ λέοντι ἢ καρκίνῳ. Lucanus tamen non omnium errantium coniunctionem in carmine collocauit, ſed frigidam Saturni ſtellam, & ſuo frigore aquarum fœcundam in hyemali ſidere poſuit: & æſtatis ardoriſque auctorem effectoremque ſolem in aſtro feruenti candentique metatus eſt, indicans eam oſtendi portendique rerum in mundo mutationem & viciſſitudinem, vt vel vnus in brumali ſidere frigidus erro aquis omnia obruere poſſit: contraque vnus in ſolſtitiali ſigno micans & æſtuans ſol, omnia torrens ignibus cremare poſſit. ferè neſcio quid tale ariolor Lucanum exprimere voluiſſe, & poëtico fuco coloraſſe.

Ariſtot. lib. 1. meteor. c. 14.

Thracis in thracem compoſiti ſtatura, ore aperto in mare deſilire, Seneca emendatur. CAPVT XIX.

Seneca lib. 4. nat. quaſt. in præfat.

AIT Seneca lib. 4. quæſtionum naturalium, *Te longiorem Fido Anneo iurabo, & Apollonio pycta, quamuis ſtaturam habeas Teriſi threcæ incompoſiti*: quæ adulationem impudenter mentientium aſſentatorum indicant, gigantum proceritatem nanis & pumilionibus attribuentium: ſed verba tamen iſta conſideranti mihi percuſſit animum, nunquidnam ab eo ſcriptum fuiſſet, *quamuis ſtaturam habeas threcis in threcem compoſiti.* Nam in amphitheatralibus muneribus thraces, qui & threces plerunque vocabantur, inter ſe committebantur, qui cùm exiguam haberent parmam, ſe totos velut in eam colligebant, ne vulneri paterent, & ſtaturam incuruando corpore minuebant, quod non feciſſent, ſi maioribus & longioribus ſcutis vſi fuiſſent. qui igitur paruus & breuis eſt, ille ſimilis non illepidè threci in threcem compoſito dicitur. Ac mediusfidius lineamenta apographorum vetuſtorum, ſiquid iſtud refert, effigiem neſcio quam huius ſcripturæ reddere videntur. Thraces autem ſolitos eſſe peltis, id eſt cetris vel parmis pugnare, docet ita Ariſtophanes in comœdia, quæ Acharnes eſt inſcripta de thracum auxilijs loquens, καταπελτάσονται τὴν βοιωτίαν ὅλην.

Illud

Illud eo libro est pereleganter perque scitè dictum, *nec in mare aperto ore desilui.* Solent enim homines in maxima desperatione se ore hiante in profundum abijcere, vt celerius strangulato aquis spiritu moriantur: id πρὸς κῦμα χανεῖν, id est ad aquam hiare, Græci dicere solent. *Dignißimum,* ait idem, *quod consecrari mallet, quàm conteri, pedes abstulit.* hîc pedes abstulit valet, cursum orationis tuæ inhibuit, eique pedes ademit, ne sic adblandiretur. nec enim sine pedibus incedere quisquam posset, vel currere: aut tibi sic indulgenter liberaliterque laudanti, & per assentatorias laudes decurrenti pedes abstulit, ne pergeres in eo incepto. eam mihi videtur continere sententiam locutio illa, quam ne attigissem quidem, nisi mihi aliquantum negotij exhibuisset, & futurum essem suspicatus, vt alijs esset paulò indoctioribus molesta, nec satis percepta. *Frugalitatem laudare cœpisti, qua sic à nummis resiluit, vt illos habere nec damnare videatur,* legendum in eo potius crediderim, quàm vt euulgatum est, *à nobis.* Nam illos habere antiqui codicis fide à nobis receptum est.

Seneca præfat. lib. 4. nat. quæst. — *Ibid.* — *Ibid.*

Mortarium, marsupium lauare, lauare latrinam, Varronis locus. CAPVT XX.

MORTARIVM, in quo aliquid teritur, suspicor sic quasi moretarium vocari, quòd in eo moreta intritæque fiebant. itaque & in nonnullis auctorum locis, & libris vetustate exoletis moretarium scriptum reperimus interdum: vnde contractum in mortarium vocabulum tandem est ipso vsu: velut à morte tamen non desunt earum rerum quæ teruntur, qui putent appellatum. Vt apud Horatium iaculatus arces, est quod Græcè dicitur ἔβαλεν, id est ferijt: sic apud Plautum in Truculento, sin rete iecit, id est, si rete pisces cepit: vnde & bolus dicitur. quanquam etiam, ne dissimulem, simpliciter pro rete iecit in aquam, explicari potest. *si,* inquit, *iecit rete, piscis ne effugiat, cauet.* Lauare aluum marsupio pereleganter à Varrone dictum est, pro marsupium exhaurire. quæ enim eluuntur, ea mera inaniaque relinquuntur, cùm alioqui eluere pro consumere solerent frequentare veteres: sed nihil melius quàm elegantiam verborum Varronis, velut purpuram quandam hîc assuere. *Et Hymenæus,* inquit, *qui primo lauere aluum marsupio solet.* hîc significat sumptuosas esse nuptias, maritósque earum primo statim auspicio impendiis inaniri. Id à Varrone scriptũ est in ἀνθρωποιίαις. Latrinam lauare, est in latrinam siue balneum priuatum aquam ferre. Plautus,

Non magis curo, quàm ancillam, quæ latrinam lauat.

Atque hoc erat, vt è Plauto apparet, ministerium vilissimum. Pomponius

Horat. od. 2. lib. 1. — *Plaut. Truculento sc. Non omnis ætas.* — *Varro apud Non. in Lauit.* — *Plaut. Curculione sc. Quoi hominis.*

Pomponius apud Non. in Lauit. apud Nonium, *hæredem ita velim facias:iampridem volo,latrinam laui*: quod quidem alio quodam ſenſu,quàm illud Plautinum dictum videtur. Quod dij meliora dicunt Latini veteres, cùm mali aliquid votis deprecantur & Eleg.4.li.3. amoliuntur, valet dij ferant meliora. Tibullus,

Dij meliora ferant, nec ſint inſomnia vera.

Pacuuius, dij meliora monerint, pro dij monuerint meliora, ſcripſit au- Varro li.6.de ling. Lat. Feſt. lib. 11. Non. in Monerint. ctoribus grammaticis. Eſt Græcè Varronis libri inſcriptio apud Nonium in velitibus & anteſignanis: ſed ita vitiata corruptáque, vt intelligi poſſe deſperetur: ego eius veſtigia rimatus in ſcriptis libris, eruiſſe videor ſcribendam eſſe in hunc modum, ἀλλ' οὔ μοι ἔνευσε, περὶ μαρτυρίας. Nam ſolent interdum nutu homines teſtium fidem & religionem ſolicitare, dum ſuperciliis tacitis ad aſſentiendum vel diſſentiendum impellunt.

Allegoria Horatij explicatur, caluaria, ceſpes.

CAPVT XXI.

Od.18.lib.1. NISI erro toto cælo, Horatianus ille locus allegoria totus eſt figuratus & mutatus:

Non ego te candide Baſſareu
Inuitum quatiam: nec varijs obſita frondibus
Sed diuum rapiam, ſæua tene cum cum Berecyntio
Cornu tympana.

Nam de ebrietate hîc loquitur ſub integumento bacchanalium, cùm ebrietas etiam bacchanal quoddam videri poſſit: ſe autem dicit ad ebrietatem vſque nolle compotare. Nam qui eò vſque progreditur, is Bacchum inuitum quatit. ille enim nobis non inuitus ſua indulget munera temperatè vtentibus: non æquo animo vino nos obrui patitur. Quod autem quatere dixit, ad ſacra Bacchi alluſit, quæ recondita in ciſtis è templis vrbanis in montes ſolitudineſque ad orgia celebranda à Bacchis porta- Aen.3. bantur. vnde Maro, *Bacchatámque iugis Naxum*, dixit: & lib. 4.

Aen.4. *—qualis commotis excita ſacris*
Thyas, vbi audito ſtimulant trieterica Baccho
Orgia, nocturnúſque vocat clamore Cythæron.

Plautus Pſeudolo ſc. Si ex te tacente. Et quia ſacra illa furioſo tumultu & perturbato impetu commouebant, idcirco dixit Plautus, *Scis, vbi mea commoui ſacra, quas turbellas ſoleam dare.* Horat.Od.18. lib.1. Non igitur, inquit, te commouebo, nec obſita frondibus ſacra tua ſub diuum rapiam, id eſt, ebrius non bacchabor, nec inſaniam, vt qui ſacra tua ſolent Bacche pater è templis rapere ſub diuum in ſaltus & montes. tegebantur autem orgiorum ciſtæ hedera & pampinis.

—ſæua,

— sæua, inquit, *tene cum berecyntio Cornu tympana*,

id est noli me adflare ebrietatis furore, vt tympano sacrorum tuorum, & cornu audito ad amentiam adiguntur bacchæ, & mystæ tui fanatici & enthei redduntur: vnde & Lucretius scripsit, Lucret.li.2.

Et phrygio stimulat numero caua tibia mentes.

Amentiam autem illam ebrietatis, quæ vitia consequantur continuò enumerat, quæ proculdubio fidem faciunt figurato esse ista inuolucro obducta, quod in eam sententiam, quam exposui, arbitror euoluendum. At verò vt hic sensus quadam nebula immutationis tenebricosus est, sic in sequenti cantico vnius verbi quadam velut caligine circunfusus minus apparet, cùm scribitur,

Et vultus nimium lubricus aspici. Horatius Od. 19.li.1.

Non sum solitus ingenij famam aucupari reprehendendis aliorum explanationibus, quod nec nunc faciam: tantum quid mihi videatur aperiam. vultus igitur lubricus aspici, vultus est politissimus, nitidissimus, & pulcherrimus aspectu. Nam quæ ad læuorem perpolita sunt, & æquato nitore nihil habent in summo asperitatis & inæqualitatis, lubrica etiam protinus efficiuntur. Sic & in illo,

Lubrica nascentes implent conchylia lunæ, Saty.4.li.2.

Introrsum limpida interpretantur veteres. Sunt tamen conchylia foris testæ ferè leuis, quam ostrea plerunque habent asperam. Libet hic ob ostrea aspera adscribere versus è phagiticis Ennij ab Apuleio in priore apologia citatos, sed nemini ferè intellectos ob vocum deprauationem, quas emẽdare si vno aut altero loco potuero, studiosi boni consulant:

Omnibus at Clupeæ præstat mustela marina: Ennius apud Apuleiũ Apolog.1.
Mures sunt Æni, ast aspra ostrea plurima Abydi:
Mus Mytilenæ est, pecten aperque apud Ambraciæ amnes:
Brundusij sargus bonus est: hunc magnus erit si,
Sume: apriclum piscem primum scito esse Tarenti:
Surrenti fac emas glaucum, & Cumas apud: at quid
Scarum præterij cerebrum Iouis penè supremi?
Nestoris ad patriam hic capitur magnusque bonusque.
Melanurum, turdum, merulámque, vmbrámque marinam?
Polypus Corcyræ, caluaria pinguia Atarnæ,
Purpura, muriculi, mures, dulces quoque Echini.

Legi & hisce diebus in Gellio manuscripto, *cephalæaque Atarnæ*, quæ vt opinor, Ennius caluaria appellat: sunt autem salsamenta è capite thynni. Nam illic cetariæ erant: nisi quis cephali pulpas intelligat, quod non arbitror. verius omnino sit apud Ennium caluaria marina esse, quorum apud Apule-

Horat. od. 19. lib. 1. Apuleium ipſum mentio eſt.

Hic, inquit, *viuum mihi ceſpitem, hic*
Verbenas pueri ponite, thuráque,
Bimi cum patera meri.

Veteres interdum ceſpititias extruebant aras, cùm altare deerat, aut ceſpitem in terra aggerata ponebant, vbi & ex tempore ſacrificabant. Quin & ceſpes pro ara erat, & aræ imponebatur, reique diuinæ neceſſarius habebatur. Prudentius, Prudentius hymn. 5. περὶ στεφάνων.

Hoc nanque decretum cape,
Aut thure & ara, & ceſpite,
Precanda nunc eſt iam tibi.

Solebant autem aras coronare & ornare fronde felici, vt myrto, aut oliua, quam verbenam vocabant: ſed & thus adolebant, & vinum è patera libabant. ex illa conſuetudine verbenis aras tegendi Maro ſcripſit, lib. 3. Aen. 3. Æneid.

Acceßi, viridemque ab humo conuellere ſiluam
Conatus, ramis tegerem vt frondentibus aras.

Lactantius li. 6. c. 24. Et Lactantius ex eo ritu dixit, *ad quod ſacrificium neque verbenis opus eſt, neque fibris, neque ceſpitibus quæ ſunt vtique vaniſſima.*

Sacra inferis facta ſoluunt amores, menſæ remotæ, caudam remulcere, aures demulcere, Marica.

CAPVT XXII.

VT qui amœna luſtrant oculis diuerſa loca voluptatem non vulgarem Aen. 7. capiunt: ſic & percurrendo Maronis vireta varia, egregia oblectatione perfruar:

— oſſáque nomen
Heſperia in magna (ſi qua eſt ea gloria) ſignat,

cur à Marone dictum eſt? opinor quòd ſepulchra quædam ſunt ſine nomine ignobilium capitum & ingloriorum. At verò Caietæ ſepulchrum memorabile fuit poſteritati, nomenque habuit. ſic & Ouidius cecinit, Ouid. 11. Metamorph.

— tumulo quoque nomen habenti
Inferias dederat cum fratribus Hector inanes.

verius tamen vtrobique crediderim de nominis inſcriptione, quod in tumulo incidebatur: quod non item in vilium & ignobilium hominum buſtis fieri ſolebat.

4. Aen. *Sacra Ioui ſtygio, quæ rite incepta paraui,*
Perficere eſt animus.

hic quæſtio eſt, cur dijs inferis rem diuinam facere Dido velit? ſed facile

eſt eam

est eam quęstionem è Silio Italico soluere. censebant enim veteres sacris infernis amores & curas solui. sacra igitur inferna soluendis amoribus simulare prætexuit, consilium moriendi dissimulans, & fallere cupiens. verba sunt Silij, [Silius lib. 8.]

> *Nigro forte Ioui, cui tertia regna laborant,*
> *Atque atri sociæ thalami noua sacra parabam,*
> *Queis ægram mentem, & trepidantia corda leuaret*
> *Infelix germana thori.*

Quid est, quod ait, *exempta fames epulis, mensǽque remotæ?* ego hîc mensas [I. AEn.] intelligo fercula & magidas & lances. Nam saturis conuiuis remouentur. Quid verò apud eundem est, *caudámque remulcens?* ego, vt pretermittam [II. AEn.] quid alijs videatur, esse puto caudam reflectens. sic enim lupi & canes timentes reflectunt caudam, vt eam sub verenda reducant. sic & demulcere aures pro demittere dixit Lactantius, *& tamen videmus in alijs animan-* [Lactantius de ira dei c. 7.] *tibus quædam signa lætitiæ, cùm ad lusum gestiunt, aures demulcent rictum contrahunt, frontem serenant, oculos in lasciuiam resoluunt.* Nam aures demulcere, id est, quod Flaccus dixit, [Od. 13 lib. 2.]

> *— illis carminibus stupens*
> *Demittit atras bellua centiceps Aures.*
> *— Ver magnus agebat* [2. Georg.]
> *Orbis, & hibernis parcebant flatibus Euri:*
> *Cùm primum lucem pecudes hausêre, virumque*
> *Ferrea progenies duris caput extulit aruis.*

horum versuum interpretationem cuius expositione fidelius & commodius explicari posse censemus, quàm doctissimi Lactantij ita scribentis? *Illud hoc loco præterire non possum, quod errantes philosophi quidam aiunt, hom-* [Lactantius li. 2. c. 11.] *nes cæteráque animalia sine vllo artifice orta esse de terra, vnde illud Virgilianum est,* *Terrea progenies duris caput extulit aruis.* *Et ij maximè fuerunt in ea sententia, qui esse prouidentiam negant.* Addit idem, *non erant,* inquit, *in principio mundi hyems & æstas, sed perpetua temperies, &* [Lactantius li. 2. c. 12.] *ver æquabile.* Nympham quandam Laurentem Maricam vocat Maro, quæ [7. AEn.] Minturnis colebatur, nominat & Horatius. ea Circe erat interprete La- [Horat. lib. 3. Od. 17.] ctantio, cuius verba sunt, *Nam & Romulus post mortem Quirinus dictus est, Leda Nemesis, & Circe Marica.* [Lactantius c. 21. lib. 1]

> *Nunc pateras libate Ioui, precibúsque vocate*
> *Anchisem genitorem.* [7. AEn.]

hîc, si Lactantio credimus, consecratur Anchises à filio. *Anne,* inquit, *po-* [Cap. 15. li. 1.] *test aliquis dubitare, quomodo religiones eorum sint institutæ? cùm apud Maronem legat Æneæ verba socijs imperantis: Nunc pateras libate Ioui, Cui non tantum*

[5.Aen.] *immortalitatem, verumetiam ventorum tribuit poteſtatem:*

Poſcamus ventos, atque hæc mea ſacra quotannis
Vrbe velit poſita templis ſibi ferre dicatis.

Auiarium Varronis, tabula literaria, phaletum.

CAPVT XXIII.

DESCRIPTVM eſt lib. 3. de re ruſtica à M. Vattone elegantiſſimè auiarium verbis non affectaris, nec ambitioſis, ſed proprijs & ſuis, ſignificanter rem exprimenribus: non dubito tamen, quin ea tota deſcriptio plæriſq; illuſtrationis indigere videatur, in nonnullis locis hęrentibus, nec ſententiam aſſequentibus. quo faciendum putauimus, vt pro noſtra virili operam ſumeremus, vt lucis aliquid afferremus, ſi modo id cónſequi poterimus. [Varro lib. 3. de re ruſt. c. 5.] directum dicit eſſe fluuiũ ab inſula ad muſeum: in quo muſeum appellat, locum muſis & ſtudijs conſecratũ: proinde de Caſinate fundo Var- [Cic. 2. Philip.] ronis ita ſcribit 2. in Antoniũ Ciceto, *ſtudiorum enim ſuorum M. Varro voluit eſſe illud, non libidinũ diuerſorium.* muſeum autem illud erat in ſumma inſu- [Varro c. 5. li. 3.] la: inſula naſcebatur ab imo fluuio, vbi confluebat altera amnis, vt Varro loquitur, pergebatque rectà ad ſummum flumen, vbi erat muſeum. legendum igitur eſt, *ab imo fluuio*, non à vinio, vt receptum in exemplaribus vi- [Ibid.] deo, quod facilis eſt coniecturæ, cùm paulò poſt ſubijciat, *ſummum flumen.* imum fluuium appellat, imam partem fluminis villam alluentis, & è villa exire parantis: ſummum flumen, ſuperiorem vocat partem fluminis in vil- [Ibid.] lam influentis. circum ripas fluuij ambulatio erat pedes lata denos, ab ambulatione in agrum verſus, ornithonis, id eſt auiarij, locus. in agrum verſus autem dicit, à flumine verſus agrum progrediendo, & ab ambulatione [Saty. 8. li. 1.] recedendo, vt in ſepulchris dici ſolebat, quemadmodũ oſtendit Horatius,

Mille pedes in fronte, trecentos cippus in agrum Hic dabat.

air locum ornithonis deformatum ad tabulæ literariæ ſpeciem cum capitulo, id eſt deformatum eſſe in figuram quadratam oblongam. Nam talis erat tabula literaria: tamen præterea tabulæ accedat extra quadratum, capitulum quoddam rotundum, quod capitulum rotundum in auiario tholus erit. Tabula lireraria eſt, in qua pueri literas faciunt, id eſt ſcribunt, & [Plaut. Bacchi. sc. Nunc experior.] literas diſcunt. Plautus,

Ex templo puer pædagogo tabula dirumpit caput.

[Varro c. 5. lib. 3.] ſubijcit, *forma quæ quadrata eſt, patet in longitudinem p. lxxij.* ita fit, vt cùm pareat in latitudinem p. xlviij, ſit longior quàm latior. addit, *Adhæc ita vt in margine quaſi infimo tabulæ deſcripta ſit ambulatio ab ornithone plumula.* hæc verba multos malè vrunt: animaduetto nonnullos exiſtimare hîc ſigni-

ſignificari pterygium: ſed probabilius, quòd ſagaciter excogitauit vir doctiſſimus & clariſſimus Æmarus Ranconetus, numeros pedum hic deſiderari, qui in iſtud vocabulum confuſi librariorum incuria ſunt. ille igitur, cuius ſententiæ ſubſcribo, legendum putat *p. viij. la.* ex his enim notis plumula ſuppletis elementis facta eſt. hîc longitudo non ſcribitur, quæ è latitudine formæ quadratæ ſatis intelligitur: ſummam tamen latitudinis huius ambulationis ad liquidum vix affirmare audeo, deſiderari tamen intelligo. Ait Varro, *qua iter in aream eſt*: vbi bonis in libris, *qua introitus in* (Varro c.5. li.3.) *aream eſt*, legitur. Aream autem ornithonis intelligo, quam paulò poſt nominabit. *Porticus*, inquit Varro, *ſunt primoribus columnis lapideis, intermedijs arbuſculis humilibus ordinatæ.* primæ, inquit, columnæ ſunt lapideæ, quibus interpoſitæ ſunt mediæ arbuſculæ, ſpeciem columnarum & vicem intus exhibentes. locus macerie totus erat dextra & ſiniſtra concluſus, & à ſumma macerie reti canabino tectę porticus ad epiſtylium columnarum & ab epiſtylio ad ſtylobatem, id eſt ad illarum baſim & ſedem, ad illarum crepidinem. inde enim non eſt maceries vlla, vt reti ſit opus, ne effugiant aues. nam locum macerie clauſum dixit dextra tantum & ſiniſtra. hæ autem porticus ſunt auibus oppletæ. *ſecundum ſtylobatis interiorem*, inquit, (ibid.) *partem.* exterior enim ad ambulationem ſpectat: interior ad aream. duæ ſunt in area piſcinæ, quæ è medio eius oriuntur, inter quas anguſta eſt ſemita in tholum: tholum autem vocat locum rotundum columnatum, id eſt, vt dixit, capitulum ipſum literariæ tabulæ. extra tholi columnas eſt ſilua, quæ è tholo cerni poterat, cùm tholus pro maceria columnas haberet, & reticulatus eſſet. tholi columnæ exteriores, id eſt, ad ſiluam pertinentes, lapideæ erant: interiores abiegnæ. Cæterùm, quemadmodum Varro ſcripſit, *Inter columnas exteriores*, ſic ſcribendum cenſeam, *inter interiores columnas*: & paulò poſt, *intra has & exteriores*, & ſupra, *vt perſpici in ſiluam poſſit.* (ibid.) tholus autem cùm ſpeciem ſemicirculi habeat, proinde extructi in eius ambitu mutili, qui ſedes auibus præbebant, ſpectacula & foros theatri referebant. itaque θεατρίδιον vocauit Varro. Addit ſubter ſtylobatē, (ibid.) id eſt ſubter baſim columnarū illarū, quę ſunt vltra piſcinas propinquantque tholo, lapidem eſſe altum pedē & dodrantem à falere: phalere vocans crepidinem lapideam ſtagnum ambientem, nomine à candore lapidis impoſito. Nam φάληρον Græci candidum appellant. Normani populares mei hodieq; maris editiores margines & rupes mare claudentes phaleſas vocant. puto tamen, cùm in hac deſcriptione naualia nominet, imitetúrque portus vrbium vocum vſurpatione, Phalerum eſſe ſcribendum. Sic autem Athenis quidam portus vocabatur. Phalerum Varroni à ſtagno ad duos pedes altum eſt, latum ad quinq;, vt in culcitas, inquit, & columellas conuiuæ

uiuæ pedibus circumire possint. hîc ego obseruo legendum uideri, *& columellam*, singulari numero. Nam infra dicit, *in insula est columella*: aut certè columellas cùm dixit, numero abusus est, quod non perinde rarum. Culcitas autem propter lectulorum discubitoriorum similitudinem dicit. Naualia vocat, ad similitudinem eorum locorum, in quibus secundum flumina aut mare naues ædificantur, aut in hibernis mensibus quo subducebantur, marginis partem ipsius stagni. In insula stat columella, quæ intra se continet axem, is rotam radiatam sustinet, id est radios habentem, quibus manus pueri prehensis rota versabatur. ad extremum, vbi orbile solet esse acutum, est tabula cauata, vt tympanum, id est extremi radij sustinent tabulam cauatam, in qua ponuntur cibi, vt versatione rotæ ad conuiuas fercula omnia admoueantur. Cato. cap. 10. & 11. orbile autem ea forma dicitur, qua apud Catonem molile, id quo mola mouetur, vel id quod molam molitur, & librile scapus libræ. est autē orbile rotunditas ipsius orbis, qui acutior est in fine: hic contra tabulam tympano similem habet. ex suggesto phaleris, vel, vt potius legendum est, phaleri, id est ex eminentia, prodeunt anates in stagnum: suggestum autem phaleris, cùm illic conuiuabantur, peripetasmatis, Varro lib. 3. c. 5. vt triclinium aliquod ornabant. sequitur, *ex orbi ligneo mensaque*, vbi nonnulli, *ex orbili*, emendant: sed orbem retineo, & defendo. orbes enim Cap. 11. & 14. habebant in triclinio, quibus imponebant ahena & vasa. Cato, *orbem, ahena duo*. Iterum, *orbem, aheneos duos, mensas duas*. Igitur legendum censeo, Varro lib. 3. c. 5. *ex orbi ligneo, mensaque, quam dixi in primis radiis esse, epitoniis versis ad vnumquenque, factum sit vt fluat in conuiuam*. Intra tholum hemisphærium erat, cuius in summa parte horologium erat, vespero ita circumeunte, vt horas distingueret: in medio hemisphærij designati erant octo venti suis locis & regionibus diuisi: in hemisphærio medio erat ventorum orbis, id est circulus, qui cardinem id est centrum semiglobi ambibat, vt Athenis fecerat in horologio Andronicus Cyrrhestes, vt scribit Vtruuius, cuius è libris & Lib. 1. cap. 6. Stephano Byzantio, hic Cyrrhestes legendū censeo non Cyprestes. Nam Cyrrhestes vocabatur, quòd esset è Cyrrho vrbe Syriæ. hęc ego vtcunque adumbraui, quę qui & ingenio meliore sunt, & doctrina superiore, & otio maiore abundant, perpolient, atque illustrabunt.

Semurius campus, parasitus Apollinis, Martialis explicatur.
CAPVT XXIIII.

Lib. 9. epigr. 43. VERSICVLVS Martialis est, de quo magna animorum contentione, & magno partium studio Sipontinus & Domitius depugnarunt, cùm alter velut pro aris & focis dimicans, mytinis pertinaciter defenderet: alter

alter pari manu prælium confereret, & murinis tueretur, affirmaretque, *campis diues Apollo, sic marinis*, legendum esse. eorum rationes studiosis notas esse confido: certè in promptu sunt, nec à me cōmemorabuntur, cùm eis prætermissis, sic quoque tamen satis chartæ periturum sit. Ego, etsi inuitus facio, vt à tantorum virorum sententia discedam, neutri tamen, vt quod sentio ingenuè loquar, assentior, legendumque arbitror,

Campis diues Apollo semurinis.

Nam vtriusque scripturæ contumaces repugnant syllabæ, vt ne alia argumenta consecter: & se murinis in quibusdam exemplaribus legi testificatur Domitius. Semurium autem campus erat Romæ propinquus, in quo, vt reor, templum erat Apollinis. Cicero in Antonium, *Quis est iste ordo?* Cic. Philip. 6. *multi fuerunt multis in legionibus per tot annos: his quoque diuisit semuriū.* Macrobius de Acca Larentia, Macrob. li. 1. Satur. c. 10. *post excessum suum pop. Romano agros Thuracem, Semurium, Lincerium & Solonium reliquisse.* In eodem Martiale sensus non satis perspicitur in illo versu, qui in Epitaphio Latini positus est, Lib. 9. Epigr. 29.

Vos me laurigeri parasitum dicite Phœbi.

Sed interpretationem è Verrio Flacco elicere perfacile est, qui quærit, quamobrem salua res est, dum saltat senex, Apollinis parasiti in scena dicitent? vnde colligere licet sic appellatos fuisse mimos, & histriones, præsertim cùm se Latinus histrio optimus ita vocet in epitaphio. aliquando parasitos Apollinis interpretatur Verrius mimos secundarum partium, quòd ludis Apollinaribus in mimis ferè essent parasiti illarū partium actores. Fest. Pomp. li. 17. Pompeius, *Verrius*, inquit, *parasitos Apollinis ait ita appellari, quòd Caius Volumnius, qui ad tibicinem saltarit, secundarum partium fuerit, qui ferè omnibus mimis parasitus inducatur.* in antiqua inscriptione parasiti Apollinis est mentio, AGILIO SEPTENTRIONI SACERDOTI MOSCHI DEI, APOLLINIS PARASITO, ALVMNO FAVSTINÆ AVGVSTÆ. Est & minutum duobus versiculis epigrammatium non enucleatum satis ab enarratoribus, Lib. 8. epigr. 38.

Archetypum Myos argentum te dicis habere,
Quod sine te factum est, hoc magis archetypum est.

Ego argutiam iocumque epigrammatis latere puto in vocabulo factum est: hoc sensu, dicis te habere toreumata argentea operis antiqui, quæ quidem magni ab omnibus olim æstimabantur: iocans Martialis ait, tu ista verbosa ostentatione argenti tui, & iactatione ventosa multum detrahis pretio, & efficis, vt vasa tua conuiuis molestiæ & tædio sint, adeo vt argentum factum, id est vasa, argenti enim facti nomine vasa censentur argentea: si sine te sit, & si absis, sit magis archetypum, id est pluris censeatur antiquiusque videatur.

Terra materina, inspicare faces, spicare hastile.

CAPVT XXV.

NON leuis est controuersiæ, quæ sit terra materina apud Catonem cap. 34. ita scribentem. *Ager rubricosus & terra pulla materina, rudecta, arenosa.* Ego materinam putauerim à materia deduci, eoque verbo intelligi duram, solidã & propè ligneam, qua in notione nomen materiæ poni non est infrequens. scio fuisse quibus videretur macerina legi debere pro macra: sed priorem lectionem vt sinceriorem libenter asseruerim, nec vicariam istam introduci permiserim. sed huic capiti supplementum ex eodem Catone quærendum est, ne nimis abortiuum & breue videatur. *Nucleos*, inquit cap. 37. Cato, *ne in segetem indideris*: hoc, vt suspicor, præcepto cauet, ne in segete nuclei serantur, quo arbores, quæ segeti nocere & officere solent, proueniant. Nam & locum occupant, & solum exugunt, & vmbra enecant. 1. Georg. Quod Cato mox ait, *Faculas facito*, libro 1. Georg. Maro significauit cùm scripsit,

—ferroque faces inspicat acuto,

vbi inspicare Seruius explicat, ad spici & aristarum similitudinem incidere. Eclog. 8. Nam & alio loco Maro,

Mopse, inquit, *nouas incide faces,*

Gratius de venatione. Hac enim ratione faculæ fiunt. spicare tamen Gratius pro spiculo & ferro asperare posuit,

Quid Macedum immensos libeat si dicere contos,
Quam longa exigui spicant hastilia dentes.

Longas enim & superuacuas Macedonum sarissas exiguo præfixas esse ferro dicit. Inde putauerim apud nos hastam Macedonicam picam quasi spicam vocari, quòd ferro spicata sit exiguo. Inde picare tanquam spicare dicimus. Sed quoniam hoc è Gratio protuli, continere me non possum quo minus ei subsidium opemque feram in proximis his versibus,

ibid. *Aut contra vt tenero destrictas cortice virgas*
Prægrauat ingenti pernix Liuania cultro?

etsi quod dicam coniectum potius, quàm affirmatum posuerim, vt suspectum potius quàm exploratum afferri homines existiment, ne nimium asseuerando in errorem homines traham, cùm sciam solo vultu quosdam assensionem mereri. Ego hîc legendum conijcio, *pernix Albania cultro.* sed vt dixi, conijcio tantum, non etiam affirmo. Nam de Liuania nihil quicquam vnquam legi.

Catullus explicatur, ascalabotium, armilausa, senex recoctus, scriba è quinqueuiro. CAPVT XXVI.

TANDEM

TANDEM aliquando Manutius & Muretus omni eleganti perpoliti eruditione in Catullo constituerunt veram lectionem, & eam in suis sedibus collocarunt. Catull. epig. 5c. Salicippium enim auctoritate Senecæ fugitiuum retraxêre, & hero reddidêre suo: dicit enim Seneca, Caluum cùm perpusillus esset, imponi se supra cippum iussisse, vt ex eo salicippium finxisse Catullus videri meritò possit. Seneca lib. 5. contron. 20. in Seneca tamen saliputium legitur, quod verbum significare posset, salum esse putum, quæ parua auicula est, modò non in *puto* contumacior syllaba repugnet: vnde & salipusium quidam legunt, quidam salipullium, vt sali auiculæ pusionem & pullum. locus iste non sic abibit, sed sentiet sceleratam manum qua violabitur. Quod de cippo à Seneca dicitur, postea factum esse animaduerto, vt inde emendatio Catulli petenda non videatur esse. Lego igitur, dij magni ascalabotion disettum. Catul. epig. 50. quod vocabulum fortasse rusticus diminuerat, & deprauarat malè pronuntiando, & salaputium dixerat. Nam & à Græcis ipsis lacessitur, & χελαβότης & χελαβώπον dicitur interdũ, quo nomine significatur stellio. Reliqua in eo epigrãmate obscurissima sunt, vt qui lucem eis affetat, Cimmerias tenebras illustrare videatur. Sed nulli vnquam fuit fraudi aliquid in bonis literis tentate: & sæpius qui iacit, venerẽ tandem facit: etiam spargẽda beneficia sunt multa, vt vnum tandẽ bene ponatur: & multa ineptienda, vt prudenter aliquid dicatur. homines igitur alij fortasse, si nihil fecero, nec lucem aliquam dispexero, oculatiores erunt, & si non vnus & alter, at tertius vel quartus facẽ prætulerit. *Othonis caput oppido est pusillum* cùm Catullus ait, puto significari Caluum tam pusilla breuique statura, Ibid. comparandum esse paruulo capitulo Othonis. Nam hæ superlationes in re ridicula visitatæ & tritæ esse solent. mox itaque confertur cruri semilauto rustici heri, vt ne toti quidem comparari cruri videatur, sed ei parti, quæ lauta sit, altera parte illota. Nam, *heri rustica semilauta crura*, scribendum reor. Quod si quid hîc mutandum esset, legerem, *heri rustica & armilausa curta*. sic breuis vestis quædam ab Isidoro explicatur, & à Paulino vsurpatur: nos tamen hac licentia hîc non vtimur. Quod autem omnem supetiectionem veri superat, à nobis tamen in sermone communi vsurpari solet, cùm perpusillum significamus: hominis enim (honos sit auribus) crepitum esse iocamur, eodem modo Catullus Libonis peditum & crepitum alludens dicit esse Caluum. sed hos iocos frigidiores, cùm videret seuerioribus fortasse non placituros, & personam quæsiuit, cui eos attribueret, & ad veniam dixit in clausula,

Sed non omnia displicere vellem
Tibi, & Suffetio seni recocto.

id est tibi homini serio, & Suffetio veteri seni: tibi seuero & acri iudi-

cio prædito,& Suffetio homini multo rerum vſu trito, nimiumq́ue graui. quibuſdam videtur translatio eſſe ducta à metallis, quæ recoquendo meliora & puriora fiunt, omniq́ue ſcoria liberantur & aliena materia.ſed hîc potius ab his ferramentis dicitur, quæ cùm inueterarunt, recoquuntur,vt reficiantur ac reformentur, aut in aliam ſpeciem mutentur. Itaque quod satyr.5.li.2. multi temporis eſt exponitur à Seruio. Horatius,

—plerunque recoctus

Scriba ex quinqueuiro, coruum deludet hiantem,

id eſt, qui ſæpe factus & refectus eſt ſcriba. ſic recoxiſſe Peliam dicitur Medea, id eſt reformaſſe, atque renouaſſe.vt recoctus ſenex ſit hîc,annoſus, antiquus, longæ ætatis, & plurimi vſus multis in rebus tritus & verſatus, ideoque ſeueri & acris iudicij. Quinqueuirum primi nominis iuriſconſulti, vt hoc etiam appingam, in Horatio ſignatorem explicant,quod quinque ſignatores adhiberi ſolebant: ego verò puto nomen eſſe magiſtratus, vt in colonijs deducendis & agris aſſignandis. Nam triumuiros, quinqueuiros, decemuiros, viginriviros, legi aſſignatores agrorum fuiſſe. Cic.in Lucull. Cicero quinqueviri meminit in Lucullo, *neminem eſſe prætorem, imperatorem, neſcio an ne quinqueuirum quidem quenquam, niſi ſapientem.* ſed & quin- Lib.2.aduerſ. c.19. que viri de exilio iudicabant, vt elegantiſſimè docuit Pithœus. Erant & quinqueuiri menſarij, & quinque viri muris turribuſq́ue reficiendis,quod paruum erat & exiguum munus. Sed qui ſcribæ ſæpe fuerant & quinqueuiri, veteratores & callidi habebantur. Scribis qui ſunt γραμματεῖς, poſtea adiecti ſunt cancellarij,qui erāt,vt vetus criticus explicat, ἀντιγραφεῖς.Erant & quinqueuiri cis & vls Tiberim, quorum non admodum magnum mu- satyr.5.li.2. nus erat, cùm quidam magiſtratuum vicarij forent, de quibus Horatium potiſſimum locutum eſſe credo: ac fortaſſe Corannus ſcriba & quinqueuir fuerat.

Catullus explicatur, cuniculoſa Celtiberia.

CAPVT XXVII.

LICENTIAM epigrammaton quiſpiam fortaſſe Catullum putaret v- In Egnatium epig.37. ſurpaſſe, nec mendacio temperaſſe cùm ſcribit,

Nunc Celtiberus, Celtiberia in terra,
Quod quiſque minxit, hoc ſibi ſolet mane
Dentem, atque ruſſam defricare gingiuam,

quod quidem & ipſe exiſtimaſſem,niſi illa in terra illam viguiſſe lotio ſibi Strabo lib.3. dentes defricandi conſuetudinem ſpurciſſimam apud Strabonem repeperiſſem, cuius ego verba adſcribam, ne vanitatis poëta, & mendacij inſimuletur à quoquam. ἢ μή τις οἴεται πρὸς διαγωγὴν ζῆν τοὺς οὔρῳ λουομένους ἐν δεξαμεναῖς

ξαμεναῖς παλαιουμένῳ, καὶ τοὺς ὀδόντας σμηχομένους, καὶ αὐτοὺς καὶ τὰς γυναῖκας αὐτῶν, καθάπερ τοὺς Καντάβρους φασί, καὶ τοὺς ὁμόρους αὐτοῖς. Apuleius in Apologia, Russam pumicare gingiuam in Catullo legisse videtur, cùm præsertim ita scribat, *Apuleius apolog. 1.* *Quem multo æquius erat spurcissimo ritu Iberorum, vt ait Catullus, sua sibi vrina dentem atque russam pumicare gingiuam.* Non temerè est quod paulò ante Celtiberiam cuniculosam vocat, quod ad cuniculos metallorum inscitè referri à nonnullis intelligo, abundat enim cuniculis tota Hispania, qui suffodiunt terram, messes populantur, radices exedunt stirpium. Strabo, *Strabo lib. 3. Geogr.* τῶν δὲ ὀλεθρίων θηρίων σπάνις, πλὴν τῶν γεωρύχων λαγιδέων, οὓς ἔνιοι λεβηρίδας προσαγορεύουσι. λυμαίνονται γὰρ φυτὰ καὶ σπέρματα, ῥιζοφαγοῦντες. καὶ τοῦτο συμβαίνει καθ' ὅλην Ἰβηρίαν σχεδόν. διατείνει δὲ καὶ μέχρι Μασσαλίας. ὀχλεῖ δὲ καὶ τὰς νήσους. Sed & in adiuncto epigrammate ita interpungendum crediderim,

—sic meos amores, *Ad Cornificium epigr 36.*
Paulum quid libet alloqutionis,
Mœstius lachrymis Simonideis?

hoc sensu. Itáne verò allocutio breuissima, eaque mœstissima potuit consolari meos amores, qui me acerrimè miserrimeque exercent & angunt, molestiasque exhibent grauissimas? siccine tu tui misereris sodalis? itaque per reticentiã subaudiendũ est, solaretur. Simonidem autẽ poëtam θρήνους scripsisse refert Suidas, & eum in rerum tristiũ tractatione excelluisse refert *Quintil. li. 10. c. 1.* Fabius, & scripsit eum significans Horatius,

Sed ne relictis musa procax iocis, *Horat Od. 1. lib. 2.*
Cææ retractes munera næniæ.

Vir tamen doctissimus & de Catullo optimè meritus Muretus deesse aliquid putat: cuius ego iudicio tantum tribuo, quantum mihi arrogare non ausim. Quare ne hîc quidem ei refragari velim: tantum quomodo integritati sententiæ consuli posset excogitare libuit, si cui fortè probari quod excogitauimus, possit. Decoctor autem Formianus apud Catullum, si *De Acme epigr. 39.* quis me roget qui sit, respondeam Mamurram Formianum esse, cuius Acme aliquando amica fuit.

Obsidium, classicines, noctilucus, internũculus, camelasia, camelasium. CAPVT XXVIII.

VIDETVR M. Varro censuisse obsidium scribi & obscidium, vt dissidium & discidium. Nam vel ab obsidendo ait dici, vel ab obscindendo. *Varro li. 4. de ling. Lat.* Quod enim scribitur ab abscindendo, ipso statim refellitur literarũ sono, nec tam rationis intelligentia, quàm auris perceptione eius mendacium tenetur. vt autem duplicarios vocat, quibus ob virtutem duplicia cibaria *ibid.* daban-

Vegetius li.2. c.7. dabantur:ita armaturas duplares Vegetius appellat, quæ consequebantur duplas annonas, simplares, quæ simplas. Duplicatij etiam explicantur in
Varro lib. 4. de ling.Lat. vetusto lexico διμοιρῖται. Non longè hinc lego, *Et claßicines à classe, qui tum cornu vtuntur, cùm classes comitiis ad comitatum vocant.* Quin & sine præpositione comitatum vocant, in optimo libro scriptum erat, supini significatione à comitare, quod esset simul ire. Ciceroni quoque & Gellio comitatus significat comitia. Qui clasicos hîc legunt, eo falli videntur, quòd
Varro lib. 5. de ling.Lat. lib.5. Varro scribit, *claßicus canat*, sed tum clasicus pro clasicum ab eo vsurpari videtur. Signa enim & clasica & cornua, canere dicuntur. Clasicines etiam clasicatij vocantur, & à vetere grammatico σαλπιστῷ explicantur: attamen si clasicus cui placet, non repugnabo. Lego non longè, *opulentus ab ope, cui est opimè, & , ab eodem fonte copis, &, quæ omnia vltima huic*
ibid. *rei.* Cæterùm vinum legere in Varrone, est vuas legere: & in explicando venatoris vocabulo, quod inuentum & aduentum ait, significat in eo inesse notationem inueniendi & adueniendi. Sed illud Varronis vitiosum esse videtur, quod nostro marte, quando nullum in libris vel publicis, vel
ibid. priuatis repetimus subsidium, sanare conabimur. Verum antè vitium proponamus, cui medicinã adhibere volumus, *& peculatoriæ oues aliúdue quid.* Arbitror scripsisse Varronem, *& peculia à pecore, oues aliúdue quid.* Plautus
sc. Neque con ego. confirmabit nostram scripturam, qui in Asinaria ait,

Etiam epilio qui pascit, mater, alienas oues,
Aliquam habet peculiarem, qui spem soletur suam.

Varro li. 3. de ling.Lat. Lego, *pecus ab eo quod pascebant, à quo pecora vniuersa.* videtur Varro dicere pecus pecoris à pascendo nomen habere, pecus pecudis à pede. Non longè hinc lego, *Hinc est qui Græcis* ὗς *sus quòd* σῦς. *bos quòd* βοῦς. Lego etiã *vitulus quòd Græcè antiquitus* ἰταλὸς, quæ vox, vt ait Hesychius, taurũ significat.
Cap.1. lib.11. Apud Gellium Varro lingua veteri Græca ἰταλοὺς boues significasse dicit.
Varro li.4. de ling.Lat. Repetio deinceps, *porcus, quòd Sabini dicto, à primo porcopor, inde porcus*, hoc sensu, Sabinus dicere solet, id est Sabini, porcopor, id est porci puer & fœtus. Alij legunt oppidò quã eleganter, *quod Sabini dicunt de aprino porco porcus, inde porcus*, vt à Sabinis catulum apri porcum fuisse appellatum intelligamus. si aprunum legas nihil intererit. Lego etiam, *nisi quòd vt tuba & cor-*
ibid. *nua signum cùm dant, canere dicuntur: quod hic item & noctulucus*, id est interdiu & noctu. Nomẽ est fictũ compositumq; è duobus aduerbijs noctu & lucu, vt è per & diu, perdius. Erit fortasse qui noctu lucu legendũ censeat, cui liberũ esse iubebo hac conditione, modò noctulucus legendi alijs potestatẽ non eripiat. Quoddã vocabulum suscitauit rediuiuũ in Apuleio & Petronio Petrus Pithœus omni liberali eruditione ornatus, & antiquitatis ignoratę quasi Pythius alter oraculis suis enarrator & illustrator maximus,
quod

quod vocabulum propter ſoni vicinitatẽ animo inceſſit meo. Eſt autem internuculus. Apuleius, *At enim internuculos recens cognitos.* Petronius, *video quoſdam internuculos nudáſq; meretrices furtim conſpatiantes.* Cenſeam potius duabus vocibus inter nuculos legendũ, & meritorios ſignificari pueros, concubinos, qui nondum reliquêre nuces, ſed etiamnum inter eas verſantur. Nam à Catullo ſcribitur, *Concubine nuces da.* Reperio, *Camelus ſuo nomine Syriaco in Latinum venit.* Latium tamen quod editur, egregiè placer. huius animalis nomen mouet me, ne ita camelariam amplectar, vt Camelaſiam eijciam, præſertim cùm nobiliſs. Iuriſconſultus Ludouicus Ruſardus certiorem me fecerit apud Marcellinum libro 17. Camelaſium reperiri, vt camelaſia ſit munus, camelaſium indictum eo nomine tributum. Ego ideo camelaſiam probare non poteram, quod iſtam declinationem deducere non poteram, vt nec Budæus ſine controuerſia omnium doctiſſimus potuerat. Nunc verò, vt ab ἵππος ἱππάζειν & ἱππασία deducitur, ita quaſi à κάμηλος καμηλάζειν declinetur, καμηλασίαν rectè deriuari cenſeo.

In Epithalamio Iuliæ & Mallij.

Marcellin. li. 17.

Catullus explicatur, diuidere alio mentem, ferre reditum, columna, pinea theda. CAPVT XXIX.

BONI ominis cauſa olim in cubiculi ſella, & in lectulo geniali nouam nuptam matronæ vniuiræ, quæ pronubæ erant, collocabant, vt ſpes eſſet & augurium perpetuas nuptias fore & ſingulares. (Nam perpetuitatem, non paupertatem, in Feſto lego, qui hoc ſcribit:) nec vnquam vel diuortio, vel alijs nuptijs locum futurum. Ad eam conſuetudinem reſpexiſſe crediderim Catullum, cum in epithalamio cecinit,

Catull. in Epithalamio Iuliæ et Mallij.

Vos vnis ſenibus bonæ
Cognitæ bene fœminæ
Collocate puellulam. Quod ſubiungit,

ibid.

At marita tuum tamen
Celites, nihilomius *Pulchra res, neque te Venus Negligit.*

Hanc, vt opinor, habet ſententiam. etſi confiteri amorem præſertim coniugalem honeſtum eſt, tamen nouæ maritæ eſt honeſtum & decorum eum diſsimulare & celare: neque id minus eſt Veneri gratum & acceptum, quàm cùm nouus maritus apertè ſuum profitetur & præ ſe gerit amorem. nec enim eam negligit quæ id facit, ſed charam habet & iuuat.

Catull. in carmine nuptiali.

Nos alio mentes, alio diuiſimus aures,

valet, & animum alijs rebus intendimus, & aduertimus, & aures alijs ſermonibus præbuimus. Simile eſt illud Maronis,

4. AEn.

Atque

Atque animum celerem nunc huc, nunc diuidit illuc,
In partésque rapit varias, perque omnia versat.

Mox committere animos, est animos in commissionem & certamen adducere, & ad contentionem comparare: vnde commissiones gladiatorum dicebantur, cùm paria comparabantur.

Quare nunc animos saltem committite vestros.

Catul. in carmine nuptial. Reditum ferre, pro redire candidissimus & nitidissimus iste scriptor non Catul. de Berecynth. semel dixit. vt, *rursus reditum ad vada tetulit.* Iterum, *reditum in nemora ferat:* & de coma Berenices, *si reditum tetulisset. Vbi cerua siluicultrix.* de Græco effictum & expressum videtur, ὑληνόμος: ibi & arbores appellat columina, cùm scribit: *ego vitam agam sub altis phrygiæ columnibus*, id est sub altis Idæ arboribus. In epithalamio autem vbi legebatur, *pineam quate tedam*, emēdauit Parthenius, spineam, cùm è spina fieri solitas esse tedas nuptiales Cap. 18. li. 16. scribat Festus & Plinius: sed à veteri scriptura stat auctoritas Maronis in Virgil. in Ciri. Ciri hoc versu,

Pronuba nec castos accendet pinus honores:

Et Varronis, cuius verba sunt, *Confluit mulierum tota Roma, quæ noctu nubere solita etiam nunc pinea fax indicat.* Apud Non. in Fax. Idem tamen Varro apud Nonium ita scribit, *Cùm à noua nupta ignis in face afferretur foco eius sumptus, cùm fax ex pinu alba esset, vt eam puer ingenuus ferret*: vbi è spina alba videtur legendum: sed olim è spina fuisse videntur, postea fortasse è pinu, nisi si quis in Marone spinum pro spina scribendum credat, sed suspicor, vt dixi, apud priscos fuisse spineam, postea pineam facem, aut sine discrimine modò ex hac, modò ex illa stirpe.

ADRIANI TVRNEBI ADVERSARIORVM LIBER VIGESIMVSSECVNDVS.

Patimur manes, spirantia molliter æra, turba sonans, portus Velini, ripæ virides apio, Eridanus.

CAPVT I.

NON eminentem in fronte sententiam suam, sed in recessu abditam, & in interius penetrale remotam continet Hemistichium Maronis, 6.AEN.

Quisque suos patimur manes.

Hîc neminem reprehendere constitui, sed quid sentiam vt adhuc feci, proferre. ego igitur sic intelligo. Cùm infesti mortuorum manes viuis esse quibusdam censerentur, à quibus illi in vita læsi fuissent, & eos pœnis exagitare, vt à Marone scriptum est, 4.AEN.

Et cùm frigida mors anima seduxerit artus,
Omnibus vmbra locis adero, dabis improbe pœnas:

Et ab Ouidio, *Tunc quoque factorum veniam memor vmbra tuorum,* Ouid in ibin.
Insequar & vultus ossea forma tuos.

Eodem quoque modo cùm apud inferos supplicia pœnasque luant animi, eos dici suos pati manes, vt quidam in vita à lemuribus & laruis vmbrisque vexantur. Ausonius eodem modo locutus est, Ausonius E-phemeride in precatione matutina.

—tormentaque sera Gehennæ
Anticipat, patiturque suos mens conscia manes.
Excudent alij spirantia mollius æra. 4.AEN.

Dictum arbitror, quòd cùm rigor sit in materia æris, tamen tante arte simulachra statuæque à Græcis ducentur, vt deposita metalli duritie & rigore, in mollitudinem viui animantis æs concessurum sit. Horarius, Horat. de arte poet.

Et molles imitabitur ære capillos.

Callistratus, εἶδες ἂν ὅτι καὶ στερεὸς ὢν εἰς τὴν τοῦ θήλεος ἐργασίαν ἐμαλάττετο. Horatius,

Quid sculptum infabre, quid fusum durius esset. saty 3.li.2.

Conuentus trahit in medios turbamque sonantem. 6.AEN.

sic de animis & manibus loquitur, quos stridere & sonare etiam dicit Homerus, — ἐφοίτων ἄλλοθεν ἄλλος θεσπεσίῃ ἰαχῇ.

Lib. vlt. Odyss. Iterum, — ταὶ δὲ τρίζουσαι ἕποντο.

6. Aen. Cap. 16. li. 10. Maro reprehenditur in Hemistichio, *portúsque require Velinos*, vt apud Gellium scriptum est, quòd multis postea annis Velia condita sit: sed excusari potest ex vocabuli notatione & significatione, quòd velinus sit palustris. igitur perinde est ac si diceret, require portum palustrem, vbi meum reperies cadauer. Velinus enim ab ἕλος deducitur. Ait Maro, *Et virides apio ripæ.* (4. Georg.) hîc ripę sunt ἄνδηρα. Nam cùm hæc vox ripas significet, etiam certam horti partem nominat, vt opinor coronas & ambitum & puluinum. In ambitu autẽ & coronis hortorum seri solet apium, ex quo Aristophanes, (In Vespis.)

Οὐδὲ μὴν οὐδ' ἐν σελίνῳ πω 'στιν οὐδ' ἐν πηγάνῳ.

Dicit eum nondum in apio esse, qui nondum in ingressu est, quòd in primis hortorum coronis seri soleat. si quis tamen simpliciter ripas audiat, dijs bene iuuantibus faciat. ait Maro, (6. Aen.)

Plurimus Eridani per siluam voluitur amnis.

vt in cælo consecrarunt Eridanum astrologi, sic & in Elysijs ponit eùm campis Maro, vel cælestis illius Eridani imitatione, vel patriæ commendatione inductus, cùm sit in Italia fluuiorum rex. Sic Catonem vmbris dare iura scripsit, ne Græci tantum exercendis inferorum iudicijs præfecti viderentur, interesse putans ad patriæ ornamentum & Catonis laudem, hominem Romanum illic iudicare. (4. Aen.)

6. Aen.

— quiq́ arma secuti
Impia, nec veriti dominorum fallere dextras.

Id propter Menam, in quem & inuehitur Horatius, dictum videri potest, qui cùm esset libertus Sexti Pompeij, à patrono defecit, & ad Augustum prodita classe transijt. Quod igitur seruus fuisset Pompeiorum familiæ, dominum ab eo proditum poëta scripsit.

Frumentum, exta ollicoqua, exar, panus, effetur, thrion, orchitis, in Varrone. CAPVT II.

Varro lib. 5. de ling. Lat. Nicander in Alexipharmac. Varro lib. 4. de ling. Lat.

PLERIQVE admiratione quadam obstupescunt, defixiq́ue hærent in vestigio velut amentes inopesq́ue consilij, incredibile censentes quod à Varrone scribitur, rutam & radicem verba esse origine & domo Græca: sed profectò mirari desinent & ad se redibunt, si ῥυτὴν à Nicandro vsurpari intellexerit & ῥάδικα: quanquam posterius hoc verbum baculum & virgam in Nicandro significat. Lego autem mox in Varrone, *brasica, vt præ-*

vt præſica, quòd ex huius ſcapo minutatim præſicatur. veteres prçſicare pro prçſecare dicebant, quam ſcripturam flagitat analogia braſicæ. ſic in Rudente à Plauto ſcriptum eſt, *exicáſque arundinem.* mox fructum à ferendo de- *Plaut. Rudẽte sc. Et vos à vostris.* ducit, antè videbatur à fruendo, niſi quis locum è loco caſtigandum putet: aut Varro libera quadam interpretandi licentia vtatur, & vnde commodum eſt, natales verborum repetat: locum hunc tamen non ſine labe & vitio eſſe credo, huncque in modum lego, *fructus à ferendo: res hæ, quas fun-* *Varro lib. 4. de ling. Lat.* *dus, & hæ quæ in fundo ferunt, vt fruamur.* Locus qui è veſtigio ſequitur, in excuſis exemplis ſanioſus eſt, & chironio vlcere fœdatus, quem tamen ſic perſanari poſſe librorum, non iſtorum formulariorum, ſed priſcorum medicina credo, *Etiam frumentum, quod ad exta ollicoqua ſolet addi ex mola, id* *Ibid.* *eſt ſale & farre molito.* vlcus ferè ſanatum eſſe è Feſto docere poſſumus. is *Feſtus li. 1.* enim, *aulicoqua,* inquit, *exta dicebant, quæ in aulis coquebantur, id eſt elixa.* Nam ſæpenumero torrebant. Maro, *2. Georg.*

Pinguiáque in verubus torrebimus exta colurnis.

In aruige hoſtia elixabant. Varro, *hæ ſunt quarum in ſacrificijs exta in olla, non in veru coquuntur.* hinc & olla extaris apud Plautum in Rudente, & in an- *Plaut. Rudẽte Sc. Et vos à vostris.* tiquo lexico extar exponitur olla, vbi exta coquebantur: vt extalis ἀρχὸς, vt & hoc interea inſeram. lego mox, *cum aquæ feruenti inſipitur.* In vetere tamen lib. inſipatur reperio, vt diſſipatur & obſipatur. ſed inſipiat Cato di- *Cato c. 75.* cit, & Feſtus inſipere interpretatur farinam iacere pulti. Lego continuò, *Feſtus li. 17.* *Panis, quòd primo figura faciebant, vt mulieres in lanificio panus: poſteaquam ei* *Varro li. 4 de ling. Lat.* *figuras facere inſtituerunt alias, à pane & faciendo paniſicium cœptum dici.* Panus in lanificio eſt tramę inuolucrum, quod tumet rotundumque eſt: à qua ſimilitudine panis eſt appellatus. ſed & panus tumor eſt inguinum. Reperio non longè in veteribus libris, quod lectoribus diiudicandũ relinquo, *niſi ab eo, quòd Græci* κρόκλω: mox, *tritum ex ſpicis.* Lego, *Nam id* μελίνη: eſt tamen alijs μελίνη panicum, milium κέγχρος: nonnulli μελίνην genus milij cenſent, quos ſequitur Varro. Legò deinceps, *libum, quòd vt libaretur, priuſquam eſſetur, erat coctum.* Ait libi partem primum ſolitos eſſe veteres libare, reliquum deinde comeſſe, atque ex eo à libatione nomen adeptum eſſe. Eſſetur igitur eſt comederetur. Lego mox, *à globo farinæ dilatato item in oleo cocti, dicti à globo, globi.* Lego mox antiquitatem ſecutus, non iſtorum recentium exemplarium nouitatem, *vt thrion & placenta.* thrion ab Athenienſibus iucundum quoddam edulium vocabatur, quod frondibus ficulnis, quæ θρῖα Græcè vocantur, inuoluebatur. Sunt & ἴτρια Græcis lagana, ſi quis fortè hoc loco ita legendum putet. Reperio & in veteribus li- *Ibid.* bris, *ab eo quòd pulmentum, vt Plautus, hinc pulmentariũ dictum. Hoc primum,* inquit, *debuit paſtoribus caſeus.* pereleganter ait caſeum hoc paſtoribus

debuisse, vt eorum esset pulmentarium, id est obsonium quod cum pulte vel pulmento comessent, vt cum pane obsonium edimus. ibid. Lego, *quæ minus cruda esse poterant, decoquebant in olla, ab olla olera dicta.* dicit autem quæ non poterant comesse cruda. Lego, *quod è terra erueretur, ruapa, vnde rapa.* ibid. Mox legendum, *olea grandis orchitis, quòd ea attico orche minor.* Nam orchitis etsi magna est, est tamen minor orche, olea quadam attica. Orchas 2.Georg. etiam vocatur hæc, eiusq; mentio est apud Maronem, & Festum his ver- Festus li.13. bis, *Orchitis genus oleæ, ex Græco dictum* ὄρχυς, *quòd sit magnitudine instar testiculorum.* In antiquo lexico scribitur orchæ ἐλάαι ἐπιμήκεις. quidam hic antiquitus legunt.

Metabus, Opis, Messapus, Atinas, Tiburtus, Halesus.

CAPVT III.

MVLTA antiquæ Italiæ nomina vetera suo poëmati inseruit Maro, vt Lib.11.Aen. morientem eorum memoriam renouaret. Camillæ patrem Metabum dicit fuisse, eumque Priuerno pulsum profugisse. Metabus Metaponti conditor fuit, quam vrbem etiam barbari Metabum appellabant. Stephanus, μεταπόντιον, inquit, πόλις Ἰταλίας ἡ πρότερον σῖρις, ἀπὸ μετάβου τοῦ σισύφου τοῦ αἰόλου. τὸν γὰρ μετάποντον οἱ βάρβαροι μέταβον ἔλεγον. Cæterùm quod Metabum dicit ibid. profugum extorremque fecisse ad Amasenum fluuium, videtur doctissimus poëta ex historia Pyrrhi regis Epirotarum sumpsisse: tantum poëtico iure ad prodigium fabulosius aliquanto reddidisse. Puerum enim Pyrrhum seruare conantibus idem fluuij obex oppositus fuit: ac puer ægrè est tra- ibid. iectus, vixque hostes sequentes contentissimo impetu præuenit. Vnam dicit doctissimus poëta Opim è sacra Dianæ caterua, opinor illam intelligens cateruam nympharũ, quas Diana ab Ioue patre petiuerit, cuius men- Callimachus in Artemin. tio est apud Callimachum,

Δός δέ μοι ἑξήκοντα χορήτιδας ὠκεανίνας,
Πάσας εἰνέτεας, πάσας ἔτι παῖδας ἀμίτρους.

Sed & Opis nomen ex historia vel fabula depromptum est. Opis enim & Hecaerge & Loxo ex Hyperboreis, vel vt Callimachus scribit, ex Arimaspis, qui & Hyperboreis annumerãtur, Delum primitias ferentes per- Hymn. in Delon. uenerunt. Callimachi carmina sunt,

Πρῶταί τοι τάδ' ἔνεικαν ἀπὸ ξανθῶν ἀριμασπῶν
Οὖπίς τε λοξώ τε, καὶ εὐαίων ἑκαέργη.

Aen.7.& 12. Messapus autem ille equorũ domitor, Græcus fuit Anthedonius, ex cuius nomine & in Bœotia prope Anthedonem mons messapius nomen inuenit. Is in Iapygiam Italiæ regionem è Græcia cùm demigrasset, regioni Messapiæ vocabulũ indidit. Quod si quis quo auctore freti ista scribamus,

roget, is sciat Strabonem lib. 9. auctoritatem non defugiturum: id & à Strabo lib.9.
Solino aliena etiam fide proditur. Sic enim scribit, *Licinio placet à Messapo* Solinus cap.8.
Græco Messapiæ datam originem, versam postmodum in nomen Calabriæ. Mes-
sapum tamen imperasse Phaliscis dicit Maro. *Fugit*, inquit Maro, *acer Ati-* 11.Aen.
nas. hunc Atinatem nomine vbis Atinæ vocauit, vt opinor: vnde Atinates
populi. nominibus enim celebribus suum poëma distinguit. 7.Aen.

Tum gemini fratres Tiburtia mœnia linquunt,
Fratris Tiburti dictam cognomine gentem,
Catillusque acerque Coras Argiua iuuentus.

Catilli, qui Amphiarai filius erat, filij fuerunt Tiburtus, Catillus, & Coras.
Tiburtus, qui idem & Tiburnus dicebatur, & Tiburi pro numine coleba-
tur, cui etiam lucus erat ibi sacratus ab Horatio memoratus, in quo & Ti- Od.7.li.1.
burti lucus, & Tiburni reperitur in exemplaribus, vtrunque rectè, cùm
heros ille duobus nominibus vocaretur: oppidum Tibur condiderat, vt
ait hic Maro, & refert Solinus. Horatius tamen videtur existimare Tibur Maro 7.Aen.
à Catillo conditum fuisse, cùm Tibur mœnia Catili vocet: & Catonis sen- Solinus c.8.
tentia fuit, eam vrbem positam à Catillo Arcade præfecto classis Euandri Od.18.lib.1.
fuisse. *Curru*, inquit, *iungit Halesus equos.* Halesus Faliscorum conditor 7.Aen.
fuit. Ouidius, Ouid.3.amor. elige.12.

Argiua est pompæ facies, Agamemnone cæso,
Et scelus, & patrias fugit Halesus opes.
Iámque pererratis profugus terráque maríque,
Mœnia fœlici condidit alta manu.
Ille suos docuit Iunonia sacra Faliscos:
Sint mihi, sint populo semper amica suo.

Hæc, quorum mihi in mentem veniebat, pauca è multis adnotaui. scio e-
nim, si quis in hoc studium incumbat, multo plura apud diuinum poëtam
esse reperturum: sed nos ista, vt comici verbo vtar, velut edecumasse sa-
tis habuimus.

Incubare, semina de cœlo decidua, stellæ errantes non sunt in cœlo Stoïcis. CAPVT IIII.

SI quis Plinianam lectionem ad veteres reuocet codices, & tanquam
obsignatis tabellis agat, is reperiet legendum in eo esse, *infinitus & finito* Cap.1.li.2.
similis. cùm enim de amplitudine mundi disserat, infinitas quàm finitio &
terminus sententiæ commodius responderit. nec me decreta Aristotelis
perturbant, ad quæ ista quidam reuocare conantur. Nam ab Aristotele
non rarò Plinius recedit. itaque quantúmvis ille necessarijs & pugnacibus

aggreſſionibus infinitatem euertat: Plinium tamen in ſententiam non perduxit ſuam. Ibid. quid quod *aut ſi vna omnes incubatent*: non, vt inoleuit, *incubaret*, vno conſenſu in exemplaribus ſcriptis reperimus? quod & medius fidius non arbitror expungendum, vt ſit, ſi vna continerentur natura, & Ibid. tanquam in vna natura cubarent. Quod autem Plinius ait: *Quaſi non eadem quæſtione ſemper in termino cogitationis occurſura, deſiderio finis alicuius*: hanc ſententiam continet, proinde quaſi cogitatio quicquam complectatur infinitum, cùm finẽ & oram deſideret ſemper, vt ea quæſtio ſit in termino & fine ſemper occurſura. Veterum quorundam opinio fuit omnium cap.3.li.2. rerum & animaliũ ſemina de cælo delabi, qua ex ſententia ſcripſit Plinius, *Quoniam inde deciduis rerum omnium ſeminibus innumeræ in mari præcipuè, ac* cap.2.li.9. *plerunque confuſis monſtrificæ gignantur effigies.* Et initio lib. 9. *in mari autem tam latè ſupino molliq́ue ac fertili accremento accipiente cauſas genitales è ſublimi, ſempérque pariente natura, pleræq; etiam monſtrifica reperiuntur, perplexiis, & in ſemet aliter atque aliter, nunc flatu nunc fluctu, conuolutis ſeminibus, atq; principijs.* De cælo tamen quicquam cadere in iſtam terrarum orbis & maris cap.5.li.2. plagam, præter calorẽ & lumen, non facilè crediderim. Iam & fiducia veterum macrocolorum lego, *eadémque ex omnibus necti, & eidem omnia innecti.* cùm enim tellus ligata nexaq́ue ab omnibus ſit, ea etiam viciſſim ei colligata & innexa dicit. ergo innecti aliquanto melius eſt, quàm inniti: cap.6.li.2. etſi hoc à me non exdecuriatur. Non putat in cælo eſſe Plinius ſeptem errones, ſed citra cęlum in aëre pendere: quam opinor Stoicorum fuiſſe ſen- cap.7.li.2. tentiam. Solem principale regimen naturæ cùm dicit, τὸ ἡγεμονικὸν intelligit: quod quidem id eſt, quod in re quaque principatum dominatumq́ue habet, vt in bellua appetitus, in homine mens & ratio, in rerum natura, vt Plinio videtur, Sol. Quod homines dicit Genios & Iunones ſibi adoptare, ita intelligendum eſt, vt Genius virorum ſit, Iuno Mulierum. ea numina ſibi quiſque priuatim peculiaria adſciſcebat, eorumq́ue tutelæ ſe com- Ibid. miſſum & creditum putabat. *Deus eſt*, inquit, *mortali iuuare mortalem.* rerum naturæ numen eſt Sol, aut deus is qui totus ſenſus eſt, totus auditus, totus mens, effigiemq́ue & formam nullam habet, vt diſſeruit: ſed morta- Ibid. li ille deus eſt, à quo iuuatur, & beneficijs augetur. *Alij in ipſo Capitolio fallunt & fulminantem peierant Iouem*: vt ſanctiora eſſent pacta conuenta, ſi quando iuriſiurandi religio interponenda erat, interdum in ipſo Capitolio fiebat, velut præſente & audiente deo, qui telum triſulcum in periuros Ibid. gerere cenſebatur. Quod autem ſcribit Plinius, ſidera exiſtimare vulgus ſingula nobis attributa, ex hac vulgi opinione, quam poëtæ plerunque Statius li. 1. ſectantur, nec errores tantum ipſi libenter ferere, ſed etiam ſatos fouere & ſilua 1. propagare ſolent, Papinius ſcripſit,

Perpe-

Perpetuis frænis, atque vni seruiet astro. Iterum,
— vna locum ceruix dabit omnibus astris.

Hoc tamen etiam adulatoriè dictum est à poëta, deos Domitiani propinquos esse: & Domitianum fore assentatorio blandimento cantatum.

Abusus, eludere, alludere, deludere, diludia.

CAPVT V.

SALTVATIM, quædam è Ciceronis Topicis collecta hîc subnotabi- *Cic. in Topicis.* mus. de agro compascuo quod ait, ex eo pender, quod in colonijs genus quoddam subseciuorum vel ab assignatore vel à vicinis interdum relinquebatur, ad pecus communiter compascendum, vt è Flacco Siculo in- *Sic. Flaccus de condit. agror.* telligimus. Cùm vsum dicit, non abusum legatum, nomen abusus in consumptione ponit. Est enim abuti rem consumere. Plautus Asinaria, *vbi qua* *Asinaria sc.* *dedi? abusa:* sic abuti operam Terentius, pro consumere dixit: vt ante est *Vnum ipsorū.* à me obseruatum, & nunc repetitum, vt pleraque. non enim fieri potest, *In Andriæ prologo.* quin cùm hanc varietatem sectemur, & per auctores erremus, plæraque sæpius vel de industria vel inuiti vel obliti repetamus, & velut pridianos cibos reponamus. *Si,* inquit Cicero, *paterfamilias vxori ancillarum vsumfru-* *Cic. in Topic.* *ctum à filio, neque à secundo hærede legauit, mortuo filio mulier vsumfructum non amittet.* his è regione contraria in oratione pro Cluentio scribit, vt ius eo *Cic. pro Cluēt.* tempore nondum satis constitutum & constabilitum fuisse, sed nutasse & variasse inter diuersas Iurisconsultorum sententias sciamus. Eius porrò verba ex ea oratione sunt ista: *Itaque & testamento legauit grandem pecuniam à filio, si qui natus esset: à secundo hærede nihil legat.* Fortasse etiam nominatim diserteque perscriptum in testamenti tabulis hoc erat, ei à secundo hærede nihil legari, non item in Topicorum specie. Quod in ambitu ædium scribit ex sententia Scæuolæ Cicero, *quoad parietis communis tegendi* *Cic. in Topic.* *causa tectum proijceretur, ex quo in tectum eius, ædes qui protexisset, aqua deflueret:* intelligendum videtur de eo tecto, quod parieti communi ita impositum est, vt deuexum sit in impluuium eius, qui protexit. Nam si ita imponeretur, vt in vicinum deuexum esset, seruiret vicinus, aquamque exciperet, quod æquum non esset. hoc genus protectorum simile est appendicibus à Gallis appellatis. ita fit vt pluuia cadat in tectum eius, qui protexit, id est, in illam deuexitatem protecti eius, non in tectum vicini, si forte ex altera parte & ipse vicinus tectum imposuit parieti communi. Conformatio insignita in intelligentia, est species & forma in animo impressa, & quoddam simulachrum. *Littus,* inquit, *definiebat Aquilius, qua fluctus elu-* *Ibid.* *deret.* eludere de gladiatoribus dicitur, qui gladios armaque sua ventilant,

vt & reciprocus fluctus in littore videtur lusitare alterno accessu recessúque. eludere etiam dicuntur gladiatores, cùm aduersario victo arma mouent victoria læti. at delusisse dicuntur, cùm, vt in digladiando fit, aliquod membrum luxarunt, aut læserunt, vt iam ludere non possint: aut cùm causarij facti sunt, vt interquiescere cogantur, nec spectaculum sui dare possint. Cap.27.li.35. Plinius, *Luxatis potus medetur, vt licet videre gladiatores, cùm deluserunt, hac iuuari potione*. At diludia interualla sunt & intermissiones ludendi, vt Epist.19.li.1. apud Horatium, *—diludia posco*. Aqua autem non tantum eludit, sed etiam alludit: Ouidius, Metamorph. 4.

Huc it, & hinc illuc, & in alludentibus vndis
Summa pedum, talóque tenus vestigia tingit.

Equa quæ frænos recipere solet, est equa domita, in qua ius est postliminij. sic apud Maronem de domitis leonibus Cybeles,

—biiugíque ad fræna leones.

Cic.in Topic. Cùm autem de inductione loquitur, ἐπαγωγὴ melius, quàm προσαγωγὴ legi censerem. in argumentationibus antecedentium & consequentium repugnantiumque, primum vocat, quod ἡγούμενον appellabant, annexũ quod ἑπόμενον, connexum quod συνημμένον. denique totam illam argumentandi rationem è Stoicorum commentarijs interpretatam reperiet diligens lector apud Laërtium in Zenone. Laërtius in Zenone. Nam & Cicero Stoicorum fatetur esse, quos dialecticos appellat, vt Peripateticorum, quæ de definitione præcipit, quos veteres vocat, cùm Stoici noui philosophi veteri sectæ succreuerint. Cic.in Topic. cumque scribit, *in quo est ferè dialectica tota*, id de dialectica Stoicorum intelligendum, quæ in ijs generibus conclusionum tota penè consumebatur.

Tergus, proficiæ, magmentarium, mactea, pannuellium, Varro emendatur. CAPVT VI.

NON desinam Varroni molestus esse, eiúsque vulnera vlcerare, aut Varro lib. 4. de ling. Lat. cicatrices obductas rumpere & aperire. inuitus tamen, qui sanandi potius animo malum eius attingam quàm lædendi. Emendo igitur, *& vt crudum nimium habet humoris*. Mox, *Tegus suis, ab eo quòd tegit, vt perna à pede, sueris à nomine eius: offula, ab offa minima suera*. Apparet è deriuatione Varronis veteres non tantum tergus, sed etiam tegus dixisse. Certè apud Plau- Plaut. Captiueis sc. illic hinc. tum in Captiuis hic versus trochaicus tegoribus postulat,

Dij immortales, vt ego callos detruncabo tegoribus,

Cato de re rustica.c.62. Attamen si in Varrone tergus placet, detracta litera deductio eius fiet. Iam sueris pro suis dixerunt veteres, & bouerum pro boum. Cato, *quot*

iuga bouerum? fuera quoque est suilla caro prisca voce. Vt autem insicium est quod insectum, id est insecta caro: sic prosicium prosectum: sed & prosicias dicebant. Arnobius, *Quod si omnes has partes, quas prosicias dicimus, accipere dij amant.* Arnob. lib. 7. aduers. gent. præsicias enim, quod in eo scribitur, vitiosum & improbandum puto. Quiddam ex antiquo codice subscribam, quod haud scio quam vendibile futurum sit, eius æstimationem & indicaturam arbitrio lectoris relinquo. *murtatum à murta, quòd ea large fartis. Quod fartum intestinum crassum Lucanicam dicunt.* Exponi commodè posset, quòd murta large & affatim fartis & farciminibus solet addi. Nam multa farra vel farcimina mox enumerat lucanicam, fundulum, longanonem. Lucanica porrò est, vt in antiquo reperio lexico, ἀλλᾶντος. Liber & locum Arnobij de his farciminibus adponere. Ibid. *Quid inquam sibi volunt apexabo, insicia, silicernium, longauo? quæ sunt nomina & farciminum genera hirquino alia sanguine, comminutis alia inculcata pulmonibus.* Reperio mox τυφλοέντερον vno verbo, Varro li. 4. de ling. Lat. & licet sic iungere, vel diuidere in duas voces τυφλὸν ἔντερον. Mox reperio, *longano, quòd longius, quàm duo illa.* Ibid. scribitur variè hoc nomen, longano, longabo, longauò, longao etiam sæpe apud Cœlium Aurelianum. Lego mox: Ibid. *augmentum, quod ex immolata hostia,* & mox *in iecore imponendo augendi causa.* Ita enim loquuntur libri certissimæ fidei, & Arnobius appellat, *insicium* Arnob. lib. 7. *solum, omentum solum, augmentorum adijciatur in causam.* Quod inde sequitur mox, incorruptum sincerumque non est, nos eius vitium sarcire conabimur, vbi antiquitatē scripturæ repræsentauerimus. *Itaque propter hoc mentarea fana constituta sunt certis locis, quo id imponeretur.* Varro lib. 4. de ling. Lat. Ego magmentaria legendum puto. Sunt autem magmentaria fana, vasa sacra, quibus magmenta & exta sacra imposita aræ inferebantur. itaque libentissimè magmentarium, ἐφ' οὗ τὰ σπλάγχνα ἀνατιθέμενα τοῖς βωμοῖς προσφέρονται. Cæterùm in vetere inscriptione magnentum scribitur, vt in multis editionibus Varronis, Festo magmenti auctoritatem tuente. verba inscriptionis, SI QVIS HIC HOSTIA SACRVM FAXIT, QVOD MAGNENTVM NE PROTOLLET, IDCIRCO TAMEN PROBE FACTVM ESTO. In Arnobio Arnob. li. 7. etiam magmentum scribitur, *non magmenta, non augmina, non mille species.* Lego deinceps, *mactea ab eo quòd Græci μακτύαι.* Macteæ etiam à Suetonio vocantur in Caligula scribente, *& multis venenatas macteas misit.* Cap. 38. Ab Arnobio, *frustilla hæc paruula pro suauibus macteolis sumunt.* Arnob. lib. 7. Mactya in Martiale scribitur Græcorum more. Martialis lib. 10. epigr. 59. hoc nomine, vt ait Athenæus, omne scitamentum, & omnis cupedia iucundumque & pretiosum edulium censetur, Athenæus lib. 14. cùm tamen initio esset quædam maza. Itaque vtriusque est eadem origo. Lego non longè hinc, *subtemen quòd subsit stamini:* Item, *trama, quòd trameat frigus id genus vestimenti.* Varro lib. 4. de ling. Lat. trameat enim ad originem propter soni affini-

Desinat in piscem mulier formosa supernè De arte poët.

dixit, pro turpi, & fœdo. Illud autem,

Et lætum socijs abluta cæde remisit

Maro ait, quòd homines cæde contaminati aqua se abluere & purificare 9. Aen. solerent, & Romanis post victorias de hoste partas exercitum ad expiandam cædem lustrare solemne erat. Cæterum, *Thebana de matre nothum Sarpedonis*, ibid. quod scribit non de matre Græca, sed Asiana accipiendum reor: cùm in Cilicia Thebæ essent. In eo autem versu, ibid.

Quos Iouis eduxit luco siluestris hiera,

Non satis perspicio quæ sit ratio syllabæ in postremo verbo, in quo contra naturam videtur media tendi: & cùm nescio quod hîc miraculum latere subodorer, parum abest quin, quemadmodum legimus à cerua, cane, lupa, quosdam nutritos, sic à siluestri hyæna educatos esse suspicer. Certè in hanc coniecturam tam prono labor animo, vt tametsi temerariam sententiam, tamen more hominum incontinentis linguæ, eam apud me premere continereque non potuerim, coactusque sim huic chartæ eam mandare: etsi vix spero eam commendari posse approbarique hominibus doctis. Sanctissimè autem & religiosissimè colebatur à Troianis Iuppiter cognomento Idæus, & apud Homerum Iudpiter ἴδηθεν μεδέων sæpenumero dicitur & inuocatur: ei lucus erat in Ida monte, vbi educati fuerant Pandarus & Bitias, & templum habebat ibi in alto Gargaro.

Suadela, venustus, inuenustus, rex Cappadocum, Horatius explicatur. CAPVT VIII.

Nvlla re homines melius commendari hominum opinioni quàm diuitijs, & facilius vxorem dotatam & fidem amicosq; comparare, quàm si copiosi & locupletes nummatique sint, cùm declararet Horatius, sic Epist. 6. li. 1. scripsit,

Scilicet vxorem cum dote, fidemque & amicos
Et genus, & formam regina pecunia donat:
Et bene nummatum decorat Suadela Venusque.

In quo cur Suadelæ & Veneris mentionem fecerit, in quæstionem venire potest: quod, vt enucleem, arbitror ab eò factum, quia nuptiarum mentionem induxerat, quibus Venus & Suadela præsunt: quod è meo quidem penu non depromptum est, sed ex instructissimo cellario Plutarchi ita scribentis, ἢ ὅτι πέντε δέονται θεῶν τοὺς γαμοῦντας οἴονται, διὸς τελείου, καὶ ἥρας τελείας, καὶ ἀφροδίτης, καὶ πειθοῦς, ἐπὶ πᾶσι δ᾽ ἀρτέμιδος. Phurnurus etiam scribit, assidere Veneri Gratias, Suadelam, Mercurium, quòd Suadela oratione & gratia ama- Plutarchus in problemat. Phurnutus li. de nat. deor. c. de Venere.

tores

tores pelliciat. Qui igitur nummatus est, eum, inquit, decorat Suadela & Venus, easque propitias habet & faciles, vt vxorem cum grandi dote facilè inueniat, cùm omnibus placeat gratusque sit. Itaque quia Venus conciliare gratiam videtur, cui in amoribus ex sententia succedit, venustatis plenus dicitur, cui non succedit ex voto, inuenustus dicitur, vt Pamphilus in [sc.5.act.1.] Andria loquitur de nuptijs, quas nonoptabat, quæ eum à Glycerio distraherent,

Adeon' hominem esse inuenustum aut infelicem quenquam, vt ego sum?

[sc.act.5.] Et Pamphilus alter in Hecyra, cui optata insperatò euenerant de vxore,

Quis me est fortunatior? venustatisque adeo plenior?

[Epist.6.li.1.] Cæterum in eadem Horatij epistola,

Quid maris extremos Arabas ditantis & Indos?

de gemmis, & vnionibus intelligo, quorũ pretiosissimus erat census ex India & Arabia. quod si quis merces Indicas, & Arabiæ aromata, quæ maritimis aduehebantur cursibus accipiat, cum eo non litigabo: tantum dicam littorales gemmas & vniones maris potius diuitias videri, quàm quæ mari importantur mercimonia. Delitiæ autem Romanę quantopere margaritas [Horat. epist. 6.lib.1.] deperirent iniuria quærit, qui Latinos libros euoluit. At verò, *Qui timet his aduersa*, valet, qui timet paupertatem & explosionem & sibilos in theatro, & inhonoratus esse, miratur diuitias, plausum, ambitionem & honores. Iam illud,

[Ibid.] *Improuisa simul species exterret vtrumque,*

cùm ait, eos qui cupiunt & metuunt dicit perturbatione agitari, ex improuisa specie nata, quæ Cyrenaicorum philosophorum sententia fuit: perturbationes nasci ex inopinatis & insperatis bonis malisque, vt auctor [Ibid.] est Cicero in 2. Tusc. Rex autem Cappadocum, mango est & venalitiarius, qui mancipiorum greges venalium habet, vt apud Persium,

[Saty.6.] *Cappadoces rigida pingues pauisse catasta.*

Qui quidem eget æris, eoq; seruitia veterana & nouitia vendit: vel potius ait venalitiarios, qui seruitio abundant, ferè parum nummatos esse, nec ei qui pecuniosus velit esse, hoc genus quæstus esse sectandum, quem quidem sensum veriorẽ & congruentiorem iudico. non longè abieris, trans pondera dextram porrigere, negotium exhibebit. opinor autem dici, si [Epist.6.li.1.] quis honorum ambitiosus sit, debere seruum nomenclatorem comparare, qui dum prætererunt plaustra & sarraca onusta grandibus saxis & magnis trabibus, cogat magno cum periculo manum trans ea transmittere ad eum prensandum suffragatorem, qui in aliqua tribu sit gratiosus. Sed verius tamen est hic porrigere manum, esse salutare: sed porrectio illa periculosa est, ponderibus saxorum & materiæ in paustris prætereuntibus.

Vmbo,

Vmbo, tubi, varicare, cilliba, cillibantum, anglones, lauatrina, trulla, matellio, nanus, barbatus, magida, cyliceum, Varro emendatus. CAPVT IX.

HOC quoque caput multum antiquo Varronis exemplari debebit, è quo multa describet: an autem qui legent debituri sint, è rerum merito æstimabunt: nec enim magnopere hæc vendito vel ostento. Scribo igitur, *scutum à sectura, vt sectum, quòd à minutię confectum sit tabellis.* hæc profectò scriptura est aliquanto enodatior, quàm vulgaris & promiscua. Deinceps lego, *Vmbones, à Græco, videlicet quòd ambones.* Sic emendaui, quod *aut* in exemplari veteri non reperissem, neque desiderari sensissem. Illud nisi fallor egregiè scriptum est in libris, qui publico carent, *Similiter quod fit ab homine pilum, qui hostem feriret, vt pilum.* Dici pilum censet, quòd vt pilo in mortario aliquid feritur & tunditur, ita hostis feriatur. Non deest qui, *ab omine*, scribat. In enucleatione loricæ, quæ tanquã lorita dicta est, vt lingulaca tanquã lingulata, scriptura vetus partim plena est, partim confusa. Apertè enim scribitur, *postea subcidit.* Vox proxima est obscurior. Cæterũ, *Galli è ferro*, nullo modo mihi probatur. Quo enim pacto togatorũ doctissimus ignorare potuit priscos Gallos nudo ferè corpore & inermi prælia solitos inire? & multis antè seculis in Gręcia loricas ferreas fuisse, cùm tam sæpe Græcos, χαλκοχίτωνας Homerus appellet? Lego igitur, *postea succidit, quòd alia è ferro subijt vocabulũ ex annulis ferrea tunica.* At cùm ait, *quos etiam nunc ita appellant tubicines sacrorũ*, significat à sacrorum tubicinibus tubas appellari tubos. Mox cùm ait, *quòd ea varicare nemo posset*, intelligit nemo posse transire & transcendere. Vetus lexicon, varicat, ὑπερβαίνει exponit. Varicari alij legunt eodẽ sensu. Vetus liber, *mensam escariã cillibam appellabãt.* Pompeius, *cillibæ mensæ erant rotundæ.* hîc tamen cibilã edunt, quòd eam à cibo dictam Varro autumet: quasi verò non literæ & syllabæ tractentur & traijciantur sæpenumero, vt antè ipsemet dixit. Erãt & mensæ triangulę, quas anglones Næuius vocabat. Vetus lexicon anglones, τράπεζαι τρίγωνοι, ὡς καὶ βίος. Sunt & apud Gręcos κιλλίβαντες velut mensæ tripedes & machinæ, vnde cilliba potius deducta videretur. Trulla autẽ dicitur à trua, quasi truola per diminutionẽ. Trulla vas potorium erat, trua vas aquarium, quo è culina aquam calefactam in lauatrinam, id est domesticum balneum fundebant. Lego igitur, *vt truola, hinc trulla: trua quæ è culina.* Lego mox, *ab eodem est appellatũ trulleum. simile enim figura, nisi quòd latius est, quod concipit aquam, & quòd manubrium cauum non est, nisi in vinaria trulla. accessit matellio.* Hîc distinguit trulleum à trulla, quòd quanuis trulleum simile sit trullæ,

Varro li.4 de ling. Lat.

Festus li.3.

Varro li... de ling. Lat.

tamen sit latius & capacius, & vas aquarium, trulla vinaria: distinguit &
Ibid. manubrio. Lego, *à matula dictus, qui postea quam longius à figura matulæ discessit, est ab aqua aqualis dictus.* Ex hac scriptura est facile intellectu quod vas apud antiquos matellio fuerit, cui rei seruierit. Est & aquimanile vel aquiminale vas, quod, vt reperio, Græci χέρνιβον vocant. Mox reperio &
Ibid. laudo, *vas aquarium vocant futim.* Lego deinceps è Pompeio, *quo postea accessit nanus cum Græco nomine, & cum Latina figura barbatus.* Nam Pompeius ait nanum à Græcis vas aquarium appellari humile & concauum, quod à Latinis vulgò diceretur situlus barbatus. Et in antiquo lexico ita scribitur, *barbatus,* νάννος τὸ σκεῦος. Lego, *vbi assa ponebant magidam aut langulam:*
Pollux lib. 6. c. 12. magis à Polluce nominatur ita scribente, αἱ δὲ ἐπιτιθέμεναι καὶ αἱ γόμεναι βάπτιζαι, ἀστιῶν μαγίδας καλοῦσιν. In catino igitur ponebantur iurulenta, & pulmenta, in lance assa. Lego mox, *Mensa vinaria rotunda nominabatur cilibantum.* In vetere tamen libro extat cilibanum. Deducerem à Græco libentius, quòd, vt dixi, κιλλίβαντας vocent tripodes in quibus milites fatigati reponebant scuta. Aristophánes, τοὺς κιλλίβαντας οἶσε παῖ τῆς ἀσπίδος. Sed & mensæ tripe-
Varro li. 4. de ling. Lat. Athenæus lib. 11. des sic vocabantur. cùm autem Varro *à cyliceo* dicit, eo nomine intelligo repositorium poculorum, quod Græcè κυλικεῖον dicitur, vt scribit Athenæus: vetus Lexicon vasarium κυλικεῖον exponit. Lego igitur, *à poculo cylice: à quo illa capis & minores capulæ, à capiendo.* Illam enim mensam à poculo culo cylice nomen habuisse dicit: deinde vnde capis dicatur exponit.

Menis, cornua librorum, sepulchrum voce vocantis.

CAPVT X.

VETERES, vt in calce librorum coronidem adpingebant, ita, vt suspicor, in fronte lunulam ad ornatum designabant. huius suspicionis caussam nobis Ausonius præbet ita scribens,

In cōmemorat. profess. Burdigalens. 26.

Quos legis à prima deductos menide libri,
Doctores patriæ scio fuisse meæ.

Menis autem lunula est, quæ cùm corniculata sit, idcirco & cornua Latini
Eleg. 1. lib. 3. ea ornamenta librorum vocauêre. Tibullus,

Atque inter geminas pingantur cornua frontes. Ouidius,
Fast. 1. *Candida nec nigra cornua fronte geras.*

Epigr. 108. Sed & in fine cornua ponebantur, vt ex 11. Martialis constat. Idem lepi-
Epist. ad Theonem. dissimus poëta Ausonius Charinos vocant nummos vel stateres aureos, à Charino imperatore signatos. Nam vt Philippi nomen habebant solidi aurei à Philippo percussi: sic consentaneum est qui forma Charini signati sunt, vt Charini nomen habeant. sed è chartis Ausonij nomē illud penè fugit litteratura antiquitate ferè consumpta, *Ergo,* inquit, *aut prædictos iam*

nunc

nunc rescribe Charinos. Sed cùm in Græcia Philippi stateres & Darici celebratissimi fuerint, & paulò antè dixerit,

Bisseptem rutilos regale numisma Philippos. Epist. ad Theonem.

rescribe Darios nescio quo animi augurio & ariolatione legendum libẽtius videor somniare, vt & mox.

Aut alios à me totidem dabo.

Qua in sententia est & Pithœus eruditissimus fori patronus. Imo verò vt euigilaui, torporemque somnij discussi velut nebula discedente, clara iam luce, *rescribito nummos*, legendum indubitanter existimaui: quod & affirmare non verebor, si qui meæ sententiæ album calculum addat, doctum aliquem inuenero, cum *nos* esse nos: id est nummos breui nota scriptos crediderim. idem cùm ait,

— tabulam medico pugnante notatam, Ibid.

arbitror eum dicere, tabellas cautionis, & syngrapham manu inuita exaratam fuisse & repugnantibus digitis, quorum vnum nominat medicũ vocatum. Sed quidnam est? *Expositum subter paradas tectóque iacentem.* legendum aliquando credidi, *pastadas expositum subter*, id est sub quadam ipsius nauis scena & vmbraculo: placet tamen, *expositum subterpardas*, id est sub belluatis iacentem & Babylonicis peripetasmatis. Pardas autem fœminino genere pantheras & pardos intellexit. Sed cùm in vetere lexico repererim paradam esse lapatium, fortasse inde textum vmbraculum intellexit, vel peripetasma, hac herba distinctum atque variatum: solent enim herbæ eis intexi: pardos legat etiam qui volet. Lego in ea epistola, *vnus Domnotoni te è littore:* & in proximo epigrammate, *Vnius massæ quis putet has species?* Idem poëta consuetudinẽ manes mortuorum ad tumulum vocandi commemorans, & qui sepulchro carebant, nomen ciendo velut humandi, Maronem illustrat lib. 3. Æneid. sic scribentem, 3. Aen.

— animamque sepulchro
Condimus, & magna supremum voce ciemus. Et lib. 6.
Tunc egomet tumulum Rhetæo littore inanem 6. Aen.
Constitui, & magna manes ter voce vocaui.

Iuuat illustratores versus Ausonij istis adiungere, vt vatem vatis interpretem intelligamus esse, nec eos malè operam ponere, qui ex antiquis antiquorum explicationes venantur: In Parentalibus.

Hoc satis & tumulis, satis & telluris egenis:
Voce ciere animas, funeris instar habet.
Gaudent compositi cineres sua nomina dici:
Frontibus hoc scriptis & monumenta iubent.
Ille etiam mœsti cùm defuit vrna sepulchri:

Nomine ter dicto penè sepultus erit.

In Her. tumul. 13.

Iterum, de Deiphobo,

Non habeo tumulum, nisi quem mihi voce vocantis
Et pius Æneas & Maro composuit.

Ex eodem Ausonio conijcimus fritillum turriculam fuisse cauam gradus intus excisos habentem, vt incertior & minus fallax minúsque artificiosus esset iactus tesserarum, néue aleator collusorem fallere posset. πυξὶς exponitur à vetere critico.

In cõmemor. profess. Burdig.

Vidimus (inquit) *& quondam tabulæ certamine longo,*
Omnes qui fuerant enumerasse bolos:
Alternis vicibus quos præcipitante rotatu,
Fundunt excisi per caua buxa gradus:
Narrantem fido per singula puncta recursu,
Quæ data per longas, quæ reuocata moras.

Licebat autem ex ijs, quæ iecerant, liberè quædam reuocare, & reliqua dare, in quo ars erat: ita arte quod malè ceciderat, corrigebant.

Tollere natos, nouus orbis, Itargus, positus, euersi fasces, euersa pharetra, matutus, laurea in templis deposita.

CAPVT XI.

SOLEBANT patres liberos, simul ac nati erant, è terra tollere: vnde & tollendi vocabulum de liberis frequenter vsurpatum existimo natum: qui autem non tollebatur, vt abdicatus & proiectitius habebatur, idque vt inominatum & inauspicatum erat. Papinius infantem seruum, quem charissimum habuit, & libertate donauit ante mortem, qua decessit acerba, sustulisse se dicit, sic scribens,

Papinius li. 1. epicedio in filium.

—meus ille meus: tellure cadentem Excepi.

Ouid. in Ibin.

Ouidius autem cùm dicit in Ibin,

Cyniphiam fœdo corpore pressit humum.

natum significat. humi enim, qui nati erant deponebantur, vt & ille superior Papinij locus satis planum facit, & nominatim dicit Tertullianus, cuius verba subscribam, *dum prima etiam constitutio infantis super terram statim edeæ sacrum est.* Antè recordor me scripsisse Proserpinam etiam Iunonem infernam vocatam fuisse: dicitur & Diana inferna, propter Hecatem, vt reor, quæ etiam Diana est & Proserpina: vnde,

4. Aen.

Tergeminámque Hecatem, tria virginis ora Dianæ. legimus.

Papin. epicedio in patrem li. 5. siluar.

scripsit enim idem Papinius,

Detulit infernæ vates longæua Dianæ,

Procul-

Proculdubio Proserpinam intelligens. Cinctutos lupercos in Ouidio explicauimus & è Plutarcho: nostræ fauet sententiæ carmen Papinij quod subscribam, *Ibid.*

Verbera succincti formidauêre luperci.

Nam quos ille cinctutos, hic succinctos appellat. Toga virilis, quæ & pura dicebatur, quòd purpura careret, candida erat, vt è Papinij versu liquet, *Papinius li. 5. filuarum Crispinū ad protreptico 9.*

—albentique humeros induxit amictu.

Sic & clypei tironum, vt, *parmáque inglorius alba.* Vt Americam nouum orbem appellare solemus, ita Augusti imperio Germania Romanis armis penetrata, nouus orbis vocabatur. Ouidius, *flumináque & montes, & nomina magna locorum:* *Aen.* *Ouid. epist. ad Liuiā de morte Drusi.*

Et si quid miri vidit in orbe nouo. Iterum,

Et modo Germani Romanis cognitus orbis. *Ibid.*

sic & Britannia alter orbis censebatur. Mortui κεῖσθαι dicuntur, quod est iacere: etiam positi dicuntur, vt cùm positi sunt in pheretro, aut in pyra. Ouidius, *Ibid.*

Téne ego sustineo positum scelerata videre? Iterum, *Ibid.*

Nec iuuenis positi supremos destrue honores.

quomodo & illud Maronianum explicari potest, *Aen.*

Sic ô sic positum affati discedite corpus.

quasi diceret, me hîc vt mortuum & iacentem relinquite. In funere veteres euersos gerebant magistratuum fasces: cuius consuetudinis vsurpationem in megistanum exequijs & procerum sæpe videmus. Ouidius, *Ouid. ad Liuiā de morte filij.*

Quo primum vidi fasces, in funere vidi:

Et vidi euersos indiciúmque mali.

Et in elegia in Tibullum, *Ouidius lib. 3. Amor. eleg. 8.*

Ecce puer Veneris fert euersámque pharetram,

Et fractos arcus, & sine luce facem.

Senes vocantur maturi, vt, *maturúsque senex*, apud Flaccum: & *aui maturus Acestes*, apud Maronem. Nam & Græcos πεπείραν pro anu dixisse annotat Hesychius: & anus apud Aristoph. ait, *De arte poët.* *5. Aen.*

Οὐ γὰρ ἐν νέοις τὸ σοφὸν ἔνεστιν, ἀλλ' ἐν πεπείροις.

Ouidius, *Quid numeras annos? vixi maturior annis.* *Ouid. ad Liuiam de morte filij.*

id est senior: sequitur enim mox,

Acta senem faciunt: hæc numeranda tibi.

Quem omnes alij fluuium Germaniæ vocant Visurgin, Ouidius Itargum videtur appellasse hoc versu,

Decolor infecta testis Itargus aqua. *Ibid.*

Laureas imperatores, quas re bene gesta, victisque hostibus reportabant è

Iul. obsequēs de prodigijs. prouincia, deponere in Capitolio solebant in templo Iouis. Iulius Obsequens, *Cùm in agro Pistoriensi Antonius Catilinam deuicisset, laureatos fasces in prouinciam tulit. ibi à Dardanis oppressus amisso exercitu profugit. Apparuit eum hostibus portendisse victoriam, cùm ad eos lautum victricem attulerit, quam in Capitolio debuerat deponere.* *Ouid. ad Liuiā de morte filij.* Ouidius,

Auctorisque sui perfertur imagine mœsta,
Quæ victrix templis debita laurus erat.

Fœnus præstituta die dabatur & mutua pecunia, interdum nulla die præstituta. itaque creditori, quandocunque collibitum erat, repetendi ius erat. *Ibid.* hinc de vita scripsit Ouidius,

Vita data est vtenda: data est sine fœnore nobis
Mutua, nec certa persoluenda die.

Cic. 1. Tusc. hanc est à Cicerone mutuatus sententiam, qui 1. Tusc. scribit, *At ea quidem dedit vsuram vitæ tanquam pecuniæ, nulla præstituta die:* quod & Plutarchus imitatus est.

Sceptrum hasta, cybæa, sertus, Marsia causidicus, vittata templa, ornatæ frondibus & lucernis fores.

CAPVT XII.

V T *sceptrum hoc, sceptrum dextra nam fortè gerebat.*
12. Aen. scribit Maro 12. Æneid. quem locum ex Homero esse decerptum, & tanquam noua veste oratione Latina ornatum, neminem fallit: sed cùm hic sceptrum omnes intelligant scipionem, quem manu gerebant reges, quòd *1. Aen.* & Homerus dixerit, ἐν παλάμῃς φορέουσιν, & Maro eodem loco: & alio, *sceptrum Ilione quod gesserat olim.* etsi illud Homeri de hasta intelligi etiam potest, non hoc Maronis, cùm, vt opinor, hastam gerere mulieres solitæ non sint: tamen quis ab hac recepta & comprobata opinione discrepet referam. *Iustinus li. 43.* Belli Troiani tempore putat Trogus, vt in compendio Iustini legimus, sceptra regum hastas fuisse. eius adeo verba subijciam, *per ea,* inquit, *adhuc tempora reges hastas pro diademate habebant, quas Græci sceptra dixêre.* *Euripid. Hecuba.* Itaq; apud Euripidem in Hecuba λαὸν εὐθύνων δορὶ, non in aliam sententiam accipio, quàm vt hastæ nomine sceptrum intelligatur. addit & Iustinus, *Iustinus li. 43.* *Nam ab origine rerum pro dijs immortalibus veteres hastas coluêre: ob cuius religionis memoriam adhue,* inquit, *deorum simulachris hastæ adduntur.* quod ad *12. Aen.* illud Maronianum,

— nunquam frustrata vocatus Hasta meos,

etiam explicandum facit, quod antè me attigisse recordor. Sed quid vetat sententias vacillantes & nutantes, velut tecta ruentia multis tanquam tibicinibus

-cinibus fulcire. Nunc aliud etiam, si placet, explicemus. De cybæa naui, quæ apud Ciceronem in Verrem est, multisque negotium exhibet, credo mihi vitio non dabitur, hîc aliquid adscribere. κύπαι, inquit Hesychius, ὑδὸς ποτικός. Ergo cybęa quasi cypęa dicta est: vnde & cupa Latinum nomen. Nam & κύββα est poculum. horum autem omnium eadem origo est, cùm leuis mutatio sit tenuium in medias, quam qui non concedit, nimis præter æquum & bonum iniquus est & imperiosus. Est igitur Cybæa nauis oneraria rotunda, vt cupæ nomen ostendit. Græci autem nauigia oneraria, rotunda, id est στρογγύλα solent appellare. nos & aliud adiungemus. Seruius in illum Maronis locum: *Consertum tegmen spinis*, nisi in editionibus est mendum, legisse videtur in Terentij Eunucho, sertum, vbi hodie sentum excuditur: quod & antè auctoritate veterum etiam defendimus: veruntamen in Seruio sic legitur, *consertum tegmen spinis, illigatum spinis: hinc est in Terentio, Video quendam sertum.* nos delectat varia scribere. Igitur, *ipse potest fieri Marsia causidicus*, non sine quodam naso à Martiale dictum reor. constat autem Marsiam bardum & hebetem fuisse, qui de musica cum Apolline certare ausus pœnas dederit. Sed & in vrbe Roma Marsiæ statua erat in foro, vt hîc quoque sensus lateat statuam effici causidicam posse, & saxeum Marsiam Rhetorem. Horatius,

Cic. 4. & 7. act. in Verrē.
3. Aen.
Martial li. 2. epig. 64.
Saty. 6. li. 1.

— Marsia, vultum
Qui se ferre negat Noniorum posse minoris.

Plinius, *cuius luxuria coronatum Marsiam litera illius dei gemunt.* Seruius refert Marsiam in ciuitatibus signum fuisse libertatis, qui erecta manu testabatur vrbi nihil deesse.

Cap. 3. li. 21.
Seruius lib. 4. Aen.

Hoc amet, hoc spernat promissi carminis auctor,

intelligitur à Seruio libro 4. Æneid. vt quædam probet, quædam ipse improbet & notet auctor: vt, *auri sacra fames*, hîc auaritia sugillata est,

Horat. de arte poët.
3. Aen.

Improbe amor, quid non mortalia pectora cogis?

4. Aen.

exclamatio est in amorem. Sic Horatium Seruius interpretatur. Apparet veteres solitos esse templa deorum, quæ magno honore colebant, præsertimque diebus festis, vittis ornare. Maro,

Ibid.

Præterea fuit in tectis de marmore templum
Coniugis antiqui: miro quod honore colebat,
Velleribus niueis, & festa fronde reuinctum.

Hoc Seruius de postibus, quos nuptæ laneis vittis ornare, antequã ingrederentur, solent, intelligit: nostræ patrocinatur sententiæ Papinius sic scribens,

Papinius li. 4. siluarum ad Iulium Menecratem.

Pande fores superûm, vittataque templa Sabæis
Nubibus, & pecudum fibris spirantibus imple.

Papinij auctoritate subnixus videor non temerè facturus, si à Seruij expli-

VARRONEM, vt ſemel arripui, teneo, occidoq́ue, non tam medius-fidius legendo: nam id optat, quàm malè improbeq́ue caſtigando & interpretando. ſed ei durandum eſt & patienter ferendum. Dentalia ſtatim illi eruam, dentes inſeram. Nam in eo lego, *raſtri quibus dentatis penitus eradunt terram, atque eruunt, à quo erutu raſtri dicti.* prior emendatio librorum eſt antiquorum, poſterior noſtræ coniecturæ, quæ, vt opinor, bonorum album merebitur calculum. Illud, *has faucillas chermoneſice dicunt faſces*, vel vt alij ſcribunt, *Cherſoneſice*, vt alij conijciunt *Cherſoneſitæ*, vt in vetere libro reperio, *chermoneſioë dicunt*: illud inquam totum mihi videtur vt putre & vitioſum recidendum. hoc enim ſermonem Gallicum olet, & quicunque hoc ſcripſit, idioma vernaculæ linguæ Varronis ſcriptis admiſcuit. Nam *faucilla* vel *falcilla* verbum merè Gallicum eſt. pro, *r & s inter ſe ſæpe locum commutant*, legendum videtur, *l & s.* Nam à pinſo pilum deducit, ſ, mutato in l. Quod ait, *Inde poſt in vrbe Lucilij piſtrina & piſtrix*, propter verſus hos fortaſſe Lucilij dixit,

Varro lib. 4. de ling. Lat.
Ibid.
Ibid.
Ibid.
Lucilius apud Feſt. lib. 11.

Piſtricem validam, ſi nummi ſuppeditabunt,
Addam, quæ empleuron, memphulas quæ ſciat omnes.

Scribitur in antiquo libro, *molæ à moliendo.* Nam & mox, *eo coniecta moliuntur* dicit: tamen molendo & moluntur, minimè me offenderet. Lego, *ab eo quòd eo ſpicas aliúd ve corruebant*, id eſt eo conijciebant. Nam in meſſorias corbes ſpicas deſectas congerebant. Varro, *ac de ſingulis ſecant inter ſpicas, & ſtramentum: ſpicas conijciunt in corbem atque in aream mittunt.* Tragula eſt ea quæ à Marone per epentheſin trahea dicitur pro traha, terendis frugibus apta, illo verſu,

Varro li. 4. de ling. Lat.
Cap. 50. lib. 1. de re ruſt.

Tribuláque, traheæque, & iniquo pondere raſtri.

1. Georg.

Ac tragula dicitur tanquam trahula, vt & à Plinio piſcatorum verricula tragulæ vocantur, ſine controuerſia à trahendo nomen adeptæ. Eſt & humile ploſtellum quod trahitur, ſclodia, vt reperio in antiquo lexico Latino Græco, χαμυλκὸς, Chamulcus etiam à Marcellino dicitur: haud ſcio an noſtrum chamium inde nomen inuenerit, & certè inueniſſe probabile eſt. Reperio extemplo in vetere libro, *Vehiculum, in quo faba aliúd ve quid geritur, quòd è viminibus vietur, aut eo vehitur breui, eſt vehiculum dictum. Eſt alijs videlicet arcera, quæ in duodecim tab. appellatur.* Videtur Varro duplicem tradere vehiculi originem à viendo & vehendo, quarum altera in libris extabat, altera non comparebat, quæ nunc vtcunque reſtituta eſt. Lego, *vbi habeant tuto.* Varro enim non infrequenter habere pro habitare vſurpat. Lego mox, *oppida quòd opi muniebant, mœnia dicta, quo mœnitius eſſent: quòd exaggerabant, aggeres dicti, & quod contineret aggerem, mœrum, quod muniendi cauſa parabatur, munus: quòd ſepiebant oppidum eo mœnere, murus.* Hæc deſcri-

Plinius li. 9.
Varro li. 4 de ling. Lat.
Ibid.

descripta sunt accuratè & sedulò è libro, vt ita dicam, cellario: quin & antiquitatem summo studio expressi. Haud paulò veriora & certiora reperiet ista, quàm quæ proseminata sunt per editionum exemplaria, qui intelligentis est iudicij. Reperio, *Etrusco ritu multi*: nec tamen multa improbo. Mox, *& introrsum factam murum*. Nam in sulco ducendo glebæ terræ, quæ in interiorem partem aratro excitatæ erant reiectæ, murus dicebantur. Lego è vestigio, *postea qui fiebat orbis, vrbis principium.* & mox, *qui quòd erat post murum, pomœrium dictum eius, quo vrbana auspicia finiuntur.* Lego mox, *& circum Ardeam & circum Romam.* Lego, *vt Roma, Coloniæ, & vrbes conduntur.* Reperio, *Angiportũ, si id angustum.* sed hoc perexiguum est syllabæ addiramentum. Item, *& quæ vendere vellent, quo ferrent, forum appellarunt. Vbi quid generatim, additum ab eo cognomen.* Sed hoc caput satis excreuir, satisque molestiæ Latinorum doctissimo exhibuit: eius tandem satietur supplicio atque cruciatu.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

Croco picta vestis, splendens purpura, domus Æneæ, pater Romanus, Rhamnes. CAPVT XV.

CVM in omnibus poëtis, tum in Marone nihil vt in expeditione subitò cursimque prętereundum est, nec lectorem expedirum & cursorem, sed cunctatorem & in singulis hærenrem desiderat, cùm otiosum in eo nihil sit, aut temerarium. id apparet ex illo versu,

9. Aen. *Vobis picta croco, & splendenti murice vestis:*

quo versu significatur parum virilis culrus. Nam crocotum melierum erat,
Aristoph. Ranis. vt ex Aristoph. notum est, scribenre in Ranis,

Ὁρῶν λεοντῆν ἐπὶ κροκωτῷ κειμένην·

quòd enim Bacchus & quæ essent muliebris sexus propria, & fortissimorũ virorũ miscuisset, illuditur. sed & splendens purpura probro dabatur à se-
Cic. pro Cælio. uerioribus, vt apparet ex oratione pro Cælio, *si quem etiam minimorũ horum*
Plutarchus in Catone. *aliquid offendit, si purpuræ genus.* Plutarchus in Carone, ἐπεὶ πορφύραν ἑώρα τὴν κατακόρως ἐρυθρὰν καὶ ὀξεῖαν ἀγαπωμένην· αὐτὸς ἐφόρει τὴν μέλαιναν· Adtexam & aliud, quod non, vt scirpus, erit sine nodo,

9. Aen. *Dum domus Æneæ Capitoli immobile saxum*
Accolet, imperiumque pater Romanus habebit.

hîc ego domum Æneæ familiam Iuliam significare puto, è qua Augustus
Victor de vrbis Romæ regionib. erat: domus autem Augusti in palatio erat, vt scribit Victor, vnde non incolebar, sed accolebat Capirolij immobile saxum. Ad domum autem Augusti locus erat, qui sedes imperij Romani eodem Victore auctore dicebatur. Etsi autem de toto Capitolio intelligi non ineptè poteſt, quod de

saxo

ſaxo immobili cecinit, tamen Grammaticis ad Terminum, qui non potuit exaugurari, referri magis placet. At verò pater Romanus, eſt Imperator, cùm præſertim imperatores patres patriæ decerentur, & hunc tutulum Auguſtus conſecutus ſit, & pater nomen dignitatis ſit. Auſonius in eam *Auſonius ad* ſententiam videtur accepiſſe, qui ad Theodoſium ſcribens Maronem imi- *Theodoſium.* tatus ita dicit,

Tu modo te iuſsiſſe pater Romane memento.

Apud eundem poëtam, quod eſt,

Ora puer prima ſignans intonſa iuuenta, *9. Aen.*

in eo iuuenta lanuginem erumpentemq; barbam ſignificat, vt & ἥβη Grçcè. *— criſtáſque rubentes Excipiam ſorti.* *Ibid.*

id eſt, extra ſortem tibi dabo, nec in ſortitionem prędæ mittentur, nec ſortitò cuiquam attribuentur: ſed tibi extra ordinem cedent.

Rhamnetem aggreditur, qui fortè tapetibus altis *Ibid.*
Extructus,

gaudet poëmati ſuo Latina intexere nomina Virgilius. propter enim equites Rhamnes, hîc Rhamnitis nomen finxit: ſed & Homeri imitatione Rhamnes in tapetibus dormit. mox Remum in poëmate ponit, quod nomen finxit de nomine Remi, qui frater conditoris Romæ fuit. ſed & Lamum, à quo Lamiarum familia, vt apud Horatium, *Od. 17. li. 3.*

Æli vetuſto nobilis ab Lamo.

Lamus etiam, vt Heſychius ſcribit, regio erat Læſtrigonum, & indigena heros, à quo regio nominata. Etiam Fadum, ob Fadiorum familiam poſuiſſe in poëmate videtur: & Cædicum ob Cædicios: Serranum ob Ser- *9. Aen.* ranos. Numam & Numanum, ob Numam regem & Numanos. Salmonem verò ob vrbis Italicæ nomen: vt & *Priuernum*, ob vrbem cognominem. Capyn ob Capuam: Equicolum, ob Equicolos populos. Iam quod ait, *— natos ad flumina primum Deferimus,* *Ibid.* è Germanorum traxit conſuetudine, qui aquæ Rheni arbitrio explorabāt, partus eſſétne legitimus an nothus, qua de re epigramma extat.

Delicata, delicatus, mandatores, Iani, Tranquillus emendatus. CAPVT XVI.

CVM apud Tranquillum Veſpaſianus eſſe natus in Sannijs dicitur, *Suetonius in* vbi locorum dicatur, quis non quærit? & tamen nemo, quod ſciam, pro- *Veſpas. c. 2.* bè inuenit: nec inueniri poteſt, quod nuſquam eſt. ego conſulto antiquo libro, cùm repererim ſamnis, non dubito quin in ſauinis librarius ſcribere voluerit, vel potius Sabinis. Sabinus enim erat Veſpaſianus, vbi & æſtiuare ſo-

uare ſolebat, vt & plerunque Titus eius filius. ſcribendum in eodem im-
Ibid. peratore, Sabratenſis pro Sabracenſis, à Sabrata vrbe Africæ, vereri libro,
Ibid. & Plinio aſtipulatoribus. delegata autem quæ dicitur, delicata appellati
debet, vt amica & concubina, quæ olim in delicijs fuerit. Nam ferè me-
retrices & concubinæ libertinæ erant. Sic in veteri inſcriptione reperio.
TEIÆ EVPHROSYNÆ RVFINÆ V. V. DELICATÆ. Sic in vita
Adriani imperatoris Traiani delicati, pueri ſunt, quos in delicijs habebat.
Illud etiam ſic ſcribendum eſt: fides autem penes optimos codices fue-
Cap. 5. rit, *medicus dentem ei oſtenderet tantum quod exemptum*, pro quo ſubditiuum
eſt, *recenter quidem exemptum*, indignum mediusfidius elegantia & ſenten-
Cap. 19. tia Tranquilli. Fauor archimimus etiam vindicibus ijſdem libris aſſeritur,
Suetonius in quod expunctum locum ceſſerat Fauoni. In Tito delatores & mandatores
Tito c. 8. legimus. ſed qui mandatores ſunt? an qui accuſationem alicuius cuipiam
mandabant, & accuſatorem inſtruebant? & fortaſſe verum ſit, cùm ita v-
ſurpetur à iuriſconſ. libri tamen optimæ notæ amandatores habent, vel
amendatores. Hoc quiſpiam putaret emendatores eſſe, vt honeſto ſic vo-
cabulo delatores quidam vocarentur, quòd ſcelera & crimina emendare
vellent & corrigere. puto tamen veriſſimum eſſe mandatores, qui accuſa-
tores ſubornabant & inſtruebant, & in exilium homines hac ratione ca-
Ibid. lumnia oppreſſos pellebant. Studium armaturæ Threcum, in archiuis bi-
bliothecarum reperio, pro Thracum: vtrunque vſitatum, & vſurpandum.
ſed hoc, quod vt inſolentius quiſpiam fortaſſe ſummouendum putaret,
Cap. 10. teſtimonio adiuuandum fuit. Dimotis pallulis etiam in iuratiſſimis anti-
quitatis libris reperi. quidni enim vela odducta lecticę pallulę vocari que-
ant? quod ita à me affirmatur, vt tamen plagulis de ſuo iure nullam con-
trouerſiam faciam, ne momenti actionem mihi intendat, & à Prætore re-
ſtitui petat, ſi à me deijciatur: tantum doceo conſortem ei eſſe, qui de eo
Sueton. in Do- Tranquilli loco ambigere poſſit. In Domitiano reperio *inter ſacrificulos*
mitian. c. 1. *variæ ſuperſtitionis*, cum hodie vanæ legatur, quod & à me probatur: ſed
varia etiam eſſe potuit illa religio, variuſque cultus & cerimonia variique
Cap. 4. cultores, vnde & facilior Domitiano latebra. Lego etiam, *ecquid ſciret*
cur ſibi viſum eſſet, non vt in codicibus publicatis. Quem dicit fiſcum Iudai-
Cap. 12. cum fuiſſe acerbiſſimè actum? ſignificat tributum quod Iudæi omnes, qui
in imperio Romano erant, ſoluebant. nam viritim binæ dragmæ exige-
bantur ab ijs, qui Iudaicam religionem colebant, Iouis Capitolini nomi-
Cap. 13. ne, vt Dio refert. Lego, *vt cuidam inſcriptum ſit ἀρκεῖ*, quod eſt ſatis eſt, &
ſufficit, neque plures Ianos aut arcus erigi tibi pati debes. In veteri eſt arci
Cap. 18. ſcriptum. Ianos autem ἁψῖδας appellauit Dion in Nerua. Lego etiam, *ea-*
dem me tamen manent capillorum fata. hanc lectionem quid attinet lectori

com-

commendare, quam deprauata satis comprobat, & conciliat intelligenti? Paucos istos locos è vita trium imperatorum carptim collegi: qui & ingenio meliore sunt, & iudicio sagaciore, & otio maiore, multo plures eruēt suo marte etiam absque librorum auxilio: sed his tamen vtcunque à me emendatis leuati labore erunt, & in alijs erroribus ingeniū experiri suum debebunt, si tamen hoc sumus assequuti, vt doctis hominibus ista probari possint: quod optandum multo magis est nobis, quàm vllo modo sperandum.

Lautumia, armilustrum, Murtis, Murcia, viocuri, susum, Varro emendatur. CAPVT XVII.

Nos & hoc capite operam nostram Varroni locabimus, vt partim in eo quædam enucleemus, partim, si possimus, à mendarum deformitate liberemus. Cùm ait macellotas hortorum, θύρας id est ianuas & fores subaudiri debere existimo. cùm μακέλλας ait, eo nomine septa, claustra, & munimenta intelligit. Ait Varro, *ad Corneta, forum Cupedinis à Cupedio*: vbi in Varro li.4. de ling. Lat. chirographo reperio à fastidio, quod à fastidiosis & delicatis expetuntur lautitiæ ciborum & cupediæ. Cupedius tamen magis probatur, à quo appellatum sit illud forum, qui in libro Varronis rerum humanarum, Cupes appellabatur. Illic enim fori Cupedinis & Macelli appellationes ductas narrabat, à Numerio Equitio Cupe, & A. Manio Macello latronibus. *Nec* Ibid. *quod is Cornelius stilo secutus*, cùm ait, indicat Cornelium historicum stilo & scripto non idem scripsisse. alij non sanè ineleganter emendant, Ælius Stilo secutus, & infra eodem modo legendum censent, *Ælius & Lutatius*, quorum ego sententiæ subscriptorem adstipulatoremque libenter me tulerim: quanquā Cornelius à me non improbatur. Lego autem, *scribunt cum* Ibid. *locum esse fulguritū*, vt antè fulguritum exposuit fulgure ictum. Scribo mox, *Quòd Syracusis, vbi de causa custodiuntur, vocantur latomiæ, exinde lautumia* Ibid. *translatum.* Latini enim pro latomijs lautumias dicebant. verba enim cum solo & regione etiam nonnihil speciem plerunq; mutant. Ita Latinos pronuntiasse hoc vocabulum è quinto controuersiarum Senecæ apparet, vbi Seneca lib. 5. contro. 23. scribitur, *Ne quenquam vestrum decipiat nomen lautumiæ minimè lauta res est.* Lego autem non longè hinc, *itaque dictū in Cornicula militis aduentu.* quod Varro li.4. de ling. Lat. perspicuè rectū est. Sequitur mox Trochaicus, in quo miles ille, quem circumeunt ludentes, vocatur figuratè circus. Armilustrū porrò circus maximus erat, armilustriū armorū lustratio. Vetus lexicon, armilustriū ὁπλοκαθάρσιον, ὁπλοκάθαρμος. Lego mox, *quòd à muri parte pinnis turribusq; carceres olim* Ibid. *fuerūt, scripsit poëta:* aut vt in vetere reperio editione, à *Murtis parte.* Nā ille

pinnæ & turres oppidi quandã speciem præ se ferebãt. Equidem posteriorem scripturam veriorẽ melioremq; credo: sed priorem tamen damnare non ausim. Lego mox, *intimus circus ad Murtim vocatur, vt Procilius*: vt modo, *à Murtis parte*. Venus autem primum Murtea, postea Murtia vocata

Plinius li.29. cap.15. est. Plinius, *Quin & Ara vetus fuit Veneri Myrteæ, quam nunc Murtiã vocant*. Est & Arnobio Murcia segnium dea. Murtiæ meminit Tertullianus

Arnob. lib.4. in libro de Spectaculis, quam esse marmoris deam dicit, vbi fortasse marcoris scribendum est. *Murtiam enim deam marmoris volunt, cui in illa parte ædem vouêre*. Reperio, *ludis tauriis*, quod vt leue & exiguum, vt multa alia,

Varro lib.4. sanè præterire debui, & piget adscripsisse. sic distinguo, *qui ad senatũ missi, is græcostasis, à parte vt multa*. In vetere libro reperio, *ab argula seu quòd*, vt legẽdũ videatur *ab Argu lapsu*, vel potius, *ab Argula seu Argo*. Nã vtroq; modo vocari potuit. Immo ab argila seu Argo. Inuenio in antiquo codice, *Publius & Cosconius, quòd ab his viocuris dicũtur ædificati*: viocuri autẽ sunt curatores viarũ. Antè hãc vocẽ vsurpauit Varro, *Quis enim nõ videt, vnde aurifodinæ & viocurus?* In antiquo lexico scriptum est, *viaculus* ὁδῶν ἐπιμελητής, sed vel viarius vel viocurus in eo scribẽdũ cẽseo. Vicus Publij à Rufo collocatur in ea vrbis regione, quæ Via Lata dicebatur. Vicus publicus in Alta se-

Varro lib.4. mita. Lego mox, *Cliuus proximus à Flora susus versus*. susus pro sursum hîc di-

Cato de re rust. cap.157. citur, vt susum apud Catonem, *ita subducito susum animam, quamplurimum*

Victor de vrbis Romæ regionib. *poteris*. Capitolium vetus à Victore in Alta semita ponitur iuxta templum Floræ. Cùm ait, ante cellam esse prodomon, post cellam opisthodomon, templum in tres partes diuidit, mediamque, vbi est dei cella, quam hodie chorum dicimus, vocat: quæ antecedit, πρόδομον, quæ sequitur, ὀπισθόδομον.

Senior, fungi lucernarum, scindulæ, Graia statio.

CAPVT XVIII.

IAM *senior, sed cruda deo viridisque senectus*,

scribit Maro de Charonte lib.6. Æneid. hîc seniorem quispiam intelligeret, qui iam 45. annum excessit. Nam ab hac ætate seniores dicebantur apud Ro. In iuniores enim & seniores diuidebantur Ro. quam in sententiã discedere videtur Seruius: mihi tamẽ videtur esse, qui progressiore esset

6. Æneid. ætate, cùm scribat, *cui plurima mento canicies inculta iacet*, sed ætatem bene ferret, vt senectus cruda videretur & viridis; cruda autem est non matura, sed viridis adhuc. Nam matura dicitur in ijs, qui ea propè confecti sunt.

De arte poët. Horatius, *maturúsve senex*. Virgil. *æui maturus Acestes*. Crudam senectu-

5. Æn. tem, quæ ante diem venit, vocat Hesiodus, cùm ait, καὶ ὠμῷ γήραϊ δῶκεν. vndè & ὠμογέροντες.

Nec

Nec nocturna quidem carpentes pensa puellæ, 1. Georg.
Nesciuêre hyemem, testa cùm ardente viderent
Scintillare oleum, & putres concrescere fungos.

Hic fungi variè exponuntur: Plinius, vt Seruius refert, ait cùm humidus *Seruius in 1. Georg.* aër esse cœperit, fauillam, quæ cum fumo egredi solet, prohibitam crassitudine aëris, in lucernis residere. ita Plinio fungus, fuligo est & fauilla remanens, quæ arram quendam fungi imaginem in lucerna reddir: ac eius sententiam veriorem esse crediderim, cùm & Aristophanes scribat, ὕδωρ ἀναγκαῖον ἔχει τὸν θεὸν ποιῆσαι. ἔπεισι γοῦν τοῖσι λύχνοισιν οὗτοι μύκητες. *Aristoph. in Vespis.* vbi interpres scinrillas esse dicir, quæ ab ellychnio emicanr: quod idem & Arati enarrator scribit. ac sanè cùm crepitat vuido aëre lucerna, ex oleoque flamma aliquid expuir micans, scintillæ fiunr, sed quæ residentes in naso lucernę, mixta fuligine, quam flamma immiscuir, atrum quendam efficiunt fungum. ita fir, vt quamuis diuersa senrire videantur, ad consensum tamen concordiamque reuocentur. Hoc aurem caput, vt discolor fir, pirtacia ei assuam *Vitruuius ca. 1. li. 2.* ex Vitruuio, apud quem libro 2. pro scandulis, scindulæ legi debent, & Isidori auctoritare, & vereris libri: quod idem apud Cæsarem, Plinium, Palladium faciendum censeo ex astipulatione veterum librorum. Populi *Ibid.* autem, quos in Ponto dicir vsos esse materiaris ligneisq; ædificijs, hi sunt qui μοσυνοικοι vocantur à Græcis, quorum ædificia μόσυνες appellabantur. Quænam est quam dicir Rhodi fuisse Graiam stationem his verbis? *circa* *Cap. 8. li. 2.* *eum locum ædificium struxerunt, & id erecta Graia statione texerunt.* Romæ locus dicebatur Græcostasis Senaculo substructus, vbi nationum legati consisterent, qui ad senarum essent missi. Similem Rhodi locum fuisse crediderim de Romanorum fortassis exemplo, appellatumque à Vitruuio Graiam starionē. Sed ne quis putet solos habendos esse coniectores, qui somnia interpreranrur, nos in ijs eriam numeret, & vr illi rarò ad verum perueniunr, sic nos existimet exili plerunque impelli suspicione, vt hoc vel illud sentiamus: ac tandiu nobis hæc placebunt, dum vel meliora inueniamus, vel potiota eliciamus. Inrerim fraudi non debet esse mihi simplex & aperta senrenria, quam dissimulando, & apud me premendo, vt calumniam fugere potui, & tutior esse: ita vel minus iuuare bonam iuuenrutem, vel non ostendere in quibus experiri vires ingenij sui doctiores debeant. sed nimirum calumniam nimium metuendo, ipse quodam modo me calumnior: & præstat securè alienam in se expectare maleuolentiam, quàm ante tempus anxierate se conficere.

Lucretius emendatur, putei Orci, cælum cruentum.

CAPVT XIX.

Lucret.li.6. VERSVS eſt libro ſexto Lucretij inſigniter maculoſus, cùm de Auerno diſputat. *Is locus eſt Cumas apud, Etruſcos & montes, Pompeij calidis vbi fumant fontibus aucti.* Quis enim in Ethruria putet eſſe Auernum, quem in Campania vno ore omnes eſſe fatentur, neque eſt quiſquam qui ignoret, niſi qui nondum ære lauatur: in libris æui veteris reperio ſcripturam, quæ Sibylla egere videatur, *ecriſui per montes*: quam cùm ego omnem in partem verterem, ſuccurrit ſcriptum fuiſſe videri mutatis aliquot apicibus, *& Veſui per montes*. ſed ne hoc quidem ſatis placuit, quòd immutatio ad Ouidianam penè metamorphoſin referri poſſit: ſecunda nauigatione, vt in prouerbio eſt, placuit tentare pelagus, & aliud quiddam probabilius periclitari, quod eodem modo ac voces veteris codicis in auribus ſonaret. puto igitur Lucretium ſcripſiſſe, *ocris vipera montis*. Ocrem enim Pompeius, quæ vox Græca eſt, aſperum interpretatur, & montis epithetum perſpicuè fatetur: neque explicandam eam vocem ſuſcepiſſet, ſi à nullo Latino auctore vſurpata fuiſſet. Credo autem Auernum viperam dici, ob loci peſtilentem naturam, & venenatam diritatem, non minus noxiam & exitioſam, quàm aſperrimi ſit montis vipera. Nam etſi viperæ ſunt omnes vno nomine letiferæ, tamen locorum conditione virus earum importunius eſt & tetrius. Illud mox etiam inſincerum inquinatumque eſt,

ibid. *Ianua ne potius* Orci *regionibus eſſe Credatur.*

verſus enim laborat, & vetus etiam diſcrepat inſtrumentum, in quo inuenio, *Ianua ne poteis*. exiſtimo ſcribendum, *puteis*, quod erit, ne putetur in illis regionibus eſſe ſpiraculum, &, vt ita dicam, veſtibulum puteorum Orci: proinde quaſi, vbi graueolentes aperiunrur fauces, cùm vel omnis dirus odor ab inferis manare videatur, vel certè opinio eſſet puteos & lacus inferorum fœditate odoris ſpurciſſiimos eſſe, eas æſtuarium quoddam Orci

ibid. exiſtimare par ſit. Eſt & illud ſpurium, *in ſummo ſunt vertice item crateres*: quidni enim nothum appellem, quod ſi non pellicatu, certè ſuppoſitione tamen ſurrepſit in liberorum locum? ego cùm reperiam vertigeni, & intelligam, r, elementum ſepenumero in libris ſcriptis ſedem occupare literæ n, ventigeni legendum ſuſpicor, hucque adducor, quia fauces illas Ætnæ certò ſcio ventos & auras effundere: & poëtæ atris ſpeluncis ventos incluſos fingunt, quia inde eorum materia emanat, qua mons Ætna exuberat, igne venas ſulphuris & bituminis in fumum animalem tenuante atque mutante. ſuſpicatus & aliquando ſum *vertice enim* legi non inconcinnè poſſe. Licet autem inter grammaticos huius ſuperioriſque memoriæ Pierius patricius eſſe videatur: tamen illo ſuæ dignitatis & literarum

ibid. faſtigio nunqnam mihi perſuadebit ſcripſiſſe Lucretium,

An cælum nobis vltro natura corruptum?

Nam si ita impunè liceret syllabarũ leges violare, quis non carmen pangeret? quid nobis præceptis opus esset? Scriptum fuisse puto *cruentum*, id est vitiatum, corruptum, pestiferum, inquinatum. Nam & cruentare pro inquinare dixit, *Lib.4.*

Fluminis ingentes fluctus, vestémque cruentent.

Nihilo secius & illud eidem non assentiar, Lucretium scripsisse, *Lib.3.*

Præter enim quàm quòd morbi est, cùm corpus ægrotat.

Nam & hîc leges antiquantur syllabarũ, & in antiquo exemplari reperio,

Præter enim quàm quòd morbis cum corporis ægrit.

quomodo planè legendum censeo. Addam porrò & alium eiusdem poëtæ locum de Titio: sic enim scribitur, *Ibid.*

Quod non sola nouem dispersis iugera membris Obtineat,

hic dispessis quàm dispersis mallem: sed hoc tamen coniectarium & arbitrarium accipi velim.

Cinctus Gabinus, in medio tenere, Meduana, fulmen sine nube.

CAPVT XIX.

De cinctu Gabino quid à Grammaticis tradatur, omnibus qui literas amœniores amant, est ferè notum: sed quod ab illis tacitum est, hîc adscribemus. obseruauimus enim Romanos magistratus, & pontifices eo cinctu vti solitos, cùm belli causa operabantur sacris, se deuouebant pro exercitu, portas Iani aperiebant, aut amburbia faciebant: denique cùm rei sacræ operam dabant belli causa, & cerimonia quadam sacra defungebantur. Lucanus, *Lucanus l. 1.*

Turba minor sequitur ritu succincta Gabino. Virgil. *7.Æn.*
Ipse Quirinali trabea cinctúque Gabino
Insignis, reserat stridentia limina consul.

& Liuius de consule Decio, qui se deuouebat, *Ipse incinctus cinctu Gabino, armatus in equum insiluit.* interpres Persij de Penatibus ita scribit, *habitu Gabino dij penates formabantur, inuoluti toga supra humerum sinistrum & sub dextro.* Quod orsi sumus caput è Lucano pertexemus. nec enim satis constat, quid dicat his verbis, *Lib.8. ab vrbe cond.*

Quid miscere iuuat vires, orbemque tenere *Lucan. lib. 1.*
In medio?

Ego in medio tenere suspicor esse, non suum, neque proprium possidere, sed cõmune. orbis enim Romanus inito triumuiratu neque Cæsaris erat, neque Pompeij, neque Crassi: sed consortium eorum trium commune. sic Maro dixit, *1. Georg.*

— in medium quærebant, ipſáque tellus
Omnia liberius nullo poſcente ferebat.

Ad huiuſmodi paruulos obices eo magis offendi ſolet, quòd imprudentes plerunque fallant, nec attendentes. cùm enim verba de medio ſumpta ſint, certo tamen elocutionis genere conformata, & neſcio quid aliud quàm prima fronte præ ſe ferunt, intus tegant, hominibus imponunt incautis, ſenſuſque eorum ſui furtum facit. Libro I. Lucani quinque verſus additi ſunt in Belgica editione, quorum quatuor in vno duntaxat exemplari reperi, vt eo nomine mihi penè pro ſpurijs ſuſpecti ſint. confido autem me eos & melius ordinaturum, & fidelius exhibiturum,

Lucan. li. I.

Pictones immunes ſubigunt ſua rura, nec vltra
Inſtabiles Turones circumſita caſtra coërcent,
In ripis Meduana tuis marcere peroſus:
Andus iam placida Ligeris recreatur ab vnda:
Inclyta Cæſareis Genabos diſſoluitur alis.

hodieque illis in lobis Meduanam fluuium retinere nomen audio. Vt autem antiqui maxima & certiſſima putabant diuinitatis argumenta habere tonitrua, quæ puro & innubilo cœlo fremebãt: vnde & Horatius ſcripſit,

Od. 34. li. I.

Namque dieſpiter plærunque per purum ſonantes
Egit equos celeremque currum:

ſic & fulmina, quæ nitido claroque cœlo mittebantur, magnam opinionem diuinitatis oſtendere, & certam præſagij fidem affirmabant, vt apud Ciceronem,

Lib. I. de diuinat.

Aut cùm terribili percuſſus fulmine ciuis
Luce ſerenanti vitalia lumina linquit.

Lucanus li. I.

Eodem modo & Lucanus in prodigijs ciuilibus hoc poſuit,

Emicuit cœlo tacitum ſine nubibus vllis Fulmen.

Compluuium, buccina, lectica, lectus, pollulus, gaunaca, multa, Varro emendatur. CAPVT XXI.

Hæc quoque pagina Varroni impendetur, neque fortaſſe impendij pœnitebit. Scribit Varro, *ſuſum, qua compluebat, compluuium.* Ecce hîc rurſum ſuſum vſurpatur: compluuium autem in gloſſematis antiquis inuenio Græcè exponi, κατάκλυστρον καὶ μέσαυλον. Diſtinctio Varronis compluuium ad tectum collocat, impluuium ad ſolum, cùm alterum ſuperius ſit, alterum inferius. Atque in vrbe ferè compluuium & impluuium erat, quod in villa chors. Interpungo non longè, *ab hyeme hiberna, hibernum domus vocarunt.* Paulò poſt quod à Varrone ſcribitur, *Quòd ea pecus in bucitatum antiquum*

Varro li. 4. de ling. Lat.

Ibid.

quum oppidum exigebat, ne quid dissimulem aut celem, equidem non intelligo, nec quenquam adhuc conueni qui intelligere se fateretur. hîc Bucicitatum nescio quod oppidum nunquam fando auditum emendatores cōdunt: ego potius scripturam falsariam puto, scribendumq́ue in buccina tum, vel potius vno verbo imbuccinatum antiquum oppidum exigebat. Varro de re rustica, *Subulcus debet consuefacere, vt omnia faciant ad buccinam: primò cùm incluserunt, cùm buccinatum est aperiunt, vt exire poßint in eum locum, vbi hordeum fusum in longitudine fit.* (Cap.4.li.2.) Huius etiam consuetudinis in historijs Polybius meminit. Est qui, in bu citatum, id est, potum citatum interpretetur. Lego, *vt sit operta semper, nisi cùm bellum sit.* Non longè hinc (Varro li. 4.) legendum videtur, *lecti quòd ne essent in terris, sublimes in his ponebant.* Nam lectica substernitur, lectus ei imponitur, vt pheretro mortui lectus. Iterum, *Quo eam lecticam inuoluebant, quòd ferè stramenta erant è segete, segestria appellarunt.* Rursum, *posteaquam transierunt ad culcitas, quòd in eas acus, aut tomentum aliúdue quid calcabant.* Opinor non inuita omnino Minerua ira me correxisse. Nam vox acus bellè conuenit sententiæ, & vnius tantum clementi mutatione opus fuit. Mox ita lego in antiquo libro, *puluinar vel à pluribus, vel à pollulis declinatum.* posterius vtique verissimum. Puluinaria enim pollula & exigua sunt culcitis comparara: sed & ea habere plura patresfamilias solent. Cato, labellum pollulum pro paruo eodem modo dixit. (Cap.10.) Potest & dici sic vocatum vel à pluribus hominibus, vel à pollulis: idq́; consentaneum magis eius voluntati videbitur. pro pluribus, plumis edunt formularij libri, quos non reprehendo. Lego mox, *vt sagum, Rheno, Gallica: gaunace, amphimallum, Græca.* quod additum est, maius sagum, interpretatio est hominis ineruditi. Hesychius, γαυνάκαι στρώματα ἢ ἐπιβόλαια ἑτερόμαλλα, id est, gaunacæ sunt stragula aut operimenta altera parte villosa. Est & gaunace genus pallij ad induendum. Lego, *ab hac similitudine torulus, & qua simplici scansione.* (Varro lib. 4. de ling. Lat.) Reperio, *quod gerit in inferiora superiorem.* de hoc gradu sic alio loco Varro loquitur, *omnes lectos haberemus domi ad vnam formā, & aut cum fulcro, aut sine eo, nec tum ad triclinarē modum, tum cubicularem.* (Varro li. 1. de analogia.) Videtur scribendū, *à duobus decußibus viceßis, quod dici solitum à duobus, biceßis.* (Varro lib. 4. Ibid.) Lego, *semis vt semias:* interpretatio Varronis hanc suggerit lectionē, vel, *vt semi.* Lego in antiquo libro, *Nam Græcè, vt à se, domum, vt alij δόμα:* vt prius vocabulum siculū intelligamus. Lego mox, *cum minus refectum, quàm quanti constat.* Nam re factum probare non possum. Lego, *si amplius exolueret quàm quanti esset emptum.* Lego, *quòd singulæ dicuntur appellatæ esse: multæ, quòd vnum dicebant multa.* sensus est, cum singulæ olim hæ appellarentur, multæ à populo dicebantur: vnde & nomē adeptæ sunt, quòd vnum dicebant multa. quod quidem ex eo probat, quòd rustici prima vrna addita dicere

solebant multa: id autem, vt opinor, faciebant ominis gratia, copiam & multitudinem ominantes. *Ibid.* Lego igitur, *cùm in dolium aut culeum vinum addunt rustici.* Lego, *pœna à pœniendo, aut quòd post peccatum sequitur.* pœnire, pro punire antiqui dicebant. Reperio, *prædia primum à præda, quòd ob rectè quid factum concessum sit: Datum quod reddatur mutuum*: tamen quod obtinuit, *præmium à præda*, loco non moueo, & præfero. *Quòd Siculi* μοῖτον. *Itaque scribit Sophron* μοῖτον ἀντιμῶ. Id erit mutuò redhonoro, vel mutuum colo.

Clazomenæ apud Ausonium, humilis pes, Chium & Ammineum miscere. APVT XXII.

Epig.129. VERSVS est obscœnus ille quidem, sed & perdifficilis Ausonij poëtę,

Et teris inclusas pumice Clazomenas.

in quo lepos inest, quòd & Clazomenæ vrbis nomen significant: & Clazomenij quoque obscœni habebantur: sed & nates pathici sic appellat, quòd frangantur incesta & nefanda Venere. nam κλάζεσθαι est frangi & diuidi. *Ausonius in Mosella.* Vt bona ætas iuuenta est, ita deterior senecta: Ausonius, *Tu melior peiore æuo*, id est in senectute: sic melior sexus, est virorum. Papinius lib. 1. *Papin. lib. 1. Thebaidos.* Thebaidos, *sexus melioris inops*: deterior sexus, fœminarum. Planus pes est *Ausonius in Mosella.* area: humilis pes est locus cuius area humilis est: Ausonius,

Quinetiam riguis humili pede condita pratis.

Thermarum & balnearum sudationes sic veteres ædificabant, vt per tectoria earum tubi essent caui vndiq;, per quos ex hypocausto erraret flamma, & omnia latera calefaceret: quod & à Iurisconsultis scriptum est, & ab Ausonio expressum in Mosella,

Quid quæ sulfurea substructa crepidine fumant
Balnea, feruenti cùm Mulciber haustus operto,
Voluit anhelatas tectoria per caua flammas,
Inclusum glomerans æstu expirante vaporem?

Epist. 5. ad Vrsulum grammatic. Eleganter Ausonius Græcæ linguæ & Latinæ professorem, ad vinum alludens, Chium miscere dixit & Ammineum. Chium enim vinum Græcum est, Ammineum Latinum. Ita lepida & iucunda translatione, quod voluit, significauit, ornatiore versu, quàm si rectè aperteque rem suo appellasset vocabulo. *Cic. pro Rosc. Amer.* Quod est apud Marcum Tullium pietatem sæpe lædi vultu, eo respexit Paulinus ad Ausonium scribens,

— ipso te lædere vultu
Semper, & incauta timui violare figura.

Multi putant à Iuuenale significari Quintilianum fuisse consulem, cùm scribit, *Iuuenalis satyr. 7.* *Quintilianus habet saltus: exempla nouorum*

Transi

Transi fatorum, fœlix, & pulcher & acer
Appositam nigræ lunam subtexit alutæ. Et mox, Ibid.
Si fortuna volet, fies de Rhetore consul:
Si volet hæc eadem, fies de consule Rhetor.

Tamen cùm id apertum non sit, malim quod Ausonius scribit existimare, donata ei fuisse consularia ornamenta: ita enim ad Gratianum scribit, *Quintilianus consularia per Clementem ornamenta sortitus, honestamenta nominis potius videtur, quàm insignia potestatis habuisse.* Auson. in grat. actione. Vt idem Iuuenalis scribit,
— sic veniunt ad miscellanea ludi. Saty. 11.

Variè enim multa è multis hoc capite miscuimus, quod & agnoscimus, nec culpam negamus.

Luna rubens, vehiculum lunæ, ludi veniunt ad miscellanea, arcus bibit, cornix vocat pluuiam, iota longum, comere. CAPVT XXIII.

EXISTIMATVM est à veteribus lunam carmine magico sollicitatam rubore suffundi, velut verecundantem, aut etiam noctu veneficarum facta cernentem: Horatius, Saty. 8. li. 1.
— lunamque rubentem,
Ne foret his testis, post magna latere sepulchra.

Quod & in defectu quoque ei euenire veneficijs credebant. Ouidius, Ouid. 2. Amor. Eleg. 5.
Quale rosæ fulgent inter sua lilia mistæ:
Aut ubi cantatis luna laborat equis. Papinius, Papin. lib. 1. Thebaid.
— qualis per nubila Phœbes
Atracia rubet arte color.

Lunæ autem bigas tribuunt, soli quadrigas poëtæ: Manilius, Manilius li. 5. c. 1.
Quadrijugis vt Phœbus equis, & Delia bigis.

Equorum vehiculum aliqui: vt Ouidius, 4. Fastorum.
Vt solet in niueis luna vehetur equis.

Ausonius, iuuencarum, Auson. epist. 4.
Iam succedentes quatiebat luna iuuencas.

Sed quia nouissimè in superioris capitis clausula è Iuuenale posuimus, saty. 11.
— sic veniunt ad miscellanea ludi:

hoc apud eum quid sit explicemus. equidem ad ludos miscellos puto respexisse poëtam, ita tamen, vt significet nos conturbare & deficere, soluendoque non esse, & ad paupertatem redigi, & omnia miscere. Nam conturbare dicebantur, qui soluendo non erant. *Sic*, inquit Iuuenalis, *Pedo conturbat, Matho deficit.* saty. 3. Cùm enim omnia miscentur, omnia etiam conturbantur.

bantur. Nos & alia è veteribus addamus poëtis, quando eos peruagamur, & vagi nostri erroris hæ literæ sunt indices. Putauerunt antiqui cornices pluuiam voce augurantes, eam non tantum præsagire, sed etiam vocare: qua ex opinione scripsit Maro,

1. Georg.

Tum cornix plena pluuiam vocat improba voce,
Et sola in sicca secum spatiatur arena.

Lib. 5.

Apparet id aliquanto apertius è Lucretio ita scribente,

— Cornicum vt secla vetusta,
Coruorumque greges, vbi aquam dicuntur & imbres
Poscere, & interdum ventos aurasque vocare.

1. Georg.

Credidit & vetustas arcum, qui Iris appellatur, aquam suis cornibus haurire è fontibus & bibere. Hinc illud Maronis,

Curculione sc. Flos veteris.

— Et bibit ingens arcus. Et Plauti,
Ecce autem bibit arcus, pluet credo hercle hodie:

Cap. 4. li. 9.

sed omnium apertissimè Vitruuius, *per calorem videmus non minus aquæ vapores à fontibus ad nubes per arcus excitari.* Veterum quoque opinio fuit magico carmine angues inflatos rumpi, & crepare dissilireque cogi: Maro,

Eclog. 8.

Frigidus in pratis cantando rumpitur anguis. Manilius,

Manilius li. 1. in præfatione.

Consultare fibras, & rumpere vocibus angues.

4. Aen.

Axem humero torquet stellis ardentibus aptum,

quo sensu dici debeat, si quis fortè quærat: existimem esse stellis confixum & consertum: idque auctore Lucretio, qui scribit,

Lib. 5.

— stellisque micantibus æthera fixum.

Qui locus eandem, quam Maro, sentẽtiam exprimit, ac pro interprete est.

Auson. epig. 126.

Iota longum appellat eam partem Ausonius, qua viri sunt, quæ suo nomine non potest honestè appellari. *Quid imperite, p putas ibi scriptum, Vbi locari iota conuenit longum?* Nam loquitur de mulierum natura. Si lapides non iuro deos, cùm idem poëta scribit, significare videtur antiquorum Idola ad contemptum, vt & ea & finales terminorum lapides Lucretius vocat.

Lib. 5.

Nec pietas vlla est, velatum sæpe videri
Vertier ad lapidem, atque omnes accedere ad aras.

Plautus Curcul. sc. Quo te hoc.

Nam qui precabantur, vertere se solebant dextrouersum, vt apud Comicum Plautum scriptum est. sic stipitem ligneum Idolum vocauit Prudentius, *Quos lana terret discolor in stipite.*

Hym. 10. περὶ στεφάνων.

Frequentare solet Ausonius comere pro ornare, quod quia tritum non est alijs, & lectori negotium fortasse facesseret, obseruandum putaui, & exemplis duobus probandum,

Auson. epig. 1.

Come serenatam duplici diademate frontem. Iterum,

Auson. Edyll. 5.

Tu quoque qui Latium lecto sermone Terenti

Comis,

Comis, & adstricto percurris pulpita socco.

Sertum hoc discolor est è varijs poëtarum floribus confectum, quod vtinam non tantum varietate, sed etiam odore placeat.

Cyrnææ taxi, purum numen Iouis, funis eat retro, sal beticus, succurrere lunæ. CAPVT XXIIII.

HIC miscere paramus velut quoddam circæum poculum varijs succis scriptorum medicatum: nisi quòd vt opinor, malo veneno neminem tollet, aut in belluam mutabit aut monstrum.

Sic tua Cyrnæas fugiant examina taxos, Eclog. 9.

canit præstantissimus nominis Latini poëta: ac non dubito quin alicuius boni auctoris fide fretus & fiducia id scripserit: tamen mel sardoum scribunt locupletissimi in literis testimonij viri buxi potius, quàm taxi sapore infectum & vitiatum esse, vt Diodorus, cuius verba subscribam, φύεται δὲ κατὰ τὴν νῆσον ταύτην καὶ πύξος πλείστη, καὶ διάφορος, δι' ἣν καὶ τὸ μέλι τὸ γινόμενον ἐν αὐτῇ παντελῶς γίνεται πικρόν. Diod. lib. 6. Insimulare summum poëtam vel negligentiæ, vel vanitatis, non ausim: ab eius tamen sententia Diodorus, qui & ipse multos, vt opinor, testes suç sententiæ producere potuisset, recedit. nos tamen neutrum accusemus, & vtrunque verum scripsisse censeamus. Cùm Horatius scribit, Od. 10. lib. 3.

— & positas vt glaciet niues

Puro numine Iuppiter:

sæpenumero legendum putaui, *puro lumine*, magno tamen errore, præsertim cùm lumen audiri non possit: verius est, posita glacie & Aquilone spirante, cuius flatus auditur, intelligi purius & liquidius & frigidius esse cælum, quod experimur diebus glacialibus toto cælo per aëris æthram sudo, & stellas annumerante nobis omnes. Itaque hîc Iuppiter est aër, de quo tamen vt deo loquitur numen appellãdo. versus paulò post obscurissimus sequitur, *Ne currente retro funis eat rota.* Ibid.

Arbitror dici cauendum ei esse ne fœlix & secundus ipsius mutetur cursus in diuersam fortunam: ne scilicet funis, id est funalis equus, retro eat, & in diuersum feratur, eum sequente rota & curru, quo ipsa vehatur, cursu præcipiti. Interpretationem confirmat Ausonius hoc versu,

Funis & ad quartum det tibi Castor equum. In Heroum tumulis epig. 29.

Qui sint Betici sales apud Serenum ambigitur. ego Hispanos puto, quamuis syllaba contumaciter refragante. Ego enim puto primam sylabam à priscis semper productam: sed à sequentibus interdum etiam correptam.

Sal, inquit Serenus, *niueum sumes, Beticum quem nomine dicunt.* Serenus cap. 65.

Ausonius, *Qua Betis Oceanum Tyrrhenumque vrget Iberus.* Epist. 15.

Sæpe

Sæpe mihi venit in mentem quærere cur dissono æris crepitu se veteres crederent lunæ laboranti opem ferre? Inde æra auxiliaria lunæ dixit Ouidius, & Iuuenalis, *saty 6.*

Manilius li. 1. c. 2. *Vna laboranti poterit succurrere lunæ.* Et Manilius,

Seraque in extremis quatiuntur gentibus æra.

Sed hoc idcirco veteres fecisse crediderim, quòd lunæ minus nocere crederent verba veneficarum, à quibus eam in defectu deripi credebant, si ab ea non exaudirentur. Ita clamore & crepitu æris obstrepebant. D. Ambrosius, *quòd cùm requirerem quid sibi clamor hic velit, dixerunt mihi, quòd laboranti lunæ vestra vociferatio subueniret, & defectum eius suis clamoribus adiuuaret.* Iterum, *Tunc inquam, apud vos turbatur carminibus globus lunæ, quando calicibus turbantur & oculi.* Atque inde labores Lunæ vocati sunt, & laborare dicebatur, quòd carmine veneficarum sollicitata malo afficeretur & deduceretur. Ambrosius eam opinionem reprehendens, *vides*, inquit, *ergo quoniam luna non laborat carminibus, sed laborat obsequijs.*

Varro emendatur, axamenta, conregione, tesca, arbor fera, concha cerula. CAPVT XXV.

Nos qui istas auctorum veluti spinas calcamus, & tanquam per rubos & sentes nudo vestigio incedimus, nisi libri temporis iniuria & hominum incuria, hisce errorum vepretis obsiti essent, iaceremus, nihilq; omnino essemus. Nunc nostra ærumna cogimur aliorum laborem leuare, & in libris odiosè & molestè ad nauseam vsque inculcare, sic scribendum puto, sic legendum, sic corrigendum. Hîc ob vberem mendarum messem aliquot Varronis comprehensiones continenter perscribam è lib. 6. de lingua Latina, ne longior sim errores sigillatim percensens, & scribo, sæpe iterans. *Nam repens ruina operuit: vt verbum quod conditum est, ex quibus literis oportet, inde post aliqua dempta: sic obscurior fit voluntas impositoris. Non reprehendam igitur in illũ, qui in scrutando verbo literam adijciunt aut demũt, quo facilius quid sub ea nocte subsit, videre possint. Etenim quo facilius obscura opera Myrmecidis ex ebore oculi videant, extrinsecus admouent nigras setas. Cùm hæc adminicula addas ad eruendam voluntatẽ impositoris, tamen latent multa. Quod si poëticè, vt in carminibus seruauit multa prisca quæ essent, sic cur essent, posuisset, fœcundius poëmata ferrent fructum. Sed vt in soluta oratione, sic in poëmatis verba omnia, quæ habeant* ἔτυμα *possunt dici. Nec multa habeo, quæ non erunt in lucubratione literæ persecutæ. Multum licet legeret, Ælij hominis in primo in Latinis literis exercitati interpretationem carminum Saliorum videbis & exili litera expeditam, & præterita obscura multa. Nec mirum, cùm non modo Epimenides* *Varro lib. 4. de ling. Lat.*

somno

ſomno poſt annos l, experrectus, à multis non agnoſcatur, ſed etiam Teucer Liuij poſt annos xij. à ſuis qui ſit ignoretur. Hæc è mendoſa veteris libri literatura reconcinnata ſunt, quæ, vt in ſubluſtri nocte, qua eundum ſit videmus, ita nobis oſtendit, quis eſſet orationis curſus, quæ via. Carmen autem Saliorum initium poëtices apud Romanos Varro dicit, quod obſcuriſſimum, erat. Eius meminit Flaccus, *Iam ſaliare Numæ carmem.* Erant & axamenta Epiſt. 1. lib. 2. carmina quæ à Salijs componebantur in honorem ſingulorum deorum, vt Iouialij verſus, Iunonij, Mineruij, ab axo, quod eſt nomino, appellata. Vetus lexicon interpretatur verſus in honorem Herculis, qui in eius ſacris canebantur. Axamenta, στίχοι ἐπὶ θυσιῶν ἡρακλέους. Sed vt ad ſolitas nugas & nænias reuertar, ſcribo, pro *vt quia quare ad medendum: vt quæri à qua re ſit* Varro li. 6. de *ad medendum.* Infra etiam lego, *& ſatisfacit grato.* ling. Lat.

Vnus erit quem tu tolles in cerula cæli Templa, Ibid.

Verſus eſt ex Ennij annalibus de Rumulo in numerum deorum referendo, quem paulùm mutatum elegantiſſimè vſurpauit in Metamorphoſi Ouidius, Ouid. lib. 14. Metamorph.

Tu mihi concilio quondam præſente deorum
(Nam memoro, memorique animo pia verba notaui)
Vnus erit, quem tu tolles in ſidera cæli
Dixiſti: *rata ſit verborum ſumma tuorum.*

Deinde non longo hinc interuallo lego, *id eſt, vt ait Næuius, hemiſphærium,* Varro li. 6. de *vbi concha cerula ſeptum ſtat.* hîc eleganter concaua cæli conuexitas more ling. Lat. tegumenti & conchæ concamerata & curuata intelligitur. Et quia ad cælum pertinet Cæleſtis dea à Tertulliano, Spartiano, alijs memorata, nec quæ ſit intelligitur, dicam hîc obiter Vraniam eſſe. Dio τὴν οὐρανίαν τὴν τῶν Dio in Auito. καρχηδονίων ἐπελέξατο. In verbis quibus templa concipiebantur magna apud Varronem eſt obſcuritas ob dictionis vitium. Ego eam formulam totam ſic puto concipiendam eſſe. *In arcæ ſic: templa teſcáque mi ita ſunto, quoad ego* Varro li. 6. de *ea eſſe velim, quæ nuncupauero:* Olla *fera arbos, quiſquis eſt, quam me ſentio di-* ling. Lat. *xiſſe, templum teſcumque eſto in ſiniſtrum. Olla fera arbos, quidquid eſt, quod me ſentio dixeſſe, templum teſcumque eſto in dextrum. Intra ea contegione, conſpicione, cortumione, vtique ea rectiſſimè ſenſi.* fera arbos hîc dicitur, vt fera vitis quodam in Nonij loco. Teſcum autem rectiſſimè emendatum puto, cùm Varro ipſe vltro mox teſca interpretetur, & teſca à tuendo vt tueſca dicta cenſeat. Nam teſtũ, quod hîc incubabat, exturbandũ eſt pręceps. Cõregionem augures vocabant regionẽ intra fines comprehenſam Lego mox, *qua oculi conſpiciãt, id eſt tueamur.* Et, *ideo dicere tum cùm templum facit, augurẽ conſpicione, qua oculorũ conſpectu finiat. Quod cùm dicunt conſpicionẽ addunt cortumionẽ, dicitur à cordis viſu. Quod ad id templa vt ſint teſca, aiunt ſancta eſſe, qui*

glossas scripserunt, id est falsum. Dextra cùm legeretur, tesca scribendum esse Varro lib. 6. de ling. Lat. ratus sum, verba Varronis & explicationem secutus. Lego mox, *esse templum, esse factum.* Lego, *vnde ignis claret mortalibus diuus.* Eadem ferè verba Cic. 1. Tuscul. apud Ciceronem prima Tusculana extant.

Barcæi, magna imago. CAPVT XXVI.

4. Aen. NON de nihilo à Marone scriptum est,

— latéque furentes Barcæi,

sed ex eo, quòd olim plurimum in Africa potuerint, vt & Cyrenæi, & in re militari floruerint. de ijs ita Æneas scribit, *κυρηναίους καὶ βαρκαίους λέγεται καὶ ἄλλας τινὰς πόλεις τὰς ἁμαξηλάτους τε ὁδοὺς καὶ μακρὰς ἐπὶ συνειδότων καὶ ζευγῶν βοηθεῖν.* Sophocles in Electra. Sed & Sophocles in Electra eos equitatu valuisse, & currus ad sacra Græciæ certamina missitasse dicit. Nam cùm dixisset, — *δύο*

Λίβυες ζυγωτῶν ἁρμάτων ἐπιστάται·
Μέτωπα συμπλαίουσι βαρκαίοις ὄχοις·

vtrunque tamen poëtam non crediderim temporum incorruptam sequutum fidem, quòd existimem nondum Troianis temporibus opes Barcæorum floruisse: sed citerioribus & recentioribus, Græcósque eos & Cyrenæos esse numeratos, ideoq; ad ludos Græcorum admissos fuisse. At verò,

Et nunc magna mei sub terras ibit imago,

4. Aen. ex opinione illa dictum est, qua Idolum quoddam nostrique simulachrum Lucret. lib. 4. ad inferos descendere censebant, vt ex Ennio scribit Lucretius. Iam cùm tempore nocturno vmbras & ludibria spectrorum videmur videre, ea metu perterritis magna obiciuntur: & opinio erat manium speciem magnam esse. inde magnam imaginem dici reor.

Vitruuij cochlea, inuoluti canales. CAPVT XXVII.

DESCRIBITVR à Vitruuio elegantissimè cochlea ad aquam hauriendã accõmodata, etsi eam non admodũ altè tollit. quia autẽ & iucundum est cognitu, & vitę refert, inuenta suis assignare auctoribus. sic enim homines, cùm sperant nominis immortalitatem suis se inuentis adepturos, libentius ea vulgant, & studiosius exquirunt, quæ vitæ sunt ex vsu, gratam posteritatis memoriam expectantes, annotare mihi hîc libuit eius inuentorem fuisse Archimedem, atque ea machina solitos olim Ægyptios irri- Diodorus li. 1. gare suos agros. Diodorus lib. 1. *τῶν δὲ ἀνθρώπων ῥᾳδίως ἅπασαν ἀρδευόντων διά τινος μηχανῆς, ἣν ἐπόνησε μὲν ἀρχιμήδης ὁ συρακούσιος, ὀνομάζεται δὲ ἀπὸ τοῦ σχήματος κοχλίας.* Non enim puto quenquam dubitare, quin quam

Vitruuius appellat cochleam, ſit ille Archimedis κοχλίας. In ea autem deſcriptione animaduertendum eſt Vitruuium dextra & ſiniſtra cum accuſatiuo coniungere, atque ita eloqui, vt poſtridie Calend. effari ſolemus. ſic enim ſcribit, *Dextra autem & ſiniſtra cochleam tigna collocantur.* Atque ita eum etiam lib. 10. loquutum animaduerti, *qui dextra ac ſiniſtra canalem figuntur.* lineis porrò rectis octo in perpetuam ductis longitudinem, totidem tranſuerſas obliquè decuſſantes inducit, ſingulis decuſſibus ad finem peruenientibus, cum octauam à prima lineam attigere, eo ambitu & flexu, vt tum finem tigni æquent: decuſſium puncta qua traijciunt lineas longitudinis, in ipſis notantur lineis, & per puncta flexuſque decuſſium ſerpunt regulæ ſuis inuolutionibus, quas ἕλικας Græci vocant. ſic inuolutos faciunt canales cùm ait, intelligit ἑλικοειδεῖς. Vitruuius ca. 11. lib. 10.

Valerius Flaccus emendatus, tondere reduces, amplecti lumina. CAPVT XXVIII.

HISTORIÆ non conſentiunt verſus Valerij Flacci, Lib. 1. Argon.

Amphitrioniaden tegeæo limine Cepheus
Iuuit, & Amphidamas: at frater plenior annis
Maluit Anchæos vellus contingere Phryxi.

Falſum enim eſt anchæum fratrem fuiſſe eorum, qui eius erant patrui, nec illis erat annis plenior, ſed contra natu minor. Cùm igitur conſtet ex Apollonio, ad cuius exemplar Flaccus properat, Lycurgum Anchæi patrem eorum fratrem fuiſſe natu maiorem, legendum puto,

— Anchæo vellus contingere Phryxi.

Cùm enim Lycurgus iam ſenior eſſet, pro ſe vicarium, qui nauigaret cum Argonautis, dedit filium Anchæum. Apollonius, τρίτατός γε μὲν αὖτ' ἴσον ἀγκαῖος τὸν μέν ῥα πατὴρ λυκόοργος ἔπεμπε τῶν ἀμφοῖν γνωτὸς προγενέστερος. In eo etiam legendũ ſuſpicor, ſed ſuſpicor tantũ, *Thetidíque iuuencam Deijcit Anchæus.* Apollonius li. 1. Argon. Flaccus lib. 1. Argon. Nam fœminis deabus fœminę ſolebãt hoſtię immolari. Cùm autem à poëtis Gręcis Neptunus cognomẽto γαιήοχος, ſæpenumero appelletur, hanc appellationem mihi videtur circumloqui voluiſſe Flaccus, cùm dixit,

— ô qui ſpumantia nutu Ibid.
Regna quatis, terráſque ſalo complecteris omnes.

Efferor & quodam in eo legendi ſtudio,

Concuſſóque tatem gauderem pellere remo. Ibid.

Nam *tollere* non æquè ſenſui conuenire puto: & facilis & lubrica fuit erroris occaſio in vicinitate verborum, quæ ſola diſtant ſyllaba. ait Flaccus,

Ibid. *Tectus & Eurytion seruato colla capillo,*
Quem pater Aonias reducem tondebit ad aras.

Quidam olim, quandiu peregrè erant, comam alebant intonsam, reduces & sospites domi eam tondebant: quod apud Ægyptios obtinebat. Diodorus libro primo, (Diodorus lib. 1.) τὸν ὄσιριν εὐξάμενον τοῖς θεοῖς θρέψειν τὴν κόμην, μέχρις ἂν εἰς αἴγυπτον ἀνακάμψῃ, τὴν πορείαν ποιεῖσθαι δι' αἰθιοπίας, δι' ἣν αἰτίαν μέχρι τῶν νεωτέρων χρόνων ἐνισχύσαι τὸ περὶ τῆς κόμης νόμιμον παρ' αἰγυπτίοις, καὶ τοὺς ποιουμένους τὰς ἀποδημίας μέχρι τῆς εἰς οἶκον ἀνακομιδῆς κομοτροφεῖν. Illud meritò etiam doctis suspectum est, (Flaccus lib. 1. Arg.) *hinc in terras Latiúmque profundum est iter.* Latium dici profundum accummodatè & appositè non posse credo; sed latum profundum, pro lato pelago sententiæ responderet, vt ex illa rupe inter esse dicat in terras & vastum mare. non me igitur mouebit auctoritas eorum, qui latium velut de loco superiore concionantes persuadere conantur nobis, latúmque recipiam atque defendam. Et postes domorum, & portarum limina amplecti solebant, qui profugi exulatum ibant, aut peregrinatum diu absfuturi domo: ijdem etiam reduces osculari & amplecti ea solebant: Flaccus,

Ibid. *—patriáque amplecti limina portæ:*

quod & faciebant in patriæ imagine & assimulatione, vt in colonijs, vt apud Maronem Æneas, (3. Aen.)

— Scæáque amplector limina portæ.

Lib. 1. Arg. Legendum autem puto in eo poëta,

—oritur clamor, dextráque sequentum
Verba ducis:

Nam dextra versum lædit. Legerem etiam non inuitus,

—& largus Phlegethontis operti Stagnat honos:

Latices enim attulerat auernales, simulatos tamen, cùm in sacris simulata pro veris habeantur. Cùm autem Phlegethon sub terra lateat, opertum ideo quàm apertum mallem, nisi si quis eius fluenta esse carmine & susurro magico aperta & patefacta dicat. sed omnino illud alterum nescio quo modo me quadam tacita illecebra magis trahit. (4. Aen.) simile est autem Maronianum istud,

Sparserat & latices simulatos fontis auerni.

Lib. 1. Arg. Legò etiam, *—rebúsque abcisa supernis,* non accisa.

Conceptio, potestas naturalis, species, feruores, redundantes, species superior, visitatio. CAPVT XXIX.

VOCES quasdam apud Vitruuium lib. 9. declarare libet, non illas quidem ignotas paulò literatioribus, sed tamen vulgo iuuentuti non satis

satis perceptas. conceptio comprehensio est, & complexio, vt cum ab eo mundus definitur omnium naturæ rerum conceptio summa. mundus enim sua amplitudine rerum summam complectitur, continet, arcet. Naturalis potestas est natura: *Nanque*, inquit, *in his locis naturalis potestas ita architectata est:* quo genere circuitionis Lucretius vtitur, & ferri potestatem, pro ferro dicit. Mirum autem est ita machinatum Vitruuium existimasse motu cælum cieri, vt orbiculo, qui polus dicitur, cuspidem & cardinem axis recipiente conuertatur: proinde quasi non ista sint omnia in astrologorum commentis posita, & cogitatione hominum ficta. Ita tamen eum existimasse tanquam consignatis ipsius tabellis demõstrare licet. *Circum eorum cardinum orbiculos, tanquam circum centra, vt in torno perfecit, qui Græcè poli nominantur, per quos peruolitat sempiterno cælum.* nisi, quod imagine quadam animi effingimus, scriptione eum voluisse exprimere dicamus. Maiorem circinationem rotæ, maiorem ambitum appellat, de Saturno loquens: *tanto maiorem*, inquit, *circinationem rotæ percurrendo, tardior videtur.* In quo ad curricula quædam videtur respexisse, quibus deos poëtæ, & sidera ipsa comminisci solent ferri: quanquam & rotam Solis pro Sole Lucretius dixit, quòd rotundus sit. Nam rota rotunditas est, vt non longè hinc apud Vitruuium, *quarta decima die plena rota totius orbis mittere splendorem.* Iterum, *quot mensibus sub rotam solis radiósque*, Iterum, *subire rotam radiósque eius.* Speciem pro acie oculorum dixit: *Ergo*, inquit, *si tantis internallis nostra species potest.* Idq́; perbellè hoc significare potest, si ad suam redigatur originem. Diuinitates vocauit astra cælestia & diuina, quòd ea credo pro dijs haberent & venerarentur: *quid ita*, inquit, *diuinitatibus splendoribusque astrorum iudicamus obscuritates obijci posse?* Desiderare etiam pro quærere. *Fortasse*, inquit, *desiderabitur quid ita sol quinto à se signo.* Feruores astra dixit: *Faciat*, inquit, *in his feruoribus retentiones.* Alias huic & Ciceroni feruor est æther & calor. Redundationes vocat recurrentem quendam & renitentem impetum, velut vndam, qua obruantur & superentur stellæ, quæ quamuis contra mundi conuersionem nitantur, tamen mundi impetu superatæ quotidie occidunt atque præcipites merguntur: sic autem scribit, *sed cæli versatione redundationibus referuntur quotidiana temporis circulatione.* Legere tamen mallem è veteribus libris, *sed cæli versationibus redundantibus*, id est superantibus: vel cæli versationis redundationibus. species etiam ab eo vsurpatur, cùm res aliquam in partem conuersa spectat. Nam cùm de luna dixisset, *superiora spectat:* subiecit, *totum lumen ad superiorem speciem retineri*, id est totum eius sic retineri lumen, vt sursum spectet. Hęc nouitas vsurpationis non indigna relatu fuit. Visitatio est quæ à Græcis φάσις vocatur, quod in luminibus lunæ verbum frequentissimè vsurpatur à Græcis.

Vitruuius ca. 4. lib. 9.

Lucret. lib. 5.

Cap. 4. lib. 9.

Ibid.

Lucret. lib. 5.

visitationem, inquit, *facit tenuem extremæ rotundationis*, id eſt tenuiter & exiliter eius extremitas cernitur. Hæc properans ad lucernam ſerò elucubraui, & adoleſcentibus impertire volui. boni ergo conſulant qualemcunque opellam.

Depeſta, ſimpulum, Epichyſis, bura, ornatus mulieris, capital, Varro emendatur. CAPVT XXX.

LIBER tanquam venari in Vatronis ſaltu: & dumos interim ex eo excidere & extirpare: ſic enim errores, qui vt ſpinæ, in eo omnia occupant, appellauerim. Emendo igitur in eo, *Eo quòd pateant latius, ita dictæ*: nec hîc teſtimonio librorum antiquorum opus eſſe credo, cùm vox ipſa ita legendum eſſe clamet. Lego mox, *Pocula à potione, vnde potatio, & etiam poma, quòd hæc poſcunt potum à πότῳ, quòd πότος potatio Græcè. origo potionis aqua*: in libro tamen antiquo ſcribitur, *& etiam poſtea, hæc poſſunt à πότῳ*, vt fortaſſe librarius ſcribere voluerit, *& etiam poſca*, ſed hoc alijs iudicandum relinquo. Reperio mox & probo, *item dicta lepeſtæ, quæ etiam nunc. Lepiſta*, inquit Feſtus, *genus vaſis aquarij*: vt & apud Nonium Varro loquitur, *Lepiſtæ etiam nunc Sabinorum fanis pauperioribus pleriſque aut fictiles ſunt, aut æneæ.* Vatronis libri quidam formis excuſi, & quem habui manu exatatum, flepeſtæ exhibent abundante litera, cùm lepeſtæ ſcribendum ſit: vel potius f & l, efficiunt coniuncta d, legendumque, vt arbitror, depeſtæ. Si depeſtæ ſcribas, origo à δέπαστρον repetetur, cuius meminit Athenæus: vel à δεπάστη quod ſe legiſſe Varro profitetur: vnde & lepeſta deducetur mutato d in l, vt in ὀδυσσεὺς Vlyſſes, & in reduuia, reluuia: vel à δέπας. ſed & ſine mutatione elementi illius commodè aſciſcetur & elicietur à λεπαστή cuius mentio eſt apud Athenæum & Heſychium. Lego deinde, *quî vinum dabāt, vt minutatim funderent*: Et mox, *qui minutatim ſumebant*. erat igitur guttus & gurturnium, vas vinarium, à quo vinum fundebatur in ſimpulum, quod pro cyatho erat: è ſimpulo in calicem. Nam potionem cyathis & antè ſimpulis metiebantur. Cęterùm epichyſeos, quę gutto poſtea ſucceſſit, meminit his verbis Athenæus, ἐπὶ δὲ τῷ τρίποδι ψυκτὴρ χαλκοῦς ἐπέκειτο καὶ κάδος καὶ σκάφιον ἀργυροῦν δύο κοτύλας χωροῦν, καὶ κύαθος, ἡ δ᾽ ἐπίχυσις χαλκῆ, id eſt, In tripode frigidarium æneum poſitum erat, cadus, ſchaphium argenteum duarū capax heminatū, cyathus, epichyſis autem ænea. Epichyſis eſt vocata, quòd funderet vinum in cyathum. Quod autem mox ante balneum ſcribit, intelligit lauatrinam. Nam balneum domeſticum & priuatum eſt, balnea publica. Imburi hodie ferè nomen retinemus. Nam hamulas ſacerdotales, buras & buretas vocamus: ſed & populares mei Andeliacenſes anates, buras

Varro lib. 4. de ling. Lat.

Feſt. lib. 10.

Athenæus lib. 11.

buras appellant. Imburum autem potius à bura dictum censeas, si sonum audias, quam ab vruo, sed, vt diximus, literæ & mutantur & transponuntur sæpe in origine vocum peruestiganda. Bura, quę buris à Marone vocatur, 1. Georg. temo est ille longus aratri, qui & inter boues est protensus. vocatur & curuum & vruum. Lego protinus, *quòd in eo calda plus apponebatur:* Nam Varro lib. 4. de ling. Lat. eo poculo caldam porionem ducebant plerunque. Pultem qui scribunt, obliuiscuntur calicẽ vas esse potorium. Lego quamproximè, *sedile, solium, sellæ.* Hinc enim, inquit Varro, *maximè sumitur quod eam deceat,* sic editiones, ibid. & rectè: reperio tamẽ, *quod eam doceat,* quod tum ad monditiam referetur: nec tamen æquè placet. Eleganter hæc describit Tertullianus in libro de Habitu mulieris, *habitus fœminæ duplicẽ speciem circunfert, cultum & ornatum. Cultum dicimus, quem mundum muliebrem vocant: ornatum, quem immundum muliebrem conuenit dici: ille in auro & argento, & gemmis & vestibus deputatur. iste in cura capilli & cutis & earum partium corporis, quæ oculos trahunt.* Lego mox, *vestis à velis, vela ab eo, quod vellus lana tonsa vniuersa ouis, id dictum quòd vellebant: lanea ex lana facta.* ibid. quærit enim vnde dicatur vestis lanea, nisi fallor. In laneis numerantur vestibus birri, vt Atrebatenses, qui beri non sunt dicendi, quòd in Gallia sericum non texeretur: sic birri Canusini dicendi sunt, non beri, è lana Canusina, quæ rutuli erat coloris: ac birri Canusini & Atrebatenses lautiores & elegantiores erant. Lego è vestigio, *item texta fasciola, qua capillum in capite alligarent, dictum capital, à capite.* Interpunctio malè interposita sensum corruperat, qui nunc postliminio restitutus est. Capital autem dicit Pompeius fuisse linteum quoddam, Fest. lib. 3. quo in sacris vtebantur. Varro ait eo mulieres omnes vsa fuisse. rica operimentum est capitis in Varrone, quo in sacris caput mulieres velabant.

Emendatus Suetonius in Caligula, verbenatus, deceris, Gelotiana.

CAPVT XXXI.

SPICAS aliquot è segete Tranquilli in Caligula legemus, non vt facto ex eis serto velut primitias Cereri sacremus, sed vt Apollini dicemus. *Abundè arbitror,* inquit, *patere:* in veteribus libris abundè arbitror parere, cap. 8. quod est apparere, lego: quod negligendum non puto. antiquarius enim est Tranquillus, & verbis vti antiquis non reformidat. parere etiamnum in Iurisconsultorum & iudiciorum formulis remanet. hoc igitur non indignum admonitu credidi, etsi vsitatam tritamque scripturam condemnare non ausim. *alterum qui se periturum ea de causa vouerat, cunctantem pueris tradidit verberatum infulatumq;* cap. 27. me reum culpę nullo piaculo soluendę existimarem, nisi studiosis testatum relinquerem, quid in codice vetustatis vltimæ

mæ legerim, *verbenatum infulatumque.* Nam verbenæ & infulæ sacris & votis conueniunt, non verbera: ausimque omni sponsione contendere, &, quod stultissimum sacramentum nostri dicunt, in capitis periculum ius-cap.30. iurandum dare, hanc veram esse scripturam. *notósque iam præcepto ita fieri, vt se mori sentiat*: aliquanto melius, *Ita feri*, quod est ita percute & cæde, vt sentiat se mori: nec verò commentum hoc meum est, sed eorundem libro- cap.18. rum antiquorum testimonium. Lego in Tranquillo, *commisit & subito, cum è Gelotiana appatatum Circi prospicientem*. Gelotiana domus erat, vt ex inscriptione vetere liquido constat, in qua scriptum est, SIMPHORO TESSERARIO SER. CÆSARIS DE DOMO GELOTIANA. Lego non Dion li.58. longè hinc è Dione, ex Homero, antiquisque libris, *Nam vox comminan-* cap.22. *tis audita est*, ἤ μ' ἀνάειρ' ἢ ἐγώ σε. *Arguebat & perperam editos census, quibus po-* cap.38. *stea quacunque de causa quicquam incrementi accessisset.* vulgo, *Et quibus* edunt, coniunctione sensum perturbante, cùm dicat, eos argutos fuisse, quòd malè fortunarum suarum censum in professione edidissent, quibus post lustrum conditum & censum actum aliqua accessio postea bonorum cap.37. accreuisset. *fabricauit & de cedris liburnicas.* Ego bonorum librorum testimonio adductus lego, *deceris liburnicas*: vel si Græcè mauis δικήρεις. id est decemremes. Naues enim ingentis magnitudinis intelligit, quæ thermarum & tricliniorum capaces essent, quales à regibus Ægypti & Macedoniæ fabricatas refert Athenæus. laxitas autem & capacitas decemremis triclinia & conclauia & thermas complecti potest. emendatores cùm deceris legissent, nec animaduertissent vocabulum esse Græcum, d literam inter seruêre, pretium materiæ sequuti, cùm amplitudinem significaret cap.50. Tranquillus. *statura*, inquit, *fuit eminenti, pallido colore.* in veteribus membranis reperio, *expallido colore*. ex enim præpositio vim & potestatem ver- Plin. li.12.c.17. bi amplificat, vt apud Plinium in exalbido. *Item*, inquit, *Romæ cella palatina Atriensis*: lego, *cella palatini Atriensis*. cella atriensis de cælo icta porten- cap.57. dere periculum domino videbatur. quod emendationem nostram confirmat: quanquam nostra non est, sed veterum librorum. neque id cùm affirmo, antiquorum codicum auctoritatem ementior, in quibus perspicuè planéque sic scriptum reperitur.

Coprei, obsecratio, Procurator ducenarius, Suetonius emendatur. CAPVT XXXII.

CONCHAS & vmbilicos veluti si legerem in littore, sic mihi videor è Tranquillo quosdam legisse calculos, ac verius scrupulos, in vita Clau- Suetonius in Claudio c.4. dij imperatoris, de quibus existimabunt eruditi, quorum iudicio & pote-

stati

ſtati iſta permittimus. Lego, *μὴ παρυποκειμένου ἡμῖν*, non vt aſſolet *παρυποκείμενον*: quod, etſi non magnum eſt: magnum tamen parit errorem. & *,extra ordinem adijceretur cenſuit*, non addiceretur. hinc obrepſit menda, quòd in Cap.6. vetuſtis exemplaribus adiceretur, pro adijceretur plerunque ſcribi conſueuit. *Interdum ferula flagróue velut per ludum excitabatur à tropeis: ſolebant* Cap.8. *& manibus ſtertentis ſocci induci.* locus iſte miſerum in modum & interpretes, & ne quid diſſimulem, meipſum cruciauit. de quibus in equuleo per tormenta quæritur, non miſerius habentur: ſed cùm in exemplari fideliſſimo legerim à copreis, ſic exiſtimo legendum, *à copreis ſolebant & manibus ſtertentis ſocci induci*. i. ſtercorarijs, vt Græco verbo Tranquillum vſum opinemur ob rei fœditatem, quod ſtercore obliti eius manibus ſocci inducerentur, vt etſi diritate odoris non expergiſſeretur, tamen ab alijs experrectus, ſibi alui proluuie faciem ſublineret, eam ſoccis defricans. Lego Cap.11. etiam, *quod per circum duceretur*: &, *Neapolitano certamine docuit*. Certamen autem eſt qui Græcè dicitur *ἀγών*. Lego etiam, *magno omnium fauore indulſiſſe rudem*. Cap.11. malè poſita interpunctio ſenſum corrumpit. Lego etiam, *vtque* Cap.12. *dira aui in Capitolio viſa, obſecratio haberetur, eámque ipſe iure pontificis maximi pro roſtris pop. præiret, ſummotáque operariorum ſeruorúmque turba*. obſecrationem appellat, precationem quam pontifex ipſe præibat pop. ſubſequenti verba præeuntis. Atque hinc Valerio lux affertur de cerimonijs antiquis diſſerenti. Sed qui ſunt procuratores ducenarij? ego eos crediderim, Suetonius in qui ducenariæ id eſt ducenteſimæ colligendæ præerant, quam *διακοσιοστὴν* Claud.c.24. appellat Dio. fortaſſe quis à numero vocari cenſeat, cum ducenarius ſit *διακοσιοστὸς*. alius à ſalario ducenario, quæ videtur ſententia eſſe Dionis lib.53. Lego non longè hinc, *Aut vti nunc prætura functi*. Ramenta quædam videor & minutias atomis Epicuri magis indiuiduas conſectari: ſed quid hæc quamuis minutula cognoſcere nocuerit? ne illud quidem prætermittam, etſi pluma leuius, *ac ne ſingulatim minora quoque enumerem*: non Cap.19. quo mihi non probetur recepta lectio, ſed quòd latere diutius in vmbra & ſitu veterem ſcripturam nolim. non longè hinc, *præterea linguæ titubantia*. Cap.30. &, *flatum crepitúmque ventris*: &, *quod in proxima Martis æde*. &, *etiam in* Cap.32. *geſtatione ludere*. ſunt hæc omnia vnius aſſis, aut etiam minoris: ſed quæ Cap.33. tamen ſententiæ auctoris conſulunt, vt quæ in eorum locum inuaſeruut, officiunt. Lego mox, *& meridie dimiſſo ad prandium populo perſederet*. Nam Cap.34. præſideret, quod ſuccidaneum eſt in eius locum, minus ad ſententiam accommodatum eſt, ſi quis propius inſpiciat. Lego item, *ſi automatum vel* Ibid. *pegma vel quid tale aliud*: nec longè, *quaſdam inſidias temerè delatas*: non vt Cap.35. nunc, delectas: & *cocta vendentes*, non vt paſſim, *coacta*. Item, *& ad aleæ* Cap.38. *luſum admoneri*, non vt hodie admoueri. Ligi & in eodem peruetuſto co- Cap.33. dice,

Cap.40. dice, *quid? ego tibi telæ Genius videor?* vbi alij libri partim Telegonius, partim Theogonius habent. omnibus rebus Genium antiqui præficiebant. Erit igitur telæ Genius dictum, pro infimo & abiecto: vt Iouis contra Genius diceretur, de eximio & præstantissimo: aut, si nomen proprium est, quod & magis placet, Telegonius viri nomen erit humilis & despicandi: nisi quis à Telegono parricida Tusculi conditore deducat. ibid. Lego mox λάλει καὶ μὴ θίγγανε, ex antiquis & archetypis libris, quod est loquere, sed verberibus parce. cuius in locum subdidêre λογιώτατος· parum autem pro dignitate & imperio loquebatur Claudius ista vsurpans, quasi plagas & verbera vereretur, vt iure inconsiderati hominis verba à Tranquillo notentur. Cap.43. Lego infra, *Græca insuper voce prosecutus* ὁ τρώσας πείσεται. hoc sensu, qui te læsit, pœnas dabit, non malè etiam, ἰάσεται quis legeret. Scio me his colligendis operæ pretium non fecisse, nec hæc magni æstimo, nec ex hoc mustaceo lauream quæro: tantum bonos iuuenes his adiuuare conor.

Annonæ incendium, fames ignea, parua dictu, viuendi causa. CAPVT XXXIII.

Quintil. Decl. 12. ROMANI magnam caritatem annonæ eloqui studentes, ab incendio igneq́;, quo nihil vehementius & acrius est, mutuò verba sumebát. Quintilianus, *Etiam si quid residui erat, vt carius quidam venderent, ad annonæ incendiũ suppressum est*: id est, vt annonæ augeretur pretium, ingrauesceretque caritas. Idem, *postquam omnem patientiam vicerat ignea fames*, id est acerrima & vehementissima. Varro lib. 3. de re rustica. 2. M. Varro, *aut collegiorum cœnæ, quæ tunc innumerabiles excandefaciebant annonam macelli.* Iterum, *aut collegiorum epulas, quæ nunc innumerabiles incendunt annonam.* Manilius lib. 4. c. 1. Manilius lib. 4. loco valdè corrupto, sed vt existimo sic restituendo,

Et grauia annonæ speculantem incendia, ventis
Credere opes.

Quintil. declamat. 13. Idem Fabius, vt ex eo hoc caput crescat, parua dictu, eleganti antiquitatis dictione vsurpat, in excusatione eorum, quæ ob humilitatem & vilitatem exiguitatemque & contemptum vix erant nominanda. sic enim scribit, Plin. li. 2. cap. 27. *auidas longè fugare volucres, & arcere parua dictu animalia.* quod sanè non scripsissem, nisi eodem modo Plinium loqui animaduertissem: cuius è secundo libro hæc verba sunt, *aruspicum prædicta, atque etiam parua dictu in auguriis sternutamenta & offensiones pedum.* Dicit enim, quæ tam humilia sunt, & spernenda, vt vix nominanda appellandáque sint, tamen in auguriis haberi, vt alicuius momenti & significationis. Idem etiam vitæ causam

peculiari

peculari quadam ratione, pro facultatibus aut copijs, quibus vitam nostram sustentamus, dicit. *Audete, inquit, nunc lacessere diuitem, quibus vitæ causa superest.* secus viuendi causam vsurpasse Iuuenalis videtur, saty. 8.

Et propter vitam viuendi perdere causam.

id est probitatem & integritatem vitæ. Sed, vt excusatione & ipsi vtamur, nos quoque parua dictu scituque, & fortasse puerulis nota, nostras chartas malo linentes atramento, hîc pangimus: sed grauibus non constaret suum fortasse pondus, nisi leuium cõparatione cresceret. hæ nostræ nugæ aliorum seria scripta superciliosis hominibus, qui soleis plumbũ suppingunt, & pileo metallum addunt grauitatem affectantes, facilè commendabunt.

ADRIANI TVRNEBI ADVERSARIORVM LIBER VIGESIMVSTERTIVS.

Indutui, Amictui, asbeston, manibula, oppilatur, coum, Varro emendatur. CAPVT I.

NOn desinam animo morem gerere, & Varronis librum excutere, vt & sæpe iam feci: qua quidem in re, vt nihil prosim alijs: neque enim tantum mihi sumere ausim, vt profiteri audeam à me aliquam ad alios permanaturam vtilitatem, certé me oblectauerim. In eo igitur scribo, *Prius deinde indutui, tum amictui quæ sunt tangam.* Varro lib. 4. de ling. Lat. Induit, quod corpus ita integit, vt ei adhæreat, & comprehendat, capitium, tunica, subucula: amicit, quod corpori circunijcitur, vt ricinium pallium: addunt Iurisconsulti, quæ præcingunt, & alia, quorum verba sunt, *quæ induendi, præcingendi, amiciendi, insternendi, inijciendi accubandi ve causa parata sunt.* L. vestis ff. de aur. & arg. leg. Præcingunt, quæ ad medium corpus aut pectus hærent, nectuntur, ligantur, conprehendunt, vt strophium, zona, castula. Nonius Nonius in castula. *castula, inquit, est palliolum præcinctui, quo nudæ infra papillas præcingebantur.* Indutui autem & amictui veteres dicere solebant. Nonius, *castula, est palliolum*

[cap.60.li.1.] *liolum præcinctui.* Varro de re Rustica, *oleas esui optimè condi.* Apuleius in Flo- [Apuleius li.2. Floridorum.] ridis, *habebat indutui ad corpus tunicam interulam.* Rursum, *habebat cinctui bal-* [Varro lib. 4. de ling. Lat.] *teum.* Varro hoc locò, *vt veteres loquebantur, indutui comprehendit.* Asbeston autem linum est, quod igni non consumitur, sed ardendo nitescit & mun- [cap.1.li.19.] datur. Plinius viuum appellat. Sed asbeston cùm Varro dicit, lintea ex eo facta intelligit, atque adeo vestimenta. Plinius, *Inuentum iam est etiam quod ignibus non absumeretur, viuum id vocant: ardentésque in focis conuiuiorum ex eo vidimus mappas, sordibus exustis splendescentes igni magis, quàm possent aquis. Regum inde funebres tunicæ corporis fauillam à reliquo separant cinere. Nascitur in desertis adustísque sole Indiæ, vbi non cadunt imbres, inter diras serpentes: assuescítque viuere ardendo: rarum inuentu, difficile textu, propter breuitatem: rufus de cætero color splendescit igni. Cùm inuentum est æquat pretia excellentium* [Varro li. 4.] *margaritarum: vocatur autem à Græcis asbestinum ex argumento naturæ.* Lego mox, *amictui dictum, quod amictum, id est circumiectum, à quo etiam quòd vestitu se inuolunt, circumiectui appellant*: amictui & circumiectui more veteri à Varrone dictum elegantissimè censeo. huius elegantiæ ignari has exterminauerunt locutiones, & seculi nostri balbutiem inuexerunt. Cæterùm Varro ricinium quasi reijcinium dictum interpretatur: pal- [Ibid.] lia quasi parilia extrita syllaba ri. Lego igitur, *re exclusum propter leuitatem.* Vetus liber, *reliculum* habet mendosè: scribere fortasse voluit librarius scriba, *ri reiiculum. Parapechia, chlamydes,* rectè legi arbitror, & per summam iniuriam hinc ablegata arbitror. Lego, *pala à pangendo*: quidam libri *à pagendo*, & fortasse sic veteres locuti sunt. Lego, *rutrum, ruitrum, à ruendo,* Varronem etiam ferè conijcio scripsisse, *aratrum, quod arruit terram*, id est [Varro de re rust.li.1.c.35.] quod terram iuxta ruit & iacit. Varro de re rustica, *terra arruenda puluinos fieri*: vel, vt scriptum in omnibus est, aruit, etit à se ruit & amouet. Cùm autem ait, *vomit eo plus terram,* more suo loquitur, vt antea, *quòd eo plus cal-* [Varro lib. 4. de ling. Lat.] *da adponebatur.* Plus erat sæpius, hîc magis & amplius. Lego paulò post, *& in ea transuersa regula, manibula,* accommodatè & appositè ad etymolo- [Ibid.] giam Varronis, cùm à manu bubulci dictam interpretetur. Lego etiam, *qui quasi est temo inter boues, bura à bubus.* Interpuncta hanc notationem peremerant, quæ nunc vt existimo viget & floret. Ait Varro, *alij à curuo curuum appellant.* Sunt qui emendant, *vrtum appellant.* vrtum enim est aratri curuatura. Nos tamen nostras manus ab iniuria hic continebimus. lego continuò, *sub iugo medio cauum, quod bura extrema oppilatur, vocatur coum, à cauo.* Cauum iuquit Varro, in iugo medio, quod extremitate buræ & te- [Festus Pomp. lib.3.] monis indita ei & inserta oppletur & clauditur: id enim est hoc loco op- [Varro li.4. de ling. Lat.] pilatur, coum vocatur. Pompeio tamen coum lorum est, quo temo buris cum iugo colligatur, à cohibendo dictum. Quid si scribendum in Varrone? *Vt*

ne? *Vt eruant quæ in terra ſerpunt ſirpices, poſteas detrito. à quibus dicti raſtelli, vt irpices, ſerræ leues.* hæc fideliter ſunt de libro vetere deſcripta, præterquam quòd ſerpunt pro ſunt feci, quod mihi videtur etymologia poſtulare. Scribunt etiam libri editi, *à quibuſdam dicti*, poteſt tamen, *à quibus*, non incommodè explicari & intelligi de his, quæ in terra ſerpunt, à quorum abraſu ſunt raſtelli dicti.

Fecunda gens Menenij, meniæ, mentem niſi exciperet dominus, in Horatio explicantur. CAPVT II.

HOC *quoque vulgus Chryſippus ponit fecunda in gente Meneni*, ab Horatio perbellè ænigmatis more dictum eſt, de ſuperſtitioſis, quos Chryſippus numero ſtultorum habet. Nomina autem familiarum Romanarum quædam græcanica erant, vt Æmiliorum, Pompeiorum. ſic & Meneniorum. Nam & ἁιμύλος Græcum verbum eſt, & πομπὴ: & μενήνιος, qui tanquam frænis ſtultus habeníſque paret, ad nutúmque & voluntatem aliorum flectitur: vel à μήνιω deducitur, qui ira & cupiditate nimium intemperantérque effertur, ideóq; inſanit: aut à μέμηνα, quod eſt inſano, vno elemento mutato ad euphemiſmũ. manię etiam & menię & menenię vicina nomina ſunt, quę in ſtultitia & ineptijs ponebãtur: vt gens Menenij ſit natio ſtultorũ, quę longè lateque patet, neque vnius prouinciæ finibus continetur, ſed orbis terrarum, qua ſol vtrunque recurrens aſpicit Oceanum, amplitudine ſpatiatur. Ita ex familiæ nomine & veriloquio luſit poëta. Quidam etiam Menenium fuiſſe ea tempeſtate hominem inſanum ſuſpicantur: eſt & apud Halicarnaſſeum lib. 9. conſul Menenius, qui ab hiſtorico ſtultitiæ inſimulatur apertiſſimè. Inexplicabile autem videtur nonnullis quod de libertino ſcribit Horatius, *— mentem niſi litigioſus* *Ibid.*

Exciperet dominus, cùm venderet.

ſerui enim, inquiunt, non libertini venire ſolebant. Ego hoc explicatu facile puto: conſtat enim eum ante ſeruum fuiſſe, & emptitium Horatius ponit. Cum ergo dominus, ei qui emptum poſtea manumiſit, eum ſanum eſſe furtis noxiſque ſolutum ſponderet, aliáque præſtaret & caueret, quæ in mancipijs alienandis pręſtari ſolent, mentem excepit. Mutatio igitur temporis eſt, pro excepiſſet cùm vendebat. *Quid tam*, autẽ *magnum*, vt in libro *Horat. ſat. 3. lib. 2.* antiquo vidi, mallem, quam quiddam, vt intelligatur, non eſſe magnum dijs & operoſum vnum hominem ſeruare, & morti ſurripere. In gelida autem fixum ripa dicit, ex antiquorum ritu, qui ſacris operaturi, ſe in flumine purificabant. Mater, inquit, quæ votum fecerit Ioui, vt eo ſe ream liberet, filiũ nudum, vt vouit, viuo flumine perfundet ſacrorũ cauſa, vt caſtus & *Ibid.*

purus rem diuinam Ioui faciat, morbúmque reuocabit, quo liberatus erat.

Alpina gesa, si qua fides sub ima tellure, sedere, funeris vmbra,
Tyro despectus, mattona moueri iussa diebus festis.

CAPVT III.

Hoc capite non sedentariam operam, sed huc illuc excurrentem studiosis nauabimus: & aliquid in excursu vago & errabundo decerpentem. apud Maronem,

Virgil. 8. Aen. *—duo quisque alpina coruscant Gesa manu,*

non absque ratione è doctrina interiore deprompta dictum est. constat enim materiam campestrem esse molliorem & teneriorem, montanam duriorem atque rigidiorem, & hastilibus aptiorem. Nam & montium siccior & aridior habitus, lignum magis durat & adstringit, & ventis ibi ad soliditatem & firmitatem tunduntur arbores. Itaque Homerus, cuius æmulatione hoc Virgilius protulit, cæsam fuisse ait hastam Achillis è vertice Pelij montis bonitatem materiæ demonstrans: & ἔγχος ἀνεμοτρεφὲς appellat, criticis durum & rigidum hastile interpretantibus.

Ibid. *—Et te,* inquit idem Maro, *Catilina minaci Pendentem scopulo.*

ibi ex opinione viuorum & sensu, ad mortuum hominem & ad Orcum demissum pœnam transfert acerbissimam, vt illic quoque honore sepulturæ careat, & in sublimi scopulo insepultus pendeat: quæ & apud Tragicos imprecatio immanissima habebatur, vt apud Ciceronem in Tusc. disputationibus è vetere poëta, (Lib. 1. Tusc. quæst.)

Ipse summis saxis fixus asperis,
Euisceratus latere pendens saxa spargens tabo, sanie & sanguine atro, quibus in trochaicis (eum enim modulum olent hæc verba, vt & è versibus, qui non longè hinc etiam consequuntur coniectura capi potest, *neque sepulchrum quo recipiat*) legendum videtur,

Visceratus, latere pendens saxa spargens tabida Saniæ.

Visceratus autem erit, dilaniatus, discerptus, laceratus. Illud verò attendendum libro 6. Æneidos, (6. Aen.)

Per superos, & si qua fides tellure sub ima,

valere, per superos & per inferos per superos, & si quod apud inferos iusiurandum est, religiosáque affirmatio & asseueratio. Eodem lib. euantes orgia, orgia celebrantes dixit. Et funeris vmbras, adumbrationem sepulturæ in inani sepulchro. *—Luco,* inquit lib. 9. *tum forte parentis* (9. Aen.)

Pilumni Turnus sacrata valle sedebat:

ibi sedebat accipiendum reor, de eo, qui mortuis feriatur. Nam tametsi ritu Romano deus postea est habitus Pilumnus: tamẽ à Turno pro mortuo

colitur. ſic denicalibus ferijs reſideri mortuos ſcripſit Tullius,& Heſychius καθέδραι, inquit, πένθους ἡμέραι ἐπὶ τετελευτηκόσιν: Idem, *ſedémque petit Euandri*, dixit pro petijt, vt, *malo me Galathea petit.* Itaque propter coitum vocalium, vltima alias breuis, producitur. Ait idem, cic. lib. 2. de leg. 9. AEn. Eclog. 3.

— dum per mare magnum Italiam ſequimur fugientem. 5. AEn.

vbi nequaquam ſequar Seruium, qui procelloſum interpretatur, vt & in Lucretio, *Suaue mari magno*: ſed mare magnum etiam internum dici reor, vt appellat plerumque Homerus ἅλα δῖαν, quod veteres critici mare magnum explicat. vt & Maro Homeri, vt ita dicam, aſſecla: idque nos antè docuiſſe recordamur. Lucret. lib. 6.

— Non antè Tyro deſpectus Hiarbas, 4. AEn.

valet contemptus à Tyro, & per denominationem à te Tyria muliere. non enim aſſentior Seruio, qui Hiarbam facit Tyrium, quem è Trogo,& hoc 4. lib. conſtat Afrum fuiſſe.

Aut, inquit, *ante ora deûm pingues ſpatiatur ad aras,* Ibid.

dicit more Romano, quo matronæ ante aras faculas tenentes geſtu graui ſaltationémque ſeueram & verecundam imitante mouebantur & ferebantur: quod Horatium intellexiſſe puto, cùm in Arte ſcribit,

Vt feſtis matrona moueri iuſſa diebus.

atque hoc potiſſimum adſcripſi, quo Horatij ſenſus enuclaretur, non omnibus perinde clarus atque illuſtris.

Naſcuntur qui honores adipiſcuntur, naſcuntur qui ab exilio redeunt, Cicero emendatur. CAPVT IIII.

NON ſolum ſe naſci veteres eo die credebant, quo in lucem exibant, vitámque accipiebant, ſed etiam cùm in Repub. honores ampliſs. vt conſulatum conſequebantur, qua quidẽ ex opinione à Cic. in oratione poſt reditũ ad Quirites dictum exiſtimo, *à parentibus, id quod neceſſe erat, paruus ſum procreatus, à vobis natus ſum conſularis.* ſed & clarius multo apud Salluſtium in oratione Cottæ his verbis: *nam ſi parricida veſtri ſum, & bis genitus hîc, deos penates meos, patriámque & ſummum imperium vilia habeo.* Et qui ab exilio reuertebantur, tanquã renaſci videbantur: certè diem, quo redibant, natalem reditus ſui vocabant. Cicero ad Atticum, *Ad quæ recuperanda per fortunas incumbe, vt facis, diéque natalem reditus mei cura, vt in tuis ædibus amœniſsimis agam tecum & cum meis.* Sed in illa oratione Ciceronis quædam è vetuſtis ſcidis attingere placet. Nam vbi legitur hodie, *Reliquæ meæ fortunæ recuperatæ plus mihi nunc voluptatis afferunt, quàm tunc incolumi afferebãt:* cic. ad Attic. lib. 3. epiſt. à Cæcilio.

Mm 2 planè

planè disertéque in eis & sine vitij vllius aut lituræ suspiciône, *quàm tunc incolumitates afferebant*, scriptum extat: quam quidem scripturam veram esse emendatámque confido, præsertim cum incolumi illud cum reliquis fortunis incômodè coniungatur. Nam inculumis suis integris fruebatur, non reliquis residuisq; fortunis. Incolumitates igitur vocat secundã & prosperam fortunã, facultatésq; solidas & incolumes saluásque. Illud verò fœdatũ etiam maculosumq; solœcismo esse videtur, *tantũ hoc tempore vniuerso cuncta pop. Rom. debemus*, vt in scidis illis reperi, *tantum hoc tempore vniuersum cuncto pop. Rom. debeamus*, rectè vt existimo concinnéq; scriptum est. In editionibus publicatum est, *Non L. Dalmaticus consularis*: in bibliothecis sanctissimis, *non Diadematicus consularis*. Idq; oprimè vel Plinio teste. *Permulti Metelli*, inquiunt ediriones, *aut Metellorum liberi*. quid? Metellorum liberi non sunt & ipsi Metelli? reperi *Metellarum*. nam de sororum filijs intelligendum esse arbitror, de quibus proximè dixerat, *non sororum filij Luculli, Seruilij, Scipiones*. Sunt hæc parua, & multo quàm loquor minora: quæ tamen sine librorum subsidio & fiducia, nemo quantumuis doctus mutare auderet: & tamen inrerim velut caprus & deprehensus ibi hæreret & teneretur. volui igitur meum & aliorum æstum leuare, & tollere etiam si possem, vt ex his locis expeditè & facilè sine vlla animi molestia velut cursum teneamus, nec in salebra moremur.

Vittæ virginales & matronales, præpetes, magnæ aues, super, gaudia alieno vultu, ridere malis alienis, cornua amnium. CAPVT V.

RECORDOR me vspiam legisse quasdam fuisse vittas virginales, & alias matronales, quòd alio virgines cultu capitis & ornatu quàm nuptæ
Propert. eleg. matronæ vterentur: argumento est illud Propertianum,
12. lib. 4. *Vinxit & acceptas altera vitta comas.*
Virgil. 2. Æn. Id est postquam nupsi: & Maronianum,

Virgineas ausi diuæ contingere vittas.

hinc Valerius Flaccus, ex quo quædam hoc capite explicare conabimur, lib. 8. exponendus est, cùm scribit,

Vltima virgineis tum flens dedit oscula vittis.

Erat enim mox nuptura Medea. Poëtis est prepes sæpenumero, qui à Græcis vocatur οἰωνὸς, id est auis rapax, vt aquila & accipiter, quòd volatu valeant: Maro,
5. Æn. *— quem præpes ab Ida*
Sublimem rapuit pedibus Iouis armiger vncis.

id est, auis armigera: sed & in Marone tantum accipi & exponi potest armiger volans. at multo clarius ita à Valerio vsurpatur eodem libro,
Lib. 8. Argon.

Ecce

Ecce autem pauidæ virgo de more columbæ,
Quæ super ingenti circundata præpetis vmbra,
In quemcunque tremens hominem cadit.

Nomen habere videntur præpetes à προπέτεσθαι, quod est præuolare: sed Græcum præuerbium in Latinum mutatum est, præpetésque non propetes dicuntur. Hæ aues à Latinis magnæ vocantur: Plautus, Plaut.Rudente sc. Exi è Phano.

Téque ambustulatum obijciam magnis auibus pabulum.

Vt Græci præuerbia pro uerbis interdum pereleganter ponunt, vt μέτα pro μέτεστι, πάρα pro πάρεστιν: sic & Valerius super pro superest: Lib.8.

Nec spes vlla super.

& ante eum Maro, 3.AEn.

O mihi sola mei super Astyanactis imago.

quanquam aliter à Seruio explicatur: sed ab eius recedere iudicio non est fortasse piaculare. Primam belli facem & causam inter Asiam & Europam dicit fuisse Medeam lib. 1. Herodotus ab Iasone raptã. eius enim Alexandrum imitatum postea exemplum fuisse, vicesque reddidisse. Id etiam indicat Valerius Flaccus lib. 8. tantum commutat in eo perperam pro committat legitur: eius verba sunt,

— nec Marte cruento
Europam atque Asiam prima hæc committat Erynnis.

Qui non ex animo ridet, neque ex hilaratur: sed coacto tanquam & inuito vultu renidet: non suo, sed alieno vultu gaudere dicitur, vt apud Valerium, Lib.8.

Errantésque genæ, atque alieno gaudia vultu.

Sic & Horatius, Saty.3.lib.2.

Cùm rapies in iuta malis ridentem alienis.

Non enim suis ridere malis videtur, qui inuitus lætitiam simulat, cùm eius pristinus non agnoscatur vultus, nec pristinus ridentis habitus. Etsi cornigeri amnium dei finguntur, vnde & tauriformis Aufidus ab Horatio dicitur: Od.14.li.4. tamen etiam cornua amnium, ipsorum ostia & ora dicuntur, vt apud Maronem, *Renúsque bicornis.* Exit enim duobus ostijs in Oceanum: sic & Valerius, Lib.8.Argon.

Haud procul hinc ingens scythici ruit impetus Istri,
Fundere non vno tantum quem flumina cornu, Accipimus

Nam septem, vt ait, exit alueis in Euxinum Pontum. Mentio autem apud Maronem est Morinorum & Reni, quòd imperãte Augusto Carinas Morinos & Sueuos dauicerit, de ijsque Augustus triumpharit, vt à Dione scriptum est libro historiarum 51. Dicet quispiã, at enim his in rebus multi monitore te non egent? quod equidem fateor: sed fortasse illis multo plures egent doctore, quibus consulendum est. Lib.8.AEn.

Libera toga, ad lecticam homines, Campana supellex, arma votiua portæ suspensa, caprificus sepulcri, bustum cadere saxis. CAPVT VI.

Lib.4.eleg.1. MARTIS *& ante deos libera sumpta toga est*, cùm scribit Proper. togam significat virilem, qua sumpta excedebant è magisterio pædagogorum & tutoris auctoritate, & suæ libertati permittebantur, vt è Persiano loco memini me scribere: eam etiam vestem liberalibus induere solebant pueri in Liberi honorem, vel liberæ vitæ significationem: atque eo die prodibant Ouid. 3. Fast. cultu tironum sumpta toga pura, id est virili. Ouidius,

Restat vt inueniam, quare toga libera detur
Luce geri pueris candide Bacche tua.
Siue quòd ipse puer semper iuuenísque videris,
Et media est ætas inter vtranque tibi:
Seu quia tu pater es, patres sua pignora natos,
Commendant curæ numinibúsque tuis,
Siue quòd es Liber, vestis quoque libera per te
Sumitur, & vitæ liberioris iter.

Lib.4.eleg.2. Da, inquit Proper. *falcem & torto frontem mihi comprime feno.* Veteres cùm istis quæ vulgo ferimus capitijs & peleis carerent, sed vel nudo capite essent, vel caput cucullo vestis operirent, idcirco in magno æstu qui fenum secabant aduersus ardorem solis capud torto feno tegebant. itaque ex torto feno fenisecem Properrius significauit. Ibid. *Sobrius ad lites*: sobrius si sim, ad lites agendas me accommodatum, & quendam causidicum putabis. Itaque hîc ad lites dicitur, vt mox: P*astorem ad baculum possum curare*, quod est pastorem me dixeris, si pedùm habeam. sic canes ad venandum Andria Sc. 1. act.1. pro venaticis canibus dixit Terentius: homines ad lecticam pro lecticarijs Epig.10. Catullus. Lygdamus ad cyatos, pro pincerna, Propertius,

Propert. li.4. eleg.9. *Hortorum in manibus dona probata meis.*

Lib.4.eleg.2. Apparet ab oliroribus cultum fuisse Vertunnum, & ab eis ipsi libata fuisse Lib.10. de cultu hortor. hortorum munera. quare scribit in horto Columella,

Mercibus & vernis diues Vertunnus abundet.

Nam malè Porrumnus vulgo scribitur. præerat & mercaturæ vendendísque mercibus.

Eleg.2. lib.4. *At tibi Mamuri formæ cælator ahenæ,*
Tellus artifices ne terat osca manus.

Signum alienum Vertumni cùm à Mamurio factum sit, gratus deus ipse Verrumnus optat, ne vnquam Mamurius è luto fictilia signa faciat, sed semper nobiles ex ære statuas & formas ducat, ne figlinæ luteæ vilitate

tantus

tantus artifex dedecoretur. Osci populi erant Campaniæ, vbi figlinæ erant, vnde ab Horatio scriptum est,

Vilis cum patera guttus Campana supellex, saty.6.lib.1.

id est fictilis. *Omnibus heu portis pendent mea noxia vota.* Propert.eleg.3.lib.4.

qui militatum ibant, eorum vxores aut propinqui vota in portis vrbis suspendere, id est suspensa tabella voto se obligare interdum solebant reditum optantes & ominantes: sed & ijs reducibus vota soluebant, quæ suspensa tabella susceperant, illi portæ per quam redierant: Propertius,

Armáque cùm tulero portæ votiua Capenæ, eleg.3.lib.4.
Subscribam saluo grata puella viro.

In eodem libro equidem lego, eleg.1.li.4.

Iam bene spondebant tunc omnia. &,
Vmbráve quæ magicis mortua prodit aquis.

Ex eodem poëta discimus veteres optasse caprificos sepulchris eorum quos oderant.

Vrgeat, inquit, *hunc supra vis caprifice tua.* eleg.5.li.4.

quo & illud pertinet,

Ad quæ discutienda valent sterilis mala robora ficus.

Sed & è tumulis eorum, quos habebant caros, sentes & dumos excidere purgaréque solebant. Propertius, eleg.7.lib.4.

—pelle ederam tumulo.

Cædere & saxis busta eorum solebant, qui inuisi fuerant. Propertius, eleg.5.lib.4.

Scabris hoc bustum cædito saxis.

eodem Maronis illud pertinet,

Monte sub hoc lapidum tegitur Ballista sepultus.

Hæc ego veluti libamenta ex amenissimo politissimóque poëta leuiter carpens, Mineruæ dicaui, quæ nullis victimis melius placatur, quàm donis quæ è doctissimis auctoribus sumpta ei consecrantur.

Lanuuium, erythia, honoratis aquis vehi apud Propertium. CAPVT VII.

SVBOBSCVRVM est, quod à Propertio cantatur, eleg.9.lib.4.

Lanuuij ad portas hei mihi solus eram.

Hîc, etsi ad nomen municipij, quod Lenuuium vocabatur, respexit, tamen obscœnam mulierũ partem, velud quodam lanitio vel lanugine hirtam, intellexit. eleg.10.lib.4.

Amphitryoniades qua tempestate iuuencos,
Egerat à stabulis ô Erythræa tuis.

Hic lego ô Erythia tuis. sic enim insula Gerionis in Oceano vocata fuit omnium scriptorum consensu, non Erythræa, *Ecce boues illuc Erythreidas applicat heros*, æquè deprauatum lib. 1. Fast. affirmauerim & sine dubitatione Erytheidas legendum contenderim. [Propert. eleg. 12. lib. 4.] *Et tamen emerui generosos vestis honores.* hinc apparet, illis quæ pepererant, honorem quendam in funere vestis concessum fuisse, qui alijs sterilibus non tribuebatur, cum alioquin fæcunditas legibus Romanis prærogatiua & priuilegio ornata esset, vt iura trium & quatuor liberorum ostendunt. veste autem cadauera tegebantur, vt è lib. 2. Ciceronis de Legibus constat. fæcundis igitur matronis honoratior quædam vestis, quàm ijs quæ nunquam pepererant, in funere concedebatur vel lege vel more.

[Propert. lib. 4. Eleg. 11.]

Cuius honoratis ossa vehuntur equis.

Ita si legatur, eam intelligemus elatam triumphali sepultura: si vehantur, eam sibi ob vitam integrè castéque actam triumphalem sepulturam optare, quam sanctimonia sit promerita. Sic & lib. 3. Propertius scribit, [Propert lib. 3. Eleg. 1.]

— & a me Nata coronatis Musa triumphat equis.

Hîc tamen veteres libri vehantur aquis non equis habent, hoc sensu, sim digna, quæ ob vitæ merita per honoratas aquas in elysium transferar. Nam de ossibus vt de se loqui videtur: atq; hic sensus melior omnino est, [Eleg. 7. lib. 4.] Propertio præsertim scribente,

Ecce coronato pars altera vecta fasello,
Mulcet vbi elysias aura beata rosas.
Qua numerosa fides, quáque æra rotunda Cybelles,
Mithratísque sonant lydia plectra choris.

Æra autem rotunda vocat cymbala: eáq; vera scriptura est, non, vt editur, *quáqua errat turba Cybelles.*

Nouus annus, mortuaria glossaria, Cicero emendatur.

CAPVT VIII.

NOVVS annus non vno modo dici videtur. Est enim sæpenumero [Ouid. 1. Fastorum.] initium anni, vt nouum ver, noua æstas, veris & æstatis initium. Ouidius,

Dic age, frigoribus quare nouus incipit annus?

Nouus etiam annus interdum pars illa anni est, quæ nouas fruges nouosq; [Eleg. 1. lib. 1.] fructus parit: Tibullus,

Et quodcunque mihi pomum nouus educat annus,
Libatum agricolæ ponitur ante deum.

[Lib. 18. c. 1.] sic æstatem noui anni dixisse videtur Gellius, quòd æstas nouas fruges afferat: eius verba sunt, *Ambulabamus autem in littore, cùm iam aduesperasceret æstate*

æstate anni noui. erat & annus nouus primus annus imperij alicuius imperatoris. Seneca, *quid actum sit in cælo ante diem tertium Idus Octobris Asinio Marcello, Acilio Auiola coss. anno nouo, initio seculi felicißimi, volo memoriæ tradere.* (De morte Claudij Cæs.) quo fortasse modo Gellianus explicari debeat locus. sed quia in mentionem Gellij incidi, eo in libro, vnde exemplum superius deprompsi, (Gell. lib. 18. c. 7.) legimus philosophos mera esse mortuaria glossaria, quo verbo acriter philosophos pungi intelligo, vt loquaces, & inanium verborum funditarores, præficísque similes, quæ in mortuos næniam argutam & nugacem canebant. Simile est illud Plauti, (Plaut. Asinar. sc. Agedum istam.)

Hæ non sunt nugæ, non enim mortualia.

Nam mortualia nænias illas in mortuos ineptas appellat. glossaria mortuaria in Gellio per diminutionem linguas audio ad contemptum, vt ita dicam, præficales. Ex eodem libro aliud intelligimus esse in matrimonium conuenire, (Gell. cap. 6. li. 18.) aliud conuenire in manum: vxores illæ quæ in mariti mancipio non erant, in matrimonium conuenisse dicebantur: quæ in potestate mancipióque & familia mariti erant, matresque familias & habebantur & vocabantur, eæ in manum conuenisse dicebantur. lib. autem. 1. Epist. ad Atticum pro *Lentulus Clodiæ filius*, ex eodem illo Gellij lib. crediderim emendandum Clodiani filius. (Gell. cap. 4. lib. 18.) hæc enim illic Sallustij verba reperiuntur, *At Cn. Lentulus patriciæ gentis collega eius, cui cognomentum Clodiano fuit, perincertum stolidior an vanior, legem de pecunia, quam Sylla emptoribus bonorum remiserat, exigenda promulgauit*, qui hoc Sallustij loco fretus ad emendandum Ciceronis codicem accesserit, non leue suæ sententiæ pignus habere videatur.

Cato explicatur, culeare labrum. CAPVT IX.

VINVM, inquit Cato, *indolijs hoc modo venire oportet, vini in culeos singulos quadragenæ dabuntur & singulæ vrnæ.* (Cato de re rustica cap. 148.) vinum vendere solebant culeari mensura, & admetiri, vt idem Cato indicat, qui labrum culeare parandum præcipit vinis ad meriendis. (Cap. 154.) mensura culei quadraginta capit vrnas: sed auctuarij loco vna præterea additur. *vinum autem quod nec aceat nec muceat, id dabitur: in triduo proximo viri boni arbitratu degustato.* emptor, si non ita fecerit vinum pro degustato erit, nec emptor recusare poterit vinum, vel mucidum vel acidum vel vapidum, cùm intra triduũ non degustarit, quod facere ex lege debuit. *Quot dies per dominum mora fuerit quominus vinum degustet, totidem dies emptori procedent:* (Cato ca. 148.) vt si mensem integrum per dominum mora fuerit, ne degustari possit, mensem etiam integrum illum habeat, & præterea triduum ad degustandum, quod ex lege venditionis concessum est. *vinum accipiat emptor ante Cal. Ianu. primas*, quod est ante initium proximi

ximi mensis Ianuarij, id est illius Ianuarij qui primus & proximus veniet. si non antè acceperit vinum emptor, dominus qui vendidit vinum, admetitut etiam emptore absente, cùm vt iurisconsulti scribunt, venditori liceat vel effundere vinum, si diem ad metiendum præstituit, nec intra diem admensum est, modo antè testatò denuntiauerit. *Quod*, inquit Cato, *admensum erit, pro eo domino resoluito*, id est venditori soluito. Nam scribendum est domino, non vt in libris omnibus, dominus. *Si emptor postulauerit, dominus iusiurandum dabit, verum fecisse*, id est, iurabit venditor sese verè & bona fide admensum esse, nihilque dolo malo fecisse. *Locus*, inquit Cato, *vinis ad Cal. Octob. primas dabitur*, à domino, id est, dominus vinum illud doliare vsque ad diem primum Octob. proximi asseruabit, eique locum præbebit: si diutius seruari velit emptor, locum conducat ad Ianuarias vsque Calend. *si non antè deportauerit emptor, dominus vino quod volet faciet*, quod est, etiam si velit, effundet. Nam tum, vt Vlpianus ait, per corbes mensuram facere & effundere licet. *veteres enim*, inquit, *hoc propter mensuram suaserunt, vt scilicet per corbes venditor mensuram faceret, quo sciret quantum ab emptore peteret, & quot culeos vendidisset*: idque faciendum ait, cùm mensura non apparet, quod est cùm venditor mensuram vini nescit doliatis, videlicet vt cognito corbium vinariarum numero, effusóque vino, intelligatur quantum vini perierit emptori, quantumque debeat venditori.

[Margin: L. 1. §. licet ff. de peric. & com. rei vend. — Cato c. 148. — Ibid. — L. 1. §. vlt. ff. de peric. & com. rei vend.]

Mustacei, lauream in mustaceo quærere, solum placentæ, tracta, balteus, enchytum, sauillum, irneum, sphærita.

CAPVT X.

Hic pastorem agam & dulciarium, & opera quædam Catonis pistoria explicare conabor, in ijs mustacei sunt, qui ex eo nomen sunt adepti, quòd è musto subigantur: præcipit enim Cato, vt farina musto conspergatur, deinde defingantur, id est formæ eorum fingantur. cùm coquuntur, subduntur lauri folia: vnde prouerbium apud Cic. est, quærere lauream in mustaceo. Sunt & apud Athenæum mustacea ex mulso, & mustacea sesamata, Placentæ confectio, latè describitur: in ea est solum, quæ pars est ima, & tanquam fundamentum. sunt tracta, ea ficta, farinacea, aut addita alia materia & impensa, quæ imponuntur solo: quo verbo etiam vtitur Athenæus hunc in modum, εἰς δὲ τὰ καπύρια καλύμματα τράκτα μίξεις, ὥσπερ καὶ εἰς ἄρτον. Tracta autē vocantur à trahendo & tractādo: tractam dicit fœminino genere Plinius, *decimo ad speciē tractæ subigunt vuæ passæ succo*. ex eo placentam vulgo tartam traiecta litera tanquam tractam appellamus: tracta lanæ etiam inuenitur. Igitur in Catone scribendum est, *farinæ silagineæ l. II. vnde solum*

[Margin: Cap. 121. — Lib. 5. ad Attic. epist. 20. — Athenæus lib. 14. cap. 75. — Athenæus lib. 3. — Plinius lib. 18. c. 11. — Cato cap. 76.]

ſolum facias, in tracta farinæ l. 4. Eodem modò aliquot interpunctionibus poſtea eodem capite ſic delinquitur. *vbi arebunt*, inquit, *componito pariter.* ſic enim lego, id eſt facies vt ante feceras, cùm in qualo poneres. *tum in ſingula tracta*, id eſt ſingula tracta tractabis & depſes & finges vt oportet. Itaque mox ſequitur, *vbi depſueris:* ſequitur, *vbi tracta erunt*, id eſt vbi erunt ficta, vt oportet: *focum calfacito & teſtum*, id eſt clibanum. Mox præcipit vt è libris duabus farinæ fiat ſolum tenue: ſubſcribit, *ibi balteum ponito.* Balteum autem vocat id quo cingitur placenta & ambitur: eſt autem ſolum, vel ſoli pars. Nam cum fingitur placenta poſitis tractis ita, vt in ſummo ſingula ſint, ſolum quod in imo latum erat, replicatum in metam ſurſum verſus colligitur: vnde ſcribit poſtea, *ſolum contrahito*: totáq; tracta cingit, & tractarum condimenta complectitur. Malim autem, *donec omnem caſeum cum melle abuſus eris*, quàm aduſus, quod eſt, donec omne mel omnémque caſeum conſumpſeris. Nam à priſcis abuti ſic plerumque vſurpatur. Legi mox fortaſſe poteſt, *ornatóque focum bene primo.* ſpiram deſcribit, cui ſolum ſubijcit, deinde tracta in ſpiram conuoluta more reſtis per ſolum ducit: talis ferè eſt apud nos ſpecies panis, quæ briocha dicitur. tracta autem cùm veluti regulæ in longum porrecta ſternuntur in ſolo, tum opus illud piſtorium ſtrues dicitur. Scriblita eſt appellata quaſi ſcribilita, id eſt ſcribilata: Cap. 78. Plautus integram vocem vſurpauit, *Dum ſcribilitæ æſtuant, occurrite.* Plaut. Pænulo in prologo. Ex eo fortaſſe ſic appellata eſt, quòd qui eam fingit, tanquam ſcribit, aut quòd eſſet notis quibuſdam ſignata, & tanquam ſcripta videretur. Globuli, vel Cap. 79. globi, noſtris notiſſimi ſunt, & quotannis Hilaribus ſub quadrageſimam fiunt. ἐγχύτων πλακούντων mentio eſt apud Athenæum, & apud Heſychium. Athenæus lib. 14. hæc placenta ſuum quoddam operimentum habet, quod dicitur κρηπίς. nam κρηπὶς, vt ait Heſychius, λέγεται καὶ τὸ ἐπίθεμα τῶν ἐγχύτων πλακούντων. Apud eundem Enchymata ſpeciem placentæ reperio. veteres libri Encytum habent Cap. 80. ſine aſpiratione, cùm eam ſæpe dictionibus Græcis Latini detrahant: qui tamen aſpirant probabiliores ſunt, ſequunturque originem Græcam. Enchytum autem dicitur, quòd infunderetur, cùm eſſet aliquanto liquidius. Nam infundebatur in calicem pertuſum in vnguine poſitum. Irneum Cap. 81. ab irnea, cuius poculi mentio eſt apud Plautum, vt irnellæ apud Verrium, appellatum eſſe puto. ſcribit enim in irneam eſſe indendum, & in olla coquendum. ſphærita, Cap. 82. vel detracta aſpiratione ſpærita, quod minus probo, placentam ſignificat ſphæras id eſt globos habentem, qui multi in ſolo placentæ componuntur. Sauillum à ſuauitate nomen habet. noſtrum Cap. 84. enim ſuauium appellare ſolemus noſtras delicias. ſauij diminutiuum eſt ſauillum, vt & ſauiolum. Sunt & operis piſtorij multa nomina apud Athenæum, Athenæus li. 14. eorumque multa Latina, deprauata tamen nonnulla. ſcribit placen-

tarum ſpecies multas, in ijs Tarentinam, Craſſianam, Siculam, cruſtum, dubiam, guttatam, Montianam, cruſtum Cœrianum, cruſtum tutatum, vel titulatum, cruſtum Tabonianum, muſtacia è mulſo, muſtacia ſeſamata, cruſtum purum, goſgloanium, Paulianum, enchytum, ſcriblitam, ſubitellum, ſpiram: nominat & Catillum ornatum, quem & deſcribit: deſcriptionem ex eo quæret qui volet.

Impetrita, depulſoria, depulſa, occentare malum carmen, recanere, præfiſcine, mu, tintinaculi. CAPVT XI.

[Plin. lib. 28. cap. 2.] VERBA Plinij ſunt lib. 28. nat. hiſt. in publicis editionibus peruulgata, *præterea alia ſunt verba impetrantis, alia depulſoris, alia commentationis,* quæ, quòd mihi prima ſpecie neſcio quid obſcuritatis offerebant, cum vetuſtis codicibus collata longè alia reperi, & vt ſpero integriora, *Præterea alia ſunt verba impetritis, alia dipulſoriis, alia commendationibus.* Nam impetritum etiam Valerius dixit lib. I. vt antea notaui, *cùm inquirendum vel extis vel ſortibus, impetrito.* [Valerius lib. I. cap. I.] [ibid.] Quæ autem Plinius depulſoria dixit, depulſa Valerius vocauit: *Portentorum depulſa, Etruſca diſciplina explicari voluerunt.* Commendationem, quod vnum de meo repoſui, cùm in libris etiam ſcriptis commentationis perſcribatur, Valerius ſignificauit, cùm ſcripſit, *cùm aliquid commendandum eſt, precatione.* [ibid.] Veteres cùm res certas, vt nomina, ſpeciem ſimulachrum, teſtas, calices ouorum, acu aut ſtilo, aut grafio per forabant, hoc velut veneficio & maleficio aliquos lędi exiſtimabant: Ouidius, [Ouid. 3. amor. eleg. 6.]

Sagáque phœnicea defixit nomina cera,
Et medium tenues in iecur vrget acus.

Itaque hoc ſibi ne eueniret, ſolebant putamina cochlearum & ouorum ipſi vel frangere, vel pertundere, occupantes & anteuertentes maleficium. [Plinius li. 28. cap. 2.] Plinius, *defigi quidem diris precationibus nemo non metuit. huc pertinet ouorum, vt exorbuerit quiſque, calices, cochlearúmque frangi, aut eoſdem cochlearibus perforari.* Cùm autem in Plinio legatur eo in loco è duod. tab. *qui malum carmen incantaſſet,* non eſt dubium quin ex optimis D. Auguſtini codicibus de ciuitate Dei, & veteribus grammaticis emendandum ſit, *qui malum carmen occentaſſit.* Recanere eſſe videtur apud Plinium incantationem retorquere, & diſſoluere, quod & recantare fortaſſe dici poteſt. vt enim cantu rumpi angues priſci cenſebant, ſic angues ipſos exiſtimabant, ſi id præſentirent, recanere, & incantationem referre ac diluere. Verba Plinij ſunt, *non pauci etiam ſerpentes ipſos recanere, & hunc vnum illis eſſe intellectum.* Scribitur ibidem, *nam ſi menſa adſit, nullum ponere tranſlatitium videmus etiam, quoniam multas religiones pollere manifeſtum eſt.* Lego aſtipulatoribus antiquis libris,

anulum

anulum ponere translatitium videmus: quinetiam multas religiones pollere. Antiqui pontifices multis epulis interesse solebant, in inaugurationibus, in sacris multis: postea ad vsurpationem vetustatis epulatio in sacris quibusdam retenta est, id est, dicis causa. Plinius: *Si pontifici dicis causa epulanti, in mensa vtique id reponi adolerique ad larem piatio est.* In vetusto eodem lib. Ophiogenes ex insula Paro sunt, non Cypro, vt in peruulgatis libris: libro tamen septimo ea gens circa Parium in Hellesponto fuisse dicitur: sed & legatus nomine est Euagon, non vt in receptis libris, Exagon: sed id diiudicandum lectori relinquimus: nec enim interloquimur, tantum abest vt de eo definiamus.

cap.3.lib.28.

Ibid.

Videntur veteres syllabam mu ad depulsionem fascini & inuidiæ maliquè, imo ad silentium ominandum imperandumque vsurpasse, si modo vetustis libris fides habenda est, in quibus quod ex Plinio scribam sic exaratum est: eorum enim fidem appello, nec moror editiones: *quanquam illos religione mutuatur.* placet tamen etiam mutatur. ad fascinum depellendum etiam veteres præfiscine dicere solebant. Afranius, *Paula mea amabo pol tu ad laudem addito præfiscine, ne puella fascinetur.* Fascinus deus fascinum depellebat, cuius rei causa curribus triumphantiũ subijciebatur, vt fascinum in auctores reijceret, eosdémq; fascinum recipere & inuidiã iuberet. Plinius, *& Fascinus imperatorũ quoq; non solum infantium custos, qui deus inter sacra Romana à Vestalibus colitur, & currus triumphantiũ sub his pendens defendit medicus inuidiæ, iubétq; eosdem recipere. Similis,* inquit Plinius, *medicina linguæ, vt sit exorata à tergo fortuna gloriæ, carnifex.* Nam cum triumphante in curru seruus publicus, qui coronam sustinebat, & carnifex cum tintinabulo & flagro erat. Romani autem cùm supplicium de seruis sumebant, tintinabũla ad plebẽ conuocandam, vt reor, adhibebant: aut arcendam, ne contaminaretur. Plautus,

cap.4.lib.28.

Plautus Pseudolo Sc. Pseudole non.

Lanios accersam duos cum tintinabulis.

Iterum, *Ne ego bilingues vos necem, nisi*
Ad tintinaculos voltis vos educi viros.

Truculẽto Sc. Egon' tibi.

Sic & ex crepitu plagarum vocauit: quanquam ad tintinabula quoque respexisse videri potest, cùm ea etiam adhiberentur, vt est auctor Zonaras.

Zonaras tomo 2.

Auspicia perennia, ex acuminibus, viri vocantur.

CAPVT XII.

QVÆ sint auspicia perennia apud Cicer. non temerè reperias qui optimè explicet, & quæ ex acuminibus: sed locum ante adscribere præstiterit: *Nulla,* inquit Cicero, *perennia seruantur, nulla ex acuminibus, nulli viri vocantur, ex quo testamenta in procinctu perierunt.* Ego veram scripturam

Cic. lib. 2. de natur. deorũ.

existimaui aliquando peremnia, quomodo & in Festo legebam, vtrobiq; auctoritate veterum librorum fretus. Nunc nihil interesse puto, cùm perenne lenitatis gratia è peremni factum putem. Perenne autem, inquit Festus, auspicatur, qui amnem aut aquam, quæ ex sacro oritur, auspicatò transit. Sic magistratus in Campum euntes, vt aliquid agerent, Petroniam in Tiberim profluentem auspicatò transibant, quod genus auspicij perenne vocabant. Idem militiæ in alijs amnibus, quos transibant, faciebant, eáque auspicia similia ferè erant sacris, quæ Græci διαβατήρια vocabant. Auspicia ex acuminibus quæ sint, magis obscurum est: sunt qui ex agminibus emendent, quibus non assentior, arbitrorque quemadmodum augurabantur lætum portendi successum, si signa vellenti signifero non reniterentur, sed facilè promptéq; sequerentur: sin vix conuellerētur magno eius nixu, aduersam denuntiari fortunam: sic auspicari solitos esse ex acumine spiculorum, pilorum, ensium suorum spem prælij & euentū, si splenderet, si retusum non esset, si non sordidum, si non hebes, si horrorem quendam præ se ferret. Arnobius, *aut Martium discrimen obeuntes spem prælij sumitis, & ex acuminibus auspicatis.* Iam quod ait, nullos viros vocari, ex quo testamenta in procinctu perierunt, de eo sic sentio, cùm olim delectus habebatur, primi citari nominarique solebant boni ominis gratia, Valerius, Saluius, Statorius, Victor, quo quidem & salutem & victoriā sibi ominabantur: quod idem, vt reor, milites in procinctu testamentum facturi imitabantur. Nam etsi impendente maximo mortis periculo, sic testari solebāt, tamē viris bonorum nominum vocatis sibi & salutem & victoriam auspicabantur: sed genus illud testamenti in desuetudinem abijsse & hîc dicit Cicero, & Iustinianus refert: viros tamen vocari prisco genere orationis, & religionis dixit, vt è Macrobio apparet sic scribente, *Viros vocare ferijs, non oportet: si vocauerit, piaculum esto.* Iterum, *vitabant veteres ad viros vocandos etiam dies, qui essent notati rebus aduersis.*

Festus li.14.

Arnob. lib.2. aduers. gētes.

Lib.2. Inst. de testam. ordin. §. sed vt nihil.

Macrob. lib.1. Sat. cap.16.

Commosis, echinopus, Plinius emendatur, duo fundi apud Martialem. CAPVT XIII.

VT qui in diem, atque adeo in horam viuunt, incerti sunt posteri temporis, fortéque potius, quàm ratione victum parant. Ita mihi vsuuenit in hisce scribendis, qui capite vno confecto, nesciam plerunque quid scribere deinceps debeam. Nunc loca quædam Plinij attingam ex lib. 11. natur. hist. Igitur pro cōmosi legendum arbitratus sum sæpe conesin vel coniasin, vt tectoriū quoddam, & illitionem intelligeremus, quæ apes prima fauis,

Plinius ca.7. li.11.

fauis, vt Maro dicit, ponunt fundamina. Sed & ita ab Aristotele scribitur, Lib.4. Georg. καλοῦσι δὲ οἱ μελιττουργοὶ τοῦτο κόμμωσιν. Gaza tamen apud Aristotelem verba Plinij vt circunferuntur approbat, & μίτυν commosin interpretatur, quando præter imum tectorium est & μίτυς apud Aristotelem, quæ commosi respondere videtur. Commosim tamen retineo auctoritate Hesychij adductus, in quo scribitur, κόμμωσις ὁ τοῦ σώματος ἀρχαϊσμός, καὶ ὑπὸ τῶν μελισσουργῶν ἡ τοῦ σμήνους διάχρισις. *Ceras*, inquit Plinius, *ex omnium arborum satorumque floribus confingunt, excepta rumice & chenopode*: scribo, & echinopode. sic autem vocatur herba acculeata, Dioscoridi, quod sciam, non memorata: cap.8.li.11. eius mentio est in veteri disticho,

> Ὡς ἄν ἐχινόποδας, καὶ ἀνὰ πρηχεῖαν ὄνωνιν,
> φύονται μαλαχῶν ἄνθεα λευκοΐων.

Plutarch. Sympos. deca. 1. problem. 4. cap. 10.

Struunt, inquit Plinius, *orsa ea concameratione aluei, textúmque vel vsque ad summa tecta deducunt*: scribo & ex veteribus libris & Aristotele, *struunt orsa à concameratione alui, textúmque velis à summa tela deducunt:* scribitur etiam, *struunt orsus*. Aristotelis autem verba superiorem constituunt lectionem, quæ equidem, vt clarissimi philosophi auctoritate recepta scriptura falsi condemnetur, adscribam. ἄρχονται δὲ τοὺς ἱστοὺς ἄνωθεν ἀπὸ τῆς ὀροφῆς τοῦ σμήνους, καὶ κάτω συνυφῆ ποιοῦσιν ἕως τοῦ ἐδάφους ἱστοὺς πολλούς. Arist. lib. 9. de hist. animal. cap. 11. *Limitibus*, inquit Plinius, *binis circa singulos arcus, vt aliis intrēt aliis exeāt*: scribo, *circa singulos actus*. atq; hic Plin. cap. 10. lib. 11. licet, si quis acrior animaduersionem & notationem censoriam distringat, Plinium reprehendere, lapsum ignoratione Aristotelis sententiæ. Nam Aristoteles scribit fauos strui similitudine poculorum geminos habentium fundos, & in diuersa patentium, quæ pocula Græci vocant ἀμφικύπελλα: ea Martialis intellexit cùm dixit, Lib.8. epig.6.

> *Hi duo censentur longæuo Nestore fundi.*

aliam tamen sententiam reddidit Plinius. Verba Aristotelis sunt, περὶ μίαν γὰρ βάσιν δύο θυρίδες εἰσίν, ὥσπερ ἡ τῶν ἀμφικυπέλλων. Arist. de hist. animal. lib. 9. cap. 11.

Maro explicatur aliquot locis, honos, confidere luctu, duplicari dolore, Drances refert Ciceronem, coruscare, iam melior, iam diua. CAPVT XIIII.

NOBILES Grammatici hæsitant in his Virgilianis versibus, Lib.12. Æn.

> *Sunt tibi regna patris Dauni, sunt oppida capta*
> *Multa manu, necnon aurúmque animúsque Latino est.*

Illis enim videtur ab re hîc animus & aurum à Latino ostentari. Itaque comminiscuntur sententiam nullo modo probabilem, & eo à me medius-

fidius omiſſam. Ego verò putem Latinum ducere, nec ſibi Turni affinitate opus eſſe, nec viciſſim Turno Latini, cùm vterque alterius ſubſidio carere facilè poſſit. Nam ſiue Turnus opes his nuptijs ſibi quærit, ſatis per ſe potens eſt regno Dauni, & oppidis multis bello partis: ſiue præſidium quærit Latino & opes, Latinus ſatis opulentus eſt & nobilis, etiam abſque his nuptijs: vt vterque altero carere commodè & facilè poſſit.

Maro lib. 12. AEn. *—per ſi quis Amatæ Tangit honos animum.*

cum dicit Maro, more Latino loquitur, & dicit, ſi quid Amatæ cauſa facere vis. Nam cùm dicunt ſe alicuius cauſa aliquid facere, ſæpenumero ſe honoris eius cauſa facere prædicant: hócque genus loquendi & apud Ciceronem & Plautum reperire licet. Lib. 11. AEn. Quod autem de Drance Maro ſcribit, Ciceronis perſonæ mirificè conuenit, vt non dubitem in eius imaginem Drancis perſonam à Marone inſtitutam eſſe & inductam. Ibid. At verò, *Conſediſſe vrbem luctu*, dictum eſt, quòd triſtes qui ſunt, plerunque ſedent: & Græci καθίζειν κλαίοντα. i. flentem reddere, dicere eodem modo fere ſolent. Ibid. Apud eundem poëtam lego, *Duplicátque virum transfixa dolore.* magnus enim dolor nos duplicat & curuat. ſic Homerus, ἰδνώθη δὲ πεσών: & de Therſite, πλῆξεν, ὁ δ' ἰδνώθη. Homerus Iliad. β. Reprehendunt critici Maronem hoc verſu,

12. AEn. *Pilumno quos ipſa decus dedit Orithya.*

neque enim veriſimile aiunt aut probabile Pilumno Italo notam fuiſſe Orithiam Atticam puellam, quam Aquilo in Thraciam rapuerit. Sed eorum pace dixerim, hîc potius laudandus, quàm reprehendus Maro eſt. ſciebat enim nobilitatam equis Thracen olim fuiſſe, cùm ſcribat Heſiodus,

ὅτε διὰ Θρῄκης πωλοτρόφου:

Homer. Iliad. χ. & equos Rhæſi tantopere celebret Homerus, qui etiam ſcribit Aquilonem cum armento equarum Dardani congreſſum ſobolem genuiſſe generoſiſſimam. nihil igitur hîc aliud ſignificat Maro, quàm ex illo generoſo ſemine Turni equos fuiſſe, & Thracios ſatu eſſe, cùm Thracij equi præ cæteris cenſerentur: proinde alio loco ſcribit etiam de Turni equo,

9. AEn. *—maculis quem Thracius albis Portat equus.*

Cùm autem Pilumnus deus fingatur, dea Orithya, quidni alter alteri notus eſſe potuerit? non enim vt de mortalibus, ſed de dijs poëtam loqui cenſendum eſt: etſi in eis nihil re vera diuinitatis fuerit. quidni enim poëta ius ſuum retineat, & in numerum deorum referat eos, qui ea tempeſtate hominum opinione cœlitum numerum explebant? Illud etiam inenodabile critici cenſuerunt, quod eo in libro Turnus loquitur.

12. AEn. *—neque enim Turno mora libera mortis.*

quod tamen enodatu non eſt difficile in hanc ſententiam: mihi non vtrum velim liberum eſt, ſed pugnam detrectare non poſſum: vt ſi cadendum eſt & op-

& oppetendum, differre non possim. Ac sic loqui solent, qui obstinato animo in pericula rapiuntur: negant enim sibi licere periculum fugere.

In medióque focos & diis communibus aras. 12. AEn.

sunt foci etiam & aræ priuatæ, vt apud Ciceronem pro domo, *omnium ciuium salus, vita, libertas, aræ, foci, dij penates, bona, fortunæ.* sed quos à poëta illic dici deos communes audimus? neque enim de ijs satis enarratoribus constat. ego communes putem deos dici, deos illos, quorum simulachra in gramineis aris erant posituri, vt eorum interuentu & religione sanciretur fœdus: at communes vocantur, quòd eorum sacramento & religione communiter vtraque pars fœdus esset percussura, & eorum numinibus statura, vt dij sint communes Troianis & Latinis in fœdere iungendo. crispare Matoni est quod Homerus dicit πάλλειν vt,

Bina manu lato crispans hastilia ferro: Ibid.

cùm ab Homero etiam scribatur,

Αὐτὰρ ὁ δοῦρε δύω κεκορυθμένα χαλκῷ πάλλων.

hoc enim è Gręco poëta fœneratus est Maro, vt & totum de fœderibus & singulari Æneæ & Turni certamine locum. alio loco coruscare dicit Maro vt,

— oditque moras, hastamque coruscat. Ibid.

Iam melior iam diua precor,

in Æneæ precatione, aliter exponendum arbitror quàm interpretibus placere animaduerto. Nam cùm infesta esset Troianis Iuno, proprium autem deorum sit bonos esse, precatur vt animum mutet in Troianos, & eis bona esse velit, quod ea arte dicit, quasi quæ mala sit, à diua degeneret: perinde acsi diceret, ad te redeas, & te deam esse memineris cuius proprium est non nocere. Cùm autem illius Mars esse vidiatur, qui victoriã obtinet, idcirco à Virgilio dictum existimo,

Sin nostrum annuerit nobis victoria Martem. Ibid.

nam illorm esse videtur, quibus fauet. id igitur est, si nobis fauerit victoriamque dederit: contra non videtur esse illorum, quibus aduersatur, quique vincuntur. hæc ideo dixi, quòd non satis accõmodatè explicata à Seruio viderem. Vis deum inferna, circunloquutio est pro dijs infernis, vt odora canũ vis, pro canibus, fluxitque à poëtis Græcis à quibus dicitur ἲς πριάμοιο pro Priamo. Ibid.

— circúnque atræ formidinis ora Ibid.

Iræque insidiæque dei comitatus aguntur.

cùm Maro scripsit, Homerũ æmulatus est, qui comites attribuit Marti, terrorẽ, pauorem, & contentionẽ: sed personas summutauit Maro, posuitque insidias & iras versus Hemeri est, Homerus lib. 4. Iliad.

Δεῖμός τ' ἠδὲ φόβος καὶ ἔρις ἄμοτον μεμαυῖα,

Ἄρεος ἀνδροφόνοιο κασιγνήτη ἑτάρη τε,

[8. Aeneid.] quem locum etiam imitatus est his versibus,

— sæuit medio in certamine Mauors.
Celatus ferro, tristésque ex æthere diræ,
Et scissa gaudens vadit discordia palla,
Quam cum sanguineo sequitur Bellona flagello.
[12. Aen.] *Iámque aderat Phœbo ante alios dilectus Iapix.*

sic excudi solet in Marone: Iapidem tamen Ausonius scribit, vt in Marone legisse videatur Iapis. Eius versus est,

[Epig. 21.] *Idmona quod vatem, medicum quod Iapida dicunt.*

Sidus, terra Pythagoræ, cusiones, Varro emendatur.

CAPVT XV.

In sideris exponenda notatione, quis non, vt ita dicam, Varronis libros esse sideratos putet? sed morbum quo afflati sunt, sanare conabor, [Varro lib. 6. de ling. Lat.] hunc in modum: *Sidera, quòd quasi insidunt, atque ita significant aliquid in terris perurendo, aliáue qua re, vt signum cadens in pecore.* [3. Georg.] Notum est autem è Marone solitos esse veteres signa suo pecori inurere,

Continuóque notas, & nomina gentis inurunt.

Mihi videor his in capitibus chirurgiam quandam exercere sanandis vlceribus, & interdum sanis vlcerandis carnificinam. [Varro li. 6. de ling. Lat.] Mox sic lego, *Terrarum anfracta reuisam, anfractum, est flexum, ab origine duplici dictum.* Nam ait anfractum deduci ab ambio & frango, quæ duplex origo est, non simplex. nihilo secius & illud ita scribo, quando cuculi more toties nobis scribo & lego occinendum est. *Quæ vocitatur* ἡ χθὼν πυθαγόρεια. si homo dispãsis brachijs & pedibus diductis statuatur, & in verendis circini pes collocetur, rotundationis linea per extremas manus & extremos pedes curret. Ita genitalia centrum erunt, quæ hic vocatur Pythagoræ terra, machinatione geometrica inuento hominis centro, id est inuenta minoris mundi terra, quæ officina est procreationis, vt in maiore mundo terra ortus regio. Cæterùm vt hoc, quod perleue est addam, [Cic. lib. 2. de Diuinat.] apud Ciceronem, *Certum terrarum obsides*, legitur: hic, *obtines*. [Varro li. 6. de ling. Lat.] Lego deinceps, *Sed quòd vocant Delphis in æde foramen, ad latus est quiddam, vt thesauri specie, quod Græci* ὀμφαλὸν *vocant, quẽ Pythonis aiunt esse tumulum, abeo nostri interpretes* ὀμφαλὸν *umbilicum dixerũt.* hæc locupletior est scriptura, quàm editio: & videri potest errasse oculus & transilijsse repente ad posteriorem vocem ὀμφαλὸν. omisso versu toto, quem prior vox post se trahebat. [Ibid.] Lego mox, *exuperãtum virũm.* Nam *exuberantium* non conueuit versui: *exuperantum* interpretor, procerorum, altissimorum, vt, *forma superante iuuencas*, [8. Aen.] dixit Virgilius: nisi quis fortissimos intelligat. [Varro li. 6.] Lego mox, *Mystica dextra vada præuecti.* At verò quod sequitur,

Areopa-

Areopagitæ, qui dedêre quam pudam, ne dicam dolo, nullo modo intelligo: & emendare corrupta, quæ ſententiam non abſoluunt, hominis eſſet, qui diuinitus ſciret. *Pudam*, enim illud quid ſit neſcio: coniecturas tamen meas ſubſcribam: exiſtimaui interdum legendum, *qui dedêre æquam, piam*: interdum *æquam, bonam*, interdum *æquam, putam*, interdum *æquam palam*: nulla alternanti potior ſententia viſa eſt, vt per parodiam Maronis verſum vſurpem. Addam & in exemplari quod habui, *Areopagitæ*, tãtum ſcriptum fuiſſe. Lego mox, *quæ pontus Helles clauſtra.* ita legendum apparet ex Oratore Ciceronis. Interpretatur autem Varro cur poëta clauſtra dixerit, atque id vel è ponte Xerxis, vel ex anguſtijs & faucibus vtrinque Propontidem includentibus factum eſſe dicit. Lego etiam, *cum motũ vento non eſt.* Videtur mox legendum: *Conferre queant ratam æratam, quæ per mare ſudantes eunt, atque ſedentes.* Sanè *queant*, è veteri libro eſt, reliqua coniecturæ meæ. Lego etiam, *cornutam vmbram iaci.* Lego mox, *curua. Muſas quas memorant, noſce Caſmenas: Caſmenarum.* Et quandoquidem ſemper pernox & perdius lego vel ſcribo. Etenim tam frequenter iſta in ore verba habeo, vt iam ſtilus meus alia ſcribere ferè neſciat: mox lego, *Coſculo doloſi eſo. Omnia verò ad epulum coëmiſſe iam cuſiones: Duonus è ruſe Diuius Ianũſq; venit.* Ne quem fallam, aut circumueniam, pro ad patula, ſcripſi ad epulum vel epulas, ne quis quantum iuris mihi ſumpſerim ignoret: alij ſanè quam ingenioſè legunt, *omnia ad patula*: ſed quod interpretari commodè non poſſim: legi tamen aliquando in templis captata omnia, vt etiam fortaſſe ſub dio etiam captarentur: verbum tamen coëmiſſe non conuenit ſenſui. In libro antiquo reperio, *omnia ad patula*: &, *duonus ceruſes.* Cuſiones ſunt curiones, ruſe rure. Duonus autem Diuius & Ianus videri poſſunt vocabula Curionum, quod tamen in re tam priſca & obliterata affirmare non auſim.

4. Adn.

Varro lib. 6.

Seſquiſenex, ambe, Caſinum, cumerum, paluda, fictor, Varro emendatur, CAPVT XVI.

EXTAT apud M. Varronem perlepidum pérque venuſtum Papinij epigrammatium in adoleſcentem Caſcam, ſed quibuſdam tamen locis inquinatum atque maculatum: ego creta quadam cimolia eius maculas detergere conabor, proponãque id, quemadmodum ſcribi debere cenſeam.

Ridiculum eſt cùm te Caſcam tua dicit amica,
Fili potoni ſeſquiſenex puerum.
Dic tu illam puſam: ſic fiet mutua muli:
Nam vere puſus tu, tua amica ſenex.

Varro li. 6. de ling. Lat.

Cùm inueniſſem in vetere libro, *potonis eſqui ſenex*, exiſtimaui potoni ſeſ-

quiſenex legendum, id eſt, pluſquam anus. Senex enim de muliere etiam dicitur, vt, *tua amica ſenex*. Sunt & duo iambici verſus oppido quam elegãtes. Manilij de Caſco Caſcam ducente, in quibus canore nuptiæ ſunt congruæ, conuenientes, concinentes. Ibid. Quod autem ait Varro, *etiam nunc Caſinum forum vetus appellant*, intelligo oppidum Caſinum à Romanis appellatum fuiſſe forum vetus. Nam fori nomen multis indiderant oppidis, vt foro Cornelij, foro Sempronij, foro Liuij. ſequitur mox, vt in antiquis libris ſcribitur, *Item ſignificauit, in Attelanis aliquot pappum ſenem, quod caſnar appellant*. hic pappum ſenem eſſe ſuſpicor carduorum lanuginem, ſenilem hominum canitiem æmulantum, Græci γήρειον appellant. editiones pupum habent, qui volet eas ſequatur. Ait Varro, *profectum verbum ab ambe*. hoc verbi ſollicitos & anxios habet grammaticos. Ego ambe puto eſſe circum, quod diminutum dicitur an, vt in anquiro. Integrum eſt & incolume in explicatione ancilium in libris antiquis. Nam editionum cenſores eum quoque locum violarunt atque læſerunt. *Ancilia dicta ab ambeciſu.* dicitur & ambu, vt in ambubaijs Lego mox, *litera commutata ambagio dicta*. Ambiegna autem eſt circum quam duo ſunt agni. Lego mox, *vt ſigna canunt, canes appellatæ*. Lego deinde, *itaque dicitur in nuptiis camillus, qui* Feſtus li.3. *cumerum fert*. Defenditur hæc emendatio Feſti auctoritate, vas iſtud quod in nuptijs ferebatur, cumeram appellantis, & camillum, quod &, Varro li.6.de ling.Lat. vt ait, à camillo ferebatur opertum vtenſilia nubentis continens. Lego deinceps, *in quo quid ſit in miniſterio plerique extrinſecus neſciunt*. Cæterum ſubulo mihi videtur eſſe tanquam ſibilio: exponitur à vetere critico αὐλητής. In verſu autem illo antiqui poëtæ,

Corpore tartarino prognata paluda virago,

etſi Varronem ſuſpicio & reuereor, parum tamen abeſt, quin putem eum hîc hallucinatum, qui quidem paludam plaudatam interpretetur, vocem ſecutus vitioſam. Neque enim Latini ſermonis conſuetudo pati hoc videtur poſſe, vt paludum pro paludato loquamur, & poëta ille ſcripſiſſe potius videtur, *prognata palude*. conſtat enim Mineruam ad Tritonidem paludem natam fuiſſe, vt ea ferè palude prognata videatur: ſed tamen fas non ſit à tanti ſcriptoris ſententia recedere. Cùm citat Platonem in quarto, ſignificat quartum Platonis librum, qui Phædo vocatur. Lego infra, *ſed lucæ, neque vrſi potius Lucani, quàm luci dicti*. Infra autẽ exiſtimo ita ſcribendum, *Qui enim vt haberet orationem, publicè ab vniuerſis tum legebatur, ab oratione orator dictus: cùm res maior erat, legebantur*. Infra vitioſiſſimè legitur in Saturnio carmine. Non enim verſus Saturnius eſt, qui eſt Iambicus hypercatalecticus, ſed verſus Ennij heroicus, vbi narrabat Numam menſas ſacras, quibus ad rem diuinam eſt opus, & ancilia Saliorum conſtituiſſe,

eun-

eundémque liba instituisse ad rem diuinam, & fictores, qui sunt panifices, libariíque vocari possunt. In vetere inscriptione legi, DISCIPVLVM FICTORVM PONTIFICVM. In vetere libro reperio, *argei sunt è scirpeis simulachra hominum xxiiij. ea quot annis de ponte sublicio.* Tutulati sunt qui in re diuina habent in capite tutulum, vt flaminicæ & pontifices. Lego autem, *queis habent vti velatos.*

Varro emendatur, cortina, casabundus, epicrocum, diabathra, osca, ferentarius amicus, carere. CAPVT XVII.

CVM Varro nominatim in libris de lingua Latina scribat, *vt in his qui sunt versibus plerique,* quod mox pedibus solutum liberumque creditur, ego modis & numeris vinctum ligatúmque censebo. sequuntur igitur statim duo claudicantes iambici, quos scazontes Græci vocant, Varro li. 6. de ling. Lat.

Volturnalem, Palatualem, Furinalem,
Floralem, Falacrem, & Pomonalem idem fecit.

Falacrem autem pro Falacrali posuit coactus versus lege. Lego mox, *quæ obscura sunt, eorum origo Volturnus.* Excipiunt non longè nomina piscium, vt ait Græca, sed nulli intellecta in versu Lucilij, quem ego sic legi debere censeo,

Occidunt Lupe, saperdæ te & iura siluri:
Sumina te, atque amiæ,

Notum est, ne testato agam, ex Horatio & Persio quam acris & vehemens fuerit in Lupum Lucilius: eum credo hoc carmine compellari. Etiam Lucilianum versum ita scriptum reperio, Persius saty. 1.

Quidam thynno capto corium excludunt foras. Varro lib. 6. de ling. Lat.

Antonius Augustinus vir & eruditissimus & optimè de literis elegantioribus meritus, Varronis verò vindex, assertor, patronusque vnicus habendus: immo verò eius potius Æsculapius existimandus, siue sola animi coniectura ductus, siue librorum auctoritate adductus, commodissimè corium legit. Lego paulò post Ennianum versum hunc in modum,

— caua quæque in
Corpore cæruleo cæli cortina receptat.

tantum è telo cæli feci: & in libro antiquo dubium erat ligneamentum primum, & ambiguæ inter c & t figuræ. hoc versu Ennius hemisphærium cæli cortinam appellauit, de similitudine cortinæ Appollinis, quæ, vt ait, nomem habuit à corde, quòd inde primę sortes existimatæ. Inuenio in antiquo exemplari, *Quid vnde inuitis sumpserint perduellibus?* quod & adscribendum putaui. Cæterum Opilius verborum enodator antiquorum fuit: is à Stella, quæ vesperi oritur, tempus vespertinum ipsámque vesperam, vespe-

Catullus in in cariem nuptiali.

vesperum vocari credidit. At verò apud Catullum alia significatione dicitur, *Vesper adest iuuenes.* Intelligitur enim ipsa stella. Atque hic sensus erit editiones sequenti. Nam libri manualis literaturæ habẽt, *à quo eam Opilius scribit vesperum*, quod de stella liquidò perspicuéque intelligetur, non de suprema tempestate, quo sensu & in Catulliano ceſo erit accipiendum, quiddam significabitur quàm tempus primum noctis. Eam stellam, vt libri sanctiores loquuntur, Græci vocãt δία ἑσπέριον. In XII. tab. lege, vt pene notum est puerulis omnibus, è Gellio scribendum, *Sol occasus suprema tempestas esto.* Scribendum etiam omnibus approbantibus & scripturæ gratulantibus, *eà enim merces quæ Græcè dicitur* λάζον. Ennio in libro iuratissimè fidei versus iste tribuitur,

Varro li. 6. de ling. Lat.

Catullus lib. 17. cap. 2.

Varro li. 6. de ling. Lat.

Risi egomet mecum Casabundum ire ebrium.

Casabundum autem, non cassabundum hac de causa scribendum censeo, quòd à cadendo deducitur à Varrone, vel, vt melius origo intelligatur, quòd à casare proficiscitur. quod continuò additur, *Diabathra in pedibus habebat, erat amictus epicroco,* de homine dicitur, cultum muliebrem & molliorem gerente. nam & Diabathra muliebria erant calceamenta, & color croceus in vestitu viris erat indecorus. Vbi porrò hodie in Plauti exemplaribus legitur, *lanam carpere*, M. Varro sine controuersia legit carere, quod est purgare, vt interpretatur, quo vocabulo vsum etiam dicit Næuiũ in Commotria: sed & vltro ipse ita carere vsurpat cùm hic scribit, *Cùm ex ea carent, quod in ea hæret, neque est lana. quæ in Romulo Næuius appellat osca ab Oscis.* Purgamenta & sordes lanæ per contumeliam & iniuriam summam Oscorum, qui obscœni habebantur, osca Næuius appellauit, vt Varro interpretatur. Scripturam veterem interpolant multi, aliíq; aliter euulgant: est qui scribat, *quod in ea est nequam, est lana.* est qui secus, *nequa est lana quam.* hæc excogitata & commentitia lectio, si cui probetur, significabit nequa lana, spurcam & impuram, quæ non sit aliqua, id est alicuius pretij. Nam Sosipater nequa dici pro nequam docet. Lego mox, *militibus si quis eorum deperisset: &, nam illum tibi ferentarium.* Ac videtur ferentarium amicum potius dixisse Plautus, qui subsidio & auxilio futurus sit, quam quomodo Varro interpretatur, qui inanis & sine fructu sit. sed Varroni vix reclamare audeo.

Sosipater lib. 1. art. Grammat.

Varro lib. 6.

Plautus Trinum. sc. Minus quindecim.

Schœnicolæ, scraciæ, scrupedæ, strictabillæ, tantulæ, miriones, strebulæ, axiciosus, Varro emendatur. CAPVT XVIII.

Varro li. 6. de ling. Lat.

VERSVS M. Actij extat apud Varronem subobscurus, *Non quasi nunc hæ sunt hic limaces liuidæ?* quem de meritricibus dictũ accipio, quas ad despicatum

ſpicatum limacibus comparari exiſtimo, & fortaſſe cum eo continuari debent elogia huius Iambici, *Diobolares, ſchœnicolæ, miraculæ.* Ac ſchœnicolæ quidem dicuntur quæ ſcœno vnguentario (ſic enim in Varrone legendum exiſtimo) nonnullam odoris gratiam accerſerent, quas & ſchœno delibutas ipſemet Plautus dixit. Verſus ſequitur ſuperioribus, vt apparet adiungendus, ſed in ſcriptorum libris variè conceptus, cuius haud ſcio an veriſſimam ſim formulam exhibiturus literaris. [*Pœnulo sc. Negotij sibi.*] Quemadmodum tamen mihi videatur eſſe ſcribendus dicam, etſi ſcio perdifficile eſſe malignos calumniatorum morſus effugere, qui non tantum ſatis habẽt ipſi reprehendere, verum etiam clam ſubmittunt, & ſubornãt qui reprehendant. Lego igitur, *ſcratiæ ſcrupedæ, ſtrictabillæ, tantulæ.* tantulæ ſunt, paruę, breues, [*Varro lib. 6.*] vt apud Plautum, *Tantula tanta verba funditat.* ſcratiæ ſunt æquè deſpiciẽdæ & contemnendæ ac ſcrea ſputaque, ſic vocatæ quaſi ſcreaciæ. [*Pœnulo sc. Negotij sibi.*] videtur Varro ſcraciam explicare ſiccam. Nam in eo videtur legendum, *ſcracia ſiccam ſignificat,* [*Varro li. 6.*] vel exiccam ſignificat. Nam cùm ſiccæ ſunt & arentes fauces, magno & difficili ſtrepitu & roncho velut troclea ſcreatum trahimus. *ſic adſignificat,* tamen non muto. Scrupedam Aurelius exponebat à ſcauro pede vel ſcauripedam. Nam ſic in Varrone lego: ſcaurus autem exponitur στρεβλόποις & σκαμβὸς σκέλος à vetere critico. Horatius quoque,

Balbutit ſcaurum prauis fultum malè talis, [*Saty. 3. lib. 1.*]

in Sermonibus ſcribit. Lego autem non longè, *ex eo ab Actio poſitum in curioſa. Itaq; eſt in Menalippa, reijcis abs te religionem ſcrupeam pone.* Actius, inquir, ſcrupeum pro curioſo vſurpauit in Menalippa, cùm religionem ſcrupeam dixit, quam poſt tergum reijciendam ait. Strictabillæ dicuntur non tam ambulantes, quàm ſummo pede vel talo terram ſtringentes, quod vſuuenit ijs quibus pedes læſi ſunt, vel crura. non enim planum ponunt veſtigium pedis, ſed eius extremo tantum radũt ſolum, qui ijdem pedibus ſuis ægrè ſtant & inſiſtunt. A ſtringendo deducitur ſtrictare: à ſtrictando ſtrictillare per diminutionem, & per eandem iteratam ſtrictibillare vel ſtrictabillare vt à conſcribere, conſcribillare: vnde ſtrictabillæ ſunt appellatæ, vt Varro ait. Nec verò ſcriptura quam hic tueor mea eſt, ſed eorum librorum, quibus hodie ſolis teſtimonij, vt placet quibuſdam, dictio eſt. Lego autem in-ſitelli tergo, *mulier es vxor, cuinam te ego noui, ſcio axicioſem:* & paulo antè, *axicioſæ annonam è vili caram concinnant viris.* [*Varro li. 6. de ling. Lat.*] Reperio mox, *Quaſi Claudius ſcribit axicioſas demonſtrari conſupplicatrices, ab agendo axicioſas.* Mulieres rebus diuinis deditæ ſimpulatrices dicebantur, vt ait Feſtus. [*Feſtus lib. 17.*] Idem ſcribit antiquos axit pro egerit dixiſſe: vt apud Plautum addaxint, pro adegerint in Aulularia reperitur: [*Feſtus lib. 1. Plautus Aul. sc. Exi inquã.*] axieſque refert eſſe mulieres in ædibus vna agentes, & axicioſos factioſos: vt axies fortaſſe Pompeio mulieres ſint, quas axicioſas [*Feſt. Pomp. li. 1.*]

Varro vocat, quæ vna agunt cum alijs. Axitas etiam reperio in antiquo lexico exponi ἀποτελεσματικάς. Alij hîc actiosas vbique legunt, & suspicatrices, non supplicatrices. Nos istam varietatem lectori potius proponimus, quàm nostram sententiam interponimus, quam tamen si quis requirat, putem Plautum axiciosam scripsisse. Varro autem Claudij non sequitur interpretationem, sed eam affert, quam retulit Festus. Mox autem legendũ, *de stribula vt delumbos cœnabis Charea. Stribula, vt Opilius scribit, circũ coxendices sunt nobis.* Strebula Pompeius ait Vmbrorum lingua appellari partes carnium sacrificatarum. Arnobius lib. 7. ferè vt Varro interpretatur sic scribens, *Non enim placet carnem strebulam nominare, quæ taurorum è coxendicibus demitur.* Etymologiam ei Græcam reddit Varro à verbo στρέφειν, quod est vertere. Legendũ quoque mox existimo, *Scobinam ego lima actutum abrasi.* Nam Varro limam interpretatur, quod non faceret, nisi eius poëta mentionem fecisset, quam materiam & instrumentum & rem fabrilem dicit. Cæterùm cùm scribit actium dixisse personas distortas, oribus deformes, miriones, de personis histrionum monstrosis & deformibus intelligo, quod & de similibus figmentis ridiculis accipi etiam velim.

Varro li. 6. de ling. Lat.

Festus lib. 17.

Varro li. 6. de ling. Lat.

Synthesis, synthesis septenaria, prela vestium, pædagogia.

CAPVT XIX.

NON dubito, quin hîc me virum imi subsellij homines dicturi sint post probatissimos in omni genere elegantis doctrinæ viros tacere debuisse, & eis pedaria assentiri sententia: id quod sanè fecissem, si mihi potius mea, quàm veterum sensa essent proferenda. De synthesi quis non & hac & superiori ætate scripsit? non tamen assentior ijs, qui viliorem esse vestem dicunt, quibus oppono Tertullianum in libro de pallio, *vtique sicut vestigia cæstuum vitia occupauit* (sic enim illic legendum censeo) *ita & endromedis colorem aliqua mulitia synthesi extrusit.* de Cleomacho loquitur, qui vestitum Athleticum molli delicatóque cultu mutarat. Existimo autem synthesin elegantiorem & lautiorem fuisse vestem, qua pop. Romano certis diebus publicè, vt Saturnalibus, vti licebat, cùm Romę quo quis vestitu vellet, vti non liceret, togásque ferre cogerentur. sic audio Venetos senatores certo quodam togæ genere perpetuò vti in publico, domi eosdem sericatos esse: qua veste domestica si foris vterentur, capitis dimicationem subituros esse, & nobilitatem amissuros. eam vestem synthesin appellabant, quòd cùm ea rarò vterentur, domi compositam habebant in arcis aut prelis. Martialis,

Martialis lib. 11. Epigr. 9.

De palatinis dominæ quod serica prelis.

eorum

eorum est prelorum mentio apud Marcellinum, vocatque nisi fallor, pressoria: ea tamen veste domestica vtebantur, vt cùm conuiuiũ dabant. Martialis, Li.5.epig.120.

Vndecies vna surrexti Zoile cœna:
Et mutata tibi synthesis vndecies.

Rursus, *Frigus enim magnum synthesis vna facit.* Ibid.

Zoilus vestes ostentabat, eas in conuiuio subinde mutans: quod & alio epigrammate Martialis planum facit, Li.2.epig.16.

Zoilus ægrotat, faciunt hanc stragula febrem:
Si fuerit sanus, coccina quid facient?

Nam morbum simulabat, vt vestem stragulam pretiosam ostenderet. Septenas aut octonas vestes in singulis arcis aut ptelis habebant, quæ septenæ aut octonæ vestes, syntheses propriè dicebantur: sed &, vt Scæuola scribit, vniuersa etiam vestis, quòd, vt opinor, composita in vestiario esset. Per translationem septenaria synthesis Sagunti à Martiale dicitur, cùm septem vasa saguntina fictilia intelligat: & à Papinio: L.Titia §. Semproniæ ff. de aur. & arg. leg. Martial. li.1. epig.126. Papin. lib.4. siluar. in Risu Saturnalitio.

Aut vnam dare synthesin, quid horres?
Alborum calicum atque caccaborum.

pro aliquot calicibus atque cacabis dixit: & cùm finxit illum horrere syntheseos nomine audito, indicauit synthesin caram pretiosamque fuisse. Aliud etiam attexam, quos hodie vernacula voce pagios nuncupamus, qui ferè ingenui & nobiles pueri sunt in nobilium familia, eos, quod & doctis placet intellexi, nomen habere censeo à veterum pædagogijs, non à pagis, vt vulgo existimari video. Nos autem, qui breuitate vocum delectamur, verbum ita imminuimus, vt tamen vetustatis notæ appareāt. Plinius, *puer in pædagogio mistus pluribus dormiebat: venerunt per fenestram (vt narrat) in tunicis albis, cubantémque detunderunt.* Eo vocabulo turpius interdum etiam vtebantur, cùm eo cœtum puerorum, qui in delicijs habebantur, significarent. Tranquillus in Nerone, *super ingenuorum pædagogia, & nuptarum concubinatus, Vestali virgini Rubriæ vim intulit.* quo in loco corruptè perperámq; scribitur proagogia, vt & in superiore Plinij loco pędagium. Plinius lib.33. nat. hist. *Iam verò pædagogia in transitu virilitatis custodiantur.* significat enim puerorum, qui in delitijs habentur, cùm eorum forma exolescere incipit annis, & in virilitatem transire, tamen pulchritudinem custodiri & prorogari ornamentis argenteis. Inscitè autem illic scribitur, *Iam verò à pædagogis.* Lib.7. Epist. Et mihi discedi. Cap.28. Cap.12.

Declauare, pinus succinctæ, clauæ.

CAPVT XX.

EXPONI video in Pandectarum titulo Arborum furtim cæsarum cingere, delibrare vel deglubere, quod tamen non est temere credendum: sed Græcorum interpretatio ista est, ζωννύειν esse περιελεῖν τ̃ φλοιόν: Græcis autem hîc fidem derogare non est nefas. nec enim crediderim verba Latina præsertim obscuriora eis admodum intellecta fuisse. plus apud me ponderis habet & veterum exemplarium maiestas, in quibus deglabare scribitur, & linguæ proprietas. Nam, etsi qui detrahit vndique corticem, tanquam cinctura amplecti arborem videtur, tamen cingere potius videtur, qui vndique amputat ramos & clauas, solúmque relinquit truncum & stirpem. mouet me Ouidius, qui pinus succinctas dixit, quod est sursum & altè cinctas, quòd nullis à stirpe ramis ad summum cacumen obsideantur, sed simplici stipite & caudice assurgant substrictæ. Lego igitur declauare, quod est clauas amputare. Nam clauas & clauulas in hac significatione

Tit.10.lib.4. posuerunt. Palladius, *Claua feri commodius est, quæ sit manubrij crassitudine,* *Cap.40.lib.1. de re rustica.* *longitudine cubitali.* Varro, *vt sit de tenero ramo ex vtraque parte æqualiter præcisum, quas alij clauolas, alij taleas appellant.* Iam nemo nescit, quam sæpe in veteribus monumentis librorum g pro c, b pro u commutetur. quod cum animaduerterem, & existimarem potius ramalium & clauarum prætori in mentem, quàm libri venisse, declauare substituere malui, quam vel deglubere vel delibrare.

Mala mansio, robur, codex, numella.

CAPVT XXI.

Litem apud §. quæstionem ff. de iniur. AMBIGI video quæ sit apud Iurisconsultum mala mansio, quæ quidem exprimi ad verbum Græcè possit κακὸς σταθμός. Ego eo nomine suspicer, sed suspicor tantum, arcas in quas conijciebantur serui, de quibus quæstio erat habenda, sed & alij malefici interdum. Cicero pro Milone, *subitò arrepti in quæstionem, tamen separantur à cæteris, & in arcas conijciuntur, ne quis cum his colloqui possit.* Arcæ autem illæ olim robusteæ erant: *Lib.16.* vnde & robur prisci appellabant. Festus, robur, inquit, in carcere dicitur locus is, quo præcipitatur maleficorum genus, quòd ante robusteis ar-*Curgulione sc.* cis includebatur: quem locum etiam robustum carcerem Plautus vo-*Argentarijs.* cauit. Ex illis etiam arcis sontes interdum præcipitabantur & interficie-*Valer.Max.li.6.c.3.* bantur: Valerius, *quinetiam familiares eorum, ne quis Reipub. inimicis amicus esse vellet, de robore præcipitati sunt:* nisi quis de alto stipite intelligat. Apuleius roboris meminit in apologia secunda scribẽs, *ô subtilitas digna carcere & robore.* erat & πεντεσύριγγον ξύλον, robur vel codex, vel cippus, cui manus & pedes inserebantur caputq́;. Codicẽ à robore diuersum esse censeo, cũ sit

ligneus

ligneus ſtipes,quem alligati ſerui, qui deliquerant trahebant, cuíque inſidebant vincti,qui hodie apud nos appendi ſolet ſimijs. Propertius, *Eleg. 7. lib. 4.*

Codicis immundi vincula ſentit anus.

Iuuenalis, *Horrida quale facit reſidens in codice pellex.* *2. sat.*

ſignificat à matreſamilias ſeruam pellicem malè tractari, & in vinculis habitam lanificio perpetuo fatigari: quanquam non deeſt, qui *in codice reſidens*, interpretetur, vt Lacedæmonios in robore accumbere Cicero dicit, pro in robuſta quernáve ſede. vidi qui codicem in priuatis ędibus aduerſus improbos & nequã ſeruos id eſſe diceret, quod in carcere publico robur: quas omnes ſententias etiam volui referre, vt inter eas lectores iudicent. In vinculis etiam numerari ſolitam numellã ſcimus, quam putamus, vinculum fuiſſe ligneum, quo collum inſertum comprehenderetur. Nomen habere videtur inde, quòd qui eo vinculo conſtructi erant, nuere demiſſóq; capite eſſe cogebantur: quale Græcis vinculi genus κύφων fuiſſe videtur. numellam enim, quaſi nuellam, abundante litera m intelligo à nuo, vt luellam à luo. Ea qualis eſſet ſatis ex Columellæ verbis perſpicietur, qui ita ſcribit, *vbi poſſunt etiam numellæ fabricari, vt inſerto capite deſcendentibus per foramina regulis ceruix teneatur.* Sed vt eo, vnde primum profectus ſum, reuertar, arcas illas robuſtas exiſtimo ioculari vulgi vocabulo malas manſiones eſſe dictitatas, ſumpta tranſlatione à manſionibus, in quibus viatores conſiſtere ſolent, aut milites aut magiſtratuum comitatus. *Cap. 19. li. 6.*

Luere, Cluacina, myrtus hexaſtica, lutea.

CAPVT XXII.

LVERE inter cętera purgare eſt: vnde & mater Lua dea erat quæ luebat, id eſt purgabat, cui interdum ad luſtrandam hoſtium cædem arma & ſpolia incendebant. Sed & vt Luacina, Venus à purgatione dicta eſt Cluacina, quaſi colluacina. Cluere enim veteribus tanquam colluere & purgare erat. Plinius, *depoſitis armis purgatos in eo loco, qui nunc ſigna Veneris Cluacinæ habet. cluere enim antiqui purgare dicebant.* Tertullianus tamen à cloaca Cloacinam dictam cauillatur & Arnobius: ſic Murtia Venus tanquã Murtea dicebatur: ſed & Murcia murcidorũ & ignauorum dea erat. Sed quoniam in mentionem Plinij incidimus, eum ipſum ſi poſſumus, etiam in ſua myrto velut verbenis quibuſdam purgemus. ſcribit myrtum eſſe quandam noſtratem patulo folio, Tarentinam minuto, exoticam denſiſſimo ſenis foliorum verſibus. quis hîc non videt eſſe legendum hexaſticam, non exoticam, à ſex verſibus foliorum interprete ipſo Plinio, & archiuis antiquis approbantibus? Nam exoticam malè legi apparet eo, quòd Taren- *cap. 29. li. 15.* *Arnob. lib. 2. & 8.* *Cap. 29. li. 15.*

tina etiam exotica eſt, cùm ipſa noſtras non ſit. Addit eodem loco, *quin & virgei annuli expertes ferri inguinum tumori medentur.* in antiquis ſanctuarijs reperio, *quin & virgæ iaculi*, fortaſſe quòd è myrto iacula interdum fiebant, quorum haſtile virgam vocat: virgæ autem illæ, quæ nondum ſpiculatæ ferro fuerant, tumentibus mederi cenſebantur inguinibus.

3.Aen. *— crebris haſtilibus horrida myrtus,*

à Marone docitur: &,

— Iaculis increuit acutis, de eadem myrtea ſilua per tranſlationẽ vtrunque dicitur: vt & virgæ iaculi dici poſſint tam grandes, vt ferro pro iaculis

7.Aen. aſperari poſſint: & alio loco. *Et paſtoralem præfixa cuſpide myrtum.*

Cæſar lib. 5. de bell. Gall. annulli tamẽ virgei perplacent. Altercantur eruditi ſitne in Cæſare de Britannis loquente, luteo an glaſto legendum? vtrũuis ſine vllo ſenſus & latinitatis diſpendio legeris. Apuleius enim Iſatin ab Italis luteam aut glaſtum vocari dicit. Ita cùm vtrunque vocabulum Latinum ſit, fraudi non debet eſſe hoc vel illud Cæſari intexere, diſceptatore & arbitro velut à prætore dato Apuleio: quanquam ſatius omnino ſit vetera ſequi exemplaria, in quibus vitrum ſcribitur.

Vitrea bilis, nacta, detonſa iuuentus, & quædam in Perſio explicata. CAPVT XXIII.

NON eſt oſcitanter prætereundum, cur à Perſio vitrea bilis dicatur 3. Satyra, cùm ſcribit, *— turgeſcit vitrea bilis,*

Finditur. ea eſt bilis ſplendida & clara, id eſt quæ ſe clariſſimè è ſplendo-

Saty.3.lib.2. re prodit, quæ & ſplendida bilis à Flacco dicitur: quidam tamen putant, quæ ſtatim euaneſcit & frangitur, etſi emicat & ſplendet, vt in verſu illo Publiano,

Fortuna vitrea eſt cum ſplendet frangitur.

verum, vt expoſui, eodem modo Græci ὑαλόν clarum & pellucens appellant. ſcio & apud medicos eſſe pituitã vitream, quam quis hîc bilem vocari à poëta ſupicaretur: ſed id nimis longè repetitum eſſet. non ſunt tam ex

Perſius Satyr. 3. alto ducendi ſenſus, de quibus poëta nihil cogitarit. Liber autem mox ſumitur, vnde aliquid deſcribatur in charta: bicolor membrana chartæ eſt inuolucrum & tegumentum, & manuale exemptile. in charta autem ſcribebatur à diſcipulo. hoc ego obiter monui, vt Perſij ſententia pateret magis, quæ hîc obſcurior occurrit.

— An deceat pulmones rumpere ventis?

ſententiam hanc habet: téne adeo tumidum inflatumque & ſuperbi animi eſſe oportet, vel quòd longa ſerie ſis nobilis, vel patricia ſis ortus familia,

vel

vel ſenatoria, vel quòd ex equeſtri ſis ordine, & in traductione trabeatus ſpectantem ſalutes cenſorem? tuorum equorum faleris & ornamentis populum fallito, mihi nihil impones.

Non pudet in morem diſcincti viuere naccæ.

in antiquis libris nactæ ſcribitur, nec ab ratione. Nam fullones, qui nactæ vocantur, veſtimenta pedibus calcata ſaltu ſuo fullonio premunt, & denſant: ſed & veſtis à fullone dum cogitur, cōſiliari dicitur. id enim eſt νάσσειν Græcè, & νακτὰ vocantur coactilia. nacta igitur velut νάκτης erit: eodem verbo coactiliarius & pilearius accipi etiam poterit. Quod ſi à νάκος, vt apud Feſtum eſt, deducitur, vnico c ſcribi debet: ſed cùm ea litera duplicata reperiatur, ſuſpicio eſt poſteriorem eſſe t: nec officiet veriloquium, cùm etiam notatio νάκους à νάσσειν accerſi poſſit. vox hæc integra hodie eſt in Apuleio Aſini aurei lib. 9. *Maritus foris apud nactam proximum cœnitabat.* in ſecunda quoque apologia, *quid illi exiſtiment nactæ, non putabo*, legendum cenſeo, non nacti, vt editur: non deſunt tamen, qui nauci legant. in Horatio quoque ſcribendum,

Non quo fraudatis immundus nacta lucernis. Saty.6.lib.1.

ſed ſordidus, inquit Perſius, & nequam fullo, qui non eſt nauci, ignorantia & inſcitia peccat: tu prudens ſciénſque virtutem deſeris, quæ teterrima eſt animi labes & ægritudo: ac nolim alia ratione ab Ioue importuni & ſcelerati tyranni puniantur: tantum videant virtutem, & ea intabeſcant relicta. Equidem, inquit, ipſe à ſtudijs aliquando abhorrui, ſed pueritiæ inſcitia & laſciuia ætatis ludo deditæ delinquebam: tu neque inſcitiā excuſare potes, cùm philoſophiam didiceris: nec pueritiam prætendere, qui tantus es natu. Perſ.ſaty.3.

Grandia ſi nollem morituri. hoc genus exercitationis eſt quod apud Rhetores ethopœia dicitur.

— inſomnis, inquit, *quibus indetonſa iuuentus.*

ſcribendū eſt, *quibus & detonſa iuuentus.* Erant enim Stoici tonſi ad cutem. itaque Stoicus ἐν χρῷ κουρίας à Luciano per irriſionem dicitur: & de illis à Iuuenale ſcribitur, Lucianus in vitar. actione.

— Atque ſupercilio breuior coma, ait Perſius, *& in quo dirigis arcum.* Iuuenalis ſat. 2.

quis non videt additamento literæ quod legendum ratione ſermonis id exigente, & aſſentientibus libris veteribus?

— & metæ quam mollis flexus & vnde. Perſ.ſaty.3.

in circo ad metam, qua inflectebatur curriculum, flexus dicebatur: à Græcis καμπτὴρ, vt & in ſtadio: & ipſa quoque flexio & luſtratio metæ flexus dicebatur. in luſtranda autem curru meta, in ipſóque flexu maxima aurigandi induſtria erat, maximúmque periculum imperitiæ. Ac certus

erat locus vnde cursum flectere oportebat, qui secus fecerat, rotam plerunque frangebat metæ impactam. Perf.sat.3. Cùm autem curriculum vitæ humanæ simile sit curriculo circensi, per flexum metæ artem intelligit vitæ regendę atque moderandæ. mox dicit Persius hircosos cẽturiones non adeo istam audire philosophiam, quæ vitæ præcepta tradit, vt eam vltro derideant. deinceps Persius, vt & initio Satyræ, in potores inuehitur, quos plerunque dicit intemperantia immaturam sibi accelerare mortem. Non est autem dubium quin, *faucibus exuperat*, legendum sit, non exuberat, lege versus id cogente. &,

— crassisque tutatus amomis.

In portam, autem, est versus portam. Nam extra vrbem in pedes efferebantur, vrebantur, & sepeliebantur. Vbi de intemperantia vini locutus est, quæ lethales plerunque gignit corporis morbos, ad morbos animi transitionem facit, atque inspicere nos ait & explorare diligenter debere, num in animo nostro aliquis resideat morbus, & venas veluti tangere debere nostras. Alter id ceu de febri corporis accipiens, sibi nec pectus calere, nec extrema frigere, séque sanum esse refert. contra reddit, an cùm amore pecuniæ ferues, aut amore puellę formosæ captus es, cor & venæ tuæ rectè saliunt, & micant? id est an sanus es? immo verò à vitio animi morbóque laboras. itaque, *cor tibi rite salit*, per interrogationem legi debere censeo. es etiam, inquit, cuppes & ligurritor: ac si tibi plebeiæ ac paribiles apponantur epulę, fauces tuę vlcerosę sunt: timidus pręterea & pauidus es adeo, vt tibi inhorrescant stantes capilli: & per iram de potestate insanus exis, qui quidem sunt animi certissimi morbi.

Alij, parasiti scorta vocabantur, catenæ singulariæ, ballistæ centenariæ & talentariæ. CAPVT XXIIII.

ARGVMENTVM fabulæ M. Actij Plauti, quam Captiuos inscripsit, bellum continet inter Ætolos & Aulidas: sed qui (malum) sunt isti Aulidæ? Est Aulis vrbs Bœotiæ coniuratione Græcorum in Troianos nobilis: sed eius municipes Aulidenses dicuntur: nec vnquam tantum ea vrbs potuit, vt bello Ætolos lacessere auderet. In argumento autem Comœdiarum res esse oportet, si non veras, at certè verisimiles. ego & fide librorum veterum, & auctoritate rerum adductus, legendum censeo, Alij. sic enim populos Elienses vel Eleos vocat. quos gessisse bellum cum Ætolis ex Polybio cognoscimus. Itaque in argumento,

Pater captiuos commercatur Alios,

Id est Eleos mercatur. eodem modo in prologo,

Cœpit

Cœpit captiuos commercari hic Alios. & paulò poſt,

Summóque genere captum eſſe equitem Alium,

aut, vt in quodam libro legi, Aleum, id eſt Eleum. ſic Alis eſt Elis, vt in illo verſu, *Medicus Menarchus emit ibidem in Alide.*

Alidæ in eodem argumento ſunt Elei, *quia bellum Ætolis dixi cum Alidis* niſi quis Alijs legat. In ea Comœdia iocatur paraſitus ſe ſcortum dici à ſcurris & hominibus vrbanis cuius rei ea eſt cauſa, quam reddidit, quia in conuiuijs cum more Græco ſolerent talis ſorriri vices bibendi, talos mittentes ſcorta inuocabant ſua, ſuáſque amicas fauſti ominis cauſa: ab illa inuocatione paraſiti ſcorta appellari cœpêre, vt ſcurratur: ſed aliorſum, quia inuocati, id eſt non vocati venire in conuiuium ſolebant, cùm eſſent patrinarum affectatores. Itaque apud Plautum in Truculento, cùm dixiſſet Truculentus adoleſcens, *Plautus Truculento sc. Mirum videtur.*

Vel amare poſſum, vel etiam ſcortum ducere:

Reſpondet Aſtaphium,

Lepidè meccaſtor nuntias: ſed dic mihi,

Ain' paraſitum te poteſſe ducere?

qui verſus ſatis indicat paraſitos ſcorta vocatos fuiſſe. Quæ ſunt catenæ ſingulariæ in eadem fabula? nempe quæ ſunt ſingularum librarũ. Sic baliſtæ centenariæ, quæ ſaxa centum pondo iaciebant: Talentariæ, quæ talenti pondo: Lucilius, *Quid ſic balliſtas iactas centenarias?* Siſenna, *balliſtas quatuor talentarias.* In eadem fabula mox legendum eſt, *auis feræ conſimilis eſt.* Auis enim fera è cauea libenter euolat, neque poſtea redit. Hęc ex ea fabula ſtrictim attingere viſum eſt, ſi cui fortè probari poſſunt, in quam fortaſſe plura aliquando annotabimus: ſed hæc in præſentia ſatis eſſe confidimus, cùm iuſtam operam commentarij non ſuſcipiamus, ſed tantum hinc & inde aliquid leuiter delibemus.

Plaut. Captiuis sc. Aduorte animum.

Apud Non. in Balliſtæ.

ibid.

Lenis, bardaicus, ſaccare. Martialis explicatur. CAPVT XXV.

EXTAT Martialis epigramma luculentum & egregium ad Licianum, vt editiones loquuntur, vt libri ſuggerunt antiquæ fidei, quibus plurimum credo, meíſque in tribunalibus ferè eorum teſtimonio res multæ ſecantur, & lites decidunrur, ad Licinianum: in quo multa reperio partim corrupta partim aliter edita, quàm ſcripta: in quis & illud initio ſtatim, *Li. 1. epig. 17.*

Videbis altam Liciniane Bilbilin,

inuenio & agnoſco, cùm edatur ſemper Liciane, ſyllaba, vt ne quid aliud dicam, velut in eculeo diſtenſa. Rurſum pro *ſterilémque canum niuibus, effractis ſacrum Vadaueronem montibus*, in pergamenis exaratum inueni,

Senémque Catum niuibus,

vt Catus nomen mõtis sit canicie niuium albicantis & senis, audacia & lasciuia poëtis vsitata & frequenti: magis tamen mihi placet,

Senémque canum niuibus,

vt Vadaueto intelligatur.

Et delicati dulce boleti nemus,

vbi hodie semper Botrodi excuditur, cùm literatè scitéque scriptum reperiam, ignauiæ fuisset omissioris & supinioris nimiúmque delicatæ parcere operæ, & annotare nolle. Mihi quidem nemus significare videtur quoddam, vbi delicati expetitíque hominibus Romanis boleti nascebantur ad instruenda mensarum fercula: verius tamen sit, siue boleti siue Bottodi legas, proprium nomen loci, non communem appellationem cibi esse. Botrodi etiam libro XII. mentio est. Scribit Martialis,

Tepida natabis lene congedi vada.

vbi legendum censebam, *Tepida natabis luce Congedi vada.* non enim diebus frigidis, sed calidis natatione vtendum. mouebat coniecturam antiquus liber in quo scribitur, *Tepida natabis line*, quod quidem interpretabar luce. Verùm iurisconsultorum flos Cuiacius aduertit me vt propius scripturam veterem ruminarem, & line legerem, soliúmque significari crederem. Idem nomen in Nonio extat, sed per secundam scriptum vocalem, à quo & hoc è Laberio affertur, *Cum prouincias despoliauit, columnas monolithas, labella lenis.* Ita fit vt editiones culpandæ non sint, quæ lene ostentant. Sed & vbi edititij libri exhibent,

Nonius in Lenis.

Voberta prendenti feras, in manualibus patet,

Voberca prandenti feras,

Martial. lib. I. epigr. 17.

nec illepido sensu, vt dicat, tantam ibi copiam venationis esse, vt prope à prandentibus iaculo feræ in viuarijs configantur ad cœnationem accedentes. Etiam pro,

Auidam rigens Dircenna placabit sitim, teperio,

Auidam recens Dercelta:

Recens autem eleganter erit, rigens, frigens, quo significatu dicit Trallianus recentatum vinum à Latinis dici, quod nos Gallicè frigeras vel frigeratum appellamus, vt & frigerans Aganippe dicitur à Catullo. Inquit Martialis, *Mactabis & vernos apros.*

Catullus in Epithalamio Iuliæ & Malij.

vbi lego vernas apros, id est indigenas natósque in tuis viuarijs: sed & in epigrammate non longè distante monebo legendum esse,

Sic interpositus vitio contaminat vncto,

Lib. I. Epigr. 21.

aliquanto melius, vt mihi videtur, quàm quomodo per exemplaria proseminatum est. In epigrammate quoque, vt suspicor, in Tongilium, quanto venustius

Li. 2. epig. 40.

venuſtius eſt? *Cecuba ſaccentur*: quam vt publicatum eſt, ſiccentur. Nam ſacco tranſmiſſa vina liquari ſolebant vt biberentur. In alio epigrammate libro 4. *Laſſi bardaici os quod euocati,* Martiál.li.4. epig.4.
non vt vulgo bardiaci ſcribo. ſic & in Iuuenale lego, *Bardaicus iudex datur,* Iuuenal. Saty. 16.
id eſt militaris, Gallicus. Nam bardi apud Gallos ſunt cantores, & bardęa vel bardala alauda, vnde & Alaudarum legionariorum nomen. Bardaicus igitur eſt Galligus, & militaris, barbaruſque. eſt qui à Bardæis Illyrici populis deducat, qui & Vardæi vocantur.

Coclites, pici, ſeptem ſtellæ, reciproca, Thelis, peruulgare, Varro emendatur. CAPVT XXVI.

GESTIT animus in Varrone vbi ſcribitur, *hoc factitatum Ariſtoteles* Varro li. 6. de ling. Lat.
ſcribit in libro qui inſcribitur nomina barbarica, ſcribere contra librorum teſtationem omnium, quod amētiæ forraſſe videbitur multis nimium effrænatæ: veruntamen, vt dixi, geſtit animus ſcribere, νόμιμα βαρβαρικά. Nam vt opinor, Ariſtoreles de legibus & inſtitutis barbarorum ſcripſerat, non de eorum lingua: & Varronis verba neſcio quid tale demonſtrant. At quod ex Ennio affertur, *decem coclites, quos montibus ſcimus riphæis fodere*, de Ari- ibid.
maſpis intelligo vnoculis, qui Riphæos montes incolebant, & auraria metalla fodiebant, quæ rumor erat à gryphis cuſtodiri, quos Latini picos appellant. Ergo cùm in Aulularia ſcribitur,

Pici diuitijs, qui aureos montes colunt: Sc. Pici diuitijs.

Gryphi intelligendi ſunt, de quibus ita Mela ſcribit, *Cryphi ſæuum & pertinax genus ferarum, aurum terra penitus egeſtum, mirè amant, miréque cuſtodiūt & ſunt infeſti attingentibus*. Lib. 2. Quocirca cùm in Curgulione ſcribitur, Sc. Beatus videor.

De Coclitum proſapia ted eſſe arbitror.

Non de Romanorum Coclitum familia, ſed Arimaſpis dictum intelligo, qui erant, vt hiſtorici ſcripſerunt, etſi, vt exiſtimo, falſò, vnoculi. Lego mox in Varrone, *Quod eſt apud C. Actium, Nocte intempeſta noſtram deuenit domū.* Varro li. 6. de ling. Lat.
Locus enim eſt ſumptus è Bruto Actij. Verſus porrò qui de intempeſta nocte anapæſtici proferuntur, à duabus perſonis dicuntur: vna interrogat, *Quid noctis videtur?* altera reſponder, *In altiſono cœli clypeo temo ſuperat ſtellas ſublimis, agens etiam atque etiam noctis iter.* ibid. Atque hos verſus, vt ſcripſi, ita legendos arbitror, modulo nobis fauente, editiones condemnante. Scribo mox, *ad tempus deſignandum.* Septentriones autem ait, à Latinis vocari ſeptē ſtellas, ſic à Cicerone appellantur. 1. Tuſc. ita ſcribente, *Quarum altera, quam nos incolimus, ſub axe poſita ad ſeptem ſtellas.* Cic. 1. Tuſcul. Lego autem in Varrone, *noſtri eas ſeptem ſtellas, boues & temonem, & prope eas axem.* Nam Varro li. 6. de ling. Lat.
mox oſten-

mox ostẽdit triones esse boues, quasi terriones sed et de tritũ esse cẽset: ex quo legẽdum arbitror, *vnde triones vt dicerent, et detritum.* Lego paulò post, *ad postremum perueneris.* &, *redito huc conticinio Reciproca tendens neruo equino concita tela,* quod ait, ita accipiendũ auguror, cùm arcus tenditur, sagitta ad nos versus trahitur, quæ mox, dum mittitur, in eam partẽ, vnde trahebatur redit, idque est quod reciprocum appellat. Cęterùm vbi Varro in Terẽtio legit, *scortatur, potat,* omnes vno consensu & cõiuratione editiones hodie, *obsonat* exibent. At in Plautino versu lego.

Ibid.

Terent. Adelphis act. 1. sc. 2.

Si vnum epityrum esuriens apud illum in sane edam.

quam scripturam, vt nihil aliud dicam, certè versus ipse flagitat, qui alioqui conturbatior erit. Non longè, *flexanima tanquam lymphata,* è libro Ciceronis de Diuinatione emendandum est. Mox etiam scribo, *ea Thelis illi mater.* Nam quæ Thetis à Græcis appellatur, eam Ennius Thelin vocabat Varro de re rustica, *nec continuo his quas melicas appellant falso, quòd antiqui vt Thetin, Thelin dicebant, sic medicam melicam vocabant.* Mox interpretatur Varro quod Pacuuius dixerat, *vt Bacchi sacris commota.* Nam Baccha in Cicerone pro Bacchi male legitur. In versu poëtę, quem Varro profert, littus peruolgans, est littus pererrans, obiens, lustrans, vt apud Lucretium,

Cic. lib. 1. de diuinat.

Cap. 9. lib. 3.

Lib. 2.

Multiplexque loci spatium transcurrere eodem
Tempore, quo cæli peruulgant fulgura cælum.

Quid si legamus? *rite perfectis sacris, rectè vult accipi:* nos tamen alijs id iudicandum relinquimus.

Alij menses, communis amicus, fistula siluestris, colare amnes · CAPVT XVII.

LVCVLETVM sanè poëma est Manilij, etsi eius argumentum & materia inanis est, & in eo artificio consumitur, quando mendax falsúmque quotidie experimur, & vt non experiamur, ex ipsis tamen artis primordijs intelligẽti doctóque facilè vanitas patere possit, cum omnia ad libidinem fingantur, ponantúrque pro suo tanquam iure. Sed de eius artis vanitate alias fortasse disseremus: nunc ad partes vocemus loca quędam libri quinti, eáque excutiamus. Victor Ponti pereleganter ab eo vocatur aries, quòd mare tranauerit, superaueritque. *Vir gregis,* inquit, *& ponti victor.* Alios mẽses appellat aliam cæli temperiem & constitutionem. Nam locis calidis & frigidis non ijdem videntur esse menses, sed diuersi. Inquit enim,

Manil. lib. 5. c. 1.

— totúmque volet tranare profundum
Classibus, atque alios menses aliúmque videre Phasin.

Communem vocat amicum sanè perquam suauiter eum hominem, qui solet

ſolet obire multa ciuium potentium limina, quotidianoque officio eos ſalutare: ſed cùm poëma illud nobile paſſim erroribus flagitioſis contaminatum ſit, opem ei ferre hoc certè loco conabor. ſic enim in eo legendum eſt,

Indelaſſato properantia corda vigore, Manilius li. 5. c. 1.
Inſtar erit populi, totáque habitabit in vrbe
Limina peruolitans, vnúmque per omnia verbum
Mane ſalutandi portans communis amicus.

Hodie nullo, vt mihi quidem videtur: ſenſu legitur,

Inde relaxato properantia corde videre.

& *—totóque habitabit in orbe.* Fingit autem non illepidè nec inſcitè alatam eſſe noctem, cùm ait,

Ementita diem nigras nox contrahit alas.

At Tibullus eam imponit currui vehíque dicit ſequente ſtellarum choro, Eleg. 1. lib. 2.

—iam nox iungit equos, currúmque ſequuntur
Matris laſciuo ſidera fulua choro.

Paſtoritia fiſtula, quæ & ruſtica & ſilueſtris eſt, coagmentatis cera multis conſtabat cicutis: eam ſignificat Manilius, cùm ait, Manil. lib. 5. c. 1.

Paſtorémque ſuum generant, cui fiſtula collo
Hæreat, & voces alterna pes oſcula ducat.

Nam quot cicutæ erant, totidem erant oſcula, & vocum diſcrimina: fiſtulam ſilueſtrem vocat Firmicus Manilij verba æmulans & tanquam explanans. *Naſcuntur*, inquit, *hoc ſidere ouium paſtores, ſed qui ſilueſtri fiſtula modulantes, ruſtici carminis dulciſſimos modos edant.* Iugulas appellare videtur ſtellas, quæ ſunt in humeris & ceruice Orionis: quanquam propriè Varro iugulam dicit eſſe in Orione, qua iugulus eſt: totus tamen ſic vocatur Orion, Manilius, Ibid.

Nunc cancrò vicina canam, cui parte ſiniſtra
Conſurgunt iugulæ,

In Firmico puto vitioſè ſcribi, *In prima parte cancri Oriuntur aſelli.* Sidus autem Orionis, vt illius artis vanitas tradit, venatores facit. Ita ſcribendum puto in Manilio,

—quibus aſpirantibus ortum
Te Meleagre canunt flammis latitantibus vſtum.

Venuſtè porrò eos, qui in amnibus piſcantur, retiáque tendunt piſcibus, ait colare retibus amnes, quòd per raras retium maculas & plagas, tanquam colatus fluuius tranſmittatur, & transfluat: nouitiæ tamen editiones exhibent *calare*: ego *colare* tueor:

Et colare vagos inductis retibus amnes.

cola etiam in inſtrumento ſunt piſcatorio. Auſonius, Auſon. Epiſt. 21.

Et

Et iacula, & fundas, & vilica nomina lini,
Coláque, & insutos terrenis vermibus hamos.

Manil. lib. 5. Sed & quędam breuiter emendabo. *Ille cito motu* non vt editur, *monitus.* &,
— morbum virtutis nomine velant, non vt editur, vitant. &,
— tortósque in flexum ponere crines: &, *Pontibus impositis,* non *motibus.* Rursus, *Et leget in longo per cursus præmia circo:* &, *Andromedaque vocat genitor.* non *Andromedámque necat.* &, *hic alius finisset opus,* non *sic.* Rursus, *& biferus cetus.* Manil. lib. 6. Rursum, *Et quid de bis sex signis pars quaque reducat.* Lego etiam,
Manil. lib. 5. *Engonasi ingenicli viuens sub origine constat.*
hodie & coma signicula vocibus inanibus excluditur. Lego etiam,
Hauriet & mistris, sed frugibus ipse fruetur.
succus nemorum suauissimè ab eo sanguis viridis appellatur,
Et viridis nemori sanguis decedit.
Sed enim multo plures in eius poëtæ versibus errores hærent, quàm vt à me possit tam leui opera curari: quanquam interim etiam vereor, ne quid in eo vlcerem.

Sigillaria, Ausonius emendatus, runcina, liquor, cestus Iunonis. CAPVT XXVIII.

Arnob. lib. 6. INFERIAS ab inferendo dictas constare potest ex Arnobio, qui lib. 6. ita scribit, *Non denique vinum liquens pateratum effusionibus inferamus:* & Marone,
3. Aen. *Inferimus tepido spumantia cymbia lacte.*

Sed ex eodem Aarnobij libro quędam obseruabimus. Mineruium appellat Mineruæ templum, vt & Dianium Dianæ templum etiam est, *In nono historiarum Antiochus memorat Athenis in Mineruio cecropem esse mandatum terræ.* Arnob. lib. 6. Sigillaria pro signis vsurpat & sigillis, *Quinimo deos esse sigillaria ipsa censetis.* Ibid. Erat & hoc nomine locus Romæ vbi libri resque aliæ promercales vænibāt & auctiones fiebāt. Ausonius, *pro quo si per sigillaria in auctione vaeniret, neque Afranius Nauci daret, nec Stichum suum Plautus offerret.* Auson. Paulino Edyl. 15. Sed & quia in Ausonium incidi, non omittam monere locum esse elegantissimum & facetissimum in eo deprauatum, quem Ludouicus Rusardus Iurisconsultus vir ingenij magni & iudicij egregiè emendauit. cùm enim hodie legatur, *super mensem meam facta est inuitatio, non illa de ludibrij conuiuio, vt Graco more biberetur, sed illa de Flacci ecloga,* Auson. Symmacho Edyl. 14. corrigit ex oratione in Verrem, *de Rubrij conuiuio,* quæ quidem emendatio ita vera certaque est, vt si quis aliter sentiat, nihil sentiat. Runcina apud eundem Arnobium videtur esse instrumentum ad læuiganda & poliēda ligna, vocatur à Græcis *ῥυκάνη,*

vt in

vt in epigrammate, ϗ πέλεκυν ῥυκάναι τ' εὐαγέα. verba proferam Arnobij, *Dolata, effoſſa, terebrarum excauata vertigine, runcinarum læuigata deplanis.* Arnob. lib. 6. Quod in Horatio explicaui ſeuerum vncum & liquidum plumbum de pœnis intelligendum non eſſe, ſed de rerum coagmentis & vinculis, confirmatur Lib. 1. od. 35. auctoritate Arnobij verba ipſa Horatij vſurpantis, & eius ſententiam explicantis. *Quid miſerius his eſſe aut quid infelicius poterit, quàm ſi eos in baſibus ita vnci retinent & plumbeæ vinctiones?* Arnob. lib. 6. Eſt autem attendendum eum liquorem non prò humore, latice, aqua poſuiſſe, ſed pro mollitudine quadam & teneritate: *Liber*, inquir, *membris cum mollibus, & liquoris fæminei diſſolutiſſimus laxitate.* ſic & Martialis locutus eſt, vt in antiquis duobus reperi exemplaribus, ſed huius ſignificationis & notionis inſolentes emendatores in Li. 6. epig. 13. eo decor ſcripſerunt:

Et placido fulget viuus in ore liquor:

de ſtatua Iulię loquitur. Quam porrò fabulam de Pygmalione ſignũ eburnum perditè amante ſcribit Ouidius Metamorpho. libro x. eam è Philoſtephano veram hiſtoriam eſſe cõmemorat Arnobius, qui Pygmalionem Ouid. Metam. lib. 10. ait Veneris Cypriæ ſimulachrum impotentiſſimè amaſſe, & in ſuo cubili Lib. 6. ſæpenumero collocaſſe. Ceſtus non tantum Veneri, ſed etiam Iunoni tribuebatur, vt ad amorem Iuppiter inuitaretur alliceretúrque. Sic enim Arnobius, *Iunonius ille ceſtus.* Et Martialis,

A te Iuno petat ceſton & ipſa Venus.

Caliendrum, niſi mentitur editio, in eo eſt pallium, quod ante recinium vocarat. Nam de Ioue dixerat. *reciniatus Iuppiter atque barbatus, dextera fomitem ſuſtinens pardolatum in fulminis morem:* Et non ita longè ea quæ antè Arnob. lib. 6. poſuerat recolligens ait, *caliendra, fomites, talaria.*

Quædam lib. 16. ad Atticum emendata.
CAPVT XXIX.

HISCE diebus primum mihi videre licuit exemplaria duo manu ſcripta epiſtolarum ad Atticum, vnum ſummo beneficio Memmij viri clariſſimi & literarum patroni, alterum Lambini viri in literis primarij, & familiam, vt ita dicam, gregémque ducentis. Igitur lib. 16. quædam ani- Epiſt. 1. li. 16. maduerti, quæ & hîc adſcripſi: vt, *Poſtridie iens ad Brutum in Neſidem hæc ſcripſi* quod quidem hodie aliter excudi ſcio. hoc quoque reperi, *Redeo ad meum igitur* ἔπι ἑῶμεν: hodie ἔλθωμεν celebratur: & ego ex eo coniecturam ſecutus & veſtigia, θέωμεν aliquando faciendum interpollandúmq; credidi, neque coniecturę piget: attamen illud ἔπι ἑῶμεν, adhuc ſinamus ſignificabit, non malo abhorrentique ſenſu. Reperio etiam, *quam à Bruto Iulijs.* Cùm

autem in antiquis libris ſcribatur, *Ouius enim receſſis multa quæ vellem: in his ne hoc quidem malum, in mandatis abunde* HS LXX *ſatis eſſe*: vnius elementi appoſitione lego, *Ouius enim recens: is multa quæ vellem*: vt dicat eum è Græcia paulò antè à filio veniſſe, & multa de filio narrare quę velit. Illud elegantiſſimè ſcribitur in optimis libris, vbi omnes & emendatores & interpretes, vt in lutoſa voragine hęſere, Li.16.epiſt.2. *ſed quoniam furſilla extrudimur*, quod loquendi genus antè obſeruauimus. Dionyſius Lambinus vir intelligentiſſimus & diſertiſſimus, ſic etiam emendandum mihi facilè perſuaſerat. Reperi etiam, *ſed notentur eclogarij, quos Saluius bonos auditores nactus: in conuiuio duntaxat legant*. ſcio aliter edi, & quidem bono atiam ſenſu: ſed nunquam fraudi fuit in lucem reuocare ſepultam antiquitatem. Aliquando etiam, *ſed vocentur eclogarij*, legendũ putaui. Illud verò ſupplemento vnius literæ Epiſt.3 lib.16. elegantiſſimum erit: *Quod verò ſcribis te magis delectari O Tite, ſi quid, ages mihi ſcribendi alacritatem*. Hic auges legẽdum intelliget, qui quid velit perſpiciet. *Lege arcano conuiuis tuis*, lego auctore Chariſio, qui & hîc arcano aduerbium eſſe obſeruat, cùm eſſe loci nomen multi putent. At vbi eodem libro ſcribitur, *eíque eo ipſo die, quo oppidum Boream cepiſſet*, vix abſtinere manus nocentes poſſum ab iniuria. Etenim cùm vrbem huius nominis in Hiſpania nullam reperiam, traiecta literula Eboram libentiſſimè legerim, quæ vrbs eſt Luſitaniæ: ſed tamen iſtud à me potius addubitatũ, quàm decretum velim omnes exiſtiment. At quod ſequitur non longè, affirmare propè mihi liquet ita legendum eſſe, *O dies in auſpicijs lepidè deſcriptos, & aptè ad conſilium reditus noſtri*. Nam etſi lepidi in exemplaribus omnibus reperimus, tamen orationis conſequentia lepidè poſtulat, cùm aptè mox ſequatur. Quod ſubijciam, teſtor in antiquis libris me inueniſſe nullo apice mutato. *Quid fugientem? periculúmne? at id nunc quidem, niſi fallor* Epiſt.4.li.15. *nullum eſt*. Sed & illud, *Nam ſi à Phædro noſtro eſſes, expedita excuſatio eſſet*. Iterum, *Si cui quid debetur*. Rurſum, *niſi vt præſens me ipſe defenderẽ*. Rurſum, Epiſt.5.li.16. *ἀσφάλειαν habet is locus fugæ: an Romam?* &, *aſt ægrè me tenui. Itaque perſtringã* Epiſt.6.lib.16. *ſine vlla contumelia Siccæ aut Septimiæ*. Cæterum vallum Lucillianum, carmen ſatyricum intelligo, quo ceu vallo & fuſte homines verberabat Lucillius: veteribus tamen in exemplaribus, *ſine vallo Luculiano* ſcriptum patet. Epiſt.7.li.16. Lego etiam, *ex quo ἄνθη ipſa poſuiſti*. ante quidem in libris omnibus extat, ſed cùm ipſa ſcribatur, & florentia mox ſequatur, ἄνθη legendum eſſe ſuſpicatus ſum. Illud quoque ſic ſcribo, *Attamen eſt iſta loco bella, vt mihi videtur εἰρωνεία quòd eum percontor, ciues in acie? Illud etiam malo indignius eſſe hunc viuere, quàm quid indignius.* & iſto loco, vt in editionibus, percontra ſcribitur in veteribus libris: ego ex eo percontor feci non inſcitè, vt exiſtimo. fortaſſe etiam ſcribendum, *méque Torquati negotio luſum iturum*

puto:

puto: quanquam hîc audacior paulò sum. Reperio etiam negotium. Torquati videlicet negotium erat, ludere.

Min apud Ausonium quid, Tau, & quædam emendata.

CAPVT XXX.

LVDOVICVS Rusardus summorum huius ætatis iurisconsultorum gloriam vel superat vel æquat: idémque non tantum ius & æquitatem curat, verumetiam dicendi elegantiam & orationis ornatum in amoribus & delicijs habet, & quantum ei superest subsecivi temporis, libenter in legendis & emendandis optimis scriptoribus ponit, atque consumit. Is nuper certiorem me fecit in monosyllabis Ausonij versum desiderari vnum, quem se reperisse in antiquissimo ait, cœcisque & lippientibus literis vix legendo lib. post.

Estne peregrini vox nominis an latij sil? Auson. Edyl.
Et quod germano mixtum malè Letiferum Min?

quem versum deminio intelligo letali pharmaco & homines necãte, quod in argentarijs metallis reperitur. Versus autem isti titulum habent Grammaticomastix, eorúmque primus est. *In logodædalia.* Legendum autem ferè crediderim,

Friuola condemnas? nequam quoque cum precio est merx.

hac distinctione in expedito & facili sensus erit, quem assequi arduum ante videbatur. Lego etiam, *replet te lætificum gau*, id est gaudium: distinctio quoque tenebras ex his versibus discútiet.

Dic quid significent catalecta Maronis? in his al
Celtarum posuit, sequitur non lucidius Tau.

Cùm ætate Ausonij al & Tau in Maronis catellectis vix intelligerẽtur, hodie curiosi nimiũ fortasse censeatur, quid illa valeant exquirere. Ego al, vt Germanorũ lingua, ferè crediderim Celtarum sermone totum significasse: Tau autẽ crucem. hodie quoq; Tau gallicũ in Maronis catalectis legimus. Literarũ nomina declinat Ausonius. Nam & betam dicit, & iotã, *diuiduum betæ monosyllabon italicũ b.* Iterum, *Non formã aut vocẽ deltæ gero.* &, *-gammæ vice functa prius* C. Rursus, *Litera sum iotæ similis.* Lego autẽ, Ητα *quod Æolidũ, quodque e valet, hoc latiare e.* &, *legit attica gens o.* Lego etiam, *Atque alium pro se titulo replicata dedit Q. Ansis*, autem, *cincta duabus erit cum iota*, sine dubitatione Ausonium scripsisse affirmandum, &, si necesse est, conceptis verbis iurandum est. Legendum etiam,

Meandrum flexúsque vagos imitata vocor ξ

Admonuit me & Rusardus versui,

Nota Caledoniis nuribus muliebre ſcelus ſtrix,

continuò ſubijci,

Vellera depectit nemoralia veſtifluus ſer.

At, *Iam pelago volitat mercator veſtifluus ſer,*

verſus pro adulterino eſt veruto confodiendus. Scio non defuturos qui hæc illudant, & vitilitigent, vt ingenia hominum promptiora ſint ad culpandum quàm ignoſcendum. Non enim ad laudandum dicam, ne nimium me & mea amare videar: ſed hominibus illis hæc non ſcribuntur, nec eorum vel reprehenſione offendimur, vel laude delectamur.

Vitruuij locus comparatus cum Græco ſcriptore, arrectaria, vara, ſtratum, ſucula. CAPVT XXXI.

OMNES Vitruuij perſcriptiones ex auctoribus Græcis ſumptas eſſe confido: eis autem ipſe verba Latina velut aliam veſtem induit. id cùm ex alijs multis intelligi poteſt, tum verò ex ariete cognoſci. Nam quæ Athenæus ex antiquioribus ſcriptoribus tradit, ea Latinè conuertit. ſic autem Græcus ſcribit, κριὸν μὲν ἔφασκεν εὑρεθῆναι πρῶτον ὑπὸ Καρχηδονίων ἐν τῇ περὶ Γάδειρα πολιορκίᾳ. χωρίον γάρ τι προκαταλαμβανομένων αὐτῶν καὶ καθαιρούντων εἰς ἔδαφος τὰ τείχη, νεανίσκους τινὰς οὐδὲν ἔχοντας ἄρμενον εἰς τὴν καθαίρεσιν, δοκὸν λαβόντας διὰ χειρῶν ἐνσείειν εἰς τὸ τεῖχος, καὶ ῥᾳδίως ἐπὶ πολλοὺς τόπους καθελεῖν. ὅθεν συνιδὼν τὸ γινόμενον τύριός τις ναυπηγὸς, ᾧ ὄνομα ἦν Πεφασμένος, ἐν τῇ πολιορκίᾳ, ἣν ἐποιοῦντο μετὰ ταῦτα πρὸς τὴν τῶν Γαδειριτῶν πόλιν, ἱστὸν στήσας καὶ ἄλλον ἀπ' αὐτοῦ πλάγιον ἀρτήσας παραπλησίως ταῖς τῶν ζυγῶν φάλαγξιν, ἔτυπτε τὸ τεῖχος ἕλκων ἐξ ἀποστάσεως τὸ πλάγιον. ἀπόρως δὲ τῶν ἔνδον διακειμένων διὰ τὸ ξένον τοῦ μηχανήματος συνέβαινεν αὐτὰ πίπτειν ταχέως. Γήρας δὲ μετ' αὐτὸν ὁ Καρχηδόνιος ὑπότροχον ποιήσας σχεδίαν, ἐπέθηκε πλάγιον τὸν κριὸν, καὶ οὐκ ἐξ ἀποστάσεως εἷλκεν, ἀλλ' ὑπὸ πλήθους ἀνθρώπων προωθούμενον. ἐποίησε δὲ ὑπότροχον σκέπασμα Γήρας πρῶτος εὑρὼν, ὃ διὰ τὴν βραδυτῆτα χελώνην προσηγόρευσε. μετὰ ταῦτα δὲ ἐπόησάν τινες ἐπὶ κυλίνδρων προωθούμενον τὸν κριόν. καὶ οὕτως ἐχρῶντο. ἐπίδοσιν δὲ ἔλαβεν ἡ τοιαύτη μηχανοποιΐα ἅπασα κατὰ τὴν Διονυσίου τοῦ Σικελιώτου τυραννίδα, κατά τε τὴν Φιλίππου τοῦ Ἀμύντου βασιλείαν, ὅτε ἐπολιόρκει Βυζαντίους Φίλιππος. εὐημέρει δὲ τῇ τοιαύτῃ τέχνῃ Πολύειδος ὁ Θετταλὸς. οὗ οἱ μαθηταὶ συνεστρατεύοντο Ἀλεξάνδρῳ Διάδης καὶ Χαρέας. Διάδης μὲν οὖν αὐτός φησιν ἐν τῷ μηχανικῷ αὐτοῦ συγγράμματι εὑρηκέναι τούς τε φορητοὺς πύργους, καὶ τὸν λεγόμενον τρύπανον, καὶ τὸν κόρακα, καὶ τὴν ἐπιβάθραν. ἐχρήσατο δὲ καὶ τῷ ὑποτρόχῳ κριῷ. γράφει γοῦν τὴν κατασκευὴν αὐτοῦ οὕτως. τὸν μὲν οὖν πύργον τὸν ἐλάχιστόν φησι δεῖν γενέσθαι τὸ ὕψος πηχῶν ξ. τὸ δὲ πλάτος ἔχοντα πήχεις ιζ. συναγωγὴν δὲ τοῦ πλάτους εἰς τὸ ἄνω τὸ πέμπτον μέρος. τῶν δὲ σκελῶν τοῦ πύργου τὰ πάχη ἔχειν κάτωθεν μὲν τριπάλαιστα. ἄνωθεν δὲ ἑπταδάκτυλα. ἐγένετο δὲ αὐτῷ ὁ τηλικοῦτος δεκάστεγος περιπτέρου οὔσης ἑκάστης χώρας. ὁ δὲ μέγιστος αὐτῶν πύργος τὸ μῆκος εἶχε πήχεις ρκ. τὸ δὲ πλάτος εἶχε

πήχεις

πήχεις κγ. τὴν δὲ συναγωγὴν καὶ οὗτος τὸ πέμπτον ἐλάμβανεν εἰς τὰ ἄνω μέρη. τῶν δὲ σκελῶν τὰ πάχη ποδιαῖα καὶ κάτωθεν τετράγωνα, εἰς ἓξ δακτύλους τὸ πᾶν συναγόμενα ἐπὶ τὰ ἄνω. ὁ δὲ τηλικοῦτος αὐτῶν πύργος ἐγένετο εἰκοσάστεγος, περιδρόμους ἐχούσης ἑκάστης στέγης κύκλῳ πλάτος γ, πηχῶν ἐχόντων εἰς τὴν ἐκβοήθησιν τῶν ἐμπυρισμῶν. ἡ δὲ πρώτη στέγη εἶχε τὸ ὕψος πήχεις ζς. ἡ δὲ δευτέρα ε. καὶ ἕως πέντε στεγῶν τὸ αὐτὸ ὕψος λαμβανουσῶν· αἱ δὲ ἐπίλοιποι τεσσάρων πηχῶν καὶ β παλαιστῶν τὸ ὕψος ἐγένοντο. ὁμοίως δὲ καὶ ἐπὶ τοῦ ἐλάττονος πύργου ἡ διαίρεσις τῶν στεγῶν τὸν αὐτὸν λόγον ἐλάμβανεν. ἐβύρσουν δὲ αὐτοὺς ἀργαῖς βύρσαις. τῆς δὲ χελώνης τῆς κριὸν φερούσης ἡ ἐργασία ἦν ἡ αὐτὴ, μικρᾶς τε καὶ μεγάλης. ἡ δὲ μεγίστη ἐλάμβανε τὸ διάστημα τοῦ πλάτους πήχεις λ. τὸ δὲ μῆκος πηχῶν μ. τὸ δὲ ὕψος χωρὶς τῆς ἀετώσεως τῆς ἐφισταμένης ὕστερον πήχεις ις. τῆς δὲ ἀετώσεως αὐτῆς τὸ ὕψος ἀπὸ καταστρώματος ἐπὶ τὸ ὀξύταλον πήχεις ις. ὑπερέβαλλε δὲ τὴν μέσην στέγην ὁ ἀετὸς τοὐλάχιστον πήχεις β. παρακαταβαίνων ἐπὶ τὴν στέγην ἕως τῶν ἐπ' αὐτῆς δοκῶν, ὅπως ᾖ περίδρομος ἔγκυκλος. ἐξῆρε δὲ ἐκ μέσης τῆς στέγης πυργίον τρίστεγον. καὶ εἰς μὲν τὰς ἄνω στέγας ἐτίθει καταπέλτας· εἰς δὲ τὴν κάτω ὕδατος παράθεσιν ἐποιεῖτο. ἐγίνοντο δὲ αὐτῇ τῇ χελώνῃ ὀρθοστάται κύκλῳ περίδρομον ἐχούσης. ἵστα δὲ καὶ κριοδόχην ἐπ' αὐτὴν, ἐφ' ἧς καὶ τὸν κύλινδρον ἐπετίθει, δι' οὗ περιαγόμενος ὁ κριὸς δι' ἀντισπάστων ἐνήργει τὴν χρείαν. ἐβύρσουν δὲ καὶ ταύτην ὁμοίως τοῖς πύργοις. τὸ δὲ τρύπανον χελώνην μὲν τὴν αὐτὴν τῷ κριῷ λαμβάνει, καὶ πᾶσαν τὴν κατασκευὴν ὁμοίως ἔχουσαν· τίθησι δὲ ἐπὶ τῆς κρηπῖδος σύριγγα παραπλησίαν τῇ ἐν τοῖς εὐθυτόνοις γινομένῃ καταπέλταις, καὶ πλάγιον ὀνίσκον ὁμοίως ἐκείναις ἔχουσαν. ἐκ δὲ τοῦ ἄλλου μέρους αὐτῆς ἀπὸ τοῦ ἄκρου τροχιλίας ἐμβάλλει δύο, δι' ὧν περιάγεται τὴν ἐπιτιθεμένην ἐν αὐτῇ κεραίαν. καὶ ἐπὶ τοῦ καταστρώματος δὲ τοῦ ἐν τῷ συριγγίῳ πυκνοὺς τίθησι κυλίνδρους, ἵνα εὐκίνητος ὑπάρχῃ. καὶ οὕτως ἐμβάλλει τὴν κεραίαν ἐν ᾗ κριοκοπεῖ ἐφελκόμενος αὐτὴν ἐκ τοῦ κάτω ὀνίσκου κειμένου. βυρσοῦται δὲ κύκλῳ σὺν ταῖς ἁψῖσι τὴν σύριγγα, ἵνα σκέπηται εἰς αὐτὴν ἡ κεραία ἔσωθεν. τοῦ γὰρ ἔργου καλῶς διατυπουμένου τούτου, τοῦ ἀρχιτέκτονος εὑρίσκεται εὐδοξία. κατὰ δὲ λόγον ἐκτιθεμένου τὰ συντάγματα μέγιστον ἕξει κλέος ἐν τοῖς ὑπομνήμασι. τὸν δὲ κόρακα οὐ φημὶ εἶναι ἄξιον κατασκευῆς. τὴν δὲ ἐπιβάθραν ὃν τρόπον δεῖ γίνεσθαι, προειπὼν ἐν ἀρχῇ δηλώσειν, οὐδὲν διεσαφήνισεν, οὐδ' ὑπὲρ τῶν κατὰ θάλασσαν δὲ αὐτῷ προσαγομένων ἔργων δεδήλωται, ἀλλὰ καὶ ταῦτα παρεῖται. Hæc sic Vitruuius interpretatus est. Carthaginenses ad Gades oppugnandas castra posuerunt: cùm autem castellum antè cepissent, id demoliri sunt conati: posteaquam non habuerunt ad demolitionem ferramenta, sumpserunt tignum, idque manibus sustinentes, capiteque eius summum murum continenter pulsantes, summos ordinum lapides deijciebant, & ita gradatim ex ordine totam communitionem dissipauerunt. Postea quidam faber Tyrius nomine Pephasmenos hac ratione, & inuentione inductus, malo statuto ex eo alterum transuersum vti trutinâ suspendit, & in reducendo & impellendo vehementibus plagis deiecit Gaditanorum murum. Cetras autem Chalcedonius de materia primum basim subiectis rotis fecit, supraque compegit arrectarijs & iugis varas, & in his suspendit arietem, coriisque bubulis texit, vti tutiores essent, qui in ea machinatione ad pulsandum murum essent cap.16.li.10.

collocati. Id autem, quòd tardos conatus habuerat, teſtudinem arietariam appellare cœpit. His tunc primis gradibus poſitis ad id genus machinationis, poſtea cùm Philippus Amyntæ filius Byzantium oppugnaret, Polydus Theſſalus pluribus generibus & facilioribus explicauit, à quo receperunt doctrinam Diades & Chæreas, qui cum Alexandro militauerunt. Itaque Diades ſcriptis ſuis oſtendit ſe inueniſſe turres ambulatorias, quas etiam diſſolutas in exercitu circunferre ſolebat: præterea terebram, & aſcendentem machinam, qua ad murum plano pede tranſitus eſſe poſſet: & etiam coruum demolitorem, quem nonnulli gruem appellāt. Non minus vtebatur ariete ſubrotato, cuius rationes ſcriptas reliquit. Turrem autē minimam ait oportere fieri ne minus altam cubitorum LX. latam XVII. Cōtracturam autem ſummam imæ partis quintam. Arrectaria in turris imo dodrantalia, in ſummo ſemipedalia. fieri autem ait oportete eam turrem tabulatorum decem ſingulis partibus in ea feneſtratis. Maiorem verò turrē altam cubitorum CXX. latam cubitorum XXIII. cōtracturam item ſummam quinta parte: arrectaria pedalia in imo, in ſummo ſemipedalia. Hanc magnitudinem turris faciebat tabulatorum XX. cùm haberent ſingula tabulata circuitionem cubitorum ternum: tegebat autem corijs crudis, vt ab omni plaga eſſent tutæ. Teſtudinis arietariæ comparatio eadem ratione perficiebatur. Habuerat autem interuallum cubitorum XXX. altitudinem præter faſtigium XVI. faſtigij autem altitudo ab ſtrato ad ſummum cubita VII. Exibat autem in altum, & ſupra medij tecti faſtigium turricula lata non minus cubita XII. & ſupra extollebatur altitudine quatuor tabulatorum, in qua tabulato ſummo ſtatuebantur ſcorpiones & catapultæ, in inferioribus congerebatur magna aquæ multitudo ad extinguendum ſi qua vis ignis mitteretur. Conſtituebatur autem in ea arietaria machina, quæ Græcè κριοδόχη dicitur, in qua collocabatut torus perfectus in torno, in quo inſuper conſtitutus aries, trudentium ductionibus, & reductionibus efficiebat magnos operis effectus: tegebatur autem is corijs crudis quemadmodum turris. De terebra has explicuit ſcriptis rationes. Ipſam machinam vti teſtudinem in medio habentem collocatum in orthoſtatis canalem faciebat, quemadmodum in catapultis aut baliſtis fieri ſolet, longitudine cubitorum L. altitudine cubiti, in quo conſtituebatur tranſuerſa ſucula. In capite autē dextra ac ſiniſtra trocleæ duæ, per quas mouebatur quod inerat in eo canali capite ferrato tignum. ſub eo autem ipſo canali incluſi tuti celeriter celeriores & vehementiores efficiebant eius motus. Supra autem id tignum quod inibi erat, arcus agebantur ad tegendum canalem, vti ſuſtinerent corium crudum, quo ea machina erat inuoluta. De corace nihil putauit ſcribendum, quòd animaduerteret eam machinam nullam

habere

habere virtutem. De acceſſu, qui ἐπιβάθρα dicitur, & de marinis machinationibus, quę per nauim aditus habere poſſent, ſcribere tantum pollicitum eſſe vehementer animaduerti, neque rationes earum eum explicuiſſe. Eleganter ſanè & luculentè iſta Vitruuius interpretatus eſt: quædam tamen & in exemplari Græco & Vitruuio deprauata cuipiam eſſe videantur, quę aliorum coniecturæ & iudicio permittimus, ipſi iudicare non audemus: tantum admonebimus eleganter σκέλη ab eo arrectaria Latinè dici, quæ tanquam crura ſurſum eriguntur. ἀντίσπαστον ductiones, & reductiones: σχεδίαι varas: ἐπιβάθραν, aſcendentem machinam, ſed & acceſſum: ἀέτωσιν faſtigium, κατάστρωμα ſtratum: κριοδόχην arietariam machinam. Non enim eis eſt aſſentiendum, qui machinamentũ putant ex ariete & trabe. Dicitur enim vt ἱστοδόχη· ὀνίσκον, id eſt aſellum, ſuculam. Iam qui ab eo Cetras Chalcedonius vocatur, ab illo auctore Græco Geras Carthaginenſis appellatur. Non eſt autem dubium, quin in vitruuio Polyidus ſcribi debeat, non Polydus

M. Tullius non videtur ſatis fideliter locum Arati reddidiſſe. CAPVT XXXII.

M. TVLLIVS multos ſuis patrocinijs magnis criminibus liberauit, & in ciuitate retinuit: nunc verò, qui tam multos defendit, ſibi adſit, cùm à multis accuſetur inſcitię in Arati interpretatione. Quod enim Aratus interfatur ſe abſoluiſſe omnia ſidera hemiſphærij ſeptentrionalis, ſéque deinceps eſſe tranſiturum ad auſtralem plagam profitetur, id ille de delphino accepit, cuius eſſe quaſdam partes in citeriori regione, quaſdam in vlteriori refert. ſed ne calumniam tanto virò inferre videamur, & eius verſus & Arati proferamus, vt videamus ecquam fideli interpretatione eos reddiderit:

Illæ quæ fulgent luces ex ore coruſco,
Sunt inter partes gelidas Aquilone locatæ,
Atque inter ſpatium & læti veſtigia ſolis:
At pars inferio delphini fuſca videtur,
Inter ſolis itum, ſimul inter flamina venti,
Viribus erumpit ſummi quà ſpiritus auſtri.

Aratus autem ſic ſcribit,

Καὶ τὰ μὲν οὖν βορέω καὶ ἀλήσιος ἠελίοιο.
Μεσσηγὺς κέχυται· τὰ δ᾽ ἐνερθε τέλλεται ἄλλα
Πολλὰ μεταξὺ νότοιο καὶ ἠελίοιο κελεύθου.

vix habet alium quenquam fortaſſe M. Tullius, quàm me eruditionis ſuæ ſtudioſiorem fautorem: nihil hîc tamen video, quod pro eo dici poſſit,

nec quod Rhetores solent, colorem vllum comminisci possum. hominem fuisse Ciceronem existimo, qui hallucinatus sit, quem, vt in Rep. sic in literis quædam fefellerint: sed & excusatione ætatis veniam precari, & culpam deprecari possumus, cùm admodum adolescens Aratum conuerterit: nisi si quis hoc eo minus audiat, quòd senex Arati conuersionem amasse & approbasse videatur, tam multis ex ea in libris de Diuinatione & Natura deorum versibus memoriter pronuntiatis.

Vitruuij locus cum Græco scriptore comparatus, transtrorum planities, pluteus, arbusculæ, capreoli.

CAPVT XXXII.

INDICI in Macrocola quædam serenissimæ Reginæ Catharinæ, inscripta Athenæo de machinis bellicis, in quibus Hagetoris Byzantijs testudinem inueni à Vitruuio exscriptam. cùm autem iudicarem eruditis me gratum facturum, si Græcam descriptionem adponerem, eámque cum Latina designatione altera ex parte compararem, & intelligerem magnum lumen Vitruuio inde accessurum, suscepi laborem transcribendi. sic igitur scribit Athenæus, τῆς δὲ ὑπὸ Ἡγήτορος τοῦ Βυζαντίου εὑρημένης χελώνης γίνεται τὸ μὲν μῆκος τοῦ ἐσχαρίου πηχῶν μβ. πλάτος δὲ κη. τὰ δὲ σκέλη τὰ ἐπὶ τοῦ ἐσχαρίου πηγνύμενα δ. συντίθεται ἕκαστον ἐκ β. σκελῶν συνημμένων τὸ μῆκος ἐχόντων πήχεις κδ. τὸ δὲ πάχος ε. παλαιστάς. τὸ δὲ πλάτος πηχυαῖα. τρόχοι δὲ γίνονται ἐν αὐτῇ η. δι᾽ ὧν ἐνάγεται τὸ σύμπαν ἔργον. τὸ μὲν ὕψος αὐτῶν εἰς πήχεις δ ς. τὸ δὲ πάχος πήχεις β. συμβάλλονται δὲ κατὰ πάχος καὶ πλάτος ἀμφαλλάξ, καὶ δεσμεύονται λεπίσι ψυχρηλάτοις. στρέφονται δὲ ἐν ἁμαξίποσι. κίονες δὲ πήγνυνται ἐπὶ τοῦ ἐσχαρίου δωδεκαπήχεις πλάτος μὲν ἔχοντες παλαιστὰς γ. ὕψος δὲ δέκα δακτύλους. ἀπέχει δὲ ἄλλος ἀπ᾽ ἄλλου κίων παλαιστὰς ζ. καὶ ἐπιζεύγνυνται ἐπ᾽ αὐτῶν ἐπιστύλια κύκλῳ, πλάτος ἔχοντα παλαιστὰς δ. πάχος δὲ γ. ἐπὶ δὲ τῶν ἐπιστυλίων πήγνυνται συγκύπται τὸ ὕψος ἐξαιροῦντες πήχεις η. καὶ ἐπ᾽ αὐτῶν δοκὸς ἐμπήγνυται πλαγία, εἰς ἣν πᾶσαι αἱ κορυφαὶ τῶν συγκυπτῶν πήγνυνται. καὶ γίνονται δύο πλευραὶ κεκλιμέναι. καὶ λοιπὸν τὸ πᾶν ἔργον σανιδοῦται καὶ σκεπάζεται παραπλησίως ταῖς χωστρίσι χελώναις. ἔχει δὲ καὶ μέσην στέγην ἐπὶ τῶν ἐπιστυλίων ἀναπαυομένην, ὅπως ἡ βελοστασία ἐπ᾽ αὐτῆς εἴη. ἵστανται δὲ καὶ ὀπίσω τῆς κριοδόχης σκέλη δύο συμβεβλημένα ὄρθια ἐν μέσῳ τῆς χελώνης ἔχοντα τὸ μῆκος λ. πηχῶν. τὸ δὲ πάχος αὐτῶν πηχυαῖον. τὸ δὲ πλάτος τριπαλαιστιαῖον. ἐφαρμόζεται δὲ ἐπ᾽ αὐτῶν περικέφαλον, καὶ μέσον ἄλλο διὰ τῶν σκελῶν διάπηγμα. καὶ ἀνὰ μέσον τοῦ περικεφάλου καὶ τοῦ διαπήγματος πήγνυται ξύλον ὄρθιον, καὶ ἐφ᾽ ἑκατέρου μέρους τοῦ ξύλου τοῦ παγέντος καὶ τῶν σκελῶν ἐμβάλλονται ὀνίσκοι τετορνευμένοι. ἐξ ὧν τὰ ὅπλα ἐξήρτηται τὰ ἀνέχοντα τὸν κριόν. ἐπὶ δὲ τοῦ ἐπικεφάλου καὶ τῆς κριοδόχης πήγνυται θωράκιον, ὥστε ἐν αὐτῷ ἀσφαλέστατα δύνασθαι ἑστάναι τοὺς ἐποπτεύοντας τὰ ἀποστελλόμενα ἐκ τῶν ἐναντίων πρὸς τὸν κριόν. τοῦ δὲ κριοῦ τὸ μῆκος πήχεις ρκ. ἐκ δὲ πτέρνης πάχος μὲν ποδῶν β. πλάτος δὲ ε. παλαιστῶν. εἰς ἄκρον δὲ συνῆκται αὐτοῦ, τὸ μὲν πάχος ποδιαῖον. τὸ δὲ πλάτος τριπαλαιστιαῖον. ἔχει δὲ καὶ στόμα σιδηροῦν ὅμοιον

ἐμβόλῳ

ἐμβόλῳ παραμήκει· τὸ δὲ σῶμα αὐλωτὸν, καὶ ἀπ' αὐτοῦ ἕλικες ἀποτείνουσι σιδηραῖ προσηλωμέναι τῷ κριῷ δ. ἐπὶ πήχεις ι. ὑποζώννυται δὲ ὅλος ὁ κριὸς ὅπλοις ὀκτωδακτύλοις τρισί. καὶ διαλαμβάνεται κατὰ μέσον ἐκ τριῶν διαλειμμάτων ἁλύσεσι πηχυαίαις. ὁ δὲ δεσμὸς ὁ ἐν μέσῳ τὸν κριὸν ἔχων ἐπὶ παλαιστὰς πέντε λαμβάνει τὸν ἑλιγμὸν ἐν τῷ κριῷ. βυρσοῦται δὲ κύκλῳ ὅταν ἑλιχθῇ βύρσαις ἀργαῖς. τὰ δὲ ὅπλα ἀποτελούμενα ἐκ τῶν ὀνίσκων τῶν ἐκ τοῦ κριοδόχης καὶ ἀνέχοντα τὸν κριὸν ἔχει τὰς ἀρχὰς ἁλύσεσι σιδηραῖς τετραπλαῖς πεπλεγμένας. καὶ περιβεβύρσωνται αἱ ἁλύσεις πρὸς τὸ μὴ ὁρᾶσθαι. γίνεται δὲ ἐπιβάθρα σανίδος ἐφηλωθείσης τῇ προσφορᾷ τοῦ κριοῦ. καὶ ἐπὶ ταύτης γίνεται ἐκ στιτημοείων δίκτυον πεπλεγμένον ἔχον τὰς ὀπὰς παλαιστιαίας πρὸς τὸ ῥᾳδίως ἀναβαίνειν ἐπὶ τὸ τεῖχος δι' αὐτοῦ. ἔχει δὲ καὶ παραδείγματα ἐξ ἑκατέρου μέρους ὁ κριὸς ἐπὶ διστάταις χάσαις παραπλήσια. κινήσεις δὲ τὸ ἔργον λαμβάνει ἕξ· τὴν εἰς τὸ ἔμπροσθεν. καὶ τὴν εἰς τὸ ὀπίσω. καὶ τὴν εἰς τὰ πλάγια, καὶ τὴν ἀνάνευσιν καὶ τὴν ἐπίνευσιν. καθαιρεῖ δὲ ἀπὸ ἑβδομήκοντα πήχους ὕψος, καὶ εἰς τὰ πλάγια παρασύρει ἐπὶ πήχεις ἑβδομήκοντα. οἰακίζεται δὲ ὑπὸ ἀνδρῶν ρ. ἔχουσα τὸ σύμπαν βάρος τάλαντα τετρακισχίλια. Hæc ſic Latinè explicauit Vitruuius. Cap.21.li.10.

Non mihi etiam videtur eſſe alienum, de teſtudine, quam Hagetor Byzãtius fecit, quibus rationibus facta ſit exponere. fuerat enim eius baſis longitudo pedum L X. latitudo X V I I I. Arrectaria, quæ ſupra compactionem erant quatuor collocata, ex binis tignis fuerant compacta in altitudinibus ſingulorum, pedum X X X V I. craſſitudine palmopedali, latitudine ſeſquipedali. Baſis eius habuerat rotas octo, quibus agebatur: fuerat autem earum altitudo pedum vis:- craſſitudo pedum triũ. ita fabricatæ triplici materia alternis contra ſubſcudibus inter ſe coagmentatæ, laminíſque ferreis ex frigido ductis alligatæ. Hæ in arbuſculis ſiue hamaxopodes dicantur, habuerãt verſationes. Ita ſupra tranſtorum planitiem, quæ ſupra baſin fuerat, poſtes erant erecti pedum X V I I I :-. latitudinis s :-. craſſitudinis. F. z. diſtantes inter ſe. rs :-. ſupra eos trabes circunncluſæ continebãt totam compactionem, latæ pedem j :-. craſſæ s:- ſupra eas capreoli extollebantur altitudine pedum X I I. Supra capreolos tignum collocatum coniungebat capreolorum compactiones. Item fixa habuerant lateraria in tranſuerſo, quibus inſuper contabulatio circumdata contegebat inferiora. Habuerat autem mediam contabulationem ſupra trabiculas vbi ſcorpiones & catapultæ collocabantur. Erigebãtur & arrectaria duo cõpacta pedum X X X V. craſſitudine ſeſquipedali latitudine pedum I I. coniuncta capitibus tranſuerſario cardinato tigno, & altero mediano inter duos ſcapos cardinato, & laminis ferreis religato, quo inſuper collocata erat alternis materies inter ſcapos & trãſuerſarium traiecta chelonijs & anconibus firmiter incluſa. In ea materia fuerunt ex torno facti axiculi duo, è quibus funes alligati retinebant arietem. Supra caput eorum, qui continebant arietem, collocatum erat pluteum, turriculæ ſimilitudine ornatum, vti ſine periculo duo milites

milites tutò stantes prospicere possent, & renunciare, quas res aduersarij conarentur. Aries autem eius habuerat longitudinem pedum C I X. latitudine in imo palmopedali, crassitudine pedali contractum à capite in latitudine pes I. crassitudine S:- Is autem aries habuerat de ferro duro rostrum ita vti naues longæ solent habere, & ex ipso rostro laminæ ferreę quatuor circiter pedum X V. fixæ fuerant in materia. A capite autem ad imam calcẽ tigni contenti fuerunt funes quatuor, crassitudine digitorum octo ita religati, quemadmodum nauis malus à puppi ad proram continetur, eíque funes præcinctorijs transuersis erant religati, habentes inter se palmipedalia spatia. Insuper corijs crudis totus aries erat inuolutus. Ex quibus autem funibus pendebant, eorum capita fuerant ex ferro factæ quadruplices catenæ & ipsæ corijs crudis erant inuolutæ. Itẽ habuerat proiectura eius ex tabulis arcam compactam & confixam rudentibus maioribus extentis, per quarum asperitates non labentibus pedibus faciliter ad murum perueniebatur: atque ea machina sex modis mouebatur, progressu: item latere dextra ac sinistra, arrectione non minus in altitudinem extollebatur: & in imũ inclinatione demittebatur. Erigebatur autem machina in altitudinem ad disiiciendum murum circiter pedes. C. Item à latere dextra ac sinistra procurrendo perstringebat non minus pedes C. Gubernabant eam homines C. habentem pondus talentûm quatuor millium, quod fit CCCCLXXX. pondo. Hîc nos quoque tãtum admonebimus, egregiè vertisse Vitruuium ἐσχάριον basin, sed & compactionem, & transtrorum planitiẽ: & ἀμφαλλὰξ δεσμεύεσθαι λεπίσι ψυχρηλάτοις, alternis inter se subscudibus coagmentari, & laminis à frigido ductis alligari: ἁμαξίποδας, arbusculas: ἐπιζύλια trabes: συγκύπτας capreolos: θωράκιον pluteum, quod solent & Latini etiam loriculam ad verbum appellarẽ. Multo plura animaduertent & obseruabunt alij qui & numeros etiam ad verum exigent: nos satis habuimus vtriusq; scriptoris dictionem proponere, cuius explicationem maioribus ingenijs relinquimus.

Causa cadere, magistri carmen apud Ciceronem, magister. CAPVT XXXIIII.

§. si quis agens instit. de action.

EST Iurisconsultis causa cadere causam amittere, vel interprete ipso imperatore, qui ita scribit, *Si quis agens intentione sua plus complexus fuerat, quàm ad eum pertinebat, causa cadebat, id est rem amittebat, nec facilè in integrũ restituebatur à prætore.* apud veteres tamen vt obseruaui, causa cadere, plus petere erat: vt qui apud Ciceronem plus petit, quam lex in duod. tab. per-

1. de orat.

mittebat. Cicero, *cùm Hipseus maxima voce pluribus verbis à M. Crasso prætore contenderet, vt ei, quem defendebat, causa cadere liceret,* id est vt plus ei liceret pe-

ret petere,quàm in duod.tab.lege permiſſum erat.Rurſum,*Cn.autem Octa-* Ibid.
uius homo conſularis non minus longa oratione recuſaret, ne aduerſarius cauſa cadaret,id eſt ne aduerſario plus petere liceret, quàm quod eſſe in actione. illi patroni verba Latina optimè tenebant & vſurpabāt, ſed ignorantia iuris labebantur,cùm alter plus quàm lex permitteret,peteret, quod non licet.Itaque id ſi obtinuiſſet,litem perdidiſſet: alter nollet plus ſecum agi, quam lege liceret, id eſt nollet aduerſarium cauſam amittere. Itaque ex eo factum eſt,vt cauſa cadere ſit cauſam perdere. Nam & ſine cauſæ amiſſione interdum ſimpliciter plus petere eſt.Cicero pro Muræna,*Nam ſi ti-* Cic. pro Muræna.
bi neceſſe putas etiam aduerſarijs amicorum tuorum de iure conſulentibus reſpondere,& ſi turpe exiſtimas te aduocato illum ipſum,quem contra veneris, cauſa cadere, id eſt plus petere, idque obtinere. Subiungam eiuſdem libri primi de Oratore locum alium,quem & emendare & explicare conabor.*Vel ſi cau-* 1. de Orat.
*ſam ageres militis patrem eius,vt ſoles,dicendo à mortuis excitaſſes, ſtatuiſſes ante oculos, complexus eſſet filium, flenſque eum centum viris commendaſſet: lapides mehercule omnes flere ac lamentari coëgiſſes:vt totum illud,vti lingua nuncupaßit, non in 12.tab. quas tu omnibus bibliothecis anteponis, ſed in magico carmine ſcriptum videretur.*Non dubito,quin cùm in omnibus libris veteribus magiſtri ſcriptum reperiatur,ea ſit ſincera germanáque ſcriptura, quæ non intellecta in magum degenerauerit. eam arbitror probatum iri bonis & intelligentibus,vbi explicata fuerit. Agit lege in hæreditatem teſtamento patris exhæres filius, non tamen nominatim exhæredatus, ſed alio hærede ſcripto,cùm ipſe militię mortuus exiſtimatus eſſet.Eam igitur cauſam ſi Craſſus egiſſet,carmen illud 12.tab.

Vti lingua nuncupaßit,ita ius eſto,

quo nexa,mancipia,teſtamenta, confirmantur: iniquum iniuſtúmque increpaſſet,neque tam legum carmen,quàm magiſtrorum bona debitorum proſcribentium, & à liberis debitorum ad alienos tranſferentium clamaſſet,præſertim cum eo teſtamento,veluti auctione,ad extraneū bona tranſitura eſſent. Carmen autem magiſtri interpretor, tabellam,quam magiſter proponebat, & qua proſcribebat ſe alicuius bona venditurum. Eius enim olim,qui multis debebat latitabátque,neque defendebatur,creditores prætorem adibant, apud quem querebantur,bonorúmque poſſeſſionē petebant: quam & prætor dabat, atque in diem certam ea poſſidebant: quæ cum venerat, prætorem rurſus adibant, petebantque ſibi vt liceret vnum è ſuo numero deligere, qui bonorum venditioni præeſſet, qui magiſter dicebatur:is in compitis celebribus,& frequentibus vrbis locis tab. proponebat.ſe debitoris bona venditurum his verbis: Titius debitor noſter incidit in cauſam venditionis bonorum,nos creditores eius bona vendemus

demus:qui volet emptor accedat.hanc,vt opinor,proſcriptionem Cicero hîc appellat magiſtri carmen.

ADRIANI TVRNEBI ADVERSARIORVM LIBER VIGESIMVS QVARTVS.

Strigare in actu ſpiritus,apud Plinium,ralla.

CAPVT I.

T clauus purpuræ ſolet veſtem ornare etiam pannoſam & vilem: ita hos meos operæ tumultuariæ & leuioris commentarios ceu quidampurpurei panni ornare, & illuſtrare ſolent munera tua Gulielme Peliſſeri,quę velut per interuala collocanda eſſent, vt ceu ſtellæ notarent opus & diſtinguerent. De diſciplina arandi hoc ſcribit cap.19.li.18. oraculum Plinius, *in arando verſum peragi, nec ſtriare in actu ſæpius:* ſtriare iſtud odioſum & moleſtum tibi cùm occurreret, ei diffiſus libros veteres conſuluiſti, quod perlibenter pérque ſtudioſè facere ſoles, idque pari fœlicitate & ingenio.in ijs, *ſtrigare in actu ſpiritus*,reperiſti,& amplexùs es,audaciámq; eorum admiratus es,qui omnia,quæ in auctoribus non aſſequũtur, expungunt, nouáſque ſcripturas veteribus damnatis inſtituunt. Ac ſanè ſtrigare vetuſtæ editiones,cùm religioſius adhuc ſcriptores publicarentur, habebant: poſtea nouæ quæ prodierunt, ſtriare ſummutarunt, ſic omnia fatis in peius ruere,& retro ſublapſa referri.Quid eſt autem ſtrigare in actu ſpiritus?id interpretor eſſe in agendo ſulco interquieſcere.Nam ſtriga Higino auctore in libello de caſtrorum metatione,ordo eſt &ſeries Soſipater li. 1. gram. inſtit. equorum incaſtris redentium:vel, vt Soſipater ait, ſtriga caſtrenſe eſt vocabulum interuallum turmarũ ſignificans,in quo equi ſtringuntur. Vt autem in ſtriga quieſcunt equi, & vt in ſtrigam dum collocantur, ſtrigare dicuntur: ita quoque cùm in verſu, qui vno ſpiritu agendus eſt, ad interſpirãdum requieſcunt,ſtrigare dicuntur.Interpretationem tuam confirmas Senecę emendatione & teſtimonio, cuius hæc verba ſunt lib.4. epiſtolarum, Seneca lib.4. epiſt 31. eadem,qua Pliniana,iniuria affecta,atque violata. *Itaque in vanum operoſos culpaue-*

culpauerim: rurſus ad honeſta nitentes quanto magis incubuerint, minúſque ſibi vinci & ſtrigare permiſerint, admirabor & clamabo, tanto melior, ſurge & inſpira, & cliuum iſtum, vno, ſi potes, ſpiritu exupera. Eodem in Plinij capite, Cap.19.li.18. vbi ſcribitur, *purget vomerem ſubinde ſtimulus cuſpidatus rulla*: ſcribendum eſt, *rallo*, id eſt, rallo præfixus. Rallum autem ferramentum eſt, quo raditur vomer, & inhærente terra liberatur atque purgatur: nomen habet à radendo. poſſet & melius ralla legi, cùm præſertim reperiam in antiqui critici lexico rallam eſſe ξυςῆρα, quod & interpretationem noſtram confirmat.

Ero, puſula, puſtula. CAPVT II.

HIC me aſſertorem veterum librorum auctoritatis & vindicem contra primarios homines ipſáque literarum columina præſtare non verebor, à quibus video in Vitruuio, Plinio, Iuriſconſultis, berones vel perones legi. Cap.11.lib.5. At ego in Vitruuio lego, *vti arcæ duplices latis tabulis & catenis colligatæ in eo loco, qui finitus erit, conſtituantur, & inter deſtinatas creta eronibus ex vlua paluſtri factis calcetur*: in iuriſconſulto, *quod ſi ſeparatim tabulis* L. in naue ff. locati. *aut eronibus aut in alia cuppa clauſum vniuſcuiuſque triticum fuiſſet*: in Plinio, *id conſecutus eſt ille eronibus harenæ plenis molli cliuo ſuper capita columnarum* Plin.lib.36.ca. 14. *exaggerato*. Qui berones his locis legunt ſaccos interpretantur. Erones autem accipio texta quædam ſtoriarum & tegetum more, in quibus interdum pauperes dormiebant, & fruges reponebantur: ſed & vaſa ſic viminea vocabantur tegetibus ſimilia & cophinis: φορμοὶ à Græcis dicuntur. hæc obſignabimus teſtimonio interpretis Terentiani, cuius hæc verba ſunt, In prologo Phormionis. Phormio non à formula, ſed phormione dicitur ſparteo, quem nos eronem dicimus triuialiter & pro conſuetudine. Vetus criticus eronem interpretatur κόϊκας defendo & aduerſus eorum ſententiam rectè legi in iuriſconſultis, *veluti cùm argentum puſulatum fabro daretur vt vaſa fierent.* L. In naue ff. locati. quas enim puſtulas vocamus, puſulas etiam ab antiquis vocatas inuenio: quod Pliniani codices vetuſtiſſimi locis infinitis oſtendunt, ſed faſtidio occurens vno contentus ero. *Eſt enim*, inquit, *tam feruentis naturæ, vt per* Cap.8.lib.36. *ſe extra corpori impoſitum puſulas ignium modo faciat, & pro cauſtico in vſu ſit.* Puſula Columellæ ignis eſt ſacer, vnde puſuloſa vel puſiloſa ouis: u, autē Cap.5. lib.7. & i, ſæpe inter ſe ſummutantur, vt optimus optumus. puſula igitur puſtula eſt, & puſula dicitur ignis ſacer, qui puſtulas paſſim qua depaſcitur attollit: noménque ex eo habet puſula quia pus continet. Puſtulatum igitur argentum & puſulatum vel puſilatum nihil differre exiſtimo, rectéque ſic appellari ſuſpicor: quin & poſtulatum, præſertim cùm u in o non rarò migret. Itaque in Tranquillo reperi ſcriptum, *exegitque ingenti faſtidio* In Nerone cap. 44.

& acerbitate nummum asperum argentum postulatum, aurum ad obrusam: & in veteribus libris Martial.

Lib. 7. epigr. 85.

Argenti tibi libra postulati.

nec illis assentior, qui à postulando deducunt freti auctoritate Iuuenalis,

saty. 7.

Accipe victori populus quod postulat aurum.

sed postulatum & pusulatum interpretor, quod purum putum est, & pusula ac igne excoctum, quodque pustulas & tumores habet. Nos quoque in vernaculo sermone, perinde quasi posula pro pusula interdum diceretur, mutato p in b tumorem bosulam appellare solemus. verius tamen puto pustulatum argentum & pusulatum dici, quàm postulatum.

Scordiscus, scordiscarius, tractator, Iouis lances, oesus sit, loedi. CAPVT III.

MVLTA cuiusquemodi velut in chaos quoddam, hoc in caput confundemus. Coriarium apud. D. Hieronymum & sordiscarium legimus: atque alterum intelligimus, alterum ignoramus. ego codiscarium aliquãdo legi, vt eo nomine censeatur qui è pellibus vestes sarcinat. Nam pelles κώδια dicuntur à Græcis, & κωδίσμα & κωδιοκάδεια. Nisi si quis scortearium legere mallet. Nam quod alij comminiscuntur ad stomachum non facit. Nunc scordiscarium lego, præsertim cùm reperiam in antiquo lexico scordiscum esse ephippium, qui igitur talia strata vel coactilia facit & tegumenta, is scordiscarius est. Quis est apud Tacitum librator? is nimirum qui machinas aptat, & ex eis missilia iaculatur, quod earum libret ictum, ac mediusfidius hodie tales sunt tormentarij bombardarum. est & librator apud Plinium in epistolis, qui aquam ducendam librat, quíque quo fastigio, aut in planicie, aut deuexitate, commodissimè deduci possit, præscribit. apud Martialem scribitur,

Tacit. li. 2. & 13.

Plin. lib. 10. Epist. Intuenti mihi.

Li. 5. epig. 109.

Res petricosa est pontice bellus homo,

hic & sensus nutare videtur, & versus vacillare. nam non conuenit bellum hominem dici petricosum, & secunda syllaba extendi se vetat: sed cùm Martialis dicat, quàm res sit intricata & implicata multis negotijs & officijs bellus homo, accedo vt suspicer, *res pertricosa est* legendum esse: vt id multis dicat tricis impeditum: quod quidem tam accommodatum ad sententiam est, vt si non scripserit Martialis, tamẽ scribere debuisse videatur.

12. Aeneid.

Iuppiter ipse duas æquato examine lances,

Scripsit Maro Homerum secutus, quod & ab omnibus ferè Grammaticis obseruatum est: quod videtur dictum ex ea cogitatione & sententia, qua prisci censebant res mortalium ab Ioue velut libra quadam pensitari,

vnde

vnde & ὑψίζυγος à poëtis dicitur, velut ex alto cælo omnia librans & põderans. aliam tamen eius quoque adiectionis nouerunt expositionem antiqui Grammatici. Itaque Theognis Ioui tribuit libram hoc versu,

Ζεὺς γάρ τοι τὸ τάλαντον ἐπιῤῥέπει ἄλλοτε ἄλλῳ.

Tractatores videntur fuisse, qui manu membra tractabant, & leniter fricabant: Martialis, Li.3.Epig.40.

Percurrit agili corpus arte tractatrix.

Seneca lib. epistolarum nono, *Quidni ego feliciorem pũtem mutium, qui sic tentauit ignem, quàm si manum illam tractatori præstitisset?* Seneca lib.9. epist.67. Apud M. Tullium de legibus scribitur, *ijdem ad populum, quod cesus erit, ferunto.* Cic.2.de leg. Illud, *cesus erit*, eiusmodi est, vt balbutiat aliquid, nihil tamen planè disertéque eloquatur. ego, *quod oesus erit*, legendum suspicor, pro vsus erit. sic enim veteres loquebantur. sic paulò antè, *Ast quid erit, quod extra magistratus coeratione oesus sit*, id est curatione sit opus. sed & in vetustis codicillis, *Lædis quod sine certatione corporum*, pro ludis reperisse me recordor in eodem Cicerone de legibus: in quibus etiam erat non ineleganter scriptum, *disce rem, & tabellam videbo dari.* Ibid. vbi hodie editum est, *iubebo:* quasi suffragiorum sit custos, aut diribitor futurus, quorum est videre, vt tabellæ dentur populo legem iussuro & vetituro.

Tamus, Epona, alueoli, Remora. CAPVT IIII.

MERA non erit hæc potio, sed mixta & è multis temperata concinnatáque, vt circæum poculum, aut cinnus. in Columellæ hortulo politissimis descripto versibus extat hemistichium, Columel.lib. 10.

— iam thani sponte virescunt.

& libro naturalis historiæ 21. excusum reperio, *In Italia paucissimas nouimus, fraga, tanum, ruscum.* cap.15. Pomponius tamẽ in Columella tamum agnoscit, cuius ego sententiæ cur calculum addam meum, hæc causa est, quòd & eum ita in bonis reperisse libris suspicor, & ita me apud Plinium inuenisse profiteor lib.19. *acuti tami, cunilæ.* Plin.lib.19. cap.12. vbi hodie excuditur tani. In Iuuenale sunt qui iusto propè sacramento contendunt esse legendum, saty.8.

Solam Hippo & facies olida ad præsepia pictas.

sed eis prætexentibus & modulum syllabæ, & græculam vocabuli originem assentiri tamen nullo modo possum, quòd intelligam Latinos ita quę Græca sunt interdum efferre, vt ortum eiurent suum. deinde etiam librorum antiquitate confirmo, nec Hippo nec Hipponam scribi oportere, sed Eponam, vt & in puluerulentis bibliothecarum Iuuenalibus inuenio: & in Prudentio, Prudent.in Apotheosi.

Nemo Cloacinæ, aut Eponæ super astra deabus.

Plutarchus in parallelis, ἡ δὲ κατὰ χρόνον ἔτεκε κόρην εὔμορφον, καὶ ὠνόμασεν Ἐπόναν. ἔστι δὲ θεὸς πρόνοιαν ποιουμένη ἵππων. Quod idem & in Apuleio reperire licet. nunc igitur minimè controuersum esse puto; quin legi debeat Epona. Versus est Ennianus apud M. Ciceronem.

Apuleius lib. 3. de as. aur.

Curabant vrbem Románne Remámne vocarent.

Cic. 1. de Diuinat.

sed enim in illis fugientibus & lucifugis libris legi,

— Romam Remorámne vocarent.

Quam mediusfidius verissimam & sincerissimam scripturam reor. argumento locus erit, qui in Auentino monte à Remo Remora, vt scribit Pompeius, vocabatur, & Remorinus vel Remurinus ager, qui Remi fuerat. lib. 2. epistolarum ad Atticum scribitur, *vt nunc* τὰς τῶν κρατούντων. vbi versus iste ab eo significatur è Phœnissis Euripidis,

Festus lib. 16.

Cic. lib. 2. ad Atticum epist. vlt.

Τὰς τῶν κρατούντων ἀμαθίας φέρειν χρεών.

Euripid. Phœnissis.

Illud autem Iuuenalis,

Cuius & alueolos & lænam pignerat Atreus,

Iuuenal. Saty. 1.

De poëta intelligitur, qui dum Atreum tragœdiam scribit, oppressus paupertate cogitur alueolos, id est lances suas & paropsides, vt Satyra quinta,

Illud enim vestris datur alueolis, quod

Canna Mycipsarum prora subuexit acuta:

& lænam pignerare. i. pignori opponere & opignerare. Scrupulum affert non paucis, vt aliò transeam, quæ sit eorum verborum sententia in Heliogabalo. Cum collatũ inisset, in populum non nũmos. Ego, si fas esset pio, Iouem lapidem iurare auderem vocem esse corruptam, legendúmque cõsulatum, vt & paulò ante, cecidit & humanas hostias. Sed mihi propositum non est multa, persequi præsertim quæ minuta sunt. Illud, eo tempore quo Macrinus huius Antonini, multos suboffendit in eruendo sensu meritò laborãtes, ego ausim scribendum esse cõtendere, eo tẽpore consobrinus huius Antonini. Erat enim Alexander Mameæ filius, vt omnibus notum esse spero, consobrinus Antonini. & mox, atque stultitia, non vt in excusis, & qui item & pronubam, & non longo interuallo Claudium tonsorem non censorem, mox ad honores reliquos promouit commendatos sibi pudibiliũ enormitate membrorũ: ac vicesimam hæreditatum mulionem curare iussit. non multo post, sollicita de filio. multa de industria prætermitto, quæ non est operæ persequi. Infra, remoti sunt deniq; ab eo Hierocles & Cordus impurissimi duo & improbi familiares. Hieroclem autẽ & hîc & paulò infra Dionis auctoritate corrigimus, & tuemur. Et mox, ne paterentur illũ ita deinceps viuere, non vt passim, diutius. Paulò post, primum consultarũt de genere mortis, cũ alij vitalibus exẽptis necarẽt, alij ab ima

Lamprid. in Heliogab.

parte

parte perfoderent, vt mors esset consentiens: post hoc infra, affectato retinuerat. Item, amphitheatri instaurationē. præterea, & lauacrū quidem Antoninus Caracallus mox, ob hoc sub vario Antonino. Lecti autē veteribus duorum erant generum, cubiculares in quibus dormiebant, & cubabant: & discubitorij, qui & triclinares dicebantur, in quibus discumbebant cœnantes & prandentes. Proinde scripsit Lampridius, *hic solido argento habuit lectos & tricliniares & cubiculares.* Non longo deinceps spatio verba sequuntur corruptissima, quæ sic mihi videntur integritati suæ restitui posse, *vt pro nascentis apiastri fasce Laribus & fœno Græco exhiberet plenis fabatarijs & discis.* fabataria intelligo vasa, aut patellas, in quibus puls fabata ponebatur, & Laribus offerebatur. suspicatus aliquando sum gabatarijs à gabatis vasis legendum esse: sed id nimiæ audaciæ iure tribueretur. Conditum eo in libro interpretatur Egnatius vnguentum diu asseruatum, ego putem vinum esse aromaticis speciebus imbutum, cuius mentio est apud scriptores Græcos, Latini vocabuli vsurpatione. Pro griles, grilos lego. scribitur mox, deo Enanthino, fudisse: ego reponendum censeo, balnea oleo œnanthino, qua de re qui mihi fidem non habet, Plinium consulat, apud quem oleum & vnguentum œnanthinum reperiet. Zetæ quæ sint in eodem libro quæstionis est? ego diætas interpretor: vt enim pro διάπλυτος ζάπλυτος, dicitur: sic pro diæta zeta. reperio in Antonini itinerario Hipponem Zarrhytum pro Diarrhyto, & apud Cyprianum zabolum pro Diabolo. Est autem zeta vel diæta, ędificium vel membrum domus, cœnationem & cubiculum babens. Plinius, contra mediam ferè porticum zeta paulum recedit. Sequitur mox, est in hac zeta dormitorium cubiculum, quod diem, clamorem, sonum excludit: iunctáque ei quotidiana amicorumque cœnatio. supra lego, fertur & promisisse phœnicem conuiuijs, vel pro eo libras auri mille, vt in prætorio eas diuideret. mox subijcit, marinę aquæ columbos diuisit. nam diuisit lego non dimisit. Scio multa esse alia in ea vita, quæ explanationis indigeant: sed nos modū adhibebimus & reliqua aliorū industriæ relinquemus, aut in aliud tempus differemus.

Lamprid. in Heliogabalo.

Cap. 1. li. 13.

Plin. lib. 5. Epist. Anian. curam.

Lamprid. in Heliogabalo.

Lympha Mallia in Catullo, homines ad lecticam, Latinè loqui, verba Latina. CAPVT V.

NODVS est in versibus Catulli vindice dignus & enodatore: eos versus proponam, deinde quid sentiam eloquar,

Cùm tantum arderem, quantum Trinacria rupes,
Lymphaque in Oetæis Mallia Thermopylis.

Catul. in Malliam.

Ac satis quidem apertū est quę sit Trinacria rupes. Ætnam enim ardentem

Qui scis Romana simplicitate loqui.

Vox fusca, institorium, mitellita, Mazaces, cittus, ascoma, synthesina, & quædam in Tranquillo emendata. CAPVT VI.

NON solum optimorum virorum vita ad imitandum nobis proponenda est, verumetiam sceleratissimorum & nefandorum ad fugiendum. Nam vt ex illorum laude dignitas virtutis splendidius elucet, sic ex horum dedecore turpitudo vitiorum clarius apparet. Nuper itaque legebam Neronis vitam: ex ea, quæ ad horum commentariorum supellectilem instruēdam pertinerent, pauca quædam in instrumentum retuli. Natus esse Nero scribitur antè nouem menses quàm Tiberius excessit: hîc ego in priscis *Sueton. in Ne-* libris reperio, *ante post nouem menses*: vt mihi dubium non sit, quin legen- *rone c.6.* dum sit, *Natus est Antij post nouem menses.* itaque, quòd Antium eius esset natale solum, sic dilexit, vt eo imperij sedem transferre cogitarit. scribunt *cap.15.* & libri melioris çui, *quoties autem ad consultandum secederet*: non vt editur, *sederet.* fusca autem vox est ea, quæ à Græcis, vt è Dione patet, μέλαιρα vo- *Dion in Nero-* catur, cuius tam sæpe apud Aristotelem mentio est. In eodem antiquo co- *ne.* dice, quod dissimulandum non arbitror, *aliquid se sufferi tinnitutum dixit*, *cap.20.* reperio: erit autem sufferum ὑπάγειον, quod non delicatum & molle, sed subagreste & subrusticum, & propè ferum, quod in cantu nos interdum magis delectat, quam blandus & eneruatior modulus. scio ego hîc legi à multis sufferti, quod & improbare non est meum: imo verò ante approbaui, & ὑπόπυκνον esse dixi, vt & subbibere, est quod Græci ὑποπίνειν dicunt. hanc tamen tanquam testificationem veteris lectionis prętermittere non debui. Pro *præeunte pompa cæterorum cum titulis*, lego eiusdem asser- *cap.25.* tione libri, *pompa cæterarum*, vt ad coronas, de quibus perspicuè agit, referatur, non ad homines, & hanc scripturam facilè sensus approbat. necnon & illud sic lego, *quintana domi constituta, vbi partæ & ad licitationem* *cap.26.* *diuidendæ prædæ pretium absumeretur*: non vt nunc circunfertur, *assumeretur.* mox nihilo secius lego, *Matronarum institorio copas imitantium.* sunt au- *cap.27.* tem copæ mulieres quæ coponam exercent vt in illo versu, *Virgil. in Co-*

Copa syrisca caput graia redimita mitella. *pa.*

Scribitur & in bibliothecis antiquis, *quorum vni mittellita quadragies* HS *cap.27.* *constitit.* genus videtur esse placentarum tanquam mitellatarum: est & medicis micleta, tanquam fortasse miculata, antidotus. edunt publici libri *mellita*, nec damno, sed ea quam proposui mystica, vt ita dicam, scriptura est. Scribendum non longè, *phalerata Mazacum turba atque cursorum.* Sunt *cap.30.* Mazaces equites, qui in comitatu nobilium erant olim ferè ex Africa:

Martial.li.10. Martialis, *Et Libys in multo puluere sudet eques.*
epig.13. Lib.cynegetic. Nemesianus equos Mazacas laudat, qui ex interiore Africa erant: *quémque coloratus Mazax deserta per arua perauit.* Ex fidelissimis libris etiã lego,
Cap.45. *statuæ eius à vertice cirrus appositus est cum inscriptione Græca, nunc demum agona esse, & traderet:* quòd scilicet in tanto discrimine non deberet cirratus
Ibid. aut cincinnatus esse, sed cirros radere. Mox cum reperiam, *alterius collo ascopa deligata*, non dubitanter *ascoma* legam, vt sit velut culleus, quod nomen
Dio in Nerone. est neutrum Græcis, sed Latinis etiam fœmininum. Dio emendationem adiuuat, qui μολγὸν id est culleum dicit eius statuæ appensum fuisse. Lego
Cap.49. infra, *permisit hoc Hicelus Galbæ libertus*: nam ita vocabatur. Cum autem
Cap.28. supra scribitur, *cum dote & flammeo persolenni nuptiarum celeberrimo officio*, iniurius in Tranquillum non fuerit, qui *per solenne*, legerit: etsi ab omnibus
Cap.31. libris recedet, quorum fidem non semper sequi oportet. *vt flores fistulatis & vnguenta desuper spargerentur*, in duobus optimis codicibus legi, hoc sensu: fistulatas fuisse cœnationum tabulas ad flores spargendos & vnguẽta fundenda: ex fistulis tamen, quod peruulgatum est, non moueo: sed illud alterum etiam accommodatum ad sententiam ostendo iuratorum propè dixerim codicum fide & testimonio probatum. ibidem reperi,
Cap.39. νεόψηφον νέρων ἰδίαν μητέρα ἀπέκτεινεν, non vt in omnibus νεόνυμφον. & illud multo salsius est & acrioris aceti, quòd nauis solutilis sententia matrem interfe-
Sueto.cap 34. Tacitus li.14. cerit Nero: de cuius machinatione & Tranquillus & Tacitus scribunt, sed
Suet.cap.40. & illud illic sic legi, τὸ τεχνίον ἡμᾶς διαθρέψει: quod haud paulò melius est, quàm quod in peruagatis codicibus legimus. ferè Græca à librarijs Latinis malè effingebantur literis, inde coniecturæ legentium secutæ qualiacunque eruerunt verba, vestigia ductúsque literarum rimantes, & vicinitatem vocum & similitudinem captantes. quod repono literatè satis & planè scriptum erat, vt præstare ausim ita scripsisse Tanquillum. Quod sequitur, etsi primo statim coniectu oculi animaduerti potest, quia tamen in libris tandiu hæret, non tam mihi expectenda est aliorum opera, qui corri-
Cap.54. gant, quam mea declaranda & profitenda: *proditurum se parta victoria ludis.* hic facilè omnes agnoscunt esse legendum, *partæ victoriæ ludis.* & mox,
Ibid. *saltaturúmque Virgilij Turnum.* quod vtrũque in optimo codice reperi. tam enim securus certúsque victoriæ sibi videbatur, vt iam de victoriæ ludis sibi cogitãdum putaret ac loqueretur disponerétque quæ ludis illis facturus esset. hoc autem aptius est quàm quod in literas mittitur. lego etiam in
Cap.51. antiquis libris, *ac plerumque synthesinam indutus.* Nam etsi synthesin probo, tamen synthesinam dissimulare non possum, cùm vestem subaudire perfacilè sit. Hæc oscitantes & propè aliud agentes colligebamus, nauseam grauiorum studiorum hoc veluti sapore detergentes amœniorum auctorum. vti-

rum. vtinam, vt à nausea hæc nos liberarunt, sic & à fastidio hominum vindecent.

Chara, catlaster, catlitio, subare, surire. CAPVT VII.

ID quod hîc scribam tui beneficij est, Gulielme Pelisseri, Montis Pessuli episcope, sed interprete me ad alios manabit, & qui vnum obligatum censes, populum habebit tuo merito tibi deuinctum. Scribit Cæsar lib. 3. de bello ciuili, *est etiam genus radicis inuentum ab ijs, qui fuerant cùm Valerio quod appellatur Chara, quod admistum lacte multum inopiam leuat: id similitudinem panis efficiebat: eius erat magna copia.* Quæsit hæc verba quæsitum est Plinius lapsanam interpretari videtur cùm scribit, *necnon olus quoque silue-* cap.8.lib.19. *stre, & triumphorum* Diui Iulij *carminibus præcipuè iocisque militaribus celebratum: alternis quippe versibus exprobauêre lapsana se vixisse apud Dyrrachium, præmiorum parsimoniam cauillantes. Est autem id cyma siluestris.* Alio loco Plinius lapsanam inter brassicas siluestres numerat, pedalis altitudinis, hirsu- cap. 5. li. 19. tis folijs, napi simillimis, nisi candidior esset flore: sed & de generibus brassicæ differens ita tradit, *Etiamnum vnum siluestre Græci cheram vocant, ponti-* ibid. *fici armon, alij leucen, nostri armoraciā fronde copiosius quam corpore.* hâc testatur scripturam veteres omnes libri, sed cheræ nomine offensi correctorésne dicam an deprauatores agrium suppofuêre. Isidorus *armoracea*, inquit, *hæc* Isid.lib. 17. *est lapsana*: vetus lexicon armoraceam ῥαφανίδα interpretatur. sed Plinius cap.10. duas herbas in vnam confudit lapsanam & armoraciam, quæ caulibus & folijs tam indiscretis sunt, vt ne à peritis quidem vix distingui possint nisi flore: quo factum esse reor, vt quod de chera dixit Cæsar, de lapsana Plini- Cæsar lib. 3. us retulerit, cùm armoracea, vt dixi, indistinctæ & geminæ cuiusdam sit, de bello ciuil. cum lapsana similitudinis, & vtraq; species sit brassicæ siluestris. Dicit Cæsar radicem illam inuentam fuisse ab ijs, qui cum Valerio fuerāt milites eos intelligens, qui duce Valerio, in Asia fuerant Mithridatico bello: Valerium autem eorum ducem insidiosè interficiendū curarat Fimbria. Erit & istud q subscribā muneris tui, quod homines non minus à te ingeniosè excogitatū quàm verè, qui quidē alicuius iudicij & intelligētiæ sunt, vt existimo, prędicabūt. Scribit Vitruuius: *Ideóq; semper trāsmarinos catastos emere formo-* cap.4.lib.8. *sos. & puellas maturas eósq; coniūgere, vt qui nascerētur ex ijs, non solū egregia voce, sed etiam forma essent non inuenusta.* Calastros Hermolaus legit, iucundus notat callastos esse veterē scripturam: tu germanā restituis vocem, catlastros: sententiæ propugnatorem tuæ producis Charisium, qui ita scribit, Charisius lib. *puer pueri, catlaster catlastri.* addis interpretationem (quam verissimam reor) 1. gram. instit. catlastrum esse tāquam catulastrum, vt Græci dicunt κάτλον pro Catullo, πρόκλον pro Proculo. Catulastrum autem explicas grandiorem catullum

& gran-

Cap.25.li.16. & grandiorem puerum. Sic pro Catulitione in antiquis Plinij exẽplaribus ſincera fide reperitur catilio, vt in illo loco, *Catlitionem ruſtici vocant, geſtiente natura ſemina accipere, eóq; animam inferẽte omnibus ſatis.* In vetere critico tamen integro vocabulo catulaſter reperitur, & exponitur, βύσταις: vt catulire eſt ad venerem incitari, quod σκυζᾶν dicitur, vt ſubare interprete vetere grãmatico ὀργᾶν, ſurire καπρᾶν. Hæc duo verba vſurpauit in priore apologia Apuleius, priuſque fæminis, poſterius maribus attribuit, *fæminæ ſubent, mares ſuriant.*

Fragilis, culices pati rotundos, vaſa, bene vaſati, equus ſagmarius, columbus. CAPVT VIII.

NON me latet quantum pudori tribuendum ſit, eiúſque omni in re potiſſimum habendam eſſe rationem, ac optimorum interdum auctorum ob turpitudinem & obſcœnitatem ſcripta meritò improbari, quòd cùm animi ſit interpres oratio, nequiter cogitaſſe & ſenſiſſe, qui flagitioſè ſcripſerunt, videantur. Ac me iudice ſcriptores ſaluo ſemper pudore ſuas cogitationes literis mandare debent. hoc ego capite eidem culpæ obnoxius forem, ſi potius animi mei ſenſa explicarem, quàm verba aliorum, enodarem, quæ etſi obſcœna ſunt, tamen quia eorum volutamus libros, & angimur, cùm quæ vis verbo ſubiecta ſit, non intelligimus, explicanda exiſtimaui. Scribit Flaccus,

saty.8.lib.1. *Iulius, & fragilis Pedacia, fúrque Voranus.*

quo ſenſu obſecro fragilem dixit? frangere turpe verbum veteribus fuit, vt & diuidere. Fragilis igitur eſt mollis, qui muliebria patitur, qui pathicus eſt. Aliud quiddam æquè obſcœnum eſt explicaudum. Adrianus imperator Floro culices rotundos obijcit lepidis his verſiculis,

ius in *Ego nolo Florus eſſe,*
Amblare per tabernas,
Latitare per popinas,
Culices pati rotundos.

In quam tandem ſententiam? ego ad caprificationem alluſum puto, in qua culices è caprificis euolantes, in ficos penetrantes maturitatem afferunt: id Græcè ἐρινάζειν dicitur. Culices autem vocantur ψῆνες vnde ὑποψηνισμένη, id eſt caprificata mulier, quæ propè exactis menſibus vicina eſt partui & inciens: & ἐψηνισμένοι, id eſt culices paſſi & caprificati à Græcis appellantur, pathici, vt è notiſſimo conſtat verſu.

Οὐδεὶς κομήτης ὅστις οὐ ψηνίζεται,

id eſt, nullus comatus, qui non caprificatur. Lampridius in Heliogabalo ſcribit

ſcribit, *Romæ deniq; nihil aliud egit, niſi vt emiſſarios haberet, qui ei bene naſatos perquirerent*. Huic adſtipulatur ſcripturæ Egnatius: cuius pace, contendo legendum vaſatos. à naſo enim non dicitur naſatus, ſed naſutus. Nam partem eam, quę honeſtè nominari non poteſt, vaſa etiam vocabant. Plautus, Plautus Pœnulo Sc. Satis ſpectatum.

—facio quod mœchi non ſolent, ſalua vaſa domum refero.

Plerunque enim accidebat, vt mœchis virilia amputarentur: in quo Plautus ludit facetè. Illud autem perſpicuè ſententiam Egnatij confutat, quòd lauacrum publicum in ædibus aulicis Heliogabalus fecerat, vt ex eo conditiones bene vaſatorum hominum colligeret. Nam ſi naſati à naſo dicendi ſunt, quid balneis, in quibus hominum corpora nudantur, eſt opus? an homines operto capite incedebant, naſúmque nunquam, niſi in balneis, aperiebant? Non licebat è plateis, è vijs, conditiones legere, hominúmque naſum inſpicere? Quæritur qui ſit in Imperatoris illius vita equus ſaginarius? ego mendum inſediſſe arbitror, & ſagmarium legendum eſſe cenſeo. Suidas σαγμάρια τὸ παρ' ἡμῖν λεγόμενον τύλλον, τὰ βαστάζοντα τὴν ἀποσκευήν, καὶ τὴν μετακομιδὴν τῶν ἐπιτηδείων. ex quibus intelligimus ſic vocari doſſuaria iumenta & ſarcinaria, quæ impedimenta ferunt réſque neceſſarias. nomen habent à ſagmate, id eſt ſtrato, cui onera aptantur. Iſidorus, *ſagma*, inquit, *quod corruptè vulgo ſelma dicitur, ſtratum ſagorum vocatur, vnde caballus ſagmarius.* videtur tamẽ in ea vita eſſe ſimpliciter equus ſtratus. iam cùm in ea ſcribitur, *Marinæ aquæ columbos exhibuit*: eo nomine intelligo, κολυμβήθρας, id eſt piſcinas & natationes, vt apud Prudentium, Lamprid. in Heliogabalo. Hym. 12. περὶ στεφάνων.

Donec virenti fluctuet colymbo.

Neptuninus, Catullus emendatus, relinquere celebranda choreis, verpus, ſemiraſus, hera Tritonis.

CAPVT IX.

TE'NE *Thetis tenuit pulcherrima Neptunine,*

Verſus eſt Catulli in epithalamio Pelei & Thetidis, quod carmen imitatione Heſiodi, vt reor, ſcripſit. Nam Heſiodus epithalamium in eos ediderat, cuius erat principium vt Tſetſes refert τρὶς μάκαρ αἰακίδη. Veruntamen in verſu Catulli, ab omnibus, quos quidem vel legerim vel audiuerim, Neptune patronymica deriuatione fictum intelligitur, vt Oceanine, Nerine, à quibus diſſentio, cùm linguæ Latinæ retineri conſuetudo potius debeat, quàm in eam Græca introduci peregrinitas. quid enim vetat hîc Neptuninum vocari eum, qui ex elemento Neptuni & neptibus vxorem petat, & Neptunum genere contingat? Itaque vocandi ſenſu de Peleo audiendum arbitror, aut neptunina legendum minimè autem dubitandum eſt, quin germana lectio ſit,

Cranonisque domos ac mœnia Larissæa,

cuius satis aperta in vetere scriptura extant monumenta & indicia.

Necdum etiam seséque sui tum credidit esse,

cùm ait, seséque hîc dici crediderim, vt iam iámque dici solet. Non enim plus est quàm sese & iamiam, vel se & se, iam & iam, vt iteratio particulæ sit. *Sæua quòd horrebas prisci præcepta parentis.*

Explicandum hîc reor priscum pro seuero & antiquo, quòd tales veteres & antiquos fuisse opinio sit, vt seuerioris & cẽsorij iudicij & acerbitatis. si verebaris, inquit, sine consensu seueri tui patris Ægei vxorem me ducere, quod eius iussa & monita pertimesceres, qui tibi districtè edixerat, ne se inscio & ignaro vllam duceres. sed & supra, O *bona mater*, de Thetide dici crediderim: vel potius de heroum matre.

Confestim Peneos adest, viridantia Tempe,
Tempe quæ siluæ cingunt super impendentes,
Minosium linquens claris celebranda choreis,
Non acrios: namque ille tulit radicibus altas fagos.

Fateor hac in salebra diu me impeditum hęsisse, retentúmque consilij inopem plusculum restitisse: veruntamen tandem aliquando sensum rimanti, & vestigia scripturę scrutanti venit in mentẽ emendare, *Æmonidũ*, &, *Non agros*: hoc sensu Peneus relinquẽs Tempe adfuit, non relinquẽs agros. agri enim aperti sunt & frumẽtarij, nec nemorosi: at is multis arboribus onustus frondosa & siluosa Tempe populatus est, deuexítq; inde fagos, lauros, platanos, populos, cupressos, vt vmbraculum texeretur in vestibulo: tantúmq; arborum attulit, vt Tẽpe purgato spatio choreis ducendis latè patentia Æmonidibus puellis & Thessalis reliquerit. Nam non est eruditis hominibus incompertũ & ignotum, locum à poëtis Græcis latè patentẽ appellari elegantissimè εὐρύχορον, in quo scilicet choreæ institui facillimè & cõmodissimè possunt: quod epithetum Catullum voluisse reddere suspicor. Itaque pro claris choreis, fortasse quispiã non inuita Minerua latis choreis scriberet: quanquã id non ausim temerè mutare, cũ claris videam retineri posse. Quę est in eo carmine? *Rapidi Tritonis hera?* ego Mineruam reor, quę apud Tritoniam paludem & Tritonem amnem nata fuisse dicitur & culta, vnde & Tritonia vocatur. Versus autem istos eiusdem poëmatis sic legendos censeo,

Quod tibi si sancta concesserit incola Itonis,
Quod nostrum genus & sedes defendere sueta
Annuat, vt tauri respergas sanguine dextram.

epig. 44. Quiddam & è Catullo præterea attexam,

— Verpeus præposuit Priapus ille:

vt in re fœdissima dicitur, ob renudatam glandem. qua de causa, & à Plauto de-

to deglupta mænas probroſiſſimè dicitur: & Iudæi ob eam partem nudatam & retectam, appellæ recutiti verpi per ſummam contumeliam vocabantur. Sic & ψωλὸς à Græcis etiam vſurpatur. Ait Catullus, Plaut. Pænulo Sc. Si ego minam. Epig. 55.

A ſemiraſo tonderetur vſtore.

Hîc eum interpretos, qui eſt extremæ vltimæque conditionis atque ſortis. Nam ſeruitia, præſertim quæ in machinis habebantur, ergaſtulis, piſtrinis, ſemiraſa erant. Apuleius, *frontes literati, & capillum ſemiraſi, & pedes annulati.* At myrtus Aſia, ante à me explicata, ad Aſiam paludem creſcens, quæ in Lydia erat, etiam commodè intelligetur. Eius autem prima ſyllaba apud Homerum & Maronem producta eſt. Apuleius lib. 1. de Aſ. aur. Lib. 15. c. 22.

Cyclopas non Siciliæ, ſed continentis habitatores fuiſſe, Clypeus Argolicus. CAPVT X.

VETVS opinio eſt, non ſolum Latinorum, ſed etiam monumentis Græcorum literiſque teſtata atque celebrata, immanes illos Cyclopas eam partem Siciliæ incoluiſſe, vbi Ætna & Leontinus ager eſt. Certè Maro Cyclopes vocat Ætnæos fratres cælo capita alta ferentes. In quo tamen ab Homero, ad cuius ſpeculum ſe totum fingit atque componit, receſſit. Nam Cyclopes in eo inſulæ non ſunt, ſed continentis habitatores. ſi quis tamen me roget, quam eis ſedem regionémque aſſignandam putem, alium ſibi decemuirum aut metatorem vt quærat dicerem. mihi enim hîc aqua hæret, Homeri narratio non minus mihi errare & vagari, quàm Vliſſes Homericus videtur. Itaque ſi rediuiuus ab inferis Homerus excitatus rogaretur, quas oras continentis renuerint Cyclopes, ſe nihil pro teſtimonio iuratúmque ſcripſiſſe, vt opinor, reſponderet: narrationémq; ſe potius iucundam ad homines delectandos, quàm hiſtoriam & incorruptam veri memoriam contexuiſſe diceret. ſed doceamus eos inſulanos non fuiſſe, ſed continentis incolas. Primum inſulam non appellat Homerus, ſed terram: 3. Æn. Homerus 9. Odyſſ.

Κυκλώπων δ' ἐς γαῖαν ὑπερφιάλων ἀθεμίστων.

Sed & continentem appellat,

Τὴν δ' αἶψ' ἤπειρον δὲ παλιρρόθιον φέρε κῦμα.

Siciliam autem multo poſt in Solis bubus inſulam appellat: ne quis cùm id comperrum non haberet, terræ nomine generali aut continentis contentum fuiſſe ſuſpicetur. ſic enim ſcribit, Ὀδυσ. μ.

Θρινακίην δ' ἐς νῆσον ἀφίξεαι.

Id cùm aliquando diſputantem audiſſem omnium huius ætatis hominum, de quibus vel audierim, vel legerim, Petrum Caſtellanū Aureliarum Epi-

ſcopum,qui Franciſco rege & Eerrico literis in Gallia noſtra velut Apollo alter præfuit, magnóque earum detrimento ex hac mortali ſtatione in æterna cæli templa beatúmq; bonorum domicilium ſubuolauit: etſi tanti viri auctoritas ſatis momenti ponderíſq; habebat, vt quod eum ſentire vidiſſem, nefas propè exiſtimare deberem non verum eſſe ſuſpicari: tamen vt locum Homeri diligentius excuſſi & expendi, vt clariſſ. virum differuiſſe audieram, gratulatus ſum ita me reperiſſe. Cyclopibus tamen video ſedem à ſequentibus poëtis & ſcriptoribus attributam in Sicilia fuiſſe: in quo, vt docui, ab Homero recedunt. Quod autem Maro ſcribit de Cyclopis oculo,

3. Aen.

Argolici clypei & Phœbæa lampadis inſtar,

de magnis & rotundis clypeis Argiuorum ad amplificationem ſuperlationémque poëticam accipiendum eſt, qui totum regebant corpus, vnde ἀσπίδος ἀμφιβρότης, ab Homero dictum eſt: & ex acie exanimes in clypeo propter magnitudinẽ velut feretro referebantur. de Argolico clypeo ſic ſcribit Ælianus, λέγεται οὖν ὁ τοῦ Χρύλλου ἀσπίδα μὲν ἀργολικὴν ἔχειν. Dionyſius Halicarnaſſeus τούτους δὲ συντάξας εἰς ὀγδοήκοντα λόχους, ὁπλοφορεῖν ἐπέταξεν ἀσπίδας ἀργολικάς, καὶ δόρατα καὶ κράνη χάλκεα.

Homerus 2. Iliad.

Dionyſ. Halic. lib. 4.

Integumentum, veruina, tenus, ſoricina nænia, dare ludum, Thymianæ oues. CAPVT XI.

IN Bacchid. Plauti iocus eſt frigidus, imò verò ne iocus quidem ob vnius vocis prætermiſſionem, quæ deſiderata facetias poëtæ lepidiſſimi corrumpit: *Nequam eſſe oportet, cui tu integumentum improbus es*, emendo, *Nequam eſſe oportet ſcutum, integumentum improbum eſt.* Nam integumenta vocabantur, & tegmenta, operimenta ſcutorũ & ſagmata. Cæſar libro 2. *temporis tanta fuit exiguitas, hoſtiúmque tam paratus ad dimicandum animus, vt non modo ad inſignia accommodanda, ſed etiam ad galeas induendas, ſcutíſque tegmenta detrahenda tempus defuerit.* In eadem comœdia quod ſcribitur,

Plaut. Bacchi. ſc. Quid iſtuc.

Cæſar lib. 2. de bello Gall.

Plaut. Bacchi. ſc. hunc hominem.

Quia patri omne cum ramento reddidi,

facit, vt cùm in Truculento lego,

Plaut. Trucul. in prologo.

Quo citius ab eo rem auferat cum puluiſculo,

puluiſculum ramentum eſſe interpreter, & omnem ſcobem & puluerem.

Bacchid. ſc. Nimio illuc.

Nunc ab tranſenna, inquit, *hic turdus lumbricum petit,*
Pendebit hodie pulchre, ità intendi tenus.

Tendicula hîc ad capiendos turdos ſignificatur, cuius funiculus trãſenna, & ex eo fortaſſe inſtrumentum ipſum: paxillus tenus vocatur. ſic Pollux in muſcipula funiculum, quo tenetur tenus, ἀναρτίον & μήρινθον vocat: paxillum. σκανδάληθρον. In eadem fabula,

Bacchid. ſc. Meamne hic.

Si tibi

Si tibi machæra est, nobis verüina est domi
Qua quidem te faceam, si tu me irritaueris,
Confoßiorem soricina nænia.

verüinam quatuor syllabarum esse crediderim, & obeliscum significare, id est paruum veru, & tanquam vericulum. se enim eum minatur veru cõfossurum. nec enim cæsim ferit veru, sed punctim, nec obtruncat sed confodit. Soricina nænia non aliud quicquam videtur esse, quàm cantiuncula quædam celebris de confosso sorice, qui dum rodit, suo indicio plerunque confoditur. proinde canebatur sorex suo iudicio confossus perijt, aut aliud quiddam simile.

Illa in arcem abiuit ædem visere Mineruæ, Ibid.

vt in palliata, eáque attica dictum est. Nam Athenis in acropoli Mineruæ ædes erat. *sed nimis nolo desidiæ ei dare ludum.* Eodem modo Horatius est locutus, *miseratum est nec amori dare ludum.* Ait Plautus, *Vetulæ sunt thymianæ.* Thymianæ à thymo dici videntur. Nam in Narbonensi Gallia Lapidei campi thymo abundabant, eóque infinita pecudum millia conueniebant. thymianæ tamen hîc malæ erunt, credo propter longinquitatem viæ macrescentes. Thymiamæ se in veteribus libris reperisse scribit Ioachimus, vtriusque linguæ hodie princeps, quæ vox quid significet consulendum Apollinis oraculum, nisi thymum amantes explices: ac vidi qui thymiama defenderent, vt rei diuinæ aptas, quales emebantur à parcioribus viliores & macriores. aliquando & minæ legendum existimaui, sed quin thymianæ tueamur & defendamus, nihil esse videtur causæ.

Bacchid. Sc. Quis sonitu. Od. 12. lib. 3. Plaut. Bacchi. Sc. Quis sonitu.

Martiobarbuli, stipendiarij, barbulus, stigmata militum, exculcatores. CAPVT XII.

LASCIVIA quadam militari Martiobarbuli videntur appellati esse milites, qui plumbatas gerebant, id est glandes plumbeas, quæ & ipsæ etiam nomine Martiobarbuli vocatæ per ludum & iocum videntur esse, quòd cùm pisces in delicijs essent, in quibus numerantur barbi & barbuli, plumbatæ, quasi non conuiuij sed Martis barbi essent & cibi, ioculari ter Martiobarbuli dici potuerint. Vegetius, *plumbatarũ quoque exercitatio, quas Martiobarbulos vocant, est tradenda iunioribus*, vetus Grammaticus barbulum exponit φάγγονι... is etiam scriptor stipendiarios milites appellat, qui aliquot iam stipendia habent, tironíq; opponit, qui nouellus est: alioqui stipendiarij sunt vectigales, qui pendunt stipendia. *Non tantum*, inquit, *à tironibus: sed à stipendiarijs militibus salitio equorum districtè est semper exacta.* qui militiæ erant adscripti, in eorum manibus stigmata notabantur,

Veget lib. 1. cap. 17. de re milit.

Veget. lib. 1. cap. 18.

 vt scribit

vt scribit Ætius his verbis, στίγματα, inquit, καλοῦσι τὰ ἐπὶ τοῦ προσώπου ἢ ἄλλου τινὸς μέρους τοῦ σώματος ἐπιγραφόμενα, οἷα τῶν στρατευομένων ἐν ταῖς χερσίν. Vegetius li-
Lib.1.cap.8. bro primo, *sed non statim punctis signorum scribendus est tiro delectus.* Et lib.2.
Lib.1.cap.5. *Nam victuris in cute punctus milites scripti & matriculis inserti iurare solent.* idē
1. stigmata lib. 11. Cod. de fabricensib. & fabricensibus fiebat. Impp. Arcadius & Honorius: *stigmata, hoc est notæ publicæ fabricensium brachiis ad imitationem tironum infligantur, vt hoc saltem*
cap.11.lib.2. *modo possint latitantes agnosci.* Apud eundem porrò Vegetium, pro, fabris lignarijs & instructoribus, fabros tignarios legi melius promiserim & structores, antiquis adpromissoribus libris. nihilo secius & illud apud e-
cap.15.lib.2. um insincerum corruptumque est, *post hos erant ferentarij & leuis armatura, quos nunc auxiliatores & armaturas dicimus.* Est & aliquantillum hoc quidem fœdatum in antiquis libris, in quibus exscultatores scribitur, sed verò proximum. legendum enim exculcatores, qui scilicet missilia & lapides & glandes exculcant & eijciunt. In imperij Romani commentario exculcatores seniores nominantur. locus item vlserosus & saniosus est apud Ve-
cap.17.lib.2. getium eiusdem vocis contaminatione, cum ita sciribtur: *ferentarij autem, armaturæ, scutatores*: antiquis in libris scultatores inuenio: tu exculcatores
cap.21.lib.2. scribe, & sensus conueniet. Sed & vbi legitur, *sicut primicerius in officio præfectorum prætorio*: reperi, sicut primiscrinius, cuius, vt verum ingenuè fatear, non me pœnitet: & scindulas pro scandulis reperi, quæ assertorem & vindicem habent Isidorum.

Concinnitas, porriciæ, fellitate, fellebris, frutis.

CAPVT XIII.

HVIVS muneris est atque operæ sagaciter odorari, si quid vsquam lateat, quod supra captum sit hominum mediocriter eruditorum, idque è lustris in quibus delitescit, extrahere in lucem. Igitur obseruasse videor, quod nec triuiale, nec diobolare est, concinnitatem in breuitate & compendio poni, quod infrequentius est, quàm vt obseruatu & annotatu indignum esse videatur. *egrediemur*, inquit Solinus, *propositæ concinnitatis mo-*
Solin. in præfatione. *dum.* & in epistola, *vt nec in eo prodiga sit copia, nec damnosa concinnitas.* Ex eodem scriptore & alia inuestigata eruam, & bonæ iuuentuti huc relata transmittam. Porricere verbum sacrificale peruetustum est, in reddendis extis & porrigendis vsurpatum: inde porricias exta, quæ in aræ foco ponūtur, quòd dijs porrigunrur, à Solino vocata reperio: *nec ignis, in-*
Solin. cap.11. quit, *in hanc congeriē adponitur, cum porricias intulerint*, id est, cùm intulerint exta aræ, quod sponte illa lignorū strues flammā concipiat diuino quodā miraculo. Verbū quoddam est & obscœnū & præfandū fellare, quod apud eundē pro mammā sugere, honesta significatione & memoranda reperi: vt suspi-

vt suspicio inde sit honestum initio verbũ fuisse, sed postea infandæ libidinis significatione, redditum esse infame, cùm eius essent natales primigeniáque notio non illiberalis. sic enim de pullis equinis scribit, *nequaquam mater pullo vbera præbet fellitanda*: quod censoria quadam inscitia, in velli- Solinus c.47. tanda adulteratum est: alij fellicanda etiam legunt, neque forrassis ineptè, & ex autographis, vt auguror, priscis. Fellebre ab eodem verbo, non inconcinnè, nec inuita Minerua confinxir, in cuius tamen locum irrepsit funebre: vr fata videantur eadem verborum quæ nationum multarum, quæ suis expulsę sedibus solum vertere coactæ sunt. Sic autẽ scribit de boa, *lon-* Solinus cap.8. *go seculo ita fellebri satietate vltimo extuberatur, vt obsistere magnitudini eius nulla vis queat*. Nam anguis ille sugendis boum mammis in immensam distenditur amplitudinem: vnde & boa vocatur à bubus. Eam igitur appellat fellebrem sacietatem, fellando, id est vbera ebibendo emulgendóque, quæsitam saginam & molem. Frutis ab eo etiam Venus appellatur, siue corrupta eius nomenclatura (nam vt Græci Latina: sic & Latini vicissim Græca corrumpebant malè pronuntiando) siue hoc etiam originis Latinæ est & vernaculæ, à fruendo. Nam frutinal templum Veneris Frutæ, à fruendo veteres appellarunt. Verba Solini sunt, *vbi dum simulachrum,* Ibid. *quod ex Sicilia aduexerat, dedicat Veneri matri, quæ Frutis dicitur, à Diomede palladium suscipit.* hîc ego nihil moror editiones, quæ ἀφροδίτην euulgant: quod in chartis vermiculatis reperi, piaculare facinus putarem, nisi lectori indicarem: à quo nomine cum Latium antiquum non abhorruerit, cur ego sepultum esse potius sinam, quàm rediuiuum suscitem? in eadem obsoleta & verminante charra reperi, quod huic paginæ commendandum est & prodendum, *cum omni fœtu ver sacrum missus*: cùm publicatum sit, *vel* Ibid. *sacro mißus*, flagitiosè & turpiter sugillato loco. Ver autẽ sacrum quid sit, è Festo Pompeio promptum cuius est cognoscere.

Multa in Tranquillo emendata, minor Codetta & maior.

CAPVT XIIII.

AN Iulius Cæsar Suetonij integer sit, addubitatum video: sed cùm in Suetonius in Iulio cap.1. antiquissimis exemplaribus, *annum agens sextum decimum*, sine Cæsaris nomine reperiam, nihilque de eius natalibus & gente loquatur, sine controuersia puto mutilum & absque capite principium esse. sed ex eo libro libet quædam velut decerpere. *auctores*, inquit, *tribunitiæ potestatis restituendæ*: Cap.5. lego actores, vt & scriptum habet antiquissimus & optimus liber: nec dubium quin hæc actio cum fuerit, actores vocandi sint potius, quàm auctores: quanquam si quis auctores tueatur, non magnopere

[Cap. 9.] dissentiam. pro, *& Cicero in quadam ad Atticum epistola*, lego *ad Axium*, asserrioribus bonis & fidelibus antiquitatis monumẽtis, hîc est Axius, cuius [Varro lib. 3. de re rust.] mentio est in epistolis ad Atticum, & apud Varronem de re rustica: ad eum quod refert Tranquillus in quadam epistola Cicero scripserat. Item [Cap. 10.] infra gladiatorium munus lego, non gladiarorum. in pignoribus capiẽdis, interdum supellex concidebatur, vt lib. 3. de Orarore: interdum diripiebarur, vt apud Tranquillum, *Vectium pignoribus captis & direpta supellectile.* [Cap. 17.] pignora aurem capiebanrur mulctæ causa. prouinciæ ordinari dicebanrur, non cùm magistraribus decernebanrur, sed cùm statuebat senatus quo militum numero, & quibuscum hostibus, bellum gererérur: Tranquillus, [Cap. 18.] *ac neque more neque iure, antequam prouinciæ ordinarentur.* sic etiam distinguo, [Cap. 23.] *quando ne plebiscito, Pompeius postea abrogasset:* hoc sensu, abrogauerat Pompeius lege sua & antequauerat plebiscitum, quo Cæsari ius erat absenti consulatum petendi. Igitur ne plebiscito ratio absentis comitijs haberetur, [Cap. 30.] Pompeius abrogauerat lege sua imprudens. Lego, *semper Cæsarem in* [Cap. 39.] *ore habuisse istos.* quod enim sequitur, *in Phœnissis*, addititium est. Lego etiam, *sessum in xiiij. è scena per orchestram.* Nam *solium* irreptitium est & insitiuum. è scena autem dicit, quòd in ea mimum egerat Laberius. *Nauali*, inquit, [Ibid.] *prælio in morem cocleæ defosso lacu.* Hic locus mihi semper dubiæ & sublestæ fidei, vt verbo comici vtar, fuit: nec per perinde congruit. Dèniq; scripturæ vetustas aliud quiddam multò & verius & accommodatius reponit, de quo aliquid aliquando me audisse recordor de Ranconetto. *In minore Co-* [Festus lib. 3.] *deta defosso lacu. Codeta*, inquit Festus, *ager in quo frutices existunt in modum codarum equinarum.* Ex hoc autem Tranquilli loco conijcimus & maiorem [Cap. 38.] & minorẽ coderam fuisse. Lego etiam, *trecenos nummos*, non tricenos, quod è Dione intelligi porest. pro deducta summa æris alieni, nonne ad sententiam longè aptius erit, quod antiquæ memoriæ libri hodiéque incolume [Cap. 42.] & saluum retinent? *Deducto summæ æris alieni, si quid vsuræ nomine.* Exige hanc scripturam ad sensum & grammaticorum normam, & eam probabi- [Cap. 49.] liorem emendaciorémque reperies. *In senatu defendenti enixè causam filiæ Nicomedis.* aduerbium hîc in proprij nominis locum velut per oppressionem inuasit, cùm in antiquis libris Nisæ causam planè perspicuéque scriprum reperiamus. Nysa enim, vt opinor, Nicomedis filia vocabatur, vel porius filius, si Sallustio fidem habemus ita scribenti in epistola Mithridatis, *Postremo totam Bithyniam, Nicomede mortuo, diripuêre, cum filius Nusa, quem regem appellauerat genitus haud dubiè esset. Quæ scire C. Martium:* scri- [Cap. 52. Lib. 11. epist. famil.] bo, C. Matium. Is familiaris Cæsaris fuit, & quædam Ciceronis ad eum exrant epistolæ. pro, *per angustias Hellesponti victor nauicula traijceret*, Repe- [Cap. 63.] rio, *victoria nauicula*, quod qui aliquid in pectore aceti habet, aut aliquid

nasi, haud paulò melius intelliget, quàm quod peruulgatum est. pro, *sub diuo accubuerit* [cap.72.], è vereribus libris *cubuerit*, legendum censeo. Et, *Rufini liberti sui filio* [cap.76.], *exoleto suo*, non, vt inualuit, *Rufioni*. &, *fore vt illo prognatus*: quãquam [cap.81.], *Iulo*, etiam quod excusum est, damnare non possum. Et, *quos in traijciciendo* [ibid.] *Rubiconti flumini consecrarat*. sic enim flumini dicatos fuisse intelligemus, si dandi casu legamus, ar hodie auferendi, vsitatum est: quod, qui volet, per me sequarur. cùm milites exauctorar & dimirrit appellat Cæsar Quirites: eo verbo ciues vrbanos, nec iam milites intelligimus. Nam [plutarch. in] sic Romæ in concionibus vocabantur ab oratoribus. Plutarchus, πολίτας [Cæsare.] vertit. pro, *alter Casca*, alter è Cassijs scriptum in antiquis membranis est. [cap.82.] & mox, *Cæsar Cassij*. Ista scrurantes & rimantes è vetere libro, tanquam è quodam rudere, eruebamus.

Quædam in Augusto Traquilli emendata.

CAPVT XV.

VITAM Augusti relegens minutas quasdam obseruatiunculas, quæ inter legendum sese ostenderunt, huc congestas descripsi. *Ea*, inquir Tranquil. *gens à Tarquinio Prisco rege inter Romanas gentes allecta*, quod [Suetonius in] mendosum est scribendum enim est, *inter minores gentes allecta*. quis enim [Augusto ca. 2.] nescit patres fuisse maiorum & minorum gentium? videtur autem Tranquil. memoria lapsus, qui Q. Ciceronem Asiam prætorio Imperio obrinentem proconsulem nominet ita scribens. *Q. Fratrem eodem tempore parum* [cap.3.] *secunda fama proconsulatum Asiæ administrantem*. Sed & ibidem ex Ancharia [cap.4.] lego. Et, *quos ex Atia tulerat*. *Atia M. Atio Balbo*. mater enim Augusti Atia appellata est, quòd Atij Balbi filia esset. Et infra, *iam istam volucrum* [cap.13.] *potestatem fore*: vr dicat in alitum potestate id fore. *conspecto eum ad arma* [cap.15.] *iuisse*, habent disertè & planè scriptum antiqua exempla, quod ideo adscribendum putaui, non supprimendũ. quidni enim, vt consulto & composito, sic & conspecto dici possit? *Gratiam fecit coniurandi Bononiensibus*, [cap.16.] dixit, pro eis permisit, ne cum tota Italia pro partibus suis coniurarẽt, quòd in Antoniorũ essent clientela. scribo, *M. Genutij, exin Plautij*. Et mox, *L.* [cap.19.] *Audasij*, &, *item Asinij Epicadi ex gente Parthyna hybridæ*. hæc autem quàm immurata sint in excusis libris, facilè cognitu est comparando. *gentes inalpinas* lego, vt & Plinius alíique loquuntur. &, *pace parta ter clausit*, libri [cap.21.] veteres magno consensu habent, tertio tamen mallem: vt &, *muliebre sexus* [cap.22.] *omne*, in neutro genere, antiquis, vr Plauto, quorum interdum sectator est, [cap.24.] vt antiquarius Tranquillus, vsitato. &, *de eadem re sedulò lentius*. Violentius [cap.51.] excusum est, sed veterem testor scripturam. Lego, *Cosmum seruum*, non [cap.67.]

Cap.69. Cosinium.& mox, *Idem Polum*:&,*vt Saluiam Titisceniam*.&,*an refert vbi &*
Cap.87. *in quā arrigat?Contenti ſumus*,vt veteres libri,vel vt excusi,*ſimus hoc Catone*,
valet hæc feramus modicè & ęquo animo,nec nobis mortē conſciſcamus
ſitque ſatis vnum fuiſſe Catonem,qui ſibi manus Vticæ attulerit.*Pro ſtulto*
baceolum,vt ſit tanquam diminutiuum à bacelo, qui ſtultum & amentem
Ibid. ſignificat.ne pullus equi iutelligeretur, quandocunque pullum gallinæ ſi-
gnificare volebat, pullum pulciaceū appellabat. ptoinde in veteribus li-
Ibid. bris legitur,*ad pullum puleiaceum*, quod eſt, in menſa ad pulli fetculum &
parapſidem.Poſtriduani dies idcirco malè ominoſi erant,quòd ſequeban-
tur ferias Cal.Nonarum & Iduum,& quòd poſtriduani dicerentur. In eo
enim vocabulo malum omen ineſt, quòd poſtridie omnia ſera & intem-
Cap 92. peſtiua ſunt Iraque cum dixiſſet Tranquillus nunquam Auguſtum poſtri-
dienundinas quoquam profectum,addit in eo vitaſſe eum δυσφημίας nomi-
Lib.aduerſ.15.c.14. nis,vt & in Nonis vnde quodam diximus loco,Idus & Calendas ante no-
Aſcon.in 3. Verr. nas nominari ſolitas ex Aſconio.Ante δότε κρότον,hæc verba exoleſcentia &
fugientia è vetere libro eruimus,& tanquam fugitiuarij retraximus, *mimū*
Cap.99. *vitæ commmodè tranſegiſſe*.& mox,εἰ δέ τι πᾶν ἔχοι καλῶς, τῷ παιγνίῳ δότε κρότον, καὶ
Cap.100. πάντες ἡμᾶς μετὰ χαρᾶς προπέμψατε *Præcedente*,inquit,*Victoria, quæ eſt in curia*:
ea eſt cuius aram de ſenatu ſublatam dolenter tulêre gentes Chtiſtianiſmo
Symmach. in relatione ad Valent. conualeſcente: de qua Symmachus ſic quæritur,*qui eſt ita familiaris Barba-*
ris,vt aram victoriæ non requirat? de qua re elegantiſſima ei reſpondit epi-
ſtola D.Ambroſius,in qua & hoc ſcribit:*huius aram* (de victoria loquitur)
ſtrui in vrbis Romæ Curia petunt,hoc eſt,quo plures conueniunt Chriſtiani.

Buccellarius,zabæ comes,curſores,defenſores,menſores. CAPVT XVI.

IN hiſtorijs,non illis quidem antiquiſſimis, quas nonnulli ſolas in delitijs habent,aliáſque vt inelegantes aſpernantur,veteribus tamē, legimus ab Aetij buccellario Valentianum interfectum fuiſſe.id cùm legiſſem,buccellarij vox me diu anxium & ſollicitum habuit, neque quid ea ſignificaret reperire poteram:& tamen ſemper ſuſpicabar nomen eſſe aliquod militare. Tandem in macrocola incidi Maurici neſcio cuius, qui de militia Romana Græcè quidem ſcripſit, multis tamen & Latinis & barbaris vocabulis aſperſis.Ibi buccellarios equites eſſe ſcribit armatos zabis(ſic ille armaturam loricarum prope talarium appellat)& manicis ferreis, contatos quoſdam & ſagittarios. in magno autem honore hos equites fuiſſe ex eo appparet, quod in agmine ante Imperatorem exercitus equitabant, & poſt ſequebantur: ſed quid vetat adſcribere Mauricij bilinguem orationem

tione: χρὴ περιπατοῦντος τοῦ στρατοῦ ἡγεῖσθαι τὸν τοῦ παντὸς στρατηγὸν, προπορευομένων αὐτοῦ τιμῆς ἕνεκα τῶν ἐπιτιμίων καὶ ἰδικῶν αὐτοῦ ἀνθρώπων μετὰ τῶν ἀδεστράτων καὶ βουκελλαρικῶν βάνδων. ὄπισθεν δὲ αὐτοῦ εὐθὺς τοὺς ἀνθρώπους, καὶ μετὰ αὐτοὺς τοὺς βουκελλαρίους. Erant autẽ, vt opinor, equites illi Gallogręci. Nam à Suida ſcribitur, βουκελλάριοι οἱ ἑλληνογαλάται ὀνομάζονται· καὶ ἦν τῶν βουκελλαρίων χώρα γαλλογραικία. Non inutile autem fortaſſe fuerit quædam nomina carptim ex eo libro hîc perſtringer, quæ fortaſſe iuriſcõſultis aliquid in codice aperient ignotum, & hiſtoricis intelligendis proderunt. Mœrarchen vocat qui mœræ imperat, id eſt ducem, qui Græcè dicitur μοιράρχης. Nam mœra ex legionibus & numeris pluribus conſtat, vt ex pluribus mœris meros. hi autem inferiores ſunt imperatore, qui στρατηγός dicitur: & eius legato, qui ὑποστράτηγος. Comes eſt, qui legioni aut numero præfectus eſt, idemq; tribunus militũ. idem equitum quoſdam curſores vocat, qui ante agmen & aciẽ excurrunt, hoſtéſque verſos in fugam perſequuntur: quoſdam defenſores, qui ex acie nec exeunt nec excurrũt, ſed ordines ſemper ſeruãt. Item deputatos vocat, qui vulneratos è prælio exportant. Anteceſſores, qui ante agmẽ eunt, locáque caſtris metandis idonea deligunt, & vias, qua duci exercitus cõmodè poſſit, vident. Menſores, qui loca caſtris metãdis metiuntur. Cantatorem, qui exercitum hortatur & animat oratione milites ad fortiter dimicãdum ante pugnã, velut ad eorum aures canens. Poteram & alia inde decerpere, ſed iſta ſatis eſſe iudicaui: & vereor ne etiam nimium multa ſint, nauſeámque pariant eis, qui nomina tantum audire poſſunt ſecundis auribus bonis temporibus vſitata.

Solea, nicere, tympanotriba, nummus, purpuriſſum, redimiculum, cera. CAPVT XVII.

ROMANI non ſolebant in publico vti ſoleis, ſed vel in triclinio, vel in cubiculo: verũ foris calceis, atq; ea de cauſa crimini vertit Cicero Ver- *7. in Verem.*
ri quòd ſoleatus fuerit: *ſtetit*, inquit, *ſoleatus prætor Pop. Rom. cum pallio purpureo tunicáque talari.* & tribulis conuiua apud Horatium gerit ſub ala ſole- *Epiſt. 13. lib. 1.*
as: & conuiuator Naſidienus apud eundem ſoleas poſcit: meretricula a- *Saty. 8. lib. 2.*
pud Plautum in Truculento puerperã mentiens, & decipere militem cupiens, ſoleas poſcit. *ſoleas*, inquit, *mihi date.* Iterum, *Sc. Num tibi.*

Date ſoleas, atque me intro actutum ducite. *Sc. Date ſoleas.*

omninóque foris ſolea muliebre potius, quàm virile calceamentum habebatur: Catullus de Leſbia, *arguta conſtitit in ſolea.* In eadem etiam Plauti *Catull. ad*
fabula verbum eſt nicere, à quo deductum eſt nictare, quod nuſquam alibi, *Mallium.*
quod ſciam, reperitur: ſignificat autem ſignum facere, vt manum mouere,

aut ea

aut ea minari:

Truculēto sc. Ite hac. *Emoriere,* inquit, *ocyus si manus niceris.*

Quid si manus nicerim?

vbi icerim sæpe legendum credidi: sed cùm aliquam esse nictandi originem augurer, nec aliam quisquam comminisci possit, ne incerto patre natum verbum videatur, retinendum putaui. Cæterùm vmbraticola dicitur in ea fabula mollis, qui in vmbrosis locis degat, nec solem puluerémque vt homines militares, ferre soleat. Typanotriba etiam eneruatus & effœminatus est, quales erant Cybelæ sacerdotes, & execti Matris deûm, manibus tympana gerentes atque pulsantes. In ea comœdia,

Num obsecro nam ariolus est, qui ipsus se verberat?

Ariolus quasi fariolus à fando dicitur: proinde aspirari debet, vt horda pro forda hic absolutè pro furioso ponitur. Nam furiosi sæpe solent sese malè mulctare atque verberare. In eadem fabula, quod ad rem nummariam pecuniariámque pertinet & cognitionem monetæ antiquæ, nummus valet duas drachmas. cùm enim ita scribatur, *de mina vna deminui modo quinque nummos, mihi detraxi partem herculanam.* & Grammatici Græci tradant minam centum esse drachmarum, partem autem herculanam constet decimam fuisse, nummus erit quinquagesima pars minæ, vt drachma centesima. sic in nummo inerunt duæ drachmæ. Denarius tamen drachmam valet cuius ęstimatione & pretio inferior multo est nummus igitur hic nummus est didrachmum, aliter quam vulgo loquentibus soleat vsurpari. Nam vulgo sestertius est. Purpurissum, quo buccas inficiebant suas meretriculæ, rubricam dixit Plautus latinè. Nam cum scripsisset,

sc. Quis istic est. *Istas buccas tam bellè purpurissatas habes.*

subiecit non multo post,

Buccas rubricæ, cera omne corpus intinxit tibi.

Illud etiam eleganti & amœna inflexione sermonis dictum est.

sc. Num tibi nam. *Vt esset aliquis laqueus & redimiculum.*

Cùm enim redimiculo innexi implexíque teneantur crines mulierum, redimiculum pro quodam vinculo & nodo, quo velut alligatus teneretur Babylonienfis miles, id est miles Græcus, qui Babylone stipendia meruerat, iucunda suauíque translatione dixit. facilè porrò *facunditatem virtus argutam inuenit,* non arguta, legendum esse vel eo adducor, quòd facilè disertam eloquentiam dicat virtute inueniri. Nam hîc argutus est disertus & eloquens: neque hoc admonuissem, nisi sententia corrumperetur vnius elementi inopia, cuius suplemento & subsidio sibi restituitur & redintegratur. seruus autem malus & ioculator munera, quæ ad meretricem ferebat, statim intro ferri non vult, quasique madeant, soli oppāsa & exposita, quo siccentur

sc. Ne expectetis.

ſiccentur, ante fores aliquandiu habenda cauillatur, atque ait,

Nolo auferant, deſiccari lubet. Sc.Ite hac.

quod eſt ante oſtium ſub dio eſſe, non ſtatim intro rapi. Non ſunt iſtæ Indiæ merces, aut è maris Rubri littore collectæ gemmæ, ſed ſcrupi & lapilli è vernaculo mari lecti, vel potius muſcus aliquis & eiectamenta, quibus ſe maria purgant: ſed non ſolùm raris, verumetiam parabilibus abundant pharmacopolarum & copiariorum tabernæ. Cera autem fucus eſt & pictura, propterea quòd ceris pingere antiqui ſolebant. Seneca, *Pictor colores, quos ad reddendum ſimilitudinem multos varióſque ante ſe poſuit, celerrimè denotat, & inter ceram opúſque facili vultu ac manu commeat.* Varro, *Nam vt Pauſias & cæteri pictores eiuſdem generis loculatas magnas habent arculas, vbi diſcolores ſunt ceræ.* Senec.lib.12. Epiſt.122. Varro li. 3. de re ruſt cap.17.

Emendatus Catullus & explicatus, tactus, tangere, ſalapitta, mœchidij. CAPVT XVIII.

EPIGRAMMA eſt Catulli ad Cinnam ſanè obſcurum,

Conſule Pompeio primum duo Cinna ſedebant
Mœchilia, facto conſule nunc iterum,
Manſerunt duo: ſed creuerunt millia in vnum
Singula, fœcundum ſemen adulterio.

id nos explicare poſſe non confidimus, ſed nec tantum nobis arrogamus: verùm operam damus, vt viam aliquam aperiamus, qua ad ſententiam ingreſſus tandem aliquãdo eſſe poſſit: ac vt audacia ſolita vtamur (cur enim nobis parcamus?) loco mouendum cenſemus, quod per exemplaria propagatum omnia videmus mœchilia. quid enim hæc vox hominibus vel Græcis vel Latinis ſignificat? in eius locum repono μοιχίδιοι. Perſtringit enim homines duos adulterio natos, qui primo conſulatu Pompeij vel honores geſſerant. (Nam ſedere de magiſtratibus dicitur: Cicero in Vatiniũ, *De quibus duos prætextatos ſedentes vides*) vel iudices fuerant: Cicero pro Rabirio, *quodo vos in Gabinium Iudices ſediſtis.* altero Pompeij cõſulatu eoſdem illos ſuperſtites fuiſſe dicit, eorúmque vtrique ſingula ſpuriorum & adulterinorum accreuiſſe millia, vt pro duobus, qui primo conſulatu fuerint, iam ſecundo conſulatu duo millia multiplicata ſint. ferè ſuſpicor talem quandam eſſe huius epigrammatis ſententiam: ſi quid ingenioſius in eo delitéſcit, quod non videmus, illis, qui maiore muſarum afflatu correpti ſunt, relinquimus. Epigrammatium antecedit duorum verſiculorum, maioribus etiam obſcuratum tenebris & inuolutum,

Multus homo es Naſo, nec tecum multus homo, ſed Epig.in Naſonem.

Deſcen-

Descendis Naso: multus es & pathicus.

hîc non latet, sed apparet obscœnus & infandus sensus. obijciūtur enim Nasoni muliebria. multus autem dicitur, qui aliqua in re frequens est & assiduus. vt dicitur aliquis multus esse in literis & studijs. At iste multus erat in corruptelis & stupris quæ patiebatur: sed & multus est, qui non est solus, sed cum alijs: quem in sensum negat se accipere, cum subijciat, nec tecum multus homo. multis enim testibus & arbitris nefandæ tuæ libidines non egent. Itaque dicit eum descendere, qui se initori & ascēsori subijciat & substernat. Sed dicere malim eum multum esse & frequentem in negotijs agendis, descenderéque in forum & comitium persæpe, multum tamē hominem non esse cum eo, cùm propter obscœnitatem, eius consuetudinem omnes fugitarent: vt denique multus sit in foro & assiduus, sed idem tamen pathicus. Quod autem in alio epigrammate scribitur, *Mirifice est actu nactus vtrunque malum*, deprauatum suspicor, emendandúmque reor,

Horat. Saty. 2. lib. 1. *est tactu*: quo sensu ab Horatio dicitur,

— matronam nullam ego tango.

Epig. 50. sed & in epigrammate, in quo scribitur, *Dij magni salaputium disertum*, non deest vt hoc non omittam, qui salapittium legat, præsertim cùm in antiqui critici expositione reperiatur ῥάπισμα.

Vestes sorriculatæ, phrixianæ, pruriga, Plinius emendatur. CAPVT XIX.

Cap. 48. li. 8. QVÆ sint in Plinio vestes sororiculatæ, diu multúmque quæsitum est: ac plerique in liberarioribus disciplinis primæ classis viri soriculatas & legūt & edunt: ego consensum archetyporum librorum plurimi faciendum arbitror, in quibus scribitur sororiculatæ: sed & in peruetusto notarum antiquarum libro sororeclatæ, quod idem est, legitur. Soriculatas autem interpretantur lino ac sparto condensatas & consertas, à conserendo orta voce quasi sericulatæ sint: cui interpretationi non assentior, cum præsertim Plinius non de materia vestis, sex de texturæ genere loquatur. Nam vt vndulatę vestes sunt apud eum, quarum textura vndas imitatur, scutulatæ scutulas: itidem rasæ & phryxianę, sed & rectę de textura dicuntur: sic & sororiculatę quę quidem perpetuis quibusdam suris & latioribus virgis, regulatę erāt, & eo toto texēdi genere confectę. vt sint tanquā surorigulatæ, à suro, cuius diminutio est surculus: nisi si quis à sura deducere malit. quod si à regula deriuati non placet, certè à rica & ricula deducatur. Eodem in capite à Plinio etiam scribitur, *vidimus iam & viuentium vellera purpura, cocco conchilio, sesquilibris infecta, velut ea sic cogente nasci luxuria*. hic in autographis omnibus, quod & ab eruditis scio annotatum, legitur sesquipedalibus libris

bris:huius tamen ſcripturæ nullus cuiquam reſpectus eſt. At ego me ei libenter vindicem præſtiterim, cùm putem Plinium dicere vellera viuentium ouium ſic tingi purpura & cocco, vt corticibus & libris ſeſquipedalibus medicamento eo fortaſſe imbutis inficiantur, & conſeruantibus inhærentem velleri infecturam. qui ſenſus cùm ineptus non ſit, nec inſcitus, nec commentitiam ſcripturam inuehat, ſed veterem cuſtodiat, improbandus non eſt. eodem in libro lego etiam, *toga raſas phryxianáſque* non phrygianas, cuius ſcripturæ auctorem laudare meritiſſimo poſſum Gulielmum Peliſſerium Montis Peſſuli Epiſcopum, & approbatores libros veteres proferre: ſed & Senecam teſtem producere, qui in libro de Beneficijs ita ſcrbit, *inueniam alium poëtam apud quem præcingantur, & ſpißis aut phryxianis prodeant.* ſunt autem phryxianæ veſtes, quæ phryxæi velleris criſpos & eminentes villos imitantur. eodem libro lego, *laceratúmque pruriginam inuenimus.* eſt autem pruriga qui admiſſarios ad veneris pruritum excitat. Sic & apud Varronem libro 2. de re Ruſtica duobus locis lego, *admittere oportet, cùm tempus anni venerit, bis die mane & veſpere prurigam. is ſic appellatur.* Iterum, *eodem tẽpore, quo equos adducentes, ijdémque vt ineant equas, per prurigas curamus.* in libris antiquis proriga ſcribitur. Cui emendatum illud videtur, *quod derelictus ſenecta cadentia iumenta comitatu niſuque exhortaretur,* vellem mihi ſenſum exponeret, ſcriptore dignum. mihi quidem ſcãdentia iumenta Plinium ſcripſiſſe vel eo veriſimile fit, quòd in peruetuſtis paginis reperi ſcandentia iumenta, cui literaturæ & Ariſtoteles, vnde id exſcripſit, aſtipulatur. Budæus ornamentum noſtræ Galliæ vitium loci ſenſerat, & cedẽtia in commẽtarijs linguę Gręcę emendarat. etiam ſupplemento vnius verbi explebitur ſenſus cuiuſdam loci inchoatus, *Incedit ſummoto lictorum:* lego ex vno peruetеri libro, *ſummoto ſtrepitu lictorum.* Hæc tota fere eſt cenſoria opera in caſtigandis vitijs occupata. Virgula igitur cẽſoria alio in loco eiuſdem libri vtamur. Scribitur enim, *conduntur & alpini, quibus magnitudo media eſt.* Hoc verbum media eradendum eſt ſubſtituendúmque melis eſt: mouet coniecturam librorum antiquitas, in quibus ſcribitur, *melia eſt,* quæ corrumpendi occaſionem præbuit è vicino, vt & nunc quoque emendandi. Sic interdum maximas vtilitates affert veteres ſcrutari codices, qui & cauſas vitiorũ indicant, & emẽdationum materiã prębẽt.

Seneca lib. 1. de benefic. c. 3.
Plin. lib. 8. c. 2.
Varro lib. 2. de re ruſt. cap. 7.
Varro lib. 2. cap. 8.
Plin. cap. 44. lib. 8.
cap. 46. lib. 8.
cap. 37. lib. 8.

Nemus, nemorenſe, Cicero emendatur. CAPVT XX.

ROMANI nemus appellabant in Aricino agro locum Dianæ ſacrum, quod quidem ita eſſe facilè grauiſſimi & locupletiſſimi ſcriptoris auctoritate, qui vnus pro ſexcentis eſt, obtinebimus. ſic igitur Strabo ſcribit: eius enim conſilium eſt ſubſcribere verba, quo res teſtatiòr ſit: τὸ δὲ ἀρτεμίσιον, Strabo lib. 5. Geogr.

ὃ χαλοῦσι νέμος, ἐκ τοῦ ἐν ἀριστερᾷ μέρους τῆς ὁδοῦ τοῖς ἐξ ἀρικίας ἀναβαίνουσιν εἰς τὸ ἀρτεμίσιον τὸ ἱερὸν. Sed quorſum à me hoc teſtimoniũ profertur? videor enim velle aliquid à iudicibus obtinere, & tantæ fidei teſte magnum quiddam & graue probare velle. Longum non faciam, hęc Strabonis verba mihi perſuadent, cic.lib.6.ad Attic.epiſt.2. & , vt puto, omnibus æquiſſimis & doctis perſuadebunt, vbi lib.6. epiſt. ad Attic. ſcribitur, *putat enim ſuos nummos vos comediſſe, Cæſarem in merito reædificando diligentiorem fore* ſcribendum eſſe, *in nemore ædificando*, vel *in Nemorenſi ædificando*. Ipſi quidem literarum ductus diuulſi ſi iungantur, è tribus literulis r, i, t vnum elementũ m facilè integrabunt, & Cæſarem conſtat illic ſumptuoſiſſimè villam ædificaſſe, quã etiam, quia ad animũ non Suetonius in Iulio cap.46. reſpondebat, totã demolitus ſit, qua de re ita ſcribit Tranquillus, *villam in Nemorenſi à fundamento inchoatam magnóque ſumptu abſolutam, quia non tota ad animum ei reſpondebat, totam diruiſſe, quanquã tenuem adhuc & obæratum.* Ibi quoque fugitiuus regnũ obtinebat, qui Nemorenſis rex dicebatur, vt ferè omnibus, qui literarum ſtudio tenentur, eſt notiſſimũ. Nihilo ſecius & illud ibidem pro vlcere aut vomica curandum eſt: *ſed heus tu genuarios à* cic.lib.6.ad Attic.epiſt.2. *Cæſare per Herodem talenta attica L. extorſiſtis.* Hic quædam cuditur noua & inaudita ſęculis moneta genuariorum, Ego legendum ſuſpicer, *ſed heus tu, Genua*, vel *Genuæ vos à Cæſare per Herodem, talenta attica L. extorſiſtis.* quod enim in vnam literam v coaleſcere debuit, diſtractum in duas eſt magno elegantiæ damno. ſed vt omnes meas adſcribam ſuſpiciones, equidem aliquando legendum credidi, *ſed heus tu ingenui oris*: vt hoc factum impudentiæ maximæ & animi non ingenui ſignificaret. nunc quod literaturæ receptæ proximum eſt, & mihi quoque verſimilimum videtur, vt Genua vos perſcribatur. Nam nummos Genuarios planè pro plumbeis habuerim, & illis interdixerim omni hominum commercio.

Luna caua, Iuno couella, pes, frangere, rumpere, tantumquod oleum medicum. CAPVT XXI.

Solinus c.30. ELEPHANTOS Solinus ait delectari noua luna, triſtes eſſe cornuto & cauo ſidere. Inde inter cathedras grammaticorum in iudicium venit, quodnam ſit cauum ſidus. ego vero lunam accipio corniculatam & contrariam rectæ, quæ diuidua eſt, & vtrinque gibboſæ, quæ ἀμφίκυρτος, vocatur. nam hæc vtrinq; tumida & extuberans eſt, etſi nondum plena: iſta recto ſegmento diuidua, illa in ſinũ falcata. ſit & ab Ariſtotele lib.2. de cælo vocatur, καὶ γὰρ εὐθεῖα γίνεται καὶ ἀμφίκυρτος καὶ κοίλη. Hæc verba mihi perſuadent, Varro lib.5.de ling.Lat. vt aduerſus muſteas editiones tuear antiquitatẽ editionum & vetulorum, vt ita dicam, librorũ Varronis, in quibus Iuno couella legitur conſtantiſſimè,

mè, quod palato hominum delicatorum non eſt placitum, ſcribentium Iuno nouella. atqui cùm veteres ad lunæ curſum menſes ſuos exigerent, & prima lunæ viſitatio primúmque eius lumem diem calendarum efficeret,& calendæ eſſent,ipſum nouiluniũ,dubium non eſt,quin tum & nonis eſſet luna caua. priſci autem Varrone ipſo auctore, cauum couum dicebant, vnde couelli diminutio. ergo Iuno couella, eſt Iuno lucina & luna caua. Idem ſcriptor pedem pro tractu, ora, & limite vſurpat non ſanè populari ſignificatione, vt cùm ait, *quoniam Melibœa in hoc pede conputatur.* Solinus ca.14. Iterum,*omnis Africa à Zeugitano pede incipit:* &, *procedit in Dalmatiæ pedem,* Solinus ca.30. *Dalmatia in finẽ Illyricum.* hæc quæ propter nouitatẽ admirationi primum Solinus cap.8. legentibus Solinum eſſent,admonitionis cuiuſdam & explicationis indigent, quæ me cauſa adduxit vt leuiter attingerem. nec enim diu immorari talibus æquum ſit, aut quod tam paruum eſt, magno verborum ambitu augere, & ſinuoſa ambage lectorem fatigando, non tam commendare ſtudijs iuuenum, quàm inuiſum reddere. Frangere etiam pro interimere eleganti ſenſu vſurpat de canibus Albanis, *Apud hos,* inquit, *populos nati* Solin.cap. 20. *canes omnibus feris anteponuntur, frangunt tauros, leones perimunt.* ſic & rumpere vſurpauit Ouidius, Ouid.in Ibin.

Quíque lycurgidem lethauit & arbore natum,
Idmonáque audacem, te quoque rumpat aper.

Martialis, Martial.li.12. Epig.14.

Sæpius eſt equitem rumpere quàm leporem.

Ne illud quidem inconcinnum impolitúmque eſt,quod tantum quod pro tantummodo vel duntaxat vſurpat, vt de tragelapho, *tantumquod illi villoſos habent armos, & menta promiſsis hirta barbis.* Solin.cap.12. & Cicero in Verrem, *tantumquod hominem non nominat.* Oleum etiam medicum oleum incendiarium nominat, quod, vt ait, quadam inficitur herba: etſi etiam naturale quoddam eſt, non tantum artificioſum & factitium. hoc genere olei pellicem ſuam eſt vlta Medea.talis erat circa Babyloniam naphtha,& in Comagenes vrbe Samoſata maltha. erat etiam, vt reor, vel arte parabatur, in Media, vnde & medicum vocabatur oleum. *apparet,* inquit Solinus,*herba* Solin.cap. 24. *qua inficitur oleum quod vocant medicum: huius olei incendium aqua reſtingui non poteſt, ſed pulueris iactu.*

Farſura, aſſuta, fartores. CAPVT XXII.

INAVDITA Latinis auribus, vt omnes cenſent, verba, & ipſa ſpecie prodigioſa caput Varronis de Gallinis occupauêre: ea tamen vel integra Varro lib.3.de vel integritati poxima oſtendam,ſed ea antè ſubijciamus, *Axius, ego quæ* re ruſt.cap.9. *requiro, farſuræ, aſſuræ membra de palumbis, de gallinis, dic ſodes Merula.* quo-

rum verborum hunc sensum esse iudico, dic sodes Merula de palumbis & gallinis membra illa & partes, quas requiro, sarsuræ, assuræ. hæc verborum forma veteribus Latinis vsitatissima est: vt vsura pro vsu, cursura apud Plautum pro cursu, curatura pro curatione apud Terentium, quo sanè modo hîc sarsura à sarciendo dicitur. Nam veteres sarsum & sartum dicebant. Peto igitur, inquit, vt sarcias & expleas membra omnia, quę ad hanc nutricationem pertinent. Assura autem assiduitas est & diligentia in nutricando, curando, habendo. Nam assę nutrices dicũtur, quòd ferè semper assunt ijs quos nutriunt. sic assa vox humana est, non organica, quòd ea nobis semper assit, non vt organica, quę non est nobis semper pręsto. quibusdam in libris pro sarsura farsura legitur à farciẽdo. Nam veteres farsum & fartũ dicebant. Septimius Florens contra Valentinianos, *fuisse autem & in Christo ex Acamate spiritalis seminis condimentum, ne marcesseret scilicet reliqua farsura.* Non est autem ignotum gallinas farciri solitas, cùm fartores apud Terentium reperiamus, qui ab antiquo critico exponuntur σιτευταί.

Plaut. Bacchid. sc. Quid si hoc. — *Eunucho act. 2. sc. 3.* — *Eunuch. act. 2. sc. 2.*

Stimulorum seges, magister curiæ, pure lectus, rapacidæ, optati ciues, phylacistæ, censio bubula, deponere vino, Pici.

CAPVT XXIII.

Sc. Exi inquã. IN Plauti Aulularia stimulorum seges esse videtur, in qua velut segete se stimuli cædenda & verberanda, vt in segete se messores, exercent.

Sc. Nunc defecato. *Nam noster nostræ qui est magister curiæ.*

magister curiæ, cùm sit comœdia palliata, videtur esse quẽ Græci φρατριάρχην appellant. vt enim curia pars est tribus Romanis: sic & Græcis φρατρίας. Græca ad consuetudinem Romanam traducta sunt: & vt pagorum erant magistri, sic & curiarum. Purè propera dictum est, vt purè laurum, quod è Festo antè annotauimus, & nunc repetimus, ne mendi suspicio hic vlla hæreat? sic apud Horatium purè lectus dicitur, *(Aulularia sc. Vbi tu es.)* *(Epist. 1. lib. 1.)*

—sunt certa piacula quæ te
Ter purè lecto poterunt recreare libello.

Nam sacris operam daturi se purificare prius solebant.

Sc. Curate. *Rapacidarum vbi tantum siet in ædibus.*

Rapacidas extulit pro rapacibus, patronymici more ludens, vt pro Scipionibus Scipiadæ dicuntur: & iocando fecit vt furacissimum genus coquorum putemus, quasi familia sit rapacidarum, vt Æacidarum aut Pelopidarum. *Optati ciues:* optati hîc sunt vocati & implorati. Populares autem, quos δημότας Græci apellant. *Caupones patagiarij indusiarij:* hîc cauponis nomen esse commune videtur, quod ad patagiarios, flammearios, vio- *(Sc. Optati.)* *(Sc. Narrani.)*

larios

larios pertineat. At verò phylacistę ſunt, qui ſeruos in cuſtodia & ergaſtulo ſeruabant: vt in Captiuis,

Illic eſt abductus recta in phylacam, vt dignus eſt. Sc. Inſcite.

ſed per tranſlationem tamen artifices intelliguntur, quibus æs debetur, qui inſtar cuſtodum fores ſemper obſident. Textores autem limbularij ſunt, qui limbos ad veſtium ornatum texunt. cenſionem bubulam feſtiuè vocauit verbera lori bubuli, cuius cēſura in ſeruos animaduertitur. Deponere vino eſt ebrium amiſſis ſenſibus humi ſternere: ab oneribus, quæ deponuntur, ducta tranſlatione, vt in Curgulilione, Sc. Hoc eſt ſerui. Sc. Nimium libenter.

Ille ebibit, caput deponit: Sc. Date viā.

id eſt vino ebrius caput inclinauit & dormijt, & velut capitis onus depoſuit. Nonius alienauit explicat. Cor cœpit facere artē ludicram, eſt cœpit geſtire, cœpit geſtum agere: cúmq; geſtus ſit hiſtrionū, ex eo in corde geſtiente poſuit artem ludicram. Pici, vt antè explicaui, ſunt Gryphes, qui ex Hyperboreorū montibus aurum effodere feruntur. Nam, vt inquit Iſidorus, ſphinges ſunt quas gryphes vocamus. Sphinges autem etiam phices vocabantur Heſychio auctore: vnde detracta aſpiratione picorum nomē eſt factum: ſed & pica auis nomen inde habuit. qui veſtitu & creta ſe occultant, id eſt, eleganti nitidóque & mundo veſtitu cretatóque. Nam creta veſtium ſordes extergebantur & eluebantur. Nonius in Deponere. Sc. Non temere eſt.

Incubare, incubator, tenerum corpus mundi.

CAPVT XXIIII.

INCVBARE dicitur pullis gallina, quæ fouet vt animet, & pullos excludat: & incubare quis loco dicitur in quo cubat. Atque hæc prima huius verbi notio eſt, à qua per tranſlationem dicitur quis incubare, qui iure non poſſidet: ſed per vim & iniuriam: quòd qui ſic poſſident, in loco aſſidui ſunt & velut cubant. ſed huius tranſlationis quiſpiam fortaſſe exempla deſiderat. ego duo ex vno ſcriptore nō longo diſiuncta interuallo proferam. Aſconius enim ita ſcribit, *Cùm enim incertum ſit, cuius debeat eſſe poſſeſſio, cur prætor dicat, ſi poſſeſſor eſt? quaſi iam probauerit poſſeſſorem eſſe eum, qui incubabit.* Rurſum, *ergo nec adimere tibi licet poſſeſſionem incubanti, nec dare iure poſcenti.* Cùm igitur Dionyſium Macrobius appellat Siculæ incubatorem aulæ, violentum quendam & tyrannicum eius poſſeſſorē ſignificatiſsimo exprimit vocabulo: & Seruius, cuius auctoritas non eſt contemnanda, ſcribit, *licet apud nos incubator imperij, tyrannus dicatur.* In tranſlatione etiam verſatur illud Plinianum: *aut ſi vna omnes incubarent,* quod eſt, ſi innumeri & infiniti mundi vnam poſsiderent naturam: eáq; eſt veterū omnium librorū ſcriptura, cuius vel contēptione vel ignoratione, alia ſubſtituta eſt, Aſconius 3. in Verr. Ibid. Macrob. lib. 1. in ſom. Scip. cap. 10. Seru. in 7. Aeneid. cap. 1. lib. 2.

incubaret. atque vt, ex ioco Flacci, cùm amphora inſtitui cœperit, vrceus exeat, principiúmque ac extremum ſit diſcolor, illo in capite cùm Plinius [Cap.3.lib.2.] ait, *eſſe innumeras ei effigies animalium rerúmque cunctarum impreſſas, nec vt in volucrum notamus ouis læuitate continua lubricũ corpus, quod clariſſimi auctores dixêre tenerum*: hîc quæreret aliquis, qui ſint illi clariſſimi auctores, qui [Lib.2.de nat. deor.] hoc ſenſu cælum tenerum dixerint: & putem Ciceronem eſſe, qui ſcripſit, *qui terram tenero circumiectu amplectitur*: quod Euripides dixit, ὑγρᾶς ἐν ἀγκάλαις. Nam ὑγρὸν etiam molle & tenerum eſt, quod Plinius interpretatur hic læuitate continua lubricum: ſed & Maronem cenſeam, qui ſcribit,

[6.Eclog.] *— & ipſe tener mundi concreuerit orbis.*

hîc enim mundi nomine cælum intelligendum eſt: quanquam meo iudicio vtrobique mollitia quædam & teneritas potius naturæ ſignificatur, quàm leuitas & facies lubrica politáque, etſi aliter Plinio videtur. Res enim omnes prima origine teneritatem quandam habuêre.

Drungi, drungarij, colatorij funes, chalare, luſoriæ.

CAPVT XXV.

FLAVIVS Vegetius, qui præcepta rei militaris in compendium redegit ex optimis quibuſque collecta ſcriptoribus, libro tertio ſcribit, [Vegetius lib. 3.cap.16.] *Scire dux debet contra quos drumos, hoc eſt globos hoſtium, quos equites oporteat ponere*. hunc locum cùm ipſe legiſſem, animum meum percuſſit nouitas & inſolentia vocis, libróſque ſcriptos conſului, in quibus drungos reperi: vnde & drungarius claſſis, & drungarius biglæ apud imperatores Conſtantinopolitanos appellati ſunt. hæc vox hodiéque integra viſitur apud Vopiſcum in Probo, niſi quod ita excuſa eſt, vt populi nomen eſſe videatur, cùm tamen globum ſignificet: eius verba ſunt, *Triumphauit de Germanis & Blemijs, omnium gentium drungos vſque ad quingenarios homines ante* [Vitruuius lib. 4.cap.46.] *triumphum duxit*. Ego etiam libro vltimo apud eundem rei militaris ſcriptorem colatorios funes vitioſè perperámq; ſcribi putaui, & bonis libris auctoribus, & ad ſtipulatore huius ætatis doctiſſimo viro Gulielmo Pelliſſerio Mõtiſpeſſuli epiſcopo, cuius ego ſermone & magiſterio me multa didiciſſe ſi diſſimulem, nec ſatis gratus, & nefarius ſim. Is enim auctoritate bonorũ librorum, quod vel ſola voluntate vir erudiſſimus facilè mihi probaſſet, liquido mihi oſtendit legendũ eſſe chalatorios funes, à verbo chalare, quo ipſemet Vegetius vtitur, quod à Græco χαλᾷν deducitur. [Lib.4.cap.23.] ſic enim ſcribit, *aliquanti centones & culcitas funibus chalant*. atque hoc etiã verbũ hodie nautis familiare eſt, qui chalare velũ dicunt. Nam chalatorij funes ſunt, quibus antẽna & attollitur & dimittitur. chalare enim laxare & demittere eſt. quanquã, ne quid diſſimulẽ, collatorij mihi non diſplicent,

quòd

quòd funibus illis tãquam colari ſurſum deorſúmque antemna videatur. atque hanc ſcripturam etiam in priſcis codicillis ferè reperio. Eodem in cap. quæ ſunt luſoriæ naues, in controuerſiam venit. ego eo nomine interpretor naues, quas in Danubio aduerſus barbaros Romani in excubijs habebant, quæ huc & illuc diſcurſate ſolebãt. Nam ludere nauis dicitur, quę huc & illuc velut laſciuia quadam currit: Seneca, *vbi naues luſerunt hauriũtur.* ſic autẽ etiam potius vocatæ ſunt, quod ludicræ triremibus & æratis comparatæ viderentur, & tanquam ad luſum haberentur: Seneca, *cui triremes & æratas non mitterem, luſorias, & cubiculatas, & alia ludibria regum in mari laſciuientium mittam.* cap. 46. li 4. senec. lib. 7. de benefic. ca. 20.

Sinus, aduentus Apollinis, picti Agathyrſi, Cretes fremunt,
lumina morte reſignat, conditor templi Iouis Ammo
nis, amens, rationis egens, meis auſpicijs.

CAPVT XXVI.

PLACET quædam libro Æneidos quarto explicare, leui tamen opera defungi. Τὰ ἔσκοιλα τῶν ὀφθαλμῶν κόλποι καλοῦνται, inquit Pollux, ὁ παρὰ τοῖς βλεφάροις περίδρομος. Eam oculorum cauitatem à Virgilio ſinum appellari ferè crediderim. Pollux lib. 2. Onomaſtic.

Sic inquit, *effata ſinum lachrymis impleuit obortis.* 4. Aen.

quam in ſententiam vadit & Seruius. Poſcere veniam dici ſolebat in deorum veneratione ab antiquis, quo verbo aliquid à dijs ſibi concedi petebant. Maro,

Tu modo poſce deos veniam, Ibid.

id eſt pete à dijs, vt concedant, atque adeo da operam rei diuinæ, deóſquę precare. id enim ex parte ſignificat. Simile eſt illud Ciceronis, *ab Ioue pacẽ veniámque peto precórque.* ſed & pacem petebant, cùm ſibi placatos optabant deos propitióſque: Maro, cic. pro Rabirio perduell. reo.

Principio delubra adeunt, pacémque per aras Exquirunt. 4. Aeneid.

Hic quoque eſt ex parte, ſacris operam & rei diuinæ dant, deóſque precãtur. Legiferæ Cereri & Lyæo ſacra fiunt apud Maronem, vt opinor, quòd cùm vrbem fundaret Dido, leges erat datura, quarum inuentio tribuitur Cereri cognomento ea de cauſa θεσμοφόρῳ. In cuius rei memoriam Eleuſinia ſacra inſtituta in Græcia fuerant, quæ myſteria vocabantur. Itaque non temerè Bacchi mentionem facit Maro, cùm ijſdem in ſacris auguſtiſſimè religioſiſſiméque cum Cerere coleretur, vt ex auctoribus Græcis conſtat. Phœbo autem ob auſpicia & auguria, quibus domi & militiæ Reſp. regitur, rem diuinam facit Dido.

Qualis vbi hiberniam Lyciam Xanthíque fluenta. Ibid.

Deſerit,

Deserit, ac Delum maternam inuisit Apollo:

non sine antiquitatis obseruatione scripsit Maro. Nam opinio erat Apollinem peregrinari, & sedem commutare, & Delum migrare: illíncque demigrare aliò, vt in Lyciam. proinde ἀποδημία & ἐπιδημία Ἀπόλλωνος dicebatur. Procopius, οὐδὲ γὰρ ὅλως οἱ Δελφοὶ αὐτῶν ἀπεῖναι τὸν Ἀπόλλωνα ἕλοιντο, εἰ καὶ παρόντος εὐθὺς ἑορτὴν ἄγουσι τὴν ἐπιδημίας Ἀπόλλωνος. Eius à Delo profectionem describit Æschylus in Eumenidibus.

Λιπὼν δὲ λίμνην Δηλίαν τε χοιράδα.

Cur Agathyrsi picti dicantur à Marone, sic explicabit Marcellinus lib. 13. *Gelonis Agathyrsi collimitant interstincti colore ceruleo corpora simul & crines: & humiles quidem minutis atque raris: nobiles verò latis fucatis & densioribus notis:* & Mella; *Agathyrsi, inquit, ora artúsque pingunt, vt quique maioribus præstant, ita magis vel minus.* de Agathyrsis autem Maro scribit, quod alij de Hyperboreis narrant, qui primitias solebant Delũ mittere initio per virgines suas, deinde per populos, subinde tradentes vlterioribus: quanquam & Agathyrsos ipsos Delum ad sacra Apollinis facienda venisse probabile est, & aliquo in scriptore Maro legerat.

Pomp. Mella lib. 2.

4. Æneid.

Templa Ioui centum latis immania regnis,
Centum aras posuit, vigilémque sacrauerat ignem.

Virgilius his versibus numerum templorum, vt reor, amplificauit, obiter tamen significauit Hiarbam conditorem templi Iouis Ammonis fuisse, quod apud Garamantas oraculo nobile erat, lucernámque ignis perpetui & inextincti habebat, vt à Plutarcho relatum scimus in libro de oraculorum defectu.

Ibid.

— an te genitor cùm fulmina torques,
Nequicquam horremus, cæcique in nubibus ignes
Terrificant animos?

opinio erat ab Ioue mitti fulmina, quod Epicurei negant, ad quorum sententiam Maro respexit. id è Lucretio cognosci potest, ne diutius hîc immorer.

Lucret. lib. 6.

4. Æn.

Dat somnos adimítque & lumina morte resignat.

hîc resignare Seruius exponit claudere, perturbare, quæ interpretatio, pace tanti grāmatici dixerim, & violenta est & inepta: ego resignare aperire interpretor, atque id Maronem dixisse contendo ex Romana consuetudine, qua mortuis in rogo oculi aperiebantur, qui antè domi clausi fuissent. Plinius, *morientibus illos operire rursúsque in rogo patefacere Quiritium magno ritu sacrum est: ita more condito, vt neque ab homine supremum eos spectari fas sit, & cœlo non ostendi nefas.* Homerus, quem Virgilius imitatur, tantum somnos à Mercurio virga immitti & adimi scribit, cùm ait, ἀνδρῶν ὄμματα θέλγει, καὶ ὑπνώοντας ἐγείρει.

cap. 37 lib. 11.

At vero Æneas aspectu obmutuit amens.

Hîc amens, vt & sæpe, est consternatus & attonitus, quod euenire solet horrore pauoréque perculsis. Lucretius, Lucret lib.6.

Ne trepides cæli diuisis partibus amens,

id est ex metu non compos mentis ne sis. Simile est illud Maronis,

—non te rationis egentem Lernæus turba capitum circunstetit 8.AEn.

anguis, id est, non te expauefecit, neque consternauit.

Per ego has lachrymas, 4.AEn.

cùm Maro scribit, vtitur vsitata iurijurando traiectione, quam non indiligens lector apud alios auctores etiam reperiet.

Me si fata meis paterentur ducere vitam Auspicijs. ibid.

Hîc meis auspicijs est, vt vellem, vt optarem: ac paulò aliter vsurpauit, quàm cùm aliquem suis auspicijs bellum gessisse dicimus. Nam hîc mea auspicia dicit, quæ quòd volo pollicentur, neque voluntati meæ refragantur, & proinde pro voluntate posuit. sic,

Sin nostrum annuerit nobis victoria Martem, 12.Aeneid.

id est, nobis fauentem & secundum dixit.

Præterea fuit in tectis de marmore templum 4.AEn.
Coniugis antiqui, miro quod honore colebat,
Velleribus niueis & festa fronde reuinctum.

Hîc censeam Maronem ad Romanorum consuetudinem, qui suos Cæsares in deorum numerum referebant, flaminibúsque & sacerdotibus honorabant, respexisse. Nam Dido videtur penè Maroni fuisse Sichæi flaminica. Solebant autem vittis laneis & iufulis ornare fores templorum, & aras, quod attigit Maro: quanquam hoc ad nuptiarum consuetudinem retulit Seruius. *— agit ipse furentem In summis ferus Æneas.* ibid.

Seruius, quod admonêdum duxi, hîc legit vno verbo insumnis pro insomnijs, à nomine fœminino insomnia, quod Terentio vsurpatur. At cùm ait, Eunuch. act.2. sc.1.

Cretésque Driopésque fremunt, 4.AEn.

opinor significat quot annis solitos esse ad Apollinis aduentum Cretenses Delum iam inde ab vltima antiquitate dona mittere, etsi vilia. Mittebant autem, vt & Hyperborei, frugum primitias. eam crediderim esse causam cur Tibullus scribat Tibullus lib.4.

Etiam Phœbo gratissima dona Cres tulit.

Cultores autem Apollonis Cretas fuisse ita ostendit interpres Arati, Ἕρμιππος δέ φησιν, ὅτι ἐπὶ ἀπὸ Μίνωος τιμὴ ἡγήσατο κρησὶν εἰς Δελφούς. Dryopes autem ferè propinqui Delphis sunt, vel Oetei vel Trachinij, vt & eos tum non sit verisimile parum in Apollinem religiosos fuisse. sed & Dryopes Parnasum Apollini sacrum Delphósque tenuere atque incoluêre, vt grammatici Græci

ci Græci tradunt.

Noctumus, nouendialia, nouendiales cineres apud Flaccum.

CAPVT XXVII.

NOCTVRNVM videor legisse noctis deum esse, vt apud Plautum in *Sc. Quis me alter.* Amphitrione,

Credo nocturnum obdormiuisse ebrium.

est & Nocturnus, vt mihi videtur, vesper, qui noctem ducit, luciferóque *In Epithalamio Iuliæ & Malij.* opponitur: appellatúsque est à Catullo noctifer, quod noctem afferat, hoc versu,

Iandudum Oeteos ostendit noctifer ignes.

sed & opus hîc nobis testimonio alicuius auctoris est, ne quis nos comminisci censeat:

L.6. Thebaid. Papinius, *Roscida iam nouies cœlo dimiserat astra*
Lucifer, & totidem lunæ præuenerat ignes
Mutato nocturnus equo,

ecce hîc apertè Papinius lucifero nocturnum, id est noctiferum opponit cui & equos tribuit, vt & nocti alij poëtæ, cuius currum stellarum choro sequente comitari fingunt eleganter: sed & stellas noctis esse parentis suæ comites & sectatrices: Tibullus,

Eleg. 1. lib. 2. *Ludite, iam nox iungit equos, currúmque sequuntur*
Matris lasciuo sidera fulua choro.

Eo autem Papinij loco quem citaui, significantur nouendialia sacra, quibus sepulchro reliquiæ solebant condi, dabántque operam vt moles sepulchri tum perfecta esset: subijcit enim de nono illo die Papinius, *Li.6. Thebaid.*

Mirum opus accelerante manu stat saxea moles,
Templum ingens cineri.

illo quoque die claris viris aut pueris dabantur ludi funebres, vt apud Maronem & Papinium: Maro quidem ita scribit, *5. Æneid.*

Præterea si nona diem mortalibus almum
Aurora extulerit, radijsque retexerit orbem:
Prima citæ Teucris ponam certamina classis.

Horat. Epod. 17. ea de causa *nouendiales dissipare pulueres* dixit amarè Flaccus, quòd quo die religiosè solebant coli mortui sacris & ludis, venefica impiè & scelerate eorũ cineres solita esset dissipare, & eorũ busta violare qui iustis perfectis consecrari videbantur. Nouendialia eodem modo Græci ἔννατα vocare solent.

Fracta aure magister apud Martialem, pytismate orbam lubricare apud Iuuenalem CAPVT XXVIII.

CVM à Martiale lepidissimo & vrbanissimo poëta scribitur libro 7. Lib.7. epig.1.

Texuit innumeri lubricus vnguis apri.

aut ego hallucinor, quod quidem frequentissimum est, aut loricam Domitiani dicit squammis ahenis textam & consertam fuisse, aprinarum vngularum speciem immitantibus: qui aliud sentit, à me non reprehendetur, tantum quid mihi videatur, in medium profero, si cui fortè placere potest. At, *De cute quid faciat ille vel ille sua,* Epig.9.lib.7. est, de corpore, vt & apud Flaccum, *pelliculam curare iube*. sic & χρὼς Græcè cutis & corpus est. Nam Latini Græcanicum sermonem ore Romano æmulari gaudebant. ait Martialis, Sat.5.lib.2. Epig.31.lib.7.

At Iuuenes alios fracta colit aure magister,
Et rapit innumeras sordidus vnctor opes.

vbi quæritur quid illud sit, fracta aure? ego hoc è Græco sumptum arbitror Græcorúmque exercitationibus, apud quos qui gymnasiorum plagis contusi multatíque fuerant, propterea quòd à concertatoribus ferè tempora & aures feriri solerent, auribus fractis dicebantur. Pollux ἐπὶ δὲ τῶν ἐν γυμνασίοις πληγῶν τὰ ὦτα κατεαγέναι, καὶ ὠτοκάταξις. Hesychius, ὠτοκάταξις τὰ ὦτα τεθλασμένος. Igitur magister fracta aure, est magister exercitationum & Gymnasiorum exercitor, qui luctam pugillatumvé docet, quique pila vel folle ludere. Sed non tantum è re fuerit aliquid in eo interpretari, verumetiam emendare, quòd emendatio pro interpretatione futura sit. ergo vbi scribitur. *Sed nec Scylla minus:* minor lego, vt eam Polyphemo non fuisse minorem accipiamus: & libri veteres, quibus multi plus deferunt, quàm sensui, ita disertè scribunt sine vlla suspicione lituræ, ne quis corruptas à me tabulas fuisse conijciat. sic & illud, Pollux lib.2. Epig.37.lib.7.

Et tua de nostro Prisce Thalia placet, Epig.45.lib.7.

balbutit, balbúmque est in vltimo verbo, cùm tacet scribendum sit: quod, si quid & illud refert, nos etiam vetustis libris credimus, quibus, qui sententiam consulet, astipulatorem se præbebit. quod enim versus se scribere accuratos simularet, vel etiam meditaretur, & tanquam ruminaret, nec interea dona remitteret, silentium eius meritò sibi conqueritur damnosum Martialis. Sed & in epigrammate cuius initium est,

Nulli munera Chreste si remittis, Epig.54.lib.7.

scribendum est *linges*: &, *tributi*, vltima eius voce: cùm præsertim vsitatissimum & pertritum loquendi genus sit, *Damnatum tributi*, hoc tamen, quod nouissimè dixi, meam tantum adstringit fidem, non vt ita dicam, codicariam. æquè suspicor legendum,

— Ioui dare templa parabit. Epig.99.lib.7.

hodie parauit editur. nec illud quidem antiquos appellare libros potest,

sed,

ſed, vt in Rhetorum ſcholis dicitur, eſt coniecturale. Lego etiam, ſed coniecturã quoque ſecutus, vt me tandem homines coniectorẽ eſſe iocentur.

Epig. 66. lib. 7.

Et flaueſcit aphæ grauiſque draucus:

vt dandi caſu intelligatur. At coniectarium non eſt,

Alteras facili rotat lacerto.

ſed librorum.: quod quidem & rectum & verum credimus, non alterno, quod adſcriptitiũ eſſe ſuſpicamur. hîc aſſuam etiam duas è Iuuenale panniculas, vnam è nona Satyra, in qua Græca verba non agnoſcuntur aptam reddere ſententiam, quæ è bonis libris ſic reſtituo, λιτὸς γὰρ ἐφέλκεται ἄνδρα κίναιδος, vt intelligamus molles illos viros & effœminatos parcos & illiberales eſſe in ſuos ſubactores. Eſt autem Homerica parodia, ad hemiſtichij huius ſimilitudinẽ efficta, αὐτὸς γὰρ ἐφέλκεται ἄνδρα σίδηρος. Altera erit è Satyra xi. in qua verſum, de quo iurgatur litigaturque inter eruditiſſimos, ſic è libris certiſſimæ & ſpectatiſſimæ fidei lego,

Iuuenal. 9. Satyr. — *Iuuen. Sat. 11.*

Qui Lacedæmonium pytiſmate lubricat orbem.

hoc ſenſu, qui ſputo & ſaliua trochum, quem iacturus eſt, lubricum & volubilem magis reddit. Conſtat enim genus illud ludi Græcanicum fuiſſe, vt & nomen trochi oſtendit, & quod apud auctores reperimus Græco trocho ludere. Lacedæmonij autem omnium Græcorum maximè exercitationes celebrabant & colebant. vnde & Lacedæmonium orbem, vt mihi videtur, appellauit.

Fugitiuum retrahere, impoſitio, declinatio, tractatio, rex, victor, Varro emendatur. CAPVT XXIX.

INSIGNIS eſt illa Varronis tranſlatio à fugitiuis ſeruis ſumpta ſanequam eleganter lib. 4. de lingua Latina, *Quare illa, quæ iam maioribus noſtris ademit obliuio, fugitiua ſi ſedulitas Mucij & Bruti retrahere nequit, non ſi non potuero indagare, eo ero tardior.* Fugitiui enim ſerui dicuntur retrahi, qui è fuga reducuntur domum ad herum: vnde & apud Varronem de re ruſtica fugitiuarius dicitur, qui fugitiuũ conquirit & ſectatur. de verbis igitur honeſta præclaráque tranſlatione, vt de ſeruis, locutus eſt: vt & Terentius,

Varro lib. 3. de re ruſt. cap. 14.

Retraham hercle opinor, ad me illud idem fugitiuum argentum tamen. Salluſtius: *in his erat Fuluius ſenatoris filius, quem retractum ex itinere parens necari iuſſit.* Ait idem Varro, *quòd nec omnis impoſitio verborum extat*: vbi impoſitionem verborum nominat, quam Græci ὀνοματοθεσίας vocant, ea nomina intelligens, quæ primum rei alicui ſignificandæ impoſita ſunt, quorum multa iam non comparent, cùm tamen ab ijs alia profecta in vſu fortaſſe ſint. Impoſitiones enim nomina primitiua appellat, à quibus oriuntur de-

Heautont. act. 4. sc. 2. — *In Catilinæ coniuratione.* — *Varro lib. 4. de ling. Lat.*

tur declinationes, id est deriuatiua, Varro lib. 6. *duo igitur omnino verborum principia, impositio & declinatio: alterum vt fons, alterum vt riuus.* Ait Varro de literis loquens, *& propter earum artationem*: ego è libris antiquis, *tractationẽ* lego: tractatio enim est, cùm tanquam manu literę tenentur, & huc & illuc transponuntur & traijciuntur. Itaque literarum tractatio, est earum traiectio & transpositio. Sic Cicero scribit materiam in verbis esse, tractationem in collocatione verborum. vt enim verba optimè collocentur, à nobis tanquam manu tractantur, & alijs atque alijs locis collocantur, vt iucunda sit & lenis eorum compositio. inquit Varro, *quartus vbi est aditus & initia, regis.* qui ad quartum, ait, gradum peruenerit, is rex fuerit, & planè modis omnibus rem absoluerit. Tale est illud Horatium,

Varro lib. 6. de ling. Lat. — Varro li. 4. de ling. Lat. — In Partition. — Lib. 4. de ling. Lat.

— rex eris aiunt si rectè facies. Ausonius,
Qui rectè faciet, qui non dominatur, erit rex.

Epist. 1 lib. 1. — Idyllio 16.

sic victor etiam dicitur, qui aliquid perfecit & absoluit. Virgilius,

— victórque virûm volitare per ora. Iterum,
Illi victor ego, & Tyrio conspectus in ostro.

3. Georg.

Lego autem mox, *Quod si summũ gradum non attigero, tamen secundum præteribo.* Inficiantis enim particula delenda est. se enim profitetur vltra secundum gradum perrecturum, cùm ad Cleanthis philosophi lucernam lucubrarit, non tantum Aristophanis grammatici. mox quoque, *volui præterire eos*, lego ex antiquo libro. significat enim se vltra grammaticos, qui tantum ficta à poëtis verba expediunt, progredi velle. Homines etiam in locandi explicatione scrupulus malè vrit cum scribitur, *ab eo præco dicitur locare, quoadusque id emit*. ego malè coalescentia puto diuellenda, legendúmque censeo, *quoadusque idem it.*

Varro lib. 4. de ling. Lat. — Ibid.

Pons Cæsaris, discludere, sublica. CAPVT XXX.

CONIVNGITVR à Cæsare Rhenus ponte, commentariorum lib. 4. cuis constructio molesta multis est: quanquam in ea explicanda multum studij operæque posuerunt homines doctissimi. ego, non quòd me plus quam eos sapere putem, ad eam rem accedo, sed vt si in senatu de re quapiam deliberaretur, & senator essem, aut si in concilio consultaretur, in quo esset mihi ius sententiæ dicendę: quod & eo audacius faciam, quòd hanc mihi ferè sententiam dictauit vir eruditissimus Gulielmus Pelisserius Montis Pessuli Episcopus. Tigna defigit bina superiore parte fluminis, his totidem ab inferiore opponit: quod idem sæpius fecerat, dum tota latitudo fluminis sic binis tignis statutis, & totidem oppositis occuparetur. verum bina & totidem his è regione obiecta describere satis habuit,

Cæsar lib. 4. de bello Gall.

Tt quòd

quòd in alijs eadem operis ratio esset. tigna superioris partis inclinata procumbebant secundo flumine, quibus è diuerso respondebant totidem aduersus flumen inclinata & fastigata. Inter tigna immissæ erant trabes, quę tignorum interuallum bipedale ab imo fluminis vado vltra summam altitudinem eius implebant. hæ extremæ, quot tigna erant quatuor videlicet, totidem, id est quatuor fibulis singulæ religatæ erant, ad singula tigna singulis. proinde dicit binas vtrinque fibulas fuisse. Nam & ad superiora duo tigna duæ erant, & totidem ad inferiora. Fibulas autem interpretor copulas & paxillos, quibus trabes ad tigna fixæ tenebantur: atque id etiam est quod distineri Cæsar dicit. vtrinque enim tigna hinc & inde è diuerso tenebantur suis quæq; retinaculis & paxillis deuincta. ita cum disclusa essent tigna immissis trabibus, (trabes enim bipedales interpositæ tigna disiungebant atque discludebant) & in contrariam partem reuincta suis quæque fibulis & copulis, quibus vtrinque distinebantur, firmissimum opus reddebatur: eam contignationē materia iniecta contexebat directa, & crates consternebant. subijciebat sublicas ad inferiorem partem pontis, crebrum veluti vallum faciens. sublicæ autem cum ponte coniunctæ, suis brachijs ad medium flumen obliquę pergentes in mucronem coibant literæ v similitudine, vt passim in excipulis Sequanæ fieri videmus. Earum sublicarum is erat vsus: aquam fluminis liberè euolui non sinebant, qua retenta & restagnante vis & impetus frangebatur, pónsque minus laborabat. Pro ariete autem quod dicit, id est loco propugnaculi & munimenti. Nam arietem pro defensione vsurpari solere non est ignotum. Cicero

cic. in Topicis. in Topicis, *ex quo aries ille subijcitur in vestris actionibus, si telum manu fugit magis quàm iecit*, id est illa defensio, Itaque non probo doctissimi viri sententiā, qui *pro ariete* vno verbo hîc legit. erant & sublicæ supra pontē mediocri interuallo disiunctę ab eo, non vt inferiores, cum ponte cōiunctæ, quę, ne qua vis inferretur ponti, defenderent atq; prohiberent. Quę sublicę dicuntur, ab Alberto subijcę vocantur, vt ita in Cęsare legisse videatur. Vetus criticus de his ita scribit, sublicę καταπῆγες οἱ ἐν ποταμῷ τὴν γέφυραν ὑποβαστάζοντες.

Facere literam longam, discipula crucis, quadrigæ albæ, gratiis, præfiscine, artitus, Plautus emendatur.

CAPVT XXXI.

sc. 1. Exi. inquam. ANVS apud Plautum auari Euclionis ancilla ad desperationē adacta heri verberibus & conuitijs, de suspendenda se deliberat, aitque:

— neque quicquam melius est mihi,
Vt opinor, quàm ex me vt vnam faciam literam
Longam, laqueo collum quando obstrinxero.

Quæ

Quæ ſit litera longa, quæſitum eſt ab eruditis. alijs L, alijs T videtur. ego exiſtimo omnem literam longam eſſe, quæ maiuſcula eſt, proinde dixit vnam. Plautus Pœnulo,

Nomina, inquit, *inſunt cubitum longis literis.* Sc. Satis ſpectatum.

Facere autem literas ſcribere eſt. Nam in Aſinaria ſcripſit,

Ne vlla ſit cera vbi facere poßit literas. Sc. Agedum iſtum.

Facere autem literam eſt eodem modo literam ſcribere, literam pingere. Hæc faciunt, vt facere literam longam eſſe putem velut ſcibere, & imitari literam grandiorem. qui enim pendet, l, longius facere videtur. eſt enim & l, minuſculum. crux quidem ipſa T imitatur: ſed neque, qui ſe ſuſpendit, ſemper crucem quærit, nec de cruce, ſed de ſe loquitur Staphyla. Cùm autem ſimilitudinem literæ præ ſe ferat, qui pendet, ideo dixit Plautus, *Continuò hercle ego te dedam diſcipulam cruci.* Aulul. Sc. Exi inquam. quod eſt, ſuſpendam te, faciamque vt crux diſcipulam te ſcribere doceat, & longam vnam literam facere. itaque ea mihi videtur eſſe illius ioci argutia. Dicit apud eundem Plautum in Aſinaria veterator ſeruulus,

Nunquam pol indipiſcet quadrigis albis poſtea. Aſinar. Sc. Vbi ego nunc.

Hæ quadrigæ albæ grammaticorum cohortem exercitam habent, vixque tandem conſtituere poſſunt, quænā ſint: ego quadrigas Iouis interpretor, quæ celerrimo per cælum ferri curriculo cenſebantur, mouet me Plautus, qui alio loco ſcribit,

Quadrigas ſi inſcendas Iouis, nunquam effugies infortunium. Plaut. Amphit. Sc. Qui me alter eſt.

ſcripſit etiam Horatius,

Tu graui curru quaties Olympum. Od. 12. lib. 1.

Et curru per aërem inuehi Iouem credebant cùm tonabat aut fulgebat. Horatius *— namque Dieſpiter*

Igni coruſco nubila diuidens, Od. 34. lib. 1.
Plerunque per purum tonantes
Egit equos celerémque currum.

Ad currum autem Iouis cenſebant equos niuali candore iunctos eſſe. Suetonius, *atque etiam ſequēti nocte ſtatim videre viſus eſt filium mortali ſpecie ampliorem, cum fulmine, & ſceptro, exuuiiſque Iouis Opt. Max. ac radiata corona ſuper laureatū currum biſſenis equis candore eximio trahentibus.* In August. cap. 94. Inuidioſus itaque Camillus fuit, quòd in triumpho curru equis albis iuncto, vrbem inuectus eſſet, quòd humano faſtigio ampliorum vindicare honorem parémque ſupremo Ioui videretur. vel quadrigas albas dixit, quòd equos candentes, celeriores crederent. Maro,

Qui candore niues anteirent, curſibus auras. 12. AEn.

Sed vt acceſſiuncula quædam huic addatur capiti, cenſeo in Prologo Aſi-

nariæ legendum eſſe,

Age nunc reſide, caue modo ne gratijs.

Nam in veteribus libris gratis ſcribitur. gratijs autē pro gratis bellè vſurpari docet Terentius, in quo emendandum oſtendit lex verſus in Phormione, Act.3.Sc.2. *Vt phaleratis dictis ducas me, & meam ductes gratiis.* Act.2.Sc.1. In Eunucho quoque ſcribendum eſt, ingratijs: *opus faciam vt defatiger vſque, ingratiis vt dormiam,* id eſt vt inuitus, velim nolim: vt & paulò antè, *te adiget horſum inſomnia.* Eſt enim inſomnia, cùm dormiri non poteſt. Nam de inſomnijs non loquitur. vſurpauit & ingratijs pro Quintio Cicero, *extorquendum eſt inuito atque ingratijs.* ſic enim legendum eſt. dixit autem,

Plaut. Aſin. Prolog. *— caue modo ne gratijs.*

notans auaritiam præconum, qui nihil niſi mercede faciunt. Eodem modo eos laceſſit in Pœnulo, In prologo.

Age nunc reſide, duplicem vt mercedem feras.

Aſina. Sc. Quid hoc ſit. Sc. Proh Dij. In eadem fabula emendandum eſt, niſi planè hallucinor, *præfiſcine hoc nunc dixerim.* vt & in Rudente, *vt ſine labore hanc extraxi præfiſcine.* vtrobiq; autē quàm grauiter committant & delinquant editiones, omnibus eſt notum. Sc. Vnūquodque. In eadem fabula ſcribendum cenſeo, *nihili eſt conctio,* non vt vulgo partim coaxario, partim coctio: hoc ſenſu, præſenti eſt mihi opus pecunia, nihil moror coactorem, qui pecuniam mihi debitam poſtea redigat: præſentarijs nummis opus eſt, non in diem. lego & in eadem comœdia, Sc. Perfidiæ. *in doctoréſque acerrumos*, & interpretor virgatores & lorarios, qui ſeruos cædunt, quos iocans comicè doctores appellat, propterea quòd doctores diſcipulos cædere virgis ſolent, præſertim qui ſunt acriores & plagoſi & aſperiores. ab ſimili tranſlatione non multo poſt illud dicit, *vbi ſæpe cauſam dixeris pendens aduerſus octo artitos viros, valentes virgatores.* ſic enim in optimo libro reperi, atque ita loquitur, quaſi ſe in iudicio defenderit aduerſus diſertos & eloquentes viros: ſed tamen præter opinionem virgatores iecit expectationem fallens. Feſt. lib. 1. Artitus autem à Feſto explicatur, & à vetere critico exponitur, πάρτηχος, δοῦλος.

Ius applicationis, commendauit ſe in clientelam apud Terentium. CAPVT XXXII.

Ius applicationis quale ſit, paucis notum eſſe exiſtimo: ego quid de eo ſuſpicer, commemorabo, ſi antè Ciceronis locum recitaro, vbi eius mētio fit. 1. de Orat. *Quid quod item in centumuirali iudicio certatū eſſe accepimus? qui Romam in exiliū veniſſet, cui Romæ exulare ius eſſet, ſi ſe ad aliquē quaſi patronum applicuiſſet, inteſtatóque eſſet mortuus, nónne in ea cauſa ius applicationis obſcurū*

ſanè, & ignotum patefactum in iudicio atque illuſtratum eſt à patrono? Ego ius iſtud applicationis ab Athenienſibus ortum eſſe reor, apud quos peregrini ſe alicui opulento ciui in clientelam dabant, dicabántque, quod in palliata comœdia imitatus eſt Terentius, cùm in Euneucho ſcripſit, Act. 5. sc. 2.

— vna eſt domus, Thais patri
Se commendauit in clientelam & fidem: Nobis dedit ſe.

id Athenienſes appellabant νέμειν προστάτην. qui autem ad patronum ſe non applicarat, in iudicium vocabatur, quod dicebatur ἀπροστασίου δίκη. Apud Romanos autem patronos habebant, clientes, liberti, municipia, coloniȩ, prouinciæ: etiam qui ciuitate ab aliquo donati fuerant, eum à quo donati fuerant, patronum habebant, & eius nomen gerebant. ſuccedebant ab inteſtato patroni libertis, ſi ſuos hæredes non haberẽt: ſed & ſi teſtamento facto deceſſiſſet libertus, nihilque patrono reliquiſſet, aut minus quàm dimidiam partem bonorum reliquieſſet, contra tabulas teſtamenti, vt ait Vlpianus, dimidiæ partis bonorum poſſeſſionem ei prætor dabat. ff. de bon. libert. idem etiam ius valere volebant in ijs patronis ad quos ſe peregrini applicabant, qui tamen propriè patroni non erant, ſed tanquam patroni. idem in ijs, qui ciuitate aliquos donauerant. Cicero in Verrem, 3. in Verrem. *Caius Sulpitius Olympus fuit: Is mortuus eſt C. Sacerdote prætore, neſcio an ante quàm Verres præturam petere cœperit. fecit hæredem M. Octauium Ligurem. Ligur hæreditatem adijt: poſſedit Sacerdote prætore ſine vlla controuerſia. Poſteaquam Verres magiſtratum inijt, ex edicto iſtius, quod edictum Sacerdos non habuerat, Sulpitij patroni filio ſextam partem hereditatis ab Ligure petere cœpit.* Olympus iſte (nam ſic ſcribendum eſt, non Olympius) Græcus erat, quem C. Sulpitius ciuitate donauerat. apud Vlpianum dimidiæ partis bonorum petitio datur patrono: ff. de bon. libert. apud Ciceronem ſextæ. quo ex Ciceronis loco ſatis apparet, non item vt in bonis libertorum, ſic in eorum, qui ab aliquo ciuitate donati fuerant, de ſucceſſione confeſſum & receptum ius fuiſſe: quod idem de iure applicationis exiſtimandum arbitror.

Canicula in Plinio, analecta, timonea cœna.

CAPVT XXXIII.

VT mali poëtæ prodigioſè ſolent opus ſuum variare, & ſerpentes auibus, agnos tigribus geminare: ita hoc capite res diſſimiles coniungam, cùm huius operæ, quam edimus, proprium ſit, quicquid in mentem buccámque venerit, appingere. Vnum Plinij locum, & duos Senecæ explicabo. Neminem propemodum fallit carbunculum vitium eſſe, quo arbores ſideris feruore, vt quodam vredinis carbone, exuruntur: vocabulum hoc tamen, ſi veterum librorum fidem ſequimur, ſuppoſitum eſt

Cap.28.lib.18. eo,quem ſubſignabo Plinij loco. *Publica hæc & magna differentiæ à prioribus, alijs rubiginem, alijs vredinem, alijs carbunculum appellantibus: omnibus verò ſterilitatem.* fideliter & conſtanter in ſanctiſſimis & iuratiſſimis exemplaribus legitur, *alijs caniculam appellantibus.* quidni enim, cùm canicula vt poëtæ dicunt, inſana meſſes coquat, & omnia ſuo torreat impetu, ſiderationem & carbunculationem, qua ſata afflantur, & ad ſterilitatem caſtrantur, veteres agricolæ ex æſtu caniculæ caniculam vocauerint? Itaque, etſi ſubſtitutionem alterius vocis, præſertim idem valentis, non improbo, tamen velut interdicto prætoris caniculam in poſſeſſionem reſtituo. Apud Lib.3.Epiſt. 27. Senecam Caluiſius Sabinus opinionem eruditionis affectabat, idem tamen nullius ingenij & memoriæ erat. Is ſubſidio ſibi pararat ſeruos, qui Homerum, Heſiodum, Lyricos edidicerant, & quærenti verſus ex tempore ſubminiſtrabant, quos tam malè reddebat, vt in medio verſu excideret. Satellius Quadratus, qui diuiti ſupparaſitabatur, & homini tardo ineptóque illudebat, ſuaſit ei vt grammaticos haberet analectas: quæſitum eſt qui ſint grãmatici analectæ? quidam interpretantur doctiſſimos, qui omnia ad manum, & in numerato habeant: alij eos, qui minutiſſima quęq; colligunt ex auctoribus; ego neutris aſſentior. quid enim eſſet in eo ſenſu leporis & argutię? ego potius exiſtimẽ ſanna quadam deriſum ab eo Sabinum fuiſſe. vt enim analectæ ſerui dicebantur, qui reliquias cœnę, aut ea quę ceciderant de menſa, colligere ſolebant (ea autẽ analecta dicebantur) ſic cùm ipſe Sabinus inter cœnandum in verſibus, quos ſubiectos referebat, ſubinde excideret, Quadratus feſtiuè dixit, ei grammaticis analectis opus eſſe, qui colligerent eum cadentem, & verba quoque ei excidentia inter cœnam redderent. Sed & cùm in ſcrinijs libros reponere ſoleamus, & ſeruis, quos ediſcere memoriter poëtas aliquos iuſſerat, tanquam eorum poëtarum ſcrinijs vteretur, ac de immani pretio eorum quereretur, Senec.lib.2. Epiſt.28. minoris idem Quadratus totidem, inquit, ſcrinia, emiſſes. Secundum Senecæ locum, vt fidem liberem, adponam: quem & emendabo & explicabo: ſed deprauatam ſcripturam prius exhibebo. *non eſt nunc quòd exiſtimes me dicere, vt te admoueas ad cœnas, & pauperum cellas:* vetus liber ita deſcriptum hoc habet, *non eſt quòd nunc exiſtimes me dicere Temoueas cœnas & pauperum cellas.* puto verum eſſe timoneas, à Timone, qui humanum genus exoſus erat, vitámque quandam in humanam & feram ſequebatur, in cibíſque non modò vulgaribus, ſed etiam viliſsimis, & ab reliquis hominibus propè damnatis acquieſcebat.

Curium obducere, prima nauigatio, pharmuthi in Vegetio legendum, Cicero emendatus. CAPVT XXXIIII.

HOMI-

HOMINES primorum in literis ordinum, &, vt ita dicam, ſigniferi, apud Ciceronem prima ad Atticum epiſtola, non eſſe ἀδώατον Curium obducere explicant, vt audio & lego, poſſe Curium deuorari, & abſorberi ferríque petitorem: quam interpretarionem vt violentam & nimis arceſſitam alienamque nunquam probare potui, eſſeque cenſeo ibi obducere, opponere alijs candidatis, & aduerſarium illis candidatum obijcere, & contra eos ad petendum prenſandúmque deducere vel aduerſarium & æmulum adducere. ſic Plautus in Mercatoris argumento locutus eſt,

Eum putat vxor illius obduxiſſe ſibi ſcortum.

Nos & aliud quiddam è Cicerone attigemus: prima dicebatur nauigatio olim, cùm poſt ſæuitiam hyemis, qua mare clauſum erat, vere nauigantibus primum aperiebatur. De ea quiſpiam exiſtimare poſſet Ciceronem loqui lib. 2. epiſtolarum ad Q. Fratrem: *ijdem aiebant nuntiare te prima nauigatione eſſe tranſmiſſurum.* Epiſt.6.lib.2. Nam paulò antè dixerat, *atque adhuc clauſum mare ſcio fuiſſe.* Epiſt.4.lib.2. Iterum, *Tu mi frater, ſimul ac ille venerit, primam nauigationem (dummodo idonea tempeſtas ſit) ne omiſeris.* Eſſe & prima nauigatio poteſt, cum dicimus nos quamprimum nauigaturos, & primam quamque nauigandi occaſionem arrepturos. Prima etiam nauigatio dicitur, cùm eam ſecundæ comparamus, quæ & temeraria magis plerunque, & improuida eſt: & ſecunda non raro eius peccatum corrigit & emendat: vnde & prouerbio Græco celebratur, δεύτερος πλοῦς. ſunt tamen qui primam nauigatum velificationem interpretantur, ſecundam remigationem, vt Suydas eſt auctor. De eo autem tempore, quo aperiebatur maræ, primúmque tentabatur & nauigabatur, ita ſcribitur in epigrammatis Græcis,

Ὀίγνυται ἄρτι θάλασσα, ἐφοπλίζοιτε δὲ νῆας,
Σείεσιν ἀκλύστων ἐκτὸς ἄγειν λιμένων. Iterum
Ἤδη καὶ πλώουσιν ἐπ' εὐρέα κύματα ναῦται
Πνοιῇ ἀπημάντῳ ζεφύρου λῖνα κολπώσαντες.

De ea & Vegetius ita ſcribit. *Poſt natalem verò, vt ita dicam, nauigationis, qui* Veget.lib.4. cap.39. *ſolenni certamine publicóque ſpectaculo multarum gentium celebratur.* Iterum, ibid. *Phenite decurſu, id eſt, poſt ortum pleiadum à die 6. Calendarum Iuniarum vſque in Arcturi ortum, id eſt in diem, octauum decimum Cal. Octobrium ſecunda nauigatio creditur.* Sed illud Phenite, quod Vegetius loquitur, quis tandem intelligit? Ego Phagnite in antiquis libris reperio, quod ęquè inauditum nec intellectũ hominibus eſt. ſed cùm decurſum dicit, ferè ſuſpicor ſpatij temporis nomen eſſe. & fortaſſe ſit Aegyptij menſis nomenclatura. Nam in cæli ratione & ſiderum mirum eſt quàm Ægyptiorum menſes multi affectauerint. Puto igitur pharmuti legendum, de quo in epigrammate ſcribitur εἰαρινῷ φαρμουθὶ ῥόδων προτέρῃ τέλος ἐστί. Et cũ tempore à Vegetio deſcripto Lib.1.Epig. Græc.

conuenire videtur, cum Pachon, qui eum sequitur, segetes messi paret. Puto autem in eo lb. 2. epist. ad Q. Fratrem legendum *Latiari erat exiturus*, vt de Crassipede intelligamus, qui soléni Latinarum, id est ferijs Latinorum, vel ferijs Latij (nam id est Latiar) erat exiturus Roma. pro *cæterum confectum erat*, reperi in antiquo libro *Cicero confectum erat*, vt scribendum esse videatur, *Ciceroni confectum erat*, id est mihi. Illud tamen cæterum mihi perplacet. At quam ἀμφιλάφειαν dicit, eam intelligo diuitias & copias abũdantiámque rerum declarare, quamuis ab alijs aliter explicari sciam.

Lib. 2. epist. 4. — Ibid. — Epist. 6. lib. 2.

Altera mensa, mane & vesperi precabantur, testudo aurea, Horatius explicatur. CAPVT XXXV.

Od. 5. lib. 4. HORATIANVM illud, — *& alteris Te mensis adhibet deum.*
ita mihi videtur explicandum. Romani tui, Auguste, pro deo te colunt, & in mensa secunda, in qua solet libatio fieri, & deorum precatio, te vt deum obsecrant, & tibi vt Laribus libant. Nam & libans Dido in conuiuio apud
Aen. 1. Maronem precatur,

Iuppiter, hospitibus nam te dare iura loquuntur.

Od. 5. lib. 4. Itaque mox libatio apud Flaccum sequitur,

Te multa prece, te prosequitur mero
Defuso pateris.

sequitur & proxime, — *dicimus integro*
Sicci mane die, dicimus vuidi,
Cùm sol Oceano subest.

quod est precamur & veniente die ieiuni & abstemij, & decedente, id est vesperi, vuidi. Nam integer dies est, qui adhuc incipit. Ea autem duo videntur fuisse tempora votis & precibus consueta, vt è Platone etiam conijci potest lib. 10. de legibus ita scribente, ἀνατέλλοντός τε ἡλίου καὶ σελήνης, καὶ πρὸς δυσμὰς ἰόντων προκυλίσεις ἅμα καὶ προσκυνήσεις ἀκούοντές τε καὶ ὁρῶντες Ἑλλήνων τε καὶ
Od. 3. lib. 4. βαρβάρων πάντων ἐν συμφοραῖς παντοίαις ἐχομένων καὶ ἐν εὐπραγίαις. Cæterùm, *ô testudinis aurea*, imitatione Pindari dictum est, apud quem pulcherrimũ Pythio-
Od. 4. lib. 4. rum poëma sic incipit, χρυσέα φόρμιγξ, id est pulchra. At, *fana deos habuêre rectos*, hanc complectitur sentẽtiam: antè dij Romanis infesti iniquíq; erant: sed postea quàm impiè eorum à Pœnis violata templa sunt, recti & æqui Romanis esse cœperunt aduersati Pœnos, quibus antè fauerant.

Cilicia trachea, Betriacum, Morbonia, Suetonius emendatur. CAPVT XXXVI.

Tacitus lib. 18. — Sueton. in Othone cap. 9.

SCRIBVNT Historici Othonem apud Bebriacum fraude superatum à Vitellij ducibus fuisse. nam ita in Tacito & Tranquillo scribitur: sed & in

Iuuenale.

Iuuenale. Ego tamen existimo scripturam istam in auctoribus adulteratam esse. Nam & Tranquilli libri scripti Betriacum aut Bretiacum habent, & Betriacum nominat Plutarchus in Othone. Ego igitur fideliorem Plutarchi & veterum librorum scripturam arbitror, quàm peruulgatam, eámque in libros reuocandam arbitror, vel si exceptione vsucapionis hæc se tueatur. Numeri appellantur in re militari centeuriæ & cohortes [Suetonius in Vespas. cap. 6.] legionésque militum. Suetonius in Vespasiano, *reuocatis ad officium numeris parumper.* quanquam sunt, qui muneris scribant. quod vocabulum frequentissimum est apud Marcellinum & Iurisconsultos: sed & ἀριθμοὺς in eadem significatione aliquando vsurpauit Synesius. Scribitur in Vespa- [Suetonius in Othone cap. 8.] siano, *Item Thraciam, Ciliciam, & Commagenam ditionis regiæ vsque ad id tempus in prouinciarum formam redegit.* tanto antè cùm in populi Romani ditionem radacta fuisset Thracia, existimo legendum Trachiam Ciliciam. pars enim Ciciliæ, propter asperitatem montium, vt ex Geographis con [Ibid.] stat, Thracia dicebatur. sed & illud sic lego adstipulantibus veteribus libris, *vndique inuestigatis exemplaribus instrumentum imperij pulcherrimum ac vetustissimũ, quo continebantur.* officium pro officialibus poni non est infrequens, nec insolens, iurisconsultis præsertim: eodem in sensu posuit Tran- [Cap. 14. in Othone.] quillus, cùm ait: *quidam ex officio admissionis simul expellens abire morboniam iusserat:* quo quidem in loco morbonia, vel, vt in quibusdam libris scribitur, morbouia, vt nomen oppidi, quod tamen nusquam est, fingi videtur: aut adeo populi ore frequentabatur ceu oppidi nomen, sub sensu morbi & exitij. Hoc enim perinde est, ac si quis aliquem in malam crucem amander, aut ad coruos abire iubeat. Certè compendium Dionis pro morbonia [Cap. 19.] ἐς κόρακας habet. In eodem imperatore pro Pterino citharœdo Terpnum [Cap. 57. in Caligula.] emendamus, vt in Caligula Mnesterem pro Nestore. Prætextata verba in [Cap. 22. in Othone.] Vespasiano, obscœna & turpia interpretor, à fabulis prætextis, quales Afranij fuerunt, in quibus fœdissima & turpissima dicta & argumenta erant. [Cap. 22.] Menstrium Florum liber scriptus Mestrium appellat, Plutarchus Metrium [Plutarch. lib. 1. Sympos.] in Sympofiacis, quod & verius quispiam fortasse putet. Lego, *mutato nomine cœperat ferre,* non *efferre.* [Cap. 23 in Othone.]

Francorum Origo. CAPVT XXXVII.

DE Francorum origine, & omnium prope populorum, non satis ad verum liquet quid pronuntiandum sit: ea res sic vltro citróque disputádo ventilata & iactata est, vt demum tamen secundum Germanos lis esse data videatur, qui Francos Galliæ incolas, rebus bello togáque gestis clarissimos sibi vendicant: & nostri principes cùm Germanos sibi conciliare volunt, cognationem generis libenter ostentant & agnoscunt, & eius memoriam

moriam renouant. Quod ad me attinet, gentis, nobilis præsertim & gloriosæ in Europa, & imperij, quanquam nomen potius quàm maiestatem retinentis, ambitiosè cupidéque propaginem & sobolem nostros nominauerim: sed si verum quærendum est, non desunt argumenta quibus nec nostros Francos, nec qui in Germania eodem nomine hodiéque sunt, alienigenas probemus. velim enim mihi dicant, cur Ptolemęus & Tacitus qui tam diligenter populos & nationes Germaniæ descripserunt, Francorum non meminerint? Anglos, Lomgobardos, Burgundiones nominant: Francos nunquam appellant. Mirum est, vbi tum delituerit ille populus, qui eorum scriptorum diligentiam fefellerit? Ego crediderim aduenas Francos Germaniam occupasse, vt & alias multas nationes: & quòd diutius ibi consederint inueteraríntque, Germanos esse dictos. Nam quòd Germanico sermone vsi sunt, non est satis idonea ratio, cur Germani credantur. quod enim illis in sedibus diutius hæserint, tandem in Germanicam concessêre linguam, vt apud Gallos in Gallicam: quin & eam linguam, antequam in Germaniam migrarent, vernaculam habebant, vt & Gotti. Ego verò existimo Francos esse Scādinauiæ populos, vt & Gottos, qui se Germaniæ & prouincijs popul. Rom. superfundêre. huic sententiæ accedunt historię, quæ narrant Ftancos initio infestum mare myoparonibus habuisse. Frisiorum & Batauorum litrora occupasse: deinde in Germaniæ mediterranea & interiora penetrasse: postremò in Galliam transiisse. denique in Scandia insula à Prolemæo falsa tamen scriptura nominantur. Nam qui Phiraisi malè in eo appellantur, alij profectò, quam Franci non sunt: sed litera i, abundat, & duplex r grandiusculum, in i & C maiusculum propter similitudinem deflexum est. Quòd autem Franci nostri se stirpe Troianorum satos prædicant, id æmulatione Romanorum faciunt, quos cùm eo stemmate & ea nobilitate insolescere viderent, idem decus sibi voluerunt arrogare.

Solstitialis, morbus solstitialis, herba solstitialis, illix tertio pedato. CAPVT XXX.

Etsi Solstitialis à solstitio deducitur, tamen in eo sæpenumero solis tantum significatio attenditur, vt solaris sit: Liuius, *desuntque dies solido anno, qui solstitiali circumagitur orbe*, id est solari. Et Solinus, *qua solstitiali plagæ obuia est*, id est solari plagæ & meridiei. Morbus autē solstitialis apud Marcum Actium Plautum esse videtur, qui solstitio immanibus plerumque æstatis mediæ vaporibus, & sub caniculam, quæ Sirius dicitur, denique quocunque æstu sæuit. de Sirio Poëta scribit,

Liuius lib. 1. ab vrb. cond. *Solin. cap. 28.* *Plaut. Trinū-mo sc. Minus quindecim.*

Ille sitim morbósque ferens mortalibus ægris. *10. Aen.*

Nascitur,

Nascitur, & lauo contristat lumine cælum.

tum enim ardentissimæ vulgantur febres, quæ multos tollunt ægros. Sed & Sirius solem significat, vt tradunt Grammatici Græci ac quos accendit canicula morbos, Soli acceptos ferre debemus: & siriasis morbus est non tantum infantium, sed etiam virorum. Febres igitur ardentissimas intelligo, quæ eo tempore periculosissimè grassantur locis præsertim insalubribus, quibus homines intereunt, vt arentia torrenti ardore folia cadunt sidere aflata. Sic æstiuæ aues Liuio sunt, quas videmus æstate, hyeme non videmus, cùm vel lateant, vel autumno hinc auolent in diuersas plagas. sic enim scribit, *Nec, sicut æstiuas aues, statim autumno tecta ac recessum circumspicere.* Lib. 5. ab vrbe cond. Herba solstitialis apud eundem comicum, herba est quæ æstate crescit, & propter anni vaporam mox exarescit: eius etiam in Ausonio est, nisi fallor, mentio. Plautus Pseudulo sc. si ex te. Apud hunc comicum in Asinaria eleganter per translationem dicitur, *lectus est illix.* ducta est enim metaphora ab aucupum auibus, quæ alias illiciunt, vocantúrque à Græcis παλεύτριαι. Plaut. Asin. sc. vnum istorum. Itaque lib. x. Plinij lego contra auctoritatem librorum, *contra aucupis illicem exeunte in prælium duce totius gregis:* Lib. 10. c. 33. præsertim cum ab Aristotele scribatur θηρευτής. apud eundem comicũ in Cistellaria lego, *Nisi pedato tertio omnes afflixero.* Cato, *Igitur tertio pedato bellum nobis fecêre.* Nonius interpretatur repetitu, Non. in pedato accessu, vice. explicari tamen potest impetu, ingressu, incursu. à vetere critico explicatur τρίτῃ περιόδῳ. Ne autem alienum mihi vendicem, videor de Gulielmo Pelissetio Episcopo audisse, ita, vt emendaui, in Plauto legendum esse.

Assa, topiarij, facere topiariam, Cicero emendatur.

CAPVT XXXIX.

Lib. 3. epist. ad Q. Fratrem quod scribitur asterisco notatum pro imminuto & vitiato, *Nunc hoc vel honestate testudinis, vel ualde boni æstiuum locum habebit:* Epist. 1. lib. 3. integrum inuiolatúmque credidero, si pro æstiuum, æstiui legatur: æstiuum autem, cubiculum & diæram locúmque qui æstati transigendæ aptus sit, elegantissimè dicit. Cæterùm vtrobique *vel* non disiungentis accipio, sed affirmantis, quod singulare in eo genere solet frequentius vsurpari: sed cùm asseueranter bis loqui vellet, congeminauit. Ibid. ibidem scribitur, *In balnearijs assa in alterum apodyterij angulum promoui.* hic assa quæ sint quæritur: Ego, etsi de balnearijs agitur, esse puto tamen laconicum, ab assando. Id è dialogo Adriani imperatoris & philosophi Epicteti intelligetur, in quo scribitur: *Prima cella tepidaria vnctuaria, infans natus perungitur. Secunda cella sudatoria, pueritia est. Tertia cella assa, perferentaria iuuentus. Quarta cella frigidaria, senectus.* Cap. 10. li. 5. Sed & Vitruuius tepidario laconicum & sudationes coniungit. Epist. 1. lib. 3. Lego autem, *esset subiectum*

cubicu-

cubiculis, non, vt editur, ſub tectum cubiculi. Lego etiam, *palæſtra & ſilua vindicata*, id eſt liberata, purgata, vt amœnitatē habeant. In antiquo Memmiano eſt virdicata, vnde facultas emendādi data: etſi, ante quàm vidiſſem, ita quoque mihi emendarā: ſed ſententiam cōfirmauit affinitas ſcripturæ, & mihi pro teſtimonio viſa eſt. Quod ait, *Topiariū laudaui*, de homine non de loco interpretor, qui locum opere topiario ornarat: vt & ſupra. *Nicephorum villicum tuum ſane probaui.* opus autem topiarium nomē habere videtur à topijs, id eſt funiculis vt Heſychius interpretatur. Nam funiculis in eo opere opus eſt, vt lentæ cequacéſque ederæ & virgæ vinctæ, loco ſe teneant, nec reſiliant, ac cùm palliatos dicit topiariam facere, intelligit Græcas ſtatuas, quæ habitu cultúque Græco poſitæ erant in intercolumnio ambulationis. quiſpiam enim exiſtimare potuiſſet ab eis illud opus topiarium factum fuiſſe ex edera. *Balbum*, inquit, *in oculis fero*, valet chariſſimum habeo, eúmque ſemper videre videor: vel in chariſſima parte, vt chariſſimum mihi gero: quid enim oculis charius eſt? & vt ſenſum interpunctionis collocatione deperditum reſtituam, *quòd Cato non valebat, adhuc de pecunijs repetundis non erat poſtulatus*, lego. Cato enim ſi valuiſſet, apud eum Gabinius iam poſtulatus fuiſſet repetundarum. hæc partim explicabamus, partim corrigebamus in ea Ciceronis epiſtola, quę vt exigua ſint, tamen ſat ſcio, non deerit, qui ijs ſuum laborem alleuatum eſſe non ſit ægrè laturus. Illis qui ſine cortice natant, nos ſirpeam ratem non inducimus: virtute ſua valent, vt pingue ſolum: vt eorum potius luxuria ſit cohibenda, quàm excitanda fæcunditas.

Epiſt. 1. lib. 3.

Carbaſus, caput fluuij apud Maronem, biremes, rumore ſecundo, perpetuum tergum bouis, in nodum, in plumam, obſitus æuo, pelagi extrema ſequi. CAPVT XL.

DII fluuiorum & maris cæruleo veſtitu ab antiquis pingebantur, capite arundine tecto: ex qua conſuetudine Maro ſcripſit ornatiſſimis verſibus de Tyberino,

8. Aen. —*eum glauco tenuis velabat amictu*
Carbaſus, & crines vmbroſa tegebat arundo.

Patercu. lib. 2. Sed & de Planco Glaucum deum marinum ſaltātē hęc ſcribit Paterculus, *Cùm cæruleatus & nudus capútque arundine & caudam trahens, genibus innixus Glaucum ſaltaſſet in conuiuio.* Carbaſus autem genus eſt lini, quod Græci κάρπασον vocant, quod negat Pauſanias igne cōſumi, καὶ οἱ, inquit, λίνου καρπασίου θρυαλλὶς ἔνεστιν, ὃ δὴ πυρὶ μόνον λίνον οὐκ ἔστιν ἁλώσιμον. Eius ſuccus inter venena numeratur à Dioſcoride & à Paulo. è carbaſo texebantur tenuiſſima vela.

Pauſan. lib. 1.

Dioſc. lib. 6. cap. 13.

vela. *— celsis caput vrbibus exit,* 8.AEn.

de fonte fluuij intelligendum arbitror ex editiore Ethruriæ parte exeunte. Nam capita fontes amnium vocari non est infrequens, quæ & sacra sunt. fauet huic interpretationi, quod non ita longè subijcit Maro:

— quocunque solo pulcherrimus exis.

Corniger hesperidum fluuius regnator aquarum,

ex eo dicitur, vel quòd se fluuij in brachia, vel partes, vel ostia, quæ cornua vocantur, diuidunt, vt *— Rhenúsque bicornis:* vel ob mugitum, quòd è quæstionibus Aristotelis discimus, in quibus quæritur, διὰ τί ἐν τοῖς ἕλεσι τοῖς περὶ τοὺς ποταμοὺς γίνονται οἱ καλούμενοι βύμμυκοι, οὓς μυθολογοῦσι ταύρους ἱεροὺς εἶναι τοῦ θεοῦ. Ibid. Aristot. in Problemat. sect. 25. quæst. 2.

— Gemináſque legit de classe biremes, 8.AEn.

cùm scribit Maro, ad postera retulit tēpora. Nam Æneæ ætate nondū triremes vel biremes erant. Maxima Iuno quæ sit quæritur. ego reginā puto, ad discrimen aliarum Iunonum, vt Iunonis infernæ, quæ Proserpina est, & Iunonum, quas mulieres sibi adoptabant, vt Genij in viris appellabantur.

Ergo iter inceptum celerant rumore secundo.

cùm scribit Maro, negotium exhibet grammaticis. ego existimo Maronem dicere Troianos lenitate fluminis, & monstro albæ schrophæ exhilaratos, lætis & secundis ominibus & acclamationibus iter inceptum vrgere. Rumorem enim sic vocat hîc & omina significat: vt apud veterem poëtam. *Soluere imperat secundo rumore aduersáque aui.* Quemadmodū Homerus non tam studet elegantiæ epularum, quàm copiæ, ita Maro eius exemplo scripsit. *Perpetui tergo bouis*, quod est totius bouis, quàm longus erat. In quo tamen perpetui pro perpetuo dixisse cuipiam videri potest, cùm præsertim Homerus dixerit, Ibid.

Νώτοισι δ' αἴαντα διηνεκέεσσι γέραιρεν,

sed id est, solidis, longis, porrectis, totis. Semihominem Cacum Maro vocat, vt semiferum. Nam infra scribit,

— villosáque setis Pectora semiferi. Ibid.

corripit in nodum dicitur, qua forma Maro dixit,

Excisum Euboicæ latus ingens rupis in antrum. & 6.AEn.

— quem pellis ahenis 11.AEn.

In plumam squammis auro conserta tegebat.

In nodum igitur valet, in nodi modum. Quid est in mensam libare? nempe religionis causa de patera, priusquam bibas, in mensam, quæ opinione veterum sacra erat, & tanquam quædam ara, aliquid de vino effundere: quod Græci λείβειν & σπένδειν dicunt. 8.AEn.

— Non te rationis egentem Ibid.

Lernæus turba capitum circunstetit anguis.

in hanc sententiam interpretor, vt in magno terrore & periculo cùm de gradu mentis deijci soleamus atque perturbari, nihil tale euenisse Herculi dicat, nec tanti serpentis terrore amentem metu fuisse. sic inopes cõsilij perturbatíque & qui apud se non sunt, amentes dicuntur, vt apud Catullum,

Catul.epig. 48. *Nihil est super mi quod loquar amens.*

atque id quidam nos antè etiam attigimus.

8.Aen. *— Ibat rex obsitus æuo,*

more veterum dixit, qui obsitum pro pleno vsurpabant, ex eo quod locus

Eunucho act. 2.sc.2. frugibus obsitus aut sentibus, ijs plenus est. inde illud est Terentij,

— pannis annísque obsitum.

Lib.2. sed & conserere in eadem re ponebatur, Lucretius,

— & lumine conserit arua,

Plaut.Menaechmis sc. Vt ætas mea. id est complet, opplet: & Plautus, senectute consitum etiam dixit.

8.Aen. *Me pulsum patria, pelagíque extrema sequentem:*

opinor valere, me nauigationem in longinquas & vltimas terras procul domo parantem: vt pelagi extrema audiamus, extremas & longissimè remotas eius partes: quem sensum, cùm & aptissimus sit, & vim verbis nullam afferat, non possum non probare. Nam quæ primarij afferunt grammatici & coactam habent & affectatam sententiam.

Emendatur Suetonius & Pomponius Mela, speculator, speculatoria caliga, spiculatoria. CAPVT XLI.

Sueto.in Galba cap.6. QVOD apud Tranquillum in Galba positum est, *à Caio Cæsare ludis substitutus*. astipulatione veterum librorum non nititur, in quibus *lici*, non ludis legitur: vt extra controuersiam sit ex reliquijs vocis elisæ & contritæ legendum, *Getulico*: quod & trochaicus qui subiungitur comprobat, & è

Cap. 20. in Galba. Dione in Caligula intelligi potest. Inquit Tranquillus,

Galba cupide fruaris ætate tua.

Melius blattarius Tranquillus.

Galba Cupido fruaris ætate tua.

Senex, qui pulcher etiamnum videri vellet, per irrisionem Cupido, id est bellus & formosus iocullariter appellatur. Non est autem dubitandum,

Cap.10. in Galba. quin locus, quem subscribam, legendus sit, vt à me ponetur. *Ac subinde Alexandrina nauis Dertosam appulit armis onusta.* nobilis enim est vrbs Hispaniæ Dertosa. hodie in Tranquillo detorsa edunt vitiosissimè: hæc quo-

Lib.2.in descript.Hispan. que vrbs è Pomponij libris delita est, in quibus legendum est, *liberus Dertosam attingit*: deorsum hodie edunt. In Othone, pro *foribus adapertis*, repe-

Cap.11.in Othone. rio in libris lucifugis, foribus adopertis, quod est clausis, quam lectionem

con-

confirmat quod mox ſequitur *irrumpentibus*, quòd fores clauſæ eſſent. nihilo ſecius & pro, *& celeriter apud Veliternam (ita præceperat) funeratus*, reperio: *& celeriter (nam ita præceperat) funeratus*: quod & elegantiæ & ſententiæ ſatisfacit, vt illud *veliternam*, quod in hanc viciniam immigrauit, exturbandum putem non iniuria. Quæ in Vitellio Vitellia dea ab eo nominatur, à qua quoſdam nomen & genus Vitelliorũ deduxiſſe dicit, (cap.12. in Vitellio.) alia eſt, quam Arnobij Vibillia, quæ, niſi me memoria fallit, dicitur fuiſſe dea viarum, (Arnobius lib. 4.) atq; ab eo errore earum homines liberaſſe. Ingentem patinam ſuam clypeum poliuchi Mineruæ appellabat Vitellius, quod patina illa magnitudinem ſcuti Mineruæ, quam Athenis fecerat Phidias, æquaret. (cap.13. in Vitellio.) Cum autem illa Minerua coloſſæa eſſet, amplitudinémque xxvj. cubitorum æquaret: eius etiam immanis clypeus erat, multis & operoſis celatus argumentis: vnde & patinarum paludes Vitellij memoriæ Mutianus exprobrauit. Pro *lactes è Carpathio*, quod equidem damnare mihi nefas puto, vt & ſubticere auctoritatem veterum librorum eámque ſupprimere: igitur pro è Carpathio, in librorum antiquitaribus, *è Parthia vſque*, inuenio: &, *ſacrorum ſacrorum iocinora*. quibus piſcibus ſacri nomen attribueretur ſcribit Athenæus. ſcarum etiam Romani deperibant adeo, vt eum Iouis cerebrum dixerit Ennius: erant & quidam in lacubus & piſcinis fortaſſe dijs ſacri: etſi fieri poteſt, vt optimi libri ſcriba iterauerit vocem antecedentem elemento vno traiecto. Ita enim è ſcarorum fit ſacrorum, omninóque ſcarorum & è Carpathio ſinceriora cenſeo. Lego ibidem, *reducto coma capite*, (In Vitell. cap. 17.) quod eſt apprehenſa coma capite retracto & reſupinato. quin & continuò in optimis duobus libris pro, *mento mucrone gladij ſubiecto*, exaratum eſt, *mento mucrone gladij ſubrecto*: quòd ſcilicet ſub mento eſſet rectus gladij mucro, quo mentum erigere vultúmque cogebatur Vitellius. In Caligula (In Caligula cap. 52.) quæ ſpeculatoria dicitur caliga, eam eſſe ſpiculatoriam exiſtimo. Nam etſi inter ſpeculatorem & ſpiculatorẽ multum intereſt, tamen interdum ſic mutatis elementis pronuntiabant. ſic in euangelio Græco ſpeculator eſt ſpiculator. Suidas σπεκουλάτωρος τῷ δορυφόρῳ. ſpeculatoriam autem caligam, ſpiculatoriam Tertullianus de Corona militis appellat, id eſt caligam militarem. eius verba ſunt, *ſpiculatoriam moroſiſsimam pedibus abſoluit*. ſic here & heri ſine diſcrimine in auctoribus reperimus. Hoc totum caput carum eſſet cyatho nebulæ. In apinis igitur & tricis numeretur, ac ne quis licitator ſe deceptum eſſe clamet magna indicatura, non pluris licet quàm dixi.

Ges clithrum, monocoli, ſtruthopodes, ſtruthocephali, Trogodytæ, protelum. CAPVT. XLII.

SPECVS illud vnde ſpirare Aquilonem Plinius dicit, & geſclithrum (Plin. lib. 7. ca. 2.)

vocat, duobus diremptum distinctúmque vocabulis, γῆς κλαῖθρον, id est ter-
ræ claustrum censeo appellandum. Nam etsi barbara in regione erat, ta-
men Græci ei de sua lingua nomen indiderant, vt & plurimis, linguæ suæ
ambitiosè semper fauentes. Non dubito autem quin cariosorum libro-
rum fidem musteis editionibus anteponere in eodem auctore debeam, &
cap. 2. lib. 7. potius Isigonum Siccensem facere, quàm Nicæensem: quorum ego &
restatione Pharmacum gentem quàm pharnacum scribere maluerim, ad-
iuuante etymo virosi venenatíque corporis, vt in diuersam esse deprauа-
tum formam nomen mirer, astipulante tam noto omnibus veriloquio. *Vt*
cap. 2. lib. 7. *sagittis superiaci nequeant*, ijsdem plutearijs libris credo verum esse, quod in
superati immutantum est libidine correctorum, quæ fastidit, exterminan-
te. Itaque laboramus in reuocandis ab exilio vocibus, quas exegerunt
plin. lib. 7. nulla rogatione, nullóq; plebiscito. Equidem & qui monoscelli eduntur,
cap. 2. in eodem auctore, denuntiatio testimonio antiquis chartis, facilè obtine-
bo apud eos, qui instrumentorum vetustati aliquid tribuunt, monocolos
appellandos, quasi vnimembres, cùm præsertim κῶλα sæpe crura Græcis
significent, alioqui μονοσκελεῖς dici potius quàm μονόσκελοι deberent. eodem
modo in Solino censeo scribendum cap. 53. vbi hodie monoculos omnes
libri scribunt: eius verba sunt, *Legimus monocolos ibi quoque nasci singulis cru-*
Ibid. *ribus, & singulari pernicitate.* Plinius fœminas paruis ibidem pedum plan-
tis struthopodas vocat, veluti passerini pedis: sic Themistius struthoce-
phalos minimi & passerini capitis, in paraphrasi Physicorum vocat, vt à
me vterque sciptor interea etiam declaretur. Est enim nota exiguitas paſ-
seris, & eius pedum ac capitis paruitas. Hoc etiam testatò vereq; affirmare
possum, *Spithamæi Pigmæique*, in peruetustis scribi libris, quasi Spithamæi
idem populi diuersis vocibus appellentur, quod malui scribere, quàm si-
lentio inuoluere. Trogodytas autem perpetuò in antiquis libris reperias,
cum Troglodytas semper edant: & tamen cùm vtrunque æquè Græcum
sit, ac Trogodytas etiam agnoscat Hesychius, qui τρώγας foramina inter-
pretatur, eo fretus defendam veteres membranas. Illud & in authenticis
sic exaratum constanter reperi, in quo tamen meam non adstringo fidem,
vt secundum ipsum potius, quàm secundum scripturam vsitatam legem
cap. 7. lib. 7. agenti possessionem dandam adiurem: *Tu cuius semper tinctoria est mens*,
id est cruenta & crudelis excuditur, *in victoria*. rem grammaticis disce-
plin. lib. 18. ptandam relinquimus. Licet enim à nostris subsellijs prouocare. addam &
cap. 18. libro xviij. vbi de arandi disciplina disseritur, procellos pro protelis con-
Lib. 9. cap. 15. taminatissimè scribi. Nam sic concipitur in antiquis libris scriptura, *pro-*
telis binis ternísque sic arant. Hoc quoque vocabulum lib. ix. vt me do-
cuit eruditissimus Episcoporum Gulielmus Pelisserius in oppidi nomen

mutatum

mutatum eſt, quod emendatores metati in Germania condiderunt Liſboum. Sic autem legendũ, *protelis boum & in Danubio Mario extrahitur.* Lucilius hoc verbum apud Nonium vſurpat, *Quem neque Lucanis oriundi montibus tauri, Ducere protelo validis ceruicibus poſſent.* vbi ducere protelo, eſt protelare, promouere, protrahere: & in Plinio protela boum, ſunt boũ tractus. Antiquus criticus protelum explicat ἐλαμοσιν. Hæc primitiarum quarundam ritu è fœcundiſſima ſegete demeſſa ſtudioſorum choro offerimus, quæ vel eo nomine boni cõſulere debẽt, quòd cùm diuis bonã voluntatem etiam ſine thure approbare ſoleamus, hæc quantulacunque, præter bonam erga ſtudioſos iuuenes propenſamq́; voluntatem noſtram, eis liberaliter erogata, in bonam potius partem accipienda ſunt, quàm vel improbanda vel recuſanda.

Apud Non. in Protelare.

Vendere trans Tiberim, tranſtiberina cutis, lex xij. tab.

CAPVT XLIII.

QVOD apud Gellium ſcriptum eſt, *tertijs autem nundinis capite pœnas dabant: aut trans Tiberim peregre venum ibant,* eo ſignificari puto legem & conditionem venditionis iniquiorẽ, vt extra fines, qui vẽditus eſt, ſeruiat, non in agro Romano, cùm tranſtiberina regio extra agrum Romanũ propriè dictum eſſet, & in eo genere agri, qui peregrinus habebatur, cenſeretur, & iam Etruriæ attribueretur. atque hoc venditionis genus atrocius erat & durius, quod Græci πωλεῖν ἐπ' ἐξαγωγῇ dicebant, quod erat hac conditione vendere, vt extra fines mancipium educeretur & ſeruiret. at verò eius tranſtiberinæ regionis, quæ vrbis pars erat, magnam ferè partem Iudæi, qui Romæ ſe infuderant, occupauerant: quod quodam loco à Philone in Gaium, recordor relatum eſſe. Quinetiam quòd illa vrbis pars, vt reor, eſſet infrequentior, minúſque culta, & à Iudæis ignotis, & omnibus inuiſis, humilique & ſordida plebecula tantum incoleretur, ferè in ea pleraque viliora immundiora & ſordidiora fiebant, & adminiſtrabantur, pelléſque animalibus fætidæ deripiebantur. hinc illud Martialis, *Et detracta cani tranſtiberina cutis.* & Iuuenalis, *nec te faſtidia mercis Vllius ſubeant ablegandæ Tiberim vltra.* qui ſulphurata vendebant eam etiam partem habitabant, Martialis.

Gell. cap. 1. lib. 20.

Lib. 6. epig.

Saty. 14.

Li. 1. epig. 98.

Hoc quod tranſtiberinus ambulator,
Qui pallentia ſulphurata fractis Permutat vitreis.

Cæterum legem xij. tab. à Gellio relatam ſic lego, *ſi in ius vocat, ſi morbus æuitáſue vitium eſcit, qui in ius vocabit, iumentum dato: ſi nolet, arceram ne ſternito.* illud eodem capite, ſic ſcriptũ reperio, *ſi cui probaretur clientẽ diuiſui habuiſſe.* hodie deriſui editur, nec à me mehercule deridetur, ſed diuiſui ha-

Cap. 1. lib. 20.

bere erit quæstui habere, & cum altero diuidere. libet & verba legis xij. tab. referre paulò incoruptiora, quàm vulgò proponi solent: quanquam quis ea sibi non putauit esse suo more & instituto corrigenda? sua cuique placent, & hoc in genere scribendi nemo parum sapere se putat, vt nec in versu condendo quisquam se malum poëtam censet, qui tamen præter hęc in censum nihil defert aut dicat, me iudice proletarius & capite census habendus. *Ni iudicatum facit, aut quis endo eo in iure vindicit, secum ducito: vincito aut neruo aut compedibus, quindecim pōdo ne minore, aut si volet maiore vincito.* & non longè in eadem lege. *libras farris endo dies dato.* Endo dies, pro in dies dictum est antiqua consuetudine: vt vindicit, pro vindicet. libri edunt, vim dicit, quasi qui vindex esset, diceret ista vis est, & reum liberaret, non deest, qui vindex est, legat.

Terque Neptunus apud Catullum, Marij aperti, Acra, fossa Liguris, terra aperta CAPVT XLIIII.

CVM de Sirmione Catullus scribit,

—Quascunque in liquentibus stagnis
Maríque vasto fert vterque Neptunus.

quæsitum est, qui sit vterque Neptunus? ac probabilis eorum esse videtur sententia, qui mare superum & inferum, quibus Italia cingitur, interpretātur. verius tamen fortasse videri potest, cùm significet Neptunus eam vim quæ humori præest, vt vtrunque Neptunum intelligamus, & eum qui dulcibus, & eum qui salsis aquis imperat. Sic enim Sirmio insulis & peninsulis omnibus maris & fluminum & lacuum anteponetur. huic expositioni fauent Catulli verba, qui & liquentium stagnorum, & maris mentionem facit. Legendum autem in Catullo fortasse fuerit, [Epig. 25.]

Quæ sanctum Idalium Mariósque apertos, [Epig. 34.]

cùm synæresi. Nam Stephanus Marium vrbem dicit esse Cypri, quæ mutato nomine sit Arsinoë vocata. In Arsinoë autem, Veneris erat templum & lucus: sed & Plinius Marium cum Idalio coniungit. [Cap. 30. lib. 5.] quod autem Arsinoën à Mario separat à Stephano non discrepat. Nam, vt Strabo narrat, [Strabo lib. 14.] duplex est Arsinoë in Cypro. sed cur apertos dicit? an quòd in planò sint? an verò potius, cùm, vt Catullus ipse scribit, & Maro, [1. Aen.] *Dea tollit in altos Idaliæ lucos*, Idalium frondosum sit, Marium, etsi lucum vnum habebat, tamen locis circa cultis & frumentarijs & nudis patebat? Nam cùm arbores spinę, vepres, exciduntur, locus aperiri dicitur. Cicero, [Cic. Tusc. 5.] *Immissi cum falcibus multi purgarunt & aperuerunt locum.* sed & aperta sunt, quæ Gręci ψιλὰ vocāt, quę δασέσιν opponuntur. Iuuenalis quoque scribit, [Iuuenal. Saty. 7.] *Terræ quis fructus apertæ?*

agrum

agrum frumentarium intelligens. Cùm tamen in Cypro Acra sit phano Veneris nobilitata, nõ desit fortasse, qui Actios legat: sed & Venus Acria, Hesychio auctore, dicebatur. Oppidum etiam Cypri est Golgi, cuius eodem epigrammate Catullus meminit,

Colis quaque Amathunta, quaque Golgos. Epig.34.

Meminit & Lycophron τέταρτοι γύαι ἕξονται θεᾶς Γόλγων ἀνάσσης. inde Venus cognomento Golgia auctore Stephano dicebatur. Cùm autem scribit Catullus, *In fossa Liguris iacet superata securi,* Epig.17. neque nouatio Politiani quibusdam placet expernata vel suppernata legentis, neque eorum hominum interpolatio, qui Legeris emendant. vixdum enim ea tempestate Ligeris Cæsare res in Gallia gerente Romanis hominibus notus erat. Liguris autem cur legam facit Strabo, qui Liguriam scribit abundasse nauali materia proceráque, quam ad emporium Genuam deuehere solebant, & fortasse Romam vsque. Strabo lib.4.

Hilaria, da lunæ nouæ, luna nascens, apud Flaccum.

CAPVT XLV.

IVNGENTVR, inquit poëtarum princeps, *iam gryphes equis.* nos enim hoc capite dissimilia & dissidentia penitus iungemus, & vt quicque succurret adpingemus. 8.Eclog. Inquit Vopiscus, *Hilaribus, quibus omnia festa & fieri scimus & dici.* Vopiscus in Aureliano. hîc quæ sint Hilaria quærendum esse videtur: ego existimo fuisse Matris deûm ferias, quæ principio veris celebrabantur maxima populi lætitia, & nobilissima pompa, quouis è populo insignia cuiusque dignitatis mentiente atque simulante liberè & impunè, vt internosci magistratus à simulatore plerunque non posset, vt ab Herodiano in Commodo discribitur. sed quia in eo tamen Hilariorum nomen desideratur, quod ille non appellauit, suo ex alio scriptore titulo reddendum est. Maximus igitur D. Dionysij interpres de Hilaribus ita scribit, ἦσάν τινες ἡμέραι τοῖς εἰδωλολάτραις, ἃς ἱλαρίας ἐκάλουν, καὶ αἱ μὲν ἦσαν ἴδιαι καὶ ἱλάριοι, ὡς ὅταν τις ἔγημεν ἢ υἱὸν ἐκτήσατο· αἱ δὲ κοιναὶ καὶ δημόσιαι ἱλάρια ἐκαλοῦντο, ὡς ὅταν βασιλεὺς ἀναγορευόμενος τὰς δημοσίας ἱλαρίας παρεῖχε, καὶ οὔτε πένθιμα ἐν ταύταις φορεῖν ἐξῆν. ἀλλὰ καὶ θέαι καὶ θυσίαι καθ᾽ ἑκάστην ἡμέραν διετελοῦντο δημόσιαι, καὶ οἱ πενθοῦντές τις ἐπαύοντο, καὶ ἐθεώρουν, καὶ ἐν εὐωχίαις ἀπαύστοις διῆγον τὰς ὡρισμένας ἡμέρας ταῖς τοιαύταις ἱλαρίαις. ἦν δὲ ἱλάρια ἑορτὴ ἰδικὴ Ῥωμαίων εἰς τιμὴν τῆς μητρὸς τῶν θεῶν αὐτῶν, μᾶλλον δὲ δαιμόνων, ὡς φησὶ Δημόφιλος ἐν τῷ περὶ τῶν παρ᾽ ἀρχαίοις θυσιῶν. Quod mox adiungam non magis assimile erit, quàm Indo Scytha cùm Horatius scribit. Od.19.lib.3.

Da lunæ properè nouæ,
Da noctis mediæ, da puer auguris
Murenæ,

Tres cyathos vini petit sibi dari. Puerum enim ad cyathum habebant, qui quot petebant cyathos vini, admetiebatur in poculúmque fundebant. sic & Græci quos Flaccus videtur imitatus esse, cyathos sibi nomine eorum misceri petebant, quos charos habebant. Alexis apud Athenæum παῖ τὴν μεγάλην δὸς ὑποχέας φιλίας κυάθους τῶν παρόντων τέτταρας, τοὺς τρεῖς δ' ἔρωτος, προσαποδώσεις ὕστερον καὶ ἀντιγόνου τοῦ βασιλέως νίκης καλῶς, καὶ τοῦ νεανίσκου κύαθον δημητρίου, φέρε τὸν τρίτον φίλης Ἀφροδίτης. Lunæ autem nouæ (nam ne hoc quidem omittendum est) cyathum poscit, quòd mensis Calendis vesperi epuletur, quæ festę semper erant. Menses enim luna olim ducebat, primáq; primus mensis dies habebatur: postea tamē ad cursū solis ex Iuliani anni correctione exacti sunt, quod tametsi obtinebat Horatij ætate, tamen ijs è prima & nascēte luna mensis principium, vt mihi videtur, lib. 3. carminum, intellexit, cùm

od.23.lib.5. ait, *Cælo supinas si tuleris manus Nascente luna rustica phidile:* quod est, si Ca-

od.19.lib.3. lendis deos precibus & sacris placaris. Quod autem ait, *Da noctis mediæ,* id verò facit, quia & lunæ meminerat, & ad mediam vsque noctem epula-

od.28.lib.3. ri decreuerat, & Nox ritu Romano dea censebatur, vt ex alio constat loco, *dicetur merita Nox quoq; nænia.* Ausonius autem, vt antè diximus, causa subaudiebat.

Atticos tettix, modius, Marcipor, exhedra, gerres,
Marci municeps, vetu natum vete.

CAPVT XLVI.

E Nonio & alijs multa cuiusquemodi hinc & inde colligere lubet, & his tanquā varijs plumis hoc tumultuariū opus concludere. Varronis à Nonio citatur Satyra nomine atticos tettix. sic enim ei suum reddimus titulū, quem obliuiosa & inuida vetustas pene deleuit. nomen autem vt conijcio, habebat istud ea fabula ex eo, quòd Athenienses prisci indigenas indicare se volentes, capillos inuolucro & redimiculo comprehensos cicade morsu loco fibulæ nectebant, & nodabant. Quare Maro scripsit,

In Ciri. *Ergo omnis cano residebat cutra capillo,*
Aurea solenni comptum quoque fibula morsu,
Cecropiæ tereti nectebat dente cicadæ.

Exemplaria, veluti mali nomenclatores, hanc Satyram antiquoteti perperam appellāt. Erat & Marcipor Satyra eius in qua, vt suspicor, de seruitute disserebat & herili imperio, vereréque laudabat, qui clementer & humanè seruis imperabant, quos paucos & dominorum gentiles habebant: cōtra homines suæ ætatis reprehendebat, qui tot agmina, tot legiones, vt ita dixerim, potius quàm familias seruorum habebāt, quibus asperè & sęuiter imperabant. Inscribebatur & eius quidam liber caprinum prælium, in quo de voluptate, vt coniectura est disserebat. qua enim alia de re hirci & capri

pugna-

pugnarent atque conrenderent? præſertim cùm hoc pecus laſciuium ſit & petulans & voluptatem auidiſſimè ſectetur. Inſcribebatur quædam ſatyra Modius, Eſt aurem modius Græcè χοίνιξ, in ea diſputabat de modico victu cultúque, & parſimonia & hominum tanquam demenſo. Quæ gerres à Martiale vocātur, quando hoc verbum ſcio multis exhibere negotium, ab anriquo critico explicantur μαινίδες: quæ à Cicerone exhedra vocatur ab eo eriā explicatur ala & ſchola: eius verba ſunr, ala ἐξέδρα καὶ σχολή. Qui apud Ciceronē vmbilici nominantur in libris de Oratore, calculi ſunr littorales vmbilici puellaris ſpecie, è lato ſe in acutū quadam clauicula faſtigantes, quos veneris vmbilicos quidam vocanr. à vetere critico ſparſio, quod prætermirtendum non duxi, explanatur, κρόκος ῥαινόμενος. Fuit & Varronis Sryra nomine, Ve victis περὶ φιλονεικίας, in qua de rexis contentionibus & iurgijs certaminibúſque hominum diſputabar. exrar titulus apud Nonium, quem leuiter explicare tentaui potius quam potui. aluſum videri eo titulo poreſt ad id quod Brennus dixerat, ve victis. Erar & liber nomine, Columnę Herculis, περὶ δόξης, vbi de laude & gloria rractabat. Conijcere cauſam in Afranio apud Nonium eſt cauſam agere. *Cauſam*, inquit, *conijcere hodie apud te volo*. ſed quidnam eſt quod in prima Apuleij apologia legitur, *eoclis catharino*, ego è Diogene Laërtio: *ſed ſuſpectus eſt Empedoclis catharmos*, legendum eſſe affirmo. Quid eſt in Apocolocynthoſi Senecæ, *Marci municipem vides?* nubecula enim quadam locus iſte fuſcatur, vt non ſatis perſpiciatur. ego exiſtimo ſignificari Claudium non verum germanumq́ue Romanum eſſe, ſed inquilinum, quales erant municipes Ciceronis qualíſque Cicero ipſe erat, quos ramen contendebat veros eſſe Romanos cum municipibus diceret duas eſſe parrias vnam loci, alteram iuris. Claudius autem Cæſar non Romæ, ſed Lugduni natus fuerar. Quidnam eſt quod à Plauto ſcribitur in Rudenre? *Nanque hoc quidem vere natum eſt verum, ita in manibus conſeneſcit*. ego eum cauillari & ludere, vr in floribus & fructibus vernis, qui fugaces ſunt & in diem arbitror, cùm æſtiui fructus & autumnales ſæpe in totum durent annum. Igitur rubiginoſum veru dicit more florum vernorum in manibus conſeneſcere. ſed hoc capud corio pantheræ magis varium magíſque maculoſum hîc tandem deſinat, & hoc opus denique nugandi finem faciat.

Lib. 3. Epig. 35.

Cic. 2. de Ora.

Apud Non. in Conijcere.

Senec. de morte Claud. Cæſ.

Plaut. Ruden. Sc. Numquam edepol.

LIBER XXIIII. FINIS.